Sbírka nálezů a usnesení
Ústavního soudu České republiky

ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY

SBÍRKA
NÁLEZŮ A USNESENÍ

Svazek 107 / ročník 2021 – IV. díl

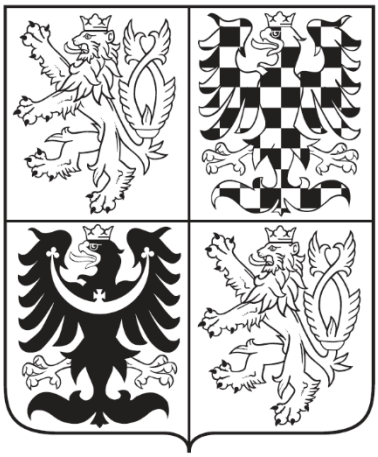

ÚSTAVNÍ
SOUD

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu
Svazek 107, ročník 2021 – IV. díl

Vydal:
Ústavní soud
Joštova 8
660 83 Brno

Brno 2023
Vydání první

© Ústavní soud České republiky

ISBN 978-80-87687-48-2

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Ústava
Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Listina
Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Úmluva
Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

o. s. ř.
zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

s. ř. s.
zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

tr. zák.
zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

tr. zákoník
zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

tr. ř., tr. řád
zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

ESLP
Evropský soud pro lidská práva

SbNU
Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu citovaná podle elektronické databáze rozhodnutí Ústavního soudu (http://nalus.usoud.cz), např.: N 172/42 SbNU 519 = Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 42, nález č. 172, str. 519

OBSAH

Č. 126
Právo účastnit se řízení a být slyšen v souvislosti s právem na tlumočníka
(sp. zn. II. ÚS 482/21 ze dne 7. července 2021) 8

Č. 127
Rozhodování soudu o dalším trvání opatření, jimiž lze nahradit vazbu
(sp. zn. IV. ÚS 2821/20 ze dne 13. července 2021) 28

Č. 128
Výklad a aplikace podmínky (očekávání vedení řádného života v budoucnu) podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody
(sp. zn. IV. ÚS 575/21 ze dne 13. července 2021) 41

Č. 129
Určení místní příslušnosti soudu rozhodujícího o vazbě mladistvých ve světle práva na zákonného soudce
(sp. zn. IV. ÚS 677/21 ze dne 20. července 2021) 56

Č. 130
Aplikace § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku na krádež spáchanou za nouzového stavu vyhlášeného v souvislosti s pandemií koronaviru
(sp. zn. IV. ÚS 767/21 ze dne 20. července 2021) 66

Č. 131
Možnost neodůvodnit rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku za současného vyhoštění podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu
(sp. zn. II. ÚS 1184/21 ze dne 26. července 2021) 74

Č. 132
Obnovené řízení po rozsudku ESLP ve věci Tempel proti České republice
(sp. zn. Pl. ÚS 110/20 ze dne 27. července 2021) 77

Č. 133
Výluka soudního přezkumu rozhodnutí o uložení kázeňského trestu pokuty ve výkonu trestu odnětí svobody
(sp. zn. Pl. ÚS 112/20 ze dne 27. července 2021; 305/2021 Sb.) 94

Č. 134
Obecně závazná vyhláška města Heřmanův Městec č. 5/2019 o zákazu konzumace alkoholických nápojů na některých veřejně přístupných místech
(sp. zn. Pl. ÚS 7/21 ze dne 27. července 2021; 306/2021 Sb.) 106

Č. 135
Rozpor smlouvy o úvěru s dobrými mravy v úvaze soudu o nákladech řízení při zastavení exekuce
(sp. zn. III. ÚS 308/21 ze dne 27. července 2021) 118

Č. 136
Náležité posouzení nestrannosti a nezávislosti soudce
(sp. zn. II. ÚS 741/21 ze dne 2. srpna 2021) 125

Č. 137
Náhrada nemajetkové újmy u zvlášť zranitelné oběti znásilnění
(sp. zn. II. ÚS 3003/20 ze dne 3. srpna 2021) 131

Č. 138
Rovnoměrné vyvážení překážek spojených se zajištěním styku dítěte s rodičem na větší vzdálenost
(sp. zn. III. ÚS 1279/21 ze dne 16. srpna 2021) 141
Č. 139
Povinnost obecných soudů v restitučních věcech interpretovat právní předpisy ve vztahu k oprávněným osobám co nejvstřícněji
(sp. zn. II. ÚS 1697/21 ze dne 16. srpna 2021) 147
Č. 140
Určení výše peněžité náhrady za nezákonné trestní stíhání
(sp. zn. III. ÚS 3271/20 ze dne 17. srpna 2021) 153
Č. 141
Krácení zadostiučinění za nepřiměřenou délku řízení v důsledku tzv. soudního ping-pongu způsobeného soudy
(sp. zn. III. ÚS 1303/21 ze dne 17. srpna 2021) 164
Č. 142
Posouzení předběžného opatření omezujícího komerční projev z hlediska práva na svobodu projevu, práva na podnikání a práva na soudní ochranu
(sp. zn. II. ÚS 1440/21 ze dne 23. srpna 2021) 174
Č. 143
Neústavnost tzv. bezdoplatkových zón
(sp. zn. Pl. ÚS 40/17 ze dne 24. srpna 2021; 344/2021 Sb.) 187
Č. 144
Bezvýsledné vyčerpání prostředků ochrany proti nečinnosti před správním orgánem jako podmínka podání správní žaloby
(sp. zn. IV. ÚS 3523/20 ze dne 24. srpna 2021) 211
Č. 145
Povinnost soudu přezkoumat zákonnost vazby v případě propuštění obviněného z vazby
(sp. zn. IV. ÚS 637/21 ze dne 24. srpna 2021) 231
Č. 146
Extrémní nesoulad mezi provedenými důkazy a učiněnými skutkovými závěry v trestním řízení
(sp. zn. I. ÚS 1226/21 ze dne 24. srpna 2021) 236
Č. 147
Náležitosti příkazu k zatčení
(sp. zn. IV. ÚS 1507/21 ze dne 24. srpna 2021) 241
Č. 148
Nedostatečné odůvodnění soudního rozhodnutí o zamítnutí zastavení exekuce
(sp. zn. III. ÚS 1644/21 ze dne 24. srpna 2021) 247
Č. 149
Specifika rozhodování o rozsahu styku nezletilého s prarodiči
(sp. zn. I. ÚS 1081/20 ze dne 30. srpna 2021) 252
Č. 150
Výklad plynutí lhůty podle § 155 odst. 4 trestního řádu
(sp. zn. I. ÚS 1153/21 ze dne 30. srpna 2021)……..262

Č. 151
Posouzení přiměřenosti trvání zajištění nemovitostí v trestním řízení
(sp. zn. I. ÚS 1181/21 ze dne 30. srpna 2021) 266
Č. 152
Odepření přístupu k dovolacímu soudu nesprávným posouzením dovolání jako vadného
(sp. zn. I. ÚS 2904/20 ze dne 31. srpna 2021) 271
Č. 153
Pravidla pro odnětí věci a její přidělení jinému soudci
(sp. zn. IV. ÚS 3011/20 ze dne 31. srpna 2021) 278
Č. 154
Soudní prodej zástavy – výpočet nákladů řízení
(sp. zn. I. ÚS 3403/20 ze dne 31. srpna 2021) 292
Č. 155
Náhrada škody způsobené státem v souvislosti s nezákonně vedeným přestupkovým řízením
(sp. zn. III. ÚS 917/21 ze dne 31. srpna 2021)..... 296
Č. 156
Řádné odůvodnění usnesení o nepřiznání odkladného účinku správní žalobě
(sp. zn. IV. ÚS 1230/21 ze dne 31. srpna 2021) 305
Č. 157
Posuzování naplnění podmínek pro podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody
(sp. zn. III. ÚS 1711/21 ze dne 31. srpna 2021)..... 312
Usn. č. 12
Odmítnutí ústavní stížnosti navrhující zrušení řízení před okresním soudem
(sp. zn. IV. ÚS 1615/21 ze dne 21. července 2021)..... 321
Usn. č. 13
Ústavní stížnost podaná neoprávněnou osobou
(sp. zn. IV. ÚS 1966/21 ze dne 4. srpna 2021) 325
Usn. č. 14
Závaznost pravomocného rozhodnutí v kompetenčním sporu po změně judikatury
(sp. zn. Pl. ÚS 26/21 ze dne 31. srpna 2021) 328

I. Nálezy

Č. 126
Právo účastnit se řízení a být slyšen v souvislosti s právem na tlumočníka
(sp. zn. II. ÚS 482/21 ze dne 7. července 2021)

I. Konání jednání soudu za přítomnosti osoby, jež se domáhá soudní ochrany svého ústavně zaručeného práva, aniž tato osoba jednání rozumí a má možnost se do něj účinně zapojit, nepřípustně zasahuje do lidské důstojnosti podle čl. 1 Listiny a zároveň porušuje zásady spravedlivého procesu. Ačkoliv požadavek na kontradiktornost soudního řízení týkajícího se zbavení svobody není absolutní, v situaci, kdy je dotčená osoba během jednání v důsledku absence tlumočení zbavena účinné možnosti se do jednání zapojit, uplatňovat námitky, vyjadřovat se k prováděným důkazům a například také reagovat na tvrzení týkající své osoby, dochází k porušení jejího práva na spravedlivý proces, specificky práva účastnit se a být slyšen v řízení podle čl. 38 odst. 2 Listiny, a práva na tlumočníka podle čl. 37 odst. 4 Listiny, jakož i práva na osobní svobodu podle čl. 5 odst. 4 Úmluvy.

II. Je-li rozhodováno o osobní svobodě státního příslušníka třetí země bez doprovodu ve věku hraničícím se zletilostí, má určení jeho věku zásadní dopad na zákonnost jeho zbavení svobody a na splnění povinnosti státu poskytovat dětem zvláštní podporu, jak vyžaduje jejich zranitelné postavení. Proces určení věku musí zohlednit nejlepší zájem dítěte a právo dítěte vyjadřovat se ve všech záležitostech, které se jej dotýkají (čl. 3 odst. 1 a čl. 12 Úmluvy o právech dítěte), čemuž odpovídá přítomnost tlumočníka i zástupce během celého procesu určení věku, seznámení dotčené osoby s výsledky určení věku a umožnění jí se k těmto výsledkům vyjádřit. S ohledem na zásadní dopad určení věku do práva na osobní svobodu je nezbytné určení věku provést důkladně, aby byly co nejvíce rozptýleny jakékoli pochyby o věku, respektive zletilosti či nezletilosti dotčené osoby; v případě přetrvávajících pochybností uplatnit zásadu v pochybnostech ve prospěch; a využít i jiné než medicínské metody určení věku, minimálně dokud nebude k dispozici metoda poskytující dostatečně přesné výsledky. Nedodržení těchto požadavků na proces určení věku u osoby, která je zajištěna (zbavena svobody) jako dospělá, v důsledku vede k porušení jejího práva na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny).

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida, soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele Ahmeda B. C. (jedná se o pseudonym), zastoupeného JUDr. Marošem Matiaškem, LL.M., advokátem, se sídlem Ovenecká 78/33, Praha 7, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu sp. zn. 10 Azs 283/2020 ze dne 21. 12. 2020, rozsudku Městského soudu v Praze sp. zn. 19 A 15/2020 ze dne 11. 8. 2020 a rozhodnutí Policie České republiky, Krajského ředitelství policie hl. města Prahy č. j. KRPA-145174-30/ČJ-2020-000022-MIG ze dne 1. 7. 2020, za účasti Nejvyššího správního soudu, Městského soudu v Praze a Policie České republiky, Krajského ředitelství policie hl. m. Prahy jako účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Nejvyššího správního soudu sp. zn. 10 Azs 283/2020 ze dne 21. 12. 2020 a rozsudkem Městského soudu v Praze sp. zn. 19 A 15/2020 ze dne 11. 8. 2020 bylo porušeno právo stěžovatele na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 5 odst. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a právo na tlumočníka podle čl. 37 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatel se brání proti rozhodnutí Policie České republiky (dále též „žalovaná“) a obecných soudů o svém zajištění a tvrdí, že neměl být vůbec zbaven svobody, protože není zletilý. Napadá proces určení svého věku, který byl podle něj v rozporu s judikaturou Nejvyššího správního soudu i mezinárodními závazky České republiky, neboť se opíral pouze o medicínské metody určení věku a nebyla zohledněna jeho psychická zralost a posléze ani kopie jeho dokladů. Byť už není zbaven svobody, považuje posouzení, zda měl být zajištěn za stejných podmínek jako dospělé osoby, za zásadní a je přesvědčen, že v jeho případě došlo k porušení mezinárodních závazků České republiky.

2. Stěžovatel je původem z Iráku. Dne 4. 6. 2020 byl kontrolován hlídkou Policie České republiky a následně zajištěn podle zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Stěžovatel uvedl, že se narodil XX a jmenuje se Ahmed B. Dále sdělil, že cestoval z Iráku přes Turecko, Řecko, Makedonii a Srbsko a Rumunsko. Žalovaná o zajištění stěžovatele informovala oblastní pracoviště orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“) pro Prahu 4. V noci byl stěžovatel vyšetřen na urgentním příjmu v Nemocnici na Bulovce a byl mu podán Rivotril.

3. Následujícího dne, 5. 6. 2020, podal stěžovatel na policii vysvětlení za účasti pracovnice OSPOD a tlumočníka do arabského jazyka. Při něm stěžovatel udal shodné datum narození jako předešlého dne a doplnil, že se jmenuje Ahmed B. C., s tím, že „C.“ je jeho rodné příjmení. Uvedl též, že v Rumunsku mu sejmuli otisky prstů, ale o mezinárodní ochranu tam nežádal.

4. Podle protokolu o podání vysvětlení stěžovatel dále sdělil, že v Iráku dokončil 4. třídu základní školy a měl potíže se skupinou napojenou na skupinu Saraya Al Salam z Íránu. V Iráku nemá žádné zázemí; rodiče nezná, vyrůstal v dětském domově a k opatrovnické rodině se nemůže vrátit, protože s ní již nechce bydlet a ani s ní už není v kontaktu. Vzdálené příbuzné má v Německu, ale není s nimi momentálně v kontaktu. Peníze na pobyt v České republice si vydělal ve slepičárně v Řecku a v automyčce v Rumunsku. Nevlastní žádný majetek a nemá finanční prostředky na složení případné záruky. V případě vyhoštění vycestuje dobrovolně kamkoliv, jen se nechce vrátit do Iráku.

5. Ústavní soud poznamenává, že uvedený protokol o podání vysvětlení je jediným zaznamenaným rozhovorem se stěžovatelem jak ve správním spisu, tak i v následných soudních spisech. Není však dostupná ani videonahrávka, ani audionahrávka rozhovoru. V protokolu samém jsou uvedeny i některé zjevně chybné údaje (například „státní příslušnost Iránu“).

6. Téhož dne (5. 6. 2020) odpoledne byl stěžovatel vyšetřen ve Fakultní nemocnici v Motole za účelem určení věku. Lékařská zpráva uvádí, že stěžovatel „tvrdí, že je mu 16 let“, a dále stěžovatele popisuje následovně: „Jazyková bariera. Asthenický chlapec arabsk. etnika. Klidný, spolupracuje. Ve tváři silný vous, ochlupení na hrudi, na břiše i v pubické

oblasti. (…) Kostní věk: Kalendářní věk je 16,07 let. Kostní věk dle atlasu GP-Z odpovídá věku 18–19 let. Zobrazený skelet je bez zřetelných strukturálních či tvarových změn. Snímky odeslány k vyhodnocení do programu BoneExpert – GP 18,63 let, TW3 16,36 let.“ Jako závěr vyšetření zpráva uvádí: „Dg.: Určení kostního věku 18–19 let, klinický nález odpovídá.“ Podle správního spisu nebyl během vyšetření stěžovateli k dispozici tlumočník, nebyl přítomen zástupce OSPOD a chybí záznam o tom, že by byl stěžovatel zpraven o závěrech vyšetření.

7. Po obdržení lékařské zprávy žalovaná se stěžovatelem dále jednala jako se zletilým. V některých dokumentech, například v rozhodnutí o zajištění, je jako datum narození uvedeno YY, ale není zřejmé, zda toto datum někdy udal sám stěžovatel.

8. Na základě shody otisků prstů v systému EURODAC žalovaná kontaktovala rumunskou stranu, z jejíž odpovědi (dále též „zpráva Interpolu Bukurešť“) vyplývá, že stěžovatel byl v Rumunsku identifikován jako „A. D. B., nar. XY, (…) známý také pod totožností Ahmed B. C.“, státní příslušnost Irák, a že tam podal žádost o udělení mezinárodní ochrany v prosinci 2019. V Rumunsku jej považovali za nezletilého bez doprovodu.

9. Ještě téhož dne 5. 6. 2020 žalovaná rozhodnutím č. j. KRPA-145174-20/ČJ-2020-000022-MIG zajistila stěžovatele za účelem předání do Rumunska podle § 129 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, (dále jen „zákon o pobytu cizinců“). Předání se mělo uskutečnit podle nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 604/2013, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o mezinárodní ochranu podané státním příslušníkem třetí země nebo osobou bez státní příslušnosti v některém z členských států (dále jen „nařízení Dublin III“).

10. Žalovaná v rozhodnutí uvedla, že tím, že stěžovatel „uváděl svou identitu jako Ahmed B., nar. XX, stp - IRQ, (…) se dle správního orgánu snažil o znemožnění jeho správné identity. Dále dle lékařské zprávy z FN Motol, Oddělení urgentního příjmu a LSPP dětí, ze dne 05. 06. 2020, je cizinec diagnostikován, dle určení kostního věku 18–19 let. Dále dle lékařského vyšetření je diagnostikováno, že u cizince jsou silné vousy, ochlupení na hrudi, na břiše i v pubické oblasti. Dle správního orgánu cizinec o svém věku uvádí nepravdu v úmyslu, aby s ním bylo zacházeno jako s nezletilým cizincem“. Předání do Rumunska podle žalované nebránily systematické nedostatky v azylovém řízení či přijímacích podmínkách v zemi. S ohledem na to, že stěžovatel je zcela nemajetný, byly vyloučeny alternativy k zajištění.

11. Proti prvnímu rozhodnutí o zajištění nepodal stěžovatel žádný opravný prostředek, neboť jak uvádí, kvůli počáteční karanténě v zajištění neměl přístup k právní pomoci.

12. Dne 1. 7. 2020 vydala žalovaná rozhodnutí č. j. KRPA-145174-30/ČJ-2020--000022-MIG o prodloužení zajištění stěžovatele. Pro účely tohoto rozhodnutí stěžovatel nebyl vyslechnut a policie vycházela z informací získaných dne 5. 6. 2020. Toto rozhodnutí stěžovatel napadl žalobou k Městskému soudu v Praze a proti jeho zamítavému rozhodnutí následně neúspěšně podal kasační stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu (dále též „NSS“); uvedená rozhodnutí žalované i obou soudů stěžovatel napadá nynější ústavní stížností.

13. Po rozhodnutí městského soudu v dané věci obdržela žalovaná v srpnu 2020 informaci od Ministerstva vnitra České republiky, že přemístění nebylo možné uskutečnit ve lhůtě šesti týdnů od akceptace ze strany Rumunska. Stěžovatel byl proto propuštěn ze zařízení pro zajištění cizinců (dále též „ZZC“). Nyní pobývá v Pobytovém středisku Zastávka a je nadále považován za dospělého.

14. Ministerstvo vnitra vydalo dne 14. 8. 2020 ve věci stěžovatele rozhodnutí č. j. OAM-346/DS-PR-D001-2020 o určení státu příslušného k posouzení žádosti o mezinárodní ochranu (rozhodnutí o předání) a v tomto rozhodnutí je popsána i stěžovatelova cesta do České republiky a jeho pobyt v Rumunsku. Stěžovatel uvedl, že v Rumunsku v táboře pro mladistvé s ním zacházeli hrozně a policie se k němu chovala hrubě. V táboře byla špína.

V jednom ze dvou táborů, kde bydlel, ubytovaní užívali drogy a měli mezi sebou spory. V dalším táboře byly blechy, pořád se drbal, a tak raději spal venku. Má trochu třes v rukou kvůli stresu. V Rumunsku panuje vůči cizincům represe, tamní policie s ním opakovaně špatně zacházela a omezila jej na svobodě. Nejprve neměl kde spát, poté byl ubytován ve dvou táborech. V Rumunsku měl opatrovníka a podstoupil vyšetření věku, z něhož vyplynul odhad věku na 17–18 let. Na základě informací o řízení ve věci mezinárodní ochrany v Rumunsku z Azylové informační databáze (AIDA), spravované Evropskou radou pro uprchlíky a exulanty (European Council on Refugees and Exiles), pak Ministerstvo vnitra dovodilo, že stěžovatel podstoupil radiologické, sérologické anebo dermatologické vyšetření; z informací o Rumunsku přitom vyplývá, že v případě pochyb se s cizinci jedná jako s nezletilými. Podle ministerstva stěžovatel nezná svůj věk ani své jméno řádně a lze mít pochyby o jeho pravé totožnosti. Ve vztahu k přijímacím podmínkám v Rumunsku ministerstvo konstatovalo, že se tamní úřady snaží vyřešit hygienické problémy v azylových zařízeních.

II. Napadená rozhodnutí soudů

15. Stěžovatel před správními soudy kritizoval výsledky určení svého věku, nedostatečné posouzení alternativ zajištění a to, že by měl být vrácen do Rumunska, kde s ním špatně zacházeli. Městský soud v Praze v jeho věci nařídil jednání. Nepožadoval eskortu stěžovatele, což odůvodnil tím, že se chtěl zaměřit na porovnání metod určení věku, k nimž se mohou lépe vyjádřit zástupce žalovaného a zástupkyně stěžovatele. Z téhož důvodu neustanovil pro jednání tlumočníka. Stěžovatel nicméně byl na jednání eskortován, a jednání tedy proběhlo za účasti stěžovatele, avšak bez tlumočení.

16. Zástupkyně stěžovatele při jednání předložila písemné vyjádření stěžovatele o podmínkách v rumunském azylovém zařízení v Temešváru. V něm stěžovatel uváděl, že jej rumunská policie zbila, po určitou dobu neměl kde bydlet a spával na záchodech, načež onemocněl. V Temešváru, ač byl považován za nezletilého, jej ubytovali s dospělými muži. V zařízení nebyla voda a byl terčem šikany. Stěžovatel se rovněž vyjádřil, že se raději zabije, než aby byl vrácen do Rumunska. Zástupkyně stěžovatele k tomu zdůraznila, že se nejedná o pouhou frázi, neboť stěžovatel o tom opakovaně mluvil s psycholožkou v zařízení pro zajištění cizinců. Ve vztahu k určení věku zástupkyně stěžovatele zdůraznila, že z odborných stanovisek podle ní vyplývá jasná preference testu TW3 (Tanner, Whitehouse) před testem GP (Greulich, Pyle), zároveň se však u obou metod požaduje i další způsob hodnocení věku, ideálně psychologické posouzení. Podle stěžovatelovy zástupkyně ostatně zřejmě i žalovaná měla o věku stěžovatele pochyby, neboť stěžovatele ponechala v ZZC Bělá-Jezová, určeném pro zranitelné osoby.

17. K dotazu soudu ohledně neshod jmen, pod nimiž stěžovatel vystupoval, zástupkyně stěžovatele uvedla, že z informací AIDA o Rumunsku vyplývá, že je zde často špatné či žádné tlumočení. Podle ní tak k rozporům mohlo dojít v důsledku špatného tlumočení, ač toto tvrzení nemohla prokázat. Zástupkyně zdůraznila, že nesrovnalosti se nikdy netýkaly věku stěžovatele, a zároveň podotkla, že stěžovatele samotného se nyní bez tlumočníka nemohou zeptat.

18. Žalovaná uvedla, že v reakci na pochyby o tom, jestli lze stěžovatele skutečně považovat za dospělého, s ohledem na výsledek lékařské zprávy, podle níž byl metodou TW3 určen věk 16,5 let a metodou GP v rozmezí 18-19 let, se telefonicky spojila s lékařkou, která závěry testů hodnotila. Ta sdělila, že závěr má být jednoznačně odvozován od metody GP, protože podle metody TW3 nelze vlastně dospět k určení vyššího věku než 16,5 let. Stanovisko lékařky zaznamenala žalovaná v podobě úředního záznamu o telefonátu, který předložila soudu, přičemž zdůraznila, že nemá možnost se odchýlit v této čistě odborné věci od stanoviska lékaře. Ústavní soud k tomu podotýká, že z obsahu úředního záznamu

založeného v soudním spisu plyne, že se toto zjišťování netýkalo stěžovatele, ale jiné osoby, a tento úřední záznam byl tak patrně předložen s tím, že obsažené lékařské vyjádření lze zobecnit a vztáhnout i na případ stěžovatele.

19. Městský soud žalobu stěžovatele zamítl. K pluralitě výsledků co do určení věku stěžovatele podle jednotlivých metod městský soud poukázal na zprávu doc. RNDr. Hany Krásničanové, CSc., která porovnává obě metody a byla provedena jako důkaz. Městský soud konstatoval, že podle této zprávy „věk 16,5 let je u chlapců průměrným věkem při dosažení konečné délky dlouhých kostí, resp. finální výšky těla, proto při použití metody TW3 nebude stanovený kostní věk nikdy překračovat tuto věkovou hranici (16,5 let). (…) Z uvedené zprávy tak vyplývá, že metoda TW3 je nevhodná pro určení kalendářního věku z věku kostního v případech, kdy se má jednat o osobu zletilou, neboť při dosažení konečné délky dlouhých kostí bude stanoven kostní věk na 16,5 roku. Uvedenému též odpovídá závěr doc. Krásničanové, podle kterého je metoda TW3 přesnější (pro stanovení kostního věku) než metoda GP, kde je odchylka 0,5 až 1 rok. Zjištěné hodnoty kostního věku by se tak podle uvedených metod neměly lišit více než o 1 rok. V daném případě se však liší o 2 roky, což odpovídá výše popsanému závěru, že metoda TW3 stanoví (a to přesněji než metoda GP) kostní věk jedince, avšak do plné zralosti kostí, k čemuž dochází u chlapců v 16,5 letech. Soud tak má za to, že lékařská zpráva jednoznačně stanoví kostní věk žalobce na 18–19 let.“ (bod 32 rozsudku městského soudu).

20. Jelikož zletilost nelze v souladu s judikaturou NSS dovodit z jediného důkazu, městský soud dále odkázal na lékařskou zprávu ze dne 5. 6. 2020 o vyšetření stěžovatele, „a to ve spojení s dalšími skutečnostmi zjištěnými [žalovanou]“, z nichž jako podstatné zdůraznil rozpory ohledně totožnosti stěžovatele. Zde městský soud poukázal na zprávu Interpolu Bukurešť, „podle které osoba jménem Ahmed B. nar. XX, byla identifikována jako A. D. B., nar. XY (…), známý též jako A. B. E. (…)“, a na výpověď samotného stěžovatele ze dne 5. 6. 2020 (bod 33 rozsudku městského soudu) a vyvodil, že stěžovatelova výpověď je nevěrohodná, zejména jde-li o jeho identitu, včetně věku, a že je prokázané, že stěžovatel opakovaně uváděl nepravdu o své identitě (body 33 a 34 rozsudku městského soudu). Městský soud nakonec zmínil judikaturu NSS, podle níž je na samotných lidech kolem rozhodné věkové hranice 18 let, aby byli schopni přesvědčivě osvědčit, že vskutku jsou takového, a nikoli vyššího věku. Ve věku kolem 18 let totiž již až na zcela nečetné výjimky mají rozumové schopnosti a osobnostní vyzrálost rozvinuty v takové míře, že mohou a mají vědět, kdy se narodili.

21. Městský soud nepřisvědčil ani dalším námitkám stěžovatele. Za dostatečné považoval úvahy žalované k alternativám k zajištění i k posouzení situace v Rumunsku, přičemž připomněl, že smyslem řízení o zajištění není konečné posouzení otázky systémových nedostatků, ale pouze vytvoření podmínek pro to, aby mohl být realizován hlavní účel a nebyl zmařen skrýváním se či vyhýbáním se realizaci správního vyhoštění. Městský soud nevzal v potaz obsah listiny, v níž stěžovatel popsal své zkušenosti v Rumunsku, což odůvodnil jeho nevěrohodností.

22. Nejvyšší správní soud napadeným rozsudkem stěžovatelovu kasační stížnost zamítl. Uvedl, že městský soud vyšel z nejnovější judikatury k otázce určování věku zajišťovaných osob. NSS se ztotožnil s hodnocením městského soudu ohledně systémových nedostatků v Rumunsku, posouzení alternativ k zajištění i ohledně věku stěžovatele. Podle NSS ve věci zaznělo příliš mnoho vzájemně rozporných tvrzení, což zásadním způsobem nabourává stěžovatelovu přesvědčivost, přitom v takovém množství se podle NSS nedají vysvětlit možnými problémy v překladu a přesvědčivé podle NSS není ani další vysvětlení stěžovatele, že v jeho kulturním okruhu přesný měsíc narození není významný, navíc on má minimální vzdělání i minimální znalosti čtení a psaní. NSS tak shrnul, že „[j]akkoliv je pravda, že se

stěžovatel vždy ‚trefil' alespoň do stejného roku narození, NSS je přesvědčen, že závěr žalované o zletilosti stěžovatele je dostatečně skutkově podložený“ (bod 10 rozsudku NSS).

23. Ke kasační stížnosti stěžovatel předložil jako nový důkaz kopie rodného listu a dokladu totožnosti, k čemuž NSS uvedl, že není jasné, o jaký typ dokladu totožnosti se má jednat. Těmito důkazy NSS dokazování neprováděl, což odůvodnil tak, že jde o nekvalitní fotokopie, z nichž nelze mnoho vyčíst, a i česky psané vysvětlivky k arabskému písmu v těchto dokumentech přiznávají, že část textu je nečitelná.

III. Obsah ústavní stížnosti

24. Stěžovatel uvádí, že byl nesprávně identifikován jako dospělý, a tím došlo k zásahu do jeho práva na zachování identity podle čl. 8 Úmluvy o právech dítěte. Rovněž byl nesprávně soudy hodnocen jako nevěrohodný. Stěžovatel shledává zásah do svého práva na osobní svobodu, neboť byl na základě nesprávného určení věku zajištěn podle jiných zákonných ustanovení a navíc v jiných podmínkách zajištění, než se v jeho případě – jako nezletilého, tedy zranitelné osoby – mělo stát. Má za to, že takto jeho zajištění mezi dospělými osobami po dobu delší dvou měsíců dosáhlo intenzity nelidského a ponižujícího zacházení.

25. K ústavní stížnosti stěžovatel přiložil i psychologický posudek, který k jeho osobě nechala během řízení před NSS vypracovat Organizace pro pomoc uprchlíkům. V něm se uvádí, že adoptivní matka stěžovatele se mu posmívala kvůli jeho ztížené schopnosti mluvit a učit se. Kvůli své dyslexii se ve škole moc nenaučil a podle tlumočníka je mu hůře rozumět, protože špatně artikuluje. K dětství stěžovatele je v posudku dále popsáno, že po opuštění adoptivní rodiny žil na ulici, byl unesen a sexuálně zneužíván; sám z dětství udává tři pokusy o sebevraždu. Podle posudku se stěžovatel špatně orientuje v čase, uvádí pouze rok narození a to, že mu řekli, že se narodil v květnu. Ačkoliv pobývá v České republice již sedm měsíců, uvádí nesprávně, že je tu pouze tři měsíce. Jeho zážitky z dětství jsou spojeny s opuštěním a šikanou. Klinická psycholožka dospěla k závěru, že udávaný chronologický věk 16–17 let odpovídá skutečnosti, mentální věk je 14–15 let.

26. Stěžovatel k ústavní stížnosti přiložil také další dokumenty, mezi nimi kopii svých osobních dokladů a dotaz Správy uprchlických zařízení (dále jen „SUZ“) na příslušný OSPOD, zdali je potřeba po přijetí stěžovatele do Přijímacího/pobytového střediska Zastávka s ním nadále jednat jako se zletilým. Stěžovatel podle SUZ předložil odboru azylové a migrační politiky (Ministerstva vnitra) kopii dokladu, který je patrně občanským průkazem a z něhož tlumočník poznal datum narození 10. 9. 2004. Z fotografie na mobilu však nelze ověřit pravost dokladu. OSPOD odpověděl, že podle dostupných informací, zejména lékařského vyšetření, je potřeba se stěžovatelem nadále zacházet jako se zletilým.

27. Dále stěžovatel k ústavní stížnosti přiložil vyjádření Fakultní nemocnice Motol ze dne 8. 12. 2020, v němž jsou v souvislosti s jiným případem porovnávány metody TW3 a GP. Podle tohoto vyjádření dle metody TW3 „chlapec vyhodnocený touto metodou na 16,5 roku, má biologický věk nejméně 16,5 roku až plná dospělost. (…) Hodnocení kostního věku podle Greulicha a Pylové si všímá i drobných změn až do dokončení plné osifikace“; pokud metodou GP „odpovídá kostní věk 19 rokům [, je] pravděpodobné, že chlapec má 19 a více roků, ale nemůžeme vyloučit, že pokud měl urychlenou pubertu, má teprve 17–17,5 roků“.

IV. Vyjádření dalších účastníků řízení

28. Nejvyšší správní soud ve vyjádření k ústavní stížnosti podotkl, že ústavní stížnost je odlišná od textu kasační stížnosti a rozsah argumentů ústavněprávní povahy je nesrovnatelný. Má za to, že pasivita kvalifikovaného advokáta, který se na danou agendu specializuje, naráží na koncepci subsidiarity ústavní stížnosti, která znamená nejen vyčerpání procesních prostředků, nýbrž i argumentů s ústavněprávní relevancí v těchto prostředcích. Pokud Ústavní

soud ústavní stížnost věcně projedná, podle NSS utvrdí přístup mnoha advokátů, že na řízení před obecnými soudy vlastně vůbec nezáleží, neboť je možno podstatnou část argumentace rozvinout až v řízení před Ústavním soudem. NSS současně podotýká, že může obtížně reagovat na argumenty v ústavní stížnosti, které nebyly předmětem porady senátu při rozhodování o kasační stížnosti (úvahy stěžovatele o rozporu soudních rozhodnutí s Úmluvou o právech dítěte, odkazy na praxi Evropského soudu pro lidská práva či Výboru pro práva dítěte apod.). K věci NSS dále uvádí, že česká praxe a judikatura nejsou postaveny na principu, že v případě jakýchkoli pochybností o věku se má za to, že migrant je osoba mladší 18 let věku. Soudce zpravodaj si klade otázku, jak by takový pomyslný princip přispěl k ochraně skutečných nezletilců v zařízeních pro děti a přispěl k dosažení nejlepšího zájmu dětí umístěných v těchto zařízeních.

29. Městský soud odkázal na odůvodnění svého rozsudku s tím, že závěr o zletilosti stěžovatele byl založen nejen na závěrech lékařské zprávy, ale též na nevěrohodnosti stěžovatele, neboť ten uváděl rozdílné identity v České republice a v Rumunsku. Metodu TW3 považuje městský soud za nevhodnou pro určení kalendářního věku z věku kostního v případech, kdy se jedná o osoby zletilé, jelikož při dosažení konečné délky dlouhých kostí bude stanoven kostní věk na 16,5 roku. Městský soud nezpochybňuje, že metoda GP byla vyvinuta pro medicínské účely a neslouží primárně k určení kalendářního věku, nicméně to ji nečiní nezpůsobilou jako důkazní prostředek, bude-li vhodně kombinována s dalšími důkazy.

30. Žalovaná (Policie České republiky, Krajské ředitelství Policie hl. m. Prahy) ve svém vyjádření zdůraznila, že v době vydání rozhodnutí o prodloužení zajištění nic nenasvědčovalo tomu, že by se jednalo o nezletilého bez doprovodu. Správní orgán není v takové pozici a natolik erudován, aby hodnotil relevantnost odborného lékařského vyšetření v situaci, kdy o věrohodnosti těchto údajů nemá pochyb. Rovněž žalovaná poukazuje na to, že stěžovatel uváděl různé údaje ke své identitě. Pokud by měla při určení věku vždy zohlednit dvouletou odchylku, mohlo by *ad absurdum* docházet k situacím, kdy by i cizinec, kterému je 35 let, byl označen jako osoba nezletilá bez doprovodu. Růst kostních štěrbin se totiž plně uzavírá v devatenáctém roce života podle metody GP a v 16,5 letech života podle metody TW3. To nelze akceptovat s ohledem na ochranu skutečně nezletilých cizinců.

V. Posouzení Ústavního soudu

31. Ústavní soud se nejdříve zabýval předpoklady projednatelnosti ústavní stížnosti podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Shledal, že ústavní stížnost je procesně bezvadná, byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu), oprávněnou osobou, která je řádně zastoupena (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), k jejímu projednání je Ústavní soud příslušný a v části směřující proti soudním rozhodnutím jde o návrh přípustný. Stěžovatel před podáním ústavní stížnosti vyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), a to nejen po stránce formální (proti napadenému rozsudku NSS není přípustný další opravný prostředek), ale i materiální, jak Ústavní soud v souladu s principem subsidiarity ústavní stížnosti konstantně vyžaduje. V tomto ohledu Ústavní soud podotýká, že pro splnění tohoto požadavku (materiální vyčerpání procesních prostředků) není nutné, aby stěžovatel v předchozím řízení namítal výslovně porušení svého ústavně zaručeného práva, respektive uplatňoval přímo ústavněprávní argumentaci, ale postačí, pokud se z jeho námitek (které mohou být samozřejmě vedeny na úrovni podústavního práva) takové porušení podává [to potvrzuje i judikatura zmíněná Nejvyšším správním soudem, tedy nález sp. zn. III. ÚS 117/2000 ze dne 13. 7. 2000 (N 111/19 SbNU 79)]. To je splněno i v projednávaném případě; ústavní stížnost nepřichází s žádnými zcela novými skutečnostmi či výtkami, které by v určité míře nezazněly

již v předcházejícím řízení a takovými novými námitkami nemohou být ani rozvinuté odkazy na mezinárodní zdroje a praxi.

32. Ústavní soud zvažoval, zda nařídit jednání za účelem provedení důkazů navržených stěžovatelem (viz § 44 zákona o Ústavním soudu). Jelikož však shledal porušení ústavně zaručených práv stěžovatele, které plyne přímo ze spisového materiálu, a případné dokazování by nemělo již žádný vliv na zbavení svobody stěžovatele, které už netrvá, jednání nenařídil.

33. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. V rámci principu minimalizace zásahů Ústavního soudu do pravomoci orgánů veřejné moci však ústavní stížnosti vyhověl pouze v části směřující proti rozhodnutím správních soudů (viz též bod 89 níže).

34. Ústavní soud shledal, že napadenými rozhodnutími správních soudů došlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatele, a to jmenovitě jeho práva na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a podle čl. 5 odst. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny a práva na tlumočníka dle čl. 37 odst. 4 Listiny. K těmto zásahům došlo jednak procesními nedostatky v řízení před městským soudem i před NSS a jednak v důsledku nedostatků při určování věku stěžovatele.

A. Jednání soudu za fyzické přítomnosti stěžovatele, avšak bez možnosti jednat

35. Při rozhodování o zajištění jednotlivce je nezbytné vycházet z toho, že osobní svoboda představuje v demokratickém právním státě jednu z nejdůležitějších hodnot. Je předpokladem toho, aby si mohl každý sám uspořádat svůj vlastní život, aby mohl rozhodovat o jeho podstatných aspektech a svým jednáním usilovat o vlastní štěstí. Jakkoliv tato svoboda již ze své podstaty nemůže být neomezená, se zásahy do ní mohou být spojeny neodstranitelné následky ve všech sférách života jednotlivce. Stát, který je založen na úctě k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 odst. 1 Ústavy), do ní proto může zasahovat pouze na základě zákona a v jeho mezích a nesmí se při tom dopustit svévole či libovůle (čl. 8 odst. 2 a 5 ve spojení s čl. 4 odst. 3 a 4 Listiny). Trvání na dodržení všech zákonem stanovených podmínek jejího omezení představuje základní garanci, že budou skutečně respektována práva dotčeného jednotlivce a že v jeho případě nedojde ke zneužití moci [srov. například nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 916/13 ze dne 17. 2. 2015 (N 33/78 SbNU 451), bod 27; všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná též z https://nalus.usoud.cz]

36. Právo na osobní svobodu je garantováno čl. 8 odst. 1 Listiny, čl. 5 odst. 1 Úmluvy a ve vztahu k dětem i čl. 37 písm. b) Úmluvy o právech dítěte. Také Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) považuje právo na osobní svobodu, zakotvené v čl. 5 Úmluvy, za jedno z nejvýznamnějších základních práv chránících fyzickou bezpečnost osoby, které jako takové má v demokratické společnosti vrcholný význam (viz např. rozsudek ESLP ve věci *Ťupa proti České republice* ze dne 26. 5. 2011 č. 39822/07, § 45).

37. Rozhodnutí týkající se základního práva na osobní svobodu podléhá přezkoumání u nezávislého a nestranného soudu podle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny. Součástí zásad spravedlivého procesu je podle čl. 38 odst. 2 Listiny také právo každého, „aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům“, tedy právo, aby každému bylo ve vlastní věci, kdy je rozhodováno o jeho právech a povinnostech, umožněno před soudem jednat [nález sp. zn. II. ÚS 2020/18 ze dne 28. 3. 2019 (N 43/93 SbNU 105), bod 27]. V případech, kdy se jedná o osobu, jež neovládá jazyk jednání, je zásadní též čl. 37 odst. 4 Listiny, který jí zaručuje právo na tlumočníka.

38. Také Úmluva zakotvuje záruky soudního přezkumu zbavení svobody, a to v čl. 5 odst. 4 Úmluvy, podle něhož každý, kdo byl zbaven svobody zatčením nebo jiným způsobem, má právo podat návrh na řízení, ve kterém by soud urychleně rozhodl o zákonnosti jeho zbavení svobody a nařídil propuštění, je-li zbavení svobody nezákonné. Toto ustanovení obsahuje obdobné garance spravedlivého procesu při rozhodování o zbavení svobody jako čl. 6 Úmluvy [nález sp. zn. I. ÚS 3326/13 ze dne 15. 1. 2014 (N 5/72 SbNU 69), bod 28]; toto řízení musí být kontradiktorní a vždy musí být zajištěna i rovnost zbraní mezi stranami (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *A. a další proti Spojenému království* ze dne 19. 2. 2009 č. 3455/05, § 204).

39. Soudní přezkum zajištění cizinců upravuje § 172 odst. 5 zákona o pobytu cizinců následovně: „O žalobě proti rozhodnutí o zajištění cizince a o žalobě proti rozhodnutí o prodloužení doby trvání zajištění cizince nebo proti rozhodnutí o nepropuštění ze zařízení soud rozhodne do 7 pracovních dní ode dne doručení správního spisu soudu. Soud nařídí k projednání věci jednání, navrhne-li to účastník řízení nejpozději do 5 dnů ode dne podání žaloby nebo je-li to nezbytné. O tom musí být cizinec v rozhodnutí policie poučen. Rozhodne-li soud o zrušení napadeného rozhodnutí, vyrozumí o tom policii bezprostředně po vyhlášení rozsudku.“ Jde-li o tlumočení v soudním řízení, platí, že „účastníku, jehož mateřštinou je jiný než český jazyk, soud ustanoví tlumočníka, jakmile taková potřeba vyjde v řízení najevo“ (§ 18 odst. 2 občanského soudního řádu ve spojení s § 64 soudního řádu správního).

40. V projednávaném případě se v řízení před městským soudem konalo jednání, na němž byl přítomen i stěžovatel, neovládající český jazyk, avšak nebylo nijak zajištěno tlumočení. Ústavní soud si je vědom toho, že soudce městského soudu byl v nelehké situaci, neboť jednání nařídil k posouzení odborné otázky určení věku a měl za to, že vyjádření cizince pro něj není pro porovnání metod určování věku podstatné, a zároveň byl vázán velmi krátkou lhůtou sedmi pracovních dní pro rozhodnutí ve věci zajištění dle § 172 odst. 5 zákona o pobytu cizinců. Po domluvě se zástupkyní stěžovatele tak soudce pokračoval v jednání za přítomnosti stěžovatele a bez tlumočení.

41. Ústavní soud nicméně považuje za krajně problematické vést jednání soudu za přítomnosti osoby, jež se domáhá soudní ochrany, aniž tato osoba průběhu jednání rozumí a má možnost se jakkoli vyjádřit k prováděným důkazům a vůbec se účinně do jednání zapojit. K tomu navíc v projednávaném případě přistupuje závěr městského soudu o nevěrohodnosti stěžovatele, učiněný rovněž bez toho, aby stěžovatel sám dostal příležitost vyjádřit se k dotčeným otázkám a okolnostem, na jejichž základě městský soud k tomuto závěru dospěl.

42. Situace, v níž se stěžovatel ocitl, kdy byl přítomen jednání o svém základním právu, ale nijak nerozuměl obsahu tohoto jednání, který mu nikdo netlumočil ani jinak nezprostředkoval, působí spíše, jako by se stal účastníkem kafkovského procesu, nikoli spravedlivého procesu v demokratickém právním státě. Blíží se to až situaci, kdy se s člověkem jedná jako s předmětem či objektem, nikoli jako se subjektem práv, což je ovšem v rozporu s lidskou důstojností chráněnou čl. 1 Listiny. Ústavní soud zdůrazňuje, že pojetí ústavnosti v České republice se neomezuje na ochranu základních práv jednotlivců (kupř. právo na život, zaručení právní subjektivity), ale v souladu s poválečnou změnou v chápání lidských práv se základní bází, z níž vychází interpretace všech základních práv, stala lidská důstojnost, která mimo jiné vylučuje, aby s člověkem bylo zacházeno jako s objektem či předmětem [nález sp. zn. I. ÚS 557/09 ze dne 18. 8. 2009 (N 188/54 SbNU 325), bod 19].

43. V tomto duchu ze shora uvedených ústavně zaručených práv (čl. 37 odst. 4 a čl. 38 odst. 2 Listiny obecně a čl. 5 odst. 4 Úmluvy pro soudní přezkum zbavení svobody) vyplývá, že pokud se koná jednání soudu za přítomnosti osoby, která se domáhá soudní ochrany, byť i nebylo nařízeno na její žádost, je nezbytné zajistit takové podmínky, aby se jej dotčená osoba měla možnost účastnit plnohodnotně [srov. též rozsudek ESLP ve věci *Al Husin proti*

Bosně a Hercegovině (č. 2) ze dne 25. 6. 2019 č. 10112/16, § 115], tedy aby se do něj fakticky mohla zapojit, aby rozuměla jeho obsahu, mohla se v něm vyjadřovat a reagovat na jeho průběh.

44. Jak bylo zmíněno výše, i řízení přezkoumávající zbavení svobody osoby, včetně zajištění cizince, musí mít kontradiktorní povahu a zajišťovat rovnost stran; účastníci tak musí mít možnost uvádět skutečnosti na podporu svých nároků a také se seznámit se stanovisky jiných účastníků, jejichž účelem je ovlivnit rozhodnutí soudu, a vyjádřit se k nim. Ústavní soud v minulosti opakovaně připomněl, že mezi neopominutelné prvky práva na spravedlivý proces patří zásada *audiatur et altera pars* („budiž vyslechnuta i druhá strana"), z níž plyne „povinnost soudu vytvořit prostor zaručující účastníku řízení možnost účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat; vytvoření prostoru pro účinné vznesení námitek (v kontradiktorním schématu řízení) nejlépe zajišťuje ochranu základních práv, ta je z hlediska fair procesu prvotním účelem soudního řízení. Institucionálně garantovaná možnost dotčených osob návrhy a námitkami účinně participovat na soudním procesu patří mezi elementární pravidla soudního řešení sporů" [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 2119/11 ze dne 3. 4. 2012 (N 70/65 SbNU 3), bod 12]. Soud tedy samozřejmě není povinen předneseným stanoviskům a tvrzením přisvědčit; podstatné je, aby tomu, o jehož práva a povinnosti se jedná, byl vytvořen prostor pro plnou participaci na řízení v rozsahu, v jakém mohou být dotčeny jeho oprávněné zájmy (nález sp. zn. IV. ÚS 2119/11, citovaný výše, bod 13).

45. Současně však kontradiktornost řízení nelze absolutizovat; i ESLP tak uznává, že dokonce i v trestním řízení může být za určitých okolností právo na plně kontradiktorní řízení v nezbytném rozsahu omezeno (viz rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *A. a další proti Spojenému království*, citovaný výše, § 205). Požadavek procesní spravedlnosti podle čl. 5 odst. 4 Úmluvy nevytváří jednotný a neměnný standard řízení, aplikovatelný bez ohledu na kontext a okolnosti konkrétního případu i druh zbavení svobody, o nějž jde [viz rozsudek ESLP ve věci *Al Husin proti Bosně a Hercegovině* (č. 2), citovaný výše, § 114]. Podstatné je, aby dotčená osoba měla dostatečné informace o tom, co je jí vytýkáno, a možnost to účinně rozporovat; pokud je tento požadavek naplněn, pak může být akceptovatelné i to, že daná osoba například nemá možnost seznámit se se všemi písemnostmi ve spise a vyjádřit se k nim [srov. rozsudek ESLP ve věci *Al Husin proti Bosně a Hercegovině* (č. 2), citovaný výše, § 115 a 119].

46. V projednávaném případě byl tedy stěžovatel přítomen jednání před městským soudem, ale fakticky se do něj nijak nemohl zapojit, protože nebylo zajištěno tlumočení. Tak nejenže nemohl rozumět tomu, co se při jednání děje, ale nemohl se k probíraným otázkám ani osobně vyjádřit, a to přestože jeho vyjádření by mohlo ovlivnit rozhodnutí soudu. Městský soud své rozhodnutí totiž založil mimo jiné na závěru o nevěrohodnosti stěžovatele s ohledem na určitou rozpornost jeho předchozích výpovědí při udávání totožnosti v České republice a Rumunsku; stěžovatel však u městského soudu nedostal žádnou příležitost se k této rozpornosti vyjádřit a vysvětlit ji. Tento nedostatek v řízení přitom nemohla nijak kompenzovat ani skutečnost, že stěžovatel byl zastoupen a jeho zástupkyně byla na jednání přítomna.

47. Uvedený závěr ostatně dokládá i faktický průběh jednání. Soudce se stěžovatelovy zástupkyně dotázal mimo jiné na její stanovisko ke zprávě Interpolu Bukurešť, podle níž „v Rumunsku, kde požádal o azyl, by měl být žalobce identifikován pod dalšími dvěma identitami s uvedenými jinými daty narození". Zástupkyně stěžovatele uvedla, že z této zprávy plyne, že „i v Bukurešti byl žalobce veden jako nezletilý bez doprovodu (…) K tomu, jak probíhalo na rumunské straně tlumočení nebo jak neprobíhalo, nemám více zpráv než ty, na které odkazujeme, na ty zprávy EASO, to znamená, že v určitých fázích tlumočeno není, nebo že probíhá komunikace lámanou angličtinou. (…) Bohužel tady to blíže nevyjasníme

bez přítomnosti tlumočníka, takže to ponechám asi spíš na nějaké další vyjasnění“. Zástupkyně stěžovatele se pokusila vysvětlit také rozdílnosti ve jménech, která stěžovatel dříve uváděl, a to tak, že stěžovatel podle všeho nejprve uvedl své křestní jméno a příjmení a později i své rodné jméno; městský soud však v napadeném rozhodnutí toto vysvětlení nijak nereflektoval (ani na něj nijak nereagoval). Ústavní soud zde na okraj podotýká, že v některých případech skutečně může dojít k nesrovnalostem i v důsledku špatného překladu anebo přepisu ze strany překladatele (jak dobře ukazuje např. rozsudek NSS sp. zn. 5 Azs 40/2009 ze dne 28. 7. 2009).

48. Ústavní soud tak konstatuje, že stěžovatel nedostal účinnou možnost vyjádřit se k vytýkanému rozporu v uváděných jménech a datech narození, o nichž získala žalovaná informace ze zprávy Interpolu, ani během správního, ani během soudního řízení. Přesto mu byl tento rozpor přičítán k tíži a byl zásadním argumentem, pro který městský soud považoval stěžovatele za nevěrohodného. Shledaná nevěrohodnost stěžovatele pak byla důvodem, pro který se městský soud přiklonil k závěru, že stěžovatel je zletilý. Lze sice pouze spekulovat, zda by stěžovatel byl schopen rozpory ve jménech a datech narození vyjasnit, avšak měl tuto možnost dostat. Skutečnost, že se tak nestalo, s sebou také nese výraznou intruzi do jeho důstojnosti, neboť dochází k tomu, že jednotlivec je ze strany státu obviňován (je mu něco vytýkáno a přičítáno k tíži), aniž ovšem mu to je řádně sděleno a umožněno mu na to osobně reagovat.

49. Tento nedostatek v řízení před městským soudem pak nenapravil ani Nejvyšší správní soud, přestože stěžovatel v kasační stížnosti namítl, že se jej městský soud měl pokusit dotázat na nesrovnalosti ohledně jeho jména a příjmení.

50. Postupem městského soudu, který vedl jednání za přítomnosti stěžovatele, avšak bez tlumočení, a tedy aniž stěžovatel měl účinnou možnost se do jednání zapojit, uplatňovat námitky, argumenty a reagovat na tvrzení týkající se své osoby, bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces, specificky právo účastnit se a být slyšen v řízení podle čl. 38 odst. 2 Listiny, a právo na tlumočníka podle čl. 37 odst. 4 Listiny, jakož i jeho právo na osobní svobodu podle čl. 5 odst. 4 Úmluvy. Nejvyšší správní soud tento postup zamítnutím kasační stížnosti potvrdil.

B. Určování věku cizince a jeho dopad na osobní svobodu stěžovatele

51. S ohledem na význam osobní svobody trvá Listina i Úmluva na striktní vázanosti zákonnými důvody a způsobem jejího zbavení. Podle čl. 8 odst. 2 Listiny nesmí být nikdo „zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon“. Úmluva pak v čl. 5 odst. 1 stanovuje výčet situací, kdy lze někoho zbavit svobody, je-li to v souladu s řízením stanoveným zákonem; podle písm. f) mezi ně patří i „zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby, aby se zabránilo jejímu nepovolenému vstupu na území, nebo osoby, proti níž probíhá řízení o vyhoštění nebo vydání“. Právům zaručeným čl. 5 Úmluvy pak odpovídají práva uvedená v čl. 6 Listiny základních práv Evropské unie (rozsudek velkého senátu Soudního dvora ze dne 15. 2. 2016 ve věci C-601/15 PPU *JN proti Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, bod 47), a požadavek zákonnosti zajištění se tedy vztahuje i na zajištění podle nařízení Dublin III.

52. Zákon o pobytu cizinců rozlišuje mezi zajištěním osob mladších osmnácti let a zajištěním dospělých za účelem předání. Dospělý může být zajištěn za účelem předání, nelze-li účinně uplatnit zvláštní opatření za účelem vycestování, jsou-li splněny podmínky pro předání a existuje-li vážné nebezpečí útěku (§ 129 odst. 4 zákona o pobytu cizinců). Naproti tomu dítě bez doprovodu lze zajistit, pouze „je-li důvodné nebezpečí, že by mohl[o] ohrozit bezpečnost státu či závažným způsobem narušit veřejný pořádek, a je-li to v jeho zájmu v souladu s Úmluvou o právech dítěte“ (§ 129 odst. 5 zákona o pobytu cizinců; Ústavním soudem použitý termín „dítě“ odpovídá názvosloví používanému v Úmluvě o právech dítěte).

S ohledem na přísnější úpravu důvodů zajištění u dětí může mít nesprávné určení věku za následek nezákonnost rozhodnutí o zajištění.

53. ESLP již konstatoval, že zbavení svobody dítěte, pokud ve skutečnosti nemělo být vystaveno zajištění, je porušením čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy (viz rozsudek ESLP ve věci *Mohamad proti Řecku* ze dne 11. 12. 2014 č. 70586/11, § 86).

54. Na děti se zároveň vztahují jiná pravidla pro určení země odpovědné k posouzení žádosti ve věci mezinárodní ochrany. Podle Soudního dvora Evropské unie „vzhledem k tomu, že nezletilí bez doprovodu tvoří kategorii obzvláště zranitelných osob, je důležité neprodlužovat postup pro určení příslušného členského státu více, než je nezbytně nutné, což znamená, že v zásadě nebudou přemisťováni do jiného členského státu“ (rozsudek Soudního dvora ve vztahu k předchozímu nařízení Dublin II ze dne 6. 6. 2013 ve věci C-648/11 *MA, BT, DA proti Secretary of State for the Home Department,* bod 55, srov. též čl. 8 odst. 4 nařízení Dublin III). Nesprávným určením věku tedy může být ovlivněno i vůbec naplnění účelu zajištění, jímž je zajistit bezproblémový přesun do příslušného členského státu.

55. Děti bez doprovodu, jež opouštějí svoji zemi samy z nejrůznějších důvodů, často i kvůli pronásledování nebo válce, jsou obzvláště zranitelné a mohou být snadno oběťmi špatného zacházení. Nedostatečná identifikace dětí může vést k nezákonnému zbavení svobody i k absenci podpory, která dítěti ve zranitelném postavení náleží, a to nejen v podobě opatrovníka (zde zástupce OSPOD), přístupu ke vzdělání, řízení zohledňujícího nezralost dítěte, ale i v podobě bezpečného prostředí pro dítě v ubytovacích prostorech odpovídajících potřebám dětí (srov. obecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 6 o zacházení s oddělenými dětmi a dětmi bez doprovodu mimo jejich zemi původu ze dne 1. 9. 2005, CRC/GC/2005/6). Z toho důvodu je potřeba k určování věku přistupovat nanejvýš odpovědně a přikládat mu velkou váhu.

56. Postupy k určování věku, z nichž navíc některé mají lékařskou povahu, musí v průběhu svého provádění i při hodnocení výsledků respektovat lidskou důstojnost (čl. 1 Listiny a čl. 1 Listiny základních práv Evropské unie) a je potřeba dbát na nejlepší zájem dítěte jako při jakékoli činnosti týkající se dítěte [čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte a čl. 24 odst. 2 Listiny základních práv Evropské unie, srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017 (N 116/85 SbNU 879), bod 26]. V případě postupů lékařské povahy může jít zároveň o zásah do lidské integrity (čl. 7 odst. 1 Listiny a čl. 7 Listiny základních práv Evropské unie), a i takto je třeba na ně nahlížet.

57. Potíže, jež vyvstávají v souvislosti s určením chronologického věku osoby, vyplývají z toho, že neexistuje jediná metoda nebo konkrétní kombinace metod, pomocí které by bylo možné vědeckým způsobem určit přesný věk jedince [IARLJ-Europe/EASO. Soudcovská analýza: Zranitelnost v kontextu žádostí o mezinárodní ochranu (Judicial Analysis: Vulnerability in the context of applications for international protection). Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021, s. 53].

58. Výbor pro práva dítěte doporučuje, aby se nebral v úvahu pouze fyzický vzhled jedince, ale též jeho psychická vyspělost. Určování věku by mělo proběhnout vědeckým, bezpečným a férovým způsobem, citlivě vůči dětem i genderovým aspektům, bez rizika porušení fyzické integrity dítěte a s patřičným ohledem na zachování lidské důstojnosti. V případě přetrvávající nejistoty ohledně věku osoby by se měla uplatnit zásada v pochybnostech ve prospěch, takže pokud je možné, že dotčená osoba je dítě, mělo by se s ní zacházet jako s dítětem [obecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 6, citovaný výše, bod 31(i)].

59. Na úrovni unijního práva upravuje určování věku pro azylová řízení obdobně čl. 25 odst. 2 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/32/EU o společných řízeních pro přiznávání a odnímání statusu mezinárodní ochrany (přepracované znění) (dále jen „procedurální směrnice“). Jakékoli medicínské určení věku může podle této úpravy nastoupit

teprve tehdy, má-li příslušný orgán pochyby po zohlednění obecného prohlášení žadatele nebo jiných vhodných údajů, a mají být upřednostňována co nejméně invazivní vyšetření (čl. 25 odst. 5 procedurální směrnice).

60. Podle zákona o pobytu cizinců je v souvislosti s určováním věku policie oprávněna „v případě důvodné pochybnosti, že jde o nezletilého cizince bez doprovodu, takového cizince zajistit do doby, než je zjištěn jeho skutečný věk. Policie zahájí úkony ke zjištění věku nezletilého cizince bez doprovodu bezodkladně po jeho zajištění. Odmítne-li nezletilý cizinec bez doprovodu provedení úkonů ke zjištění věku, hledí se na něj jako na zletilého cizince. Pokud výsledky zjišťování věku nejsou průkazné, hledí se na cizince jako na nezletilého cizince bez doprovodu.“ (§ 129 odst. 5 zákona o pobytu cizinců).

61. Ústavní soud podotýká, že tedy nelze souhlasit s vyjádřením Nejvyššího správního soudu, podle něhož česká praxe není postavena na principu, že v případě pochybností o věku osoby se má za to, že migrant je osoba mladší 18 let věku. Tento princip je naopak zakotven přímo v zákoně, pro účely řízení ve věci mezinárodní ochrany je pak stanoven i v procedurální směrnici. Je ovšem pravda, jak uvádí i NSS, že umístění dospělého cizince do zařízení pro děti by dostatečně nechránilo nejlepší zájmy tam ubytovaných dětí. Z toho důvodu je potřeba provést určení věku skutečně důkladně, aby pochyby byly co nejvíce rozptýleny.

62. V projednávaném případě ze spisového materiálu plyne, že stěžovatel byl za přítomnosti tlumočníka informován o tom, že bude podroben lékařskému vyšetření a jaký má toto účel, nicméně po dobu zdravotnických úkonů tlumočník nebyl přítomen. V lékařské zprávě se uvádí, že stěžovatel „nemluví, česky, ani anglicky, ani německy“, a je konstatována „jazyková bariéra“; absence tlumočníka při vyšetření vyplývá i z rozpisu tlumočnických služeb. Stejně tak podle spisu nebyl po dobu zdravotnických úkonů se stěžovatelem přítomen ani zástupce OSPOD. Ze spisového materiálu nevyplývá, ani že by stěžovatel byl s výsledky lékařského vyšetření seznámen; výsledek lékařské zprávy byl podle zprávy „předán doprovázející policistce“. Od výsledku lékařského vyšetření žalovaná se stěžovatelem nadále zacházela jako s dospělým.

63. Výbor pro práva dítěte ve své praxi považuje kvalifikovaného zástupce s potřebnými jazykovými znalostmi během procesu určování věku za stěžejní záruku, aby mohlo být dítě slyšeno v souladu s čl. 3 a 12 Úmluvy o právech dítěte (oznámení výboru ve věci *NBF proti Španělsku* ze dne 18. 2. 2019 č. CRC/C/79/D/11/2017, bod 12.6; či oznámení ve věci *A. L. proti Španělsku* ze dne 10. 7. 2019 č. CRC/C/81/D/16/2017, bod 12.8). V souladu s právem dítěte být slyšeno v záležitosti, která se jej dotýká, zaručeným čl. 12 Úmluvy o právech dítěte, je nezbytné nejen umožnit dítěti se v dané věci vyjádřit, ale také jej pak informovat o výsledku dané věci i o tom, jak bylo s jeho vyjádřením naloženo [srov. obdobně nález sp. zn. II. ÚS 725/18 ze dne 8. 10. 2018 (N 165/91 SbNU 61), bod 49].

64. Shora popsaný postup při určování věku stěžovatele neodpovídá doporučením Výboru pro práva dítěte, jak byla zmíněna. Stěžovateli nebyla poskytnuta náležitá podpora během samotného procesu určování věku, při němž nebyl přítomen zástupce OSPOD či jiný kvalifikovaný zástupce a ani zajištěno tlumočení; navíc stěžovatel nebyl ani seznámen s výsledky vyšetření a určením věku a neměl možnost se k nim vyjádřit. Přesto s ním, bez bližšího vysvětlení, žalovaná následně začala zacházet jako s dospělým. I v této situaci, podobně jako když byl stěžovatel přítomen soudnímu jednání ve vlastní věci, kterému vůbec nemohl rozumět, tak se stěžovatelem bylo jednáno spíše jako s objektem, nikoli subjektem práv, což je z hlediska ochrany lidské důstojnosti nepřijatelné.

65. Mimo celkový postup při určení věku stěžovatele je třeba se v tomto případě věnovat i samotným použitým metodám a jejich vyhodnocení. V tomto ohledu se městský soud i Nejvyšší správní soud odvolávají zejména na rozsudek NSS sp. zn. 5 Azs 107/2020 ze dne 25. 6. 2020. V něm NSS uvedl, že „nepopírá, že i metoda GP může být použita při

odhadu kostního věku, avšak má pochyby, že je metodou nejpřesnější, resp. přesnější než metoda TW3, která odděleně hodnotí jednotlivé kosti. Ostatně to, že celosvětově užívanou metodou první volby je metoda TW3, potvrzuje i odborné stanovisko doc. RNDr. Hany Krásničanové, CSc. (…)“ (bod 43). NSS též poukázal na praxi ze zahraničí, kde se „vychází z toho, že výsledek vyšetření zápěstní kosti má omezenou autoritativní hodnotu – zvláště po dosažení věku 16 let je důkazní hodnota vyšetření nižší a nelze z ní jednoznačně usuzovat na skutečný věk. Výpověď dotčeného cizince tak zjištěný výsledek vyšetření věku nemůže zpochybnit, ledaže by byl vyšší o 3 a více let oproti cizincem udávanému věku. Jako jediný důkaz je tak výsledek vyšetření kostního věku uznáván v případě, že by odchylka oproti udávanému věku byla vyšší než 3 roky (…) [O]bě uvedené metody jsou založeny na srovnávacím materiálu, u něhož je nezbytné zohlednit i jiný socioekonomický a geografický původ posuzovaných osob (…)“ (bod 44). NSS pak shrnul, že posuzování věku musí představovat „rychlý postup, který může zahrnovat též lékařské vyšetření, u něhož ovšem nelze – v závislosti na užité metodě – vyloučit určitou míru chybovosti či odchylky; podle okolností tedy může být vhodná i jeho kombinace s psychosociálním hodnocením dotčeného cizince na základě jeho pohovoru se sociálním pracovníkem či psychologem“ (bod 45).

66. Ústavní soud zdůrazňuje, že v citovaném rozsudku tak NSS odmítl absolutizovat závěry lékařského vyšetření z metody GP; preferuje naopak metodu TW3 s tím, že i v tomto případě má vyšetření omezenou vypovídající hodnotu; zpochybnit výpověď cizince pak lze pouze v případě, že rozdíl mezi věkem zjištěným lékařským způsobem a věkem udávaným cizincem činí 3 a více let.

67. Ústavní soud má za to, že městský soud v projednávaném případě tyto závěry NSS zcela převrátil. V případě stěžovatele byl rozdíl mezi výsledky vyšetření TW3 a GP přesně dva roky (z lékařské zprávy lze citovat: „Snímky odeslány k vyhodnocení do programu BoneExpert – GP 18,63 let, TW3 16,36 let“), stejně jako rozdíl mezi věkem udávaným stěžovatelem a výsledkem vyšetření metodou GP, což je odchylka, kterou citovaný rozsudek NSS i zpráva RNDr. Krásničanové uvádí jako zcela běžnou. Není tedy splněno, jak naznačuje městský soud, že zde byl dán příliš velký rozdíl a ten sám mohl zpochybnit tvrzení stěžovatele. Z citovaného rozsudku NSS i z vyjádření RNDr. Krásničanové nadto vyplývá, že obě metody mají nižší vypovídací hodnotu u osob jiného geografického původu než z Evropy či Ameriky. Městský soud se přesto v otázce určení věku stěžovatele spokojil jen s výsledky lékařského vyšetření v kombinaci se shledanou nevěrohodností stěžovatele z důvodu nejednotnosti ve jménech a datech narození, která stěžovatel udával – přičemž ovšem stěžovatel nedostal sám možnost se v těchto ohledech vyjádřit, jak bylo vytknuto výše –, aniž považoval za nutné například doplnění odborného psychosociálního posouzení stěžovatele, doporučovaného v citovaném rozsudku NSS (pro úplnost Ústavní soud dodává, že žalovaná v řízení odkazovala také na úřední záznam o sdělení lékařky, který se však týkal jiného případu).

68. I na mezinárodní úrovni se zdůrazňuje, že určení věku by mělo „zahrnovat multidisciplinární posouzení nezávislým orgánem, jež by probíhalo po určitou dobu, a nemělo by být založeno čistě na medicínském posouzení. Vyšetření by měla být prováděna pouze se souhlasem dítěte anebo jeho opatrovníka. Neměla by zasahovat do integrity dané osoby a měla by odpovídat lékařským etickým standardům. Je potřeba zřetelně uvést a zohlednit možnou chybu měření u medicínských i jiných vyšetření. Pokud přetrvávají pochyby o nezletilosti dotčené osoby, měla by být uplatněna zásada v pochybnostech ve prospěch“ [rezoluce Parlamentního shromáždění Rady Evropy 1810 (2011) o dětech bez doprovodu v Evropě: otázky příjezdu, pobytu a návratu (Unaccompanied children in Europe: issues of arrival, stay and return) ze dne 15. 4. 2011, bod 5.10].

69. Výbory OSN pak doporučují, že určování věku by mělo spočívat na „uceleném posouzení fyzické i psychické zralosti dítěte, provedeném specializovanými pediatry nebo

jinými odborníky schopnými porovnávat různé aspekty dospívání. Takové posouzení by mělo být rychlé, provedeno způsobem přátelským vůči dětem, zohledňovat genderové a kulturní aspekty, mělo by zahrnovat rozhovory s dětmi a případně i s dospělými, kteří je doprovázejí, a to v jazyce, kterému dítě rozumí (…) Státy by se měly zdržet použití medicínských metod založených mimo jiné na analýze kostí a zubů, které mohou být nepřesné, mají vysokou míru chybovosti, mohou být bolestivé a vést ke zbytečným právním sporům“ (viz společný obecný komentář Výboru pro ochranu práv všech migrujících pracovníků a jejich rodinných příslušníků č. 4 a Výboru pro práva dítěte č. 23 o povinnostech státu týkajících se lidských práv dětí v kontextu mezinárodní migrace v zemích původu, tranzitu, cílových zemích a zemích návratu ze dne 16. 11. 2017, CMW/C/GC/4-CRC/C/GC/23, bod 4).

70. K lékařským metodám používaným pro určení věku je vhodné dále doplnit, že metoda GP nebyla původně vyvinuta s cílem určit chronologický věk mladých lidí, ale s cílem určit, zdali se děti, jejichž chronologický věk je znám, dostatečně rychle vyvíjejí ve srovnání se svými vrstevníky stejného pohlaví. Podkladem pro studii byly rentgenové snímky zápěstí zdravých bílých dětí z USA s evropskými předky z bohatších rodin s vyšším vzděláním. Každý standard je založen na srovnání 100 dětí daného věku a snímky byly opatřeny pomocí studie nadace Brush Foundation provedené mezi lety 1930 a 1942 [viz zprávu Australského výboru pro lidská práva, Nejistý věk: šetření, jak se zachází s osobami podezřelými z trestných činů převádění osob, které o sobě tvrdí, že jsou děti (An age of uncertainty: Inquiry into the treatment of individuals suspected of people smuggling offences who say that they are children), červenec 2012, s. 55]. Rentgenový snímek zápěstí má objektivním způsobem měřit, zdali dotčená osoba dosáhla fyzické (a kostní) zralosti. Z některých vědeckých studií, na něž odkazuje Australský výbor pro lidská práva, vyplývá, že je asi 61% statistická pravděpodobnost, že osoba bude mít zralé kosti v zápěstí, když dosáhne osmnáctých narozenin. U více než poloviny mladých mužů dosáhly tedy kosti zralosti před dosažením věku 18 let (zpráva Australského výboru pro lidská práva, citovaná výše, s. 61–62). Dále je třeba mít na paměti, že výsledky určení kostního věku se liší podle etnicity a socio-ekonomických podmínek (výživy a postavení). Například ve vztahu k dětem z Pákistánu zjistili vědci, že tyto děti se vyvíjejí odlišným tempem v různých fázích svého života (rychleji v raném dětství, pomaleji ke konci dětství a opět rychleji v období puberty) [zpráva Australského výboru pro lidská práva, citovaná výše, s. 65–66, odkazující na výzkumnou zprávu A. M. Zafar, N. Nadeem, Y. Husen a M. N. Ahmad. An Appraisal of Greulich-Pyle Atlas for Skeletal Age Assessment in Pakistan, 2010, 60(7) Medical Association of Pakistan Journal 552, 554; a další studie ve vztahu k dětem původem z Taiwanu, Turecka a jiných etnik; citovaná zpráva uvádí i různé další potíže s použitím metody GP].

71. Metoda TW pak představila komplexnější posouzení rentgenových snímků zápěstí na základě posouzení v roce 1962, kde porovnala každou z 20 kostí ruky a zápěstí 2 700 britských dětí z nižších a středních vrstev (TW2). Tyto informace byly aktualizovány v letech 1995 a 2001 (TW3), aby byly zohledněny změny v rychlosti dospívání, k nimž došlo za tu dobu (zpráva Australského výboru pro lidská práva, citovaná výše, s. 86).

72. Výbor pro práva dítěte ve své praxi několikrát konstatoval ve vztahu k metodě GP, že „ve spisu je rozsáhlé množství informací, které naznačují, že tato metoda není přesná, má velkou chybovost a není vhodná k použití jako jediná metoda k určení chronologického věku mladé osoby, která tvrdí, že je nezletilá“ (viz např. oznámení ve věci *NBF proti Španělku* ze dne 18. 2. 2019 č. CRC/C/79/D/11/2017, bod 12.6; oznámení ve věci *A. L. proti Španělsku* z 10. 7. 2019, citované výše, bod 12.7). Využití pouze metody GP ve spojení s hodnocením fyzického vzhledu pro určení věku a skutečnost, že dotyčný neměl zástupce, považoval Výbor pro práva dítěte za porušení čl. 3 a 12 Úmluvy o právech dítěte (tj. zásady nejlepšího zájmu

dítěte a práva dítěte být slyšeno; viz oznámení ve věci *A. L. proti Španělsku*, citované výše, bod 12.8).

73. V projednávaném případě si byl městský soud vědom, že určení věku stěžovatele by se nemělo opírat jen o výsledky lékařských vyšetření, ale měla by být doplněna další metoda či důkaz; závěr o zletilosti stěžovatele tak městský soud založil také na posouzení věrohodnosti, respektive shledání nevěrohodnosti stěžovatele. Takový postup městského soudu ovšem nemůže obstát, a to z několika důvodů. Předně Ústavní soud považuje závěr o nevěrohodnosti stěžovatele v daném případě za nepodložený, a to už proto, že stěžovatel nedostal příležitost se k těmto nesrovnalostem osobně vyjádřit. Avšak i v případě, že by stěžovatel byl shledán nevěrohodným po právu, je nelogické ze závěru o nevěrohodnosti výpovědi jednotlivce (např. o svém jménu) učinit další metodu určování věku. Nic nevylučuje, že může nastat situace, kdy výpověď migrujícího dítěte bude nevěrohodná, třeba i v otázce jeho jména; ale přesto stále půjde o dítě, které potřebuje podporu pro další řízení a které nesmí být zbaveno svobody stejným způsobem jako dospělý. Věrohodnost jeho tvrzení – která navíc může být ovlivněna i psychickou nezralostí či špatnými prožitky z migrace – se jistě může odrazit v případném řízení ve věci mezinárodní ochrany, ovšem poté, co se dotčenému dítěti dostane dostatečné podpory.

74. V této souvislosti je vhodné připomenout, že stěžovatel předložil městskému soudu i vyjádření, že je potenciální obětí špatného zacházení (písemné vyjádření k zacházení ze strany policistů v Rumunsku). Obdobné vyjádření bylo předloženo i v řízení o předání vedeném u Ministerstva vnitra. Městský soud však toto písemné vyjádření nezohlednil, a to s odkazem na nevěrohodnost stěžovatele. Podle Ústavního soudu takové apriorní odmítnutí neobstojí, a to i přesto, že stěžovatel dané vyjádření předložil teprve při jednání soudu. Stěžovatel po svém zajištění neměl přístup k právní pomoci a žalovaná po celou dobu řízení vycházela pouze z podání vysvětlení ze dne následujícího po prvotním zajištění stěžovatele, tedy z jeho prvotního vyjádření po svém zajištění. Tvrzení stěžovatele o špatném zacházení v průběhu migrace nicméně naznačuje, že se mohlo jednat o oběť násilí ze strany státních orgánů. Takové oběti přitom mají často počáteční nedůvěru k dalším představitelům mocenských složek a určitý typ detailů uvedou až po nabytí důvěry. Lze předpokládat jejich sníženou ochotu a strach vypovídat, směřující zejména vůči institucím, které se na špatném zacházení v minulosti podílely (Lukasová, M. Identifikace možných obětí mučení a jiného závažného násilí. In: Veřejný ochránce práv. Ročenka uprchlického a cizineckého práva, 2019, s. 269). Stěžovateli tedy měla být dána možnost znovu se v řízení, před rozhodnutím o prodloužení zajištění, vyjádřit ke svému zajištění, věku i případným rozporům, stejně jako k přemístění do Rumunska. Všechny tyto okolnosti mohly ovlivnit nejen určení věku, ale též samotné rozhodnutí o prodloužení zajištění.

75. Ústavní soud uzavírá, že postup při určení věku stěžovatele byl stižen řadou nedostatků. Během procesu určování věku, zejména při lékařském vyšetření, nebyl přítomen zástupce stěžovatele ani tlumočník, navíc pro určení věku byly fakticky využity čistě medicínské metody a jejich výsledky ani nebyly hodnoceny v souladu se stávající judikaturou Nejvyššího správního soudu. Nadto stěžovatel nebyl seznámen s výsledky vyšetření a ani před prodloužením zajištění nedostal možnost se znovu vyjádřit ke všem relevantním skutečnostem, které mohly ovlivnit závěr o jeho věku i celé rozhodnutí o prodloužení zajištění. Za této situace nelze akceptovat závěry o zletilosti stěžovatele. V důsledku popsaných nedostatků tak prodloužením zajištění došlo k porušení stěžovatelova práva na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny.

76. Ústavní soud mimoto poznamenává, že nepřehlédl opakovanou výzvu NSS, aby si policie či Ministerstvo vnitra v rámci metodické činnosti opatřily „odborně podložený závěr o podstatě metod TW3 a GP, vč. toho, do jaké míry je možné jejich výsledky považovat za validní a za jakých okolností je nutné je doplnit“ (srov. rozsudek sp. zn. 5 Azs 107/2020,

citovaný výše, bod 44; též např. následný rozsudek NSS sp. zn. 5 Azs 106/2020 ze dne 31. 7. 2020 či rozsudek sp. zn. 6 Azs 41/2020 ze dne 21. 10. 2020, bod 33). Z projednávaného případu se jeví, že tyto výzvy zatím žalovaná nevyslyšela.

77. Ústavní soud naopak neshledal, že by zajištění stěžovatele mezi dospělými osobami po dobu delší dvou měsíců dosáhlo intenzity nelidského a ponižujícího zacházení podle čl. 3 Úmluvy. Právní zástupkyně stěžovatele na jednání městského soudu poukazovala na to, že stěžovatel po celou dobu zůstal v ZZC, jež je uzpůsobeno zranitelným osobám, a nebyly předloženy žádné důkazy, z nichž by vyplývalo, že by podmínky v tomto zařízení byly takové, že je lze považovat za zacházení v rozporu s čl. 3 Úmluvy.

C. Neprovedení důkazů Nejvyšším správním soudem

78. Stěžovatel v ústavní stížnosti rovněž namítl neprovedení důkazů, které předložil v řízení před Nejvyšším správním soudem, a sice kopií osobních dokladů, jež měly prokázat jeho jméno a věk a jež doložil v září 2020.

79. Nejvyšší správní soud v napadeném rozsudku uvedl, že těmito novými důkazy žádné dokazování neprováděl, neboť jde o nekvalitní fotokopie, z nichž nelze mnoho vyčíst, což potvrzují i česky psané vysvětlivky v těchto dokumentech.

80. Ústavní soud podotýká, že Výbor pro práva dítěte se ve věci *A. L. proti Španělsku* (oznámení citované výše) věnoval dítěti v podobné situaci jako stěžovatel: jednalo se o cizince, který se neprokázal žádným dokladem v době nezákonného vstupu do země, podle státních orgánů vypadal jako dospělý, lékařský test ukázal, že má více než 19 let, a cizinec uvedl nejprve jiné příjmení než později. Během procesu určování věku neměl žádného zástupce. Později doložil kopii svého rodného listu, z něhož vyplýval nižší věk a jeho nezletilost. Výbor pro práva dítěte shledal, že španělské orgány porušily mimo jiné právo stěžovatele podle čl. 8 Úmluvy o právech dítěte, neboť změnily část jeho totožnosti tím, že mu připisovaly věk a datum narození odlišné od údajů v rodném listě, a to i poté, co dotyčný předložil jeho kopii. Podle výboru mají státní orgány povinnost respektovat právo dítěte na zachování své totožnosti. Španělské orgány tedy měly formálně ověřit informace na rodném listu, případně je ověřit s kompetentními orgány země původu. Z praxe Výboru pro práva dítěte je tak zřejmé, že i dodatečně doloženým osobním dokladům migrujících cizinců, u nichž jsou pochyby o jejich ne/zletilosti, je třeba věnovat odpovídající pozornost.

81. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu mohou soudy odmítnout důkazní návrh účastníka řízení, s náležitým odůvodněním, toliko ze tří důvodů, jinak půjde o zásah do práva účastníka na spravedlivý proces: zaprvé pro nerelevantnost, tedy pokud skutečnost, kterou má důkaz prokázat, nemá relevantní souvislost s předmětem řízení, zadruhé pro nedostatek vypovídací hodnoty, tedy není-li důkaz způsobilý prokázat tvrzenou skutečnost, a zatřetí pro nadbytečnost, tedy pokud skutečnost, k jejímuž ověření nebo vyvrácení je důkaz navržen, byla již s potřebnou mírou jistoty prokázána či vyvrácena [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 733/01 ze dne 24. 2. 2004 (N 26/32 SbNU 239), nález sp. zn. III. ÚS 61/94 ze dne 16. 2. 1995 (N 10/3 SbNU 51) či nález sp. zn. III. ÚS 95/97 ze dne 12. 6. 1997 (N 76/8 SbNU 231)].

82. Ústavní soud připomíná, že stěžovatel při podání vysvětlení dne 5. 6. 2020 uvedl jméno „Ahmed B. C.“. Ze soudního spisu Nejvyššího správního soudu pak Ústavní soud zjistil, že předložená kopie občanského (osobního) průkazu obsahuje podle předloženého překladu jméno „Áhmed B. C.“ a dále tyto informace: „Irák“, „ministerstvo vnitra 94441“, „pro národnost a průkazy a pobyt“, „občanský (osobní) průkaz“ a jméno „Áhmed B. C.“. Kopie rodného listu obsahuje tato slova: „rodný list“, „oddělení…“ „zdraví…“, „jméno Ahmed“, „rok 2004 měsíc 9“ „datum narození“, „hodina_den … (nepřečtu to)“. Na další kopii je pak překlad čísel „XXX nebo spíš: YYY“.

83. NSS zdůvodnil odmítnutí předložených důkazů v podstatě jejich nedostatečnou vypovídací hodnotou. Toto odůvodnění ovšem není přesvědčivé. Z předložených překladů je

zřejmé, že překladatel dokumenty z větší části přeložil, pouze u jednoho z údajů (hodina a den narození na kopii rodného listu) a některých dalších slov učinil poznámku o nečitelnosti. Mimoto je třeba mít na paměti i kontext situace stěžovatele jako migrujícího cizince, pocházejícího ze země stižené ozbrojeným konfliktem, navíc zbaveného osobní svobody; v takové situaci může být obtížné obstarat si včas a řádné dokumenty ze země původu, tím spíše originály. I v posuzovaném případě by tak zásadám spravedlivého procesu lépe vyhovovalo, kdyby předložené kopie byly akceptovány jako důkazy, přitom v rámci důkazního procesu by soud mohl posuzovat i to, nakolik je lze celé přeložit či jak jsou věrohodné (a samozřejmě v případě zjištěné nečitelnosti dokladů by mohl být učiněn i závěr, že předložené kopie nejsou s to prokázat věk stěžovatele). Hodnocení důkazů samozřejmě nelze předem předjímat.

84. Za těchto okolností a ve spojení s dalšími nedostatky v postupu při určení věku stěžovatele, které byly vytknuty výše, došlo neakceptováním důkazních návrhů stěžovatele k porušení jeho práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

VI. Závěr

85. Ústavní soud shrnuje, že konání jednání soudu za přítomnosti osoby, jež se domáhá soudní ochrany svého ústavně zaručeného práva, aniž tato osoba jednání rozumí a má možnost se do něj účinně zapojit, nepřípustně zasahuje do lidské důstojnosti podle čl. 1 Listiny a zároveň porušuje zásady spravedlivého procesu. Ačkoliv požadavek na kontradiktornost soudního řízení týkajícího se zbavení svobody není absolutní, v situaci, kdy je dotčená osoba během jednání v důsledku absence tlumočení zbavena účinné možnosti se do jednání zapojit, uplatňovat námitky, vyjadřovat se k prováděným důkazům a například také reagovat na tvrzení týkající své osoby, dochází k porušení jejího práva na spravedlivý proces, specificky práva účastnit se a být slyšen v řízení podle čl. 38 odst. 2 Listiny, a práva na tlumočníka podle čl. 37 odst. 4, jakož i práva na osobní svobodu podle čl. 5 odst. 4 Úmluvy.

86. Je-li rozhodováno o osobní svobodě státního příslušníka třetí země bez doprovodu ve věku hraničícím se zletilostí, má určení jeho věku zásadní dopad na zákonnost jeho zbavení svobody a na splnění povinnosti státu poskytovat dětem zvláštní podporu, jak vyžaduje jejich zranitelné postavení. Proces určení věku musí zohlednit nejlepší zájem dítěte a právo dítěte vyjadřovat se ve všech záležitostech, které se jej dotýkají (čl. 3 odst. 1 a čl. 12 Úmluvy o právech dítěte), čemuž odpovídá přítomnost tlumočníka i zástupce během celého procesu určení věku, seznámení dotčené osoby s výsledky určení věku a umožnění jí se k těmto výsledkům vyjádřit. S ohledem na zásadní dopad určení věku do práva na osobní svobodu je nezbytné určení věku provést důkladně, aby byly co nejvíce rozptýleny jakékoli pochyby o věku, respektive zletilosti či nezletilosti dotčené osoby; v případě přetrvávajících pochybností uplatnit zásadu v pochybnostech ve prospěch; a využít i jiné než medicínské metody určení věku, minimálně dokud nebude k dispozici metoda poskytující dostatečně přesné výsledky. Nedodržení těchto požadavků na proces určení věku u osoby, která je zajištěna (zbavena svobody) jako zletilá, v důsledku vede k porušení jejího práva na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny.

87. Ústavní soud shledal, že uvedené principy nebyly v projednávaném případě dodrženy, čímž a také s ohledem na další procesní nedostatky soudního řízení, jak byly vytknuty výše, došlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatele, a to práva na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny a čl. 5 odst. 4 Úmluvy, práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny a práva na tlumočníka podle čl. 37 odst. 4 Listiny.

88. Ústavní soud proto vyhověl ústavní stížnosti v části napadající rozhodnutí správních soudů a tato rozhodnutí zrušil v souladu s § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

89. Ve zbytku, tj. v části napadající rozhodnutí žalované, pak Ústavní podanou ústavní stížnost odmítl jako nepřípustnou podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu. Učinil tak v souladu s principem subsidiarity, respektive minimalizace zásahů do činnosti obecných soudů, neboť v projednávaném případě je kasací napadených rozsudků správních soudů otevřen dostatečný prostor pro ochranu základních práv a svobod stěžovatele; mimoto Ústavní soud shledal procesní pochybení v soudním řízení, v jejichž důsledku nebyla žaloba stěžovatele řádně projednána při dodržení všech zásad spravedlivého procesu, a je tudíž namístě, aby se jí soudy zabývaly znovu, přičemž posoudí i zákonnost a ústavnost rozhodnutí žalované.

Č. 127
Rozhodování soudu o dalším trvání opatření, jimiž lze nahradit vazbu (sp. zn. IV. ÚS 2821/20 ze dne 13. července 2021)

Při rozhodování o dalším trvání opatření, jimiž lze nahradit vazbu, musí být respektovány ústavněprávní parametry omezení základních práv a svobod, mezi které náleží i požadavek, aby obecné soudy vzaly v potaz faktor plynutí času. V posuzované věci bylo v průběhu uplatňování institutů nahrazujících vazbu zahájeno trestní stíhání stěžovatele (obžalovaného z řady trestných činů) pro další trestnou činnost (kvalifikovanou jako zločin a pokus zvlášť závažného zločinu), přičemž reálně došlo k zajištění pouze menší části údajného výnosu z ní. Zamítly-li obecné soudy v takové situaci žádost stěžovatele o zrušení nahrazení vazby slibem obžalovaného, dohledem probačního úředníka, o zrušení peněžité záruky a zrušení omezení spočívajícího v zákazu vycestování do zahraničí, není dán přesvědčivý poklad pro úsudek, že odůvodnění usnesení obecných soudů nevycházela z aktuálních poznatků (byť se nacházejících v rovině konkretizovaných podezření) a že délka uplatňování předmětných institutů nahrazujících vazbu znamená ve sledovaných souvislostech nedostatek jejich ústavněprávní konformity. Z tohoto důvodu nedošlo rozhodnutími obecných soudů k zásahu do stěžovatelových základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Pavla Šámala a soudců Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a Jana Filipa o ústavní stížnosti stěžovatele M. D., zastoupeného Mgr. Karolínou Babákovou, advokátkou, sídlem Bucharova 1314/8, Praha 13 – Stodůlky, proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 23. července 2020 č. j. 4 To 32/2020--23595 a usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 28. května 2020 č. j. 77 T 1/2016-23358, za účasti Vrchního soudu v Olomouci a Krajského soudu v Ostravě jako účastníků řízení a Vrchního státního zastupitelství v Olomouci a Krajského státního zastupitelství v Ostravě jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených usnesení s tvrzením, že jimi došlo k porušení jeho ústavně zaručených základních práv a svobod zakotvených v čl. 2 odst. 2, čl. 4 odst. 1 a 4, čl. 8 odst. 1, 2 a 5, čl. 11 odst. 1, čl. 14 odst. 1 a 2, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen

„Úmluva“), čl. 2 Protokolu č. 4 k Úmluvě a čl. 45 Listiny základních práv Evropské unie (dále jen „Listina EU“).

2. Stěžovatel je ve věci vedené Krajským soudem v Ostravě (dále jen „krajský soud“) pod sp. zn. 77 T 1/2016 trestně stíhán na základě obžalob Vrchního státního zastupitelství v Olomouci – pobočky v Ostravě (dále jen „pobočka VSZ“) sp. zn. 4 VZV 2/2014, 4 VZV 2/2017 a 4 VZV 2/2018 pro zločin zjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle § 256 odst. 1, odst. 2 písm. c), odst. 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zvlášť závažný zločin přijetí úplatku podle § 331 odst. 1, odst. 4 písm. a) trestního zákoníku, zločin legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 odst. 1 písm. a), odst. 4 písm. c) trestního zákoníku, zvlášť závažný zločin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 trestního zákoníku, spáchaný dílem dokonaným, dílem ve stadiu pokusu podle § 21 trestního zákoníku ve prospěch organizované zločinecké skupiny podle § 107 odst. 1 trestního zákoníku, a zvlášť závažný zločin účasti na organizované zločinecké skupině podle § 361 odst. 1 trestního zákoníku.

3. V průběhu přípravného řízení byl stěžovatel usnesením Okresního soudu v Ostravě (dále jen „okresní soud“) ze dne 28. 3. 2014 sp. zn. 0 Nt 4043/2014 vzat do vazby, přičemž (původně) u něj byly shledány vazební důvody uvedené v § 67 písm. a), b) a c) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

4. Krajský soud usnesením ze dne 24. 4. 2014 sp. zn. 1 To 212/2014 uvedené usnesení okresního soudu o vzetí stěžovatele do vazby zrušil a nově rozhodl tak, že se stěžovatel podle § 68 odst. 1 trestního řádu bere do vazby (pouze) z důvodů uvedených v § 67 písm. a) a b) trestního řádu.

5. Usnesením státního zástupce pobočky VSZ ze dne 10. 6. 2014 sp. zn. 4 VZV 2/2014 bylo rozhodnuto, že stěžovatel se nadále ponechává ve vazbě z důvodu uvedeného v § 67 písm. a) trestního řádu, zatímco důvod vazby podle § 67 písm. b) trestního řádu pominul.

6. Následně byl stěžovatel usnesením státního zástupce pobočky VSZ dne 13. 6. 2014 sp. zn. 4 VZV 2/2014 z vazby propuštěn za současného přijetí písemného slibu podle § 73 odst. 1 písm. b) trestního řádu, stanovení dohledu probačního úředníka podle § 73 odst. 1 písm. c) trestního řádu a přijetí peněžité záruky podle § 73a odst. 1, odst. 2 písm. a) trestního řádu ve výši 4 000 000 Kč, přičemž dále bylo podle § 73a odst. 3 a § 73 odst. 4 trestního řádu stanoveno stěžovateli omezení spočívající v zákazu vycestování z České republiky do zahraničí.

7. Krajský soud nyní posuzovanou ústavní stížností napadeným usnesením rozhodl, že podle § 71a trestního řádu, *per analogiam*, za použití § 73 odst. 1 písm. b) a c) trestního řádu a § 73a odst. 5 trestního řádu se žádost stěžovatele (obžalovaného) o zrušení nahrazení vazby slibem obžalovaného, dohledem probačního úředníka nad osobou obžalovaného a zrušení peněžité záruky při trvání důvodu vazby dle § 67 písm. a) trestního řádu zamítá. Dále krajský soud rozhodl, že podle § 73 odst. 6 trestního řádu se žádost stěžovatele o zrušení omezení spočívajícího v zákazu vycestování do zahraničí zamítá.

8. Následnou stěžovatelovu stížnost proti usnesení krajského soudu Vrchní soud v Olomouci (dále jen „vrchní soud“) ústavní stížností rovněž napadeným usnesením podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítl.

II. Argumentace stěžovatele

9. Stěžovatel namítá, že nerespektováním § 67 trestního řádu nesprávným vyhodnocením přítomnosti vazebního důvodu a dále nerespektováním § 72a, 73 a 73a trestního řádu došlo k zachování institutů nahrazujících vazbu a zákazu vycestování, čímž soudy porušily jeho základní práva a svobody.

10. Instituty nahrazující vazbu a zákaz vycestování jsou vůči němu uplatňovány již od června 2014, přitom se trestní řízení „ani zdaleka neblíží“ závěru. Stěžovatel dodržuje omezení a povinnosti bez jakýchkoliv problémů, dokonce mu soud několikrát povolil odjet z České republiky do zahraničí, proto je zachování institutů nahrazujících vazbu a zákazu vycestování již nadbytečné, nedůvodné a nepřiměřené. Podle stěžovatele je vyloučené, aby u něj byl přítomný jakýkoliv vazební důvod předvídaný trestním řádem. Stěžovatel odkazuje na nález Ústavního soudu ze dne 22. 11. 2019 sp. zn. II. ÚS 2057/19 (N 197/97 SbNU 115), body 21 a 22 (rozhodnutí jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz), s tím, že obdobnou argumentaci lze vztáhnout na veškeré instituty nahrazující vazbu.

11. Dále zdůrazňuje délku trvání omezujících opatření, kterou považuje za nepřiměřenou a postrádající oporu ve výjimečných okolnostech případu, jak podmiňuje její odůvodněnost kupř. rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ze dne 16. 9. 1996 ve věci *Süssmann v. Spolková republika Německo*, stížnost č. 20024/92). Stěžovatel má za to, že jde o důsledek liknavého přístupu krajského soudu. Vytýká, že je nucen každý týden docházet k probačnímu úředníkovi, který žádné zprávy krajskému soudu nezasílá, a tentýž soud se ho na něj dotázal pouze jednou. Krajský soud přitom stěžovateli opakovaně povolil vycestovat do zahraničí.

12. Stěžovatel s odkazem na tzv. doktrínu zesílených důvodů tvrdí, že „již dávno“ neexistují vazební důvody. Připomíná související judikaturu Ústavního soudu a dovozuje, že obecné soudy vycházely z již dlouhodobě známých skutečností (zajištěný majetek na Mallorce), nesprávných předpokladů (stěžovatel se ve skutečnosti nepokoušel zřídit bankovní účet ani obchodní společnost ve Švýcarské konfederaci), jakož i z okolností, které mají původ v jiných trestních věcech (v nichž byla podána obžaloba, resp. došlo k zahájení trestního stíhání), pročež jsou ve sledovaných souvislostech irelevantní. Další informace se odvíjí z procesně nepřípustných důkazních prostředků (zajištěný majetek v Lichtenštejnském knížectví). Soudy též nedocenily, že jako občan členského státu Evropské unie má právo nabývat majetek i v jejích dalších členských státech. Švýcarská konfederace a Lichtenštejnské knížectví nejsou sice členskými státy Evropské unie, ale jsou součástí Schengenského prostoru.

13. Policejní orgán po více než roce a půl nově zahájeného přípravného řízení nebyl schopen zajistit relevantní usvědčující důkazní prostředky. Policejní orgán, vědom si důkazní nouze, účelově spojil trestní řízení dříve vedené pod sp. zn. NCOZ-3504/TČ-2019 s trestním řízením vedeným pod sp. zn. NCOZ-10132/TČ-2017. Podle stěžovatele jde o účelové spojení trestní věci a umělé prodlužování trestního řízení, mimo jiné právě proto, aby bylo možné argumentovat tím, že vazební důvod u stěžovatele v průběhu času neoslabil a nadále přetrvává.

14. Krajský soud přitom sám konstatoval, že stěžovatel „vzorně plní své povinnosti, účastní se všech hlavních líčení, plní všechny podmínky dohledu probačního úředníka, pokud cestoval do zahraničí, vždy řádné soud požádal o souhlas s vycestováním a vždy se také ze zahraničí řádné vrátil“. I přesto krajský soud došel k závěru, že vazební důvod podle ustanovení § 67 písm. a) trestního řádu u něj přetrvává.

15. Ani vrchní soud neprověřil vazby stěžovatele na Českou republiku, kde má svoji rodinu, zázemí a majetek (srov. rozsudek ESLP ze dne 4. 10. 2005 ve věci *Becciev v. Moldavsko*, stížnost č. 9190/03, § 58), a nezabýval se námitkou, podle které krajský soud nemůže plnění dohledu probačního úředníka hodnotit, jelikož s jeho činností není obeznámen (srov. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2057/19, bod 29).

16. Stěžovatel nesouhlasí s argumentací obecných soudů, podle kterých úprava nejvyšší přípustné doby trvání vazby nepředstavuje časové omezení uplatňování institutů nahrazujících vazbu a zákaz vycestování. Stěžovatel dovozuje, že časové hranice obsažené v § 72a trestního řádu se vztahují rovněž na pouhou hrozbu vazby. Odlišný výklad by podle něj umožňoval

vůči němu uplatňovat tato opatření po neomezeně dlouhou dobu (jelikož je velice nepravděpodobné, že by byl vzat opětovně do vazby). *Ad absurdum* by mohly orgány činné v trestním řízení zneužívat instituty nahrazujících vazbu, a to tak, že by trestně stíhanou osobu několik dnů před uplynutím maximální možné délky vazby propustily na svobodu za současného přijetí těchto institutů. Poté by orgány činné v trestním řízení mohly trestně stíhanou osobu omezovat po jakkoli dlouhou dobu, a to až do pravomocného rozhodnutí ve věci (což v případě rozsáhlých trestních kauz může být řada let). Akceptoval-li stěžovatel dřívější nahrazení vazby uvedenými opatřeními, nyní s ohledem na plynutí času a další výše uvedené skutečnosti se jeví jejich zachování jako nadbytečné, nepřiměřené a nezákonné.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

17. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupený v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

IV. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

18. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), není jim instančně nadřazen a nezasahuje do rozhodovací činnosti soudů vždy, když došlo k porušení „běžné zákonnosti nebo k jiným nesprávnostem“, ale až tehdy, představuje-li takové porušení zároveň porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 25. 1. 1995 sp. zn. II. ÚS 45/94 (N 5/3 SbNU 17)]; v řízení o ústavní stížnosti tedy není sama o sobě významná námitka „nesprávnosti“ napadeného rozhodnutí a není rozhodné, je-li dovozována z hmotného či procesního (podústavního) práva.

19. V dané věci, se zřetelem k obsahu ústavní stížnosti, jde o to, zda se obecné soudy ve stěžovatelově věci dopustily pochybení způsobilých založit nepřijatelné ústavněprávní konsekvence, tj. zda nepředstavují nepřípustný zásah do jeho právního postavení v té rovině, jíž je poskytována ochrana ústavněprávními předpisy, zejména do práva na soudní ochranu podle čl. 36 a násl. Listiny, a to ve vztahu k čl. 8 odst. 2 Listiny.

20. Účelem omezení spočívajících v institutech nahrazujících vazbu a v zákazu vycestování do zahraničí je zajistit, aby se trestně stíhaná osoba nemohla vyhýbat trestnímu řízení, ztěžovat ho nebo mu zcela uniknout [srov. nález ze dne 20. 5. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 12/07 (N 90/49 SbNU 247; 355/2008 Sb.) nebo nález ze dne 15. 9. 2009 sp. zn. Pl. ÚS 18/07 (N 202/54 SbNU 505; 384/2009 Sb.)]. Tento účel nepochybně odpovídá veřejnému zájmu na udržení veřejného pořádku, pročež jej lze z hlediska čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě považovat za legitimující omezení vlastnického práva složitele záruky (přijetí peněžité záruky), resp. ospravedlňující omezení osobní svobody (čl. 8 odst. 1 Listiny), nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí (čl. 7 odst. 1 Listiny) a omezení svobody pohybu a pobytu (čl. 14 odst. 3 Listiny, čl. 2 odst. 3 Protokolu č. 4 k Úmluvě i čl. 45 odst. 2 Listiny EU), což je případ dohledu probačního úředníka a především zákazu vycestování do zahraničí. Dotčená ustanovení trestního řádu tedy ve shodě s citovanou judikaturou představují ústavně konformní základ pro omezení práv a svobod zaručených na vnitrostátní i mezinárodní úrovni.

21. Výše konkretizovaná ustanovení trestního řádu o stanovení dohledu probačního úředníka, přijetí peněžité záruky a zákazu vycestování do zahraničí vymezují podmínky, které

mají zajistit, že předmětný zásah obstojí z hlediska proporcionality. O naplnění daných podmínek v konkrétním případě rozhoduje soud, který je povolán ke zrušení uloženého opatření nahrazujícího vazbu či omezení spočívajícího v zákazu vycestování (srov. zejména § 71a trestního řádu *per analogiam*, § 73 odst. 6 trestního řádu).

22. Zásady pro ukládání opatření nahrazujícího vazbu či zákazu vycestování nejsou bez dalšího shodné se zásadami vztahujícími se k ukládání útěkové vazby (srov. usnesení ze dne 5. 11. 2014 sp. zn. II. ÚS 2093/14, bod 9). V případě vazby totiž Ústavní soud zdůraznil nutnost restriktivní interpretace jejích důvodů, neboť vazba má závažné negativní sociální a psychologické důsledky [srov. např. nález ze dne 20. 4. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 6/10 (N 89/57 SbNU 167; 163/2010 Sb.)]. Ostatně také právě z tohoto důvodu poskytuje trestní řád ve svém § 73 možnosti, jimiž lze vazbu nahradit, aby nedošlo k tak masivnímu zásahu do osobní sféry jedince, a které zároveň povedou k naplnění sledovaného cíle.

23. Závěry Ústavního soudu vztahující se k vazebnímu stíhání proto nelze bez dalšího a mechanicky vztáhnout na mírnější opatření nahrazující vazbu. Z ústavněprávního hlediska totiž nelze přehlédnout, že zatímco uložení vazby zasahuje přímo a se značnou intenzitou osobní svobodu obviněného, při přijetí peněžité záruky a zejména stanovení dohledu probačního úředníka a zákazu vycestování jde o výrazně slabší zásah do jeho právní sféry (u písemného slibu stěžovatel omezení ani netvrdí).

24. Rovněž při ukládání jiných povinností a omezení než vazby však musí být ctěny základní parametry omezení základních práv a svobod. Jak Ústavní soud konstatoval v souvislosti se zákazem vycestování v nálezu sp. zn. II. ÚS 2057/19, rozdíl mezi omezením svobody pohybu a zbavením osobní svobody je totiž pouze rozdílem v intenzitě, nikoli rozdílem v podstatě (srov. rozsudky ESLP ze dne 5. 7. 2016 ve věci *Buzadji v. Moldávie,* stížnost č. 23755/07, § 103; a ze dne 23. 2. 2017 ve věci *De Tomasso v. Itálie*, stížnost č. 43395/09, § 80 a násl.). Omezení svobody pohybu proto mohou být ukládána pouze v nezbytných a přesvědčivě odůvodněných případech (srov. usnesení sp. zn. II. ÚS 2093/14) a musejí podléhat pravidelnému přezkumu (srov. z judikatury ESLP např. rozsudek ze dne 31. 10. 2006 ve věci *Földes a Földesné Hajlik v. Maďarsko*, stížnost č. 41463/02, rozsudek ze dne 7. 6. 2011 ve věci *Prescher v. Bulharsko*, stížnost č. 6767/04, či rozsudek ze dne 17. 7. 2013 ve věci *Luordo v. Itálie*, stížnost č. 32190/96).

25. Ústavní soud předesílá, že § 73 odst. 1 písm. a) až c) a § 73a trestního řádu vymezují více opatření nahrazujících vazbu, přičemž jejich přijetí je fakultativní. O jejich uplatnění je třeba rozhodnout na základě řady hledisek souvisejících s osobou obviněného (např. způsob života, vztahy v rodině, zdravotní stav či zjištění, zda je zaměstnán), povahou stíhané trestné činnosti (kupř. okolnosti spáchání trestného činu a jeho následky, způsob provedení, pohnutka, výše hrozícího trestu v případě uznání vinným) a konkrétním obsahem uvažovaného opatření jako náhrady za vazbu. Trestní řád obsahuje též ústavně konformní výjimky ze svobody pohybu zaručené na vnitrostátní i mezinárodní úrovni. Jsou-li splněny zákonné podmínky pro nahrazení vazby alternativním opatřením, soud může uložit zákaz vycestování do zahraničí podle § 73 odst. 5 trestního řádu.

26. Obecné soudy dospěly k závěru, že existuje vazební důvod podle § 67 písm. a) trestního řádu též se zřetelem ke skutečnosti, že stěžovateli hrozí trest ve výši, která podmiňuje uplatnění tohoto ustanovení v jeho neprospěch. K tomu Ústavní soud podotýká, že hrozbou vysokým trestem lze (při splnění dalších podmínek) odůvodnit uložení tzv. útěkové vazby, kdy na základě zjištěných skutečností opodstatňujících důvodnost podezření ze spáchání zvlášť závažného trestného činu je namístě předpokládat uložení trestu odnětí svobody ve výši nejméně kolem osmi let [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2004 sp. zn. III. ÚS 566/03 (N 48/33 SbNU 3)].

27. Soudy se zabývaly charakterem jednání, kterého se měl stěžovatel dopouštět, přičemž dovodily, že je mu obžalobami kladena za vinu trestná činnost, jež byla dlouhodobě

plánovaná, promyšlená a realizovaná konspirativní formou s výrazným ziskem. Část z této trestné činnosti je obžalobami kvalifikována jako zvlášť závažná. Obecné soudy konstatovaly, že stěžovateli hrozí trest odnětí svobody přesahující dobu osmi let, což stěžovatel nezpochybňuje, nicméně namítá, že hrozba vysokého trestu nemůže bez dalšího ospravedlnit závěr, že vazební důvod trvá. K podpoře svého tvrzení, že již vazební důvod zanikl, stěžovatel poukazuje na doktrínu tzv. zesílených důvodů.

28. Podle této doktríny je při dlouhodobější vazbě trvání podezření podmínkou nutnou, nikoliv však postačující pro prodlužování vazby. K prodloužení vazby je třeba předložit další důvody, které odpovídajícímu závěru svědčí [srov. např. nález ze dne 12. 12. 2013 sp. zn. I. ÚS 2665/13 (N 217/71 SbNU 545)], a to v době, kdy se o takovém prodloužení rozhoduje [nález ze dne 4. 5. 2015 sp. zn. I. ÚS 217/15 (N 85/77 SbNU 247)].

29. Jak Ústavní soud konstatoval výše, časový faktor nepostrádá relevanci ani u institutů nahrazujících vazbu a zákazu vycestování, avšak doktrínu tzv. zesílených důvodů, uplatňující se primárně ve vztahu k přezkumu vazebního stíhání, nelze na posuzování uplatňování těchto institutů mechanicky přenášet. Nebezpečí útěku ze strachu před sankcí se totiž postupem času snižuje také proto, že jestliže se do délky trestu započítává doba strávená ve vazbě, snižuje se také doba, kterou by obviněný musel po svém případném odsouzení ve vězení skutečně strávit, což snižuje pokušení uprchnout (rozsudek ESLP ze dne 27. 6. 1968 ve věci *Neumeister v. Rakousko*, stížnost č. 1936/63, § 10).

30. Obecné soudy si uvedené doktríny byly vědomy, což doložily i odkazem na nosné důvody nálezu Ústavního soudu ze dne 11. 12. 2013 sp. zn. I. ÚS 2208/13 (N 215/71 SbNU 517) a jejich aplikací na stěžovatelův případ.

31. Pro posouzení dané věci je relevantní, že o trvající existenci vazebního důvodu a opodstatněnosti institutů nahrazujících vazbu a zákazu vycestování bylo napadenými usneseními rozhodováno ve stadiu řízení před soudem, kdy již byla podána obžaloba. Podání obžaloby představuje z hlediska vývoje trestního řízení zlomový moment, kdy se po skončení přípravného řízení vede řízení před soudem. Soudy tedy měly pro své rozhodování k dispozici kompletní spisový materiál z přípravného řízení, včetně obžalob. Shledaly-li trestní stíhání stěžovatele pro trestnou činnost, z níž je část obžalobami kvalifikována jako zvlášť závažná, nadále za důvodné, přičemž jeho důvodnost posílila právě skutečnost, že na něho byly již podány obžaloby, nelze jejich postupu z ústavněprávního hlediska bez dalšího cokoli vytknout. Obecné soudy v napadených usneseních odkazovaly na konkrétní důkazy vedoucí k závěru, že ve věci existuje důvodné podezření, že se stěžovatel trestné činnosti popsané v obžalobách dopustil.

32. Stěžovatel přitom neargumentuje, že krajský soud řízení sp. zn. 77 T 1/2016 zatěžuje průtahy, a opak neindikují ani údaje z aplikace InfoSoud.

33. Dále soudy připomenuly, že Policie České republiky, Národní centrála proti organizovanému zločinu, služba kriminální policie a vyšetřování, expozitura Ostrava usnesením ze dne 12. 6. 2019 č. j. NCOZ-3504-108/TČ-2019-417704-F zahájila trestní stíhání stěžovatele a spoluobviněného R. D. pro zločin legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 odst. 1 písm. a), odst. 4 písm. b) trestního zákoníku a pokus zvlášť závažného zločinu maření spravedlnosti podle § 21 odst. 1 trestního zákoníku k § 347a odst. 1, odst. 5 písm. b) trestního zákoníku, přičemž trestní stíhání souvisí s vyvedením částky 9 000 000 Kč z majetku stěžovatele v době před zahájením trestního stíhání, avšak v době, kdy byly prováděny již domovní prohlídky v dané trestní věci.

34. Zločinu legalizace výnosů z trestné činnosti se spoluobvinění podle tohoto usnesení – ve stručnosti uvedeno – dopustili tím, že po vzájemné dohodě zastřeli původ části finančních prostředků z výnosů z trestné činnosti stěžovatele (pro niž je obžalován a která souvisí se třemi veřejnými zakázkami obchodní společnosti A, třemi veřejnými zakázkami B a krácením daně z přidané hodnoty a daně z příjmů právnických osob – stěžovatelem

ovládané obchodní společnosti C) tak, že vyhotovili v období ode dne 17. 9. 2013 do 19. 9. 2013 (v reakci na domovní prohlídky) antedatovanou smlouvu o půjčce, kterou byl předstírán právní důvod pro převod částky 9 000 000 Kč z účtu stěžovatele na účet spoluobviněného. Podle této smlouvy byl spoluobviněný povinen peněžní prostředky vrátit nejpozději dne 31. 12. 2018. Předmětná pohledávka byla usnesením policejního orgánu ze dne 25. 3. 2014 podle § 79f trestního řádu k § 79a odst. 1 trestního řádu zajištěna jako náhradní hodnota za výnos z trestné činnosti. Tímto usnesením bylo spoluobviněnému uloženo plnit nikoli stěžovateli, ale na stanovený účet. Poté, co nastala údajná splatnost tvrzené pohledávky (tj. 31. 12. 2018), byl spoluobviněný krajským soudem vyzván k úhradě předmětné částky. Následně stěžovatel a spoluobviněný vytvořili další antedatovanou smlouvu (opatřenou datem 17. 9. 2013), podle které stěžovatel předmětnou pohledávku 9 000 000 Kč spoluobviněnému „daruje a postupuje“ a spoluobviněný ji „nabývá a přijímá“. Tuto smlouvu stěžovatel a spoluobviněný předložili dne 18. 3. 2019 krajskému soudu při hlavním líčení, a to se záměrem předstírat skutečnost, že spoluobviněný není povinen uvedenou peněžní částku převést na účet uvedený v usnesení policejního orgánu ze dne 25. 3. 2014. Podle policejního orgánu by na tomto základě stěžovatel a spoluobviněný získali neoprávněný majetkový prospěch 9 000 000 Kč.

35. Je zřejmé, že argumentace obecných soudů tímto trestním řízením (k jehož budoucímu výsledku se Ústavní soud nevyjadřuje) na podporu závěru o existenci vazebního důvodu je ústavněprávně konformní a má význam i ve vztahu k doktríně tzv. zesílených důvodů.

36. Obecné soudy nevycházely toliko z kritéria výše hrozícího trestu, ale zabývaly se i dalšími konkrétními skutečnostmi, které mají souvislost s předmětným vazebním důvodem. Připomenuly, že v dané trestní věci je zajištěn majetek stěžovatele v zahraničí, a to nemovitá věc na Mallorce a finanční prostředky v Lichtenštejnském knížectví, přičemž nelze vyloučit, že v zahraničí existuje další majetek stěžovatele, který by mu v případném „skrývání před spravedlností“ mohl „významně pomoci“. Předmětný vazební důvod u stěžovatele je navíc posílen i tím, že se pokoušel založit účet a obchodní společnost ve Švýcarské konfederaci. Tyto aktivity stěžovatele podle obecných soudů vyvolávají reálnou obavu, že by v tomto státě mohl mít uloženy finanční prostředky, které nebyly zajištěné a z nichž by mohl svůj útěk financovat.

37. Policejní orgán usnesením ze dne 12. 6. 2019 č. j. NCOZ-3504-86/TČ-2019--417704-F rozhodl ve věci podezření ze spáchání zločinu legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 odst. 1 písm. a), odst. 4 písm. b) trestního zákoníku a zvlášť závažného zločinu maření spravedlnosti podle § 347a odst. 1, odst. 5 písm. b) trestního zákoníku, spáchaných ve spolupachatelství podle § 23 trestního zákoníku, kterého se měli dopustit stěžovatel a podezřelý R. D. tak, že podle § 79a odst. 1 trestního řádu se jako výnos z trestné činnosti zajišťují peněžní prostředky na označených bankovních účtech, jejichž majitelem je podezřelý R. D., ve výši aktuálního zůstatku, včetně peněžních prostředků na účet v budoucnu došlých a jejich příslušenství, až do souhrnné výše 9 000 000 Kč. Stížnost R. D. proti tomuto usnesení policejního orgánu vrchní soud usnesením ze dne 23. 7. 2019 sp. zn. 6 To 55/2019 podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítl. Částka 9 000 000 Kč byla odvozena z výše popsaného převodu peněžních prostředků podle orgánů činných v trestním řízení odůvodněného antedatovanou smlouvou. Jak vyplývá z přípisu banky, která vedla předmětné účty, ze dne 12. 6. 2019, na základě uvedeného usnesení policejního orgánu byly zajištěny peněžní prostředky na účtech ve výši 3 495 496,34 Kč, 280 319,94 Kč a 34 776,85 Kč. Je tedy patrné, že došlo k zajištění peněžních prostředků ve výši pouze méně než poloviny částky, která měla být výnosem z trestné činnosti, o jehož legalizaci podle policejního orgánu stěžovatel usiloval. Tato skutečnost zvyšuje rizika, k jejichž omezení směřují instituty nahrazující vazbu a zákaz vycestování.

38. Ústavní soud argumentaci soudů, podle kterých opatření, jimiž lze nahradit vazbu, „nejsou souvztažná“ s maximální délkou trvání vazby uvedenou v § 72a trestního řádu, považuje za ústavně souladnou a srozumitelnou, nevybočující ze standardů právního výkladu způsobem, jenž by si vyžadoval jeho zásah. Obecné soudy poukázaly v této souvislosti na § 73a odst. 5 trestního řádu a konstatovaly, že § 72a odst. 1 trestního řádu je nutno aplikovat toliko na případy, kdy je či byla vazba fakticky vykonávána. U stěžovatele však vazba trvala pouze necelé tři měsíce, a to ve fázi přípravného řízení, poté byl na základě přijetí peněžité záruky a dalších institutů uvedených výše propuštěn z vazby na svobodu. Konstrukci stěžovatele, že trestní stíhání, vedené před soudem, trvalo v době rozhodování krajského soudu již více než 4 roky, uplynula tedy nejvyšší doba trvání vazby, a proto již nemohou omezující opatření dále trvat, přičemž již „není čeho“ nahrazovat peněžitou zárukou a dalšími instituty, proto soudy neshledaly za přijatelnou. Podle obecných soudů § 72a odst. 1 trestního řádu lze chápat pouze tak, že vymezuje celkovou dobu možného trvání vazby jakožto faktického (nikoli však pouze hypotetického) omezení osobní svobody v jednotlivých fázích trestního řízení (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 1. 2015 sp. zn. IV. ÚS 3371/14 a ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. II. ÚS 3675/17; odlišný závěr se nepodává ani z rozsudku ze dne 31. 10. 2006 ve věci *Földes a Földesné Hajlik v. Maďarsko*, stížnost č. 41463/02, odst. 35 a 36). Jak bylo již konstatováno, z uvedeného nevyplývá, že trvání omezení nahrazujících vazbu nelze hodnotit z hlediska jejich přiměřenosti.

39. Stěžovatel přitom v ústavní stížnosti blíže nepopisuje svoje osobní a rodinné vazby k území České republiky, které by jeho argumentaci nadbytečností a nedostatkem ústavní konformity zákazu vycestování podpořily. Podle judikatury ESLP lze mlčení obviněného vzít v úvahu při hodnocení přesvědčivosti k jeho tíži uplatňovaných důkazů v situacích, které vyžadují vysvětlení z jeho strany (srov. rozsudky ESLP ze dne 8. 2. 1996 ve věci *John Murray v. Spojené království*, stížnost č. 18731/91, ze dne 6. 6. 2000 ve věci *Averill v. Spojené království*, stížnost č. 36408/97, a ze dne 20. 3. 2001 ve věci *Telfner v. Rakousko,* stížnost č. 33501/96).

40. K jednotlivým institutům nahrazujícím vazbu a jejich uplatňování vůči stěžovateli Ústavní soud uvádí následující konstatování.

41. K přijetí písemného slibu podle § 73 odst. 1 písm. b) trestního řádu stěžovatel výhrady nevznáší, což odpovídá jeho argumentaci, že riziko předvídané v § 67 písm. a) trestního řádu nehodlá „materializovat“.

42. Jde-li o přijetí peněžité záruky podle § 73a odst. 1, odst. 2 písm. a) trestního řádu ve výši 4 000 000 Kč a její trvání, je ústavní konformita tohoto institutu nahrazujícího vazbu výše vymezenými okolnostmi přesvědčivě odůvodněna.

43. O důvodnosti trvání dohledu probačního úředníka podle § 73 odst. 1 písm. c) trestního řádu jsou namístě určité pochyby, zejména se zřetelem ke skutečnosti, že krajský soud nevyžaduje od probačního úředníka zprávy hodnotící průběh dohledu a chování stěžovatele. Jak rovněž vyplynulo z odůvodnění napadených usnesení, obecné soudy absenci výtek od probačního úředníka považují za implicitní doklad skutečnosti, že stěžovatel odpovídající požadavky plní. Kategorický závěr nelze dovodit ani ze skutečnosti, že stěžovatel se podle usnesení policejního orgánu ze dne 12. 6. 2019 dopustil v průběhu trvání tohoto dohledu další trestné činnosti (zločin a pokus zvlášť závažného zločinu). Bylo-li by toto nezákonné jednání stěžovateli prokázáno, na jedné straně by se tím retrospektivně oslabil závěr, že dohled probačního úředníka měl praktický význam ve smyslu pozitivního vlivu na jeho chování. Současně však bezpochyby nelze případnou trestnou činnost páchanou v době trvání dohledu probačního úředníka považovat za argument – natožpak dosahující ústavněprávní roviny – na podporu závěru, že je uplatňování tohoto institutu nadbytečné a patří se přistoupit k jeho zrušení (srov. v širších souvislostech zásadu *nemo turpitudinem suam allegare potest*). Nelze též přehlížet fakt, že nejlepší cestou pro správné rozhodnutí

o institutech nahrazujících vazbu je zhodnocení skutkových okolností na podkladě bezprostředního dojmu z přímého vnímání v osobním kontaktu, což je primárně úkolem soudu prvního stupně, zatímco případný zásah Ústavního soudu v souvislosti s dohledem probačního úředníka je vyhrazen jednoznačnému excesu, který zde spolehlivě konstatovat nelze. Bez významu není ani skutečnost, že stěžovatel sice označuje své povinnosti vyplývající z dohledu probačního úředníka za „zátěž“, nicméně neuvádí cokoli specifického, např. nepoukazuje na obtížně řešitelné komplikace při výkonu povolání nebo péči o osobu blízkou apod.

44. Ohledně zákazu vycestování Ústavní soud zjistil, že krajský soud udělil souhlas s vycestováním stěžovatele do Španělského království, letoviska Mallorca, v době od 21. 11. 2019 do 30. 12. 2019, od 1. 8. 2020 do 31. 8. 2020 a od 30. 6. 2021 do 30. 9. 2021. I kdyby bylo možné stěžovateli přisvědčit potud, že soud mu udělil souhlas s vycestováním do zahraničí opakovaně a na delší dobu, dokonce nikoli v souvislosti s pracovními cestami, nýbrž rekreací, přičemž stěžovatel se řádně navrátil zpět do České republiky, nelze opomíjet ani to, že šlo o pobyty v rámci Evropské unie, přičemž k vycestování nepotřeboval disponovat cestovním pasem. Případné zrušení zákazu vycestování a vydání cestovního pasu stěžovateli by výrazně rozšířilo jeho možnosti naplnit obavy uvedené v § 67 písm. a) trestního řádu. Diferencovanější přístup, tedy omezení zákazu vycestování jen na státy, které nejsou členskými státy Evropské unie (popř. Schengenského prostoru), právní řád neumožňuje, což Ústavní soud konstatoval ve svém nálezu sp. zn. II. ÚS 2057/19. Od skutkových a právních východisek uvedeného nálezu se stěžovatelův případ liší – a to v jeho neprospěch – jednak závažností a rozsahem přičítané trestné činnosti, jednak tím, že je trestně stíhán též pro trestnou činnost, které se měl dopustit v období, kdy již soudy konstatovaly existenci vazebního důvodu a uplatňovaly vůči němu předmětné instituty nahrazující vazbu a zákaz vycestování. V této souvislosti dlužno poznamenat, že stěžovatel je občanem České republiky a netvrdí například, že mu zákaz vycestování znemožňuje výkon (legální) profese nebo že v zahraničí žijí členové jeho rodiny a tento zákaz jej nepřiměřeně omezuje v možnosti je navštívit, poskytovat jim potřebnou péči apod.

45. Z těchto důvodů Ústavní soud dospěl k závěru, že postup soudů vedoucí k vydání napadených rozhodnutí, posuzován ve svém celku, umožňuje konstatovat, že předmětná omezení stěžovatele byla stěžovateli uložena v souladu se zákonem, a tudíž ústavně přípustným způsobem. Napadená usnesení byla vydána na základě zákona, dostatečně uváděla důvody, na nichž byla založena, a nelze je označit za rozhodnutí svévolná. Důvody, pro které vrchní soud stížnost zamítl, jsou v jeho rozhodnutí přehledně a srozumitelně vyloženy, pročež Ústavní soud na ně odkazuje. Principy řádného procesu, uplatněné v řízení, stejně jako princip presumpce neviny nebyly dle zjištění Ústavního soudu porušeny. Ústavní soud k tomu dodává, že všechny závěry obecných soudů jsou řádně odůvodněny, nepůsobí *a priori* nelogicky či neobhajitelně a lze je označit za projev zásady volného hodnocení důkazů, proti němuž Ústavní soud nemá v posuzované věci důvod zasáhnout.

46. Vzhledem k tomu, že IV. senát Ústavního soudu při rozhodování této věci nedospěl podle § 43 odst. 2 písm. a) a § 19 odst. 2 zákona o Ústavním soudu k jednomyslnému závěru, nezbylo než ústavní stížnost zamítnout v celém rozsahu podle § 82 odst. 1 téhož zákona.

Odlišné stanovisko

Odlišné stanovisko soudce Pavla Šámala k výroku a odůvodnění nálezu

V souladu s § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, podávám odlišné stanovisko k výroku a odůvodnění nálezu ve věci sp. zn. IV. ÚS 2821/20:

1. Zastávám stanovisko, že napadenými usneseními Krajského soudu v Ostravě, který podle § 71a trestního řádu, *per analogiam*, za použití § 73 odst. 1 písm. b) a c) trestního řádu

a § 73a odst. 5 trestního řádu zamítl žádost stěžovatele (obžalovaného) o zrušení nahrazení vazby slibem obžalovaného, dohledem probačního úředníka nad osobou obžalovaného a zrušení peněžité záruky při trvání důvodu vazby dle § 67 písm. a) trestního řádu a dále podle § 73 odst. 6 trestního řádu zamítl žádost stěžovatele o zrušení omezení spočívajícího v zákazu vycestování do zahraničí, a Vrchního soudu v Olomouci, jenž zamítl podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu následnou stížnost stěžovatele, došlo k porušení základního práva stěžovatele na řádné trestní řízení podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"), a v důsledku toho i svobody pohybu stěžovatele zaručené v čl. 14 Listiny, čl. 2 Protokolu č. 4 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Protokol č. 4 k Úmluvě") a čl. 45 Listiny základních práv Evropské unie (dále jen „Listina základních práv EU"). Obecné soudy se totiž nedostatečným způsobem vypořádaly s rozhodnými okolnostmi daného případu, když hodnotily především trvání vazebního důvodu podle § 67 písm. a) trestního řádu (který i podle mého názoru je u stěžovatele stále naplněn) a nezabývaly se jednotlivými instituty nahrazujícími vazbu, jak z hlediska celkové doby jejich trvání, jež k době jejich rozhodování činila již více než šest let, tak z hlediska jejich účelu a potřebnosti v tomto konkrétním trestním řízení, když bylo třeba se zabývat každým z uvedených institutů zvlášť a u každého zhodnotit, zda s ohledem na délku trestního řízení i všechny podstatné skutečnosti je jeho další trvání odůvodněno.

2. Především je třeba uvést, že souhlasím s odůvodněním nálezu, že argumentaci obecných soudů, podle nichž opatření, jimiž lze nahradit vazbu, „nejsou souvztažná" s maximální délkou trvání vazby uvedenou v § 72a trestního řádu, je třeba považovat za ústavně souladnou a srozumitelnou, nevybočující ze standardů právního výkladu způsobem, jenž by si vyžadoval zásah Ústavního soudu. Stejně tak souhlasím s tím, že k přijetí písemného slibu podle § 73 odst. 1 písm. b) trestního řádu stěžovatel výhrady nevznáší, což odpovídá jeho argumentaci, že riziko předvídané v § 67 písm. a) trestního řádu nehodlá „materializovat", a že jde-li o přijetí peněžité záruky podle § 73a odst. 1, odst. 2 písm. a) trestního řádu ve výši 4 000 000 Kč a její trvání, je ústavní konformita tohoto institutu nahrazujícího vazbu v napadených rozhodnutích přesvědčivě odůvodněna.

3. Tyto závěry ovšem na druhé straně neznamenají, že lze délku trvání dalších uvedených institutů nahrazujících vazbu, a to dohledu probačního úředníka a zákazu vycestování, bagatelizovat či nedostatečně hodnotit, jak v napadených rozhodnutích učinily obecné soudy, které se jimi jednotlivě v podstatě vůbec nezabývaly a zdůrazňovaly jen nutnost komplexního působení jejich kombinací, což zejména podle tvrzení vrchního soudu umožňuje přes existující konkrétní okolnosti, které odůvodňují u stěžovatele útěkový vazební důvod podle § 67 písm. a) trestního řádu, jeho stíhání na svobodě (bod 23 usnesení vrchního soudu). Naopak podle mého názoru při jejich ukládání i rozhodování o jejich dalším trvání musí být ctěny základní parametry omezení základních práv a svobod. Oba tyto instituty (probační dohled tím, že jeho realizace mimo jiné vyžaduje plnění povinnosti stěžovatele dostavovat se každý týden k probačnímu úředníkovi, a zákaz vycestování tím, že je mu zakázáno vycestovat bez povolení soudu z České republiky) znamenají omezení svobody pohybu a rozdíl mezi omezením svobody pohybu a zbavením osobní svobody je totiž pouze rozdílem v intenzitě, nikoli rozdílem v podstatě (srov. rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. 7. 2016 ve věci *Buzadji proti Moldávii*, stížnost č. 23755/07, § 103; a ze dne 23. 2. 2017 ve věci *De Tomasso proti Itálii*, stížnost č. 43395/09, § 80 a násl.). Omezení svobody pohybu proto mohou být ukládána pouze v nezbytných a přesvědčivě odůvodněných případech (srov. usnesení sp. zn. II. ÚS 2093/14 ze dne 5. 11. 2014).

4. V odůvodnění nálezu se ohledně probačního dohledu uvádí, že o důvodnosti trvání dohledu probačního úředníka podle § 73 odst. 1 písm. c) trestního řádu jsou namístě určité pochyby, zejména se zřetelem ke skutečnosti, že krajský soud nevyžaduje od probačního úředníka zprávy hodnotící průběh dohledu a chování stěžovatele. Přesto většina senátu na

základě zhodnocení jediné skutečnosti, a to údajné další trestné činnosti stěžovatele (zločin a pokus zvlášť závažného zločinu), které se měl podle usnesení policejního orgánu ze dne 12. 6. 2019 dopustit v průběhu trvání tohoto dohledu, dospěla k závěru, že nelze dovodit, že uplatňování tohoto institutu je nadbytečné a patří se přistoupit k jeho zrušení (srov. v širších souvislostech zásadu *nemo turpitudinem suam allegare potest*). Podle mého názoru měl být podstatně větší důraz položen na zcela nedostatečné odůvodnění rozhodnutí obou nižších soudů, které se vůbec konkrétními skutečnostmi a námitkami stěžovatele ohledně probačního dohledu nezabývaly. Přitom stěžovatel namítal, že mu není jasné, jak krajský soud mohl plnění probačního dohledu hodnotit, když mu je známo, že probační úředník, který vykonával nad ním dohled, krajskému soudu žádné zprávy nezasílal a krajský soud se na jeho plnění ani jedinkrát v průběhu šesti let do doby podání jeho žádosti nedotázal. Již tyto skutečnosti vedou k jednoznačnému závěru, že plnění uloženého probačního dohledu je zcela formální a neplní svůj účel, a proto minimálně probační dohled měl být obecnými soudy zrušen. Nález se v odůvodnění s těmito skutečnostmi, byť je konstatoval, nevypořádal, a zabýval se z hlediska trvání tohoto institutu nahrazujícího vazbu jen zcela nevýznamnou skutečností dalšího trestního stíhání, ač i tuto neshledal podporující závěr, že „dohled probačního úředníka měl praktický význam ve smyslu pozitivního vlivu na jeho chování“. Závěry odůvodnění nálezu nejsou proto přesvědčivé, a pokud se odůvodnění napadených rozhodnutí obecných soudů s rozhodnými okolnostmi z hlediska nutnosti trvání probačního dohledu nevypořádala, mělo jim to být namísto doplňování jejich neexistující argumentace (nakonec stejně nedostatečné – viz shora) vytknuto (viz bod 43 nálezu).

5. Podobně je tomu podle mého názoru i ohledně zákazu vycestování, který podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva musí být opodstatněný a nezbytný po celou dobu jeho trvání, a to s ohledem na konkrétní okolnosti daného případu (srov. např. rozsudek *Földes a Földesné Hajlik proti Maďarsku* ze dne 31. 10. 2006, stížnost č. 41463/02; či rozsudek *Luordo proti Itálii* ze dne 17. 7. 2013, stížnost č. 32190/96). Z tohoto důvodu musí takový zákaz zejména podléhat pravidelnému přezkumu, jinak by musel být považován za nepřiměřený (srov. zejména rozsudky *Ignatov proti Bulharsku* ze dne 2. 7. 2009, stížnost č. 50/02, bod 37, a *Gočev proti Bulharsku* ze dne 26. 11. 2009, stížnost č. 34383/03, body 55 až 57). Obecné soudy se nedostatečně s ohledem na zákaz vycestování vypořádaly s konkrétními námitkami stěžovatele. Stěžovatel již v průběhu řízení před obecnými soudy argumentoval, že má nadále v České republice celou svou rodinu i zázemí a že nebylo náležitě zhodnoceno, že i podle krajského soudu „vzorně plní své povinnosti, účastní se všech hlavních líčení, plní všechny podmínky dohledu probačního úředníka, pokud cestoval do zahraničí, vždy řádně soud požádal o souhlas s vycestováním a vždy se také ze zahraničí řádně vrátil“. Stěžovatel uvádí i řadu argumentů proti závěrům obecných soudů, ze kterých dovozovaly nutnost trvání zákazu vycestování, a to zejména, že stěžovatel se pokoušel zajišťovat zřízení bankovního účtu ve Švýcarsku, kde se podle něj nejedná o pravdivou informaci, když spisový materiál (sp. zn. 77 T 1/2016 u Krajského soudu v Ostravě) žádnou takovou informaci neobsahuje (viz např. překlad právní pomoci ze Švýcarska z roku 2015), dále že měl zřizovat obchodní společnost ve Švýcarsku a má zajištěný majetek na Mallorce, kdy nejde o nové informace, a neví jaký to má význam pro trvání zákazu vycestování, když mu opakovaně bylo povoleno vycestování za účelem rekreace právě na Mallorku v době od 21. 11. 2019 do 30. 12. 2019, od 1. 8. 2020 do 31. 8. 2020 a od 30. 6. 2021 do 30. 9. 2021 (nakonec to uvádí většina senátu i v odůvodnění nálezu – viz bod 44). K tomu je nutné dodat, že část důkazních prostředků, ze kterých je tato informace dovozována, je v tomto trestním řízení procesně nepoužitelná. Obdobně je tomu podle stěžovatele i ohledně informace o zajištěném majetku stěžovatele v Lichtenštejnsku. Ke všem těmto skutečnostem navrhoval i důkaz trestním spisem vedeným u Krajského soudu v Ostravě pod sp. zn. 77 T 1/2016, který však Ústavní soud nevyžádal. Proto podle mého názoru, namítá-li stěžovatel, že jeho vazby na

zahraničí vychází z informací v podstatě z počátku trestního řízení, přičemž řízení trvá již šest let, a proto nejsou aktuální, přičemž některé závěry obecných soudů nemají oporu v provedeném dokazování nebo vycházejí z důkazů procesně nepoužitelných, bylo povinností obecných soudů v napadených rozhodnutích na tyto námitky náležitě reagovat a buďto je vyvrátit, nebo případně uložené omezení spočívající v zákazu vycestování opětovně posoudit s ohledem na aktuální situaci (srov. např. rozsudek *Prescher proti Bulharsku* ze dne 7. 6. 2011, stížnost č. 6767/04, body 49–50).

6. K tomu je dále třeba podotknout, že na stěžovatele se vztahuje i právo Evropské unie. Jako český státní příslušník má totiž stěžovatel na základě čl. 20 Smlouvy o fungování Evropské unie (dále jen „SFEU“) status občana Unie. Může se tedy i vůči svému členskému státu původu dovolávat práv, která s tímto statusem souvisejí, zejména práva svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států přiznaného článkem 21 SFEU a článkem 45 Listiny základních práv EU. Je-li stěžovateli bráněno v tom, aby opustil území České republiky a odebral se na území jiného členského státu Unie, pak jde o zásah do jeho svobody pohybu. Tato svoboda vyplývá přímo ze statusu občana Unie a jejím obsahem je právo pohybovat se a pobývat na území členských států (viz rozsudky Soudního dvora ze dne 4. 10. 2012 ve věci C-249/11 *Bjankov*, body 30 a 31; ze dne 10. 7. 2008 ve věci C-33/07 *Jipa,* bod 17; a ze dne 17. 11. 2011 ve věcech C-430/10 *Gajdarov*, body 24 až 27, a C-434/10 *Aladžov*, body 24 až 27). Právo občanů Unie na volný pohyb však není bezpodmínečné; mohou s ním být spojena omezení a podmínky plynoucí z důvodů veřejného pořádku, veřejné bezpečnosti nebo veřejného zdraví. Podle judikatury Soudního dvora je klíčové, aby argument veřejným pořádkem vycházel z existence skutečného, aktuálního a dostatečně závažného ohrožení některého základního zájmu společnosti. Odůvodnění, která přímo nesouvisí s dotyčnou osobou nebo nemají význam pro závěr o nutnosti zákazu vycestování anebo souvisejí s generální prevencí, naopak nejsou přípustná. Z unijního práva a z uvedené judikatury Soudního dvora rovněž plyne, že opatření omezující právo volného pohybu může být odůvodněné pouze tehdy, pokud je v souladu se zásadou proporcionality, tedy může zajistit dosažení sledovaného cíle a nejde nad rámec toho, co je nezbytné k jeho dosažení. Klíčovou podmínkou proto zůstává jejich náležité odůvodnění, které musí být aktuální, konkrétní a přesvědčivé. Omezení svobody pohybu naopak nelze omezit obecnými důvody či argumentem generální prevence. Rozhodování o tom, zda jsou splněny zákonem stanovené podmínky pro uložení zákazu vycestování do zahraničí (nebo pro jeho ponechání v platnosti), je věcí orgánů činných v trestním řízení, především obecných soudů. Ze strany obecných soudů však může dojít k porušení práva na řádné trestní řízení ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy (a v případě aplikovatelnosti unijního práva i ve smyslu čl. 47 Listiny základních práv EU), a to mimo jiné tehdy, pokud jejich rozhodnutí postrádá smysluplné, přesvědčivé a přezkoumatelné odůvodnění (srov. nález Ústavního soudu ze dne 22. 11. 2019 sp. zn. II. ÚS 2057/19).

7. Závěrem tedy považuji za nutné zdůraznit, že ze všech těchto důvodů mělo být podle mého názoru po přezkoumání napadených rozhodnutí konstatováno, že z nich není zřejmé, jaké konkrétní okolnosti nadále odůvodňují probační dohled a zákaz vycestování, respektive ze kterých konkrétních skutečností vyplývá stále obava, že by stěžovatel, jak obecné soudy konstatovaly, bez jejich trvání a za současného trvání jeho slibu a peněžité záruky, které i já na rozdíl od probačního dohledu a zákazu vycestování shledávám v jeho případě plně odůvodněné, uprchl. Lze tedy shrnout, že jak z ustálené judikatury Ústavního soudu, tak i z ustálené judikatury evropských soudů plyne, že zásahy do svobody pohybu zaručené čl. 14 Listiny, čl. 2 Protokolu č. 4 k Úmluvě a čl. 45 Listiny základních práv EU mohou být důvodné a zákonné, musí však ctít základní parametry omezení základních práv a svobod. Klíčovou podmínkou proto zůstává jejich náležité odůvodnění, které musí být aktuální, konkrétní, přesvědčivé a brát v potaz faktor plynutí času, což však v posuzovaném případě

podle mého názoru splněno nebylo. Proto mělo být ústavní stížnosti vyhověno a dotčené výroky napadených rozsudků zrušeny.

Č. 128
Výklad a aplikace podmínky (očekávání vedení řádného života v budoucnu) podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (sp. zn. IV. ÚS 575/21 ze dne 13. července 2021)

I. Ústavní soud zasahuje do rozhodování obecných soudů o žádostech odsouzených o podmíněné propuštění, na nějž není nárok a je založeno na uvážení soudů, jen ve výjimečných případech, kdy je jeho zásah nezbytný; mezi takové výjimečné případy patří situace, kdy soudy v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod rozhodly na základě nedostatečně zjištěného skutkového stavu věci a posoudily zákonné podmínky prognózy vedení řádného života na svobodě na základě minulého chování stěžovatele, respektive okolností vztahujících se k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu [nález ze dne 12. 5. 2011 sp. zn. III. ÚS 1735/10 (N 90/61 SbNU 405)], opřely své rozhodnutí toliko o informace z doby jeho odsouzení [nález ze dne 22. 3. 2001 sp. zn. III. ÚS 611/2000 (N 51/21 SbNU 439)], porušily princip kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní [nález ze dne 4. 10. 2016 sp. zn. II. ÚS 2503/16 (N 185/83 SbNU 37)] nebo vyloučily paušálně možnost podmíněného propuštění pro určitého odsouzeného zásadně jen na základě jeho trestní minulosti [nálezy ze dne 3. 1. 2017 sp. zn. I. ÚS 2201/16 (N 4/84 SbNU 69) a ze dne 29. 1. 2021 sp. zn. II. ÚS 1945/20 (N 19/104 SbNU 183)], popř. jeho předchozího podmíněného propuštění, aniž by zhodnotily velký časový odstup od něho. Obecné soudy jsou totiž povinny vždy zohlednit případnou následnou proměnu a nápravu odsouzeného, k níž mohlo dojít během výkonu trestu odnětí svobody, a další relevantní aktuální informace vztahující se k odsouzenému.

V případě, že obecný soud navíc učiní závěr o nenaplnění podmínky očekávání řádného života na základě neosvědčení se odsouzeného při minulém podmíněném propuštění a na základě jeho opakovaného páchání trestné činnosti, aniž by zhodnotil všechny konkrétní okolnosti posuzovaného případu a náležitě posoudil potenciální možnost, že se odsouzený polepšil, změnil a napravil a do budoucna od něj bude možno očekávat vedení řádného života, poruší zákaz dvojího přičítání stanovený v čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod.

II. Součástí práva na soudní ochranu je i právo na odůvodnění rozhodnutí soudu a zákaz svévole, které jsou obecně odvoditelné z kautel právního státu, v němž je nepřípustné, aby soud neseznámil jednotlivce s logickým, náležitým a spravedlnosti odpovídajícím odůvodněním rozhodnutí. Neodůvodní-li obecný soud řádně, přesvědčivě a logicky své rozhodnutí o zamítnutí žádosti odsouzeného na podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, poruší jeho právo na řádné soudní řízení zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

III. V odůvodnění rozhodnutí o zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění je třeba mimo jiné také odsouzenému jasně a srozumitelně vysvětlit, jakým konkrétním způsobem má jednat, aby prokázal polepšení a aby bylo od něj možno očekávat, že povede řádný život, tak, aby měl vyšší šance při dalším projednání své žádosti o podmíněné propuštění, tedy uvést krátký návod pro odsouzeného, jaké konkrétní změny se od něj očekávají. Přitom nelze pominout, že byť příslušné soudy jistě mohou svou argumentaci částečně zakládat rovněž na skutečnostech, které odsouzený nemůže změnit (například na jeho předchozí trestní minulosti), tyto skutečnosti nemohou navždy zamezit možnosti podmíněného propuštění, neboť nikdy nelze vyloučit potenciální možnost, že se odsouzený změní, napraví, polepší a do budoucna od něj bude možno očekávat vedení řádného života.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa o ústavní stížnosti stěžovatele Z. L., t. č. ve Věznici Plzeň, zastoupeného Mgr. Ing. Markem Fialou, advokátem, sídlem Otýlie Beníškové 1664/14, Plzeň, proti usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 16. února 2021 č. j. 7 To 33/2021-37 a usnesení Okresního soudu Plzeň-město ze dne 13. ledna 2021 č. j. 3 PP 300/2020-25, za účasti Krajského soudu v Plzni a Okresního soudu Plzeň-město jako účastníků řízení a Krajského státního zastupitelství v Plzni a Okresního státního zastupitelství Plzeň-město jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 16. 2. 2021 č. j. 7 To 33/2021-37 a usnesením Okresního soudu Plzeň-město ze dne 13. 1. 2021 č. j. 3 PP 300/2020-25 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a zákaz dvojího přičítání zaručený čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 16. 2. 2021 č. j. 7 To 33/2021-37 a usnesení Okresního soudu Plzeň-město ze dne 13. 1. 2021 č. j. 3 PP 300/2020-25 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí s tvrzením, že jimi došlo k porušení jeho ústavně zaručených základních práv a svobod zakotvených v čl. 36 odst. 1, čl. 39 a čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a čl. 90, čl. 95 odst. 1 a čl. 96 odst. 1 Ústavy.

2. Z ústavní stížnosti a předložených podkladů se podává, že Okresní soud Plzeň-město (dále jen „okresní soud“) napadeným rozhodnutím zamítl podle § 88 odst. 1 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, žádost stěžovatele o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody v trvání třinácti měsíců uloženého mu rozsudkem Okresního soudu v Klatovech ze dne 20. 2. 2019 sp. zn. 1 T 36/2018 (za přečin podvodu podle § 209 odst. 1 trestního zákoníku) a v trvání tří roků uloženého mu rozsudkem okresního soudu ze dne 24. 5. 2019 sp. zn. 4 T 104/2017 [za přečin neoprávněného užívání cizí věci podle § 207 odst. 1 trestního zákoníku, přečin krádeže podle § 205 odst. 1 písm. a), odst. 2 trestního zákoníku, přečin porušování domovní svobody podle § 178 odst. 1 trestního zákoníku a přečin zpronevěry podle § 206 odst. 1, 2 a 3 trestního zákoníku].

3. V odůvodnění rozhodnutí okresní soud uvedl, že stěžovatel vykonal alespoň polovinu z uloženého nepodmíněného trestu odnětí svobody a že uplynula lhůta šesti měsíců od právní moci posledního usnesení, kterým byla zamítnuta předchozí žádost stěžovatele o podmíněné propuštění. Za splněný považoval i požadavek na prokázání polepšení stěžovatele, přičemž zejména přihlédl k hodnocení jeho chování ve výkonu trestu odnětí svobody, ze kterého vyplynulo, že stěžovatel byl do výkonu trestu dodán Policií České republiky, že je zařazen do 1. PSVD, program zacházení 8x plnil a 3x plnil částečně, byl

6x kázeňsky odměněn, nebyl kázeňsky trestán, pracovně zařazen není z organizačních důvodů, zapojuje se do úklidových prací, prováděl drobné stavební úpravy při částečné rekonstrukci oddílu, absolvoval program RRR, plní povinnosti vyplývající z vnitřního řádu věznice a je u něho plněn účel výkonu trestu. Třetí zákonný předpoklad (tj. prognóza vedení řádného života) však podle okresního soudu naplněn není. K tomu poukázal na skutečnost, že stěžovatel má v evidenci Rejstříku trestů celkem 24 záznamů, v minulosti byl odsouzen pro různorodou trestnou činnost zejména majetkového charakteru a je zkušený majetkový recidivista. Trestné činnosti se dopouští od roku 1986, kdy byl poprvé odsouzen ještě jako mladistvý. Podle okresního soudu nebylo možno odhlížet od odsouzení starších dat, neboť jasně ukazují na zažitý protiprávní styl života stěžovatele. Zdůraznil, že v minulosti (tj. v roce 2007) byl stěžovatel podmíněně propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody a byl mu stanoven dohled probačního úředníka, avšak již ve zkušební době se dopustil další trestné činnosti. Ani zajištěné zaměstnání a bydliště nepovažoval okresní soud za dostatečnou záruku k vedení řádného života stěžovatele na svobodě, a to zejména s ohledem na jeho výraznou recidivu. Okresní soud uzavřel, že stěžovatel svým dosavadním chováním ukázal na své silné sklony k páchání trestné činnosti a podle toho lze předvídat, jak se bude chovat v budoucnosti, resp. že v případě jeho podmíněného propuštění existuje riziko recidivy, tedy není splněna třetí zákonná podmínka pro vyhovění jeho žádosti.

4. Stížnost stěžovatele proti usnesení okresního soudu Krajský soud v Plzni (dále jen „krajský soud“) napadeným usnesením podle § 148 odst. 1 písm. c) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zamítl. Plně se ztotožnil s názorem okresního soudu. K argumentaci stěžovatele uplatněné ve stížnosti, že okresní soud nepřihlédl k tomu, do jakých podmínek se bude vracet (tj. že má rodinu, domov, zaměstnání i legální příjmy), dodal, že při rozhodování o podmíněném propuštění je samozřejmě přihlíženo k zázemí stěžovatele, avšak že podstatným hlediskem při posouzení budoucího chování je jeho dosavadní způsob života. Podotkl, že i když s jistotou nelze dospět k závěru, jak se stěžovatel bude v budoucnu chovat, lze určitou prognózu stanovit právě s ohledem na to, jak se choval v minulosti. Vzhledem k tomu, že se stěžovatel dopouští trestné činnosti v podstatě kontinuálně, dosud ukládané tresty neměly na jeho osobu žádný výchovný vliv a mimo režim věznice selhává, shledal krajský soud pochybnost, že by na svobodě vedl řádný život. Ve shodě s okresním soudem tak nepovažoval třetí ze zákonných podmínek podmíněného propuštění za splněnou. Závěrem dodal, že trestní zákoník nekoncipuje institut podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody tak, že by na něj odsouzený měl mít automaticky nárok vždy poté, co vykoná příslušnou část trestu. Jde o formu výjimečného dobrodiní, které je dáno odsouzenému, jenž splní veškeré podmínky stanovené zákonem, a díky tomu nebude povinen vykonat uložený trest v celém rozsahu, ale toliko jeho část.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti poukazuje na absenci řádného, přesvědčivého a logického odůvodnění napadených usnesení okresního soudu a krajského soudu. Je toho mínění, že soudy posoudily jeho žádost o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody mechanicky a formalisticky, toliko na základě jeho trestní minulosti, aniž by se věnovaly jeho aktuální situaci a snaze o nápravu a změnu životního náhledu. K tomu odkazuje na četnou judikaturu Ústavního soudu týkající se paušálního vyloučení možnosti podmíněného propuštění toliko na základě trestní minulosti odsouzených [nález ze dne 3. 1. 2017 sp. zn. I. ÚS 2201/16 (N 4/84 SbNU 69), nález ze dne 28. 11. 2018 sp. zn. II. ÚS 482/18 (N 195/91 SbNU 411), nález ze dne 29. 1. 2021 sp. zn. II. ÚS 1945/20 (N 19/104 SbNU 183), všechna rozhodnutí jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz]. Zdůrazňuje, že obecné soudy odůvodnily nenaplnění třetí podmínky podmíněného propuštění pouze jeho trestní minulostí a neosvědčením se při „historickém“ podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody

před čtrnácti lety. Je přesvědčen, že po výčtu všech jeho snah a pozitiv, kterých dosáhl v průběhu současného výkonu trestu odnětí svobody (tj. zařazení do 1. PSVD, program zacházení 8x splněn, 3x splněn částečně, 6 kázeňských odměn, žádný kázeňský trest, účel výkonu trestu je u něj podle zprávy věznice plněn, má zajištěnou práci i bydlení), je zjevné, že okresní soud nad ním tzv. „zlomil hůl“ a navzdory jeho skutečné snaze o nápravu podložené jeho chováním v době výkonu trestu odnětí svobody jeho žádosti o podmíněné propuštění nevyhověl a ani krajský soud toto jeho pochybení nenapravil. Závěrem dodává, že navzdory zamítnutí jeho žádosti pokračuje v úsilí o prokázání své skutečné a upřímné snahy po nápravě s tím, že získal další dvě pochvaly a nadále je zařazen v 1. PSVD.

III. Vyjádření účastníků řízení

6. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu účastníky řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

7. Okresní soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti připustil, že při posuzování třetího zákonného předpokladu podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, tedy prognózy vedení řádného života, vyšel zejména z opisu z Rejstříku trestů stěžovatele. Dodal však, že vycházel také z přílohových spisů, z výpovědi stěžovatele, bylo vyžádáno hodnocení věznice a zohledněna byla i skutečnost, že stěžovatel do výkonu trestu nenastoupil dobrovolně, ale byl dodán Policií České republiky.

8. Krajský soud odkázal na své rozhodnutí ve věci s tím, že nad rámec odůvodnění tohoto rozhodnutí nemá co uvést.

9. Ústavní soud nepovažoval za nezbytné zasílat vyjádření účastníků řízení stěžovateli k replice, neboť se v nich neobjevily žádné zásadní nebo nové argumenty.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí napadená v ústavní stížnosti. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

11. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), není jim instančně nadřazen a nezasahuje do rozhodovací činnosti soudů vždy, když došlo k porušení „běžné zákonnosti nebo k jiným nesprávnostem“, ale až tehdy, představuje-li takové porušení zároveň porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 25. 1. 1995 sp. zn. II. ÚS 45/94 (N 5/3 SbNU 17), dostupný na https://nalus.usoud.cz, stejně jako další rozhodnutí zde odkazovaná]. V řízení o ústavní stížnosti tedy není sama o sobě významná námitka „nesprávnosti“ napadeného rozhodnutí a není rozhodné, je-li dovozována z hmotného či procesního (podústavního) práva.

12. Podstatou podané ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatele s výkladem a aplikací zejména třetí zákonné podmínky podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody podle § 88 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku, tj. podmínky očekávání vedení řádného života v budoucnu.

13. Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost stěžovatele je důvodná, neboť obecné soudy při svém rozhodování jednak napadená rozhodnutí dostatečně neodůvodnily, jednak

nesplnily všechny povinnosti plynoucí z ústavně konformní interpretace § 88 trestního zákoníku upravujícího institut podmíněného propuštění. Tím došlo k porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny a zákazu dvojího přičítání zaručeného čl. 40 odst. 5 Listiny.

a) Právo na soudní ochranu a institut podmíněného propuštění v judikatuře Ústavního soudu

14. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu neexistuje ústavně zaručené právo na to, aby bylo vyhověno žádosti odsouzeného o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Posouzení splnění zákonných podmínek je věcí soudcovské úvahy. Je tedy na obecných soudech, aby zkoumaly a posoudily, zda podmínky pro aplikaci tohoto institutu jsou dány, a aby své úvahy v tomto směru přiměřeným způsobem odůvodnily. Ústavní soud zásadně respektuje takové nezávislé rozhodnutí obecných soudů, nicméně je povolán zasáhnout, vybočuje-li výklad obecných soudů ze zásad řádně vedeného řízení [srov. nálezy ze dne 5. 11. 2015 sp. zn. III. ÚS 599/14 (N 194/79 SbNU 207) či sp. zn. I. ÚS 2201/16]. Za takový exces lze považovat například rozhodování na základě nedostatečně zjištěného skutkového stavu věci a opření rozhodnutí toliko o informace z doby odsouzení stěžovatele [nález ze dne 22. 3. 2001 sp. zn. III. ÚS 611/2000 (N 51/21 SbNU 439)], posouzení zákonné podmínky prognózy vedení řádného života na svobodě na základě minulého chování stěžovatele, respektive okolností vztahujících se k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu [nález ze dne 12. 5. 2011 sp. zn. III. ÚS 1735/10 (N 90/61 SbNU 405)] či porušení principu kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní [nález ze dne 4. 10. 2016 sp. zn. II. ÚS 2503/16 (N 185/83 SbNU 37)].

15. Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je koncipováno jako mimořádný zákonný institut (nález sp. zn. III. ÚS 599/14). Mimořádnost podmíněného propuštění ovšem neznamená, že by snad soudy měly možnost libovolného rozhodování či že by se na toto rozhodování nevztahovala povinnost rozhodovat předvídatelně a přesvědčivě. V nálezu sp. zn. II. ÚS 482/18 Ústavní soud zdůraznil, že mimořádným je institut podmíněného propuštění pouze v tom, že benevolencí státu odsouzený za určitých podmínek nemusí vykonat uložený trest celý. Mimořádnost daného institutu naopak nespočívá v tom, že by soud měl možnost zamítnout žádost odsouzeného o podmíněné propuštění, naplnil-li odsouzený zákonná kritéria. Z požadavku právního státu vyplývá povinnost obecného soudu odsouzeného podmíněně propustit, splnil-li odsouzený všechny zákonné podmínky.

16. Z pojetí trestu jako sankce, která pokud možno postihuje pachatele jen v nezbytné míře (§ 38 odst. 2 trestního zákoníku), vyplývá, že bylo-li dosud odpykanou částí trestu odnětí svobody již dosaženo nápravy pachatele a ochrany společnosti, je další výkon tohoto trestu nepotřebný a také neodůvodněný. I když soud při ukládání trestu přihlíží k možnosti nápravy pachatele, nelze vždy přesně předvídat, jak se u jednotlivých pachatelů projeví jeho účinek. Z chování odsouzeného a z jeho postoje k plnění povinností v době výkonu trestu odnětí svobody může být pak patrná taková změna, že k tomu, aby vedl řádný život, již není třeba dalšího výkonu tohoto trestu a může být propuštěn na svobodu. Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je významným prostředkem k dovršení nápravy a resocializace odsouzeného, a neznamená tedy ukončení tohoto procesu, ale pokračování působení na pachatele v jiných podmínkách (na svobodě) a jinými prostředky než vlastním výkonem nepodmíněného trestu odnětí svobody. Podmíněné propuštění spolu s postpenitenciární péčí se tak řadí mezi významné prostředky k ochraně společnosti před recidivou (viz nález sp. zn. I. ÚS 2201/16).

17. Účel institutu podmíněného propuštění spočívá v motivování odsouzeného, aby svým chováním a plněním svých povinností ve výkonu trestu prokázal polepšení. Bylo-li dosud odpykanou částí trestu již dosaženo účelu trestem sledovaného, je další výkon trestu

nepotřebný a také neodůvodněný (nález sp. zn. II. ÚS 2503/16). Podmíněné propuštění v sobě navíc obsahuje nástroje pro pokračování procesu resocializace, protože je spojeno se stanovením zkušební doby, eventuálně též s vyslovením dohledu a s uložením přiměřených omezení a povinností (srov. § 89 odst. 2 trestního zákoníku). Hrozící „Damoklův meč“ nařízení výkonu zbytku trestu dále snižuje riziko potenciální recidivy (nález sp. zn. III. ÚS 1735/10). Podmíněné propuštění ve správný čas, kdy již byl u odsouzených naplněn účel trestu a ještě nepřevážilo negativní působení věžeňského prostředí a pobytu v něm, tedy napomáhá skutečnému cíli výkonu trestu, jímž je náprava odsouzeného (nález sp. zn. I. ÚS 2201/16).

18. Obdobně je účel podmíněného propuštění vyjádřen v odborné literatuře. Smyslem podmíněného propuštění je umožnit opustit brány věznice osobám, které během svého pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody dokázaly analyzovat své protiprávní jednání, sebekriticky se k němu postavit, vyvodit z něj poučení a svým aktivním a kladným přístupem ve výkonu trestu odnětí svobody prokázat své polepšení (VICHEREK, R. Současné trendy vývoje podmíněného propuštění. Trestněprávní revue. 2018, č. 1, str. 6 a násl.). Podmíněné propuštění funguje jako motivační prvek u odsouzeného pachatele, aby se aktivně zapojil ve výkonu trestu do programů zacházení, které by měly mít nejen preventivní účinek z hlediska recidivy, ale též integrující a restorativní účinky (HULMÁKOVÁ, J. Podmíněné propuštění z pohledu aplikační praxe a vybraných evropských právních úprav. Trestněprávní revue. 2017, č. 2, str. 27 a násl.).

19. Podmínky podmíněného propuštění je vždy třeba interpretovat tak, že nelze zásadně při rozhodování vyloučit možnost podmíněného propuštění pro jakkoli definovanou skupinu odsouzených, a to ani u chronických recidivistů či pachatelů velmi závažné kriminality, připustil-li zákonodárce obecně možnost podmíněného propuštění u všech odsouzených. Každý případ je třeba hodnotit individuálně a rozhodnutí o podmíněném propuštění je nutné odůvodnit vzhledem k osobě konkrétního odsouzeného, neopomíjeje též jeho možný vývoj a nápravu v průběhu výkonu trestu odnětí svobody a další relevantní aktuální informace (nález sp. zn. I. ÚS 2201/16).

20. Nelze též pominout souvislost rozhodování o podmíněném propuštění odsouzeného s jeho ústavně zaručenou osobní svobodou. Ta přitom může být z určitého úhlu pohledu považována za východisko ostatních základních práv a svobod, neboť jejím omezením dochází i k omezení jiných základních práv [srov. nález ze dne 19. 6. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 36/17 (N 113/89 SbNU 687)]. Byť tedy Ústavní soud na jedné straně ustáleně připomíná, že samotné porušení procesních pravidel stanovených procesními právními předpisy ještě nemusí samo o sobě znamenat porušení práva na soudní ochranu [srov. např. usnesení ze dne 27. 8. 2003 sp. zn. I. ÚS 148/02 (U 19/31 SbNU 327), nález ze dne 10. 3. 2015 sp. zn. II. ÚS 2172/14 (N 54/76 SbNU 747) či usnesení ze dne 21. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 2435/13], na druhé straně je třeba pamatovat na to, že naplnění všech požadavků řádně vedeného trestního řízení při rozhodování o podmíněném propuštění je velmi podstatné právě z hlediska možných důsledků nesprávného rozhodnutí na životní osud konkrétní osoby i její rodiny.

21. Východiskem pro posuzování naplnění podmínek pro podmíněné propuštění je tedy hodnocení, zda došlo ke skutečnému polepšení a nápravě odsouzeného, neboť právě náprava odsouzeného nejefektivněji vede k ochraně společnosti, tedy k naplnění účelu trestního práva ve společnosti [viz nálezy sp. zn. III. ÚS 1735/10, sp. zn. I. ÚS 2201/16 a sp. zn. II. ÚS 482/18, dále i nálezy ze dne 23. 4. 1998 sp. zn. IV. ÚS 463/97 (N 47/10 SbNU 313) či ze dne 29. 8. 2005 sp. zn. IV. ÚS 144/05 (N 166/38 SbNU 327)].

22. Součástí práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny je i právo na odůvodnění rozhodnutí soudu a zákaz svévole, které jsou obecně odvoditelné z kautel právního státu, v němž je nepřípustné, aby soud neseznámil jednotlivce s logickým, náležitým a spravedlnosti odpovídajícím odůvodněním rozhodnutí. Neodůvodní-li obecný soud řádně,

přesvědčivě a logicky své rozhodnutí o zamítnutí žádosti na podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, poruší jeho právo na řádné soudní řízení zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. V případě, že obecný soud navíc učiní závěr o nenaplnění podmínky očekávání řádného života jen na základě neosvědčení se odsouzeného při minulém podmíněném propuštění a na základě jeho opakovaného páchání trestné činnosti, aniž by zhodnotil všechny konkrétní okolnosti posuzovaného případu a náležitě posoudil potenciální možnost, že se odsouzený polepšil, změnil a napravil, a proto do budoucna od něj bude možno očekávat vedení řádného života, poruší zákaz dvojího přičítání stanovený v čl. 40 odst. 5 Listiny.

b) Právo na řádně vedené trestní řízení a ústavní požadavky na rozhodování o podmíněném propuštění

23. Podle § 88 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku soud může odsouzeného podmíněně propustit na svobodu, prokázal-li odsouzený po právní moci rozsudku, zejména ve výkonu trestu svým chováním a plněním svých povinností, polepšení a může se od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život, nebo soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného a odsouzený vykonal alespoň polovinu uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody. Uvedené ustanovení tedy stanoví tři kumulativní podmínky, při jejichž splnění soud odsouzeného podmíněně propustí na svobodu. První a objektivně lehce posouditelnou podmínkou je, že odsouzený vykonal alespoň polovinu uloženého trestu. Druhá a třetí podmínka se vztahují k osobě odsouzeného. Ten má prokázat, že se v důsledku výkonu trestu odnětí svobody polepšil (druhá podmínka) a že v budoucnu povede řádný život (třetí podmínka). Ustanovení § 88 odst. 3 trestního zákoníku přidává k těmto třem základním (obligatorním) podmínkám tři další faktory, které by měl soud vzít v úvahu u osob odsouzených za zločin, tj. zda odsouzený včas nastoupil do výkonu trestu, zda se pokusil odčinit následky svého činu a jak přistupoval k výkonu ochranného léčení, vykonával-li jej.

24. Jedna ze stěžejních námitek stěžovatele spočívá v tom, že rozhodnutí obecných soudů jsou rozporuplná, neboť soudy v obou napadených rozhodnutích výslovně uvedly, že se stěžovatel polepšil, ale přitom podle nich nebyla splněna podmínka očekávání vedení řádného života stěžovatele na svobodě. Ústavní soud tedy posuzoval, zda odůvodnění napadených rozhodnutí neporušila stěžovatelovo právo na řádné trestní řízení, jehož součástí je mimo jiné požadavek náležitého odůvodnění vydaného rozhodnutí.

25. Jak Ústavní soud připomněl již v nálezu sp. zn. III. ÚS 611/2000, v řízení o žádosti odsouzeného o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je nezbytné opatřit dostatek aktuálních skutkových podkladů, z nichž je možno s co nejvyšší mírou pravděpodobnosti usoudit, zda a případně nakolik dosavadní výkon trestu splnil u odsouzeného svůj předpokládaný účel, byť vzhledem k povaze věci bude úsudek soudu v tomto ohledu vždy ohrožen jistým stupněm rizika nesprávnosti. Mimo jiné si tedy nelze vystačit pouze s informacemi o trestní minulosti odsouzeného, a to především při hodnocení podmínky očekávání vedení řádného života v budoucnu. Naopak zásadně je třeba zjistit a zohlednit též aktuální poznatky k osobnosti odsouzeného, stavu jeho nápravy a jeho možné vnitřní proměně (srov. nález sp. zn. I. ÚS 2201/16). Opatřené podklady soudy musí řádně zhodnotit, přičemž jejich úvaha musí být věrohodná, logická a s dostatečnou oporou mimo jiné i v návrzích a podáních účastníků řízení [nález ze dne 28. 6. 2007 sp. zn. III. ÚS 290/06 (N 108/45 SbNU 459)]. Odůvodnění rozhodnutí musí účastníkům řízení umožňovat seznatelnost těch úvah soudu, jež byly relevantní pro výsledek řízení, a tím přezkoumatelnost soudního rozhodnutí z hlediska zákonnosti i věcné správnosti [nález ze dne 13. 8. 2018 sp. zn. I. ÚS 3755/17 (N 135/90 SbNU 227)]. Nesplní-li obecné soudy uvedené povinnosti či nezohlední-li zjištěné relevantní skutečnosti řádně, mohou porušit právo odsouzeného na

soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny (srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 611/2000, sp. zn. II. ÚS 2503/16, sp. zn. I. ÚS 2201/16).

26. Je však třeba dodat, jak Ústavní soud judikoval v nálezu sp. zn. II. ÚS 482/18, že nedostatečné odůvodnění rozhodnutí o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je ukázkou a důsledkem systémového problému spočívajícího v nevyjasněnosti konkrétních podmínek a kritérií pro podmíněné propuštění. Sama zákonná úprava podmíněného propuštění používá neurčité pojmy, jejichž obsah dosud nebyl jednotnou interpretací vyjasněn ani v praxi. Taková situace narušuje principy právní jistoty a předvídatelnosti práva, které se vztahují i na oblast podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Není-li stanovena jednotná a bližší interpretace zákonem používaných neurčitých pojmů, respektive přetrvává-li v praxi neurčitost podmínek pro podmíněné propuštění, existuje prostor pro libovůli v soudním rozhodování, která je ústavně nepřijatelná. S ohledem na ústavní principy právní jistoty a předvídatelnosti práva je nezbytné, aby odsouzení mohli předem vědět, jaká kritéria a skutečnosti budou podstatné při posuzování jejich žádosti o podmíněné propuštění a za jakých okolností mohou být podmíněně propuštěni. Nutno dodat, že takové vyjasnění právní úpravy a kritérií pro podmíněné propuštění odsouzených by bylo prospěšné i pro samotné soudy rozhodující v těchto věcech, neboť je vždy obtížné rozhodovat, jakož i kvalitně a ústavně konformně odůvodňovat svá rozhodnutí, není-li úplně zřejmé, na základě jakých okolností rozhodnutí činit a co při nich posuzovat.

c) Ústavně konformní interpretace podmínek podmíněného propuštění

27. S cílem zvýšení právní jistoty a předvídatelnosti právní úpravy a rozhodování o podmíněném propuštění přistoupil Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 482/18 k upřesnění výkladu jednotlivých neurčitých pojmů, které jsou podstatné při tomto rozhodování a k jejichž nevhodné a nedostačující interpretaci došlo i v posuzovaném případě stěžovatele.

28. Jak již bylo shora uvedeno, zákonná úprava podmíněného propuštění stanoví v § 88 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku tři základní kumulativní podmínky, při jejichž splnění soud odsouzeného podmíněně propustí na svobodu. První, objektivně lehce posouditelnou podmínkou je, že odsouzený vykonal alespoň polovinu uloženého trestu, druhá a třetí podmínka se pak vztahují k osobě odsouzeného. Ten má jednak prokázat polepšení v důsledku výkonu trestu odnětí svobody a jednak od něj musí být možno očekávat, že v budoucnu povede řádný život, případně soud může přijmout záruku za dovršení jeho nápravy. Pro odsouzené za zločin potom § 88 odst. 3 trestního zákoníku k uvedeným třem základním (obligatorním) podmínkám přidává ještě další tři skutečnosti, k nimž soud při svém rozhodování přihlédne, tj. zda odsouzený včas nastoupil do výkonu trestu, zda se pokusil odčinit následky svého činu a jak přistupoval k výkonu ochranného léčení, vykonával-li jej.

29. Z ustálené judikatury Ústavního soudu vyplývá, že podmínky podmíněného propuštění je vždy třeba interpretovat tak, že nelze judikaturně úplně vyloučit možnost podmíněného propuštění pro jakkoli definovanou skupinu odsouzených, a to ani u chronických recidivistů či pachatelů velmi závažné kriminality, připustil-li zákonodárce obecně možnost podmíněného propuštění u všech odsouzených. Každý případ je třeba hodnotit individuálně a rozhodnutí o podmíněném propuštění je nutné odůvodnit vzhledem k osobě odsouzeného, neopomíjeje též jeho možný vývoj a nápravu v průběhu výkonu trestu odnětí svobody a další relevantní aktuální informace (srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 2201/16, sp. zn. III. ÚS 611/2000 aj.).

30. Podmínce polepšení může příkladmo nasvědčovat, účastní-li se odsouzený programů určených k předcházení trestné činnosti, rozezná-li a reflektuje-li okolnosti, které v minulosti přispěly k tomu, že páchal trestnou činnost, pracuje-li, přestože před nástupem nebyl dlouhodobě zaměstnán, zlepšuje-li své znalosti a schopnosti s cílem uplatnit se ve

společnosti, získává-li náhled na svoji trestní minulost a lituje-li upřímně svého jednání nebo neporušuje-li ve výkonu trestu výrazně své povinnosti (například opakovaným užíváním omamných látek). Obecně ovšem není vhodné vycházet pouze z počtu nasbíraných kázeňských odměn či trestů. Primárně je třeba hodnotit, za co mu byly uloženy kázeňské odměny či tresty, nikoli jen kolik mu jich bylo uloženo, byť samozřejmě ani tuto okolnost nelze úplně pominout, neboť při opakovaných odměnách to může zejména u delších trestů ukazovat na zvýšenou snahu po nápravě a na zafixování určitých pozitivních návyků. V souvislosti s tím je nutno reflektovat celý průběh výkonu trestu a vývoj odsouzeného v tomto průběhu. Ukazoval-li například odsouzený v prvotní fázi výkonu trestu známky polepšení, ale v době předcházející rozhodnutí o podmíněném propuštění se jeho pozitivní vývoj zastavil či stagnoval, anebo se dokonce choval opačným způsobem, soud takové jednání jistě nebude definovat jako polepšení. Podobně ani neplnění povinností v počátku výkonu trestu nutně neznamená, že se odsouzený nepolepšil později. Byť tedy výkon trestu tvoří jeden celek, pro účely podmíněného propuštění lze rozlišovat různé fáze adaptace, a to zejména v případě delších nepodmíněných trestů odnětí svobody.

31. Podmínka prokázání polepšení je úzce svázána s další podmínkou, která se týká předpokladu vedení řádného života odsouzeného v budoucnu, jež logicky (ne však nutně) navazuje na polepšení. Zatímco tedy polepšení sleduje aktivitu a změnu chování odsouzeného v blízké minulosti, popřípadě v přítomnosti, očekávání vedení řádného života je orientováno do budoucna. Dotčená podmínka přitom existuje ve dvou variantách. Alternativou k očekávání vedení řádného života od samotného odsouzeného je přijetí záruky za dovršení jeho nápravy. V obou případech se nicméně předpokládá, že pozitivní proces, který byl započat v průběhu výkonu trestu a který nasvědčuje proměně odsouzeného, bude pokračovat po propuštění. Není přitom vyžadováno stoprocentní přesvědčení o tom, že odsouzený nespáchá další trestný čin; očekávání vedení řádného života, respektive dovršení nápravy odsouzeného v budoucnu je ze své podstaty předpokladem pravděpodobnostním, byť je třeba ho činit s potřebnou znalostí rozhodných skutečností a musí jít o odůvodněný předpoklad.

32. Soudy při rozhodování o podmíněném propuštění primárně zkoumají, zda bude mít odsouzený po případném propuštění zajištěné zaměstnání (či jiný zdroj příjmů) a ubytování, zda udržoval kontakt s rodinou či jinými blízkými a jaká je jeho širší trestní minulost, včetně možných předchozích propuštění na svobodu. Tyto okolnosti, vztahující se k materiálnímu a sociálnímu zázemí odsouzeného, ovlivňují možnost reintegrace odsouzeného do společnosti, a tedy jsou relevantní při rozhodování o podmíněném propuštění. Se zajištěním uvedených potřeb (zaměstnání, ubytování) přitom odsouzeným často pomáhají Probační a mediační služba České republiky, sociální kurátoři či jiné organizace zaměřené na resocializaci propuštěných, jejichž podklady proto mohou hrát významnou roli při rozhodování o podmíněném propuštění.

33. Obecně relevantním je pak též faktor trestní minulosti odsouzeného, byť je třeba zdůraznit, že prognóza vedení řádného života se vztahuje k budoucnosti, tj. k době po eventuálním propuštění z výkonu trestu, a na její nedostatek tedy nelze usuzovat výlučně na základě minulého chování odsouzeného. Byl-li by závěr soudu o nenaplnění podmínky očekávání budoucího řádného života odsouzeného založen primárně na okolnostech či důvodech, které hrály roli dříve při uložení samotného trestu odnětí svobody, došlo by navíc i k porušení zákazu dvojího přičítání vyplývajícího z principu *ne bis in idem* podle čl. 40 odst. 5 Listiny (srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 1735/10, sp. zn. II. ÚS 2503/16, sp. zn. I. ÚS 2201/16, sp. zn. II. ÚS 1945/20 aj.). Trestní minulost odsouzeného obecně představuje také důležité hledisko při posuzování splnění podmínek podmíněného propuštění, nicméně hodnocení prognózy vedení řádného života v budoucnu zásadně nemůže být založeno jen na ní. Naopak je při něm nutné zohlednit i další, zejména aktuální poznatky k osobnosti odsouzeného, stavu jeho nápravy i prostředí, v němž by se ocitl po případném podmíněném

propuštění na svobodu, a zabývat se též okolnostmi spáchané trestné činnosti při zaměření na míru překonání subjektivních příčin této trestné činnosti odsouzeným.

34. Ani trestní minulost odsouzeného nelze hodnotit mechanicky, tedy například sledovat jen počty minulých odsouzení či nevyužitých šancí podmíněného propuštění. Z tohoto hlediska není samo o sobě určující, kolikrát byl odsouzený trestán, kolikrát byl ve výkonu trestu odnětí svobody či kolikrát se neosvědčil po podmíněném propuštění. Žádná z těchto skutečností nemůže sama o sobě vyloučit možnost podmíněného propuštění, změnil-li odsouzený opravdu svůj život. Podobně jako tomu je u relevance kázeňských odměn a trestů pro posouzení polepšení odsouzeného, ani hodnocení očekávání vedení řádného života nelze založit na pouhých počtech odsouzení či výkonů nepodmíněného trestu odnětí svobody. Je nutné analyzovat vývoj trestné činnosti odsouzeného z hlediska její frekvence a závažnosti, a to zejména v letech předcházejících spáchání trestného činu, za který odsouzený vykonává trest. Nelze také v dané souvislosti přehlížet, že míru rizika, jež je inherentně spjato s podmíněným propuštěním, lze zmírnit uložením doprovodných opatření předvídaných v § 89 odst. 1 a 2 trestního zákoníku, tj. dohledu či přiměřených omezení a přiměřených povinností. Tato doprovodná opatření, zejména probační dohled, mohou výrazně napomoci k dovršení nápravy odsouzeného a usnadnit mu přechod z výkonu trestu odnětí svobody na svobodu, což ostatně vyplývá i z § 49 odst. 2 trestního zákoníku.

35. Na rozdíl od povinných kritérií stanovených v § 88 odst. 1 trestního zákoníku, která byla zmíněna a rozebrána výše a která vycházejí z teoretické koncepce podmíněného propuštění a směřují k nápravě pachatele a ochraně společnosti, fakultativní kritéria uvedená v § 88 odst. 3 trestního zákoníku již nejsou tak úzce navázána na teoretické základy a smysl institutu podmíněného propuštění, ale spíše představují určité zpřísnění posouzení podmíněného propuštění v případě odsouzených za zločin. Jde konkrétně o tři skutečnosti, a to včasné nastoupení do výkonu trestu odnětí svobody, částečné nebo plné nahrazení či odčinění škody, popřípadě jiné újmy způsobené trestným činem (respektive vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem) a postoj odsouzeného k výkonu ochranného léčení, vykonával-li jej odsouzený před výkonem trestu nebo v jeho průběhu. Uvedené skutečnosti nicméně nepředstavují nezbytné podmínky pro podmíněné propuštění, nýbrž soud k nim při rozhodování o tomto „toliko“ přihlíží.

36. Zejména kritérium včasného nastoupení do výkonu trestu, které nemá žádnou souvislost s následnou nápravou odsouzeného ani účelem podmíněného propuštění, je tak třeba zohledňovat pouze jako vedlejší, méně významnou skutečnost. Přihlédne-li přitom soud k včasnému nenastoupení do výkonu trestu, měl by se současně alespoň stručně zabývat důvody, které odsouzeného k nenastoupení vedly. Negativní roli by tedy včasné nenastoupení do výkonu trestu mělo hrát především tehdy, vyhýbal-li se odsouzený svévolně dlouhodobě nástupu do výkonu trestu. Ovšem ani v takovém případě nemůže být bez dalšího vyloučena možnost podmíněného propuštění, a to obzvláště, jsou-li bezpochyby naplněny obligatorní podmínky podmíněného propuštění.

37. Naopak nahrazení či odčinění trestným činem způsobené škody patří mezi cíle moderního trestního práva. Snaží-li se odčinit škodu způsobenou trestným činem, který spáchal, může to vypovídat i o jeho náhledu na vlastní minulou společensky škodlivou činnost a značit jeho polepšení či nápravu. Je však třeba rozlišovat skutečnou snahu o odčinění škody způsobené trestnou činností od úsilí předstíraného pouze navenek.

d) Aplikace obecných východisek na nyní posuzovanou věc

38. Při aplikaci uvedených závěrů na nyní posuzovanou věc je nutno uzavřít, že obecné soudy při posuzování stěžovatelovy prognózy budoucího vedení řádného života se v napadených rozhodnutích zaměřily převážně na trestní minulost stěžovatele. Konstatovaly, že kromě objektivně poznatelné podmínky vykonání stanovené délky trestu naplnil

i podmínku polepšení, což dovodily z vyjádření Vězeňské služby o chování stěžovatele ve výkonu trestu (sub bod 3), avšak naplnění podmínky třetí, tj. očekávání (prognózu) vedení řádného života v budoucnu, s odkazem na jeho trestní minulost a na to, že se při minulém podmíněném propuštění (před čtrnácti lety) neosvědčil, vyloučily. Shledaly, že stěžovatel svým dosavadním chováním ukázal na své silné sklony k páchání trestné činnosti, z čehož lze předvídat, jak se bude chovat v budoucnu. Okresní soud ve svém rozhodnutí dokonce výslovně uvedl, že „svým chováním totiž lidé dávají najevo, jaké mají zažité vzorce chování, a ty zpravidla v běžných životních situacích opakují“. Z uvedených důvodů příslušné soudy uzavřely, že u stěžovatele není dána pozitivní prognóza vedení řádného života v budoucnu. Vycházely přitom z předpokladu, že podmíněné propuštění z výkonu trestu je třeba považovat za formu výjimečného dobrodiní, které je dáno pouze těm odsouzeným, kteří splní veškeré podmínky stanovené zákonem (sub bod 4), což u stěžovatele neshledaly.

39. Takové odůvodnění Ústavní soud nepovažuje za náležité a založené na dostatečných skutkových podkladech a nakonec ani za logické. Toto odůvodnění především nezbytným způsobem nereflektuje aktuální informace o stěžovateli, které by mohly svědčit o jeho vnitřní proměně a změně náhledu na své minulé společensky škodlivé jednání. Obecné soudy na jedné straně uzavřely, že se stěžovatel ve výkonu trestu polepšil, na druhou stranu ovšem podle nich nelze očekávat, že by vedl řádný život, a to s ohledem na to, jak se choval v minulosti. Takové posouzení si vnitřně odporuje.

40. Problematičnost posouzení obecných soudů se přitom týká jak podmínky polepšení, tak podmínky prognózy řádného života stěžovatele a jejich vzájemného vztahu, respektive i dalších aspektů odůvodnění obecných soudů.

41. Okresní soud ani krajský soud tak žádným způsobem neodůvodnily, na základě jakých skutečností dospěly k závěru, že stěžovatel zatím skutečně nepřehodnotil svůj dosavadní život a že proces resocializace nebyl ukončen. Blíže se nevyjádřily k aktivitám, které stěžovatel ve výkonu trestu absolvuje, nezkoumaly, do jaké míry je jeho tvrzení u hlavního líčení, že své trestné činnosti lituje, pravdivé a skutečné, příslib zaměstnání a bydliště stěžovatele nepřijaly také pouze s odkazem na jeho trestní minulost a nezajímaly se blíže ani o aktuální rodinné zázemí stěžovatele či o jeho vztah s družkou a její snahu být mu oporou při vedení řádného života na svobodě po případném podmíněném propuštění. Okresní soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti (viz sub bod 7) uvedl, že zohledněna byla i skutečnost, že stěžovatel do výkonu trestu nenastoupil dobrovolně, ale byl dodán Policií České republiky. Odhlédneme-li od toho, že tuto okolnost má podle § 88 odst. 3 trestního zákoníku soud hodnotit při rozhodování o podmíněném propuštění odsouzeného za zločin, zatímco stěžovatel byl odsouzen podle napadených usnesení jen za přečiny, nelze přehlédnout, že v odůvodnění napadených rozhodnutí se obecné soudy touto okolností nezabývaly a už vůbec nezjišťovaly a nehodnotily, z jakých důvodů se tak stalo a jak tuto okolnost vysvětluje sám odsouzený.

42. Jedinými konkrétními okolnostmi, které obecné soudy vzaly při svém rozhodování v úvahu, byly předchozí trestní minulost stěžovatele a neosvědčení se při jeho dřívějším podmíněném propuštění, k čemuž však došlo před mnoha lety, což také obecné soudy konkrétně nehodnotily. Ústavní soud zdůrazňuje, že předchozí trestní minulost je relevantním faktorem pro posouzení prognózy budoucího života odsouzeného, nemůže však být faktorem jediným a nelze ho hodnotit jen izolovaně bez přihlédnutí k aktuálním poznatkům k osobnosti odsouzeného, stavu jeho nápravy a také prostředí, v němž by se ocitl po případném podmíněném propuštění na svobodu. Tyto důležité okolnosti okresní soud ani krajský soud neposuzovaly a již vůbec se nezabývaly též okolnostmi spáchané trestné činnosti při zaměření na míru překonání subjektivních příčin této trestné činnosti u odsouzeného. Z těchto hledisek vyznívá jejich hodnocení trestní minulosti odsouzeného formalisticky.

43. Ústavní soud nevylučuje, že ve specifických případech je skutečně efektivní na odsouzeného působit delším výkonem trestu. Tento argument by ovšem neměl být použit bez bližšího vysvětlení, jak konkrétně by měl delší výkon trestu vést k nápravě odsouzeného. Domnívaly-li se obecné soudy v posuzované věci, že nápravě stěžovatele může prospět další působení nepodmíněného trestu odnětí svobody oproti již vykonané části, pak měly doplnit, jak se tak může stát, tedy například měly uvést, co by měl stěžovatel ještě učinit a jaké konkrétní aktivity by měl ve výkonu trestu ještě absolvovat, které by měly prohloubit jeho polepšení a zvýšení šancí na vedení řádného života tak, aby závěry obou soudů byly odůvodněným předpokladem ve smyslu shora uvedených obecných závěrů. Okresní soud ani krajský soud však žádným způsobem neodůvodnily, na základě jakých skutečností dospěly k závěru, že stěžovatel zatím skutečně nepřehodnotil svůj dosavadní život a že proces resocializace nebyl ještě ukončen.

44. V dané souvislosti nelze přehlížet, že zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody za situace, kdy stěžovatel vyvinul značné úsilí, aby byl účel trestu naplněn, může mít negativní důsledky na jeho resocializační proces. Pocit zmaru jej může v jeho úsilí tzv. zlomit a stěžovatel se může stát více náchylným vůči negativním vlivům věžeňského prostředí. Obecné soudy náležitě nevzaly v úvahu ani to, že podmíněné propuštění odsouzeného lze spojit s vyslovením dohledu a s uložením vhodných a individualizovaných přiměřených omezení a povinností (srov. § 89 odst. 2 trestního zákoníku), pomocí nichž lze snížit riziko recidivy. Z odůvodnění jejich rozhodnutí není zřejmé, co by reálně stěžovatel mohl učinit pro to, aby svá rozhodnutí změnily a rozhodly o jeho podmíněném propuštění. Závěr o nedostatku prognózy vedení řádného života založily v zásadní a téměř výlučné míře na předchozím jednání (trestní minulosti) stěžovatele, které už nelze změnit, a na údajně jeho zažitých vzorcích chování, které se podle názoru okresního soudu „zpravidla v běžných životních situacích opakují“. Navzdory jeho prokazatelnému a opakovaně prokazovanému polepšení došly k závěru, že od něj nelze očekávat vedení řádného života v budoucnu, a to primárně vzhledem k jeho trestní minulosti. Nevěnovaly se přitom náležitě aktuální situaci stěžovatele, jeho snaze o nápravu a změnu životního náhledu.

45. Jelikož obecné soudy řádně neposoudily vliv prokázaného polepšení na splnění třetí zákonné podmínky podmíněného propuštění [očekávání (prognózu) vedení řádného života v budoucnu], a v podstatě pouze na základě jeho trestní minulosti dospěly k závěru, že od něj v budoucnu nelze očekávat vedení řádného života, porušily tím stěžovatelovo právo na řádně vedené soudní řízení podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Napadená usnesení nebyla v uvedeném rozsahu řádně, přesvědčivě a logicky odůvodněna. Učinily-li obecné soudy závěr o nenaplnění podmínky očekávání řádného života primárně na základě opakovaného páchání trestné činnosti a neosvědčení se stěžovatele při minulém a značně časově vzdáleném podmíněném propuštění, porušily zákaz dvojího přičítání stanovený v čl. 40 odst. 5 Listiny, jelikož svá rozhodnutí postavily takřka výlučně na minulém jednání stěžovatele, za které již byl potrestán.

46. Ústavní soud připomíná, že podstata odůvodnění soudního rozhodnutí v případě zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění je v tom, že odsouzenému má být jasně a srozumitelně vysvětleno (aniž by toto vysvětlení muselo být rozsáhlé), jakým konkrétním způsobem má jednat, aby prokázal polepšení a aby bylo od něj možno očekávat, že povede řádný život, tak, aby měl vyšší šance při dalším projednání své žádosti o podmíněné propuštění. Každé zamítavé usnesení by tedy mělo obsahovat krátký návod pro odsouzeného, jaké konkrétní změny se od něj očekávají. V napadených usneseních, a to přesto, že již šlo o rozhodování o druhé jeho žádosti o podmíněné propuštění po uplynutí šestiměsíční lhůty (viz usnesení okresního soudu ze dne 20. 2. 2019 sp. zn. 1 T 36/2018 a usnesení krajského soudu ze dne 2. 4. 2020 sp. zn. 7 To 127/2020), ovšem stěžovatel žádný takový návod nedostal, pouze byl utvrzen v tom, že s ohledem na jeho trestní minulost u něj podmíněné

propuštění nepřichází v úvahu. Nelze však pominout, že byť příslušné soudy jistě mohou svou argumentaci částečně zakládat i na skutečnostech, které odsouzený nemůže změnit (například na jeho předchozí trestní minulosti), tyto skutečnosti nemohou navždy zamezit možnosti podmíněného propuštění, neboť nikdy nelze vyloučit potenciální možnost, že se odsouzený změní, napraví, polepší a do budoucna od něj bude možno očekávat vedení řádného života.

47. Okresní soud tak ve svém novém rozhodnutí je povinen materiálně posoudit, zda stěžovatel splňuje podmínky podmíněného propuštění, přičemž se konkrétně zaměří na zvážení konkrétních okolností pro rozhodnutí, zda u něj došlo ke skutečnému polepšení, tedy zda stěžovatel prošel vnitřní proměnou a získal nový náhled na svůj život, na základě čehož by bylo možné též předpokládat, že přestane i přes svou trestní minulost páchat trestnou činnost. Dojde-li okresní soud k závěru, že některá ze zákonných podmínek, kterou může stěžovatel ovlivnit, nebyla naplněna, stručně ve svém usnesení také uvede, co a jak má napravit před podáním další žádosti o podmíněné propuštění, aby bylo pro stěžovatele zřejmé, jak se má dále ve výkonu trestu odnětí svobody chovat (podrobněji k způsobu a rozsahu odůvodnění srov. nález sp. zn. II. ÚS 482/18, na který Ústavní soud pro stručnost v této věci v podrobnostech odkazuje). Uvedenými závěry Ústavního soudu je vázán i krajský soud, neboť podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí, a to včetně jejich nosných důvodů, závazná pro všechny orgány i osoby.

VI. Závěr

48. Protože z uvedených důvodů napadenými rozhodnutími obecných soudů došlo k porušení základního práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a zákazu dvojího přičítání zaručeného v čl. 40 odst. 5 Listiny, Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona napadená rozhodnutí zrušil.

49. Ústavní soud o ústavní stížnosti rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť dospěl k závěru, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Odlišná stanoviska

1. Odlišné stanovisko soudce Josefa Fialy k výrokům a odůvodnění nálezu

V souladu s § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, podávám odlišné stanovisko k výrokům a odůvodnění nálezu ve věci sp. zn. IV. ÚS 575/21:

Výrok konstatující porušení stěžovatelových základních práv, kasační výrok a jejich odůvodnění jsou založeny na závěru, že napadená usnesení nebyla v uvedeném rozsahu (sc., že obecné soudy neposoudily vliv prokázaného polepšení na splnění třetí zákonné podmínky podmíněného propuštění, tj. prognózu vedení řádného života v budoucnu) řádně, přesvědčivě a logicky odůvodněna (viz bod 45 odůvodnění nálezu). Na rozdíl od většinového stanoviska IV. senátu jsem přesvědčen, že napadená usnesení obsahují ústavně konformní odůvodnění skutečnosti, že stěžovatel třetí podmínku podmíněného propuštění nesplnil (srov. bod 10 odůvodnění usnesení okresního soudu a body 7 až 8 odůvodnění usnesení krajského soudu). Závěr obecných soudů o nesplnění předepsané třetí podmínky podmíněného propuštění v těchto partiích odůvodnění napadených usnesení není založen výlučně na mechanickém či izolovaném posouzení trestní minulosti stěžovatele, nýbrž je ústavně konformním způsobem posouzen její význam na další okolnosti nezbytné pro předpoklad vedení řádného života v budoucnu (zajištěné zaměstnání a bydliště).

Z výše uvedených důvodů měla být stěžovatelova ústavní stížnost usnesením odmítnuta pro její zjevnou neopodstatněnost, eventuálně nálezem zamítnuta pro její nedůvodnost.

2. Odlišné stanovisko soudce Jana Filipa k části výroku a s tím související části odůvodnění nálezu, kterým byla zrušena usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 16. 2. 2021 č. j. 7 To 33/2021-37 a usnesení Okresního soudu Plzeň-město ze dne 13. 1. 2021 č. j. 3 PP 300/2020--25

Předmětem řízení v této věci bylo posouzení ústavnosti rozhodnutí obecných soudů, kterými byla zamítnuta žádost stěžovatele o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Stěžovatel podle napadených usnesení splnil dvě podmínky stanovené v § 88 trestního zákoníku, tj. vykonal alespoň polovinu nepodmíněného trestu odnětí svobody a prokázal polepšení. Za splněnou však nebyla považována podmínka, že se od něj může očekávat, že v budoucnu povede řádný život. Oba soudy poukázaly na skutečnost, že stěžovatel byl trestán již jako mladistvý v roce 1986, má v evidenci Rejstříku trestů celkem 24 záznamů, v minulosti byl odsouzen pro různorodou trestnou činnost zejména majetkového charakteru, ve výkonu trestu je již po sedmé a je zkušený majetkový recidivista. To vše svědčí o zažitém protiprávním stylu života stěžovatele, a proto je nutno přihlédnout i k odsouzení starších dat.

Tato rozhodnutí byla zrušena s odůvodněním, že jimi bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), k čemuž jsem se nakonec po podstatném doplnění odůvodnění přiklonil s ohledem na nálezovou judikaturu Ústavního soudu. Jako druhý důvod je však uvedeno porušení tzv. zákazu dvojího přičítání zaručeného čl. 40 odst. 5 Listiny. Proti této druhé části výroku podávám podle § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) odlišné stanovisko, stejně jako k s tím související části odůvodnění nálezu sp. zn. IV. ÚS 575/21.

Vedou mne k tomu tyto důvody:

1. Tato část výroku a odůvodnění je založena na již ustálené judikatuře Ústavního soudu (viz odůvodnění nálezu), se kterou se však nemohu ztotožnit, protože jí Ústavní soud vytváří *de facto* nové základní právo, tj. základní právo na podmíněné propuštění, ačkoli nic takového s odkazem na čl. 40 odst. 5 Listiny nelze dovodit, neboť navíc nejde o trestní stíhání (kde je např. totožnost skutku), nýbrž o podmínky propuštění z již uloženého výkonu trestu odnětí svobody.

2. Takto by mohlo být každé „podústavní“ právo spojené s nějakými podmínkami (nakonec právě proto jde o právo, a nikoli o svobodu) prohlášeno za základní a chráněno Ústavním soudem i mimo čl. 36 odst. 1 Listiny, který zaručuje možnost každého domáhat se stanoveným postupem svého práva. Každé právo, na které odkazuje čl. 41 odst. 1 Listiny, by se mohlo tímto postupem stát základním jen proto, že nebylo podle názoru Ústavního soudu řádně obecným soudem posouzeno. Ústavní soud by se tak místo soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky) stával ústavodárným orgánem produkujícím cestou práva procesního nová práva ústavně zaručená (ve skutečnosti Ústavním soudem), zejména hmotná základní práva. Stejně tak pak přestává být jasné, kde vlastně končí hranice ústavněsoudního přezkumu a kde se Ústavní soud stává další instancí v řízeních vyhrazených obecným soudům při hodnocení toho, zda byly splněny podmínky pro podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

3. Konečně i bod 14 odůvodnění nálezu si v tomto směru odporuje, neboť konstatuje, že jde o právo na soudní ochranu, nikoli o zásadu *ne bis in idem*. Podle mne nemůže jít o žádný další trest, nýbrž jen o nesplnění podmínky pro úlevu z již uloženého trestu. Navíc, kdyby šlo o základní právo, musely by být ony tři podmínky podrobovány testu proporcionality, a nikoli pouhému zjišťování, zda jsou všechny tři kumulativně splněny.

4. Rovněž bod 15 odůvodnění je v tomto směru rozporuplný, když s odkazem na nález sp. zn. III. ÚS 599/14 (N 194/79 SbNU 207) výslovně uvádí, že podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je koncipováno jako mimořádný zákonný institut – zdůrazňuji

slovo „zákonný“, ale i to, že nejde o nové ukládání trestu. Ten byl uložen rozhodnutím, které je pravomocné.

5. Na rozdíl od základních práv zde nejde o obecný požadavek, nýbrž zcela konkrétní pravidlo trestního řízení. Vždyť i poslední věta bodu 15 uvádí, že z požadavku právního státu vyplývá povinnost obecného soudu odsouzeného podmíněně propustit, splnil-li odsouzený všechny (opět zdůrazňuji) zákonné podmínky (a to ještě přecházím, že § 88 trestního zákoníku výslovně uvádí, že soud „může odsouzeného propustit“, nikoli propustí). Nutno zdůraznit, že o splnění podmínek rozhoduje právě obecný soud, a ne zákonodárce; zákonodárce podmínky stanoví jako výjimku z výkonu již uloženého trestu, která je možná i s přihlédnutím k „trestní“ minulosti žadatele – tedy je to podmínka, kterou přece stanoví zákonodárce. Kdybychom měli uvažovat o základním právu na podmíněné propuštění, jak to činí Ústavní soud v některých nálezech tím, že odkazuje na porušení čl. 40 odst. 5 Listiny, museli bychom tuto podmínku jako neústavní zrušit nebo v Listině výslovně formulovat. Nejde proto o nějaké „nové“ základní právo, nýbrž jen o hodnocení úrovně poskytnutí soudní ochrany podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Nejde proto o situaci nařízení výkonu zbytku trestu jako v případě nesplnění podmínek propuštění (viz bod 17 – Damoklův meč, to je něco jiného).

6. Jak jsou tedy „karty rozdány“? Má soudce obecného soudu prokázat navrhovateli, že podmínky nesplnil, nebo naopak žadatel o podmíněné propuštění soudci, že je všechny splnil? Vždyť Ústavní soud se touto cestou postupně blíží k formulaci pravidla *in dubio pro reo* či dokonce *in dubio pro petitor*, které je už hodně za hranicí obvyklého odkazu na to, že Ústavní soud není další instancí a že zasahuje v případě excesu obecného soudu.

7. Na to konečně naráží odůvodnění v bodu 26. Měl by tedy Ústavní soud (tento senát) řízení přerušit a podle § 78 odst. 2 zákona o Ústavním soudu něco v § 88 trestního zákoníku zrušit? Jestliže tak neučiní, má obecný soud právo vykládat neurčité pojmy spojené s podmínkami? Jsou tyto podmínky pro všechny osoby ve výkonu trestu stejné, když páchaly odlišnou trestnou činnost? Lze rozlišovat mezi několika záznamy a několika desítkami záznamů v evidenci Rejstříku trestů na straně jedné a běžným vzorným chováním uvnitř uzavřeného zařízení na straně druhé?

8. Trest se ukládá za to, co se stalo v minulosti (*iudex de preterito*) a co je ústavně vyjádřeno pro posuzování trestnosti (za to, co se zběhlo). Hodnocení budoucnosti (viz bod 33 odůvodnění) je v případě použití § 88 trestního zákoníku něčím jiným (výrazem blahovůle zákonodárce) než novým ukládáním již uloženého trestu (viz výše). I zde jde o dodržení ústavních kautel práva na řádné soudní řízení o možném propuštění z výkonu již uloženého trestu, nikoli o ukládání nového trestu v rozporu s čl. 40 odst. 5 Listiny.

9. Stejnou pochybnost mám u bodu 34. Svěřujeme-li soudci obecného soudu posouzení toho, zda odsouzený ve výkonu trestu změnil svůj život tak, že lze očekávat polepšení, musíme mu (bez pravidla *in dubio pro petitor*) dát možnost rozhodnout i tak, že jej nepřesvědčil, že taková prognóza v jeho případě již existuje. Jinak bychom obecným soudům zakazovali vyslovit závěr, tak jak to učinil krajský soud: „S přihlédnutím k tomu, že již v minulosti bylo vůči jeho osobě využito dobrodiní ve formě podmíněného propuštění, což však nevyužil, když se ve zkušební době dopustil trestné činnosti, shledává krajský soud ve shodě se soudem okresním pochybnost, že by odsouzený řádný život vedl.“ V takovém případě o žádném dvojím přičítání nemůže být řeč, máme-li zůstat v hranicích ústavních kautel trestání. Jinou věcí je pak „napínání“ hranic ústavních kautel práva na řádné soudní řízení podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

10. Pro úplnost dodávám, že nenastoupení k výkonu trestu odsouzeným pro přečin, a nikoli zločin, nelze chápat jako důvod, proč by k této okolnosti (dobrovolné nenastoupení) nemělo být přihlédnuto při hodnocení podmínek podmíněného propuštění (bod 41).

Č. 129
Určení místní příslušnosti soudu rozhodujícího o vazbě mladistvých ve světle práva na zákonného soudce (sp. zn. IV. ÚS 677/21 ze dne 20. července 2021)

I. Neupravuje-li zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, jako *lex specialis* (srov. jeho § 1 odst. 3) odlišně místní příslušnost soudu rozhodujícího o vazbě mladistvých, je ústavně konformním postupem podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod její určení podle § 26 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, s přihlédnutím k § 37 zákona o soudnictví ve věcech mládeže [srov. k tomu nález ze dne 19. 4. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 4/14 (N 68/81 SbNU 181; 201/2016 Sb.)].

II. Podání návrhu na vzetí do vazby může být úkonem trestního řízení podle § 12 odst. 3 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů. Takový neodkladný úkon obecně nepříslušného státního zastupitelství, který vede k uvalení vazby, lze považovat za ústavně konformní výjimečně pouze v případech, v nichž by ani při nejvyšším úsilí, jaké lze od orgánů činných v trestním řízení rozumně vyžadovat, nebylo možné postoupit včas věc příslušnému státnímu zastupitelství; obvyklé obtíže (např. administrativní povahy nebo spočívající v předchozích chybných krocích) nemohou užití této ústavně konformní výjimky z obecného postupu odůvodnit.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele Jana B. (jedná se o pseudonym), zastoupeného Mgr. Vítem Tokarským, advokátem, sídlem 28. října 1001/3, Praha 1 – Staré Město, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 23. prosince 2020 sp. zn. 61 Tmo 9/2020 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 23. listopadu 2020 sp. zn. 0 Ntm 15001/2020, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 4 jako účastníků řízení a Městského státního zastupitelství v Praze a Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 4 jako vedlejších účastníků řízení, spojené s návrhem na přiznání náhrady nákladů řízení před Ústavním soudem, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 23. prosince 2020 sp. zn. 61 Tmo 9/2020 a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 23. listopadu 2020 sp. zn. 0 Ntm 15001/2020 bylo porušeno stěžovatelovo právo na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 23. prosince 2020 sp. zn. 61 Tmo 9/2020 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 23. listopadu 2020 sp. zn. 0 Ntm 15001/2020 se ruší.

III. Návrh na náhradu nákladů řízení se zamítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů s tvrzením, že jimi došlo k porušení jeho ústavních práv vyplývajících z čl. 8 odst. 5, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). V ústavní stížnosti dále navrhl, aby Ústavní soud přiznal stěžovateli náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem.

2. Z vyžádaného spisu Obvodního soudu pro Prahu 4 (dále též jen „obvodní soud“) sp. zn. 0 Ntm 15001/2020 se podává, že v záhlaví uvedeným usnesením obvodní soud vzal stěžovatele (jako mladistvého obviněného) do vazby z důvodů uvedených v § 67 písm. b) a c) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní řád“). Stěžovatel je trestně stíhán pro podezření ze spáchání zvlášť závažného provinění loupeže podle § 173 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník“) a zvlášť závažného provinění těžkého ublížení na zdraví podle § 145 odst. 1 trestního zákoníku ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 trestního zákoníku v jednočinném souběhu s proviněním výtržnictví podle § 358 odst. 1 trestního zákoníku. Uvedených provinění se podle usnesení o zahájení trestního stíhání dopustil, stručně řečeno, tak, že v přesně nezjištěné době (nejspíše dne 29. 10. 2020) pomocí fyzického násilí a hrozbou užití nože odebral poškozenému ledvinku a zimní bundu a dále dne 20. 11. 2020 po předchozí domluvě s dalším obviněným ve snaze vyřešit spor o dívku na veřejnosti poškozeného brutálně fyzicky napadl (kopáním do hlavy a obličeje), přičemž jen shodou okolností nedošlo k závažnému poranění lebky a mozku.

3. Obvodní soud dospěl na základě spisového materiálu a vyslechnutí stěžovatele k závěru, že v dané věci jsou dány důvody pro vzetí stěžovatele do vazby. Trestní stíhání je podle soudu vedeno důvodně, neboť v dané fázi je podloženo dostatečnými důkazy. Tzv. koluzní vazba je podle soudu odůvodněná povahou stěžovatelova jednání (i v dalších trestních řízeních) a jeho snahou ovlivňovat ostatní a nutit je do určitých úkonů. Spolu s jeho agresivními sklony je podle soudu dána obava, že by mohl ovlivňovat nejen poškozeného, ale i ostatní osoby. U stěžovatele je pak rovněž dán důvod pro tzv. předstižnou vazbu, neboť ani předchozí trestní řízení nikterak nezměnila jeho chování. Vzhledem k brutalitě útoku bude třeba znalecky zkoumat nebezpečí stěžovatele pro jeho okolí. Uvedené jednání přesahuje akceptovatelnou míru nezodpovědnosti a bezstarostnosti, typickou pro mladistvé. Zároveň jej nemůže omluvit ani nedávná tragická ztráta blízké osoby. Vazbu tak soud považuje za jediné možné řešení, jak dále nerušeně pokračovat v trestním stíhání.

4. Proti usnesení obvodního soudu podal stěžovatel stížnost, kterou Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) zamítl napadeným usnesením. Ovlivňování ostatních osob je zesíleno tím, že jsou všichni mladiství, což zvyšuje jejich ovlivnitelnost a nižší morální a stresovou odolnost vůči (násilnému) jednání obviněného. Žádný ze svědků nebyl doposud vyslechnut procesně použitelným způsobem. K tomu městský soud dodal, že proti stěžovateli byla v roce 2019 vedena dvě trestní řízení (mimo jiné) pro zvlášť závažné provinění vydírání podle § 175 odst. 1 a odst. 2 písm. e) trestního zákoníku, jichž se měl dopustit na svědkovi. Tato řízení nejsou ještě pravomocně skončena, přesto k nim však lze přihlédnout.

5. K důvodům tzv. předstižné vazby městský soud dodal, že podle policejních lustrací byly proti stěžovateli již jedenáctkrát zahájeny úkony trestního řízení, a to několikrát pro násilnou trestnou činnost. Z poznatků orgánů sociálně-právní ochrany dětí vyplývá, že stěžovatel je velmi problematický, má násilné sklony a pravděpodobně užívá pervitin.

Agresivní vzorce chování jsou stěžovateli velmi blízké. Nadto usnesením Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Středočeského kraje, Služby kriminální policie a vyšetřování, Odboru obecné kriminality ze dne 17. 12. 2020 č. j. KRPS-290648-28/TČ--2020-010072 bylo zahájeno trestní stíhání stěžovatele pro podezření ze spáchání zvlášť závažného provinění vraždy podle § 140 odst. 1 trestního zákoníku ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 trestního zákoníku v jednočinném souběhu s proviněním výtržnictví podle § 358 odst. 1 trestního zákoníku, kterých se měl dopustit dne 20. 11. 2020. I díky tomu hraničí obava z opakování trestné činnosti s jistotou.

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel namítá, že podle § 37 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“) koná řízení ten soud, v jehož obvodu obviněný bydlí, a nemá-li stálé bydliště, soud, v jehož obvodu se zdržuje nebo pracuje. Toto ustanovení platí pro celé trestní řízení, tedy i přípravnou fázi. Totéž vyplývá z usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Td 35/2012. I kdyby se však postupovalo podle § 26 odst. 1 trestního řádu, byl by i tak zákonným soudem Okresní soud Praha-východ (dále též jen „okresní soud“), neboť podle pokynu obecné povahy Nejvyššího státního zastupitelství č. 7/2009 je místně příslušným státním zastupitelstvím to, v jehož obvodu mladistvý bydlí, což je Okresní státní zastupitelství Praha--východ (dále jen „okresní státní zastupitelství“), a nikoliv Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 4 (dále jen „obvodní státní zastupitelství“). Tuto skutečnost musí soudy zkoumat z úřední povinnosti. Příslušnost soudu v místě bydliště obviněného je zásadní pro správné vyhodnocení jeho poměrů (rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2016 sp. zn. 8 Td 66/2016 a ze dne 24. 1. 2018 sp. zn. 8 Td 4/2018). Toto pochybení nelze podle stěžovatele napravit vydáním zdánlivě formálně správného rozhodnutí.

7. Návrh na přiznání náhrady nákladů řízení odůvodňuje stěžovatel tím, že je (a v minulosti byl) bez vlastních příjmů a jeho rodina pobírá dávky v hmotné nouzi, kvůli čemuž mu byl přiznán i nárok na bezplatnou obhajobu.

8. V doplnění ústavní stížnosti, doručeném Ústavnímu soudu dne 14. 4. 2021, stěžovatel namítá, že v jeho věci nebylo včas rozhodnuto o dalším trvání vazby. Návrh státního zastupitelství na další ponechání stěžovatele ve vazbě nebyl soudu doručen, avšak stěžovatel nebyl z vazby propuštěn, jak přikazuje zákon. Lhůta pro pravidelný tříměsíční přezkum počíná běžet od okamžiku vyhlášení usnesení, jímž se rozhodovalo o stěžovatelově stížnosti. Tento závěr podle stěžovatele vyplývá i z usnesení ze dne 15. 11. 2011 sp. zn. I. ÚS 3245/11. Tříměsíční lhůta však nebyla dodržena ani při počítání od okamžiku doručení uvedeného usnesení stěžovatelovu obhájci. Z toho důvodu stěžovatel setrval na petitu podané ústavní stížnosti.

III. Vyjádření ostatních účastníků a replika stěžovatele

9. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření ostatním účastníkům řízení.

10. Městský soud ve svém vyjádření uvedl, že k věci nehodlá nic doplňovat.

11. Městské státní zastupitelství v Praze (dále jen „městské státní zastupitelství“) ve svém vyjádření uvedlo, že v dané věci nebylo nikterak činné (pouze zaevidovalo napadené usnesení městského soudu), a nemůže se tedy k věci vyjádřit. Zvláště se nemůže vyjádřit k naplnění podmínky subsidiarity ústavní stížnosti z hlediska toho, zda stěžovatel brojil proti nesprávné místní příslušnosti bezprostředně poté, co se o ní dozvěděl, jak vyplývá z nálezů ze dne 6. 6. 2002 sp. zn. III. ÚS 711/01 (N 66/26 SbNU 193) a ze dne 31. 1. 2017 sp. zn. II. ÚS 4051/16 (N 21/84 SbNU 257).

12. Obvodní státní zastupitelství v úvodu svého vyjádření popsalo průběh daného trestního řízení vedoucí k vydání napadeného rozhodnutí, za jehož správností nadále stojí. Dne 20. 11. 2020 (v cca 21.30 hodin) bylo obvodnímu státnímu zastupitelství oznámeno zadržení stěžovatele (a dalšího mladistvého), k němuž došlo ve 20.10 hodin. Otázku bydliště stěžovatele řešilo státní zastupitelství od počátku. Zhruba 24 hodin probíhaly úkony prověřování podezření, že stěžovatel je jedním z útočníků (zachycených mimo jiné na kamerovém záznamu). Trestní stíhání pak bylo zahájeno dne 22. 11. 2020 v 13.30 hodin. Teprve v tomto okamžiku [v souladu s obsahem nálezu ze dne 31. 1. 2017 sp. zn. II. ÚS 4051/16 (N 21/84 SbNU 257)] bylo možné zabývat se místní příslušností soudu (resp. státního zastupitelství). Přitom po celou dobu od zadržení nebylo zřejmé, že stěžovatel bydlí na adrese zjištěné z Centrální evidence obyvatel. Podle některých výpovědí se často nacházel v Praze, a to i v době zákazu vycházení. Vzhledem k předchozí kriminální činnosti přicházel v úvahu i pobyt ve výchovném ústavu, jenž by měl vliv na otázku místní příslušnosti. Teprve dne 22. 11. 2020 potvrdila stěžovatelovo bydliště pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Obvodní státní zastupitelství kontaktovalo v dopoledních hodinách dne 21. 11. 2020 z procesní opatrnosti okresní státní zastupitelství, které informovalo o vzniklé situaci. Vzhledem k rozpracovanosti věci a skutečnosti, že okresnímu státnímu zastupitelství nemohl být o víkendu zpřístupněn spis v databázi ETŘ, se obě státní zástupkyně shodly na tom, že obvodní státní zastupitelství podá případný návrh na vzetí do vazby a věc bude postoupena až poté (což dokládá úřední záznam). Uvedený postup byl řešením neobvyklé situace. Ve chvíli potvrzení podezření ze spáchání trestné činnosti stěžovatelem bylo státní zastupitelství postaveno před volbu riskovat „stihnutí nestihnutelného“ a v průběhu cca sedmi hodin věc postoupit, anebo učinit úkony, které nesnesly odkladu, aby nedošlo ke zmaření účelu trestního stíhání.

13. Z právního hlediska bylo obvodní státní zastupitelství oprávněno takto postupovat vzhledem ke znění § 26 trestního řádu a § 12 odst. 3 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „jednací řád státního zastupitelství“), které na takovou situaci dopadá; účel trestního řízení by byl v případě uspěchaného postoupení ohrožen. Ústavní pořádek stěžovateli nezaručuje právo na zákonného státního zástupce. Přehlížet nelze ani to, že stěžovatel byl podle zjištěných skutečností vysoce nebezpečným pachatelem surového násilí, kterého od stíhaného jednání neodradilo ani patnáct trestních řízení. Konečně se s tímto postupem ztotožnilo i vyšší státní zastupitelství.

14. Závěrem obvodní státní zastupitelství upozornilo, že stěžovatel námitky, které jsou předmětem ústavní stížnosti, neuplatnil v předchozích fázích řízení, pročež se k nim soudy logicky nevyjádřily. Zároveň nevyužil institutu podnětu k dohledu vyšším státním zastupitelstvím. Lze mít tedy pochybnosti o přípustnosti podané ústavní stížnosti. Z uvedených důvodů obvodní státní zastupitelství navrhlo, aby Ústavní soud zamítl ústavní stížnost.

15. Soudce zpravodaj následně zaslal toto vyjádření stěžovateli na vědomí a k případné replice.

16. Stěžovatel v zaslané replice uvedl, že tvrzení uvedená ve vyjádření obvodního státního zastupitelství jsou vzájemně rozporná, především však nepodstatná pro předmět řízení o ústavní stížnosti. Podle stěžovatele není podstatné, v jakém okamžiku došlo k formálnímu zahájení trestního stíhání. Relevantní je pouze okamžik, v němž se státní zastupitelství dozvědělo o okolnostech rozhodných pro určení místní příslušnosti. Samo státní zastupitelství přiznalo, že s okresním státním zastupitelstvím komunikovalo již v sobotu dopoledne (32 hodin před vypršením lhůty), zatímco trestní stíhání bylo zahájeno až v neděli odpoledne. Státní zastupitelství se nemůže dovolávat toho, že o bydlišti stěžovatele se

dozvědělo až z rozhovoru s úřednicí orgánu sociálně-právní ochrany dětí, neboť stěžovatel uvedl údaje o svém bydlišti již při zadržení. Kromě toho měly orgány činné v trestním řízení přístup do veřejných databází, z nichž příslušnost státního zastupitelství (potažmo soudu) jednoznačně vyplývala. O místní nepříslušnosti obvodního státního zastupitelství tak nemohly existovat žádné pochyby. Z úředního záznamu navíc vyplývá, že obě státní zastupitelství uzavřela „dohodu“, že věc nebude postoupena, bude-li po kompletaci spisu zbývat lhůta kratší než 4 hodiny. To však vyjádření státního zastupitelství zamlčelo. Toto vyjádření dokonce popisuje situaci značně odlišně. Reálně byla jediným důvodem nepostoupení obava, že by místně příslušné státní zastupitelství nestihlo (již připravený) návrh na vzetí do vazby včas odeslat, což je však podle stěžovatele *non sense*. Zároveň se stěžovatel neztotožňuje s tvrzením o rozsáhlém dokazování, neboť vyslechnuti byli dva podezřelí, poškozený a čtyři svědci. Dále stěžovatel namítá, že státní zastupitelství se mělo zabývat možností podat návrh místně příslušnému okresnímu soudu. Absenci takové úvahy považuje stěžovatel za alarmující. Deficit nedostatečného postupu tak mohlo státní zastupitelství napravit podáním návrhu na příslušný soud. Z pravidel o místní příslušnosti soudu přitom nelze činit žádné výjimky. V dané věci platí bezpodmínečná aplikace § 37 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Závěrem stěžovatel uvedl, že vyčerpal všechny opravné prostředky, které měl k dispozici. Institut dohledu není podle stěžovatele v dané věci prostředkem k ochraně práv, jež byla porušena soudními rozhodnutími. K údajné opožděnosti uplatněné argumentace pak stěžovatel poukazuje na to, že chybného postupu si byly soudy vědomy již ze samotného návrhu na vzetí do vazby, a bylo tedy jejich povinností se jím zabývat (stížnostní řízení je ovládáno revizním principem).

17. Konečně se stěžovatel ohrazuje proti postupu Krajského státního zastupitelství v Praze při přezkumu trvání vazby. Neztotožňuje se s jeho názorem, že by vazba mladistvého neměla být přezkoumána každé tři měsíce. Opačný výklad by vedl k tomu, že by mladistvému obviněnému náležela menší ochrana jeho práv než dospělému. Z uvedených důvodů tak stěžovatel setrval na původním petitu ústavní stížnosti.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

18. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

19. Ústavní soud dále posoudil obsah ústavní stížnosti, spisu obvodního soudu sp. zn. 0 Ntm 15001/2020 a vyjádření účastníků řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

20. Těžištěm stěžovatelových námitek je tvrzení o porušení práva na zákonného soudce, v podobě nezohlednění místní nepříslušnosti obvodního soudu vyplývající přímo ze zákona [obdobně např. nález ze dne 6. 2. 2018 sp. zn. III. ÚS 1920/17 (N 20/88 SbNU 279)], což je okolnost, která je důvodem pro prolomení zásady subsidiarity ústavní stížnosti v materiálním smyslu [srov. nález ze dne 8. 4. 2021 sp. zn. IV. ÚS 3418/18 (N 75/105 SbNU 279) – všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz]. Tento závěr je navíc posílen skutečností, že orgány činné v trestním řízení od počátku vazebního řízení věděly o problematičnosti jejich postupu z hlediska jejich místní příslušnosti (viz č. l. 2 spisu obvodního soudu). Tuto skutečnost však ani jeden z rozhodujících soudů v napadených rozhodnutích nikterak nezmínil a nezabýval se svou vlastní příslušností k vydání napadených rozhodnutí. V tom Ústavní soud spatřuje ústavní nedostatek jejich odůvodnění,

neodpovídajícího jejich povinnosti ochrany ústavních práv (čl. 4 Ústavy), konkrétně práva na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 Listiny). Takový nedostatek však k vyhovění ústavní stížnosti nepostačuje, neboť by kasace napadených rozhodnutí mohla vést toliko k doplnění odůvodnění rozhodnutí bez podstatných dopadů na výsledek řízení.

21. Ústavní soud proto přistoupil k posouzení toho, zda v dané věci rozhodovaly místně příslušné soudy.

V. a) K místní příslušnosti soudů rozhodujících o vazbě ve věcech mladistvých obviněných

22. Podle čl. 38 odst. 1 Listiny nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Příslušnost soudu i soudce stanoví zákon. Listina tím především zakazuje svévolné určování rozhodujícího soudce. Ústavní soud v řadě svých rozhodnutí [srov. např. nález ze dne 17. 12. 1998 sp. zn. III. ÚS 200/98 (N 155/12 SbNU 423)] interpretoval obsah základního práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny v širším kontextu, neboť jde o neopominutelnou podmínku řádného výkonu té části veřejné moci, která je soudům ústavně svěřena. Tento ústavní imperativ na jedné straně dotváří a upevňuje soudcovskou nezávislost, na straně druhé pak představuje pro každého účastníka řízení významnou záruku, že k rozhodnutí jeho věci jsou povolány soudy a soudci podle předem daných zásad (procesních pravidel) [srov. nález ze dne 27. 9. 2005 sp. zn. I. ÚS 93/99 (N 183/38 SbNU 463)]. Mezi nutné podmínky naplnění práva na zákonného soudce patří i správné určení místní příslušnosti soudu, jež nemůže být ponechána na libovůli žádné osoby nebo orgánu a může být změněna jen v zákonem stanovených případech. Pro trestní řízení pak Ústavní soud v minulosti zdůraznil, že místní příslušnost soudu nemůže libovolně určovat státní zastupitelství, ale musí být určena podle objektivních a zákonem daných kritérií [srov. nález ze dne 19. 4. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 4/14 (N 68/81 SbNU 181; 201/2016 Sb.)], zejména kritérií vyplývajících z § 18 trestního řádu. Tím vyjasnil do té doby vícekolejnou praxi orgánů činných v trestním řízení v případech dospělých obviněných.

23. U mladistvých obviněných nebylo však doposud určení místní příslušnosti soudu pro rozhodování o vazbě v judikatuře jednoznačně vyřešeno. Zákonná ustanovení nedávají v tomto směru jasná vodítka. Sám stěžovatel uvádí jako možné dva postupy aplikace relevantních právních předpisů.

24. Ústavní soud je toho názoru, že systematický výklad relevantních procesních předpisů vede k závěru, že pro určení místní příslušnosti soudu rozhodujícího o vazbě mladistvých je třeba postupovat podle § 26 trestního řádu, který uvádí, že „k provádění úkonů v přípravném řízení je příslušný okresní soud, v jehož obvodě je činný státní zástupce, který podal příslušný návrh“. K totožnému závěru dospěla i odborná literatura, která již před vydáním nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/14 považovala za nutné aplikovat obecnou úpravu (interpretovanou ústavně konformním způsobem) podle § 26 trestního řádu (viz ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. Sv. I. 7. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, s. 344), neboť zákon o soudnictví ve věcech mládeže jako *lex specialis* tuto otázku neupravuje odlišně (srov. § 1 odst. 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže *a contrario*).

25. Podle § 26 trestního řádu je příslušnost soudu v této fázi trestního řízení odvozena od činnosti státního zastupitelství. Příslušnost státního zástupce je určena podzákonnými právními předpisy, konkrétně v § 12 odst. 1 jednacího řádu státního zastupitelství, který stanoví, že „k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení trestním je příslušný státní zástupce přidělený ke státnímu zastupitelství, které působí při soudu, jenž by byl příslušný konat ve věci po podání obžaloby řízení v prvním stupni, pokud tato vyhláška nestanoví jinak (…)“. Místně příslušný státní zástupce je tedy v případech mladistvých určen podle bydliště obviněného v souladu s § 37 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. To lze dovodit i z čl. 2 pokynu obecné povahy č. 7/2009, o trestním řízení ve věcech mládeže,

vydaného nejvyšším státním zástupcem za účelem sjednocení postupu státních zastupitelství. Takový výklad je podle Ústavního soudu namístě, neboť podzákonná právní úprava určení příslušnosti státního zástupce sleduje kritéria rozhodná pro určení příslušnosti soudu, jenž bude rozhodovat ve věci samé (srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 4/14), nevytváří nejasnost z hlediska možného rozhodování krajských soudů v přípravném řízení, a nadto v praxi utvrzuje příslušnost okresního soudu blízko bydliště mladistvého, čímž chrání jeho zájmy.

26. Příslušnost soudu v přípravném řízení ve věci mladistvého nelze dovozovat bezprostředně z § 37 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, který stanoví, že „řízení koná soud pro mládež, v jehož obvodu mladistvý bydlí, a nemá-li stálé bydliště, soud, v jehož obvodu se zdržuje nebo pracuje“. Formulace § 37 zákona o soudnictví ve věcech mládeže se více než znění § 26 trestního řádu blíží formulaci § 18 trestního řádu, podle něhož „řízení koná soud, v jehož obvodu byl trestný čin spáchán (…)“ a jenž upravuje příslušnost soudu pro rozhodnutí ve věci samé. Dále třeba vyjít z toho, že § 37 zákona o soudnictví ve věcech mládeže na rozdíl od § 26 trestního řádu nerozlišuje (stejně jako § 18 trestního řádu) příslušnost mezi okresními a krajskými soudy, což by vedlo u mladistvých obviněných například k tomu, že by o vazbě nebo nařízení domovních prohlídek v přípravném řízení ve věci mladistvých musely rozhodovat v prvním stupni i krajské soudy, které však o takové agendě v jiných typech trestních řízení nerozhodují. Takové podstatné kompetenční vybočení či odchýlení ze zákona o soudnictví ve věcech mládeže nevyplývá (viz k tomu jeho § 1 odst. 3) a podle Ústavního soudu by jej zákonodárce musel v zákoně výslovně zakotvit, a to se všemi důsledky, tak jako je tomu v obecné úpravě trestního řízení. To však neznamená, že by při určování místní příslušnosti soudu byl § 37 zákona o soudnictví ve věcech mládeže bez významu. Podobně jako § 18 trestního řádu stanovuje základní kritérium, kterým se orgány činné v trestním řízení musí řídit při určení příslušnosti konkrétního soudu v situacích plurality potenciálně příslušných soudů (např. v případě výkonu dozoru krajským nebo vrchním státním zastupitelstvím), přesně ve smyslu nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/14.

27. Za soud obecně příslušný k rozhodování v přípravném řízení ve věci mladistvého je třeba podle Ústavního soudu považovat na základě § 26 trestního řádu toliko ten, v jehož obvodu obviněný bydlí, případně tam pracuje nebo se zdržuje (s přihlédnutím k východiskům v § 37 zákona o soudnictví ve věcech mládeže). Vzhledem k účelu a smyslu § 37 zákona o soudnictví ve věcech mládeže však nemusí takové místo odpovídat místu pobytu podle zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel), ve znění pozdějších předpisů, neboť na jeho základě nelze vždy zjistit potřebné skutečnosti o osobě mladistvého.

28. V posuzované věci rozhodoval Obvodní soud pro Prahu 4, ačkoliv stěžovatel bydlí v obvodu Okresního soudu Praha-východ. Na tuto skutečnost (nepřímo) upozornilo ve svém návrhu na vzetí do vazby obvodní státní zastupitelství, v němž uvedlo, že si je vědomo, že příslušným státním zastupitelstvím k vykonávání dozoru bude příslušné okresní státní zastupitelství. Nicméně v časové lhůtě (48 hodin) nebylo podle něj možné věc postoupit. Vzhledem k tomu podalo v souladu s § 12 odst. 3 jednacího řádu státního zastupitelství návrh na vzetí do vazby obvodnímu soudu jako úkon, který nesnese odkladu. Obvodní soud, aniž by tuto skutečnost v napadeném rozhodnutí zmínil a aby se s ní vypořádal, o podaném návrhu rozhodl, jak je uvedeno výše.

29. Ústavní soud tedy musel dále posoudit, zda takový postup obstojí z hlediska ústavních principů a zda nejde o projev nepřípustné libovůle v postupu orgánů činných v trestním řízení, resp. orgánů činných ve věcech mladistvých. Tedy zda se musí vždy – bez ohledu na okolnosti případu (neodkladnost, časová tíseň jiné okolnosti hodné zřetele z hlediska dosažení účelu řízení ve věcech mládeže) – uplatnit kritéria podle § 37 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, který stanoví postupně jako pravidlo pro určení místní příslušnosti a) bydliště (faktické), b) není-li takové bydliště, tak místo zdržování se

nebo alternativně místo práce. Teprve poté mají nastoupit pravidla § 37 odst. 2, tedy a) místo spáchání trestného činu a b) není-li zjištěno, tak obvod soudu, kde čin vyšel najevo.

V. b) K místní příslušnosti soudů rozhodujících o vazbě v časové tísni

30. Po zvážení skutkových okolností posuzované věci dospěl Ústavní soud k závěru, že v posuzované věci nebyly splněny ústavní podmínky pro rozhodování jiného než obecně příslušného soudu, jak je stanoven podle § 37 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

31. Obvodní státní zastupitelství označilo svůj postup za postup v časové tísni, jak mu to v takové situaci v zájmu dosažení účelu trestního řízení umožňuje § 12 odst. 3 jednacího řádu státního zastupitelství, který stanoví, že „není-li touto vyhláškou stanoveno jinak, státní zástupce, jemuž byl doručen záznam o zahájení úkonů trestního řízení a který se nepovažuje za místně nebo věcně příslušného, učiní veškerá opatření, která nesnesou odkladu, včetně vydání rozhodnutí, jež činí státní zástupce podle trestního řádu při použití operativně pátracích prostředků, která náleží do působnosti státního zastupitelství a ke kterým je oprávněn, tak, aby nedošlo ke zmaření účelu trestního řízení. Jinak postoupí věc k dalšímu řízení státnímu zastupitelství místně a věcně příslušnému. O postoupení věci současně vyrozumí policejní orgán, jenž mu záznam o zahájení úkonů trestního řízení doručil“. Toto ustanovení představuje podle Ústavního soudu zvláštní předpis (*lex specialis*) k § 12 odst. 1 a 2 téže vyhlášky, určující obecná pravidla pro určení příslušnosti státního zastupitelství. Dává tedy i místně nepříslušnému státnímu zástupci oprávnění učinit legitimně ty úkony, které nesnesou odkladu, aby nedošlo ke zmaření účelu trestního řízení. V takovém postupu (a jeho právní úpravě) neshledává v obecné rovině Ústavní soud ústavní deficit, neboť uvedená výjimka je vázána na ústavně relevantní účel (potírání trestné činnosti) a je dočasné povahy (platnost pouze po nezbytnou dobu). Možno též poznamenat, že do změny zákona o státním zastupitelství zákonem č. 14/2002 Sb. (vložení § 16b „Stížnost“) Ústavní soud akceptoval postup podle této vyhlášky jako postup srovnatelný s využitím zákonného opravného prostředku v případě průtahů při vyřizování stížností na průtahy v postupu orgánů státního zastupitelství [viz publikované usnesení ze dne 16. 10. 1997 sp. zn. III. ÚS 355/97 (U 16/9 SbNU 445)].

32. V obecné rovině podle Ústavního soudu nelze vyloučit, že by podání návrhu na vzetí obviněného do vazby patřilo mezi úkony podle § 12 odst. 3 jednacího řádu státního zastupitelství, a to tím spíše u projednávání protiprávních činů (§ 1 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže), které jsou předmětem stěžovatelovy trestní věci. Takový postup by však měl být zcela výjimečný a tímto způsobem je třeba hodnotit i rozhodné okolnosti pro jeho uplatnění. Takový neodkladný úkon obecně nepříslušného státního zastupitelství, který vede v uvalení vazby, lze považovat za ústavně konformní výjimečně pouze v případech, v nichž by ani při nejvyšším úsilí, jaké lze od orgánů činných v trestním řízení rozumně vyžadovat, nebylo možné postoupit včas věc příslušnému státnímu zastupitelství; obvyklé obtíže (např. administrativní povahy nebo předchozí vadný postup) nemohou užití této ústavně konformní výjimky z obecného postupu odůvodnit.

33. Takové výjimečné okolnosti Ústavní soud v posuzované věci neshledal. Jak vyplývá ze zjištěných okolností (vyžádaného spisu a nesporných vyjádření účastníků), musely existovat významné pochybnosti o příslušnosti jednajících orgánů činných v trestním řízení v podstatě od okamžiku zjištění totožnosti stěžovatele. Nejpozději v dopoledních hodinách dne 21. 11. 2021 (stěžovatel byl zadržen ve večerních hodinách dne 20. 11. 2021) kontaktovalo obvodní státní zastupitelství místně příslušné okresní státní zastupitelství, aby jej informovalo o úkonech proti stěžovateli a povaze potenciálních obvinění (následně formálně vznesených). Podle vyjádření obvodního státního zastupitelství k ústavní stížnosti došlo následně ke „shodě“, že další úkony budou prováděny místně nepříslušným státním zastupitelstvím, a to z důvodu rozpracovanosti věci, časové tísně a nemožnosti zpřístupnit spis

v databázi ETŘ. Takové důvody však podle Ústavního soudu k uvedenému postupu neopravňují.

34. Bylo naopak povinností obou státních zastupitelství učinit všechny potřebné kroky k tomu, aby byl případný návrh na vzetí stěžovatele do vazby podán u místně příslušného soudu (a tedy místně příslušným státním zastupitelstvím), kterým byl jedině okresní soud (k ústavně konformní interpretaci § 26 trestního řádu viz nález sp. zn. Pl. ÚS 4/14). Na odlišném postupu se přitom nemohou „shodnout“. Vzhledem k tomu, že lhůta pro podání uvedeného návrhu uplynula ve večerních hodinách dne 22. 11. 2021 (tedy více než 24 hodin po první komunikaci mezi státními zastupitelstvími), nelze podle Ústavního soudu uvažovat o zjevné časové tísni. V takové situaci mělo být podle Ústavního soudu místně příslušné státní zastupitelství o všech nezbytných úkonech průběžně informováno (což podle některých částí vyjádření i bylo), aby mohlo následně podat návrh na vzetí stěžovatele do vazby, přičemž je nerozhodné, kdo většinu odůvodnění návrhu fakticky koncipuje. V daném případě pak byla situace pro takový postup o to příznivější, že obě státní zastupitelství sídlí na území Prahy, a tudíž nebylo možné očekávat ani přehnané časové či jiné náklady na přesun osob a věcí (spisů atd.) s delegací spojených.

35. V situaci, v níž se obvodní státní zastupitelství ocitlo, nebylo podle Ústavního soudu možné započít s delegací věci až po úplném prověření všech myslitelných možností stěžovatelova faktického bydliště jako rozhodujícího kritéria k určení příslušnosti. Jakkoliv je chvályhodné, že se orgány činné v trestním řízení této skutečnosti věnovaly důkladně, stalo se toto jejich úsilí v konečném důsledku překážkou uplatnění zákonných postupů a práv obviněného. Tuto překážku před ně přitom nepostavil stěžovatel (např. obstrukcemi) či jiné objektivní skutečnosti, nýbrž pouze jimi zvolený způsob vedení řízení. Podle Ústavního soudu tak v okamžiku, kdy zjistily stěžovatelovo bydliště, přičemž nic tuto skutečnost významně nezpochybňovalo, bylo namístě předat věc místně příslušnému státnímu zastupitelství, anebo přinejmenším postupovat tak, aby místně příslušné státní zastupitelství mohlo věc bezodkladně převzít a podat návrh místně příslušnému soudu. Skutečnosti, které obvodní státní zastupitelství uvádí ve svém vyjádření k ústavní stížnosti (složitost kontaktu s místním orgánem pro sociálně-právní ochranu dětí, vyjádření kamaráda, že stěžovatel jezdí do Prahy za příbuznými, případně tam nezřídka zůstává přes noc) nemohly v daný okamžik vést orgány činné v trestním řízení k podloženému závěru, že k (jinak nezbytnému) předání věci nedojde. Bylo tedy povinností orgánů činných v trestním řízení připravovat se na všechny reálné varianty dalšího postupu. Do časové tísně, v níž se na konci řetězce úkonů obvodní státní zastupitelství ocitlo (slovy vyjádření k ústavní stížnosti „stihnutí nestihnutelného“), se tak dostalo především samo svým předchozím nezákonným postupem, což nemůže být ústavně aprobovatelnou výjimkou podle § 12 odst. 3 jednacího řádu státního zastupitelství. Ze zjištěných skutečností nic nesvědčí tomu, že by jiný, předvídavější postup nebyl možný.

36. Pro úplnost Ústavní soud poznamenává, že důvodem k faktické změně místní příslušnosti nemohou být ani případné nedostatky informačních databází (např. ETŘ), s nimiž orgány činné v trestním řízení pracují. Zavedení obdobných moderních prostředků pro potírání kriminality má sloužit k posílení principu zákonnosti trestního řízení, včetně ochrany práv obviněných osob, a nikoliv k jejich faktickému oslabení a zkomplikování jejich ochrany. Nedostatky podobných databází (například jejich znepřístupnění mimo pracovní dny) jsou překážkou na straně státní moci, která pak musí hledat způsoby jejich odstranění, anebo přikročení k postupům z dob, kdy podobné nástroje neměly orgány činné v trestním řízení k dispozici, avšak požadavek dodržování zákona platil.

37. Z uvedených důvodů tak dospěl Ústavní soud k závěru, že obvodní státní zastupitelství podalo návrh na vzetí stěžovatele do vazby místně nepříslušnému soudu. Pakliže soud takovému návrhu vyhověl, porušil tím stěžovatelovo právo na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. Toto porušení je pak prohloubeno i tím, že se obvodní soud (ani

městský soud) touto skutečností vůbec nezabýval, ač na ni byl státním zastupitelstvím výslovně upozorněn.

38. Proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a napadená rozhodnutí obvodního a městského soudu zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona.

39. Naopak důvodnost nemohl přiznat námitkám obsaženým v doplnění ústavní stížnosti, doručeném Ústavnímu soudu dne 14. 4. 2021. V něm totiž stěžovatel brojí proti odlišnému postupu (následnému periodickému přezkumu nutnosti dalšího trvání vazby), jež s vydáním napadených rozhodnutí nikterak nesouvisí. Vzhledem k tomu, že i v tomto doplnění setrval stěžovatel na původním petitu (zrušení napadených rozhodnutí), nemůže takto uplatněná argumentace vést k vyhovění ústavní stížnosti, neboť s ním obsahově nesouvisí. Aby se mohl Ústavní soud zabývat tímto postupem obecných soudů, musel by jej stěžovatel napadnout ústavní stížností s odlišným petitem. Ústavní soud pro úplnost poznamenává, že je mu z úřední činnosti známo, že stěžovatel podal proti tomuto postupu ústavní stížnost, která je evidována pod sp. zn. IV. ÚS 1853/21, a Ústavní soud se tedy bude moci těmito námitkami zabývat až v rozhodnutí o této stížnosti.

40. Návrhu stěžovatele na náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem nebylo vyhověno. Ustanovení § 83 odst. 1 zákona o Ústavním soudu umožňuje hradit pouze náklady zastoupení, přičemž stěžovatel své osobní a majetkové poměry, popř. jako mladistvý (v době rozhodování soudu) poměry své rodiny, nijak nedoložil, a tudíž neodůvodnil (srov. např. usnesení ze dne 28. 11. 2003 sp. zn. II. ÚS 78/02). Ústavnímu soudu proto nezbylo než tento návrh zamítnout.

Odlišné stanovisko

Odlišné stanovisko soudce Josefa Fialy k výrokům a odůvodnění nálezu

V souladu s § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, podávám odlišné stanovisko k výrokům a odůvodnění nálezu ve věci sp. zn. IV. ÚS 677/21:

Výrok konstatující porušení stěžovatelova základního práva na zákonného soudce, kasační výrok a jejich odůvodnění jsou založeny na závěru, že obvodní státní zastupitelství podalo návrh na vzetí stěžovatele do vazby místně nepříslušnému soudu (bod 37 odůvodnění nálezu), protože Ústavní soud neshledal „výjimečné“ okolnosti, pro které by bylo možné považovat návrh na vzetí stěžovatele do vazby za úkon podle § 12 odst. 3 jednacího řádu státního zastupitelství (body 32 a 33 odůvodnění nálezu). Jsem přesvědčen – na rozdíl od většiny IV. senátu – že tyto okolnosti v posuzované věci existovaly, přičemž odkazuji na podrobné a fundované odůvodnění postupu obvodního státního zastupitelství v jeho vyjádření k ústavní stížnosti. Ústavní soud se přezkumem existence uvedených okolností postavil do role další přezkumné instance, která mu nepřísluší. Z těchto důvodů měla být stěžovatelova ústavní stížnost usnesením odmítnuta pro její zjevnou neopodstatněnost, eventuálně nálezem zamítnuta pro její nedůvodnost.

Dále namítám, že nález neobsahuje reakci na postup obvodního soudu poté, kdy byl požádán o vyjádření k ústavní stížnosti. Absentuje také vypořádání s pochybnostmi obvodního státního zastupitelství o přípustnosti ústavní stížnosti (body 20 a 21 vyjádření obvodního státního zastupitelství a jejich schematická rekapitulace sub 14 odůvodnění nálezu).

Č. 130
Aplikace § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku na krádež spáchanou za nouzového stavu vyhlášeného v souvislosti s pandemií koronaviru (sp. zn. IV. ÚS 767/21 ze dne 20. července 2021)

I. Skutečnost, že stěžovatel byl odsouzen pro spáchání trestného činu podle § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku (krádež v období vyhlášeného nouzového stavu na území České republiky) na základě právního názoru posléze překonaného velkým senátem Nejvyššího soudu sama o sobě nezakládá porušení stěžovatelových ústavně zaručených práv.

II. Výklad § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku, jenž vede k ukládání trestu odnětí svobody s dolní hranicí dvou let za jinak bagatelní krádež (která by při absenci recidivy nebyla trestným činem), nerespektuje interpretační rovinu zásady subsidiarity trestní represe, a v konečném důsledku tak porušuje práva zaručená čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 39 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jana Filipa, soudce Josefa Fialy a soudkyně zpravodajky Milady Tomkové o ústavní stížnosti J. T., t. č. Věznice Nové Sedlo, zastoupeného Mgr. Petrou Královou, advokátkou, sídlem T. G. Masaryka 456/22, Plzeň, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. prosince 2020 č. j. 4 Tdo 1255/2020-232, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a Nejvyššího státního zastupitelství jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 15. prosince 2020 č. j. 4 Tdo 1255/2020-232 bylo porušeno stěžovatelovo právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 39 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. prosince 2020 č. j. 4 Tdo 1255/2020-232 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Posuzovanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, neboť tvrdí, že jím došlo k porušení jeho práv zaručených čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Jak vyplynulo z ústavní stížnosti a vyžádaného spisu Okresního soudu Plzeň-sever sp. zn. 1 T 67/2020, stěžovatel byl rozsudkem uvedeného soudu č. j. 1 T 672020-163 ze dne 23. 6. 2020 uznán vinným zločinem krádeže podle § 205 odst. 2, odst. 4 písm. b) trestního zákoníku, jehož se měl dopustit, stručně řečeno, tím, že dne 10. 5. 2020 z obchodu odcizil zboží v hodnotě 2 198 Kč, přestože byl dne 20. 9. 2016 pro přečin krádeže již odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, a předmětného jednání se dopustil v době, kdy byl

na území České republiky vyhlášen nouzový stav z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru. Za to byl stěžovatel odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 28 měsíců. Krajský soud v Plzni usnesením č. j. 50 To 241/2020-194 ze dne 12. 8. 2020 stěžovatelovo odvolání proti prvostupňovému rozhodnutí zamítl.

3. Stěžovatelovo dovolání posléze Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným usnesením odmítl. Nejvyšší soud se zabýval mimo jiné tím, zda byl naplněn znak, že stěžovatel spáchal čin za „jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí“ ve smyslu § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku. K tomu uvedl, že není rozporné, že jednání stěžovatele bylo spácháno v době nouzového stavu, který byl vyhlášen z důvodu ohrožení životů a zdraví v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru SARS-CoV-2. Samotné vyhlášení nouzového stavu sice dle Nejvyššího soudu neznamená naplnění znaku, že obviněný spáchal čin za stavu jiné události vážně ohrožující život a zdraví, nicméně v daném případě s ohledem na závažnost a rozsah epidemie (resp. pandemie) koronaviru není o existenci jiné události vážně ohrožující život a zdraví pochyb.

4. Současně Nejvyšší soud konstatoval, že smyslem právní úpravy je zdůraznit mimořádnou škodlivost předmětného trestného jednání za určitého extrémně škodlivého stavu, který vyžaduje, aby byly lidské zdroje směřovány k jeho odstranění cestou mimořádných opatření, ať již týkajících se využití lidských zdrojů a prostředků, či umožňujících eliminovat hrozící riziko. Jakkoli se stěžovatel nedopustil trestné činnosti, jež by měla bezprostředně navazovat na vyhlášený nouzový stav (krádež se netýkala např. ochranných pomůcek), není to dle Nejvyššího soudu pro posouzení věci podstatné, neboť toto se pro naplnění skutkové podstaty nevyžaduje. Smyslem § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku a zvýšeného trestního postihu je pachatele od určitého trestného jednání za mimořádné situace odradit, neboť je společensky škodlivé právě z důvodu situace, za které k němu dochází. Krádeže spáchané za stavu jiné události vážně ohrožující život a zdraví jsou dle Nejvyššího soudu nepochybně společensky škodlivější než krádeže v tzv. normálním stavu.

5. K námitce stěžovatele, že obchodní dům nepociťoval škodu citelněji než za běžné situace, Nejvyšší soud uvedl, že jednotlivá omezení v dané době platící se do jisté míry dotkla každého. Ostraha předmětného obchodního řetězce se musela zabývat nejen sledováním kamerových záznamů a monitoringem provozovny, nýbrž rovněž musela sledovat dodržování zvýšených hygienických opatření na ploše obchodního domu z důvodu ochrany osob, které zde nakupovaly či pracovaly.

6. V této souvislosti Nejvyšší soud podotkl, že v době vyhlášení nouzového stavu se nepochybně zvyšují i požadavky na fungování státních orgánů a bezpečnostních složek, které plní i jiné úkoly než za normálních okolností, což klade zvýšené nároky na plnění služebních povinností příslušníků policie včetně přesčasů, pracovních pohotovostí apod. Za takové situace dle Nejvyššího soudu představuje objasňování spáchané trestné činnosti narušení a ztížení plnění úkolů, které souvisejí s vyhlášeným nouzovým stavem, ale zejména s eliminováním rizika souvisejícího se šířením koronaviru, a nepochybně má i větší negativní účinky z hlediska zajištění generální a individuální prevence.

7. Závěrem Nejvyšší soud uvedl, že obviněnému byl uložen trest v trvání 28 měsíců nepodmíněně, tedy při dolní hranici trestní sazby, přičemž lze mít za to, že s ohledem na spáchaný čin v době nouzového stavu, který klade na policii výrazné požadavky, a na přitěžující okolnosti v podobě mnohonásobné recidivy obviněného nelze považovat trest za nepřiměřeně přísný, naopak spíše mírnější. I za předpokladu, že by soudy ukládaly trest pouze podle § 205 odst. 2 trestního zákoníku, jak stěžovatel navrhoval, by nepřicházelo v úvahu uložení trestu (výrazně) mírnějšího, namístě by bylo uložení trestu při horní hranici trestní sazby stanovené § 205 odst. 2 trestního zákoníku, neboť nelze pominout, že obviněný je speciální recidivista, který byl 19krát soudně trestán pro majetkovou trestnou činnost, když

při posledním odsouzení pro trestný čin podle § 205 odst. 2 trestního zákoníku mu byl při škodě 931 Kč uložen trest odnětí svobody v trvání 19 měsíců nepodmíněně, který vykonal krátce předtím, než se dopustil nyní řešené trestné činnosti.

II. Argumentace stěžovatele

8. Ústavní stížnost stěžovatel opírá zejména o rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu sp. zn. 15 Tdo 110/2021 ze dne 16. 3. 2021, dle kterého pro použití § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku, vztahujícího se k trestným činům spáchaným za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek, musí být prokázána věcná souvislost spáchané krádeže s danou událostí, za kterou lze považovat i aktuální výskyt koronaviru způsobujícího onemocnění covid-19. Dle velkého senátu jinak celkem bagatelní krádeže, které by vzhledem k minimální výši způsobené škody byly jen přestupkem a jsou trestným činem zejména vzhledem k recidivě pachatele, ve všech případech nevyžadují exemplární trestání a automatické zvyšování trestní sazby.

9. Podle stěžovatele je navíc napadené rozhodnutí vnitřně rozporné, neboť na jednu stranu je v něm naplnění znaku, že obviněný spáchal čin za jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, dovozováno z toho, že byl vyhlášen nouzový stav, přičemž na jiném místě Nejvyšší soud uvádí, že samotné vyhlášení nouzového stavu k naplnění daného znaku nepostačuje.

10. Konečně stěžovatel podotýká, že v jeho případě nebyly dodrženy zásady trestního řízení s tím, že ohledně zásady úměrnosti činu a trestu nemá docházet k přehnaně extenzivnímu výkladu trestněprávních norem a k exemplárnímu trestání. Dle stěžovatele byl jen na základě nejasných formálních znaků jeho skutek subsumován pod skutkovou podstatu s vyšší trestní sazbou, čímž byl porušen i princip *nullum crimen sine lege certa*.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatele

11. Ústavní soud vyzval účastníka a vedlejšího účastníka řízení k vyjádření k ústavní stížnosti.

12. Nejvyšší soud konstatoval, že námitky uplatněné v ústavní stížnosti se staly již podkladem pro dovolání, přičemž důvody, pro které se s nimi neztotožnil, dostatečně rozvedl v napadeném rozhodnutí. Dle Nejvyššího soudu z hlediska pro věc klíčové otázky, tedy co se rozumí spácháním činu za jiné události vážně ohrožující život a zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek ve smyslu § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku, bylo ze strany soudů v minulosti přistupováno různě. Určujícím je rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu sp. zn. 15 Tdo 110/2021, dle kterého pro naplnění předmětného zákonného znaku nestačí časová a místní souvislost, nýbrž je vyžadována i souvislost věcná. Tento rozsudek byl však vydán až po napadeném usnesení. Nejvyšší soud konečně podotkl, že v případě přečinu krádeže podle § 205 odst. 2 trestního zákoníku, jehož naplnění stěžovatel nezpochybňoval, není škoda znakem skutkové podstaty, může ale mít vliv na úvahy o výši trestu dle § 39 odst. 2 trestního zákoníku. Nejvyšší soud se v napadeném usnesení zabýval právě i otázkou reálného trestu pro případ, že by byl trest ukládán v rámci trestní sazby dle § 205 odst. 2 trestního zákoníku, pročež na tyto úvahy ve svém vyjádření odkázal.

13. Nejvyšší státní zastupitelství po rekapitulaci dosavadního vývoje judikatury Nejvyššího soudu uvedlo, že napadené rozhodnutí nelze označit za nepředvídatelné či rozporné se zásadou *iura novit curia*. V napadeném rozhodnutí nedošlo k situaci, kdy by Nejvyšší soud vybočil z dosavadní judikaturní praxe, aniž by své rozhodnutí odůvodnil. K otázce výkladu § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku nebyla dle Nejvyššího státního zastupitelství judikatura nijak konsolidovaná, což se promítlo i do debat na akademické úrovni. Napadené rozhodnutí přitom bylo řádně odůvodněno a opíralo se o souladný názor

Nejvyššího státního zastupitelství prezentovaný ve vyjádření k dovolání, *a priori* tak nedošlo k porušení práva na spravedlivý proces.

14. Nejvyšší státní zastupitelství zároveň poukázalo na určité výjimečné okolnosti, na které bylo v této trestní věci reagováno, kdy rozšíření onemocnění covid-19 bylo Světovou zdravotnickou organizací prohlášeno za ohrožení veřejného zdraví mezinárodního významu. Nákaza se rozšířila do všech států Evropské unie, počet případů znepokojivě narůstal a pro boj proti rozšíření tohoto onemocnění chyběly prostředky. Na území České republiky tak byl vládou vyhlášen nouzový stav, který byl opakovaně prodlužován Poslaneckou sněmovnou. Koronavirová pandemie přinesla nové impulsy do dynamiky právního výkladu, který reagoval na výjimečnost celé situace, a to jak co do důvodu vzniku, tak i vzhledem k délce trvání, neboť v minulosti byl nouzový stav vyhlašován pouze v řádu desítek dní. Výjimečnost situace našla odraz i v právním výkladu, který nebyl jednotný. V době vydání napadeného rozhodnutí nebylo dle Nejvyššího státního zastupitelství možné zaznamenat porušení jakýchkoliv stěžovatelových práv. Po vydání rozsudku velkého senátu je však situace údajně odlišná, neboť předmětem kritiky velkého senátu se stalo právě nyní napadené rozhodnutí. Je proto dle Nejvyššího státního zastupitelství třeba, aby toto rozhodnutí bylo zrušeno, neboť je nežádoucí, aby v tak zásadních právních otázkách vedle sebe existovala rozdílná rozhodnutí, byť proces, který vedl k jejich vyhlášení, sám o sobě za protiústavní označit nelze. Nejvyšší státní zastupitelství očekává, že judikaturní praxe bude následovat rozsudek velkého senátu, pročež nyní napadené usnesení by zůstalo jistým způsobem endemickým, což je ve svém důsledku situace obdobná jako v případě překvapivých rozhodnutí, která jako vybočení z rozhodovací praxe nelze označit za rozhodnutí spravedlivá. Nejvyšší státní zastupitelství tak navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl.

15. Obdržená vyjádření zaslal Ústavní soud stěžovateli na vědomí a k případné replice. V ní stěžovatel zdůraznil, že v celém trestním řízení vyjadřoval nesouhlas s výkladem § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku obecnými soudy, přičemž se dotkl i jiné než časové souvislosti s jinou událostí vážně ohrožující život nebo zdraví lidí. Nejvyšší soud se však údajně se všemi jeho námitkami dostatečně nevypořádal. Dle stěžovatele pak nelze srovnávat ukládání trestu v sazbě dva až osm let podle § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku a v sazbě 6 měsíců až 3 roky podle § 205 odst. 2 trestního zákoníku. Stěžovateli připadá, že pokud je speciálním recidivistou, není jeho případu před dovolacím soudem věnována náležitá pozornost. Jde-li o vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství, stěžovatel nesouhlasí, že by nebylo možné zaznamenat porušení jeho práv, neboť právo na spravedlivý proces bylo porušeno tím, že soudy rozhodovaly v podobných věcech odlišně a Nejvyšší soud se vypořádal s argumentací stěžovatele rozporuplně a neúplně.

16. Ústavní soud rozhodl podle § 44 zákona o Ústavním soudu bez nařízení ústního jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci.

IV. Procesní předpoklady řízení o ústavní stížnosti

17. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

18. Ústavní stížnost je důvodná.

19. V posuzované věci došlo k tomu, že stěžovatelovo jednání (o němž není z hlediska skutkových okolností relevantních pochyb) bylo kvalifikováno jako zločin krádeže dle § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku na základě právního názoru, který byl následně překonán rozhodnutím velkého senátu Nejvyššího soudu [srov. § 20 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech,

soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)]. Rozhodnutí velkého senátu bylo učiněno ve věci jiného obviněného, vymezovalo se ovšem výslovně proti závěrům nyní napadeného rozhodnutí a bylo vydáno ještě před podáním nynější ústavní stížnosti, kterou tak stěžovatel právě o závěry rozsudku velkého senátu Nejvyššího soudu opírá.

20. Pro posouzení ústavní stížnosti je tedy předně zásadní otázka, zda a případně za jakých podmínek může být rozhodnutí v trestní věci učiněné na základě posléze překonaného právního názoru důvodem ke kasačnímu zásahu Ústavního soudu. I kdyby ale tyto specifické okolnosti z pohledu Ústavního soudu rozhodující nebyly, může pochopitelně důvodnost ústavní stížnosti plynout z neústavnosti samotného napadeného rozhodnutí, tedy bez ohledu na následný judikaturní vývoj.

21. Ústavní soud prvně v reakci na argumentaci Nejvyššího státního zastupitelství poznamenává, že dle § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, může ústavní stížnost podat fyzická nebo právnická osoba, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem. Oprávněnost podat ústavní stížnost je tedy navázána na alespoň tvrzení o porušeních subjektivních práv. To se pak promítá i v § 82 zákona o Ústavním soudu, dle kterého Ústavní soud – vyhoví-li ústavní stížnosti – mimo jiné konstatuje, které ústavně zaručené právo nebo svoboda a jaké ustanovení ústavního zákona byly porušeny.

22. Ústavní stížnost je tedy prostředkem ochrany subjektivních, ústavním pořádkem zaručených práv. Právě tato práva jsou z hlediska důvodnosti ústavní stížnosti určující a Ústavní soud zásadně nemůže rušit rozhodnutí, jimiž uvedená práva porušována nejsou [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 38/18 ze dne 18. 6. 2019 (N 115/94 SbNU 370); byť určitou výjimku představují nálezy Ústavního soudu rušící současně rozhodnutí Nejvyššího soudu za situace, kdy byla shledána porušení ústavně zaručených práv rušenými rozhodnutími soudů nižších stupňů v téže věci; viz např. nález sp. zn. III. ÚS 732/11 ze dne 19. 1. 2012 (N 17/64 SbNU 171); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz]. Důvodem k zásahu Ústavního soudu tak nemůže být např. to, že je obecně z hlediska právní jistoty nežádoucí, existují-li vedle sebe protichůdná rozhodnutí Nejvyššího soudu. Úkolem Ústavního soudu není „čistit“ právní řád a snad preventivně rušit rozhodnutí pro jejich obsoletnost apod., aby v budoucnu nepůsobila matoucně. Koneckonců, z hlediska právní jistoty má rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu vymezující se vůči určitému rozhodnutí podobný (či vyšší) účinek jako kasační nález Ústavního soudu. Možné interpretační problémy vyvstalé v důsledku probíhající pandemie tedy byly (briskně) vyjasněny v soustavě obecného soudnictví prostřednictvím institutů, které jsou na rozdíl od ústavní stížnosti právě pro tyto účely v právním řádu zakotveny.

23. Dle názoru Ústavního soudu přitom nelze nastalou situaci přirovnávat k překvapivým rozhodnutím, která – slovy Nejvyššího státního zastupitelství – jako vybočení z rozhodovací praxe nejsou spravedlivá. O tzv. překvapivé rozhodnutí jde dle judikatury Ústavního soudu typicky tehdy, kdy v důsledku změny právního náhledu soudu rozhodujícího o opravném prostředku je účastníku řízení odňata možnost skutkově i právně argumentovat, což ve svém důsledku představuje porušení práva zaručeného čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny [viz nález sp. zn. IV. ÚS 3076/20 ze dne 2. 2. 2021 (N 22/104 SbNU 259)]. Za svým způsobem překvapivé může pak teoreticky být považováno i takové rozhodnutí, které nečekaně vybočuje z ustálené rozhodovací praxe. Ústavněprávní deficity ovšem v takovém případě obvykle nespočívají v samotném odklonu od dosavadní judikatury, nýbrž ve způsobu, jakým k němu došlo [např. bez dostatečného odůvodnění – viz např. nález sp. zn. II. ÚS 1219/14 ze dne 7. 10. 2014 (N 189/75 SbNU 129) či mimo zákonem stanovený postup – srov.

např. nález sp. zn. IV. ÚS 2170/08 ze dne 12. 5. 2009 (N 117/53 SbNU 473)]. K ničemu takovému u rozhodnutí, která jsou až následně překonána, *a priori* nedochází.

24. Změnu judikatury Ústavní soud tradičně vnímá jako jev sice zásadně nežádoucí, zároveň ovšem přirozený a svým způsobem nevyhnutelný [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 1966/18 ze dne 17. 5. 2019 (N 80/94 SbNU 97)], který není bez dalšího rozporný s principem rovnosti v právech [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3221/11 ze dne 12. 12. 2013 (N 216/71 SbNU 531)] a sám nemůže být důvodem pro kasaci napadeného rozhodnutí [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 2635/15 ze dne 31. 5. 2016 (N 97/81 SbNU 579)]. Okolnosti změny judikatury i důvody pro ni mohou být různé. Může dojít k zásadnímu obratu dlouhodobé, ustálené soudní praxe (kdy vůbec nedochází k nejednotnosti judikatury v jeden daný moment v čase) či ke krátkodobému „bouřlivému" vývoji a střetu právních názorů (např. v důsledku přijetí nové právní úpravy či nově nastalých okolností), z nichž se po určité době vykrystalizuje právní názor, který z dlouhodobého hlediska převáží. K těmto změnám může docházet v civilních, správních i trestních věcech, v nichž mohou nastat výkladové změny ve prospěch i neprospěch obviněných.

25. Ve všech případech přitom platí, že změnu judikatury nelze zcela připodobňovat k tvorbě práva zákonodárcem, v rámci které se stanovují obecně platná a do budoucnosti působící pravidla, jež jsou oficiálně zveřejněna (publikována) a mají jednoznačně určenou platnost a účinnost. Soudní nalézání práva nelze považovat za tvorbu právních předpisů, ale za jejich výklad (viz již odkazovaný nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3221/11). Je-li při změně rozhodovací praxe stávající výklad zákona nahrazen výkladem novým, jde o jistou korekci výkladu překonávaného. To znamená, že se „správný" (nahrazující) výklad zpravidla vztahuje na všechny právě probíhající a v budoucnu otevřené případy, byť jejich skutkový základ spočívá v minulosti [viz nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3500/18 ze dne 10. 12. 2019 (N 208/97 SbNU 238)]. Platí to pro změnu judikatury obecných soudů i judikatury Ústavního soudu (viz např. usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3693/18 ze dne 23. 4. 2020), byť si je Ústavní soud vědom specifik judikaturních změn, kvůli kterým v některých případech jejich incidentní retrospektivu odmítá [viz např. stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014 (297/2014 Sb.; ST 39/75 SbNU 707)].

26. V posuzované věci není o možnosti retrospektivního působení rozsudku velkého senátu, kterým byl korigován názor vyslovený v nyní napadeném usnesení Nejvyššího soudu, pochyb, neboť požadavek právní jistoty nemůže jít k tíži obviněných (srov. i čl. 40 odst. 6 Listiny). Kdyby byl tedy rozsudek velkého senátu vydán ještě před skončením věci, z níž vzešla nyní posuzovaná ústavní stížnost, tříčlenný senát Nejvyššího soudu by musel jeho právní závěry respektovat. Stejně tak, kdyby byl právní názor vyjádřený v nyní napadeném usnesení shledán nálezem Ústavního soudu neústavním, nebyl by důvod (s výjimkou postupu dle § 23 zákona o Ústavním soudu) takový právní závěr nyní neaplikovat a nepromítnout ho do kasačního výroku. Posuzovaná situace je nicméně poněkud odlišná.

27. Věc, z níž vzešla posuzovaná ústavní stížnost, byla před vydáním rozsudku velkého senátu nejen pravomocně skončena, nýbrž v ní již bylo rozhodnuto i o mimořádném opravném prostředku. O nynější ústavní stížnosti pak sice Ústavní soud rozhoduje již při znalosti rozsudku velkého senátu, který je s ohledem na uvedené časové účinky judikaturních změn i pro tuto věc relevantní, zde je ovšem potřeba upozornit na úlohu a postavení Ústavního soudu v rámci ústavního pořádku (čl. 83 Ústavy České republiky). Ústavnímu soudu totiž zásadně nepřísluší přezkoumávat napadená rozhodnutí obecných soudů z hlediska jejich věcné správnosti v rovině podústavního práva, přičemž ani ve světle čl. 39 Listiny, zakotvujícího pravidlo *nullum crimen sine lege*, nemůže neústavnost rozhodnutí být založena na prostém nesouhlasu s tím, jak předpisy podústavního práva vyložil k tomu určený (čl. 40 odst. 1 Listiny, čl. 91 až 92 Ústavy České republiky) obecný soud [viz nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2078/16 ze dne 2. 1. 2017 (N 1/84 SbNU 23)].

28. Na tom bez dalšího nic nemění, může-li Ústavní soud svůj názor o nesprávnosti závěru obecného soudu opřít o judikaturu obecných soudů, resp. v tomto případě velkého senátu Nejvyššího soudu (který ostatně také nemusí nutně být navždy neměnný). To, že nesouhlas s výkladem podústavního práva není zásadně důvodem ke zrušení ústavní stížností napadených rozhodnutí obecných soudů, totiž platí bez ohledu na sílu argumentů, které by Ústavní soud na podporu závěru o nesprávnosti výkladu podústavního práva předložil.

29. Ústavní soud samozřejmě v nálezech, v nichž konstatuje porušení čl. 39 Listiny, odkazuje i na judikaturu či názory doktríny [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 1038/17 ze dne 21. 9. 2017 (N 177/86 SbNU 819)], smyslem těchto argumentů je nicméně podpoření celkového závěru, že nesprávnost názoru obecného soudu byla „kvalifikovaná“, tedy vadná v takové míře, resp. s takovými dopady, že jí došlo i k porušení ústavně zaručených práv stěžovatele. Závisela-li by ingerence Ústavního soudu do rozhodovací činnosti obecných soudů čistě na tom, nakolik si je jistý svým výkladem podústavního práva, resp. na tom, zda se od jiného orgánu shodou časových okolností dozví, jaký má výklad podústavního práva být, docházelo by tím nejen k vychýlení role Ústavního soudu v rámci ústavního pořádku, nýbrž i k popření zásady, že soud zná právo. Výsledek řízení o ústavní stížnosti z hlediska kompetencí Ústavního soudu by se již neodvíjel od (byť pochopitelně někdy složitého) rozlišování ústavních a podústavních otázek, což by nebylo v souladu s jeho postavením jako soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy).

30. Právě uvedené neznamená – jak už ostatně bylo zmíněno – že by judikatura obecných soudů nemohla hrát v řízeních o ústavních stížnostech roli. Naopak, kromě využití zmíněného výše lze na judikaturu obecných soudů poukázat např. s tím, že soud v ústavní stížností napadeném rozhodnutí tuto judikaturu opomenul, že se s ní řádně nevypořádal či že odchýlením od ní dostal stěžovatele do situace, kdy byl odsouzen pro trestný čin na základě výkladu zákona, který nemohl očekávat. To je ovšem argumentace použitelná typicky pro případy, kdy napadené rozhodnutí neodpovídá předešlé soudní praxi.

31. Oproti tomu v nyní posuzované věci nedošlo k tomu, že by Nejvyšší soud ve stěžovatelův neprospěch překonával dosavadní judikaturu, na kterou např. stěžovatel při svém jednání spoléhal v přesvědčení, že se jím nedopouští trestného činu, případně že toto jednání nespadá pod kvalifikovanou skutkovou podstatu. Rozhodnutí přijaté nejen po spáchání trestné činnosti, nýbrž dokonce až po skončení celé trestní věci, takové dopady pochopitelně mít nemůže (viz v tomto směru i rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Georgouela a Nestoras proti Řecku* č. 44612/13, 45831/13 ze dne 28. 5. 2020, odst. 63).

32. Z uvedených důvodů Ústavní soud nespatřuje v samotné skutečnosti, že stěžovatel byl odsouzen pro spáchání trestného činu podle § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku na základě právního názoru posléze překonaného velkým senátem Nejvyššího soudu, porušení stěžovatelových ústavně zaručených práv. To nutně nevylučuje, že je napadené rozhodnutí zatíženo ústavněprávními deficity a porušuje stěžovatelova ústavně zaručená práva z jiných důvodů, které se ostatně mohou prolínat s důvody, na kterých je založen rozsudek velkého senátu, mají-li i ústavněprávní rozměr.

33. Ústavní soud má přitom za to, že velkým senátem Nejvyššího soudu spatřované nedostatky napadeného usnesení ústavněprávního rozměru dosahují. Poukázat lze v tomto směru zejména na nerespektování interpretační roviny zásady subsidiarity trestní represe [§ 12 odst. 2 trestního zákoníku; k ústavněprávní relevanci zásady subsidiarity trestní represe srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1152/17 ze dne 11. 6. 2018 (N 107/89 SbNU 579)]. Při výkladu zastávaném v napadeném usnesení by i jinak bagatelní krádeže (které by často stojící osamoceně, tedy typicky při absenci recidivy, vůbec nebyly trestným činem) spadaly pod zvýšenou trestní sazbu s dolní hranicí dvou let odnětí svobody, čímž by byla omezena i možnost individualizace sankcionování různých trestných činů spáchaných různými pachateli.

34. Ve svém důsledku by tento výklad znamenal, že na celém území České republiky více než rok byla každá krádež (jednání dle § 205 odst. 1 a 2 trestního zákoníku) zločinem s trestní sazbou od dvou do osmi let odnětí svobody, a to aniž by trestní sazby většiny ostatních trestných činů byly (tak razantně) zvýšeny. Takový výklad se jeví jako neudržitelný, a to právě i ve světle výkladu zastávaného velkým senátem, jenž mimo jiné upozornil i na okolnosti přijetí předmětné právní úpravy, která měla reagovat na dřívější situace (typicky povodně), v nichž pachatelé využívali mimořádné okolnosti k páchání krádeží. V konečném důsledku tak napadeným usnesením došlo k porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i k porušení čl. 39 Listiny, neboť stěžovatel byl odsouzen pro spáchání trestného činu, aniž by (dosud) bylo shledáno naplnění všech jeho znaků.

35. Ústavní soud si je vědom, že se Nejvyšší soud v posuzované věci zabýval i výší trestu, přičemž konstatoval, že stěžovatel by ani v případě odsouzení dle § 205 odst. 2 trestního zákoníku nemohl počítat s uložením trestu (výrazně) mírnějšího. Z hlediska ústavně zaručených práv stěžovatele však nejde jen o to, jaký trest mu je uložen, nýbrž i o to, aby byl uznán vinným ze spáchání trestného činu, kterého se skutečně dopustil [srov. v tomto směru nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2258/14 ze dne 16. 12. 2014 (N 230/75 SbNU 567)], zvláště když trestný čin dle § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku je zločinem, zatímco trestný čin dle § 205 odst. 2 trestního zákoníku je považován toliko za přečin.

VI. Závěr

36. Ústavní soud tedy dospěl k závěru, že usnesením Nejvyššího soudu č. j. 4 Tdo 1255/2020-232 ze dne 15. 12. 2020 byla porušena stěžovatelova práva zaručená čl. 36 odst. 1 a čl. 39 Listiny základních práv a svobod. Toto usnesení proto podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

37. Tento nález nevylučuje, že v průběhu dalšího řízení bude učiněn závěr, že se stěžovatel předmětným jednáním trestného činu dle § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku dopustil i při výkladu, který k problematice zaujal velký senát Nejvyššího soudu (jistou úvahu v tomto směru ostatně naznačil již odvolací soud).

Č. 131
Možnost neodůvodnit rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku za současného vyhoštění podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu (sp. zn. II. ÚS 1184/21 ze dne 26. července 2021)

Zákonem stanovená možnost neodůvodnit soudní rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku za současného vyhoštění podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu musí být z pohledu práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny interpretována restriktivně; tuto možnost lze využít v případech, pokud je žadateli vyhovováno, pokud žadatel vznáší irelevantní argumenty nebo pokud je jeho podání opakované či neodůvodněné. V takových případech je dostačující, pokud usnesení podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu neobsahuje odůvodnění, popř. pokud soud jen odkáže na předchozí zamítavé usnesení, ve kterém se s vznášenými připomínkami vypořádal. Vznáší-li však žadatel relevantní argumenty odůvodňující upuštění od výkonu zbytku trestu za současného vyhoštění, soud se s nimi musí – byť stručně – vypořádat a žadateli je sdělit.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida, soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele N. O., t. č. Věznice Znojmo, zastoupeného Mgr. Filipem Červenkou, advokátem, se sídlem Mánesova 1374/53, Praha 2, proti usnesení Krajského soudu v Brně č. j. 43 Nt 102/2021-15 ze dne 13. 4. 2021, za účasti Krajského soudu v Brně jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Brně č. j. 43 Nt 102/2021-15 ze dne 13. 4. 2021 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatel podal žádost, aby bylo upuštěno od výkonu zbytku trestu odnětí svobody. Stěžovatel v odůvodnění své žádosti uvedl, že má být vyhoštěn na dobu pěti let, a je tak splněna základní podmínka pro upuštění od výkonu zbytku trestu odnětí svobody podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu. Stěžovatel dále poukázal na to, že vykonal již více než třetinu uloženého trestu odnětí svobody, že byl trestán poprvé a že trestem vyhoštění bude znemožněno opakování trestné činnosti na území České republiky. Uvedl rovněž, že se ve výkonu trestu chová řádně, je zařazen do I. prostupné skupiny vnitřní diferenciace a byl několikrát kázeňsky odměněn. V rámci věznice vykonává dobrovolné práce, jelikož jeho žádosti o přidělení zaměstnání nebylo vyhověno kvůli tomu, že je cizincem bez zdravotního

pojištění. Stěžovatel uvedl, že přijal svou vinu a lituje svého jednání. Chtěl by se vrátit do běžného života v Černé Hoře, kde má zajištěno bydlení a díky pomoci rodiny i zaměstnání a kde by se snažil zároveň dokončit studium vysoké školy.

2. Krajský soud v Brně napadeným usnesením žádost stěžovatele zamítl. Usnesení bylo přijato v neveřejném zasedání. V písemném vyhotovení krajský soud uvedl, že v souladu s § 136 odst. 3 trestního řádu má rozhodnutí formu zjednodušeného usnesení, které neobsahuje odůvodnění, neboť se jedná o usnesení vyhotovované ve vykonávacím řízení, proti němuž není přípustná stížnost.

II. Argumentace účastníků

3. Stěžovatel namítá, že napadeným usnesením bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Podle něj Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 3302/18 ze dne 1. 4. 2019 (N 45/93 SbNU 131) uvedl, že zákonem stanovená možnost neodůvodnit soudní rozhodnutí podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu musí být interpretována restriktivně, a vznáší-li žadatel relevantní argumenty, musí se s nimi soud vypořádat a žadateli je sdělit. V této souvislosti stěžovatel odkazuje i na nález sp. zn. III. ÚS 107/21 ze dne 24. 3. 2021(N 64/105 SbNU 194) a usnesení sp. zn. I. ÚS 3543/19 ze dne 21. 1. 2020 a sp. zn. IV. ÚS 727/20 ze dne 5. 5. 2020. Stěžovatel uvádí, že v důsledku neodůvodněného rozhodnutí krajského soudu nemůže posoudit, jaké jsou důvody zamítnutí jeho žádosti a co by měl učinit pro její úspěch v budoucnu. Stěžovatel je tak nucen buď podávat žádosti opakovaně, nebo na jejich podávání rezignovat, mohou-li být bez odůvodnění zamítány. Postup krajského soudu podle stěžovatele vytváří prostor pro libovůli v soudním rozhodování.

4. Krajský soud v Brně ve svém vyjádření k ústavní stížnosti pouze poukázal na to, že postupoval v souladu s § 136 odst. 3 trestního řádu, podle něhož mohou usnesení vyhotovovaná ve vykonávacím řízení, proti nimž není přípustná stížnost, mít formu zjednodušeného usnesení bez odůvodnění. Tyto podmínky byly u napadeného usnesení splněny.

III. Hodnocení Ústavního soudu

5. Ústavní soud připomíná, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti, nikoliv „běžné“ zákonnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů a do jejich rozhodovací činnosti může zasáhnout jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva nebo svobody. V nyní posuzované věci takové porušení shledal, neboť obecný soud nijak neodůvodnil – a to ani písemně, ani ústně – proč byla stěžovatelova žádost zamítnuta.

6. Problematikou soudní diskrece při odůvodňování rozhodnutí podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu se Ústavní soud již v minulosti opakovaně zabýval. Dospěl přitom při ústavně konformním výkladu právní úpravy k závěru, že trestním řádem stanovená možnost neodůvodnit soudní rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku za současného vyhoštění podle uvedeného ustanovení trestního řádu musí být z pohledu práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny interpretována restriktivně. Ústavní soud omezil možnost neodůvodnit takové rozhodnutí jen na případy, ve kterých je žadateli vyhovováno, vznáší-li irelevantní argumenty nebo je-li jeho podání opakované či neodůvodněné, popřípadě odkazuje-li soud jen na své předchozí zamítavé usnesení, ve kterém se se vznášenými připomínkami vypořádal. Ústavní soud zdůraznil, že „vznáší-li však žadatel relevantní argumenty odůvodňující upuštění od výkonu zbytku trestu za současného vyhoštění, soud se s nimi musí – byť stručně – vypořádat a žadateli je sdělit“ [srov. zejména nález sp. zn. II. ÚS 3302/18 ze dne 1. 4. 2019 (N 45/93 SbNU 131), body 11–18; nález sp. zn. III. ÚS 2912/20 ze dne 2. 2. 2021 (N 21/104 SbNU 255), body 13–14; nález sp. zn. III. ÚS 107/21 ze dne 24. 3. 2021, body 12–15; či nález sp. zn. II. ÚS 279/21 ze dne 15. 3. 2021 (N 51/105 SbNU 91), body 11–15 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na

https://nalus.usoud.cz)]. V nynější věci rozhodující senát Ústavního soudu neshledal důvod se od tohoto právního názoru odchýlit a využít postupu podle § 23 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu. Krajský soud ostatně ve svém vyjádření žádné argumenty, proč by se měl Ústavní soud od dosavadní judikatury odchýlit, ani nepředložil.

7. Ústavní soud tedy opětovně shrnuje, že zákonem stanovená možnost neodůvodnit soudní rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku za současného vyhoštění podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu musí být z pohledu práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny interpretována restriktivně; tuto možnost lze využít v případech, pokud je žadateli vyhovováno, pokud žadatel vznáší irelevantní argumenty nebo pokud je jeho podání opakované či neodůvodněné. V takových případech je dostačující, pokud usnesení podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu neobsahuje odůvodnění, popř. pokud soud jen odkáže na předchozí zamítavé usnesení, ve kterém se s vznášenými připomínkami vypořádal. Vznáší-li však žadatel relevantní argumenty odůvodňující upuštění od výkonu zbytku trestu za současného vyhoštění, soud se s nimi musí – byť stručně – vypořádat a žadateli je sdělit.

8. Výše zmíněný restriktivní výklad je třeba aplikovat i v posuzované věci. Stěžovatel ve své žádosti uvedl relevantní argumenty ve svůj prospěch (bod 1 výše), krajský soud však žádost v neveřejném zasedání zamítl a své usnesení neodůvodnil. Stěžovateli tak nebyly ani ústně, ani písemně sděleny důvody vedoucí k zamítnutí jeho žádosti. Napadeným usnesením tudíž došlo k porušení základního práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud přisvědčuje i úvaze stěžovatele, že takové rozhodnutí ho vrhá do nejistoty ohledně toho, zda by bylo vhodné, aby podal žádost s určitým časovým odstupem znovu, či zda může jiným způsobem přispět ke kladnému rozhodnutí v budoucnu.

9. Ústavní soud proto vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona napadené usnesení zrušil. Krajský soud bude muset nově rozhodnout o žádosti stěžovatele podle § 327 odst. 1 písm. b) trestního řádu a k odůvodnění svého rozhodnutí přistoupit v souladu s výše vyloženými principy.

Č. 132
Obnovené řízení po rozsudku ESLP ve věci Tempel proti České republice (sp. zn. Pl. ÚS 110/20 ze dne 27. července 2021)

Vrchní soud v neveřejném zasedání sám hodnotil soudem prvního stupně provedené a hodnocené důkazy, ačkoli takový postup zapovídá § 263 odst. 7 trestního řádu. Krajskému soudu důrazně naznačil, že nevina stěžovatele z provedených důkazů nevyplývá, byť formálně deklaroval, že je prost toho, aby naznačoval, jakým způsobem měly být provedené důkazy soudem prvního stupně zhodnoceny. Tím hrubě zasáhl do práva stěžovatele na soudní ochranu a na zákonného soudce podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny

Nález

Ústavní soud rozhodl v plénu složeném z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj), Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka v obnoveném řízení o ústavních stížnostech Roberta Tempela, toho času ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Bělušice, zastoupeného Jakubem Křížem, advokátem, sídlem Na Podkovce 281/10, Praha 4, proti usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 790/2010 ze dne 28. 7. 2011, rozsudku Vrchního soudu v Praze č. j. 8 To 97/2009-4175 ze dne 9. 12. 2009, rozsudku Krajského soudu v Praze č. j. 2 T 46/2007-4003 ze dne 26. 11. 2008 a proti usnesení Vrchního soudu v Praze č. j. 8 To 45/2007-3551 ze dne 29. 5. 2007, původně vedených pod sp. zn. III. ÚS 1913/07 a sp. zn. II. ÚS 3555/11, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze a Krajského soudu v Praze jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 790/2010 ze dne 28. 7. 2011, rozsudkem Vrchního soudu v Praze č. j. 8 To 97/2009-4175 ze dne 9. 12. 2009, rozsudkem Krajského soudu v Praze č. j. 2 T 46/2007-4003 ze dne 26. 11. 2008 a usnesením Vrchního soudu v Praze č. j. 8 To 45/2007-3551 ze dne 29. 5. 2007 byla porušena základní práva stěžovatele na soudní ochranu a na zákonného soudce podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a průběh trestního řízení

1. Včasnými ústavními stížnostmi, které i v ostatním splňují podmínky stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených soudních rozhodnutí, a to zejména pro porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z napadených soudních rozhodnutí, jakož i vyžádaného trestního spisu, původně vedeného u Krajského soudu v Plzni pod sp. zn. 4 T 2/2003, posléze u Krajského soudu v Praze pod sp. zn. 2 T 46/2007, Ústavní soud zjistil, že dne 28. 1. 2003 byla na stěžovatele ke Krajskému soudu v Plzni podána obžaloba pro trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1, odst. 2 písm. a), h) zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v tehdy platném znění. Tohoto trestného činu se měl stěžovatel dopustit tím, že „dne 20. 8. 2001 ve večerních hodinách vylákal L. S. a M. V. na lesní parkoviště po pravé straně silnice třetí třídy č. 21027 před obcí H., okres S., kde měl předat částku 400.000,- Kč L. S. za vozidlo zn. Audi A6 Avant 2,5 TDI, SPZ XXX, a zde dosud neustanovenou krátkou střelnou zbraní nejprve několika výstřely usmrtil poškozeného L. S. a následně dalšími výstřely a za použití hrubého fyzického násilí směřujícího zejména proti hlavě, ale i tělu, usmrtil poškozeného M. V. a jejich těla následujícího dne za pomoci svědka L. V. zakopal na pozemku domu č. X v obci S., okres Ch., uživatele Z. M., přičemž před zahrabáním těl tato prohledal a odcizil poškozeným dva kusy mobilních telefonů“.

3. Dne 25. 4. 2003 byla k témuž soudu podána další obžaloba, a to jednak proti stěžovateli pro trestný čin nedovoleného ozbrojování podle § 185 odst. 1 trestního zákona, jednak proti stěžovateli a spoluobžalovaným R. K. a M. S. pro trestný čin loupeže podle § 234 odst. 1 a odst. 2 písm. a) trestního zákona. Tato věc byla u Krajského soudu v Plzni zapsána pod sp. zn. 4 T 4/2003. Usnesením Krajského soudu v Plzni č. j. 4 T 4/2003-758 ze dne 2. 5. 2003 bylo rozhodnuto o spojení obou věcí ke společnému projednání a rozhodnutí s tím, že věc bude vedena pod sp. zn. 4 T 2/2003.

4. Rozsudkem Krajského soudu v Plzni č. j. 4 T 2/2003-1963 ze dne 17. 9. 2004 byli stěžovatel a výše jmenovaní spoluobžalovaní uznáni vinnými trestným činem loupeže podle § 234 odst. 1 trestního zákona, jehož se měli dopustit způsobem popsaným ve skutkové větě výroku o vině tohoto rozsudku. U stěžovatele krajský soud podle § 37 trestního zákona upustil od uložení souhrnného trestu, a sice vzhledem k jeho odsouzení rozsudkem Krajského soudu v Plzni sp. zn. 5 T 4/2002 ze dne 30. 4. 2004 ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu v Praze sp. zn. 10 To 80/2004 ze dne 23. 6. 2004. Naproti tomu byl stěžovatel podle § 226 písm. c) trestního řádu (dále též „tr. ř.“) zproštěn obžaloby pro výše uvedené jednání kvalifikované jako trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1, odst. 2 písm. a), h) trestního zákona, u něhož krajský soud dospěl k závěru, že v řízení nebylo prokázáno, že tento čin spáchal stěžovatel. Podle § 226 písm. a) tr. ř. pak byl stěžovatel zproštěn obžaloby i pro jednání kvalifikované v obžalobě jako trestný čin nedovoleného ozbrojování podle § 185 odst. 1 trestního zákona. V posledně uvedeném případě dospěl krajský soud k závěru, že dokazováním nebylo prokázáno, že se tento skutek stal. Týmž rozsudkem bylo dále rozhodnuto o trestech spoluobžalovaných za zmíněný trestný čin loupeže i o náhradě škody.

5. K odvolání státní zástupkyně, podanému v neprospěch stěžovatele, Vrchní soud v Praze usnesením sp. zn. 8 To 140/2004, 8 To 155/2004 ze dne 1. 12. 2004 vyloučil trestní stíhání stěžovatele k samostatnému projednání a rozhodnutí, dále jím zrušil napadený rozsudek krajského soudu v části týkající se stěžovatele a v tomto rozsahu mu věc vrátil k novému projednání a rozhodnutí. Odvolací soud dospěl k závěru, že soud prvního stupně své rozhodnutí založil pouze na destruktivním hodnocení výpovědí svědka L. V., aniž se přitom řádně vypořádal se všemi provedenými důkazy, pročež rozsudek v této části označil za nepřezkoumatelný. Ohledně spoluobžalovaných R. K. a M. S. rozhodl Vrchní soud v Praze samostatným rozsudkem sp. zn. 8 To 140/2004 ze dne 8. 12. 2004.

6. Na podkladě zmíněného usnesení Vrchního soudu v Praze se v (již samostatné) věci stěžovatele konalo nové hlavní líčení, a to ve stejném složení senátu. Rozsudkem č. j. 4 T 2/2003-2186 ze dne 1. 2. 2005 byl stěžovatel uznán vinným trestným činem loupeže podle § 234 odst. 1 trestního zákona jako zvlášť nebezpečný recidivista podle § 41 odst. 1 trestního zákona. Krajský soud opět podle § 37 trestního zákona upustil od uložení souhrnného trestu

vzhledem k trestu, který byl stěžovateli uložen rozsudkem Krajského soudu v Plzni sp. zn. 5 T 4/2002 ze dne 30. 4. 2004 ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu v Praze sp. zn. 10 To 80/2004 ze dne 23. 6. 2004. Naproti tomu byl stěžovatel podle § 226 písm. c) tr. ř. znovu zproštěn obžaloby pro skutek, ve kterém bylo obžalobou spatřováno spáchání trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1, odst. 2 písm. a) a h) trestního zákona, když krajský soud i při doplněném dokazování dospěl k závěru, že v řízení nebylo prokázáno, že tento čin spáchal právě stěžovatel. Podle § 226 písm. a) tr. ř. ho krajský soud taktéž znovu zprostil obžaloby pro skutek, ve kterém bylo obžalobou spatřováno spáchání trestného činu nedovoleného ozbrojování podle § 185 odst. 1 trestního zákona.

7. I tento rozsudek napadla státní zástupkyně odvoláním v neprospěch stěžovatele. Vrchní soud v Praze rozsudkem č. j. 8 To 26/2005-2280 ze dne 27. 4. 2005 rozsudek krajského soudu zrušil v části týkající se výroku o trestu za trestný čin loupeže podle § 234 odst. 1 trestního zákona a v tomto rozsahu ve věci sám rozhodl tak, že stěžovateli uložil souhrnný trest odnětí svobody v trvání 13 roků a 6 měsíců, pro jehož výkon ho zařadil do věznice se zvýšenou ostrahou. Spolu s tím zrušil výrok o trestu z rozsudku Krajského soudu v Plzni sp. zn. 5 T 4/2002 ze dne 30. 4. 2004 ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu v Praze sp. zn. 10 To 80/2004 ze dne 23. 6. 2004 a rozhodnutí na ně navazující. Odvolací soud zrušil odvoláním dotčený rozsudek rovněž ve zprošťujícím výroku stran trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1, odst. 2 písm. a) a h) trestního zákona a v tomto rozsahu vrátil věc soudu prvého stupně k novému projednání a rozhodnutí. Současně podle § 262 tr. ř. nařídil, aby věc byla projednána a rozhodnuta v jiném složení senátu. Odvolání státní zástupkyně proti zprošťujícímu výroku stran nedovoleného ozbrojování vrchní soud dle § 256 tr. ř. jako nedůvodné zamítl.

8. V odůvodnění svého rozsudku vrchní soud uvedl, že skutkový stav zjištěný krajským soudem lze pokládat za dostatečný podklad pro rozhodnutí. Neztotožnil se však se závěrem soudu prvního stupně, že provedeným dokazováním nebyla prokázána vina stěžovatele trestným činem vraždy podle § 219 odst. 1, odst. 2 písm. a) a h) trestního zákona, takový závěr označil za přinejmenším předčasný. Krajský soud dle mínění odvolacího soudu nepřihlédl ke všem provedeným důkazům, řadu důkazů při svém hodnocení pominul a nevypořádal se se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí. Krajskému soudu opět vytkl, že odůvodnění jeho rozsudku je založeno prakticky jen na otázce věrohodnosti svědka L. V., aniž se vypořádal s obhajobou stěžovatele a jeho argumentací, kterou v průběhu trestního řízení postupně předkládal. Vrchní soud závěrem uvedl, že je prost toho, aby naznačoval, jakým způsobem měly být provedené důkazy hodnoceny, neboť hodnocení důkazů je výlučným právem soudu prvního stupně.

9. Proti IV. výroku rozsudku Vrchního soudu v Praze č. j. 8 To 26/2005-2280 ze dne 27. 4. 2005, jímž bylo nařízeno, aby věc stěžovatele byla projednána a rozhodnuta v jiném složení senátu téhož soudu, podal stěžovatel ústavní stížnost, již Ústavní soud svým usnesením sp. zn. III. ÚS 389/05 ze dne 15. 9. 2005 odmítl jako zjevně neopodstatněnou, když dospěl k závěru, že nezhodnotil-li soud prvního stupně všechny provedené důkazy jednotlivě i v jejich souhrnu, nejde jen o formální vadu odůvodnění rozsudku ve smyslu § 125 odst. 1 tr. ř., ale také o postup odporující § 2 odst. 6 tr. ř. Jednal-li takto soud prvního stupně opakovaně, nepředstavovalo použití § 262 tr. ř. ze strany odvolacího soudu zásah do práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny.

10. Krajský soud v Plzni v novém složení senátu konal celé hlavní líčení od počátku znovu. Předmětem tohoto stadia trestního řízení již byl pouze obžalovaný skutek, jímž se měl stěžovatel dopustit trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1, odst. 2 písm. a) a h) trestního zákona. Krajský soud znovu provedl všechny důkazy vztahující se ke stíhanému skutku a doplnil dokazování o některé další důkazy, jejichž potřeba vyplynula v průběhu hlavního líčení. Vzal přitom v úvahu, že mu nadřízeným soudem nebyly uloženy žádné konkrétní

pokyny k doplnění dokazování a skutkový stav zjistitelný na základě důkazů provedených v původním hlavním líčení byl považován za dostatečný pro rozhodnutí. Novým rozsudkem tohoto soudu č. j. 4 T 2/2003-3098 ze dne 18. 5. 2006 byl stěžovatel opět podle § 226 písm. c) tr. ř. zproštěn obžaloby pro skutek naplňující znaky trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1, odst. 2 písm. a) a h) trestního zákona. Krajský soud nadále nepovažoval svědectví svědka L. V. za věrohodné, protože bylo plné vnitřních rozporů. Nepřímé důkazy přitom jednoznačně na vinu stěžovatele nepoukazovaly, přičemž zde byla dána možnost existence od obžaloby odchylného průběhu skutkového děje. Nebylo tak bez důvodných pochybností prokázáno, že by byl trestný čin spáchal stěžovatel.

11. K dalšímu odvolání státní zástupkyně, podanému v neprospěch stěžovatele, Vrchní soud v Praze svým usnesením č. j. 8 To 86/2006-3209 ze dne 4. 10. 2006 zrušil napadený rozsudek v celém rozsahu a věc vrátil Krajskému soudu v Plzni k novému projednání a rozhodnutí. V odůvodnění svého rozhodnutí odvolací soud poukázal na to, že se předmětnou věcí zabývá již potřetí, přičemž upozornil na svá předchozí rozhodnutí. Podotkl, že na rozdíl od obou svých předchozích rozsudků se krajský soud v čerstvém rozsudku již vypořádal s okolnostmi významnými pro rozhodnutí a jeho nejnovější rozsudek již netrpí vadou spočívající v tom, že by neobsahoval hodnocení provedených důkazů. Vrchní soud však tentokráte shledal nesprávným způsob hodnocení důkazů, který dle jeho názoru neodpovídá požadavkům § 2 odst. 6 tr. ř. Odvolací soud soudu prvního stupně vytkl, že se opět neoprostil od zjevně jednostranného stanoviska hodnotit důkazy ve prospěch obžalovaného a neuvědomil si, že zásada „v pochybnostech ve prospěch obžalovaného“ neznamená, že jakékoli pochybnosti v důkazní situaci je třeba vykládat striktně tak, že svědčí ve prospěch obžalovaného, a že i tato zásada má své meze a nelze ji dovádět do absurdity. Vrchní soud na konkrétních závěrech krajského soudu ukázal, proč dle jeho názoru bylo hodnocení věrohodnosti svědka L. V. opět provedeno destruktivním způsobem a směřovalo k jeho znevěrohodnění. Jeho výslech byl dle názoru odvolacího soudu veden způsobem znejišťujícím svědka, když byl kupříkladu vyzýván, aby se znovu vyjadřoval k tomu, co již uvedl, nebo mu byly opakovaně předkládány k vyjádření další důkazy, a to mnohdy způsobem, který svědčí o tendenčnosti vedení jeho výslechu.

12. V další části odůvodnění svého usnesení vrchní soud zaujal stanovisko k obhajobě stěžovatele. Poukázal na obecně zakotvené právo nevypovídat a hájit se způsobem, jaký obviněný uzná za vhodný, ale poukázal na to, že by bylo možno logicky očekávat, že ten, kdo byl obviněn neprávem a současně ví, kdo trestný čin spáchal, se touto skutečností začne hájit ihned po sdělení obvinění, aby mohlo být dokazování od počátku zaměřeno tímto směrem a mohly být shromážděny důkazy, které by vedly k usvědčení tohoto pachatele. V té spojitosti odvolací soud zdůraznil, že stěžovatel po zahájení trestního stíhání opakovaně odmítl k věci vypovídat, přičemž jeho pozdější výpovědi se měnily. Dle přesvědčení vrchního soudu nebylo možno nevidět, že stěžovatel zvolil taktiku vyčkávání a poté svoji obhajobu založil na znalosti stavu probíhajícího dokazování. Vrchní soud předestřel premisu, dle níž, byli-li na místě činu v době střelby jen stěžovatel a svědek L. V., potom není třeba zpochybňovat tvrzení jednoho či druhého o způsobu střelby, ale je třeba vycházet z toho, kdy a za jakých okolností který z nich svoji verzi uvedl. V té souvislosti vrchní soud shledal úvahu krajského soudu o tom, že soud musí zvažovat, zda jsou provedenými důkazy prokázána tvrzení obžaloby, a nikoli zda je či není vyvrácena obhajoba obžalovaného, za rozpornou s povinností soudu stanovenou v § 2 odst. 6 tr. ř. Vrchní soud také neopomněl vyzdvihnout, že stěžovatel se prostřednictvím dopisů z vazby snažil ovlivňovat svědky. Krajskému soudu zároveň uložil doplnit dokazování o další navrhované důkazy.

13. Na základě posledně uvedeného usnesení Vrchního soudu v Praze se před týmž senátem Krajského soudu v Plzni konalo hlavní líčení za účelem doplnění dokazování podle pokynů vrchního soudu. Výsledným rozsudkem téhož soudu č. j. 4 T 2/2003-3446 ze dne 6. 3.

2007 byl stěžovatel opět podle § 226 písm. c) tr. ř. zproštěn obžaloby pro skutek naplňující znaky trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1, odst. 2 písm. a) a h) trestního zákona. V odůvodnění tohoto svého v pořadí již čtvrtého zprošťujícího rozsudku krajský soud uvedl, že nenabyl přesvědčení o tom, že vina stěžovatele byla prokázána s požadovanou mírou jistoty, když nevěrohodnost svědectví L. V. zůstala i ve světle doplněného dokazování nedotčena. Krajský soud poznamenal, že odůvodnění kasačního rozhodnutí vrchního soudu vyvolává dojem, že odvolací soud by zhodnotil důkazy tak, že by dospěl k závěru o vině stěžovatele. Pokud by se krajský soud těmito vodítky řídil a rozhodl věc v souladu s názory odvolacího soudu, porušil by dle svých slov § 2 odst. 6 tr. ř., podle něhož orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vlastního přesvědčení.

14. Tento čtvrtý zprošťující rozsudek soudu prvního stupně opět napadla státní zástupkyně odvoláním, o němž rozhodl Vrchní soud v Praze usnesením č. j. 8 To 45/2007--3551 ze dne 29. 5. 2007 tak, že napadený rozsudek krajského soudu v celém rozsahu zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně (výrok I). Současně podle § 262 tr. ř. nařídil, aby věc projednal a rozhodl Krajský soud v Praze (výrok II). V odůvodnění svého rozhodnutí odvolací soud uvedl, že krajský soud se v rámci hodnocení důkazů opětovně neoprostil od zjevně jednostranného stanoviska hodnotit důkazy jednoznačně ve prospěch stěžovatele a neustoupil ani od svého postoje znevěrohodnit výpověď svědka L. V., přičemž nejenže nevzal v úvahu výhrady odvolacího soudu v předchozím zrušovacím usnesení, nýbrž některé z nich ve své podstatě přímo odmítl, popřípadě jim dal zcela jiný význam, když jejich odůvodnění odvolacím soudem účelově vytrhl z kontextu. S ohledem na tato svá zjištění dospěl Vrchní soud v Praze k závěru, že Krajský soud v Plzni zjevně není schopen se oprostit od zaujatého hodnocení důkazů, což ve svém důsledku znamená, že tento soud není schopen, resp. dokonce postrádá vůli ve věci objektivně a spravedlivě rozhodnout. Vrchní soud tak rozhodl, že věc projedná a rozhodne Krajský soud v Praze, který se z hlediska ekonomiky řízení (trvalé bydliště řady svědků, působení znalců) jeví být svou polohou soudem nejvhodnějším.

15. Posledně uvedené usnesení vrchního soudu napadl stěžovatel ústavní stížností, již Ústavní soud usnesením sp. zn. III. ÚS 1913/07 ze dne 13. 12. 2007 odmítl v části směřující proti rušícímu výroku dle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako nepřípustnou a ve zbývající části (tj. proti výroku o přikázání věci Krajskému soudu v Praze) dle § 43 odst. 2 písm. a) téhož zákona jako zjevně neopodstatněnou.

16. Krajský soud v Praze po přikázání věci konal celé hlavní líčení od počátku znovu. Rozsudkem č. j. 2 T 46/2007-4003 ze dne 26. 11. 2008 uznal stěžovatele vinným trestným činem vraždy podle § 219 odst. 1, odst. 2 písm. a) a h) trestního zákona, jehož se měl dopustit výše popsaným skutkem (soud skutkovou větu obžaloby pojal do svého rozhodnutí beze změn). Za tento trestný čin a za trestné činy loupeže podle § 234 odst. 1, odst. 2 písm. a) trestního zákona, resp. § 234 odst. 1 trestního zákona, jimiž byl uznán vinným vzpomenutým rozsudkem Krajského soudu v Plzni č. j. 4 T 2/2003-2186 ze dne 1. 2. 2005 ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu v Praze č. j. 8 To 26/2005-2280 ze dne 27. 4. 2005, byl odsouzen k „souhrnnému trestu doživotí“, pro jehož výkon byl zařazen do věznice se zvýšenou ostrahou. Krajský soud v Praze současně zrušil výrok o trestu rozsudku Krajského soudu v Plzni č. j. 4 T 2/2003-2186 ze dne 1. 2. 2005 ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu v Praze č. j. 8 To 26/2005-2280 ze dne 27. 4. 2005 a další rozhodnutí na tyto rozsudky obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. V odůvodnění tohoto rozsudku krajský soud vyšel z toho, že svědectví L. V. vykazuje jen nevýznamné rozpory a v klíčových bodech je věrohodné a ustálené. Popis událostí předestřený tímto svědkem byl dle názoru krajského soudu přesnější a přesvědčivější nežli verze předložená stěžovatelem a nadto byl podpořen i dalšími důkazy.

17. K odvolání stěžovatele proti odsuzujícímu rozsudku krajského soudu Vrchní soud v Praze rozsudkem č. j. 8 To 97/2009-4175 ze dne 9. 12. 2009 rozsudek soudu prvního stupně

částečně zrušil, a to ve výroku o trestu. Za podmínek uvedených v § 259 odst. 3 tr. ř. sám rozhodl tak, že stěžovateli uložil za trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1, odst. 2 písm. a) a h) trestního zákona a za shora zmíněné trestné činy loupeže výjimečný souhrnný trest odnětí svobody na doživotí, pro jehož výkon jej zařadil do věznice se zvýšenou ostrahou. Odvolací soud se ztotožnil se skutkovými zjištěními soudu prvního stupně a jeho posouzením věrohodnosti svědka L. V. a nevěrohodnosti obhajoby stěžovatele. Dospěl k závěru, že důkazy jednoznačně ukazují na vinu stěžovatele a není z nich možné vyvodit jiný závěr.

18. Následné dovolání stěžovatele proti posledně uvedenému rozsudku odvolacího soudu Nejvyšší soud usnesením sp. zn. 8 Tdo 790/2010 ze dne 28. 7. 2011 odmítl jako zjevně neopodstatněné. Shledal, že hodnocení důkazů Krajským soudem v Praze i Vrchním soudem v Praze bylo logické a neneslo známky libovůle. Stran námitek proti přikázání věci jinému soudu Nejvyšší soud odkázal na shora vzpomenuté usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1913/07 ze dne 13. 12. 2007, jímž se cítil být vázán.

19. Usnesení dovolacího soudu a jemu předcházející odsuzující rozsudky Krajského soudu v Praze a Vrchního soudu v Praze posléze napadl stěžovatel ústavní stížností, kterou Ústavní soud usnesením sp. zn. II. ÚS 3555/11 ze dne 19. 4. 2012 odmítl podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněný.

20. Na základě stížnosti navrhovatele, podané po vydání rozhodnutí Ústavního soudu ve věci sp. zn. II. ÚS 3555/11, shledal Evropský soud pro lidská práva (dále též „ESLP“) rozsudkem ze dne 25. 6. 2020 ve věci *Tempel proti České republice* (stížnost č. 44151/12 podaná dne 11. 7. 2012), že postupem soudů došlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). ESLP konkrétně uvedl, že Vrchní soud v Praze opakovaně přistupoval k použití § 262 tr. ř., a to tak dlouho, dokud Krajský soud v Praze, jemuž byla věc nakonec vrchním soudem přikázána, neuznal navrhovatele vinným z vraždy a neodsoudil ho k doživotnímu trestu odnětí svobody, na rozdíl od Krajského soudu v Plzni, který navrhovatele obžaloby čtyřikrát zprostil. V té souvislosti poukázal ESLP na to, že při rušení prvoinstančních rozsudků vrchní soud především vytýkal soudu prvního stupně způsob, jakým hodnotil důkazy, včetně věrohodnosti svědka L. V. Tento přístup je dle názoru ESLP v rozporu s § 263 odst. 7 tr. ř. tak, jak jej vykládá Ústavní soud, podle jehož judikatury je odvolací soud vázán hodnocením důkazů provedeným soudem prvního stupně. Vrchnímu soudu ESLP dále vytkl, že z důkazů provedených soudem prvního stupně vyvodil odlišné závěry, aniž by byl sám dotčeného svědka vyslechl či aniž by byl alespoň vyložil, proč nepokládá jeho výslech za této situace za nezbytný.

21. ESLP rovněž odkázal na rozhodnutí vrchního soudu, jímž byla věc přikázána jinému soudu prvního stupně a které obsahuje formulace, jež dle něj mohou být vykládány jako podsouvání názoru, že soud prvního stupně by měl dospět k odlišným závěrům ohledně věrohodnosti předmětného svědka a že odvolací soud neakceptuje jiný výsledek řízení než odsouzení stěžovatele. ESLP podotkl, že takové závěry stěží obstojí ve světle ustálené judikatury Ústavního soudu. Dle názoru ESLP odvolací soud nesmí za žádných okolností udělovat pokyny soudu prvního stupně v tom smyslu, zda by měl rozhodnout o vině či nevině obžalovaného, resp. nemůže založit své pochybnosti o nezávislosti a nestrannosti soudců ani své výtky, že soud prvního stupně se neřídil závaznými pokyny, na pouhé skutečnosti, že soud prvního stupně dospěl k takovým skutkovým zjištěním a závěru o vině stěžovatele, s nimiž se odvolací soud pouze neztotožňuje. Podle ESLP sled událostí v případu stěžovatele významně svědčí o selhání justice, jímž utrpěla celková spravedlivost řízení.

22. Poté, co dotčený rozsudek ESLP nabyl dne 16. 11. 2020 právní moci, podal stěžovatel k Ústavnímu soudu dle § 119 a násl. zákona o Ústavním soudu návrh na povolení obnovy řízení ve věcech jeho ústavních stížností, vedených u Ústavního soudu pod sp. zn. II. ÚS 3555/11 a sp. zn. III. ÚS 1913/07, a to s poukazem na závěry vyslovené ve zmíněném rozsudku ESLP. Usnesením sp. zn. Pl. ÚS 110/20 ze dne 9. 2. 2021 Ústavní soud návrhu

stěžovatele vyhověl, obnovu řízení ve věcech obou ústavních stížností povolil za současného zrušení původních rozhodnutí tyto ústavní stížnosti vyřizujících, a sice usnesení sp. zn. III. ÚS 1913/07 ze dne 13. 12. 2007 a usnesení sp. zn. II. ÚS 3555/11 ze dne 19. 4. 2012.

II. Argumentace stěžovatele

23. Stěžovatel v ústavních stížnostech a jejich doplnění vznesl několik okruhů námitek. Zejména ohledně postupu Vrchního soudu v Praze, který opakovaně přistoupil k použití § 262 tr. ř. a odnětí věci zákonnému senátu a posléze i soudu, a důvodů, pro které tento soud přistupoval k rušení zprošťujících rozsudků Krajského soudu v Plzni. Dále i ohledně důvodů, na jejichž základě Krajský soud v Praze a Vrchní soud v Praze ve svých odsuzujících rozsudcích dospěly k závěru o vině stěžovatele i uložení výjimečného souhrnného trestu odnětí svobody na doživotí, včetně navazujícího odmítavého usnesení Nejvyššího soudu.

24. Pokud jde o prvý okruh výhrad směřujících proti použití ustanovení 262 tr. ř. Vrchním soudem v Praze, stěžovatel zdůraznil, že ESLP ve svém rozsudku podrobně rozvedl, proč v daném případě nebylo možno opakované odejmutí věci jeho zákonnému soudci považovat za souladné s právem na spravedlivý proces garantovaným čl. 6 odst. 1 Úmluvy. ESLP dle jeho názoru upozornil, že zatímco rozhodnutí podle § 262 tr. ř. by mělo být zcela výjimečné, vrchní soud jej v daném případu uplatňoval tak dlouho, dokud Krajský soud v Praze, jemuž byla věc nakonec vrchním soudem přikázána, neuznal stěžovatele vinným z vraždy a neodsoudil jej k doživotnímu trestu odnětí svobody. ESLP dle stěžovatele neshledal, že zde byly dány „zřetelné, zřejmé a nepochybné důvody“, resp. že by existence těchto důvodů byla jednoznačně prokázána, jak Ústavní soud ve své ustálené judikatuře stran podmínek použití § 262 tr. ř. požaduje.

25. Stěžovatel v původní ústavní stížnosti ve věci sp. zn. III. ÚS 1913/07 namítl porušení svého ústavně zaručeného práva na zákonného soudce s odkazem na nálezy Ústavního soudu ve věcech sp. zn. III. ÚS 711/01 (N 66/26 SbNU 193) a sp. zn. III. ÚS 90/95 (N 82/4 SbNU 271). V doplnění této své ústavní stížnosti po vydání rozsudku ESLP a povolení obnovy řízení před Ústavním soudem poukázal rovněž na nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 4091/18 ze dne 5. 2. 2019 (N 22/92 SbNU 218), jímž bylo zrušeno rozhodnutí téhož senátu Vrchního soudu v Praze o použití § 262 tr. ř. v jiné trestní věci, i na nález ve věci sp. zn. II. ÚS 2317/11 (N 19/64 SbNU 187).

26. Stěžovatel má dále za to, že Vrchní soud v Praze v napadeném usnesení ze dne 29. 5. 2007 pochybil i tím, že svůj tehdejší rušící výrok založil nikoli na nerespektování svého právního názoru Krajským soudem v Plzni, nýbrž na odlišném hodnocení důkazů, zvláště jde-li o věrohodnost výpovědi svědka L. V. Krajský soud v Plzni však dle mínění stěžovatele provedl obsáhlé dokazování, přičemž nelze dovodit, že by byl ve svém posledním zprošťujícím rozsudku důkazy prováděl a hodnotil způsobem vzbuzujícím pochybnosti o jeho objektivním přístupu k věci či že by byl jinak postupoval v rozporu s trestním řádem a jeho zásadami. V té spojitosti stěžovatel upozornil, že odvolací soud může odlišně hodnotit provedené důkazy jedině v případě, že je sám provede ve veřejném zasedání. V opačném případě je vázán hodnocením důkazů provedeným nalézacím soudem, jak plyne z § 263 odst. 7 tr. ř. V daném případě přitom odvolací soud žádné vlastní dokazování neprováděl.

27. Stěžovatel dále podotkl, že má-li být podle § 2 odst. 5 tr. ř. prokázán stav věci nad jakoukoliv důvodnou pochybnost, přičemž odvolací soud je dle § 263 odst. 7. tr. ř. vázán zjištěným skutkovým stavem, resp. hodnocením důkazů provedeným soudem prvního stupně, potom pochybení při použití zásady „v pochybnostech ve prospěch obžalovaného“ (*in dubio pro reo*) může dle stěžovatele spočívat pouze v tom, že tento soud považuje za rozumnou pochybnost něco, co jí – bez ohledu na provedené důkazy a jejich hodnocení – být nemůže, tedy jen v případě extrémního rozporu mezi skutkovými zjištěními a provedenými důkazy. Pouze tehdy lze dle stěžovatele i bez konkrétního hodnocení provedených důkazů učinit závěr

o nesprávnosti úvah nalézacího soudu. To se však v jeho případě nestalo. Vrchní soud v Praze ve svém zrušovacím usnesení ze dne 29. 5. 2007 sice odkazuje na porušení pravidel formální logiky při vyvozování závěrů z provedených důkazů, nicméně ve své konkrétní argumentaci se neobejde bez vlastního hodnocení důkazů, které je ovšem odlišné od hodnocení důkazů provedených Krajským soudem v Plzni. Ostatně dle stěžovatele nelze přehlédnout, že sám vrchní soud výslovně uvádí, že krajský soud odmítl akceptovat jeho výhrady „stran hodnocení důkazů“. Neprovedl-li však sám tyto důkazy ve veřejném zasedání, nemohl se s odkazem na nesprávné hodnocení důkazů dovolávat ani nesprávné aplikace zásady *in dubio pro reo*.

28. Stěžovatel zaměřil své výhrady i proti rozhodnutím trestních soudů vydaným poté, co Vrchní soud v Praze přikázal věc k projednání a rozhodnutí Krajskému soudu v Praze. Úvodem vyzdvihl srovnání čtvrtého zprošťujícího rozsudku Krajského soudu v Plzni s odsuzujícím rozsudkem Krajského soudu v Praze z hlediska kvantity i kvality. Krajskému soudu v Praze stěžovatel vytkl, že odmítl pořídit zvukový záznam z hlavních líčení, což se ve výsledku odrazilo zejména na dezinterpretaci svědeckých výpovědí. Odsuzující rozsudek tohoto soudu dle stěžovatele postrádá hodnocení provedených důkazů a byl „vykraden“, co se týče důkazů svědčících o jeho nevině, o čemž mimo jiné vypovídá takřka poloviční rozsah oproti daleko pečlivějšímu rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 6. 3. 2007. Tato okolnost vrchnímu soudu v pozdějším odvolacím řízení náhle nevadila. To lze dle stěžovatele současně ilustrovat na opomenutí celé řady důkazů prokazujících nevěrohodnost jediného přímého svědka L. V., ačkoli tyto důkazy byly opakovaně procesně řádným způsobem provedeny v hlavních líčeních před Krajským soudem v Plzni. Stěžovatel tyto důkazy v doplnění k ústavním stížnostem jednotlivě rozvedl.

29. Stěžovatel vzpomněl rovněž nepřiměřenou délku řízení a selhání Nejvyššího soudu při přezkumu splnění podmínek k uložení doživotního trestu odnětí svobody. Dle jeho mínění mu nebylo možné uložit trest odnětí svobody na doživotí, neboť objektivně nebyly splněny kumulativní podmínky pro jeho uložení uvedené v § 29 odst. 3 trestního zákona ve znění účinném v době spáchání činu (tj. k 20. 8. 2001), zvláště podmínka, že zde není naděje, že by ho bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad 15 až do 25 let. Stěžovatel v té souvislosti upozornil na dle něj opomenutý důkaz znaleckým posudkem Slavomila Hubálka, který byl řádně proveden jako důkaz v hlavním líčení před Krajským soudem v Plzni dne 28. 2. 2006 a z něhož plyne, že stěžovatel je resocializace schopen.

30. Výše uvedenou argumentaci stěžovatel v ústavních stížnostech a jejich doplnění dále přiblížil. Závěrem navrhl, aby Ústavní soud zrušil v záhlaví označená soudní rozhodnutí a věc vrátil do stadia po podání odvolání státní zástupkyně proti rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 6. 3. 2007. Stěžovatel též navrhl, aby Ústavní soud z důvodu závažných a opakovaných pochybení senátu 8 To Vrchního soudu v Praze, jenž navíc trval na jeho odsouzení, přikázal projednání a rozhodnutí o tomto odvolání Vrchnímu soudu v Olomouci, případně jinému senátu Vrchního soudu v Praze.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatele

31. K ústavním stížnostem, resp. jejich doplnění se věcně vyjádřil pouze Vrchní soud v Praze, za nějž toto vyjádření předložil předseda senátu 8 To Jiří Lněnička. Pokud jde o procesní postup senátu 8 To, předseda senátu uvedl, že jednotlivé kroky tohoto senátu jsou dostatečně jasné z obsahu procesního spisu. Odůvodnění všech jeho rozhodnutí jsou dle jeho názoru srozumitelná a lze na ně plně odkázat. Má za to, že procesní postup byl plně v souladu s příslušnými ustanoveními trestního řádu, s čímž se následně ztotožnil i Nejvyšší soud a poté i Ústavní soud. Rozsah provedeného dokazování byl nejen vrchním soudem, ale též Nejvyšším soudem a Ústavním soudem hodnocen jako dostatečný a hodnocení důkazů soudem prvního stupně jako správné. Veškeré námitky týkající se tzv. opomenutých důkazů či jejich nesprávného hodnocení pokládá předseda senátu za nedůvodné.

32. Z odůvodnění doplnění ústavní stížnosti je dle předsedy senátu zřejmé, že se stěžovatel snaží prostřednictvím svého obhájce zpochybnit všechny úkony senátu 8 To v této trestní věci a že k posílení své argumentace používá značně expresívní slovník a personifikuje všechny členy senátu do osoby jeho předsedy, a to přesto, že dobře ví, anebo by alespoň vědět měl, že ve věci rozhodoval senát. Za vrchol ubohosti pak předseda senátu označil opakované srovnání této trestní věci s kauzou L. N., kde ale také rozhodoval senát.

33. Na závěr předseda senátu dodal, že si je plně vědom argumentů uvedených v usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 110/20 ze dne 9. 2. 2021, nicméně se domnívá, že zájem na objasnění závažné trestné činnosti zde převažuje nad zájmem o rychlost řízení a že ústavní práva stěžovatele nebyla procesním postupem vrchního soudu porušena.

34. Ústavní soud zaslal uvedené vyjádření Vrchního soudu v Praze stěžovateli, který ve své replice prostřednictvím svého právního zástupce uvedl, že nehodlá svoji argumentaci dále rozšiřovat a svá podání věcně doplňovat. Nelze se však dle jeho názoru ztotožnit s tvrzením předsedy senátu 8 To Vrchního soudu v Praze, že ústavní stížností napadené řízení bylo bez vad. Obsah tohoto tvrzení, které je v příkrém rozporu s rozsudkem ESLP, dle stěžovatele zavdává důvodné pochybnosti, zda tento senát skýtá dostatečné záruky pro nezaujaté opětovné posouzení celého případu. Na závěr vyjádřil právní zástupce stěžovatele lítost, pokud se některé formulace předchozích podání stěžovatele soudce Jiřího Lněničky osobně dotkly. Klient se dle něj, po lidské stránce pochopitelně, cítí dotčen selháními českých soudů, která nakonec ve svém souhrnu vyústila v jeho doživotní odsouzení. Jeho prožívání věci je tak přirozeně intenzivnější.

35. Ústavní soud k projednání a rozhodnutí o ústavní stížnosti nenařídil ústní jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu), přičemž ani sám stěžovatel či jiný účastník řízení se jeho konání nedovolával.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

36. Ústavní soud se nejprve zabýval splněním procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnosti byly podány včas oprávněnou osobou, která byla účastníkem řízení (obviněným v trestním řízení), v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavními stížnostmi, a Ústavní soud je k jejich projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu.

37. K přípustnosti ústavních stížností (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) se sluší uvést, že v případě soudních rozhodnutí napadených původní ústavní stížností vedenou pod sp. zn. II. ÚS 3555/11 jde o návrh přípustný bez dalšího, neboť jím napadené rozsudky Krajského soudu v Praze č. j. 2 T 46/2007-4003 ze dne 26. 11. 2008 a Vrchního soudu v Praze č. j. 8 To 97/2009-4175 ze dne 9. 12. 2009 jsou rozhodnutími ve věci samé. Proti posledně uvedenému rozsudku vrchního soudu stěžovatel podal řádné dovolání, jež Nejvyšší soud odmítl usnesením sp. zn. 8 Tdo 790/2010 ze dne 28. 7. 2011 jako zjevně neopodstatněné. Toto rozhodnutí představovalo poslední procesní prostředek, který stěžovateli právní řád k ochraně jeho práv poskytoval, a bylo danou ústavní stížností též napadeno.

38. Poněkud odlišná situace panovala při podání ústavní stížnosti ve věci sp. zn. III. ÚS 1913/07. Ústavní soud tehdy ústavní stížnost proti usnesení Vrchního soudu v Praze č. j. 8 To 45/2007-3551 ze dne 29. 5. 2007 připustil jen v části napadající výrok II o přikázání věci Krajskému soudu v Praze, jelikož proti tomuto rozhodnutí nebylo možno brojit žádným opravným prostředkem a usnesení vrchního soudu tvořilo relativně samostatnou část řízení, která již není předmětem přezkumu na základě opravných prostředků proti pozdějším rozhodnutím ve věci samé. Naproti tomu v části směřující proti rušícímu výroku (výrok I) ji dle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu odmítl jako nepřípustnou s odkazem na již tehdy ustálenou judikaturu, dle níž v důsledku kasačního zásahu odvolacího soudu trestní

řízení dále pokračuje a stěžovatel má možnost v jeho rámci uplatňovat své námitky, resp. brojit proti pro něj eventuálně nepříznivému meritornímu rozhodnutí opravnými prostředky.

39. Nyní v obnoveném řízení o této ústavní stížnosti jsou však splněny předpoklady i pro věcné posouzení rušícího výroku. Trestní řízení, jak je ze shora uvedeného patrné, v mezidobí skončilo, takže Ústavnímu soudu již překážka probíhajícího řízení nebrání v přezkumu a případném zrušení i kasačních rozhodnutí vydaných ve skončeném řízení, jestliže je spolu s ním napadeno i konečné rozhodnutí, jímž bylo příslušné řízení završeno [k přípustnosti ústavní stížnosti proti kasačnímu rozhodnutí srov. zejména nález sp. zn. Pl. ÚS 29/11 ze dne 21. 2. 2012 (N 34/64 SbNU 361; 147/2012 Sb.) či navazující nálezy sp. zn. II. ÚS 2429/12 ze dne 6. 6. 2013 (N 101/69 SbNU 675) a sp. zn. II. ÚS 1456/11 ze dne 10. 4. 2012 (N 75/65 SbNU 51)]. Tak tomu je i v tomto případě, kdy se o dvou původně samostatných ústavních stížnostech, jimiž je vedle kasačního rozhodnutí napadeno i rozhodnutí konečné, rozhoduje v jednom obnoveném řízení. Nadto, jak je vyloženo níže, Ústavní soud ve své rozhodovací praxi dospěl k závěru, že rozhodnutí odvolacího soudu o použití § 262 tr. ř. je fakticky úzce spjato s výhradami, které má odvolací soud vůči rozhodnutí soudu prvního stupně či jeho postupu a které zároveň ztělesňují nosné důvody výroku o zrušení rozhodnutí a vrácení věci soudu prvního stupně. Tato provázanost ve svém posledku v případě, že použití § 262 tr. ř. je shledáno ústavně nesouladným, nutně vede k nezbytnosti zrušit oba výroky, a tím zpravidla rozhodnutí jako celek [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 4091/18 ze dne 5. 2. 2019 (N 22/92 SbNU 218)].

V. Posouzení důvodnosti ústavních stížností

40. Ústavní soud, jsa vázán právním názorem vysloveným v rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 6. 2020 ve věci *Tempel proti České republice*, zvážil argumentaci stěžovatele, obsah naříkaných soudních rozhodnutí i příslušný spisový materiál a dospěl k závěru, že ústavní stížnosti jsou důvodné.

41. Ústavní soud v usnesení sp. zn. Pl. ÚS 110/20 ze dne 9. 2. 2021 dal zřetelně najevo, že z právních závěrů citovaného rozsudku ESLP jednoznačně plyne, že k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy došlo v předmětném trestním řízení především usnesením Vrchního soudu v Praze č. j. 8 To 45/2007-3551 ze dne 29. 5. 2007, jímž byl zrušen v pořadí čtvrtý zprošťující rozsudek Krajského soudu v Plzni a jímž byla věc přikázána k projednání a rozhodnutí Krajskému soudu v Praze jako novému soudu prvního stupně. ESLP vrchnímu soudu vytkl především to, že opakovaně přistupoval k použití § 262 tr. ř., a to tak dlouho, dokud Krajský soud v Praze, jemuž byla věc nakonec vrchním soudem přikázána, neuznal stěžovatele vinným z vraždy a neodsoudil ho k doživotnímu trestu odnětí svobody. ESLP již ve svém rozsudku sestavil dílčí přehled judikatury Ústavního soudu vztahující se k ústavněprávním podmínkám pro použití tohoto zákonného ustanovení ze strany odvolacího soudu (viz body 49–55), Ústavní soud nicméně pokládá na tomto místě za vhodné provést tuto rekapitulaci jak s přihlédnutím k novějším rozhodnutím, která ESLP ve svém rozsudku již nezmiňuje, tak i se zřetelem k vlastním důvodům, jimiž Vrchní soud v Praze podložil své rozhodnutí o změně soudu prvního stupně, jak je o tom pojednáno dále.

42. Podle § 262 trestního řádu platí (a v době vydání dotčeného usnesení vrchního soudu beze změny platilo), že odvolací soud může, vrací-li věc k novému projednání a rozhodnutí soudu prvního stupně, zároveň nařídit, aby byla projednána a rozhodnuta v jiném složení senátu. Z důležitého důvodu může také nařídit, aby ji projednal a rozhodl jiný soud téhož druhu a téhož stupně v jeho obvodě.

43. Ve shora připomenutém nálezu sp. zn. IV. ÚS 4091/18 ze dne 5. 2. 2019 Ústavní soud k použití § 262 tr. ř. připomněl následující teze, které se v různých obdobách vyskytly již v řadě předchozích rozhodnutí Ústavního soudu. V prvé řadě Ústavní soud podtrhl, že odnětí věci rozhodujícímu soudci podle tohoto ustanovení je mimořádným (výjimečným) procesním

prostředkem, k jehož použití musejí být dány důležité důvody, které musejí být zřetelné, zřejmé a bezpochybné. Postup odvolacího soudu podle uvedeného ustanovení lze za ústavně konformní považovat pouze tehdy, je-li tento krok odůvodněn vysokou pravděpodobností, že v případě ponechání věci současnému soudci tento nebude schopen ukončit řízení způsobem, jejž by mohl odvolací soud aprobovat. Je přitom nezbytné, aby rozhodnutí odvolacího soudu vyjmenovávalo konkrétní pochybení soudu nalézacího. Zároveň platí, že uvedené ustanovení nevytváří odvolacímu soudu širší prostor k prosazení svého vlastního názoru na postup a závěry nalézacího soudu, než jaký mu vymezuje trestní řád, v to počítaje zákaz adresovaný odvolacímu soudu samostatně meritorně rozhodnout v případě předvídaném v § 259 odst. 5 písm. a) tr. ř. O porušení ústavně zaručených základních práv a svobod stěžovatele by šlo také v případech odnětí věci podle § 262 tr. ř., bylo-li by rozhodování soudu odvolacího projevem zjevné libovůle, a to zvláště tehdy, neodůvodnil-li by odvolací soud svůj závěr o nutnosti postupu podle § 262 tr. ř. náležitě nebo spočíval-li by takový závěr na důvodech evidentně nepřípadných (srov. bod 34 citovaného nálezu a v něm dále odkazované nálezy Ústavního soudu).

44. Jak Ústavní soud naznačil výše, použití § 262 tr. ř. je nerozlučně svázáno s výhradami, které má odvolací soud vůči rozhodnutí soudu prvního stupně či jeho postupu a pro které ruší jeho rozhodnutí a věc vrací soudu prvního stupně. Podle § 263 odst. 7 tr. ř. přitom platí, že z hlediska změny nebo doplnění skutkových zjištění může odvolací soud přihlížet jen k důkazům, které byly provedeny ve veřejném zasedání před odvolacím soudem; tyto důkazy hodnotí v návaznosti na důkazy provedené soudem prvního stupně v hlavním líčení. Odvolací soud je vázán hodnocením těchto důkazů soudem prvního stupně s výjimkou těch důkazů, které odvolací soud sám ve veřejném zasedání znovu provedl.

45. Ústavní soud ve své rozhodovací praxi k použití tohoto ustanovení trestního řádu vyložil, že odvolací soud nemůže závazně hodnotit důkazy, které sám neprovede, a nemůže si ani na soudech nižších stupňů jiné konkrétní hodnocení důkazů vynucovat [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 1980/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 1/72 SbNU 23) nebo sp. zn. I. ÚS 794/16 ze dne 21. 6. 2016 (N 118/81 SbNU 83)]. Odvolací soud tedy nesmí sám nahrazovat hodnocení důkazů, které provedl pouze soud prvního stupně, a tím své vlastní hodnocení, skrze zákonem danou závaznost názorů vyššího soudu, prosazovat navzdory zásadě ústnosti a přímosti trestního řízení. Naproti tomu může odvolací soud rozvést, proč jsou skutková zjištění nalézacího soudu vadná, v čem je třeba je doplnit, popř. k jakým důkazům je třeba ještě přihlédnout (viz zejména bod 46 citovaného nálezu sp. zn. I. ÚS 794/16). Odvolací soud proto např. může zavázat soud prvního stupně, aby se vypořádal se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí, odstranil nejasnosti nebo neúplnosti svých skutkových zjištění, případně aby některé důkazy zopakoval nebo provedl další důkazy. Dostojí-li však rozhodnutí soudu prvního stupně těmto požadavkům, nemůže ho odvolací soud zrušit pouze z důvodu, aby prosadil své hodnocení takto provedených důkazů a z něho plynoucí závěry ohledně skutkových zjištění [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 1922/09 ze dne 7. 9. 2009 (N 196/54 SbNU 411), sp. zn. II. ÚS 3564/12 ze dne 5. 3. 2013 (N 38/68 SbNU 391), sp. zn. I. ÚS 109/11 ze dne 14. 4. 2011 (N 72/61 SbNU 105) nebo sp. zn. I. ÚS 794/16 ze dne 21. 6. 2016 (N 118/81 SbNU 833)].

46. Vrchní soud v Praze v napadeném usnesení č. j. 8 To 45/2007-3551 ze dne 29. 5. 2007 výše zmíněným požadavkům na použití § 262 tr. ř. nedostál. Ústavní soud shledal, že odvolací soud své rozhodnutí dílem odůvodnil nedostatečně, dílem postupoval v hrubém rozporu se základními zásadami trestního procesu a dílem jde o rozhodnutí, skrze nějž prosazuje své hodnocení takto provedených důkazů a z něho plynoucí závěry ohledně skutkových zjištění. K tomuto závěru vedou Ústavní soud následující poznatky.

47. Jak plyne ze shora provedené rekapitulace řízení v trestní věci stěžovatele, citované usnesení není prvním rozhodnutím vrchního soudu, v němž se tento soud vyjadřuje k práci

odvedené Krajským soudem v Plzni jako soudem prvního stupně. Poprvé tak vrchní soud učinil ve zrušujícím usnesení sp. zn. 8 To 140/2004, 8 To 155/2004 ze dne 1. 12. 2004 v řízení o odvolání proti v pořadí prvému zprošťujícímu rozsudku Krajského soudu v Plzni (vydanému původním senátem v čele s předsedou Přemyslem Špicarem). Z odůvodnění na sebe navazujících dalších tří rušících rozhodnutí vrchního soudu zřetelně vyplývá stupňující se nevole vrchního soudu vůči postupu a závěrům krajského soudu stran skutkového stavu, a to nikoli z hlediska nedostatečného rozsahu dokazování, nýbrž z hlediska hodnocení v řízení provedených důkazů. Pro posouzení ústavní konformity usnesení Vrchního soudu v Praze č. j. 8 To 45/2007-3551 ze dne 29. 5. 2007 je přitom klíčovým zhodnocení těch jeho úvah, které zaujal ve svém předcházejícím, v pořadí třetím kasačním rozhodnutí – usnesení č. j. 8 To 26/2006-3209 ze dne 4. 10. 2006, neboť závěry v něm obsažené učinil nedílnou součástí odůvodnění napadeného usnesení ze dne 29. 5. 2007 a v podrobnostech na ně odkázal.

48. Na prvém místě je nutno uvést tři obecné teze (principy), které vrchní soud v odůvodnění svého usnesení č. j. 8 To 86/2006-3209 ze dne 4. 10. 2006 vyřkl. První z nich představuje odmítnutí zásady, na niž upozornil Krajský soud v Plzni a na jejímž podkladě explicitně vybudoval svůj třetí (a posléze i čtvrtý) zprošťující rozsudek a dle níž soud musí zvažovat, zda jsou provedenými důkazy prokázána tvrzení obžaloby, a nikoli zda je či není vyvrácena obhajoba obviněného (srov. str. 14–15 tohoto rozsudku). Tento postulát krajského soudu označil vrchní soud za rozporný s povinností soudu plynoucí z ustanovení § 2 odst. 6 tr. ř. (str. 12 citovaného usnesení vrchního soudu). Ústavní soud k tomu uvádí, že z § 2 odst. 6 tr. ř. toliko plyne, že orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu. Z této základní zásady trestního řízení týkající se hodnocení důkazů rozhodně neplyne, že v případě, kdy soud shledá obhajobu obviněného nevěrohodnou, lze bez dalšího usuzovat na jeho vinu.

49. Poněvadž je povinností státního zástupce dokazovat vinu obžalovaného (§ 2 odst. 5 tr. ř.), je samozřejmě prvořadou povinností soudu zkoumat, zda důkazy státním zástupcem předkládané tuto vinu vskutku prokazují. Ostatně jeden ze základních předpokladů principu presumpce neviny (čl. 40 odst. 2 Listiny) spočívá právě v tom, že je na státním zástupci, aby prokázal, že obžalovaný je pachatelem trestného činu. Případný závěr o nevěrohodnosti obhajoby, k němuž soud v řízení dospěje, nemůže být usvědčujícím důkazem o vině obžalovaného, jestliže s ním nesouzní důkazy obžaloby, popřípadě jiné v řízení provedené důkazy. Nevěrohodnost obhajoby totiž v obecné rovině nevylučuje, že žalovaný skutek se nestal, anebo že jej nespáchal obžalovaný, popřípadě, a to je zvláště třeba si uvědomit, že se na něm nepodílel jinak, než jak popisuje obžaloba. Promítnuto do poměrů nyní souzené věci, to znamená, že byla-li soudem obhajoba stěžovatele shledána nevěrohodnou, nepředjímá to ještě, že to byl nevyhnutelně stěžovatel, jenž čin spáchal.

50. Z bližšího odůvodnění provázejícího tuto tezi v napadeném usnesení, potažmo předchozím usnesení vrchního soudu ze dne 4. 10. 2006, je dobře patrné, jak se odvolací soud stavěl k její úloze v rámci dokazování. Provedl genezi obhajoby stěžovatele a v její obsáhlé analýze dal jasně najevo, že stěžovatel po zahájení trestního stíhání opakovaně odmítl k věci vypovídat, přičemž jeho pozdější výpovědi se měnily. Dle přesvědčení vrchního soudu nebylo možno nevidět, že stěžovatel zvolil taktiku vyčkávání a poté svoji obhajobu založil na znalosti stavu probíhajícího dokazování. Navíc byla dle vrchního soudu prokázána jeho snaha ovlivňovat svědky na základě korespondence, jejíž význam prý krajský soud nedocenil, a z těchto důkazů nevyvodil „potřebné závěry ve vztahu k obhajobě stěžovatele a jeho postoji k trestnímu stíhání“ (str. 12 dotčeného usnesení vrchního soudu). Vrchní soud tyto „potřebné závěry“ výslovně nespecifikoval, z jeho vlastních vývodů o obhajobě stěžovatele je však zřejmé, jak by měly tyto závěry ve výsledku správně vyznít.

51. Na tomto místě se sluší podotknout, že krajský soud ve skutečnosti sám přistupoval k obhajobě stěžovatele jako nevěrohodné, když uvedl, že doznala zásadní změny. A to od stavu, kdy stěžovatel nevypovídal, přes tvrzení, že o činu nic neví, až k variantě, kdy připustil svoji účast na místě činu a za pachatele označil svědka L. V. To však krajský soud, dle jeho vlastních slov, nezbavilo povinnosti zvážit, zda je provedenými důkazy prokázán zažalovaný skutek na pozadí tvrzení a důkazů obžaloby. Krajský soud k tomu dodal, že přistupoval k obhajobě stěžovatele velmi kriticky, nicméně odmítl přistoupit na úvahu, že ukázala-li se některá tvrzení stěžovatele nepravdivými, svědčí to o jeho vině (viz str. 26 čtvrtého zprošťujícího rozsudku). K tomuto postoji Krajského soudu v Plzni nemá Ústavní soud výhrady. Též nelze přehlédnout, že Krajský soud v Plzni se s výtkami vrchního soudu vypořádal v odůvodnění svého čtvrtého zprošťujícího rozsudku, když uvedl, že stěžovatel není osobou, která by byla bezúhonná, naopak s trestním stíháním měl zkušenosti z dřívější doby, takže jím zvolená taktika, kdy se raději vyjadřuje až po seznámení s důkazy, odpovídá jak jeho vícekrát deklarované nedůvěře ke způsobu vedení vyšetřování policejními orgány, tak i psychologickému profilu stěžovatele, který krajský soud na jiném místě svého rozsudku dále rozebral (viz tamtéž). Vrchní soud v napadeném usnesení ze dne 4. 10. 2006 toto zcela konkrétní vypořádání se krajského soudu s jeho předchozími výhradami nijak adresněji nezohlednil.

52. Druhá teze vrchního soudu vyjádřená v jeho usnesení ze dne 4. 10. 2006 se týká výtky adresované krajskému soudu, který dle vrchního soudu neučinil jednoznačný závěr o tom, kdo je pachatelem úmyslného usmrcení obou poškozených. V té souvislosti krajskému soudu vytkl pouhé zkonstatování, že provedené důkazy nevedou k jedinému závěru o vině stěžovatele jako jediného pachatele a připouštějí celou řadu závěrů jiných, aniž by alespoň naznačil, o jaké by mělo jít (str. 24 usnesení ze dne 4. 10. 2006). Ústavní soud považuje toto obecné východisko vrchního soudu za nesprávné. Dospěje-li soud k závěru, že provedené dokazování neumožňuje učinit přesvědčivý závěr o vině obžalovaného bez důvodných pochybností, nemá povinnost vyslovovat domněnky o tom, jak ke skutku mohlo dojít a kdo připadá v úvahu jako jeho možný (spolu)pachatel (podezřelý), a zaujímat k tomu bližší stanoviska, jestliže takový jednoznačný poukaz na osobu pachatele, odlišného od obžalovaného, nelze z provedeného dokazování učinit. Takový postup nepředvídá žádné zákonné ustanovení, a naopak se ocitá v příkrém rozporu se zásadou presumpce neviny, jakož i s § 220 odst. 1 tr. ř., dle něhož soud může rozhodovat jen o skutku, který je uveden v žalobním návrhu. Nebylo tudíž přípustné, aby se krajský soud nad rámec svých povinností blíže zaobíral kupříkladu hypotézou, že skutek mohl spáchat sám svědek L. V., anebo že v úvahu připadá jiný poměr podílu stěžovatele a tohoto svědka na vraždě poškozených, protože ač stav provedeného dokazování dle krajského soudu nevylučoval od obžaloby odlišný průběh skutku, nebylo současně možné tyto v úvahu přicházející scénáře zjistit s potřebnou měrou jistoty. Je pravda, že krajský soud naznačil, že na smrti poškozených mohl mít zájem i svědek L. V., který mohl mít z vraždy též prospěch, když dokazování v tomto ohledu dle názoru krajského soudu určité indicie přineslo. U tohoto náznaku však soud prvního stupně také setrval.

53. Podle třetí teze, již vrchní soud v napadeném usnesení formuloval a jež svým způsobem navazuje na první dvě teze, je třeba vyjít z toho, že byli-li na místě činu v době střelby jen stěžovatel a svědek L. V., potom není třeba zpochybňovat tvrzení jednoho či druhého o způsobu střelby, ale je třeba vycházet z toho, kdy a za jakých okolností každý z nich svoji verzi uvedl. I tato úvaha vrchního soudu představuje v očích Ústavního soudu flagrantní porušení práva stěžovatele na soudní ochranu. Ústavní soud již ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 429/03 ze dne 4. 12. 2003 (N 141/31 SbNU 257) uvedl, že za situace, kdy stojí proti sobě dvě vzájemně si odporující tvrzení, je nutné, aby věrohodnost výpovědi svědka, která je v protikladu k výpovědi obžalovaného, byla vyhodnocena vyčerpávajícím způsobem.

Jestliže nelze jednoznačně určit, která z variant skutkového stavu odpovídá skutečnosti, je třeba při zachování zásady *in dubio pro reo* zvolit variantu pro obžalovaného nejpříznivější. Obdobně v nálezu sp. zn. IV. ÚS 37/03 ze dne 17. 6. 2004 (N 81/33 SbNU 285) Ústavní soud vyzdvihl, že taková důkazní situace, v níž existuje pouze jediný usvědčující důkaz, je z poznávacího hlediska nesnadná a obsahuje v sobě riziko možných chyb a omylů. Z povahy věci vyplývá, že v takových případech musí být věnována mimořádná pozornost důkladnému prověření tohoto jediného přímého usvědčujícího důkazu a takový důkaz musí být mimořádně pečlivě hodnocen.

54. Ze závěrů plynoucích z právě citovaných nálezů je patrné, že představa vrchního soudu o tom, komu více prospívají okolnosti, za nichž svoji verzi průběhu skutkového děje uvedl, nemůže ve světle požadavků kladených na zachování práva na spravedlivý proces obstát. Věrohodnost svědka, obzvláště klíčového, toho, jehož výpověď je jediným přímým (potenciálně usvědčujícím) důkazem, musí být důkladně prověřena. Vrchní soud se tak mýlil, domníval-li se, že nebylo ani tolik třeba zpochybňovat tvrzení svědka L. V. o způsobu střelby, jako spíše přihlížet k okolnostem, za nichž trestný čin nahlásil a v širších souvislostech o něm vypověděl. I kdyby totiž tyto okolnosti vyznívaly pro jmenovaného svědka příznivěji, neznamená to, že lze bez další prověrky jeho věrohodnosti usoudit na to, že jím předestřený průběh skutkového děje a další souvislosti se jeví být pravděpodobnějšími, a tudíž uzavřít, že takto se skutek opravdu odehrál. Krom toho, závěr o (ne)věrohodnosti tohoto svědka je třeba učinit nejen na podkladě jeho výpovědi o způsobu střelby, nýbrž na základě jeho celkové výpovědi ve věci, tedy v plné šíři.

55. Vrchní soud si byl dobře vědom zásadního významu svědecké výpovědi L. V. v celkové důkazní situaci. V usnesení ze dne 4. 10. 2006 nadnesl, že výslech tohoto svědka v hlavních líčeních měl být údajně veden způsobem tendenčním a jej znejišťujícím. Jako příklad uvedl, že byl vyzýván, aby se znovu vyjadřoval k tomu, co již uvedl, resp. že mu byly opakovaně předkládány další důkazy (např. výpisy telefonních hovorů mobilních operátorů, aby se vyjadřoval k časovým údajům a událostem dne 20. 8. 2001). Ústavní soud z obsahu trestního spisu nezjistil, že by byl svědek L. V. vyslýchán tendenčně či záměrně znejišťujícím způsobem. Jelikož jeho výpověď, odhlédne-li se od výpovědi stěžovatele, byla jediným přímým důkazem o tom, co se v den a obzvláště v čas vraždy stalo, bylo povinností soudu přistupovat ke každému jeho sdělení tak, aby bylo v intencích shora nastíněných závěrů Ústavního soudu důkladně prověřeno. Pakliže mu byly předsedou senátu opakovaně předestřeny jeho dřívější výpovědi, učiněné v přípravném řízení či v předchozích hlavních líčeních, nešlo o postup rozporný se zákonem (viz § 211 odst. 3 a § 212 tr. ř.).

56. Vrchní soud v otázce hodnocení věrohodnosti svědka L. V. soudu prvního stupně vytýkal „destruktivní“ hodnocení jeho výpovědi s tím, že krajský soud v tomto směru provedl hodnocení důkazů jednostranně, když řadě důkazů, zejména těm, které svědčí v neprospěch stěžovatele, nepřikládá takový význam, jaký jim přísluší, a řadu z nich bagatelizuje nebo se jimi potřebným způsobem nezabývá, zatímco dalším důkazům, které dle jeho mínění vypovídají o věrohodnosti svědka L. V., přikládá význam, který jim nepřísluší, a tyto zjevně přeceňuje. V té spojitosti je nutné poznamenat, že vrchní soud se zde dopouští vážného pochybení v tom, že v neveřejném zasedání v rozporu s § 263 odst. 7 tr. ř. sám hodnotí, co z různých provedených důkazů stran dílčích tvrzení svědka L. V. vyplývá a co nikoli (srov. kupř. str. 13 až 15 usnesení ze dne 4. 10. 2006). Z této konstrukce pak vyvodil, že krajský soud k závěru o nevěrohodnosti svědka L. V. dospěl na základě chybných úvah.

57. Vrchní soud však ve svém rozhodnutí ve skutečnosti pominul do svého hodnocení rozsudku soudu prvního stupně zahrnout většinu klíčových závěrů, které Krajský soud v Plzni v otázce komplexního posouzení věrohodnosti svědka L. V. ve svém třetím a posléze i čtvrtém zprošťujícím rozsudku prezentoval, resp. je zcela vytěsnil a ve svých rozhodnutích ze dne 4. 10. 2006 a ze dne 29. 5. 2007 je naprosto opomněl byť jen zmínit. Na nevěrohodnost

svědka totiž krajský soud usoudil z toho důvodu, že v jeho postupných výpovědích o předmětných událostech se vyskytly rozpory, ať už podstatné, či méně podstatné, a to nejen v přípravném řízení, ale též v hlavních líčeních (str. 54 a násl. čtvrtého zprošťujícího rozsudku). Tyto rozpory svědek dle krajského soudu nejenže nevysvětlil, ale v průběhu trestního řízení došlo dokonce k jejich prohloubení. Ústavní soud proto pokládá za vhodné na tyto momenty zvlášť upozornit.

58. Krajský soud v Plzni ve svém čtvrtém rozsudku poukázal zejména na ty změny ve výpovědích svědka L. V., které se týkají samotného aktu usmrcení obou poškozených. Svědek se ve své původní (a celkově podrobné) výpovědi v přípravném řízení ze dne 27. 2. 2002 nezmínil o tom, že při útoku na poškozeného M. V. měl stěžovatel (po ukončení předchozí střelby na něj) uchopit železný drát obalený betonem, jejž měl zvednout do vzduchu a několikrát jím tohoto poškozeného udeřit. Tento konkrétní útok svědek popsal teprve ve své výpovědi v přípravném řízení dne 4. 3. 2002. Svědek naopak původně uváděl, že šlo o kus ztvrdlého cementu bez obalu, který stěžovatel mrštil na hruď poškozeného. V hlavním líčení konaném dne 2. 10. 2003 svědek sice zopakoval, že stěžovatel našel drát obalený betonem, jímž chtěl poškozeného udeřit, ale zároveň vypověděl, že se to stěžovateli nemělo povést. Skákal proto na krk a hruď ležícího poškozeného. Bezprostředně poté ale svědek uvedl, že stěžovatel drátem obaleným betonem poškozeného udeřil dvakrát až třikrát. Krajský soud zde nevěrohodnost tvrzení svědka L. V. podložil i tím, že znalci z oboru soudního lékařství, kteří vypracovali příslušné znalecké posudky, žádné známky, jež by svědčily o skákání stěžovatele na krk poškozeného M. V. nebo o obdobném tupém násilí, nezjistili (srov. str. 79 čtvrtého zprošťujícího rozsudku).

59. Další podstatnou změnu ve výpovědi svědka L. V. spatřoval krajský soud v tom, že v rámci prověrky na místě, uskutečněné dne 2. 12. 2002, svědek popsal způsob střelby na poškozeného významně odlišně od svých předchozích výpovědí, když předvedl, že po střelbě na poškozeného L. S., sedícího ve vozidle na místě spolujezdce, měl stěžovatel po vypadnutí poškozeného z vozidla tohoto oběhnout nebo překročit, otevřít zadní dveře na téže straně vozidla a vystřelit asi dvě rány na poškozeného M. V., který se do té doby měl nacházet na zadním sedadle za řidičem a v okamžiku střelby na něj měl již být v otevřených dveřích ve snaze utéci. Svědek ve svých dřívějších výpovědích přitom shodně uváděl, že stěžovatel měl na poškozeného M. V. střílet pouze mezerou mezi předními sedadly, a nikoli (též) ze zadních dveří. Po upozornění na tyto své rozpory svědek odpověděl, že si na to asi vzpomněl až v průběhu rekonstrukce. Krajský soud si také povšiml změny výpovědi svědka, pokud šlo o jím uváděné důvody, pro které po zahájení střelby stěžovatelem z místa činu neutekl, ale jen opustil místo řidiče a zaklekl u předního levého kola vozidla. Svědek nejprve uváděl, že se bál, že po něm bude stěžovatel také střílet, u hlavního líčení konaného dne 1. 3. 2006 ovšem zmínil novou skutečnost, a sice že stěžovateli měly dojít náboje, což údajně poznal z otevřeného závěru pistole, takže „byl trošku v klidu“. Za další vážný rozpor ve výpovědi svědka L. V. pokládal krajský soud jeho zmínku o tom, že druhého dne po vraždě pomáhal stěžovateli vyložit mrtvá těla poškozených z auta a uložit do vyhloubené jámy, ačkoli to předtím kategoricky popřel, když tvrdil, že stěžovateli měl na výzvu k této pomoci odvětit, ať si je tam dá sám.

60. Krajský soud se při prověrce věrohodnosti svědka L. V. zaměřil i na další rozpory v jeho výpovědích, které se již přímo netýkaly útoku na poškozené, převozu a zakopání jejich těl, souvisely ale s tímto trestným činem, včetně jeho možného motivu. Krajský soud konkrétně uvedl, že svědek ve své obsáhlé výpovědi dne 27. 2. 2002 připustil jen to, že vozidlo Audi A6, o jehož koupi dle obžaloby mělo jít a ve spojení s nímž mělo k vraždě dojít, byl společně se stěžovatelem a další ženou odhlásit na dopravním inspektorátu v Praze. Výslovně přitom zdůraznil, že vozidlo toliko odhlašoval s tím, že neví, kdo vozidlo v místě pobytu přihlašoval. Ovšem již ve své výpovědi dne 4. 3. 2002 potvrdil, že to byl on, kdo

vozidlo také přihlašoval. V hlavním líčení dne 2. 10. 2003 uvedl, že žádné údaje na plné moci sloužící k převodu vozidla nevypisoval. Přesto později, v hlavním líčení dne 1. 3. 2006, přiznal, že některé údaje v plné moci vyplňoval, čemuž dle krajského soudu koresponduje zjištění znalce grafologa, který ve svém znaleckém posudku dospěl k závěru, že ručně psaný text na plné moci (s výjimkou podpisu, u něhož znalec neměl k dispozici srovnávací materiál) s velkou pravděpodobností napsal svědek L. V. (viz str. 31 čtvrtého zprošťujícího rozsudku).

61. Výše uvedené jednotlivé rozpory či novoty ve vyjádřeních svědka L. V. napříč trestním řízením uvádí Ústavní soud pouze příkladmo, aby lépe vynikl rozsah a váha závěrů Krajského soudu v Plzni, jež Vrchní soud v Praze ve svých usneseních ze dne 4. 10. 2006 a ze dne 29. 5. 2007 nijak nezohlednil. Krajský soud v Plzni ve skutečnosti shledal ve výpovědích jmenovaného svědka celou řadu dalších rozporů, ty však už není třeba dle názoru Ústavního soudu vyčerpávajícím způsobem dále uvádět, když výše sestavený přehled pro účely ilustrace pochybení Vrchního soudu v Praze postačuje. Přesto se Ústavnímu soudu jeví nutné, a sice mimo jiné i s ohledem na další vývoj v této trestní věci, poukázat i na několik dalších sporných momentů ve výpovědi svědka L. V., které, byť na ně obhajoba v průběhu řízení před soudem poukazovala, zůstaly i ve zprošťujících rozsudcích Krajského soudu v Plzni upozaděny.

62. Jmenovaný svědek vypovídal i ve věci týkající se skutku, v němž obžaloba spatřovala naplnění znaků trestného činu loupeže podle § 234 odst. 1 a odst. 2 písm. a) trestního zákona, za který byl stěžovatel odsouzen rozsudkem Krajského soudu v Plzni č. j. 4 T 2/2003-2186 ze dne 1. 2. 2005 ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu v Praze č. j. 8 To 26/2005-2280 ze dne 27. 4. 2005. V hlavním líčení dne 2. 10. 2003 svědek L. V. mimo jiné pronesl, že ví, že obžalovaný R. K. za ním jednou byl ho ovlivňovat, když byl stěžovatel ve věznici, s tím, že mu měl říci, aby proti stěžovateli nevypovídal, že by se mu to mohlo vymstít, s dovětkem „já jsem si teď na to vzpomněl“ (viz č. l. 1510 trestního spisu).

63. Obdobně pak nelze přejít bez povšimnutí, že svědek L. V. ve svých výpovědích týkajících se vraždy poškozených uvádí řadu podrobností a detailů, a to i se značným odstupem času, které sice nejsou samy o sobě významné, ale ve svém souhrnu dotvářejí celkovou charakteristiku jeho výpovědi. Proto i ty je třeba, ve spojení s výše zmíněnými hlubšími rozpory v tvrzeních tohoto svědka, zvýrazněných krajským soudem, jakož i dalšími provedenými důkazy, zhodnotit, zahrnout a promítnout do výsledného závěru o věrohodnosti či nevěrohodnosti svědka L. V.

64. Příkladmo lze uvést jím mnohokrát zmiňované osobní vozidlo, které mělo v době činu kolem lesního parkoviště projíždět a na krátký čas přibrzdit. Svědek ve své výpovědi ze dne 27. 2. 2002 poznamenal, že šlo o „kufrovou Mazdu 626, rok výroby 1989 až 1990, barva červená, vínová ne, tu bych mohl zaměnit za hnědou“ s tím, že státní poznávací značky si nevšiml a ani by ji nepřečetl, protože v té době neměl brýle (č. l. 690). Později v řízení před soudem svědek při reprodukci týchž událostí vypověděl, že „v jednu chvíli tam přibrzdilo nějaké auto červené barvy, typ nevím“ (č. l. 2961). V navazujícím hlavním líčení pak svědek o témže automobilu uváděl, že šlo o starou Hondu, kterou poznal podle zadních čtverhranných světel (č. l. 2980).

65. Neméně jednotně se svědek vyjadřoval o tom, za jakých okolností mu byla uložena pokuta za rychlou jízdu při cestě z P. do K. na K. v den vraždy. Ve své výpovědi dne 12. 12. 2002 svědek sdělil, že si od policistů pokutové bloky nevzal (č. l. 762), později tvrdil, že je našel a odevzdal na policii. Vrchní soud, jenž krajskému soudu vytkl, že si toto pozdější tvrzení svědka neověřil, předchozí výpověď svědka v potaz nevzal a ani v napadeném usnesení ze dne 29. 5. 2007 nezohlednil, že se Krajský soud v Plzni ve svém čtvrtém zprošťujícím rozsudku s touto výtkou řádně vypořádal. Z úředního záznamu Policie České republiky ze dne 5. 12. 2006 vyšlo najevo, že bloky nikde nebyly zapsány a údajný přestupek

se neobjevil ani v evidenční kartě řidiče. Z těchto důvodů nemohl krajský soud pokládat tvrzení svědka za takové, jež zvyšuje jeho věrohodnost (srov. str. 85).

66. S přihlédnutím ke všem shora rozvedeným důvodům je nutno uzavřít, že Vrchní soud v Praze napadeným usnesením výrazným způsobem popřel nejen základní zásady trestního procesu týkající se zejména důkazního břemene, ale též prolomil zákonná omezení postupu odvolacího soudu. Vrchní soud v neveřejném zasedání sám hodnotil soudem prvního stupně provedené a hodnocené důkazy, ačkoli takový postup zapovídá § 263 odst. 7 tr. ř. Krajskému soudu důrazně naznačil, že nevina stěžovatele z provedených důkazů nevyplývá, byť formálně deklaroval, že je prost toho, aby naznačoval, jakým způsobem měly být provedené důkazy soudem prvního stupně zhodnoceny. Třebaže vrchní soud krajskému soudu vytkl jednostranné hodnocení důkazů ve prospěch stěžovatele, kteréžto vychýlení Ústavní soud přinejmenším v posledním, a to čtvrtém zprošťujícím rozsudku Krajského soudu v Plzni nezjistil, v rozporu se samotným poselstvím této výtky ve svých rozvahách povážlivě vynechal celou řadu shora popsaných rozporů a dalších nesrovnalostí v tvrzeních klíčového svědka L. V., v jejichž souhrnu a na jejichž základě krajský soud vystavěl svůj závěr o nevěrohodnosti tohoto svědka. Za této situace nebyl odvolací soud oprávněn rušit rozsudek soudu prvního stupně, a tím méně rozhodnout o odnětí případu a přikázání věci jinému krajskému soudu jako soudu prvního stupně.

67. Protože vrchní soud svým usnesením č. j. 8 To 45/2007-3551 ze dne 29. 5. 2007 hrubě zasáhl do práva stěžovatele na soudní ochranu a na zákonného soudce podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny, je celá následující etapa trestního řízení, počínaje úkony a postupem Krajského soudu v Praze, přes jeho odsuzující rozsudek č. j. 2 T 46/2007-4003 ze dne 26. 11. 2008, odsuzující rozsudek Vrchního soudu v Praze č. j. 8 To 97/2009-4175 ze dne 9. 12. 2009 a konče napadeným usnesením Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 790/2010 ze dne 28. 7. 2011 stižena vadou, která měla za následek rozhodování nezákonného soudu o vině a trestu stěžovatele, a proto je zapotřebí uvedená soudní rozhodnutí bez dalšího zrušit již jen pro tento důvod. Ústavní soud se proto dále nezabýval obsáhlou argumentací stěžovatele proti těmto odsuzujícím rozhodnutím, potažmo usnesení o odmítnutí dovolání stěžovatele Nejvyšším soudem, neboť by to bylo nadbytečné a nehospodárné.

68. Zrušením všech ústavními stížnostmi rozporovaných rozhodnutí trestních soudů se trestní řízení vrací do stadia po vyhlášení zprošťujícího rozsudku Krajského soudu v Plzni č. j. 4 T 2/2003-3446 ze dne 6. 3. 2007 a podání odvolání tehdejší státní zástupkyní Krajského státního zastupitelství v Plzni ze dne 20. 4. 2007. Odvolací soud při projednání odvolání mimo jiné neopomene přihlédnout ke všem, a nikoli jen některým krajským soudem uváděným skutečnostem a závěrům, zvláště pak vezme v úvahu všechny jeho dílčí úvahy o nevěrohodnosti svědka L. V., jak byly nastíněny výše.

69. O zmíněném odvolání státní zástupkyně přísluší rozhodnout znovu Vrchnímu soudu v Praze. Stěžovatel v doplnění svých ústavních stížností navrhl, aby Ústavní soud pro závažná a opakovaná pochybení senátu 8 To Vrchního soudu v Praze, jenž navíc trval na jeho odsouzení, přikázal projednání a rozhodnutí o tomto odvolání Vrchnímu soudu v Olomouci, případně jinému senátu Vrchního soudu v Praze. Jde však o návrh, k jehož projednání není Ústavní soud – s ohledem na kompetence svěřené mu Ústavou a konkretizované zákonem o Ústavním soudu – příslušný [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 699/18 ze dne 26. 6. 2018 (N 117/89 SbNU 763)].

70. Ve světle uvedeného tudíž Ústavní soud vyhověl ústavním stížnostem, vyslovil porušení základních práv stěžovatele na soudní ochranu a na zákonného soudce podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny a přikročil dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ke zrušení všech napadených rozhodnutí trestních soudů, které jsou ve svém dalším postupu vázány právním názorem vysloveným v tomto nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky).

Č. 133
Výluka soudního přezkumu rozhodnutí o uložení kázeňského trestu pokuty ve výkonu trestu odnětí svobody
(sp. zn. Pl. ÚS 112/20 ze dne 27. července 2021; 305/2021 Sb.)

Rozhodnutí o uložení kázeňského trestu pokuty do výše 5 000 Kč podle § 46 odst. 3 písm. d) zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 276/2013 Sb., představuje rozhodnutí, které se dotýká základních práv a svobod podle Listiny základních práv a svobod. Druhá věta ustanovení § 52 odst. 4 zákona o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 181/2011 Sb., v rozsahu, v jakém se vztahuje na výluku soudního přezkumu ukládání kázeňského trestu pokuty podle § 46 odst. 3 písm. d) tohoto zákona, je proto v rozporu s právem na přístup k soudu garantovaným čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl pod sp. zn. Pl. ÚS 112/20 dne 27. července 2021 v plénu složeném z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců a soudkyň Ludvíka Davida, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj), Radovana Suchánka, Pavla Šámala, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka o návrhu Nejvyššího správního soudu na zrušení § 52 odst. 4 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, za účasti Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a Senátu Parlamentu České republiky jako účastníků řízení a vlády a Veřejného ochránce práv jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů se zrušuje ustanovení § 52 odst. 4 věty druhé zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 181/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, v rozsahu, v jakém se vztahuje na výluku soudního přezkumu ukládání kázeňského trestu pokuty podle § 46 odst. 3 písm. d) tohoto zákona.

II. Ve zbývající části se návrh odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Nejvyšší správní soud (dále též jen „navrhovatel“), za který jedná předseda prvního senátu JUDr. Josef Baxa, podal podle čl. 95 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) návrh na zrušení § 52 odst. 4 zákona

č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 181/2011 Sb., (dále jen „zákon o výkonu trestu odnětí svobody“).

2. Navrhovatel podává návrh na zrušení předmětného ustanovení v souvislosti s řízením o kasační stížnosti žalobce, kterou brojí proti usnesení Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) ze dne 27. 11. 2018 č. j. 10 A 138/2018-12. Městský soud tímto rozhodnutím odmítl žalobu podle § 46 odst. 1 písm. d) zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, (dále jen „s. ř. s.“), neboť shledal, že rozhodnutí, jímž je uložen kázeňský trest pokuty, nepodléhá podle § 52 odst. 4 věty druhé zákona o výkonu trestu odnětí svobody přezkumu, a jedná se proto o nepřípustnou žalobu podle § 68 písm. e) s. ř. s. Proti usnesení městského soudu podal žalobce kasační stížnost, v níž uvedl, že se proti postupu žalované domáhal soudní ochrany podle čl. 90 Ústavy. Ta mu byla odmítavým výrokem usnesení městského soudu odepřena. Dále žalobce uvedl, že ho žalovaná napadeným rozhodnutím poškodila. Ze způsobu řízení zcela odporujícího zásadám druhoinstančního řízení podle žalobce vyplývá i zjevná diskriminace, což zakládá jeho právo na postup podle antidiskriminačního zákona, včetně náhrady nemajetkové újmy.

II. Argumentace navrhovatele

3. Navrhovatel při předběžném projednávání věci dospěl k závěru, že otázka nepřípustnosti soudního přezkumu podle ustanovení § 52 odst. 4 věty druhé zákona o výkonu trestu odnětí svobody v případě rozhodnutí, jímž může být uložen kázeňský trest pokuty až do výše 5 000 Kč podle § 46 odst. 3 písm. d) zákona o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 276/2013 Sb., je v rozporu s ústavním pořádkem, resp. s právem na spravedlivý proces. Shledává rozpor této soudní výluky s čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a dále s čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), zejména s právem na přístup k soudu.

4. Navrhovatel uvádí, že k určení, zda lze z pohledu ústavního práva hovořit o „trestní věci“, se tradičně využívají tzv. Engelova kritéria (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Engel a ostatní proti Nizozemsku*, stížnost č. 5100/71). Těmito kritérii jsou a) kvalifikace deliktu ve vnitrostátním právu, b) povaha deliktu (obvinění) a c) druh a stupeň závažnosti sankce.

5. Navrhovatel současně připomíná, že otázkou, zda některá z rozhodnutí o uložení kázeňského trestu představují rozhodnutí, která se dotýkají základních práv a svobod podle Listiny, či zda se na ně vztahuje působnost čl. 6 odst. 1 Úmluvy, se již Ústavní soud zabýval v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/08 (N 204/58 SbNU 809; 341/2010 Sb.). Tímto nálezem bylo na návrh Nejvyššího správního soudu zrušeno tehdejší ustanovení § 76 odst. 6 zákona o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. Toto ustanovení s výjimkou rozhodnutí o propadnutí nebo zabrání věci vylučovalo ze soudního přezkumu rozhodnutí vydaná v kázeňském řízení. Podle uvedeného nálezu paušální vyloučení rozhodnutí vydaných v kázeňském řízení ze soudního přezkumu bez jejich diferenciace z hlediska zásahu do základních lidských práv a svobod odsouzeného je v rozporu s ústavní zárukou práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny. Neodpovídá ani kritériím spravedlivého procesu, zaručeným v čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Navrhovatel v této souvislosti odkázal zejména na body 32, 34 a 35 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/08.

6. Z citovaného nálezu je podle navrhovatele zřejmé, že Ústavní soud shledal předmětné ustanovení zákona o výkonu trestu odnětí svobody neústavním právě s ohledem na skutečnost, že ze soudního přezkumu vylučovalo veškeré kázeňské tresty (s výjimkou kázeňského trestu propadnutí věci), včetně těch, které představují závažný zásah do základních práv a svobod odsouzeného nad meze stanovené zákonem o výkonu trestu odnětí svobody. Ústavní soud ovšem zároveň zdůraznil, že v případě rozhodnutí o kázeňských

trestech, které výrazným způsobem nezasahují do osobní integrity odsouzeného, je zákonná výluka ze soudního přezkoumání přípustná.

7. Navrhovatel dále uvádí, že v návaznosti na nález sp. zn. Pl. ÚS 32/08 zákonodárce v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody provedl v § 52 odst. 4 požadovanou diferenciaci, tj. rozlišil mezi jednotlivými kázeňskými tresty z hlediska závažnosti jejich dopadu na postavení odsouzeného (zákonem č. 181/2011 Sb.). Rozhodnutí vydaná v kázeňském řízení, kterými byly uloženy kázeňské tresty podle § 46 odst. 3 písm. a) až d) a i) zákona o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, vyloučil z možnosti soudního přezkumu – tj. včetně pokuty až do výše 5 000 Kč [§ 46 odst. 3 písm. d)].

8. Podle navrhovatele však toto rozlišení a stanovená soudní výluka nadále nejsou v souladu s ústavním pořádkem. Je tomu tak obzvláště v kontextu skutečnosti, že podle platné právní úpravy kázeňský trest propadnutí věci [§ 46 odst. 3 písm. e) zákona o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů], jejíž hodnota může být i zcela mizivá, a nemusí tedy dosahovat ani částky 1 000 Kč, soudnímu přezkumu v souladu s § 52 odst. 4 větou první zákona o výkonu trestu odnětí svobody podléhá. Naproti tomu v případě kázeňského trestu pokuty [§ 46 odst. 3 písm. d) zákona o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 276/2013 Sb.], která může dosáhnout částky až 5 000 Kč, je soudní přezkum podle § 52 odst. 4 věty druhé zákona o výkonu trestu odnětí svobody vyloučen. Z jakého důvodu zákonodárce přistoupil právě k tomuto rozlišení, není podle navrhovatele zřejmé ani z důvodové zprávy k zákonu č. 181/2011 Sb., neboť k navrhované úpravě obsažené v § 52 odst. 4 zákona o výkonu trestu odnětí svobody nic bližšího neuvádí.

9. Navrhovatel konstatuje, že nelze odhlížet ani od toho, že dopad sankce na osobu ve výkonu trestu je ze subjektivního hlediska mnohem tíživější než v případě osoby nacházející se na svobodě. Uvádí, že výše kázeňského trestu pokuty je v projednávané věci zcela srovnatelná se sankcí trestní ukládanou za trestné činy. Podle trestního zákoníku je za trestné jednání možné pachateli uložit soudem nejnižší peněžitý trest v celkovém souhrnu ve výši 2 000 Kč, kdežto vězni za jednání, které není trestné, kázeňským orgánem i trest až 2,5krát vyšší. Nabízí se rovněž srovnání se sankcemi za přestupky, které ochrany ve správním soudnictví požívají. Z hlediska souměřitelnosti možných sankcí a výše uvedeného akcentu na rozdílnost pociťované újmy mezi osobou na svobodě a osobou, jejíž svoboda je omezena, tedy podle navrhovatele není přijatelné, aby co do důsledků mnohem přísnější trest, zasahující do vlastnického práva obviněného stejně, jako je tomu v případě pokuty za přestupek, nepožíval možnosti soudního přezkumu.

10. Navrhovatel požaduje zrušení celého ustanovení § 52 odst. 4 zákona o výkonu trestu odnětí svobody. Návrh odůvodňuje tím, že věta prvá § 52 odst. 4 zákona o výkonu trestu odnětí svobody prostřednictvím odkazu na § 46 odst. 3 písm. e) až h) téhož zákona stanoví druhy kázeňských trestů, jejichž přezkoumání se lze u soudu domáhat. Z tohoto důvodu nelze podle navrhovatele navrhnout zrušení toliko věty druhé § 52 odst. 4 zákona o výkonu trestu odnětí svobody v části, která se týká soudní výluky v případě kázeňských trestů pokuty až do výše 5 000 Kč [tj. v části odkazující na § 46 odst. 3 písm. d) zákona o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 276/2013 Sb.]. Takový návrh by podle navrhovatele neřešil protiústavnost shora popsané soudní výluky.

11. Navrhovatel závěrem dodává, že jelikož v daném řízení je Ústavní soud oprávněn napadený právní předpis toliko zrušit, k plnému odstranění neústavnosti napadeného ustanovení § 52 odst. 4 zákona o výkonu trestu odnětí svobody bude následně nezbytná pozitivní reakce zákonodárce, jejímž cílem bude přijetí ústavně konformní úpravy diferencovaného přezkumu rozhodnutí o uložení kázeňských trestů. Navrhuje, aby Ústavní

soud současně odložil vykonatelnost výroku o zrušení napadeného ustanovení, aby tak poskytl Parlamentu České republiky dostatečně dlouhou dobu k přijetí přiměřené a ústavně souladné právní úpravy.

III. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků k obsahu návrhu

12. Ústavní soud si podle § 69 zákona o Ústavním soudu vyžádal vyjádření účastníků řízení a vedlejších účastníků řízení a podle § 48 odst. 2 zákona o Ústavním soudu vyjádření Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky.

III. a) Vyjádření Poslanecké sněmovny

13. Za Poslaneckou sněmovnu zaslal vyjádření dne 19. 2. 2021 předseda Mgr. Radek Vondráček, který uvedl, že platné znění § 52 odst. 4 zákona o výkonu trestu odnětí svobody bylo schváleno zákonem č. 181/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Stručně zrekapituloval průběh legislativního procesu. Poslanecká sněmovna návrh projednávala v 6. volebním období jako sněmovní tisk č. 229. Návrh zákona byl schválen ve 3. čtení dne 6. 5. 2011 (ze 151 přítomných poslanců hlasovalo 113 pro, 1 proti), po schválení Senátem (ve znění schváleném Poslaneckou sněmovnou) byl přijatý zákon podepsán prezidentem republiky. Následně byl zákon řádně vyhlášen ve Sbírce zákonů. Předseda Poslanecké sněmovny dále připomíná, že znění napadeného ustanovení § 52 odst. 4 nebylo součástí vládního návrhu, bylo doplněno pozměňovacím návrhem přijatým ústavně právním výborem (viz sněmovní tisk 229/1). V písemném odůvodnění, které měli k dispozici členové ústavně právního výboru, bylo uvedeno, že návrh je reakcí na nález Ústavního soudu publikovaný pod č. 341/2010 Sb., kterým bylo zrušeno ustanovení § 76 odst. 6 zákona o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

III. b) Vyjádření Senátu

14. Za Senát zaslal vyjádření dne 15. 2. 2021 předseda RNDr. Miloš Vystrčil, který zrekapituloval legislativní proces přijímání zákona č. 181/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, kterým bylo napadené ustanovení § 52 odst. 4 vloženo do zákona o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. Poukázal na to, že předmětná právní úprava nebyla součástí původního vládního návrhu zákona, nýbrž byla obsažena v pozměňovacím návrhu ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny. Odůvodnění zvolené diferenciace není proto součástí důvodové zprávy k návrhu zákona a nebylo ani nijak diskutováno na plénu Poslanecké sněmovny. Poslanecká sněmovna postoupila návrh předmětného zákona Senátu dne 17. 5. 2011. Garanční ústavně-právní výbor návrh zákona projednal dne 25. 5. 2011 a doporučil Senátu schválit jej ve znění postoupeném Poslaneckou sněmovnou. Předseda Senátu dále uvedl, že při projednávání návrhu zákona na plénu Senátu vystoupil v diskusi pouze zástupce navrhovatele, který se k předmětu úpravy § 52 odst. 4 zákona o výkonu trestu odnětí svobody nevyjádřil, a zpravodaj ústavně-právního výboru, senátor JUDr. Miroslav Antl, plénum Senátu na vkládanou úpravu výslovně upozornil, přičemž shrnul, že „řeší požadavek Ústavního soudu ve věci možnosti soudního přezkumu kázeňských trestů v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody, (…) s tím, že říká, že kázeňské tresty uložené odsouzeným ve výkonu trestu odnětí svobody nepodléhají přezkoumání soudu, a novelou se právě navrhuje diferenciace kázeňských trestů na závažnější, které by podléhaly soudnímu přezkumu v režimu pro správní přestupky, a na méně závažné, které nadále přezkumu podléhat nebudou. Zase z pohledu právníka je to tak, že i tento návrh jako jediný z těch devíti je věcně správný a odpovídá tomu nálezu Ústavního soudu (…)“. Závěrem předseda Senátu uvádí, že Senát návrh zákona schválil ve znění

postoupeném mu Poslaneckou sněmovnou na své 9. schůzi v 8. funkčním období usnesením č. 223 ze dne 8. 6. 2011. Pro schválení návrhu zákona se vyslovilo 45 z 52 přítomných senátorů; proti nebyl nikdo. Posouzení ústavnosti napadeného ustanovení ponechává plně na Ústavním soudu.

III. c) Vyjádření vlády

15. Za vládu zaslala vyjádření dne 16. 2. 2021 ministryně spravedlnosti a předsedkyně Legislativní rady vlády Mgr. Marie Benešová. Informovala, že vláda na svém zasedání konaném dne 15. 2. 2021 přijala usnesení č. 155, kterým rozhodla, že nevyužije svého práva do předmětného řízení u Ústavního soudu vstoupit jako vedlejší účastník.

III. d) Vyjádření Veřejného ochránce práv

16. Veřejný ochránce práv (dále jen „ochránce“) JUDr. Stanislav Křeček přípisem ze dne 9. 2. 2021 Ústavnímu soudu sdělil, že využívá svého procesního práva podle § 69 odst. 3 zákona o Ústavním soudu a do řízení jako vedlejší účastník vstupuje. Ve svém vyjádření uvedl, že se s návrhem Nejvyššího správního soudu i jeho právní argumentací ztotožňuje. K právnímu hodnocení shrnul, že rozhodnutí o kázeňském přestupku, kterým vězeňská správa uloží odsouzenému pokutu, má nepochybně povahu zásahu do majetkových práv. Stejně je tomu v případě propadnutí věci či zabrání věci, jež *de lege lata* podléhají soudnímu přezkumu. Současně s tím je podle ochránce předkládaný návrh v souladu s judikaturními tendencemi Ústavního soudu k erozi výluk ze soudního přezkumu ve smyslu čl. 36 odst. 2 Listiny. Proto se domnívá, že s přihlédnutím k čl. 36 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy je výluka soudního přezkumu v případě rozhodnutí o uložení kázeňského trestu pokuty nepřípustná. Navrhuje, aby Ústavní soud návrhu vyhověl.

17. Ochránce nad rámec výše uvedeného zasadil problematiku kázeňského trestání v podmínkách českého vězeňství do širšího kontextu, zejména ve světle poznatků ze své činnosti. Také jeho předchůdci se v minulosti zabývali i jinými kázeňskými tresty. Konkrétně zkoumali, zda do právní sféry odsouzeného intenzivně nezasahují i jiné tresty, které jsou vězeňskou správou i soudy vnímány jako méně intenzivní, a tedy ústavně konformně vyloučené ze soudního přezkumu, což podrobněji dále rozvedl.

18. Ochránce má za to, že není třeba se obávat zahlcení soudů žalobami domáhajícími se přezkumu kázeňských trestů. Soudní poplatek představuje z pohledu často nemajetných vězněných osob poměrně výraznou překážku v přístupu k soudu. Nemluvě o obecně nikterak vysoké ochotě vězněných osob podobná soudní řízení iniciovat. S tím souvisí i skutečnost, že soudní přezkum kázeňského trestání klade zvýšené nároky na preciznost a administraci rozhodovací praxe vězeňské správy, což již v minulosti s velkou pravděpodobností vedlo k poměrně výraznému poklesu četnosti ukládaných kázeňských trestů.

19. Ochránce závěrem svého vyjádření uvedl, že vláda už v roce 2015 přislíbila Výboru proti mučení (CPT), že připraví komplexní novelu tak, aby byl proces kázeňského řízení celkově upraven v zákoně č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů, nebo v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a došlo k úpravě vybraných kázeňských trestů. Zároveň by se rozhodování o nejzávažnějších kázeňských proviněních přesunulo do trestního řízení. Slib vlády doposud podle ochránce splněn nebyl, ačkoli jej vláda zopakovala i ve svém vyjádření ke zprávě Výboru proti mučení z další návštěvy České republiky v roce 2018. Byť bylo předmětem kritiky Výboru proti mučení především stávající nastavení nejzávažnějších kázeňských trestů, přislíbená komplexní změna právní úpravy otevírá podle ochránce dostatečný prostor pro úvahy o změně v přístupu k soudní kontrole kázeňského trestání.

III. e) Vyjádření Vězeňské služby České republiky

20. Za Vězeňskou službu České republiky zaslal vyjádření dne 10. 2. 2021 její generální ředitel genpor. PhDr. Petr Dohnal, který uvedl, že s návrhem na zrušení § 52 odst. 4 zákona o výkonu trestu odnětí svobody souhlasí, a to jak z důvodů uvedených v argumentaci navrhovatele, tak z důvodů obsažených v odůvodnění nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 32/08. Zároveň požádal Ústavní soud, aby – pokud by došel k závěru, že předmětné ustanovení je s ohledem na jeho protiústavnost třeba zrušit – poskytl Parlamentu České republiky dostatečně dlouhou dobu k přijetí přiměřené právní úpravy, jejímž cílem bude přijetí ústavně konformní úpravy diferencovaného přezkumu rozhodnutí o uložení kázeňských trestů. V opačném případě by podle jeho názoru zrušení § 52 odst. 4 zákona o výkonu trestu odnětí svobody mohlo vést ke zmatečnému výkladu stran přezkoumatelnosti kázeňských trestů, neboť by se, v rozporu s dřívější judikaturou Ústavního soudu, staly soudem nepřezkoumatelnými *en bloc*.

21. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat vyjádření účastníků řízení a vedlejších účastníků navrhovateli k replice, neboť k návrhu neměli výhrady, a naopak jej podpořili.

IV. Ústní jednání

22. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by nijak nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil z písemných úkonů navrhovatele a účastníků řízení. Nenařízení ústního jednání odůvodňuje i skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval ani za potřebné provádět dokazování.

V. Dikce a kontext napadeného ustanovení

23. Napadené ustanovení § 52 odst. 4 zákona o výkonu trestu odnětí svobody zní:

„(4) Přezkoumání rozhodnutí o uložení kázeňských trestů podle § 46 odst. 3 písm. e) až h) a rozhodnutí o zabrání věci se lze domáhat u soudu za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem ve stejném rozsahu, v jakém je takový přezkum možný v řízení o přestupku. Rozhodnutí vydaná v kárném řízení, kterými byly uloženy kázeňské tresty podle § 46 odst. 3 písm. a) až d) a i), nepodléhají přezkoumání soudu.“

24. Pro přehlednost Ústavní soud uvádí také související ustanovení § 46 odst. 3 zákona o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, které uvádí taxativní výčet druhů kázeňských trestů:

„(3) Kázeňskými tresty jsou:

a) důtka,
b) snížení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu 3 kalendářních měsíců,
c) zákaz přijetí jednoho balíčku v kalendářním roce,
d) pokuta až do výše 5 000 Kč,
e) propadnutí věci,
f) umístění do uzavřeného oddílu až na 28 dnů, s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení,
g) celodenní umístění do uzavřeného oddílu až na 20 dnů,
h) umístění do samovazby až na 20 dnů,
i) odnětí výhod vyplývajících z předchozí kázeňské odměny.“

VI. Podmínky meritorního posouzení návrhu

25. Ústavní soud předně posuzoval, zda jsou splněny všechny zákonem stanovené procesní předpoklady k projednání návrhu podle čl. 87 odst. 1 písm. a) a čl. 95 odst. 2 Ústavy a § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu. Návrh zjevně splňuje veškeré formální i obsahové náležitosti stanovené zákonem o Ústavním soudu.

26. Ústavní soud pak nejprve hodnotil otázku, zda je navrhovatel oprávněn podat návrh na zrušení (celého) ustanovení § 52 odst. 4 zákona o výkonu trestu odnětí svobody. Podle ustanovení čl. 95 odst. 2 Ústavy, dojde-li soud k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží věc Ústavnímu soudu k projednání. Tuto úpravu dále rozvádí ustanovení § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, podle kterého návrh na zrušení zákona nebo jeho jednotlivých ustanovení je oprávněn podat též soud v souvislosti se svou rozhodovací činností podle čl. 95 odst. 2 Ústavy. K tomu, aby obecný soud mohl zpochybnit ústavnost konkrétního zákona, resp. jeho jednotlivého ustanovení a věc předložit Ústavnímu soudu, je přitom nezbytná jeho reálná aplikace, a nikoli jen jeho hypotetické použití, resp. jiné širší souvislosti [srov. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 33/09 (N 205/58 SbNU 827; 332/2010 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 11/10 (N 148/62 SbNU 277; 314/2011 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 14/15 (N 22/80 SbNU 257; 87/2016 Sb.) a usnesení sp. zn. Pl. ÚS 12/08 (U 12/51 SbNU 823)]. Jinak řečeno: musí jít o zákon (jeho část), který překáží dosažení žádoucího (ústavně konformního) výsledku. Nebyl-li by odstraněn, byl by výsledek probíhajícího řízení jiný [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 49/10 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.)].

27. Klíčovou otázku proto představuje posouzení, zda skutečně bylo či mělo být ustanovení § 52 odst. 4 zákona o výkonu trestu odnětí svobody navrhovatelem v jím řešené právní věci použito, resp. v jakém rozsahu. Navrhovatel požaduje zrušení celého ustanovení § 52 odst. 4 zákona o výkonu trestu odnětí svobody, které se skládá ze dvou vět. Věta první stanoví druhy kázeňských trestů, jejichž přezkoumání se lze u soudu domáhat, a to prostřednictvím odkazu na § 46 odst. 3 písm. e) až h) zákona o výkonu trestu odnětí svobody. Věta druhá zakládá výluku ze soudního přezkumu rozhodnutí o uložení kázeňských trestů uvedených v § 46 odst. 3 pod písm. a) až d) a i) zákona o výkonu trestu odnětí svobody, tedy včetně pokuty do výše 5 000 Kč. Jak bylo uvedeno, v případě řešeném navrhovatelem šlo o návrh na přezkoumání rozhodnutí o uložení kázeňského trestu pokuty. V této věci tedy soud měl výhradně posuzovat, zda lze přezkoumat rozhodnutí o uložení pokuty, jak to vyplývá z věty druhé, a nikoliv posuzovat připuštěný přezkum rozhodnutí o uložení kázeňských trestů podle § 46 odst. 3 písm. e) až h) zákona o výkonu trestu odnětí svobody, jak je upraven ve větě první. Ústavní soud tak dospěl k závěru, že navrhovatel při svém rozhodování větu první napadeného ustanovení aplikovat nebude. V řízení o kasační stížnosti žalobce bude aplikována pouze věta druhá napadeného ustanovení, která vylučuje také soudní přezkum kázeňského trestu (tj. pokuty ve výši 1 000 Kč) uloženého žalobci v dané věci.

28. S ohledem na formulaci výjimek ze soudního přezkumu [„kázeňské tresty podle § 46 odst. 3 písm. a) až d) a i)“] Ústavní soud proto mohl s ohledem na povahu předmětu tzv. konkrétní kontroly ústavnosti podle čl. 95 odst. 2 Ústavy ve spojení s § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu přezkoumat napadené ustanovení § 52 odst. 4 věty druhé pouze v rozsahu, v jakém bude navrhovatelem aplikováno. Ve zbývající části tohoto ustanovení Ústavní soud návrh odmítl pro zjevnou neoprávněnost navrhovatele podle § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 77/1998 Sb., neboť zbývající část napadeného ustanovení v písmenech a) až c) aplikovat nebude.

VII. Posouzení ústavní konformity legislativního procesu

29. Ústavní soud v intencích § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., přezkoumal, zda napadené ustanovení bylo přijato a vydáno v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem. V posuzovaném případě Ústavní soud z vyjádření účastníků řízení a ze sněmovních tisků veřejně dostupných (na adrese http://www.psp.cz) shledal, že napadené ustanovení bylo přijato v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem. Ostatně ani navrhovatel nevznesl proti legislativní proceduře žádné námitky.

VIII. Meritorní přezkum návrhu

VIII. a) Obecná východiska

30. Podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy „[k]aždý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu“. Problematice práva na spravedlivé řízení ve smyslu práva na přístup k soudu se při aplikaci čl. 6 odst. 1 Úmluvy věnuje judikatura Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“). Právo na spravedlivý (řádný) proces, jehož podstatnou složku představuje právo na projednání věci nezávislým soudem, zaujímá v demokratické společnosti význačné místo (srov. např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *De Cubber proti Belgii*, stížnost č. 9186/80).

31. V rozsudku ve věci *Engel a ostatní proti Nizozemsku* (stížnost č. 5100/71) ESLP stanovil test, který je jím aplikován při posuzování povahy sankce, a pokusil se vymezit hranici mezi „trestní“ a „disciplinární“ oblastí. Podle jeho závěrů je především nezbytné zjistit, zda ustanovení definující delikt náleží podle právního systému žalovaného státu do oblasti trestního práva, disciplinárního (kázeňského) práva nebo do obou současně. To ovšem představuje pouze základní východisko. Větší význam má sama podstata deliktu, zejména však přísnost sankce, jež dotčené osobě hrozí. V případě „Engel“ byly posuzovány sankce ve formě prostého a zostřeného zákazu vycházek, převelení ke kázeňské jednotce a dočasného přísného kasárenského vězení, uložené osobám vykonávajícím základní vojenskou službu v Nizozemí. Proti uloženým sankcím se postižení bránili stížnostmi podanými k příslušnému nadřízenému, jehož rozhodnutí poté přezkoumal Vrchní vojenský soud. ESLP v dané věci zdůraznil, že uložené tresty by nepochybně byly považovány za zbavení osobní svobody, byly-li by ukládány civilistovi. Jsou-li však uloženy vojákovi, mohou tento charakter postrádat. Působnosti čl. 6 odst. 1 Úmluvy se kázeňské tresty uložené v průběhu vojenské služby nevymykají pouze za předpokladu, že se „neprojevují omezeními, jež se zjevně odchylují od běžných životních podmínek v ozbrojených silách“. Na základě tohoto kritéria ESLP uznal za zbavení osobní svobody sankce přísného kasárenského vězení a převelení ke kázeňské jednotce, nikoli prostý či zostřený zákaz vycházek. Konstatoval, že „k tomu, aby se stát zprostil základní odpovědnosti poskytnout spravedlivý proces v trestní záležitosti, nestačí, aby určité provinění kvalifikoval jako kázeňské“.

32. Dalším rozhodnutím ESLP zasahujícím do této oblasti je rozsudek ve věci *Campbell a Fell proti Spojenému království* (stížnost č. 7819/77 a 7878/77). Zde se zabýval hranicí mezi disciplinární a trestní oblastí i ve vězeňském prostředí a konstatoval: „Úmluva nebrání státům vytvořit či udržovat rozdíly mezi právem trestním a právem disciplinárním a stanovit hranice mezi nimi. Z toho ovšem nevyplývá, že takto určená klasifikace bude rozhodující z hlediska Úmluvy (…) spravedlnost se nemůže zastavit u bran vězení a vězni nemohou být zbaveni ochrany čl. 6 Úmluvy. Z tohoto důvodu platí zásady vytčené v rozsudku *Engel a ostatní proti Nizozemí* i ve vězeňském prostředí.“

33. Ústavní soud v této souvislosti připomíná rovněž další judikaturu Evropského soudu pro lidská práva (např. rozsudek ve věci *Lauko proti Slovensku*, stížnost č. 26138/95, nebo rozsudek ve věci *Kadubec proti Slovensku*, stížnost č. 27061/95), podle které v případech, kdy stěžovatel neměl možnost nechat přezkoumat rozhodnutí o přestupku nezávislým a nestranným soudem, bylo právo stěžovatele na projednání jeho záležitosti nezávislým a nestranným soudem podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy porušeno. V rozsudku ve věci *Lauko proti Slovensku* se ESLP zabýval soudním přezkumem pokuty za přestupek proti občanskému soužití uložené podle § 49 tehdy platného slovenského zákona o přestupcích. S ohledem na výši pokuty (300 tehdejších slovenských korun) nebylo rozhodnutí o uložení

pokuty za přestupek přezkoumatelné ve správním soudnictví, neboť tehdejší slovenský přestupkový zákon stanovil hranici 2 000 Sk, od které bylo možné správní rozhodnutí soudně přezkoumávat. ESLP jednomyslně rozhodl, že čl. 6 odst. 1 Úmluvy byl porušen.

34. Podle čl. 36 odst. 2 Listiny „[k]do tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může se obrátit na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak. Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny". Ústavní soud se v minulosti již několikrát zabýval touto problematikou výluk ze soudního přezkumu při ukládání trestů (sankcí). Z rekapitulace této judikatury vyplývají následující závěry.

35. Dodržením záruk obsažených v čl. 6 odst. 1 Úmluvy z hlediska soudního přezkumu se Ústavní soud zabýval v souvislosti s rozhodnutími o pořádkových pokutách. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/98 (N 161/16 SbNU 185; 2/2000 Sb.) konstatoval, že odepření přezkumu rozhodnutí orgánů veřejné správy není možné v případě, že jde o rozhodnutí, která se týkají základních práv a svobod podle Listiny, Ústavy a mezinárodních úmluv podle čl. 10 Ústavy. Jakýkoli jiný postup je v rozporu s čl. 36 odst. 2 Listiny a čl. 4 Ústavy.

36. V návaznosti na judikaturu ESLP ve věcech *Lauko proti Slovensku* a *Kadubec proti Slovensku* Ústavní soud nálezem sp. zn. Pl. ÚS 9/2000 (N 8/21 SbNU 55; 52/2001 Sb.) zrušil ustanovení § 83 odst. 1 zákona České národní rady č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů. Ústavní soud v tomto nálezu uvedl: „V režimu čl. 6 odst. 1 věty první Úmluvy jsou tedy i přestupky, za které nelze uložit pokutu vyšší než 2 000 Kč nebo zákaz činnosti. Proto ustanovení § 83 odst. 1 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, které ze soudního přezkumu vylučuje rozhodnutí o přestupku, za nějž nelze uložit pokutu vyšší než 2 000 Kč nebo zákaz činnosti, s výjimkou těch případů, kdy bylo vysloveno propadnutí věci nebo zabrání věci, jejíž hodnota přesahuje částku 2 000 Kč, je v rozporu s ustanovením čl. 6 odst. 1 věty první Úmluvy." Při posuzování ústavnosti správního trestání Ústavní soud zdůraznil, že dotčená osoba musí mít možnost požádat o přezkum rozhodnutí soudem. Přezkum nelze odepřít v případě, že jde o rozhodnutí, která se týkají základních práv a svobod podle Listiny, Ústavy a mezinárodních smluv podle čl. 10 Ústavy.

37. K soudnímu přezkumu rozhodnutí vydaných v kázeňském řízení během výkonu trestu odnětí svobody se Ústavní soud vyjádřil v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/08, na který odkazuje také navrhovatel. Ústavní soud tímto nálezem na návrh Nejvyššího správního soudu zrušil tehdejší ustanovení § 76 odst. 6 zákona o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění: „nestanoví-li tento zákon jinak, nepodléhají rozhodnutí vydaná v kázeňském řízení přezkoumání soudu." Toto ustanovení, s výjimkou rozhodnutí o propadnutí nebo zabrání věci, vylučovalo ze soudního přezkumu rozhodnutí vydaná v kázeňském řízení. Podle citovaného nálezu paušální vyloučení rozhodnutí vydaných v kázeňském řízení ze soudního přezkumu bez jejich diferenciace z hlediska zásahu do základních lidských práv a svobod odsouzeného je v rozporu s ústavní zárukou práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny (body 29, 32 a 34 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/08). Neodpovídá ani kritériím spravedlivého procesu, zaručeným v čl. 6 odst. 1 Úmluvy (bod 34 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/08).

38. V návaznosti na to Ústavní soud upřesnil, že „[p]rojednání stížnosti proti uložení kázeňského trestu orgány Vězeňské služby nesplňuje požadavky na ochranu práv před nestranným a nezávislým tribunálem. Odepření soudní ochrany není podle čl. 36 odst. 2 Listiny možné v případě, že se jedná o rozhodnutí, která se týkají základních práv a svobod. Neústavnost ustanovení § 76 odst. 6 zákona č. 169/1999 Sb. se projevuje především v tom, že na jeho základě jsou rozhodnutí vydaná v kázeňském řízení paušálně vyloučena ze soudního přezkumu, s jedinou výjimkou týkající se majetku (…). Dopad některých kázeňských trestů totiž představuje závažný zásah do základních práv a svobod odsouzeného nad meze

stanovené zákonem o výkonu trestu odnětí svobody. Rozhodnutí, kterými byly takové kázeňské tresty uloženy, nemohou být vyloučena z přezkoumávání soudem za situace, kdy se týkají základních práv a svobod (čl. 36 odst. 2 Listiny). Soudní přezkum tak může vyloučit libovůli při ukládání některých nejzávažnějších kázeňských trestů, a vyloučit tak jejich nepříznivé důsledky pro eventuální rozhodování o podmíněném propuštění z výkonu trestu.“ (bod 32 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/08).

39. Ústavní soud závěrem současně zdůraznil, že „[c]ílem není dosažení soudního přezkumu u všech kázeňských trestů, ale pouze u těch, které výrazným způsobem zasahují do osobní integrity odsouzeného. Tento způsob právní úpravy umožňuje Listina v čl. 36 odst. 4. Zavedení širšího soudního přezkumu by v daném případě neparalyzovalo činnost orgánů Vězeňské služby a nemělo by ani vliv na operativnost a účinnost uložených kázeňských trestů, protože zákon o výkonu trestu odnětí svobody nepřiznává stížnosti proti rozhodnutí o uložení kázeňského trestu odkladný účinek (s výjimkou kázeňského trestu propadnutí věci) a stejně tak nemá pro tuto oblast odkladný účinek ani žaloba ve správním soudnictví.“ (bod 35 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/08).

40. Následně se Ústavní soud zabýval povahou důtky jako kázeňského trestu podle § 46 odst. 3 písm. a) zákona o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, a to toliko v odmítacích usneseních (např. sp. zn. I. ÚS 1785/08 nebo sp. zn. I. ÚS 2290/17; dostupná na https://nalus.usoud.cz). V usnesení sp. zn. I. ÚS 3688/14 (U 3/76 SbNU 941) mj. uvedl, že jde o „jeden z nejmírnějších trestů, pokud (subjektivně nahlíženo) ne zcela nejmírnější, které zákon o výkonu trestu odnětí svobody zná. V tomto kontextu se Ústavní soud domnívá, že takový kázeňský přestupek a uložení takového trestu rozhodně nespadají pod pojem ‚trestní obvinění' (criminal charges), o kterém by musel rozhodovat orgán soudního typu, jak vyžaduje čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Pro svůj odlišný charakter a důsledky totiž nyní posuzovaný kázeňský přestupek nelze srovnávat s trestnými činy nebo správními delikty. Kázeňské přestupky vězňů i ukládané tresty dosahují nižší intenzity než trestní sankce a jejich cílem je zajistit běžný pořádek a kázeň ve věznicích. Jednou z jejich hlavních funkcí je (negativní) motivace k plnění povinností stanovených právními předpisy a vnitřními řády, a to osobám, které byly již k omezení osobní svobody pravomocně odsouzeny řádným soudem“. Ústavní soud uzavřel, že „na řízení o uložení kázeňského trestu ve formě důtky nelze vztáhnout ochranu práva na spravedlivý proces ani v té podobě, v níž je garantováno čl. 36 až 40 Listiny, ani v té podobě, v níž je chrání čl. 6“ Úmluvy.

VIII. b) Aplikace na posuzovaný případ

41. Při posuzování ústavnosti napadené části ustanovení věty druhé § 52 odst. 4 zákona o výkonu trestu odnětí svobody z hlediska ústavních záruk spravedlivého (řádného) procesu Ústavní soud dospěl – i s přihlédnutím ke konkluzím výše rekapitulované judikatury Evropského soudu pro lidská práva a Ústavního soudu, jež není třeba opakovat – k následujícím závěrům. V souladu s čl. 1 Ústavy je Česká republika svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Základní práva a svobody jsou podle článku 4 Ústavy pod ochranou soudní moci. Právo na soudní ochranu patří bez pochyb mezi základní znaky právního státu.

42. Podle čl. 36 odst. 2 Listiny platí, že každý, kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, se může obrátit na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak. Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny [viz k tomu blíže nález sp. zn. Pl. ÚS 9/14 (N 228/75 SbNU 539; 14/2015 Sb.)].

43. Základní otázkou k posouzení se jeví, zda rozhodnutí o uložení kázeňského trestu pokuty do výše 5 000 Kč podle § 46 odst. 3 písm. d) zákona o výkonu trestu odnětí svobody

a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 276/2013 Sb., představuje rozhodnutí, které se dotýká základních práv a svobod podle Listiny. Z textu níže uvedených článků Listiny lze dovodit, že tomu tak je. Ustanovení čl. 1 Listiny stanoví, že lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti a právech. Listina zakotvuje zásadu, že zákonná omezení základních práv a svobod musí platit stejně pro všechny případy, které splňují stanovené podmínky. Při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena (čl. 4 odst. 3 a 4 Listiny).

44. Jak ostatně již Ústavní soud uvedl v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/08, zákon o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, upravuje v § 27 omezení a zbavení některých práv odsouzených. Zásadně platí, že po dobu výkonu trestu jsou odsouzení povinni podrobit se takovým omezením práv a svobod, jejichž výkon by buď byl v rozporu s účelem trestu, nebo které nemohou být uplatněny vzhledem k výkonu trestu. Zákon taxativně vypočítává práva a svobody, které jsou omezeny a kterých je odsouzený po dobu výkonu trestu zbaven. Z toho vyplývá, že jakákoli další omezení práv a svobod jdou již nad rámec omezení v zákoně taxativně vypočtených. Některá rozhodnutí o kázeňských trestech takovým dalším omezením postavení odsouzeného mohou být, a to v závislosti na povaze a závažnosti sankce, výrazným zásahem do základních práv a svobod. Za takové rozhodnutí je třeba považovat i kázeňský trest, kterým je odsouzenému ukládána pokuta až do výše 5 000 Kč, neboť se týká ústavně zaručeného práva vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Proto nemůže být vyloučeno ze soudního přezkumu, jak to ostatně Ústavní soud již uvedl v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/08.

45. Napadené ustanovení druhé věty § 52 odst. 4 zákona o výkonu trestu odnětí svobody, které stanovuje výluku ze soudního přezkumu kázeňského trestu pokuty do výše 5 000 Kč, rovněž nerespektuje principy, z nichž vychází judikatura ESLP při výkladu a aplikaci článku 6 odst. 1 Úmluvy. Podle tohoto ustanovení má každý právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.

46. Ústavní soud akceptuje argumentaci navrhovatele, který poukázal na srovnání se soudním přezkumem pokut uložených správními orgány za přestupky, které ochrany ve správním soudnictví v plné míře požívají. Z hlediska souměřitelnosti možných sankcí a výše uvedeného akcentu na rozdílnost pociťované újmy mezi osobou na svobodě a osobou, jejíž svoboda je omezena, tedy není možné, aby co do důsledků mnohem přísnější trest, zasahující do práva vlastnit majetek odsouzeného, stejně jako je tomu v případě pokuty za přestupek, nepožíval možnosti soudního přezkumu.

47. Druhá věta napadeného ustanovení § 52 odst. 4 zákona o výkonu trestu odnětí svobody proto v rozsahu, v jakém se vztahuje na výluku soudního přezkumu ukládání kázeňského trestu pokuty podle § 46 odst. 3 písm. d) zákona o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 276/2013 Sb., nemohla z hlediska jejího souladu s ústavním pořádkem, konkrétně s ústavně garantovaným právem na přístupu k soudu, obstát. Na základě uvedených zjištění dospěl Ústavní soud k závěru, že napadené ustanovení v uvedeném rozsahu je v rozporu s čl. 36 odst. 2 Listiny.

IX. Závěr

48. Ústavní soud tak z výše uvedených důvodů dospěl k závěru, že návrh je v části, která splňuje procesní podmínky řízení, důvodný, a proto podle § 70 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., rozhodl, jak je ve výroku I uvedeno.

49. Ve zbývající části Ústavní soud návrh podle § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 77/1998 Sb., jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným odmítl (výrok II).

Č. 134
Obecně závazná vyhláška města Heřmanův Městec č. 5/2019 o zákazu konzumace alkoholických nápojů na některých veřejně přístupných místech (sp. zn. Pl. ÚS 7/21 ze dne 27. července 2021; 306/2021 Sb.)

I. Úprava v obecně závazné vyhlášce, která nedůvodně zvýhodňuje obec tím, že pro akce jí pořádané stanoví výjimku ze zákazu konzumace a podávání alkoholu na základě skutečnosti, že akci pořádá obec, kdežto jiný pořadatel akce musí pro výjimku ze zákazu splnit dodatečné podmínky, je v rozporu s principem rovnosti plynoucím z materiálního právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky).

II. Obecně závaznou vyhláškou (čl. 104 odst. 3 Ústavy České republiky) nelze založit pravomoc k vydání zákonem neupraveného vrchnostenského správního aktu, který z materiálního hlediska naplňuje znaky správního rozhodnutí nebo opatření obecné povahy. Pravomoc k vydání správního rozhodnutí nebo opatření obecné povahy lze podle čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky a podle čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod založit výhradně zákonem.

Nález

Ústavní soud rozhodl pod sp. zn. Pl. ÚS 7/21 dne 27. července 2021 v plénu složeném z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudkyň a soudců Ludvíka Davida, Josefa Fialy (soudce zpravodaj), Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Pavla Šámala, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka o návrhu Ministerstva vnitra na zrušení čl. 2 odst. 3 ve slovech „městem nebo“ obecně závazné vyhlášky města Heřmanův Městec č. 5/2019 o zákazu konzumace alkoholických nápojů na některých veřejně přístupných místech, za účasti města Heřmanův Městec, sídlem Havlíčkova 801, Heřmanův Městec, jako účastníka řízení, takto:

Ustanovení čl. 2 odst. 3 ve slovech „městem nebo“ obecně závazné vyhlášky města Heřmanův Městec č. 5/2019 o zákazu konzumace alkoholických nápojů na některých veřejně přístupných místech se ruší dnem vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů.

Odůvodnění

I. Shrnutí návrhu

1. Návrhem podle čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 64 odst. 2 písm. g) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), doručeným Ústavnímu soudu dne 26. 1. 2021, se Ministerstvo vnitra (dále jen „ministerstvo“) domáhá, aby Ústavní soud zrušil čl. 2 odst. 3 ve slovech „městem nebo“ obecně závazné vyhlášky města Heřmanův Městec č. 5/2019

o zákazu konzumace alkoholických nápojů na některých veřejně přístupných místech (dále jen „napadená vyhláška“).

2. V návrhu ministerstvo uvádí, že napadená vyhláška byla vydána k tomu příslušným orgánem města Heřmanův Městec (dále též jen „město“) za dodržení zákonného postupu. Úprava v napadené vyhlášce je však podle jeho názoru v rozporu s čl. 1 odst. 1 a čl. 104 odst. 1 a 3 Ústavy, neboť město zavedlo regulaci, která neodůvodněně zvýhodňuje samotné město oproti jiným subjektům v obdobném postavení. V čl. 1 napadené vyhlášky je zakotven zákaz konzumace a podávání alkoholu na specifikovaných veřejně přístupných místech ve městě. V čl. 2 napadené vyhlášky jsou pak stanoveny výjimky z tohoto zákazu, mezi nimi i výjimka v čl. 2 odst. 3, podle níž se zákaz nevztahuje na akce pořádané městem nebo se souhlasem města. Ministerstvo zdůrazňuje, že zatímco na akcích pořádaných městem je možné alkohol požívat a podávat již na základě skutečnosti, že akci pořádá město, jiní pořadatelé odlišní od města musí získat souhlas města, aby dosáhli stejného účinku. Pro popsané zvýhodnění města neexistuje důvod. Ministerstvo zmiňuje, že obdobnou úpravu v obecně závazné vyhlášce města Cheb, která se týkala pyrotechnických efektů, Ústavní soud zrušil nálezem ze dne 5. 8. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 35/13 (N 148/74 SbNU 263; 220/2014 Sb.). Ministerstvo tvrdí, že napadená vyhláška předpokládá specifický veřejnoprávní souhlas s konzumací alkoholu, přičemž za něj nelze považovat souhlas města jako vlastníka dotčeného veřejně přístupného místa, neboť ne všechna místa mohou být ve vlastnictví města. Takový souhlas nemůže představovat ani přijetí úhrady místního poplatku za zvláštní užívání veřejného prostranství, neboť jeho přijetí má charakter specifické veřejnoprávní platby, a nikoli veřejnoprávního souhlasu se zvláštním užíváním veřejného prostranství.

II. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

3. Podle § 64 odst. 2 písm. g) zákona o Ústavním soudu je ministerstvo oprávněno podat návrh na zrušení jiného právního předpisu nebo jeho jednotlivých ustanovení podle čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy, jde-li o návrh na zrušení obecně závazné vyhlášky obce, kraje nebo hlavního města Prahy za podmínek stanovených v zákonech upravujících územní samosprávu. V posuzované věci je tímto zákonem zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, zejména jeho § 123. Ústavní soud si z předložených podkladů ověřil, že zákonná procedura dozoru ministerstva nad vydáváním a obsahem obecně závazných vyhlášek obcí byla naplněna, návrh na zrušení podalo oprávněné ministerstvo a v zákonem stanovené lhůtě po nabytí právní moci rozhodnutí o rozkladu podaném městem proti rozhodnutí ministerstva o pozastavení účinnosti napadené vyhlášky v části, již ministerstvo navrhuje zrušit.

III. Vyjádření města a oznámení Veřejného ochránce práv o nevstoupení do řízení

4. Podle § 69 odst. 1 zákona o Ústavním soudu doručil soudce zpravodaj návrh městu jako účastníkovi řízení k vyjádření.

5. Město ve vyjádření uvádí, že napadená vyhláška je formulována jinak než vyhláška města Cheb, jíž se věnoval Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 35/13. Chebská vyhláška stejnou činnost upravovala pro různé subjekty odchylně. Pyrotechnické efekty bez dalšího povolovala na akcích pořádaných městem Cheb, zatímco jiným osobám je umožňovala jen na základě výjimky Rady města Cheb. Napadená vyhláška se od chebské vyhlášky liší tím, že konzumaci alkoholu umožňuje jak na akcích pořádaných městem, tak na akcích pořádaných se souhlasem města. Napadená vyhláška sleduje legitimní cíl, jímž je zamezení nekontrolovanému popíjení alkoholu na vyjmenovaných veřejně přístupných místech, zatímco při akcích pořádaných na těchto místech, ať již městem, nebo jiným subjektem, tento zákaz neplatí. Na organizované akci totiž její pořadatelé zajišťují pořádek, bezpečnost a úklid, proto v takových případech není třeba popíjení alkoholu zakazovat.

6. Souhlas města s pořádáním akcí je vydáván na základě jiných předpisů, ať již občanskoprávních (z titulu vlastnictví pozemku), nebo veřejnoprávních (nařízení města č. 3/2018, tržní řád, či obecně závazná vyhláška č. 5/2016 o stanovení podmínek pro pořádání, průběh a ukončení veřejnosti přístupných sportovních a kulturních podniků včetně tanečních zábav a diskoték v rozsahu nezbytném k zajištění veřejného pořádku; dále jen „vyhláška č. 5/2016 o pořádání sportovních a kulturních podniků“). Poté město odkázalo na své dřívější vyjádření určené ministerstvu, kde uvedlo, že všechny veřejné prostory, na nichž je požívání alkoholu napadenou vyhláškou regulováno, jsou ve vlastnictví města, a hodlá-li na nich někdo pořádat akci, musí žádat o souhlas města. V rámci souhlasu město stanovuje podmínky pro konání akce, které zajišťují veřejný pořádek. V odkazovaném vyjádření město zmínilo, že u menších akcí se souhlas města uděluje souhlasem příslušného zaměstnance městského úřadu a vyměřením poplatku za užívání veřejného prostranství podle obecně závazné vyhlášky města č. 1/2020 o místním poplatku za užívání veřejného prostranství.

7. Podle § 69 odst. 3 zákona o Ústavním soudu soudce zpravodaj požádal Veřejného ochránce práv o vyjádření, zda vstupuje do řízení. Veřejný ochránce práv podáním ze dne 10. 2. 2021 Ústavní soud vyrozuměl, že do řízení nevstupuje.

IV. Další průběh řízení před Ústavním soudem

8. Soudce zpravodaj vyzval město k vyjádření, zda trvá na svém sdělení, že je vlastníkem všech nemovitostí, na které dopadá napadená vyhláška, neboť z údajů v katastru nemovitostí vyplývá, že u řady pozemků (pozemků parc. č. 298, 300/1, 375/1, 572/1, 572/3, 1038/4, 2096/1, 2096/2, 2173/7, 2173/8, 2173/44, 2173/48, 2195 a 2228/11 v katastrálním území Heřmanův Městec), na které napadená vyhláška dopadá, je evidován jiný vlastník než město. Kdyby město na svém sdělení trvalo, vyzval ho, aby objasnilo, proč není u zmíněných pozemků v katastru nemovitostí evidováno jako vlastník. Současně ho požádal o zaslání těch obecně závazných vyhlášek a nařízení (viz bod 6), jichž se ve svém vyjádření dovolává. Město ve své reakci ze dne 24. 5. 2021 uvedlo, že výše specifikované pozemky skutečně nejsou v jeho vlastnictví, jde však o pozemky podle jeho názoru k pořádání akcí nevhodné. Dále město Ústavnímu soudu jako přílohu ke svému sdělení zaslalo obecně závazné vyhlášky a nařízení, jichž se ve vyjádření dovolávalo. Sdělení města, včetně jeho příloh, bylo zasláno ministerstvu.

9. K výzvě soudce zpravodaje ministerstvo uvedlo, že souhlasí s tím, aby Ústavní soud vzal za nesporné zjištění (§ 120 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, ve spojení s § 63 zákona o Ústavním soudu), že město není vlastníkem pozemků, které jsou parcelními čísly specifikovány v bodě 8. Ministerstvo dále uvedlo, že nesporné je i znění těch obecně závazných vyhlášek a nařízení města zmíněných v bodě 6, jichž se město ve své argumentaci dovolává.

V. Text napadené vyhlášky

10. Napadená vyhláška obsahuje následující text (včetně poznámky pod čarou a se záměnou slovesa „nevtahuje“ a „nevztahuje“ v čl. 2 odst. 4). Ministerstvo navrhuje zrušit čl. 2 odst. 3 napadené vyhlášky ve slovech „městem nebo“, což Ústavní soud níže zvýrazňuje tučným písmem.

„Čl. 1

Zákaz konzumace alkoholických nápojů

Zakazuje se konzumace alkoholických nápojů[1] na těchto veřejně přístupných místech v Heřmanově Městci:

1. Náměstí Míru
2. Masarykovo náměstí
3. Ulice Čáslavská od náměstí Míru až po křižovatku s ulicí Tylova

4. Ulice 5. května od Masarykova náměstí až po křižovatku s ulicí U Bažantnice
5. Zámecký park a Bažantnice

Tato místa jsou graficky vymezena v příloze č. 1 této vyhlášky.
Zakazuje se též podávat alkoholické nápoje ke konzumaci na těchto místech.

Čl. 2
Výjimky ze zákazu

1. Zákaz se nevztahuje na dny 31. 12. a 1. 1. každého roku.
2. Zákaz se nevztahuje na dny konání tradiční Bartolomějské pouti (pátek až pondělí).
3. Zákaz se nevztahuje na akce pořádané **městem nebo** se souhlasem města.
4. Zákaz se nevtahuje na restaurační zahrádky, které jsou součástí restauračních zařízení.

Čl. 3
Účinnost

Tato obecně závazná vyhláška nabývá účinnosti dne 1. 1. 2020.

---
[1] § 2 písm. f) zákona č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek“

VI. Ústní jednání

11. Ústavní soud v souladu s § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání. Na základě písemných stanovisek a skutečností mezi stranami nesporných (bod 9) byla věc dostatečně objasněna, tudíž nebylo možno očekávat od ústního jednání její další objasnění.

VII. Meritorní přezkum

12. Podle svých ustálených judikaturních standardů volí Ústavní soud k posouzení souladu napadených obecně závazných vyhlášek (resp. jednotlivých ustanovení) s ústavním pořádkem nebo zákonem zpravidla test čtyř kroků [srov. nález ze dne 22. 3. 2005 sp. zn. Pl. ÚS 63/04 (N 61/36 SbNU 663; 210/2005 Sb.) a řadu dalších]. V souladu s tímto testem zkoumá, zda zastupitelstvo obce mělo pravomoc vydat obecně závaznou vyhlášku, jejíž součástí jsou napadená ustanovení (1. krok testu), zda se při vydávání napadených ustanovení obecně závazné vyhlášky obec nepohybovala mimo zákonem vymezenou věcnou působnost, tj. zda nejednala *ultra vires* (2. krok testu), zda při jejich vydání nezneužila zákonem svěřenou pravomoc a působnost (3. krok testu) a zda přijetím napadených ustanovení nejednala zjevně nerozumně (4. krok testu).

13. K prvnímu kroku testu postačí zaznamenat, že zastupitelstvo města vydalo napadenou vyhlášku ve své pravomoci podle čl. 104 odst. 3 Ústavy, který ho zmocňuje k originární normotvorbě, jíž lze zakládat práva nebo ukládat povinnosti [nález ze dne 11. 12. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 45/06 (N 218/47 SbNU 871; 20/2008 Sb.), bod 26]. Z listin připojených k návrhu Ústavní soud zjistil, že napadená vyhláška byla řádně přijata na zasedání zastupitelstva města dne 16. 12. 2019. Pro přijetí vyhlášky hlasovalo všech 20 přítomných zastupitelů (jedna zastupitelka z 21členného zastupitelstva nebyla přítomna), bylo tak dosaženo většiny potřebné podle § 87 obecního zřízení k přijetí platného usnesení zastupitelstva. Dne 18. 12. 2019 byla vyhláška vyvěšena na úřední desce způsobem umožňujícím dálkový přístup a vyvěšena byla do 6. 1. 2020, byla tudíž dodržena 15denní doba vyvěšení podle § 12 odst. 1 obecního zřízení.

14. U druhého kroku testu Ústavní soud shledal, že město při vydání napadené vyhlášky nejednalo *ultra vires*. Omezení konzumace alkoholu na veřejně přístupných místech spadá pod regulaci činností, které by mohly narušit veřejný pořádek. Jde tak o úpravu místních záležitostí veřejného pořádku ve smyslu § 10 písm. a) obecního zřízení, kam mohou obce svou obecně závaznou vyhláškou regulatorně zasahovat [viz nález ze dne 12. 8. 2008

sp. zn. Pl. ÚS 33/05 (N 138/50 SbNU 217; 434/2008 Sb.)]. Navíc v § 17 odst. 2 písm. a) zákona č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, je obec zmocněna, aby obecně závaznou vyhláškou zakázala konzumaci alkoholických nápojů na veřejně přístupném místě nebo veřejnosti přístupné akci, je-li toto místo nebo akce přístupná osobám mladším 18 let.

15. V třetím kroku testu Ústavní soud zkoumá, zda město při vydání napadené vyhlášky nezneužilo zákonem svěřenou pravomoc a příslušnost. Pod tento krok testu spadá i posouzení, zda město v obecně závazné vyhlášce nepřijalo úpravu, která by v rozporu s principem rovnosti nedůvodně zvýhodňovala samotné město, což je výhrada, kterou proti napadené vyhlášce uplatňuje ministerstvo.

16. Pro hodnocení, zda v čl. 2 odst. 3 napadené vyhlášky město přijalo úpravu, která je nedůvodně zvýhodňuje oproti jiným potenciálním pořadatelům akcí, je nejprve nutné rozebrat pojmy „akce pořádaná městem“ a „akce pořádaná se souhlasem města“, jak jsou užity v čl. 2 odst. 3 napadené vyhlášky, a poté vyhodnotit, v čem konkrétně spočívá rozdíl dopadu úpravy v čl. 2 odst. 3 napadené vyhlášky na město a jiné subjekty.

17. K pojmu „akce pořádaná městem“ lze dovodit, že ze smyslu napadené vyhlášky, jímž má být ochrana veřejného pořádku, se akcí rozumí kulturní, sportovní či komerční akce (včetně akcí reklamních a prodejních – trhů) nebo obdobná akce. U pojmu „město“, užitého v napadené vyhlášce, lze opět při zohlednění smyslu dané vyhlášky dospět k závěru, že se jím míní výhradně město Heřmanův Městec, a nikoli jiné město. O záležitosti veřejného pořádku pečuje každá obec na svém území. Byl-li by pojem „město“ užitý v napadené vyhlášce vnímán v obecném smyslu jako jakékoli město, vedlo by to k absurdnímu důsledku, že nad veřejným pořádkem v souvislosti s konzumací a podáváním alkoholu by ve městě Heřmanův Městec mohla prostřednictvím „souhlasu města“ dbát i jiná města, což je napadenou vyhláškou zjevně nezamýšlený účinek.

18. Ve výkladu pojmu „souhlas města“ ve smyslu čl. 2 odst. 3 napadané vyhlášky zastávají město a ministerstvo protichůdná stanoviska. Podle ministerstva jde výhradně o veřejnoprávní souhlas s konzumací alkoholu vydávaný formou správního rozhodnutí ve správním řízení. Podle města jde alternativně o soukromoprávní souhlas města jako vlastníka pozemku s akcí na tomto pozemku nebo o souhlas udělený na základě nařízení města č. 3/2018, tržní řád, či souhlas udělený na základě obecně závazné vyhlášky č. 5/2016 o pořádání sportovních a kulturních podniků. Podle města lze souhlas dále udělit u menších akcí i neformálně souhlasem zaměstnance městského úřadu a vyměřením poplatku za užívání veřejného prostranství (§ 4 zákona č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů; dále jen „zákon o místních poplatcích“). S ohledem na tato protichůdná stanoviska je nezbytné vyjasnit, co je třeba vnímat pod pojmem „souhlas města“.

VII.A. Soukromoprávní souhlas vlastníka veřejného prostranství

19. Z právní úpravy vlastnictví vyplývá, že hodlá-li někdo užít cizí nemovitost pro pořádání kulturní, sportovní, komerční či jiné akce, musí k tomu mít soukromoprávní titul. Typicky půjde o takové právní instituty, jakými jsou výprosa, výpůjčka, nájem či pacht, jejichž podstatou je, že se smluveným užíváním vlastník souhlasí.

20. Nezbytnost mít způsobilý soukromoprávní titul pro pořádání kulturní, sportovní, komerční či jiné akce na cizím pozemku není nijak dotčena ani tehdy, je-li pozemek veřejným prostranstvím. Podle § 34 obecního zřízení jsou veřejným prostranstvím všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru. V daném ustanovení je zakotven základ veřejnoprávního institutu obecného užívání veřejného prostranství, který omezuje vlastníka pozemku, na němž vzniklo veřejné prostranství. Veřejným užíváním se rozumí užívání všeobecně přístupných materiálních statků předem

neomezeným okruhem uživatelů, přičemž musí jít o užívání, které odpovídá povaze a účelu statku a které nevylučuje z obdobného užívání statku jiné, byť i jen potenciální uživatele [viz nález ze dne 22. 3. 2005 sp. zn. Pl. ÚS 21/02 (N 59/36 SbNU 631; 211/2005 Sb.)]. Obecným užíváním veřejného prostranství je např. u náměstí, ulic a chodníků průchod přes ně či jejich užití k posezení na lavičkách, je-li jimi vybaveno.

21. Pořádání kulturních, sportovních či reklamních akcí na veřejném prostranství však již není obecným užíváním veřejného prostranství, nýbrž jde o jeho zvláštní užívání (srov. § 4 odst. 1 zákona o místních poplatcích, kde jsou uvedeny další činnosti, které pod ně spadají). I zvláštní užívání je institutem veřejného práva a jde o takové užívání, které překračuje rozsah obecného užívání a které vylučuje nebo omezuje ostatní uživatele z užívání statku (viz zmíněný nález sp. zn. Pl. ÚS 21/02). Zvláštní užívání veřejného prostranství zamezuje nebo přinejmenším omezuje možnost obecného veřejného užívání daného statku (např. pořádání kulturní akce na náměstí, které je veřejným prostranstvím, ostatním ztěžuje či přímo zamezuje užívání veřejného prostranství k průchodu přes něj), současně zamezuje či omezuje možnost jiných osob ke zvláštnímu užívání (např. pořádání akce jednou osobou zamezuje či omezuje možnost jiného na stejném místě ve stejný čas pořádat jinou akci). Podle obecného chápání v teorii správního práva se oprávnění ke zvláštnímu užívání veřejného statku zakládá konstitutivním správním aktem (Hendrych, D. a kol. Správní právo. Obecná část. 9. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 221). Při posuzování, zda takové povolení udělit, má správní orgán prostor pro zhodnocení, zda veřejnoprávní institut zvláštního užívání v konkrétním případě převáží (zpravidla po určitou dobu) nad veřejnoprávním institutem obecného užívání, které se zvláštním užíváním omezí nebo se mu zcela zabrání, a zda jsou zákonné podmínky pro povolení zvláštního užívání. Tímto způsobem je upraveno např. zvláštní užívání dálnic, silnic a místních komunikací, které je podmíněno povolením silničního úřadu vydávaným formou správního rozhodnutí (§ 25 odst. 1 a 2 zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů; dále jen „zákon o pozemních komunikacích“). Oproti tomu zákonná úprava zvláštního užívání veřejného prostranství nezná veřejnoprávní povolení tohoto zvláštního užívání. Stanovit takové veřejnoprávní povolení (individuální právní akt), jehož vydáním by bylo zvláštní užívání veřejného prostranství podmíněno, je možno jen v zákoně, a nelze takové povolení zakotvit v obecně závazné vyhlášce [viz nález ze dne 3. 4. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 44/06 (N 58/45 SbNU 3; 189/2007 Sb.) bod 37; nález ze dne 2. 6. 2009 sp. zn. Pl. ÚS 47/06 (N 127/53 SbNU 597; 250/2009 Sb.) body 24 a 26]. Nezná-li zákonná úprava veřejnoprávní povolení zvláštního užívání, je dané užívání ve veřejném právu regulováno jen místním poplatkem za (zvláštní) užívání veřejného prostranství (§ 4 zákona o místních poplatcích). Jde však o typově jiný způsob regulace než povolovací režim, neboť stanovení poplatku nemůže zpoplatněné činnosti v teoretické rovině zcela zabránit, pouze dává poplatníkovi na zvážení, zda z jeho pohledu užitek ze zpoplatněné činnosti převáží nad ztrátou užitku spojenou se vznikem povinnosti zaplatit poplatek. Jde tedy o regulaci pomocí ekonomických zájmů, při níž se rozhoduje primárně poplatník, nikoli správní orgán.

22. Nicméně i v těch případech, kdy je zvláštní užívání určitého veřejného statku vázáno na veřejnoprávní povolení, má smysl vedle veřejnoprávního povolení zvláštního užívání vyžadovat i soukromoprávní souhlas vlastníka se zvláštním užíváním nebo vydání tohoto veřejnoprávního povolení podmínit souhlasem vlastníka (srov. § 25 odst. 1 zákona o pozemních komunikacích, který obecně podmiňuje vydání souhlasu se zvláštním užíváním komunikace souhlasem vlastníka). Protože veřejnoprávní povolení zvláštního užívání a jeho soukromoprávní povolení mohou existovat vedle sebe, pak skutečnost, že zákon nedal žádnému orgánu pravomoc vydávat veřejnoprávní povolení ke zvláštnímu užívání veřejného prostranství (a že tímto veřejnoprávním povolením tedy není zvláštní užívání vůbec podmíněno), neznamená, že není třeba získat soukromoprávní povolení vlastníka se zvláštním užíváním veřejného prostranství.

23. Důvodem, proč je takové soukromoprávní povolení nezbytné, je ochrana vlastnického práva [čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“)]. Zvláštní užívání veřejného prostranství je způsobilé citelným způsobem omezit vlastnictví. Je to dáno povahou činností, které pod zvláštní užívání podle § 4 zákona o místních poplatcích spadají (provádění výkopových prací, umístění dočasných staveb a zařízení sloužících pro poskytování prodeje a služeb, pro umístění stavebních nebo reklamních zařízení, zařízení cirkusů, lunaparků a jiných obdobných atrakcí, umístění skládek, vyhrazení trvalého parkovacího místa a užívání tohoto prostranství pro kulturní, sportovní a reklamní akce nebo potřeby tvorby filmových a televizních děl). Existuje-li v zákoně veřejnoprávní institut omezující vlastnické právo, aniž by s tímto omezením spojoval poskytnutí náhrady, je nezbytnou podmínkou jeho ústavní konformity souhlas vlastníka [viz nález ze dne 9. 1. 2008 sp. zn. II. ÚS 268/06 (N 2/48 SbNU 9), bod 31 odůvodnění]. Za zvláštní užívání se vlastníkovi neposkytuje náhrada. Místní poplatek za (zvláštní) užívání veřejného prostranství za tuto náhradu považovat nelze, neboť jeho příjemcem je obec [§ 7 odst. 1 písm. e) zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, ve znění zákona č. 465/2011 Sb.], přičemž obec nemusí být vždy vlastníkem veřejného prostranství. Navíc zavedení tohoto poplatku je pouze fakultativní (srov. slova „může zavést“ v § 1 zákona o místních poplatcích). Z těchto důvodů je možné zvláštní užívání veřejného prostranství jen se souhlasem vlastníka pozemku.

24. Ústavní soud konstatuje, že z právní úpravy vlastnického práva vyplývá nutnost vyžádat si soukromoprávní souhlas vlastníka nemovité věci, na níž je veřejné prostranství, k jejímu užití spadajícímu pod zvláštní užití veřejného prostranství. Ani veřejnoprávní úprava zvláštního užívání veřejného prostranství nic nemění na nezbytnosti opatřit si tento soukromoprávní souhlas. V základu tak má smysl zabývat se argumentací města, že pojem „souhlas města“ v napadené vyhlášce může značit soukromoprávní souhlas města jako vlastníka veřejného prostranství. V původní verzi své argumentace uplatněné před Ústavním soudem město uvádělo, že je vlastníkem všech nemovitostí, na které úprava v napadené vyhlášce dopadá, k čemuž dodalo, že byla-li by zrušena napadená část vyhlášky (stanovící výjimku ze zákazu na akce pořádané městem), pak by i po tomto derogačním zásahu měla vyhláška stejný dopad, neboť by v ní zůstala výjimka pro akce pořádané se souhlasem města a je zřejmé, že pořádá-li město akci na své nemovité věci, činí tak vždy se svým soukromoprávním souhlasem. Argumentací založenou na tvrzení, že město je vlastníkem všech dotčených pozemků, se nemá význam zabývat, neboť v průběhu řízení město od tvrzení o vlastnictví všech pozemků ustoupilo a připustilo, že není vlastníkem všech pozemků, na něž úprava v napadené vyhlášce dopadá (bod 8), což je skutečnost mezi stranami nesporná (bod 9).

25. V takové situaci napadená vyhláška vytváří nedůvodně rozdílný režim pro samotné město a pro jiné subjekty, a to hned ve dvou směrech.

26. Zaprvé, u pozemků, na které napadená vyhláška dopadá a které jsou současně ve vlastnictví města, soukromoprávní souhlas města s užitím jeho pozemků opravňuje ke konzumaci a podávání alkoholu na akcích zde konaných se souhlasem města. Souhlas jiných vlastníků s užitím jejich pozemků, na které napadená vyhláška dopadá, však takový účinek nemá. Tímto způsobem si město vytvořilo bezdůvodně preferenční režim pro své pozemky.

27. Zadruhé, vazba povolení ke konzumaci a podávání alkoholu s pořádáním akce městem představuje další způsob neoprávněného zvýhodnění města. Město je zvýhodněno tím, že jím pořádané akce mají bez dalšího výjimku ze zákazu konzumace a podávání alkoholu již na základě skutečnosti, že je jejich pořadatelem. Jiný pořadatel takové beneficium nemá. Popsané zvýhodnění vychází z nepodloženého předpokladu, že konzumace a podávání alkoholu na akcích pořádaných městem nenarušují veřejný pořádek, kdežto pro obdobné akce jen s jiným pořadatelem takový předpoklad bez dalšího neplatí. Ve svém

vyjádření město uvedlo, že napadená vyhláška má zamezit individuálnímu nekontrolovanému popíjení alkoholu na vyjmenovaných veřejně přístupných místech, zatímco při organizovaných akcích pořádaných na těchto místech ať městem, či jiným subjektem takový zákaz není třeba, neboť na organizované akci zajišťují její pořadatelé pořádek, bezpečnost a úklid. Zmíněné vyjádření města však nijak neodůvodňuje založení rozdílů mezi jednotlivými organizátory. Není důvod se domnívat, že jiný organizátor než město by měl mít *a priori* menší zájem na zajištění pořádku, bezpečnosti a čistoty na jím pořádané akci, než je tomu u města na městem pořádaných akcích. Ústavní soud tak spatřuje nedůvodně nerovný přístup ve zvýhodnění samotného města, na jehož akcích lze konzumovat a podávat alkohol na základě skutečnosti, že město akci organizuje, kdežto jiný organizátor ke stejnému účinku potřebuje souhlas města. Lze souhlasit s ministerstvem, že jde o obdobně nerovný přístup, jaký Ústavní soud shledal ve výše zmíněném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 35/13, který posuzoval vyhlášku města Cheb, jež výjimku ze zákazu pyrotechnických efektů bez dalšího poskytovala pro akce pořádané městem Cheb, kdežto kdokoli jiný musel o výjimku žádat.

28. Město dále napadenou vyhlášku bránilo tvrzením, že pozemky, které nejsou v jeho vlastnictví, ale na které napadená vyhláška dopadá, nejsou podle jeho názoru k pořádání akcí vhodné, na rozdíl od pozemků ve vlastnictví města. Podle Ústavního soudu nelze vyloučit, že jiný pořadatel než město může mít jiný názor na vhodnost pozemků jiných vlastníků ke konání akce. Ostatně mezi pozemky jiných vlastníků patří např. pozemky v Zámeckém parku (čl. 1 odst. 5 napadené vyhlášky), u nichž lze mít za to, že pořádání akce nevylučují.

VII.B. Veřejnoprávní souhlas

29. Ministerstvo tvrdí, že „souhlas města“ ve smyslu čl. 2 odst. 3 napadené vyhlášky je veřejnoprávním souhlasem s konzumací alkoholu udělený formou rozhodnutí ve správním řízení. Důvod ke zrušení výjimky ze zákazu pro akce pořádané městem pak spatřuje v nedůvodném zvýhodnění města, které nemusí žádat o tento veřejnoprávní souhlas, neboť akce pořádané městem mají tuto výjimku bez dalšího.

30. Ústavní soud předesílá, že byl-li by „souhlas města“ vnímán jako vrchnostenský správní akt, pak by po materiální stránce, jak jej koncipuje napadená vyhláška, vykazoval znaky opatření obecné povahy, nikoli správního rozhodnutí. Zatímco správní rozhodnutí zakládá, mění, ruší nebo autoritativně deklaruje konkrétně určená práva či povinnosti u jmenovitě určených osob (viz § 67 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád), opatření obecné povahy je správním aktem smíšené povahy s konkrétně určeným předmětem regulace a obecně vymezeným okruhem adresátů [nález ze dne 19. 11. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 14/07 (N 198/51 SbNU 409), bod 26; rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 9. 2005 č. j. 1 Ao 1/2005-98 (740/2006 Sb. NSS)]. Rozebíraný „souhlas města“ má konkrétně určený předmět regulace, neboť nově zakládá do té doby neexistující (z důvodu zákazu v čl. 1 napadené vyhlášky) oprávnění konzumovat nebo podávat alkohol na konkrétně vymezeném místě (perimetrem konání konkrétní akce) po konkrétně vymezenou dobu (dobu konání této akce). Má však obecně vymezený okruh adresátů, jimiž jsou všichni návštěvníci dané akce starší 18 let a osoby, které zde hodlají podávat alkohol. Nejde o jmenovitě určené adresáty, jako je tomu u správního rozhodnutí, ale o adresáty určené obecnými znaky. Předem přitom není prakticky možné jmenovitým výčtem vymezit okruh plnoletých osob, které se budoucí akce zúčastní a jimž tak bude oprávnění konzumovat nebo podávat alkohol založeno.

31. V základu argumentace ministerstva stojí nevyřčený předpoklad, že obec (její zastupitelstvo) může orgánu obce založit obecně závaznou vyhláškou pravomoc vydat vrchnostenský správní akt (ať již správní rozhodnutí, nebo opatření obecné povahy), jímž se jednotlivcům v konkrétních případech zakládají práva, aniž by vydání takového aktu zákon výslovně předpokládal. Ústavní soud se zaměřil na tento předpoklad a shledal, že obec (její zastupitelstvo) takové oprávnění nemá, což pro posuzovanou věc znamená, že „souhlas

města“ v čl. 2 odst. 3 napadené vyhlášky nelze vykládat jako veřejnoprávní povolení konzumace a podávání alkoholu.

32. Podle čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny lze státní moc uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví. Byť daná ustanovení zmiňují „státní moc“, lze na základě logického a systematického výkladu dojít k závěru, že mají širší dopad a zahrnují nejen státní, ale veřejnou moc vůbec (tj. včetně územní samosprávy). Jedním z myslitelných způsobů výkonu veřejné moci je vydávání obecně závazných vyhlášek jako právních předpisů, k čemuž jsou zastupitelstva územních samosprávných celků zmocněna v čl. 104 odst. 3 Ústavy. Jiným způsobem výkonu veřejné moci je úprava chování jednotlivců prostřednictvím individuálních právních aktů, jimiž se konkrétně určeným jednotlivcům zakládají, mění, ruší nebo autoritativně deklarují konkrétně určená práva či povinnosti (mezi takové individuální akty patří i správní rozhodnutí). Ještě jiným způsobem výkonu veřejné moci je úprava chování jednotlivců pomocí opatření obecné povahy, tj. aktů, které nejsou ani individuálními právními akty, ani právními předpisy. Ustanovení čl. 104 odst. 3 Ústavy umožňuje chování jednotlivců regulovat podzákonným právním předpisem, což znamená, že obecné pravidlo chování má být stanoveno přímo obecně závaznou vyhláškou. Ustanovení čl. 104 odst. 3 Ústavy však neumožňuje zastupitelstvům územních samosprávných celků, aby obecně závaznou vyhláškou nějakému subjektu zakotvily pravomoc vydávat akt, který má po materiální stránce povahu správního rozhodnutí nebo opatření obecné povahy. Vydávání správního rozhodnutí či opatření obecné povahy je totiž způsob výkonu veřejné moci odlišný od vydávání obecně závazných vyhlášek a způsob výkonu veřejné moci lze podle čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny stanovit jen v zákoně, nikoli však obecně závaznou vyhláškou. Z tohoto důvodu „souhlas města“ v čl. 2 odst. 3 napadené vyhlášky nelze vykládat jako veřejnoprávní povolení konzumace a podávání alkoholu, neboť pravomoc k jeho vydání nelze stanovit v obecně závazné vyhlášce.

33. Vhodné je dodat, že obce zásadně nejsou limitovány v tom, aby problematiku, jejíž úpravu mohou provést obecně závaznou vyhláškou, provedly tak, že určitou činnost jedním ustanovením vyhlášky celkově zakážou a v navazujících ustanoveních z tohoto zákazu zakotví výjimky. Výjimky (stejně jako samotný zákaz) však musí formulovat jako přímo použitelné obecné pravidlo chování (např. jako je tomu v čl. 2 odst. 1 napadené vyhlášky, podle něhož se zákaz konzumace a podávání alkoholu nevztahuje v každém roce na 31. prosince a 1. ledna). Výjimky naopak nelze formulovat tak, že jsou stanoveny na základě zákonem neupraveného veřejnoprávního povolení udělovaného obcí *ad hoc* pro jednotlivé případy.

34. Vydá-li obec vrchnostenský akt, jehož vydání předpokládá pouze obecně závazná vyhláška, ale jehož vydání zákon nepředpokládá, a má-li podle vymezení v této vyhlášce akt způsobovat v oblasti práv a povinností jednotlivců následky, které odpovídají po materiální stránce správnímu rozhodnutí či opatření obecné povahy, pak na daný akt dopadne pro absolutní nedostatek zákonného podkladu pro jeho vydání (naprostý nedostatek věcné příslušnosti) úprava nicotnosti [pro nicotné správní rozhodnutí v § 77 a násl. správního řádu a § 76 odst. 2 větě první zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, (dále jen „s. ř. s.“); a pro nicotné opatření obecné povahy v § 174 odst. 1 ve spojení s § 77 a násl. správního řádu a § 101b odst. 4 ve spojení s § 76 odst. 2 větou první s. ř. s.]. Nicotný správní akt od samého počátku nikoho nezavazuje ani neopravňuje.

35. Protože „souhlas města“ ve smyslu čl. 2 odst. 3 napadené vyhlášky nemůže být veřejnoprávním povolením konzumace a podávání alkoholu, jak tvrdí ministerstvo, nemá význam posuzovat jeho argumentaci, že město je zvýhodněno tím, že výjimka ze zákazu konzumace a podávání alkoholu platí bez dalšího pro akce pořádané městem, kdežto ostatní pořadatelé musí žádat o veřejnoprávní povolení. Takové veřejnoprávní povolení nelze vydat,

resp. pravomoc vydat je si město (jeho zastupitelstvo) nemůže založit obecně závaznou vyhláškou.

VII.C. Souhlas udělený prostřednictvím jiné obecně závazné vyhlášky či nařízení

36. Město tvrdí, že „souhlas města“ ve smyslu čl. 2 odst. 3 napadené vyhlášky lze získat též podle jeho vyhlášky č. 5/2016 o pořádání sportovních a kulturních podniků nebo nařízení města č. 3/2018, tržní řád.

37. Zmiňuje-li napadená vyhláška sousloví „akce pořádané se souhlasem města“, vychází Ústavní soud z toho, že souhlas města je výsledkem určité myšlenkové činnosti osob příslušných jednat za město, spočívající ve výběru mezi tím předmět posuzování schválit (udělení souhlasu), nebo neschválit (neudělení souhlasu). V nařízení města č. 3/2018, tržní řád, Ústavní soud nenalezl nic, co by se dalo propojit se souslovím „akce pořádané se souhlasem města“ ve smyslu napadené vyhlášky. Samotné dodržení pravidel stanovených v tržním řádu pro prodej zboží či poskytování služeb nelze pod toto sousloví podřadit, neboť zde se žádné posuzování a schvalování městem nepřepokládá, tím méně pak schvalování pořádání nějaké akce městem či snad schvalování konzumace alkoholu na takové akci pořádané na místech upravených napadenou vyhláškou. Ani město ve svém vyjádření blíže neobjasňuje, jakým způsobem má být jeho nařízení č. 3/2018, tržní řád, provázáno s napadenou vyhláškou, co se týče udělování „souhlasu města“.

38. Obdobný závěr platí i pro vyhlášku č. 5/2016 o pořádání sportovních a kulturních podniků. Tato vyhláška stanoví, že veřejně přístupné sportovní a kulturní podniky lze na území města na venkovních prostranstvích pořádat jen v době od 8.00 do 22.00 hodin a v budovách od 8.00 do 2.00 hodin (čl. 1 dané vyhlášky). Pro podniky pořádané ve specifikovaných obdobích v areálu fotbalového hřiště, autokempu Konopáč, na akcích spojených s vítáním Nového roku a při konání Bartolomějské pouti je stanovena zvláštní úprava doby (od 8.00 do 24.00 hodin či od 8.00 do 1.00 hodin nebo od 8.00 do 2.00 hodin podle bližší specifikace v dané vyhlášce), po kterou se mohou veřejně přístupné podniky konat na veřejných prostranstvích (čl. 2 odst. 1 dané vyhlášky). Ústavní soud konstatuje, že konání sportovních a kulturních podniků v denních dobách, v nichž to zmíněná vyhláška v čl. 1 nebo čl. 2 odst. 1 umožňuje, nepředpokládá žádnou ingerenci města včetně jakéhokoli souhlasu. V napadené vyhlášce nebyla výjimka ze zákazu a konzumace alkoholu formulována např. tak, že by se vztahovala na akce, jež vyhovují požadavkům v čl. 1 a čl. 2 odst. 1 vyhlášky č. 5/2016 o pořádání sportovních a kulturních podniků, nýbrž výjimka je vázána mimo jiné na „akce pořádané se souhlasem města“. Stanovení obecné právní úpravy týkající se denní doby, po kterou lze veřejnosti přístupné akce (podniky) konat, v obecně závazné vyhlášce je okolností odlišnou od udělování souhlasu obcí s nějakou akcí.

39. Podle čl. 2 odst. 2 vyhlášky č. 5/2016 o pořádání sportovních a kulturních podniků může rada města na základě žádosti udělit rozhodnutím podle správního řádu výjimku z doby stanovené v čl. 1 dané vyhlášky. Ani tuto výjimku nelze podle hodnocení Ústavního soudu pokládat za „souhlas města“ ve smyslu čl. 2 odst. 3 napadené vyhlášky. Nejenže o takovou výjimku nemá smysl žádat u všech myslitelných akcí, neboť u akcí konaných od 8.00 do 22.00 hodin nejsou sportovní a kulturní podniky omezeny. Především však stanovení pravomoci k udělení takové *ad hoc* výjimky správním aktem nepředpokládaným zákonem, ale toliko obecně závaznou vyhláškou není možné z důvodů vyložených výše v bodech 32 až 34, což by způsobilo nicotnost případného rozhodnutí rady města o této výjimce. Dodat lze, že podle § 47 odst. 3 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění účinném od 15. 1. 2013 do 30. 9. 2016, mohla obec „rozhodnutím vydaným na základě obecně závazné vyhlášky“ stanovit výjimečné případy, při nichž je doba nočního klidu, odchylně od obecné úpravy od 22.00 do 6.00 hodin, vymezena dobou kratší nebo žádnou. Udělení *ad hoc* výjimky z doby konání sportovních nebo kulturních podniků ve smyslu čl. 2 odst. 2 vyhlášky č. 5/2016 nelze

vztáhnout pod zmíněnou úpravu v zákoně o přestupcích již z toho důvodu, že o dané vyhlášce se zastupitelstvo usneslo 12. 12. 2016, tj. v době, kdy již zákon neumožňoval stanovovat výjimky z nočního klidu „rozhodnutím vydaným na základě obecně závazné vyhlášky“ [v současné době je možno takové výjimky stanovit podle § 5 odst. 6 zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, toliko obecně závaznou vyhláškou, tj. pravidlem, které splňuje požadavky na právní normu; k aspektům této úpravy ve vyhlášce srov. nález ze dne 7. 6. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 4/16 (N 101/81 SbNU 617; 335/2016 Sb.)].

40. Dále je v čl. 3 vyhlášky č. 5/2016 o pořádání sportovních a kulturních podniků stanovena oznamovací povinnost pro pořadatele podniku na venkovních prostranstvích, u něhož je předpoklad více než 500 účastníků, a určen obsah oznámení, které má pořadatel nejméně 30 dnů před akcí předat městskému úřadu. Ústavní soud vyhodnotil, že ani zmíněné oznámení nelze považovat za „souhlas města“ ve smyslu čl. 2 odst. 3 napadené vyhlášky, neboť oznámení není úkonem města, nýbrž pořadatele.

41. Ústavní soud na základě výše uvedeného dospěl k závěru o nepodloženosti tvrzení, že „souhlas města“ ve smyslu čl. 2 odst. 3 napadené vyhlášky lze získat podle vyhlášky č. 5/2016 o pořádání sportovních a kulturních podniků nebo nařízení č. 3/2018, tržní řád. Nemá tak význam se zabývat tím, zda „souhlas města“ je možno podle této vyhlášky nebo nařízení považovat za natolik dosažitelný pro všechny potenciální pořadatele, že výjimka ze zákazu konzumace a podávání alkoholu pro akce pořádané městem nezakládá znatelnou nerovnost mezi městem a jinými subjekty.

VII.D. Souhlas udělený vyměřením poplatku za užívání veřejného prostranství

42. Město ve svém vyjádření uvedlo, že „souhlas města“ u menších akcí se uděluje souhlasem příslušného zaměstnance městského úřadu a vyměřením poplatku za užívání veřejného prostranství.

43. Již jazykový výklad neumožňuje pod pojmem „souhlas města“ řadit zavedení místního poplatku za užívání veřejného prostranství v obecně závazné vyhlášce nebo jeho vyměření. Ztotožňování „souhlasu města“ se zavedením, plněním či vyměřováním poplatkové povinnosti nemá opodstatnění dále ani z hlediska smyslu napadené vyhlášky, jímž je podle vyjádření města zabránit individuálnímu nekontrolovanému popíjení alkoholu na vyjmenovaných veřejných místech, ale neomezovat jeho popíjení na akcích s organizátorem. Zavedení, platba nebo vyměření poplatku za užívání veřejného prostranství totiž nemá potřebnou souvislost s tím, zda a jak v průběhu akce bude její organizátor dbát nad spořádaností jejího průběhu či nad úklidem.

44. Smyslem poplatku za užívání veřejného prostranství je zavedení ekonomického nástroje (platby do veřejného rozpočtu), který má poplatníka pobízet k tomu, aby zvláštní užívání veřejného prostranství trvalo po co nejkratší dobu a v co nejmenším prostorovém rozsahu. Čím déle potrvá zvláštní užívání a čím většího prostoru se dotkne, tím vyšší totiž bude poplatek (srov. § 4 odst. 4 zákona o místních poplatcích). Důvodem k této ekonomické stimulaci je skutečnost, že u dotčené části veřejného prostranství je vyloučeno nebo omezeno jeho obecné užívání; poplatek za zvláštní užívání pak představuje odvod za omezení obecného užívání (viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 7. 2009 č. j. 9 Afs 86/2008-89; č. 1934/2009 Sb. NSS). Zájem na co nejkratším a prostorově co nejmenším rozsahu zvláštního užívání se však míjí s tím, zda má nebo nemá být umožněna konzumace a podávání alkoholu na akci, jejíž pořádání přestavuje zvláštní užívání veřejného prostranství.

45. Z těchto důvodů nelze podle hodnocení Ústavního soudu ztotožňovat pojem „souhlas města“ ve smyslu čl. 2 odst. 3 napadené vyhlášky se zavedením, platbou nebo vyměřením poplatku za užívání veřejného prostranství. Město se tak nemůže bránit tím, že stanovení výjimky ze zákazu konzumace a podávání alkoholu na akcích pořádaných městem není nedůvodným zvýhodněním, protože má kompenzovat tu skutečnost, že samo „souhlasu

města“ nemůže dosáhnout platbou nebo vyměřením tohoto poplatku, neboť je od něj osvobozeno [podle čl. 8 odst. 2 písm. a) obecně závazné vyhlášky města č. 1/2020 o místním poplatku za užívání veřejného prostranství]. Jeho platbou nebo vyměřením totiž „souhlasu města“ nelze vůbec dosáhnout.

VIII. Závěr

46. Na základě výkladu v části VII.A. je možno konstatovat, že „souhlasem města“ ve smyslu čl. 2 odst. 3 napadené vyhlášky může být jen soukromoprávní souhlas města jako vlastníka dotčeného pozemku s tím, aby se na daném pozemku konala akce. Zde je pak dáno nedůvodné zvýhodnění města, neboť soukromoprávní souhlas jiných vlastníků než města s konáním akce na jejich pozemcích, na které napadená vyhláška dopadá, nezakládá oprávnění zde konzumovat a podávat alkohol. Souhlas města s konáním akce na jeho pozemcích, kterých se týká napadená vyhláška, však tento účinek má. Dále je město nedůvodně zvýhodněno tím, že vystupuje-li jako organizátor akce, lze na jeho akcích konzumovat a podávat alkohol bez dalšího, což pro jiné organizátory neplatí, neboť ti si musí opatřit „souhlas města“, aby tohoto účinku dosáhli.

47. „Souhlas města“ ve smyslu čl. 2 odst. 3 napadené vyhlášky nemůže být chápán jako veřejnoprávní souhlas (VII.B.), souhlas udělený prostřednictvím jiné obecně závazné vyhlášky nebo nařízení (VII.C.) ani souhlas prostřednictvím vyměření místního poplatku (VII.D.). Takové zjištění pak implikuje další bezdůvodné zvýhodnění města. Jedině město totiž má možnost jako organizátor konat akci, na které se dá konzumovat či podávat alkohol na kterémkoli pozemku, na který dopadá napadená vyhláška, a to pro výjimku ze zákazu stanovenou pro akce pořádané městem. Úprava v čl. 2 odst. 3 napadené vyhlášky vede k tomu, že jiný organizátor než město nemá možnost, pořádá-li akci na pozemku jiného vlastníka než města, dosáhnout toho, aby se na jeho akci mohl konzumovat alkohol. K pořádání akce na jiném než svém pozemku totiž nemůže město udělit soukromoprávní souhlas a jiné způsoby udělení souhlasu, na které město ve svém vyjádření poukazovalo, nejsou právně možné.

48. Lze tak uzavřít, že napadená vyhláška je v čl. 2 odst. 3 ve slovech „městem nebo,“ rozporná s požadavkem demokratického právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy), neboť zakládá nedůvodnou nerovnost mezi městem a jinými potenciálními organizátory akcí, aniž by pro to existoval legitimní důvod. Ve třetím kroku testu, jímž se zkoumá soulad obecně závazných vyhlášek či jejich ustanovení s ústavním pořádkem nebo zákonem, tak Ústavní soud shledal, že je dán důvod ke zrušení napadené vyhlášky podle § 70 odst. 1 zákona o Ústavním soudu v rozsahu napadeném návrhem ministerstva, tj. ve slovech „městem nebo“ v čl. 2 odst. 3. Čtvrtým krokem tohoto testu se proto již nezabýval. Ke zrušení napadené vyhlášky v uvedeném ustanovení dojde vyhlášením tohoto nálezu ve Sbírce zákonů, neboť Ústavní soud nespatřuje důvody pro jeho zrušení pozdějším dnem.

Č. 135
Rozpor smlouvy o úvěru s dobrými mravy v úvaze soudu o nákladech řízení při zastavení exekuce
(sp. zn. III. ÚS 308/21 ze dne 27. července 2021)

Okresní soud rozhodl o zastavení exekuce z toho důvodu, že smlouva o úvěru je neplatná pro rozpor s dobrými mravy (včetně neplatnosti rozhodčí doložky, tedy právní neexistence titulu pro zahájení exekučního řízení). Tato skutečnost je odlišná od těch, které spojují důsledky čistě s neplatností rozhodčí doložky.

Při určení toho, kdo zavinil zastavení exekuce, je nutné vzít v úvahu i tu skutečnost, že smlouva o úvěru byla posouzena jako neplatná pro rozpor s dobrými mravy. Přestože krajský soud zohlednil absenci exekučního titulu s ohledem na neplatnost rozhodčí doložky, měl posoudit i shora zmíněnou neplatnost celé smlouvy o úvěru, která je sice v jeho rozhodnutí dostatečně zohledněna, nepromítá se však do úvah o nákladech řízení. Pokud je krajský soud toho názoru, že celkový rozpor smlouvy o úvěru s dobrými mravy není relevantní skutečností a pouze zdánlivě ovlivňuje posouzení rozhodnutí o nákladech řízení, je přesto skutečností natolik významnou, že ji v odůvodnění nelze pominout a je nutné zhodnotit tento prvek s ohledem na to, kdo zavinil zastavení exekučního řízení. Existence právního institutu dobrých mravů není nová a nelze říci, že by pro rozhodovací praxi byla něčím neobvyklým, proto tento spravedlnostní korektiv nemůže vyvolávat dojem překvapivosti.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka, soudce Vojtěcha Šimíčka a soudkyně zpravodajky Milady Tomkové o ústavní stížnosti stěžovatelky Šarloty Oherové, zastoupené Mgr. Petrem Němcem, advokátem, sídlem Slezská 1297/3, Praha 2 – Vinohrady, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 26. října 2020 č. j. 40 Co 357/2020-104, za účasti Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci jako účastníka řízení a obchodní korporace PROFI CREDIT Czech, a. s., sídlem Klimentská 1216/46, Praha 1 – Nové Město, zastoupené JUDr. Kateřinou Perthenovou, advokátkou, sídlem Velké náměstí 135/19, Hradec Králové, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Výroky II a III usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 26. října 2020 č. j. 40 Co 357/2020-104 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výroky II a III usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 26. října 2020 č. j. 40 Co 357/2020-104 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení

1. Ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví citovaného usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci (dále jen „krajský soud“). Stěžovatelka se domnívá, že uvedeným pravomocným usnesením v řízení, jehož byla účastníkem, bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem České republiky. Konkrétně stěžovatelka uvádí, že došlo k porušení jejího základního práva na rovnost ve smyslu ochrany slabší strany zaručeného čl. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), základního práva na ochranu majetku zaručeného čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8, která byla vyhlášena ve Sbírce zákonů pod č. 209/1992 Sb. (dále jen „Úmluva“). Dále stěžovatelka tvrdí, že došlo k porušení jejího základního práva na soudní ochranu garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy a principu rovnosti účastníků řízení, která je dána čl. 37 odst. 3 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti, napadaného usnesení, spisu vedeného Okresním soudem v Přerově (dále jen „okresní soud“) pod sp. zn. 28 EXE 1381/2010, vyjádření účastníka řízení a vyjádření vedlejší účastnice zjistil Ústavní soud následující skutečnosti pojící se k předmětu ústavní stížnosti.

3. Okresní soud usnesením ze dne 31. 8. 2020 č. j. 28 EXE 1381/2010-66 zastavil exekuci nařízenou okresním soudem dne 31. 8. 2010 č. j. 28 EXE 1381/2010-10 (výrok I), stanovil, že vedlejší účastnice je povinna zaplatit stěžovatelce náhradu nákladů řízení ve výši 8 177 Kč (výrok II) a soudnímu exekutorovi náhradu nákladů exekuce (výrok III).

4. V odůvodnění okresní soud uvedl, že ze zjištěné smlouvy o úvěru vyplývá, že výše roční procentní sazby nákladů (RPSN) na spotřebitelský úvěr činí 67,83 % a odměna za poskytnutí úvěru činila 8 210 Kč. Podle okresního soudu sjednaná výše smluvního úroku byla v dané době zcela nepřiměřená, neboť dosahuje 52,85 % ročně, což podstatně přesahuje úrokovou míru obvyklou v době uzavření smlouvy. Výše spotřebitelského úroku byla dle názoru soudu ve smlouvě o úvěru sjednána v základu ve výši přibližně pětinásobku průměrné úrokové sazby korunových úvěrů poskytnutých bankami domácnostem v rozhodné době. Podle okresního soudu je zřejmé, že stanovená výše RPSN je nepřiměřená, a jedná se tudíž o ujednání hrubě odporující dobrým mravům. Proto toto ujednání okresní soud posoudil jako neplatné podle § 580 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský zákoník“). Okresní soud dále uvedl, že i další ustanovení smlouvy o úvěru, která obsahuje značné množství zajišťovacích prostředků různého druhu, jež jsou obsahem obecných ustanovení smlouvy o úvěru, jsou neplatná pro rozpor s dobrými mravy. Okresní soud zjistil, že smlouva o úvěru obsahuje smluvní ujednání, která se nepřehledně a nepřiměřeně řetězí, a tato ustanovení považoval za nepřiměřená, odporující dobrým mravům, tudíž neplatná podle § 580 odst. 1 občanského zákoníku.

5. Na základě těchto a dalších skutečností dospěl okresní soud k závěru, že rozhodcem přisouzené plnění je jako celek v rozporu s dobrými mravy. Smlouvu o úvěru považoval za neplatnou nejen z důvodu nepřiměřenosti výše procentní sazby nákladů na spotřebitelský úvěr a pro značné množství zajišťovacích prostředků, ale pro její celkový rozpor s dobrými mravy vzhledem ke všem okolnostem, za nichž byla sjednána, a jaké závazky obsahuje.

6. Ke svému rozhodnutí o nákladech řízení okresní soud uvedl, že stěžovatelka, která podala návrh na zastavení exekuce, byla v řízení plně úspěšná, a proto jí přiznal právo na náhradu účelně vynaložených nákladů proti vedlejší účastnici, která zastavení exekuce dle názoru okresního soudu zavinila. Dále uvedl, že vedlejší účastnice nedbala při podání návrhu

na nařízení exekuce požadavku náležité opatrnosti a uvážlivosti a návrh na nařízení exekuce podala, ačkoliv jí byly k dispozici poznatky, z nichž by se dal jeho výsledek předvídat.

7. K odvolání vedlejší účastnice krajský soud ústavní stížností napadeným usnesením výrok I usnesení okresního soudu potvrdil (výrok I). Výrokem II změnil výroky II a III usnesení okresního soudu tak, že žádný z účastníků nemá nárok na náhradu nákladů řízení. Výrokem III uložil vedlejší účastnici povinnost nahradit stěžovatelce na nákladech odvolacího řízení částku 1 609 Kč.

8. Krajský soud v odůvodnění uvedl, že odvolání vedlejší účastnice není důvodné. Konstatoval, že vzhledem k závěru o neplatnosti smlouvy o úvěru je pro rozpor s dobrými mravy neplatná i rozhodčí smlouva. Podle jeho názoru se jedná o výjimečný případ, kdy nepřiměřenost smluvních ujednání v neprospěch stěžovatelky je natolik zjevná a zásadní, že další okolnosti případu se stávají podružnými. V důsledku neplatnosti rozhodčí smlouvy tak rozhodkyně nebyla nadána pravomocí k vydání rozhodčího nálezu, na jehož podkladě byla exekuce nařízena.

9. K výrokům o nákladech řízení krajský soud uvedl, že v době podání návrhu na nařízení exekuce (exekuce byla zahájena dne 9. 7. 2010) vycházela vedlejší účastnice řízení důvodně z existence vykonatelného exekučního titulu, tj. z rozhodčího nálezu. Skutečnosti rozhodné pro zastavení exekuce byly známy oběma účastníkům řízení stejně a z vyplývající posloupnosti událostí obsažených ve spisovém materiálu je zřejmé, že vedlejší účastnice řízení postupovala v souladu s tehdy aktuální judikaturou obecných soudů a od stěžovatelky nebylo možno oprávněně očekávat přehled v otázkách případné změny judikatury. Krajský soud se odvolává na usnesení sp. zn. II. ÚS 2448/14 ze dne 16. 12. 2014 (všechna citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou přístupná v internetové databázi NALUS; viz https://nalus.usoud.cz), v němž Ústavní soud dospěl k závěru, že pokud oprávněný (vedlejší účastnice řízení) právem vycházel z existence vykonatelného exekučního titulu, potom nelze jeho účast či zavinění na zastavení exekuce v žádném ohledu dovozovat. Proto krajský soud považuje usnesení okresního soudu, kterým uložil vedlejší účastnici řízení povinnost nahradit stěžovatelce náklady, jež jí v exekučním řízení vznikly, stejně jako náklady exekuce, které se váží k osobě soudního exekutora, za vybočující z ústavních mezí, a tedy za nesprávné.

II. Argumentace stěžovatelky

10. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti uvádí, že pokud se krajský soud řádně nezabýval důvody svědčícími pro přiznání práva na náhradu nákladů řízení stěžovatelce, a naopak aplikoval nepřiléhavou judikaturu, představuje jeho rozhodnutí zásah do jejích ústavních práv, zejména do jejího práva na soudní ochranu. Stěžovatelka je přesvědčena, že krajský soud své právní závěry stran nepřiznání nákladů řízení navázal na skutkový stav, který neodpovídá případu stěžovatelky. Odůvodnění napadeného rozhodnutí nepovažuje za dostatečné, neboť z něj neplyne, proč se krajský soud nevypořádal s judikaturou, na kterou odkazovala (usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1945/2010 ze dne 11. 5. 2011 a sp. zn. 31 Cdo 958/2012 ze dne 10. 7. 2013). Stěžovatelka se domnívá, že od samého počátku byla exekuce vedena neoprávněně. Dále se stěžovatelka odvolává na četná rozhodnutí Ústavního soudu [usnesení sp. zn. II. ÚS 2448/14 ze dne 16. 12. 2014, nález sp. zn. I. ÚS 1707/17 ze dne 20. 12. 2017 (N 237/87 SbNU 841), nález sp. zn. IV. ÚS 2728/17 ze dne 12. 11. 2018 (N 184/91 SbNU 279), nález sp. zn. I. ÚS 199/11 ze dne 26. 1. 2012 (N 21/64 SbNU 205), nález sp. zn. III. ÚS 4084/12 ze dne 11. 12. 2014 (N 226/75 SbNU 527)].

11. Stěžovatelka považuje za nespravedlivé, že krajský soud neuložil povinnost k náhradě nákladů řízení vedlejšímu účastníkovi, protože je toho názoru, že vědomě nechal nařídit exekuci a po jejím nařízení po několik let zachovával protiprávní stav.

III. Vyjádření účastníka řízení a vedlejší účastnice řízení

12. Soudkyně zpravodajka podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslala ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi řízení a vedlejší účastnici.

13. Krajský soud se odvolal na své usnesení a doplnil, že nelze odhlédnout od chování stěžovatelky, která se ocitla v exekuci, neboť neplnila své povinnosti a nebýt jejího nezodpovědného chování, nebylo by ani exekuce a nemusely by jí vzniknout náklady. Podle krajského soudu stěžovatelka neodůvodnila, proč navrhla zastavení exekuce až dne 20. 3. 2020, tedy téměř devět let po vydání usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011 sp. zn. 31 Cdo 1945/2010.

14. Podle názoru vedlejší účastnice, vysloveného ve vyjádření k ústavní stížnosti, byla exekuce namístě, protože si stěžovatelka částku, o níž bylo rozhodnuto rozhodčím nálezem, skutečně půjčila a nesplatila. Dále uvedla, že stěžovatelka byla zcela pasivní a není důvod přihlížet k tomu, že nemá právnické vzdělání, a brát to za svého druhu výhodu, stejně jako je podstatné, že žádným způsobem nebrojila proti samotné existenci pohledávky až do podání návrhu na zastavení exekuce. Vedlejší účastnice podala návrh na nařízení exekuce v dobré víře, že rozhodčí nález je vykonatelný. Uvádí, že pouze vlivem interpretace práva však došlo ke změně názoru na otázku vykonatelnosti exekučního titulu.

15. Vedlejší účastnice dále ve svém vyjádření upozorňuje, že stěžovatelka byla při sjednání smlouvy informována o výši úroku i o výši celkové částky, kterou bude povinna uhradit, a měla tedy možnost posoudit dopady smlouvy do své majetkové sféry. Podle vedlejší účastnice řízení nelze ujednání o výši smluvní pokuty hodnotit jako ujednání, které by bylo v příkrém rozporu s dobrými mravy. Vedlejší účastnice proto konstatuje, že z hlediska obsahu úvěrového závazku, možností účinných prostředků ochrany práva spotřebitele, pasivního postupu stěžovatelky v nalézacím řízení nelze dojít k jinému závěru než k tomu, že zde nejsou podmínky pro přiznání jí nákladů řízení o návrhu na zastavení exekuce.

16. Vyjádření účastníka řízení a vedlejší účastnice Ústavní soud stěžovatelce k replice nezasílal, neboť se v něm jen odkazuje na napadané rozhodnutí a nevnáší do posuzovaného případu skutečnosti či právní úvahy jiné, než byly zohledněny v tomto nálezu. Stejný postup zvolil Ústavní soud i v případě vyjádření vedlejší účastnice.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

17. Ústavní soud zkoumal splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno usnesení napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu posouzení příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

18. Dalším nezbytným předpokladem meritorního zkoumání dané věci je vyloučení tzv. bagatelnosti věci. Bagatelnosti věci, včetně její hranice, se Ústavní soud věnoval v nálezu sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10. 4. 2014 (N 55/73 SbNU 89). V nyní posuzovaném případě se jedná o bagatelní částku. Bylo tedy nezbytné, aby došlo současně ke splnění dalších podmínek identifikovaných Ústavním soudem v citovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 3725/13 (tj. jedná se o natolik intenzivní zásah, že ve smyslu ustanovení čl. 4 odst. 4 Listiny vyvolává kolizi se samotnou podstatou a smyslem dotčeného základního práva či svobody, případně má konkrétní přezkum zásadní význam z hlediska další rozhodovací činnosti obecných soudů, zejména pak, nebyla-li daná otázka dosud Ústavním soudem vyřešena a je zřejmé, že jeho rozhodnutí může mít vliv na posouzení velkého množství případů). Tyto podmínky však v posuzovaném případě splněny nejsou. Přestože Ústavní soud dospěl k závěru o zásahu do

základních práv a svobod stěžovatelky, nejedná se o kolizi se samotnou podstatou zasaženého základního práva a svobody. Vzhledem k tomu, že podobnými případy se Ústavní soud již zabýval [např. nález sp. zn. I. ÚS 1707/17 ze dne 20. 12. 2017 (N 237/87 SbNU 841), nález sp. zn. IV. ÚS 2728/17 ze dne 12. 11. 2018 (N 184/91 SbNU 279), nález sp. zn. I. ÚS 199/11 ze dne 26. 1. 2012 (N 21/64 SbNU 205), nález sp. zn. III. ÚS 4084/12 ze dne 11. 12. 2014 (N 226/75 SbNU 527)], nelze ani konstatovat, že by daná otázka nebyla Ústavním soudem doposud vyřešena. Ústavní soud však může provést meritorní přezkum v případech, kdy je částka způsobilá citelně zasáhnout životní situaci stěžovatele (např. z hlediska jeho celkových sociálně-finančních poměrů), jak plyne z nálezu sp. zn. II. ÚS 262/16 ze dne 13. 12. 2016 (N 241/83 SbNU 747). Vzhledem k situaci stěžovatelky popsané v ústavní stížnosti tato podmínka splněna je. Proto Ústavní soud dospěl k závěru, že je namístě provést meritorní přezkum, byť se jedná o relativně nízkou částku.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

19. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)], který není součástí soustavy soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru či dohledu nad jejich rozhodovací činností. K realizaci svých pravomocí může přistoupit pouze, pokud obecné soudy svými rozhodnutími zasáhly do ústavně zaručených základních práv a svobod fyzické či právnické osoby, aniž by respektovaly ústavní pořádek České republiky, včetně relevantních mezinárodních závazků právní povahy. Proto Ústavní soud napadené usnesení krajského soudu přezkoumal z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zčásti důvodná.

20. Ústavní soud je při posuzování ústavních stížností směřujících proti rozhodnutím o nákladech řízení zdrženlivý. Přestože rozhodnutí o nákladech řízení může mít citelný dopad do majetkové sféry účastníků řízení, samotný spor o nákladech řízení obvykle nedosahuje intenzity způsobilé porušit jejich základní práva a svobody. Rozhodování o nákladech řízení je však součástí řízení jako celku, a i na něj dopadají požadavky kladené na efektivní soudní ochranu, včetně přiměřeného a racionálního odůvodnění postupu orgánu veřejné moci. Evropský soud pro lidská práva v rozsudku ze dne 5. 9. 2013 ve věci *Čepek proti České republice,* stížnost č. 9815/10 (dostupný na http://hudoc.echr.coe.int, v českém překladu na http://portal.justice.cz/), uvedl, že i část civilního řízení týkající se nákladů řízení musí být zohledněna při určení, zda toto řízení ve svém celku vyhovělo požadavkům spravedlnosti [viz nález sp. zn. IV. ÚS 998/20 ze dne 23. 3. 2021 (N 57/105 SbNU 148)].

21. Stěžovatelka, účastník řízení i vedlejší účastník směřují svou argumentaci k předvídatelnosti soudního rozhodnutí. Vytvářejí časovou linii od uzavření smlouvy, přes vydání rozhodujících rozhodnutí ve srovnatelných věcech až po zastavení exekučního řízení, přičemž důraz kladou na neplatnost rozhodčí doložky. Ústavní soud musí nepochybně přisvědčit, že nelze po účastnících jakéhokoli řízení racionálně požadovat, aby předvídali, jakým směrem se bude ubírat budoucí rozhodovací praxe soudů, a tomu přizpůsobit svá jednání a svá očekávání. Meze časové působnosti soudních rozhodnutí (nebo obecně judikatury) popsal Ústavní soud v několika svých rozhodnutích [např. nález sp. zn. III. ÚS 3221/11 ze dne 12. 12. 2013 (N 216/71 SbNU 531) nebo nález sp. zn. II. ÚS 1955/15 ze dne 8. 12. 2015 (N 208/79 SbNU 373)]. Podle Ústavního soudu nemůže být odklon od judikatury náhlý, musí být racionální a je nutné brát v úvahu korektiv dobrých mravů.

22. Každé rozhodnutí orgánu veřejné moci musí být náležitě odůvodněno. To neznamená, že je nezbytné výslovně komentovat každé jednotlivé předchozí rozhodnutí vrcholných soudních institucí, na které účastníci odkáží. Podstatné je reagovat, a byť shrnujícím vyjádřením prokázat, že základní rysy aplikace práva jsou dodržovány jednotně tak, aby bylo dosaženo předvídatelnosti rozhodnutí, a tím zůstala zachována právní jistota.

Právě odůvodnění rozhodnutí slouží k tomu, aby bylo patrné, na jakých úvahách subjekt autoritativně aplikující právo založil své rozhodnutí, jaké skutečnosti zhodnotil a jak interpretoval a aplikoval právní úpravu [viz např. nález ze dne 26. 9. 1996 sp. zn. III. ÚS 176/96 (N 89/6 SbNU 151)]. Tím takové rozhodnutí dostojí zejména požadavkům transparentnosti, přezkoumatelnosti, racionality a autority. Pokud orgán veřejné moci pomine některé ze skutečností, ať skutkové, nebo právní povahy, které jsou zásadní nebo důvodně vzbuzují dojem, že jsou podstatné pro rozhodnutí, nemůže takové rozhodnutí obstát s ohledem na svou přesvědčivost. Není nutné, aby se např. soud vypořádával se všemi navrženými nebo potenciálně významnými námitkami a návrhy. Je v jeho pravomoci posoudit, co je podstatné, ale i to, co sice podstatné není, ale může dojem podstatnosti důvodně vyvolávat. Pak je také v pravomoci orgánu autoritativně aplikujícího právo vysvětlit podstatu své argumentace a vyloučit vše, co s posuzovaným případem nesouvisí.

23. Ústavní soud si je vědom svých rozhodnutí v podobné věci (viz usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2019 sp. zn. IV. ÚS 4031/18 a usnesení sp. zn. IV. ÚS 2677/18 ze dne 23. 2. 2021). V nyní posuzované věci je však krom časových dopadů rozhodnutí a jeho předvídatelnosti nutno vzít v úvahu i jiné skutečnosti. To ostatně plyne i z nálezu sp. zn. IV. ÚS 3038/20 ze dne 23. 3. 2021 (N 62/105 SbNU 182), který se naopak svým skutkovým stavem blíží posuzovanému případu. Okresní soud rozhodl o zastavení exekuce z toho důvodu, že smlouva o úvěru je neplatná pro rozpor s dobrými mravy (včetně neplatnosti rozhodčí doložky, tedy právní neexistence titulu pro zahájení exekučního řízení). Tato skutečnost je odlišná od těch, které spojují důsledky čistě s neplatností rozhodčí doložky. Proto Ústavní soud rozhodl v této věci odlišně, neboť odlišně jsou stanoveny důvody rozhodnutí a skutečnosti, které k němu vedly. Při určení toho, kdo zavinil zastavení exekuce, je nutné vzít v úvahu i tu skutečnost, že smlouva o úvěru byla posouzena jako neplatná pro rozpor s dobrými mravy. Přestože krajský soud zohlednil absenci exekučního titulu s ohledem na neplatnost rozhodčí doložky, měl posoudit i shora zmíněnou neplatnost celé smlouvy o úvěru, která je sice v jeho rozhodnutí dostatečně zohledněna, nepromítá se však do úvah o nákladech řízení. Pokud je krajský soud toho názoru, že celkový rozpor smlouvy o úvěru s dobrými mravy není relevantní skutečností a pouze zdánlivě ovlivňuje posouzení rozhodnutí o nákladech řízení, je přesto skutečností natolik významnou, že ji v odůvodnění nelze pominout a je nutné zhodnotit tento prvek s ohledem na to, kdo zavinil zastavení exekučního řízení. Existence právního institutu dobrých mravů není nová a nelze říci, že by pro rozhodovací praxi byla něčím neobvyklým, proto tento spravedlnostní korektiv nemůže vyvolávat dojem překvapivosti. Pokud závěr obecných soudů byl, že smlouva je v rozporu s dobrými mravy, je to natolik zásadní prvek, že se v odůvodnění musí objevit, tak jako je tomu i v usnesení okresního soudu.

24. Ve shora citovaných usneseních sp. zn. IV. ÚS 4031/18 a sp. zn. IV. ÚS 2677/18 je jedním z důvodů pro odmítnutí ústavní stížnosti procesní pasivita stěžovatelů. Přestože je možné, že je tomu tak i v tomto případě, a na tuto skutečnost se odvolává ve svém vyjádření krajský soud, v odůvodnění rozhodnutí tato skutečnost uvedena není. Pokud je to rozhodující skutečnost, pak má své místo právě v odůvodnění, neboť na ní soud své rozhodnutí založil. Rozhodnutí nelze založit na skutečnostech a úvahách, které nejsou součástí odůvodnění, neboť tím je zasažena transparentnost rozhodnutí. Ústavní soud není povolán k tomu přezkoumávat, na kolik je tato skutečnost rozhodující. Její absence v rozhodnutí je však skutečností, kterou přehlédnout nemůže.

25. Ústavní soud je rovněž přesvědčen, že skutečností, která při rozhodování měla být zohledněna, je důvod zastavení exekuce. Pokud okresní soud i krajský soud dospěly k závěru o neplatnosti celé smlouvy o úvěru, a nikoli pouze jejích jednotlivých ujednání, jsou úvahy o neplatnosti rozhodčí doložky podstatnou součástí rozhodnutí, ale nikoli jedinou. Argumenty, které předkládá okresní soud, jsou zásadní povahy a nemohou zbavit vedlejší

účastnici její odpovědnosti za zastavení řízení bez dalšího. Tato skutečnost je natolik zásadní povahy, že měla být předmětem úvah krajského soudu při rozhodování o nákladech řízení.

26. Ústavní soud přistoupil pouze ke zrušení části usnesení krajského soudu, neboť ani námitky stěžovatelky nesměřují proti samotnému rozhodnutí o odvolání a ani po posouzení Ústavním soudem mu nelze vytknout nic, co by bylo v rozporu s požadavky kladenými ústavním pořádkem. Vedle výroku II zrušil Ústavní soud i výrok III, protože se týká nákladů odvolacího řízení, a je proto spojen s konečným rozhodnutím ve věci.

27. Z těchto důvodů posoudil Ústavní soud ústavní stížnost směřující proti výroku I usnesení krajského soudu jako návrh zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

28. Ústavní soud rozhodl bez ústního jednání, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (viz ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 136
Náležité posouzení nestrannosti a nezávislosti soudce
(sp. zn. II. ÚS 741/21 ze dne 2. srpna 2021)

Nezávislost a nestrannost jsou neodmyslitelnými atributy pojmu soud, hodnotami, jež prospívají všem, neboť jsou jednou ze záruk rovnosti a právní jistoty v demokratické společnosti. Pouze nestranný soud je způsobilý poskytovat skutečnou spravedlnost vždy a všem. K vyloučení soudce z projednávání a rozhodnutí věci může dojít teprve tehdy, je-li evidentní, že jeho vztah k dané věci, účastníkům nebo jejich zástupcům dosahuje takové povahy a intenzity, že i přes zákonem stanovené povinnosti je důvodné pochybovat, zda bude moci nezávisle a nestranně rozhodovat. Nepochybně se jedná o případy, kdy je soudce současně na straně účastníka řízení či svědka, případně kdyby mohl být v řízení dotčen na svých právech; shodně to platí, má-li soudce k účastníkům řízení příbuzenský, přátelský nebo zjevně nepřátelský vztah či vztah ekonomické závislosti. Pokud jde o objektivní hodnocení nestrannosti soudců, je třeba se zabývat zejména otázkou, zda – i nezávisle na chování a výrocích soudce – existují jisté ověřitelné skutečnosti, které mohou jeho nestrannost zpochybňovat, přičemž v této oblasti mohou mít význam i pouhá zdání. Skutečná, tedy i třetím osobám se jevící nestrannost a nezaujatost soudce je totiž jedním z hlavních předpokladů spravedlivého rozhodování a jednou z hlavních premis důvěry občanů v právo a demokratický právní stát.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida, soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudce zpravodaje Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti stěžovatele M. H., zastoupeného Mgr. Petrem Sedláčkem, advokátem, se sídlem v Brně, Václavská 2, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 7. ledna 2021 č. j. 9 To 2/2021-28 a proti usnesení Městského soudu v Brně ze dne 13. prosince 2020 č. j. 70 Nt 3654/2020-9, za účasti Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 7. 1. 2021 č. j. 9 To 2/2021-28 a usnesením Městského soudu v Brně ze dne 13. 12. 2020 č. j. 70 Nt 3654/2020-9 bylo porušeno stěžovatelovo právo na soudní ochranu a na spravedlivý proces, zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Uvedená usnesení se proto ruší.

Odůvodnění

I. Řízení před obecnými soudy

1. Ústavní stížností se stěžovatel domáhal, aby Ústavní soud vyslovil, že shora citovanými rozhodnutími obecných soudů bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu a na

spravedlivý proces, zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Dne 13. 12. 2020 byla v rámci vazebního zasedání ve věci stěžovatele coby obviněného v trestním řízení vznesena obhájcem (nyní zastupujícím stěžovatele při podání této ústavní stížnosti) námitka podjatosti soudu – konkrétně soudce L. H. ve smyslu § 30 odst. 1 tr. řádu. K uvedené námitce se soudce v usnesení, jež bylo oznámeno účastníkům a poté písemně vyhotoveno dne 13. 12. 2020, prohlásil nepodjatým. V závěru tohoto usnesení mj. uvedl, že se kategoricky distancuje od tvrzení obhájce Mgr. Petra Sedláčka o své podjatosti, a konstatoval, že k obviněnému přistupoval a přistupuje zcela standardně jako vůči kterémukoli jinému obviněnému. S přihlédnutím k tomu, že nemá žádný vztah k projednávané věci, obviněnému ani k obhájci obviněného Mgr. Petru Sedláčkovi, svědkům či poškozeným, bylo rozhodnuto, jak bylo ve výroku usnesení obsaženo. Opačné rozhodnutí by za těchto okolností prý naopak znamenalo odnětí obviněného jeho zákonnému soudci.

3. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 7. 1. 2021 č. j. 9 To 2/2021-28 byla stížnost stěžovatele proti tomuto usnesení zamítnuta. Dle evidence Městského soudu v Brně byl zcela správně ustanoven stěžovateli, který si sám advokáta nezvolil, přičemž se jedná o nutnou obhajobu, Mgr. Petr Sedláček. Okolnost, že Mgr. Sedláček jako advokát vystupuje v advokátní poradně JUDr. Běly Sedláčkové, podle soudu rozhodně nemůže vést k závěru, že se na něho vztahují eventuální podezření související s touto advokátkou.

II. Ústavněprávní argumentace stěžovatele

4. Stěžovatel považuje závěry obecných soudů za nesprávné a neústavní. Zejména poukázal na to, že sám H. se již jednou k obsahově shodné námitce podjatosti vznesené týmž obhájcem vyloučil ve věci, kde byl obhájce nynějšího stěžovatele činný. Jednalo se o usnesení Městského soudu v Brně pod č. j. 70 Nt 1930/2017 ze dne 30. 10. 2017. Navíc skutečnost, že bude vznesena námitka podjatosti, byla H. avizována již telefonicky při hovoru o ustanovení obhájcem. Stížnostní soud se touto okolností vůbec nezabýval. Jinými slovy, jednou se sám jmenovaný soudce považuje za podjatého, podruhé ze stejných důvodů nikoliv, a ještě skutečnost svého předchozího vyloučení v této věci vědomě zamlčuje, aniž tato okolnost, byť okrajově, stojí Krajskému soudu v Brně za bližší zmínku v odůvodnění napadaného usnesení.

5. Přitom již ve stížnosti proti usnesení městského soudu stěžovatel zdůraznil, že není tak úplně pravda, že H., jak uvedl v napadeném usnesení, vnímá či spíše vnímal JUDr. Sedláčkovou, u níž je obhájce obviněného zaměstnán, „naprosto neutrálně“. Nabídl, že doloží stížnostnímu soudu dopis H. JUDr. Sedláčkové, ve kterém ji mj. obviňuje z cynismu a žádá ji, aby sdělila svému tehdejšímu klientovi (protistraně H., resp. obviněnému v kauze, kde H. tehdy vystupoval jako poškozený a JUDr. Sedláčková jakožto obhájkyně obviněného ve věci dopravní nehody), aby si našel jiného obhájce. Z celkového vyznění onoho dopisu je prý dostatečně patrná značná nevole H. vůči JUDr. Sedláčkové, z důvodu způsobu jí vedené obhajoby a ochrany zájmů jejího tehdejšího klienta. Jedná se o záležitost, kdy zaměstnavatelka obhájce stěžovatele zastupovala v roce 2009 v trestním řízení klienta, který při jím způsobené dopravní nehodě způsobil vážná zranění H. Vzhledem k možnostem aplikace § 307 tr. řádu oslovila JUDr. Sedláčková tehdejší poškozené, včetně H., s nabídkou náhrady škody, kterou by byl nad rámec náhrad z povinného ručení její klient (tehdy brigádně pracující student) poškozeným s to nabídnout. Na to jí H. zaslal zmíněný dopis, v němž ji osočuje z cynismu a uráží ji pro výkon jejího povolání. Na tento dopis prý reagovala JUDr. Sedláčková razantním a jednoznačným vymezením se vůči tvrzením v něm obsaženým. Trestní věc skončila vydáním trestního příkazu, pročež o nárocích H. nebylo rozhodnuto.

6. Celá záležitost mezi H. a JUDr. Sedláčkovou se obnovila v roce 2012, kdy rodinní příslušníci (manželka a děti) H. požadovali po jejím klientovi z titulu ochrany osobnosti částku celkem 372 000 Kč s příslušenstvím. Sám H. požadoval původně 690 000 Kč, za sebe

vzal však žalobu ještě před přípravným jednáním zpět, jelikož ve stejné věci uzavřel smír s pojišťovnou z titulu vyplacení částky necelých 500 000 Kč, a tedy uspokojení jeho nároku, a dále v řízení vystupoval jako zákonný zástupce svých dětí. JUDr. Sedláčková za svého klienta před soudem namítala, že ačkoliv H. po celou dobu trestního a posléze civilního řízení tvrdil, že v době nehody byl řádně připoután bezpečnostním pásem, tato okolnost se prý nezakládala na pravdě a předložila znalecký posudek, ze kterého se jednoznačně podává, že H. nebyl v době nehody připoután, svá zranění si spoluzavinil, a záměrně tak příslušné orgány uváděl v omyl. Celá civilní věc proto skončila ještě při tomtéž jednání rychlým smírem, v němž se klient JUDr. Sedláčkové zavázal, že všem žalobcům dohromady uhradí toliko částku 25 000 Kč.

7. Stěžovatel uvedl, že s ohledem na šetření osoby H. nebyly tyto důkazy dosud k žádnému podání připojeny, avšak vzhledem k napadeným rozhodnutím jsou blíže rozebrány v odůvodnění této ústavní stížnosti. Tehdejší klient totiž JUDr. Sedláčkovou pro podobné případy zprostil v potřebném rozsahu zákonné povinnosti mlčenlivosti. Obhájce stěžovatele neměl zájem tyto okolnosti písemně ventilovat, avšak nyní je tak nucen učinit, jelikož se jedná o zájem stěžovatele, aby o něm jednal a rozhodoval nepodjatý a nestranný soudce.

8. Obhájce stěžovatele se jako zaměstnanec JUDr. Sedláčkové na přípravě právního zastoupení protistrany v kauze H. aktivně podílel. Proto se nemůže spokojit s poněkud bagatelizujícím závěrem Krajského soudu v Brně, že „okolnost, že Mgr. Sedláček jako advokát vystupuje v advokátní poradně JUDr. Sedláčkové, rozhodně nemůže vést k závěru, že se na něho vztahují eventuální podezření související s JUDr. Sedláčkovou“. Předně se nejedná jen o jakousi „advokátní poradnu“, nýbrž o advokátní kancelář, ve které je obhájce stěžovatele zaměstnaným advokátem pracujícím pro JUDr. Bělu Sedláčkovou. A jak praví § 15b zákona o advokacii, zaměstnaný advokát vykonává advokacii jménem zaměstnavatele a na jeho účet. Tudíž se jedná bez pochyb o případ, kdy na jedné straně figuruje soudce a na druhé straně obhájce pevně a jednoznačně provázaný se zaměstnavatelem (rovněž advokátem), vůči kterému lze uvažovat zcela jednoznačně o podjatosti soudce. Jak dále vyplývá též z hlaviček listin, na kterých obhájce stěžovatele zasílá orgánům činným v trestním řízení i jiných řízeních svá podání, jedná tak jako zaměstnanec JUDr. Sedláčkové, která je tak beneficientem jeho činnosti a ručí za její řádný výkon, pročež případné poškození klienta – stěžovatele, jemuž byl ustanoven její zaměstnanec, může tak teoreticky cílit i na ni samotnou.

9. Krajský soud v Brně tedy podle stěžovatele řádně neuvážil, že dříve projednávaná věc dopravní nehody a civilního řízení o náhradu škody se týkala H. osobně jako účastníka, nikoliv jako soudce. Je sice pravda, že soudce byl stěžovateli přidělen standardním způsobem, tento postup však nebyl namítán a podjatost se týká právě popsaného vztahu mezi obhájcem stěžovatele a soudcem.

III. Vyjádření účastníků řízení

10. Ústavní soud si k posouzení celé věci vyžádal vyjádření účastníků řízení a zaslání příslušného spisového materiálu. Krajský soud v Brně se k ústavní stížnosti nijak nevyjádřil.

11. Městský soud v Brně ve vyjádření, podepsaném L. H., uvedl, že odkazuje v plném rozsahu na obsah ústavní stížností napadeného usnesení. Shledává odpovídajícím jak výrok napadeného usnesení, tak i jeho odůvodnění. V tomto ohledu vychází zejména (a především) ze smyslu a účelu relevantních ústavních a zákonných ustanovení, a to i v mezích kontextu rozhodování vazební věci v rámci víkendové služby soudce. Svou podjatost vůči Mgr. Petru Sedláčkovi kategoricky vylučuje. Tvrzení v ústavní stížnosti na jeho adresu mířená nesdílí a polemice tvrzení proti tvrzení „není vyjádření otevřeno, resp. tato by byla bezpředmětná a profesionální zdrženlivý přístup ji soudci (v tomto rámci *a priori*) odklizuje“. Dále soudce uvedl, že usnesení Městského soudu v Brně ze dne 30. 10. 2017 sp. zn. 70 Nt 1930/2017 (kdy soudce ve fázi rozhodování o dalším trvání vazby již vazebně stíhaného obviněného

z opatrnosti podložené ohledem na případné negativní konsekvence rozhodl, že je vyloučen) a aktuálně ústavní stížností napadené usnesení Městského soudu v Brně nejsou dle jeho přesvědčení ve vzájemném rozporu, a to i s ohledem na hledisko odlišení uvedené v odůvodnění aktuálního usnesení. Následně obsahuje vyjádření informace o tom, jak se soudce dozvěděl, že Mgr. Sedláček je zaměstnán v advokátní kanceláři JUDr. Sedláčkové, a jakým způsobem ustanovoval dle pořadníku advokátů obhájce v dané věci. Městský soud proto navrhl, aby byla ústavní stížnost odmítnuta jako zjevně neopodstatněná nebo aby byla věcně zamítnuta.

IV. Ústavněprávní posouzení věci

12. Ústavní stížnost je důvodná. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně konstatoval [srov. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 7/02 (N 78/26 SbNU 273; 349/2002 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 11/04 (N 89/37 SbNU 207; 220/2005 Sb.)], že nezávislost a nestrannost jsou neodmyslitelnými atributy pojmu soud, hodnotami, jež prospívají všem, neboť jsou jednou ze záruk rovnosti a právní jistoty v demokratické společnosti. Pouze nestranný soud je způsobilý poskytovat skutečnou spravedlnost vždy a všem. Nezávislost a nestrannost však představují ideální typy, které nikdy nelze naplnit absolutně a je možné se k nim pouze přibližovat, což je dáno jejich sociální povahou. Nezávislostí se rozumí vyloučení možnosti účinně působit na svobodnou tvorbu vůle soudců, nestrannost (nezávislost na stranách) představuje neexistenci vztahu soudu k jedné ze stran řízení, kdy pojem strana řízení lze chápat jak v obecné, tak i v konkrétní rovině. Dlouhodobý právní a politický vývoj liberálních demokracií vygeneroval ze zkušeností indikátory nezávislosti a nestrannosti, z nichž lze utvářet objektivizovaná kritéria umožňující posoudit naplnění znaků nezávislosti a nestrannosti, protože v subjektivní poloze psychického (vědomého či nevědomého) stavu rozhodujícího subjektu je právními nástroji nelze uchopit.

13. Při posuzování nestrannosti a nezávislosti soudce proto nelze zcela odhlédnout ani od jevové stránky věci, kdy je za validní kritérium považováno i tzv. zdání nezávislosti a nestrannosti pro třetí osoby, neboť i tento aspekt je důležitý pro zaručení důvěry v soudním rozhodování vůbec. I toto kritérium reflektuje sociální povahu soudního rozhodování, z níž vyplývá, že i když třeba reálný důvod k pochybnostem o nestrannosti a nezávislosti ve skutečnosti neexistuje – jak v subjektivní, tak dokonce i v objektivní poloze – nelze přehlížet ani existenci možného přesvědčení, že takový důvod dán je.

14. Ústavní soud rovněž vyslovil [zejména v nálezu sp. zn. I. ÚS 371/04 (N 121/34 SbNU 255)], že integrální součástí práva na spravedlivý proces tak, jak je vymezeno v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je garance, aby ve věci rozhodoval skutečně nezávislý a nestranný soudce. Nestrannost soudce je přitom především subjektivní psychickou kategorií, vyjadřující vnitřní psychický vztah soudce k projednávané věci v širším smyslu (zahrnuje vztah k předmětu řízení, účastníkům řízení, jejich právním zástupcům atd.), o níž je schopen relativně přesně referovat toliko soudce sám. Pouze takto úzce pojímaná kategorie nestrannosti soudce by však v praxi nalezla stěží uplatnění vzhledem k obtížné objektivní přezkoumatelnosti jeho vnitřního rozpoložení.

15. Ústavní soud k tomu již v minulosti judikoval na straně jedné, že vyloučení soudce z projednávání a rozhodování věci má být založeno nikoliv na skutečně prokázané podjatosti, ale již tehdy, jestliže lze mít pochybnost o jeho nepodjatosti [srov. sp. zn. I. ÚS 167/94 (N 127/6 SbNU 429)], na straně druhé vyslovil, že subjektivní hledisko účastníků řízení o podjatosti může být podnětem k jejímu zkoumání, rozhodování o této otázce se však musí dít výlučně na základě hlediska objektivního. To znamená, že otázka podjatosti nemůže být postavena nikdy zcela najisto; nelze ovšem vycházet pouze ze subjektivních pochybností osob

zúčastněných na řízení, nýbrž i z hmotněprávního rozboru skutečností, které k těmto pochybnostem vedou.

16. Rovněž judikatura Evropského soudu pro lidská práva vychází z dvojího testu nestrannosti soudce: subjektivní test je založen na základě osobního přesvědčení soudce v dané věci (personal conviction of a particular judge), objektivní test sleduje existenci dostatečných záruk, že je možno v tomto ohledu vyloučit jakoukoliv legitimní pochybnost (guarantees sufficient to exclude any legitimate doubt in this respect; srov. rozhodnutí ve věcech *Saraiva de Carvalho vs. Portugalsko,* 1994*, Gautrin a další vs. Francie*, 1998) Při zkoumání, zda v určité věci existují legitimní důvody svědčící o nedostatku nestrannosti soudce, je mj. možné vzít v úvahu i hledisko obžalovaného nebo šíře vzato jedné ze stran sporu. Určujícím prvkem je to, zda lze považovat obavy dotčené osoby či osob za objektivně ospravedlnitelné; obdobně srov. *Ferrantelli a Santangelo proti Itálii,* 1996, *Chmelíř proti České republice,* 2005.

17. K vyloučení soudce z projednávání a rozhodnutí věci může dojít teprve tehdy, je-li evidentní, že vztah soudce k dané věci, účastníkům nebo jejich zástupcům dosahuje takové povahy a intenzity, že i přes zákonem stanovené povinnosti je důvodné pochybovat, zda bude moci nezávisle a nestranně rozhodovat. Nepochybně se jedná o případy, kdy je soudce současně na straně účastníka řízení či svědka, případně kdyby mohl být v řízení dotčen na svých právech; shodně to platí, má-li soudce k účastníkům řízení příbuzenský, přátelský nebo zjevně nepřátelský vztah či vztah ekonomické závislosti. Pokud jde o vztah zjevně nepřátelský, zabýval se Ústavní soud touto otázkou v již citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 167/94; v něm uvedl, že v daném případě šlo o takový konflikt mezi rozhodující soudkyní a právní zástupkyní navrhovatelky, který svou povahou a intenzitou – označení rozhodnutí soudkyně za „právní zmetek“ a následná soudní dohra – byl nepochybně dostatečným důvodem k tomu, aby v zájmu soudkyně samé o věci rozhodovala jiná osoba.

18. To je situace do jisté míry srovnatelná se zkoumaným případem. Vzhledem ke shora podrobně popsaným skutkovým okolnostem je zřejmý značně napjatý vztah mezi soudcem H. a advokátkou JUDr. Sedláčkovou, který se může bezpochyby promítat i do navazujícího vztahu k jejímu zaměstnanci, advokátovi Mgr. Sedláčkovi. Uvedené platí tím spíše, že se soudce H. sám v usnesení ze dne 30. října 2017 sp. zn. 70 Nt 1930/2017 vyloučil s tím, že jeho poměr k obhájci obviněného (tj. k Mgr. Sedláčkovi), respektive k zaměstnavateli tohoto obhájce, skutečně může (objektivně navenek) vzbuzovat pochybnosti o nestrannosti jeho rozhodování. Za tohoto stavu tedy mohou vzniknout důvodné pochybnosti o objektivitě a nestrannosti soudce ve vztahu k nyní projednávané věci, bez ohledu na to, že se nyní soudce podjatý být necítí. Ústavní soud je tedy toho názoru, že Krajský soud v Brně pochybil, jestliže v daném případě upřednostnil stanovisko soudce, a tedy subjektivní princip před principem objektivním, a řádně se nezabýval veškerými faktory a okolnostmi věci, které mohly zakládat důvod vážných pochybností o nepodjatosti či nestrannosti soudce, jak je v projednávaném případě vyložil stěžovatel.

19. Ústavní soud nijak nezpochybňuje vyjádření soudce H., který se podjatým být necítí, ani jeho tvrzení, že jako profesionál je schopný přistupovat k obviněnému zcela standardně jako vůči každému jinému obviněnému. Pokud jde o objektivní hodnocení nestrannosti soudců, je však třeba se zabývat zejména otázkou, zda – i nezávisle na chování a výrocích soudce – existují jisté ověřitelné skutečnosti, které mohou jeho nestrannost zpochybňovat, přičemž v této oblasti mohou mít význam – jak již výše uvedeno – i pouhá zdání. Skutečná, tedy i třetím osobám se jevící nestrannost a nezaujatost soudce je totiž jedním z hlavních předpokladů spravedlivého rozhodování a jednou z hlavních premis důvěry občanů v právo a demokratický právní stát.

V. Závěr

20. Ústavní soud tedy dospěl k závěru, že obecné soudy rozhodující ve věci porušily právo stěžovatele na soudní ochranu a na spravedlivý proces, zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i v čl. 6 odst. 1 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

21. Z uvedených důvodů bylo ústavní stížnosti vyhověno v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

Č. 137
Náhrada nemajetkové újmy u zvlášť zranitelné oběti znásilnění
(sp. zn. II. ÚS 3003/20 ze dne 3. srpna 2021)

Dojde-li zásahem do nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí (čl. 7 odst. 1 Listiny) ke vzniku újmy, nelze snížit náhradu této újmy jen z důvodu, že poškozený jednotlivec není schopen z důvodů svého postižení plně chápat zásah do svého základního práva.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida, soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové a soudce Tomáše Lichovníka o ústavní stížnosti stěžovatelky nezletilé Evy B. (jedná se o pseudonym), zastoupené zákonnou zástupkyní Pavlou B. (jedná se o pseudonym) a právně zastoupené JUDr. Lucií Hrdou, advokátkou, se sídlem Vinohradská 343/6, Praha, proti rozsudku Vrchního soudu v Praze č. j. 1 Tmo 11/2020-397 ze dne 23. 7. 2020 a rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci č. j. 58 Tm 4/2019-324 ze dne 21. 4. 2020, za účasti Vrchního soudu v Praze a Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci jako účastníků řízení, takto:

I. Výrokem rozsudku Vrchního soudu v Praze č. j. 1 Tmo 11/2020-397 ze dne 23. 7. 2020, kterým byla stěžovatelka odkázána se zbytkem uplatněného nároku na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních, bylo porušeno základní právo stěžovatelky na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí dle čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto v uvedeném rozsahu ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatelka je osobou s poruchou autistického spektra – Aspergerovým syndromem. Od dětství se neztotožňuje s mužským pohlavím a vystupuje jako dívka. Její jméno a příjmení bylo změněno na neutrální a probíhala u ní rovněž léčba z důvodu poruchy pohlavní identity v dětství. S ohledem na to, že se stěžovatelka pokládá za osobu ženského pohlaví, a nadto užívá neutrální jméno a příjmení, pokládá Ústavní soud za vhodné označovat stěžovatelku v ženském rodě, ačkoliv její právní pohlaví je mužské (srov. obdobně např. usnesení sp. zn. III. ÚS 3376/16 ze dne 15. 11. 2016 a usnesení sp. zn. II. ÚS 2460/19 ze dne 11. 2. 2020; všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz; jde rovněž o převažující praxi Evropského soudu pro lidská práva, viz např. rozsudek pléna ve věci *B. proti Francii* ze dne 25. 3. 1992 č. 13343/87; rozsudek velkého senátu ve věci *Hämäläinen proti Finsku* ze dne 16. 7. 2014 č. 37359/09; rozsudek ve věci *Y. Y. proti Turecku* ze dne 10. 3. 2015 č. 14793/08, § 1; rozsudek ve věci *X a Y proti*

Rumunsku ze dne 19. 1. 2021 č. 2145/16 a 20607/16, § 2, v nichž jsou stěžovatelé a stěžovatelky označováni dle jimi uváděného pohlaví; srov. opačně rozsudek ve věci *A. P., Garçon a Nicot proti Francii* ze dne 6. 4. 2017 č. 79885/12, 52471/13 a 52596/13, § 6, v němž je zvoleno označování dle právního pohlaví).

2. V roce 2018, v době, kdy bylo stěžovatelce dvanáct let, byla stěžovatelka na základě rozhodnutí soudu hospitalizována poté, co její matka odmítla dát k hospitalizaci souhlas. Umístěna byla do Psychiatrické nemocnice X na oddělení dětské psychiatrie a v jeho rámci do chlapeckého oddělení. Po dobu dvou měsíců zde byla stěžovatelka opakovaně znásilňována (přinejmenším) jedním z hospitalizovaných chlapců. S tím se stěžovatelka po skončení hospitalizace svěřila své matce. To vedlo až k zahájení trestního řízení, v němž byl mladistvý obviněný Jan C. (jedná se o pseudonym; dále jen „obviněný“) obžalován ze spáchání provinění znásilnění. Stěžovatelka se v trestním řízení domáhala jako poškozená na obviněném náhrady nemajetkové újmy ve výši 500 000 Kč.

3. Výše označeným rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci byl obviněný odsouzen za provinění znásilnění dle § 185 odst. 1 alinea první a druhá, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) a b) trestního zákoníku. Tohoto provinění se dopustil zjednodušeně řečeno tím, že stěžovatelku v sedmi případech přinutil k orálnímu pohlavnímu styku, ve třiceti případech k masturbaci a nejméně ve třech případech k análnímu pohlavnímu styku. Dle krajského soudu přitom nereagoval na nesouhlas stěžovatelky, vyhrožoval, že stěžovatelce „něco udělá“, stěžovatelku přidržoval a využíval její subtilní konstituce, poruchy autistického spektra i zjevné poruchy pohlavní identity, přičemž stěžovatelka nebyla v plné míře schopna chápat význam jednání obviněného, adekvátně na ně reagovat a bránit se. Za toto provinění krajský soud obviněnému uložil trestní opatření odnětí svobody v trvání dvou let, jehož výkon podmíněně odložil na zkušební dobu v trvání tří let.

4. Napadeným výrokem pak krajský soud odkázal stěžovatelku s nárokem na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních. Stěžovatelka podle krajského soudu nedostatečně specifikovala, zda se domáhá náhrady majetkové či nemajetkové újmy – konkrétněji pak, zda se domáhá náhrady za vytrpěné bolesti, další nemajetkové újmy či za ztížení společenského uplatnění. Svá tvrzení o vzniklé újmě pak nepodložila dostatečnými důkazy.

5. Výše označeným rozsudkem Vrchního soudu v Praze byl rozsudek krajského soudu zrušen a ve věci bylo znovu rozhodnuto. Vrchní soud korigoval rozhodnutí krajského soudu ohledně počtu případů, v nichž obviněný přinutil stěžovatelku k pohlavnímu styku, a shledal obviněného vinným tím, že – stručně vyjádřeno – donutil stěžovatelku k orálnímu pohlavnímu styku nejméně čtyřikrát, nejméně třikrát k masturbaci a nejméně dvakrát k análnímu pohlavnímu styku. Toto jednání vrchní soud opět kvalifikoval jako provinění znásilnění dle § 185 odst. 1 alinea první a druhá, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) a b) trestního zákoníku a obviněnému za ně uložil trestní opatření odnětí svobody v trvání osmnácti měsíců, jehož výkon podmíněně odložil se zkušební dobou v trvání tří let.

6. Vrchní soud dále rozhodl, že obviněný je povinen stěžovatelce nahradit nemajetkovou újmu ve výši 75 000 Kč. Napadeným výrokem pak stěžovatelku odkázal se zbytkem nároku na náhradu nemajetkové újmy (ve výši 425 000 Kč) na řízení ve věcech občanskoprávních. Podle vrchního soudu je zřejmé, že se stěžovatelka domáhá toliko nároku na náhradu nemajetkové újmy, o němž lze zčásti rozhodnout. Za tím účelem doplnil vrchní soud dokazování o výslech matky stěžovatelky. Ohledně průběhu řízení vrchní soud uvedl, že stěžovatelce jako zvlášť zranitelné oběti dle § 4 písm. a), b) a d) zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů, měl být s ohledem na okolnosti věci a pochybnosti o schopnostech matky hájit zájmy stěžovatelky ustanoven zmocněnec již v přípravném řízení a že orgány činné v trestním řízení nedostály povinnosti srozumitelně informovat stěžovatelku o jejích

právech a umožnit jí jejich plné uplatnění. Ke zvolení zmocněnkyně došlo až před hlavním líčením z iniciativy sociální pracovnice. Tato vada však neměla vliv na soudní řízení ani správnost a zákonnost soudního rozhodnutí.

7. Dle vrchního soudu došlo úmyslným jednáním obviněného k závažnému zásahu do osobní integrity stěžovatelky v oblasti sexuality, v níž je stěžovatelka nezralá z důvodu nízkého věku a Aspergerova syndromu a křehká s ohledem na zjevnou poruchu pohlavní identity; došlo tedy k zásahu do práv stěžovatelky na důstojnost, čest a soukromí. Tyto zásahy pociťovala stěžovatelka jako intenzivní příkoří, byť je s ohledem na poruchu autistického spektra popisuje bez výrazných emočních projevů. Psychiatrické oddělení bylo pro stěžovatelku neznámým prostředím, kde byla držena proti své vůli i proti vůli své matky; personál psychiatrického oddělení si netroufala požádat o pomoc v obavě, že by se tím prodloužila délka jejího pobytu tam. Nemajetkovou újmu vrchní soud kvalifikoval jako duševní útrapy s tím, že se nevyžadují následky trvalejšího rázu. Ačkoliv aktuálně nebyly ze strany znalců takové trvalé následky zjištěny, dle vrchního soudu je u dětí v případě sexuálního traumatu zvýšené riziko pozdních následků, nadto u stěžovatelky existuje vzhledem k její základní diagnóze vyšší riziko zhoršení psychického stavu kvůli prožité zátěži. Obviněný přitom neprojevil lítost ani se stěžovatelce neomluvil. Dle vrchního soudu je tak namístě peněžitá náhrada.

8. Při stanovení výše náhrady zohlednil vrchní soud, že nezralost a bezbrannost stěžovatelky byla obviněným cíleně zneužita, obviněný nedbal nesouhlasu stěžovatelky a užil pohrůžek násilí či násilí menší intenzity. K útokům z jeho strany docházelo opakovaně během dvou měsíců a tyto útoky byly i velmi invazivní, jako je vynucený anální a orální styk. Přiznaná částka 75 000 Kč je dle vrchního soudu o 25 000 Kč vyšší než základní částka peněžité pomoci přiznávaná obětem trestných činů a o 25 000 Kč nižší než náhrada nemajetkové újmy přiznaná Nejvyšším soudem v rozsudku sp. zn. 6 Tdo 347/2014 ze dne 30. 7. 2014, na nějž stěžovatelka odkazovala. Snížení náhrady odůvodnil vrchní soud tím, že ve věci stěžovatelky nebylo zneužito přirozené autority starší osoby a trestní řízení bylo vedeno citlivě bez významnější sekundární viktimizace stěžovatelky. Současně představuje přiznaná náhrada částku, která by neměla být likvidační pro obviněného, byť ten odmítl ke svým majetkovým poměrům vypovídat. Dále vrchní soud uvedl, že většina z požadované náhrady je odůvodněna tvrzenými existujícími a budoucími následky u stěžovatelky, které však nebyly znalci aktuálně zjištěny. K výslechu znalců k této otázce neshledal vrchní soud důvod, neboť jejich závěr pokládá za jednoznačný a bez dalšího znaleckého zkoumání by nemohl přinést nic nového. Vrchní soud současně poukázal i na specifičnost spočívající v osobě stěžovatelky, respektive na její duševní stav. Současně u řady projevů, které mají být dle tvrzení stěžovatelky následkem trestného činu, může jít toliko o projev Aspergerova syndromu. Ostatně ani matka stěžovatelky nebyla schopna rozlišit, zda tyto projevy nebyly již dříve přítomny v jednání stěžovatelky. Stěžovatelce tak byla přiznána za nemajetkovou újmu náhrada 75 000 Kč, a ohledně částky 425 000 Kč tak byla stěžovatelka odkázána na řízení ve věcech občanskoprávních.

9. Závěrem vrchní soud konstatoval, že s ohledem na zjevnou poruchu pohlavní identity u stěžovatelky považuje za „nepochopitelné“, že během nucené hospitalizace byla stěžovatelka umístěna „na pokoji s hochy, u nichž bylo zaznamenáno sexuálně nežádoucí chování“.

II. Argumentace účastníků

10. Stěžovatelka se ústavní stížností domáhá zrušení rozhodnutí obecných soudů „ve výrocích týkajících se náhrady nemajetkové újmy“ a navrhuje vrácení věci odvolacímu soudu. Napadenými výroky bylo podle ní porušeno její základní právo na lidskou důstojnost dle čl. 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), právo na ochranu před

neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života dle čl. 10 odst. 2 Listiny, právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na ochranu zdraví. Stěžovatelka dále uvádí, že došlo k porušení čl. 32 odst. 4 Listiny, podle něhož mají děti právo na rodičovskou výchovu a péči, a dovolává se i čl. 36 odst. 3 Listiny s tím, že v důsledku nezákonných rozhodnutí obecných soudů má právo na náhradu škody.

11. Podle stěžovatelky je náhrada nemajetkové újmy, která jí byla přiznána, zcela nepřiměřeně nízká. Částka 75 000 Kč podle ní představuje v podstatě dvojnásobek průměrné mzdy v České republice v roce 2020 a není adekvátní náhradou za zásahy do lidské důstojnosti dítěte, které bylo opakovaně znásilněno. V případě zásahů do osobnostních práv vyvolaných novinovými články se přitom dle stěžovatelky lze setkat i s náhradou nemajetkové újmy ve výši 4 000 000 Kč. Podle stěžovatelky se vrchní soud jen lakonicky vypořádal s jejím odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 347/2014 ze dne 30. 7. 2014. V daném případě byla nezletilé, která byla dle stěžovatelky dvakrát znásilněna, přiznána obecnými soudy na náhradě nemajetkové újmy částka 100 000 Kč, avšak v případě stěžovatelky byl počet útoků ze strany obviněného vyšší.

12. Stěžovatelka dále vytýká krajskému soudu, že bagatelizoval jí vzniklou újmu s ohledem na její autismus – Aspergerův syndrom. Dovodil totiž, že stěžovatelka není schopna se dostatečným způsobem orientovat v sociálních vztazích ani chápat a rozeznat protiprávní jednání obviněného, že obviněnému kladla pouze verbální a chabý odpor a že na jejím psychickém vývoji nezanechalo jednání obviněného následky. Podle stěžovatelky z úvah krajského soudu plyne, že důstojnost osoby s poruchou autistického spektra je nižší než důstojnost člověka bez takového zdravotního znevýhodnění, protože jedině taková osoba by dle úvah krajského soudu byla schopna dostatečně chápat zásah do své důstojnosti. Podle stěžovatelky by však veřejná moc neměla přistupovat lehkovážně k zásahům do důstojnosti osob s poruchami autistického spektra, nadto k zásahům týkajícím se intimní sféry jejich života, na základě úvah, že daná osoba není schopna takové zásahy plně chápat. Stěžovatelka vytýká krajskému soudu i to, že zpochybnil zásah do zdraví stěžovatelky.

13. Obecné soudy se dle stěžovatelky dostatečně nevypořádaly ani s jejím návrhem, aby za účelem prokázání trvalých následků na psychickém zdraví stěžovatelky došlo k výslechu znalců. Stěžovatelka brojí rovněž proti tomu, jakým způsobem naložily obecné soudy s výpovědí její matky. Uvádí, že matka s ohledem na své snížené rozumové schopnosti nebyla schopna dostatečně chápat smysl a podstatu trestního řízení a nevěděla, že její výpověď bude mít klíčový význam pro úvahy, zda činy obviněného zanechaly u stěžovatelky trvalé následky. Její výpovědi z přípravného líčení se liší, neboť v některých případech nepochopila otázky policejního orgánu. Přesto nebyla vyslechnuta k odstranění těchto rozporů.

14. Konečně stěžovatelka poukazuje na to, že ačkoliv je zvlášť zranitelnou obětí ve smyslu § 2 odst. 4 písm. a), b) a d) zákona o obětech trestných činů, orgány činné v trestním řízení dostatečně nedbaly ochrany jejích práv, jak již shledal i vrchní soud. Orgány činné v trestním řízení stěžovatelce neustanovily zmocněnce v přípravném řízení, ačkoliv jim muselo být zřejmé, že matka stěžovatelky není schopna dostatečně hájit její zájmy a stěžovatelka si sama není schopna zmocněnce zvolit. Ke zvolení zmocněnce tak došlo až na základě inciativy sociální pracovnice před hlavním líčením.

15. Vrchní soud ve svém vyjádření navrhl, aby ústavní stížnosti nebylo vyhověno. Podle vrchního soudu ústavní stížnost opakuje argumentaci uplatněnou již v odvolání, přičemž některá pochybení vytýkaná krajskému soudu již vrchní soud napravil svým rozhodnutím. Zásadní námitka stěžovatelky pak směřuje proti výši přiznané náhrady nemajetkové újmy, avšak stěžovatelka se dle vrchního soudu nijak nevypořádává s podrobným a konkrétním odůvodněním toho, proč jí nebyla přiznána náhrada v požadované výši 500 000 Kč. Vrchní soud pak odůvodnil i to, proč neshledal důvody pro výslech znalců

ani pro provedení dalšího znaleckého posudku a upřednostnil rychlé a spravedlivé potrestání obviněného mladistvého, přičemž i v odsouzení pachatele lze spatřovat zadostiučinění pro stěžovatelku jako poškozenou.

16. S argumentací stěžovatelky, že s ohledem na okolnosti věci měla mít jako zvlášť zranitelná oběť od počátku trestního stíhání ustanoveného zmocněnce, vrchní soud souhlasí. Řízení před soudy však nebylo zatíženo touto vadou, která se ani nijak nepromítla do rozhodnutí soudů ve věci. Vrchní soud se dále ohrazuje proti námitce, že by jakkoliv bagatelizoval újmu, která stěžovatelce vznikla. Uvádí, že se pečlivě zabýval reparací za prožité traumatické zážitky, jimž byla stěžovatelka vystavena. Nepřikládal přitom větší váhu skutečnosti, že je stěžovatelka popisovala bez výrazných emočních projevů, neboť dle znaleckých posudků se jednalo o přirozený projev poruchy autistického spektra. Vrchní soud uvádí, že dospěl k jasnému závěru, že došlo k zásahu do osobnostních práv a tělesné integrity stěžovatelky, že trestná činnost obviněného pro ni byla traumatizujícím zážitkem a že vzhledem k tomu, že stěžovatelka je osobou s poruchou autistického spektra, existuje vyšší riziko zhoršení jejího psychického stavu vlivem prožité psychické zátěže. Jelikož obviněný neprojevil lítost ani se stěžovatelce neomluvil, pokládal vrchní soud ke skutečnému a účinnému odčinění nemajetkové újmy za nutné přiznání peněžité náhrady. Při rozhodování o její výši zohlednil, že obviněným byla cíleně zneužita bezbrannost a nezralost stěžovatelky i její psychický stav. Obviněný jednal navzdory jasně vyslovenému nesouhlasu a použil i pohrůžky násilí či násilí nižší intenzity, které postačovalo k překonání odporu stěžovatelky. K útokům přitom docházelo v průběhu téměř dvou měsíců opakovaně, a to různými způsoby pohlavního styku včetně velmi invazivních.

17. Podle vrchního soudu však současně nelze na „hodnoty a vnímání“ stěžovatelky „nahlížet měřítkem běžného dospívajícího či dospělého jedince“. Dle vrchního soudu totiž stěžovatelka mohla subjektivně pokládat například „procházení elektronicky řízenými dveřmi či nemocniční stravu […] za větší důvod k odporu než podvolení se praktikám požadovaným [obviněným] a dalšími hochy z léčebny“. Stěžovatelka sama pak prostřednictvím zmocněnkyně uvedla, že nemůže posoudit následky trestného činu bez znalostí z psychiatrie a psychologie. Znalci však uvedli ve společných závěrech, že při „aktuálním vyšetření nebyly zjištěny psychické následky v důsledku vyšetřované události, ale sexuální trauma u dětí je zvýšeně rizikové z hlediska pozdních následků, proto je vhodná terapeutická pomoc“. Stěžovatelkou později tvrzené další projevy následků trestného činu, jako nechuť k jídlu a problémy s navazováním vztahů s cizími lidmi a v komunikaci s dalšími dětmi, pak byly v jejím chování přítomny již dříve a může se jednat o projevy Aspergerova syndromu. To podporuje i vyjádření matky, která nebyla schopna rozlišit, nakolik jde o nové projevy. Další znalecké zkoumání pak nebylo třeba k rozhodnutí o vině a sankci a prodloužilo by neúměrně trestní stíhání obviněného mladistvého. Vrchní soud v této souvislosti poukazuje na usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 721/20 ze dne 28. 4. 2020, v němž poškozené dostály břemenu tvrzení, ale nikoliv břemenu důkaznímu. Konečně vrchní soud uvádí, že přihlédl k tomu, že pachatelem byl mladistvý, přičemž ke znásilnění nedošlo v důsledku zneužití přirozené autority staršího, dospělého člověka. Dle vrchního soudu bylo i přes pozdní ustanovení zmocněnce trestní řízení vedeno velmi citlivě a stěžovatelka nebyla vystavena „významnějšímu druhotnému zraňování“.

18. Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci se k věci ve stanovené lhůtě nevyjádřil. Obviněný (jemuž byla výzva k vyjádření doručena fikcí) nevyužil možnosti se jako vedlejší účastník řízení k věci vyjádřit.

III. Hodnocení Ústavního soudu

A. K rozsahu přezkumu

19. Ačkoliv stěžovatelka navrhuje zrušení rozhodnutí obecných soudů „ve výrocích týkajících se náhrady nemajetkové újmy“, z obsahu její ústavní stížnosti je zřejmé, že z rozsudku vrchního soudu napadá toliko výrok, kterým byla odkázána se zbytkem uplatněného nároku na řízení ve věcech občanskoprávních, a nikoliv výrok, kterým jí byla přiznána náhrada nemajetkové újmy ve výši 75 000 Kč. Pro úplnost Ústavní soud uvádí, že i kdyby byl tento výrok napaden, nebyly proti němu v ústavní stížnosti z obsahového hlediska vzneseny žádné námitky a ústavní stížnost by v této části byla návrhem zjevně neopodstatněným ve smyslu § 43 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Dále pak stěžovatelka napadá předcházející rozsudek krajského soudu ve výroku, kterým byla s celým uplatněným nárokem odkázána na řízení ve věcech občanskoprávních. V tomto rozsahu tedy Ústavní soud přezkoumal rozhodnutí obecných soudů a zabýval se otázkou, zda nedošlo k porušení základních práv a svobod stěžovatelky.

B. Obecné principy

20. Ústavní soud ve shodě s vrchním soudem považuje za zásadní námitku stěžovatelky, která směřuje proti výši přiznané náhrady nemajetkové újmy. Proto se soustředí na tuto problematiku.

a) K odkázání poškozeného s jeho nárokem do občanskoprávního řízení

21. Ústavní soud ve svém plenárním nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/16 ze dne 8. 8. 2017 (N 139/86 SbNU 369; 345/2018 Sb.) vyložil, že „vývoj legislativy upravující postavení poškozeného v trestním řízení po roce 1989 lze charakterizovat jako směřující k posílení a prohloubení jeho práv“ (bod 59) a že i k doktrinárnímu vývoji lze souhrnně uvést, že „panuje obecně pozitivní hodnocení nastíněného vývoje legislativy posilující práva poškozeného“ (bod 62). V citovaném nálezu dále uvedl, že „právní řád chrání jako primární zájem poškozeného na trestním řízení […] vypořádání všech penězi ocenitelných nároků soukromoprávního charakteru, které poškozenému vznikly za pachatelem v důsledku spáchání trestného činu (náhrada škody, nemajetkové újmy, vydání bezdůvodného obohacení)“ (bod 52).

22. Ke změně náhledu na postavení poškozeného došlo i v souvislosti s uplatňováním adhezního nároku. Ústavní soud tak počal na adhezní řízení vztahovat právo poškozených na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny [nález sp. zn. I. ÚS 3456/15 ze dne 9. 8. 2016 (N 148/82 SbNU 357), část IV.b)], připustil i možné porušení práva na rovnost v řízení dle čl. 37 odst. 3 Listiny, jestliže se trestní řízení koncentruje toliko na obviněného, zatímco poškozený je ignorován [nález sp. zn. II. ÚS 289/12 ze dne 9. 10. 2012 (N 170/67 SbNU 83), bod 36], a shledal již i porušení práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny [nález sp. zn. I. ÚS 1587/15 ze dne 15. 12. 2015 (N 214/79 SbNU 443)]. Podle již citovaného plenárního nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 32/16 „lze tedy uzavřít, že procesní postavení poškozeného v trestním řízení není nadále redukovatelné toliko na zpravidla významný pramen důkazu a na subjekt, jemuž má v trestním řízení být usnadněno vyrovnání jeho majetkoprávních nároků vzniklých v přímé souvislosti se spácháním trestného činu vůči pachateli. Poškozený v trestním řízení realizuje, respektive realizovat může, i některá svá základní práva a svobody představující tzv. tvrdé jádro lidských práv“ (bod 67). Nastíněný vývoj „proto jednoznačně dospěl do bodu, v němž na postavení poškozeného v trestním řízení nelze nadále nazírat jakožto na doplňkové, bez něhož by se poškozený stejně ochrany všech svých právem uznaných zájmů domohl (typicky uplatněním adhezního nároku v řízení ve věcech občanskoprávních)“ (bod 67).

23. Možnost Ústavního soudu zasahovat do rozhodnutí, kterým byl poškozený odkázán se svým nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních, je přesto omezená. Důvodem je, že většinu pochybení v adhezním řízení lze následně napravit právě v řízení občanskoprávním. Trestní soud nemůže, ani částečně, řádně uplatněný nárok poškozených zamítnout. V tomto ohledu tedy nejde o věc rozsouzenou (*res iudicata*), neboť nároku na náhradu újmy se poškozený nadále může domáhat v řízení občanskoprávním, na které je odkazován. Důvod k zásahu Ústavního soudu je nicméně dán v případech, kdy pochybení trestních soudů již nelze napravit v občanskoprávním řízení (nález sp. zn. I. ÚS 1587/15, bod 19), a dále například tehdy, je-li rozhodnutí o adhezním nároku zatíženo libovůlí či svévolí nebo je odůvodnění tohoto rozhodnutí provedeno způsobem, který porušuje substantivní základní práva účastníků – například je-li založeno na rasové diskriminaci (nález sp. zn. I. ÚS 1587/15, bod 18).

24. Dalším důvodem pro zásah Ústavního soudu jsou případy, kdy je přiznaná náhrada nemajetkové újmy ze strany trestních soudů excesivně nízká. K takové situaci bude častěji docházet v souvislosti s rozhodováním o náhradách nemajetkové újmy, byť ani v souvislosti s náhradou majetkové újmy (škody) ji nelze vyloučit. Trestním soudům bylo rozhodování o adhezních nárocích na náhradu újmy svěřeno právě proto, aby poškozený principálně mohl dosáhnout plného uspokojení těchto svých nároků již v trestním řízení a nemusel podstupovat rovněž civilní řízení. V případě, že by trestní soudy mohly na náhradách přiznávat i excesivně nízké částky, by však smysl této právní úpravy byl popřen. I přes využití svých práv v trestním řízení by totiž poškození byli nuceni – pokud by usilovali o adekvátní výši náhrady – se přeci jen domáhat svých práv i v civilním řízení, kam by je trestní soudy s většinou nároků odkazovaly.

25. Odhlédnout nelze ani od skutečnosti, že přiznávání excesivně nízkých náhrad újmy poškozeným v trestním řízení je způsobilé vyvolat u nich pocit bezpráví a vznik druhotné újmy. V civilním řízení by poškození museli znovu prokazovat oprávněnost svého nároku, což pro ně může znamenat i opětovnou konfrontaci s nepříjemnými či traumatickými zážitky z doby, kdy se stali obětí trestního činu. Takové důsledky jsou o to více nežádoucí u zvlášť zranitelných obětí (§ 2 odst. 4 zákona o obětech trestných činů).

b) Újma způsobená znásilněním a její náhrada v trestním řízení

26. Podle čl. 7 odst. 1 Listiny je zaručena „[n]edotknutelnost osoby a jejího soukromí“.

27. Garance nedotknutelnosti osoby spočívá v ochraně tělesné a duševní integrity člověka. Její základní součástí je i zdraví jednotlivce [nález sp. zn. II. ÚS 2379/08 ze dne 9. 7. 2009 (N 157/54 SbNU 33), body 10–11; nález sp. zn. III. ÚS 2253/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 3/72 SbNU 41), body 15–16; nález sp. zn. I. ÚS 2930/13 ze dne 11. 11. 2014 (N 205/75 SbNU 297), bod 26]. Zásahem do tělesné a duševní integrity chráněné čl. 7 odst. 1 Listiny pak je „způsobení zranění, způsobení či zhoršení choroby, a to i choroby, resp. poruchy psychické, ale i pouhé způsobení bolesti“ (nález sp. zn. II. ÚS 2379/08, bod 11).

28. Ustanovení čl. 7 odst. 1 Listiny garantuje rovněž nedotknutelnost soukromí. Soukromí jednotlivce je chráněno i dalšími ustanoveními Listiny [zejména čl. 10, 12 a 13 Listiny; viz nález sp. zn. Pl. ÚS 24/10 ze dne 22. 3. 2011 (N 52/60 SbNU 625; 94/2011 Sb.), bod 31]. Z čelního umístnění čl. 7 odst. 1 Listiny v rámci její systematiky i z toho, že toto ustanovení garantuje právě „nedotknutelnost“ soukromí, vyplývá, že účelem tohoto ustanovení je poskytovat ochranu nejniternějším aspektům soukromého života jednotlivce.

29. Dojde-li k zásahu do sféry, v níž je čl. 7 odst. 1 Listiny garantována jednotlivcům nedotknutelnost jejich osoby a soukromí, a v důsledku toho i ke vzniku újmy, promítá se ochrana základního práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí do nároků na náhradu újmy takto vzniklé. Jak totiž Ústavní soud vyložil v nálezu sp. zn. III. ÚS 2253/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 3/72 SbNU 41), bodu 35, „[v] náhradě jakékoli újmy, a to i újmy na zdraví, je

zapotřebí vidět i jakési ‚pokračování' práv. Skrze uplatnění nároku na náhradu újmy ‚pokračuje' subjektivní právo (na zdraví) nebo právní statek či hodnota (zdraví), z jehož porušení škoda vzešla“. Jak se v citovaném nálezu uvádí, tento princip platí obecně pro náhradu újmy vzniklou porušením určitého práva, a nikoliv jen pro náhradu újmy na zdraví.

30. Při znásilnění je zpravidla porušena nedotknutelnost osoby ve smyslu zásahů do fyzické i psychické integrity jednotlivce. V každém případě pak dochází k porušování nedotknutelnosti soukromí jednotlivce, neboť donucení k pohlavnímu styku je – bez ohledu na formu styku – zásahem do jednoho z nejniternějších aspektů soukromého života jednotlivce. V náhradě újmy způsobené při znásilnění je proto třeba spatřovat pokračování práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí dle čl. 7 odst. 1 Listiny. Tato ústavní garance dopadá i na rozhodování o náhradě této újmy, a vztahuje se tedy i na rozhodování o náhradě nemajetkové újmy způsobené znásilněním, jíž se poškozený domáhá v adhezním řízení. Přiznání excesivně nízké náhrady újmy a odkázání poškozeného se zbytkem jeho nároku do občanskoprávního řízení zejména v případě zvlášť zranitelné oběti proto představuje porušení čl. 7 odst. 1 Listiny.

c) Újma způsobená znásilněním osobě se zdravotním znevýhodněním

31. Skutečnost, že náhrada újmy způsobené znásilněním představuje pokračování ústavně zaručeného práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, má význam i pro úvahy o rozsahu vzniklé újmy a výši její náhrady u osob, které si pro své zdravotní znevýhodnění nemusí plně uvědomovat či chápat povahu znásilnění a podstatu zásahu do svých práv.

32. Ústavní soud již ve své judikatuře v obdobném kontextu vyložil, že dětem není možné přiznávat nižší náhrady nemajetkové újmy v případech, kdy pro svůj věk ještě nejsou schopny zcela chápat zásahy do svých práv [viz nález sp. zn. II. ÚS 19/16 ze dne 1. 8. 2016 (N 140/82 SbNU 243), body 33–34, týkající se náhrady nemajetkové újmy čtyřletému dítěti v souvislosti s nepřiměřenou délkou řízení; nález sp. zn. I. ÚS 1737/16 ze dne 12. 7. 2017 (N 124/86 SbNU 109), bod 74, týkající se náhrady nemajetkové újmy novorozenému dítěti odebranému matce]. Tato rozhodnutí odrážejí obecnější princip, že zranitelnost jednotlivce spočívající v nemožnosti plně chápat zásahy do svých práv nemůže být s ohledem na rovnost lidí v důstojnosti i v právech (čl. 1 Listiny) důvodem pro to, aby práva daného jednotlivce požívala menší ochrany. Snížení náhrad újmy pro osoby, které nejsou schopny plně chápat zásahy do svých práv, by totiž v konečném důsledku vyjadřovalo, že práva těchto osob mají nižší hodnotu a že jejich ochrana má menší význam – a tedy že tyto osoby si ve svých právech nejsou rovny (v rozporu s čl. 1 Listiny) s jinými jednotlivci.

33. Dojde-li zásahem do nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí (čl. 7 odst. 1 Listiny) ke vzniku újmy, nelze snížit náhradu této újmy jen z důvodu, že poškozený jednotlivec není schopen z důvodů svého postižení plně chápat zásah do svého základního práva.

C. Aplikace na projednávanou věc

34. V posuzované věci přiznal vrchní soud stěžovatelce za nemajetkovou újmu, která jí vznikla při znásilnění, k němuž docházelo během dvou měsíců opakovaným vynuceným análním a orálním pohlavním stykem a masturbací, částku 75 000 Kč. Se zbytkem jejího nároku, tedy ohledně 425 000 Kč, ji odkázal na občanskoprávní řízení. Vrchní soud se poměrně podrobně zabýval stěžovatelčiným nárokem na náhradu újmy, včetně určení výše této náhrady. Posuzovaná věc je však specifická tím, že stěžovatelka je zvlášť zranitelnou obětí a že ke vzniku újmy u stěžovatelky došlo v návaznosti na rozhodnutí veřejné moci, jímž byla stěžovatelka proti vůli své matky hospitalizována (bod 2 výše). S ohledem na tyto okolnosti bylo zapotřebí vyvinout pro účely posouzení stěžovatelkou uplatněného nároku na náhradu újmy o to větší úsilí, aby stěžovatelka nebyla nucena se případně opětovně domáhat

svých práv v civilním řízení. Nemuselo přitom nutně dojít k podrobnějšímu či dalšímu znaleckému zkoumání či jinému doplnění dokazování, byť ani potřebnost těchto úkonů nelze vyloučit, ale především k důkladnějšímu právnímu posouzení uplatněného nároku, a to ve světle ústavních principů i relevantní judikatury v obdobných věcech.

35. Náhrada újmy způsobené zásahem do nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí dle čl. 7 odst. 1 Listiny musí v prvé řadě odrážet význam tohoto základního práva. To platí tím spíše v případě tak závažných zásahů, jako je znásilnění, nadto opakované, a z tohoto pohledu se částka 75 000 Kč jeví jako nepřiměřeně nízká.

36. Přiznaná částka svou výší typově neodpovídá ani částkám, které v obdobných případech pokládá za přiměřené Nejvyšší soud. V usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tdo 482/2016 ze dne 12. 5. 2016, které se týká znásilnění nezletilé, na níž byla opakovaně vynucena soulož, orální, anální a jiné formy pohlavního styku, byla pokládána za přiměřenou náhrada nemajetkové újmy ve výši 300 000 Kč. Přitom u poškozené nezletilé dle znaleckých posudků s největší pravděpodobností neměly vzniknout trvalé následky a obecné soudy v této souvislosti přihlédly toliko k možným negativním důsledkům na její zdárný vývoj. V usnesení sp. zn. 7 Tdo 100/2020 ze dne 12. 2. 2020 pak v souvislosti se znásilněním a pohlavním zneužitím nezletilé (spolu s přečinem podání alkoholu dítěti), kdy rovněž došlo k opakovaným vynuceným souložím, análnímu pohlavnímu styku a dalším formám pohlavního styku, byla za přiměřenou označena náhrada nemajetkové újmy ve výši 400 000 Kč. Negativní následky na psychice poškozené nezletilé přitom dle obecných soudů „nebyly v daném případě nijak mimořádně těžké“. Ačkoliv případ stěžovatelky vykazuje celou řadu specifik, pokládá Ústavní soud za podstatné, že výše náhrad v uvedených případech řádově odpovídala částce 500 000 Kč požadované stěžovatelkou, ale nikoliv náhradě 75 000 Kč, která byla stěžovatelce přiznána, a která se tak i v tomto světle jeví jako excesivně nízká.

37. Argumentaci vrchního soudu opírající se o rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 347/2014 ze dne 30. 7. 2014 nepokládá Ústavní soud za případnou. V dané věci byla nezletilé na náhradě nemajetkové újmy za znásilnění přiznána ve srovnání s rozsudky citovanými v předchozím bodě pouze částka 100 000 Kč, nicméně tím bylo zcela vyhověno jí uplatněnému nároku – nezletilá se vyšší částky nedomáhala, a nemohla by jí tedy ani být přiznána. Aniž by chtěl Ústavní soud jakkoliv zlehčovat újmu nezletilé v daném případě, z citovaného rozhodnutí vyplývá, že ke znásilnění nezletilé došlo ze strany obviněného dvakrát a nestalo se tak souloží, análním ani orálním pohlavním stykem. Ani z hlediska počtu a způsobu provedení zásahů do práv stěžovatelky tudíž odkazovaný případ nelze označit za srovnatelný.

38. Rozhodnutí vrchního soudu nadto zahrnuje i úvahu, že v případě stěžovatelky jde o „velmi specifického poškozeného“. Vrchní soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti vyložil, že nelze na „hodnoty a vnímání“ stěžovatelky „nahlížet měřítkem běžného dospívajícího či dospělého jedince“ a že stěžovatelka i relativně běžné záležitosti (nemocniční stravu či procházení elektronicky řízenými dveřmi) může s ohledem na svůj stav vnímat jako větší důvod k odporu než jednání obviněného. Ústavní soud nepovažuje za nutné hodnotit, nakolik stěžovatelka – zejména s ohledem na Aspergerův syndrom – je či není schopna plně chápat zásahy do svých práv, k nimž při jejím opakovaném znásilnění došlo. V každém případě však tato skutečnost sama o sobě nesmí vést k tomu, že jí bude přiznána nižší náhrada nemajetkové újmy.

39. Vrchní soud tedy porušil základní právo stěžovatelky na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí dle čl. 7 odst. 1 Listiny tím, že jí přiznal excesivně nízkou náhradu nemajetkové újmy, která jí byla způsobena znásilněním, a se zbytkem nároku ji odkázal do občanskoprávního řízení.

40. Ústavní soud s ohledem na tento závěr již nepovažuje za nutné se zabývat dalšími námitkami stěžovatelky. Předčasné by pak bylo se jakkoliv vyjadřovat k tomu, zda a případně jakým způsobem by se měly majetkové poměry obviněného promítnout do náhrady nemajetkové újmy. V prvé řadě je totiž třeba řádně vyčíslit výši náhrady nemajetkové újmy pro stěžovatelku a teprve poté se lze eventuálně – po řádném zjištění majetkových poměrů obviněného – zabývat tím, zda může být namístě takto určenou výši náhrady snížit.

41. Závěrem Ústavní soud konstatuje, že umístění stěžovatelky na chlapecké oddělení společně s hochy, u nichž bylo zaznamenáno sexuálně nežádoucí chování (bod 9 výše), pokládá obdobně jako vrchní soud za nepochopitelné.

42. V části směřující proti výroku rozsudku krajského soudu, kterým byla stěžovatelka odkázána s celým nárokem na občanskoprávní řízení, Ústavní soud vyhodnotil ústavní stížnost jako návrh nepřípustný. K ochraně práv stěžovatelky totiž postačuje zrušení příslušného výroku v rozhodnutí vrchního soudu [srov. obdobně např. nález sp. zn. II. ÚS 1795/16 ze dne 16. 5. 2017 (N 77/85 SbNU 331), bod 23].

43. V dalším řízení je na vrchním soudu, aby zhodnotil, zda mu dosud nashromážděné podklady v trestním řízení umožňují znovu a řádně rozhodnout o zbytku uplatněného nároku stěžovatelky.

D. Závěr

44. Ústavní soud z výše uvedených důvodů podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti v části směřující proti výroku rozsudku vrchního soudu, kterým byla stěžovatelka se zbytkem nároku odkázána na řízení ve věcech občanskoprávních a v tomto rozsahu tento rozsudek zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona. Ve zbytku Ústavní soud odmítl ústavní stížnost jako návrh nepřípustný dle § 43 odst. 1 písm. e) tohoto zákona.

Č. 138
Rovnoměrné vyvážení překážek spojených se zajištěním styku dítěte s rodičem na větší vzdálenost
(sp. zn. III. ÚS 1279/21 ze dne 16. srpna 2021)

1. Jedním z požadavků naplňujících pojem nejlepšího zájmu dítěte je též to, aby dítě bylo vychováváno zásadně oběma rodiči a aby oba společně nesli náklady spojené s jeho výchovou a péčí o ně, a to včetně nákladů spojených s udržováním pravidelného osobního styku. Je právem dítěte být v péči obou rodičů (čl. 32 odst. 4 Listiny) a mít s nimi pravidelný osobní styk, přičemž na tomto styku by se rodiče měli přiměřeně podílet.

2. Vzdálenost mezi bydlišti obou rodičů nemůže za standardních okolností být k tíži pouze jednomu z nich a nesmí být důvodem porušení práva dítěte na styk s oběma rodiči a současně porušením práva jednoho z rodičů na styk s dítětem. Proto Ústavní soud v zájmu rovnoměrného vyvážení překážek spojených se zajištěním styku dítěte s rodičem na větší vzdálenost vyžaduje, aby tyto překážky byly přeneseny částečně i na rodiče, jemuž bylo dítě svěřeno do péče, resp. aby oba rodiče museli při rozvržení povinností spjatých se stykem vynaložit nejen přibližně stejnou finanční částku, ale rovněž museli na překonání vzdálenosti rovnoměrně vynaložit svoji energii a čas.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele P. S., zastoupeného Mgr. Petrou Šternberskou Pospíšilovou, advokátkou, se sídlem Hlinky 92, Brno, směřující proti výroku II rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 17. 2. 2021 č. j. 19 Co 264/2020-509 a druhému odstavci výroku III rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 16. 10. 2020 č. j. 22 P 64/2018-471, za účasti Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně jako účastníků řízení a 1. O. S., zastoupené Mgr. Ivanou Rychnovskou, LL.M., advokátkou, se sídlem Vranovská 45/1, Brno, a 2. nezletilé S. S., zastoupené Magistrátem města Brna, se sídlem Dominikánské náměstí 196/1, Brno, jako vedlejších účastnic řízení, takto:

I. Výrokem II rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 17. 2. 2021 č. j. 19 Co 264/2020-509 bylo porušeno právo stěžovatele na péči o dítě a jeho výchovu podle čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 9 odst. 3 a čl. 18 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

II. Výrok II rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 17. 2. 2021 č. j. 19 Co 264/2020-509 se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a průběh předchozího řízení

1. Včas podanou ústavní stížností (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a splňující i ostatní zákonem stanovené podmínky řízení [§ 75 odst. 1 *a contrario*; § 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu] brojí stěžovatel proti v záhlaví citovaným rozsudkům Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně v těch jejich částech, jež upravují předání nezletilé při skončení styku se stěžovatelem, neboť má za to, že jimi došlo k porušení jeho základních práv zaručených v čl. 32 odst. 1 a čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Předmětem řízení před obecnými soudy byla úprava výchovy a výživy nezletilé dcery S., jejíž matkou je první vedlejší účastnice řízení. Pro posouzení důvodnosti ústavní stížnosti není podrobnější rekapitulace průběhu řízení a napadených rozhodnutí nezbytná, jelikož účastníkům jsou všechny relevantní skutečnosti známy, a proto postačuje stručně uvést toliko základní fakta.

3. Jak vyplynulo z ústavní stížnosti a z připojených listin, shora uvedeným rozsudkem Městský soud v Brně (dále jen „městský soud“) zamítl návrh stěžovatele na snížení výživného pro nezletilou (výrok I), jakož i návrh matky na zvýšení výživného (výrok II). Městský soud dále změnil předchozí harmonogram styku s nezletilou v době letních prázdnin, stanovený rozsudkem téhož soudu ze dne 23. 8. 2017 č. j. 22 Nc 87/2015-170, ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Brně (dále jen „krajský soud“) ze dne 11. 4. 2018 č. j. 19 Co 273/2017--235, s doplněním, že nebude-li při běžném styku z objektivních mimořádných důvodů (například uzavření škol) možné nezletilou předat ve školském zařízení v pondělí do 8.00 hodin, je stěžovatel oprávněn nezletilou předat v místě bydliště matky do 17.00 hodin. Ve zbytku byl návrh stěžovatele na úpravu styku s nezletilou zamítnut (výrok III).

4. K odvolání stěžovatele ve věci rozhodoval krajský soud, který ústavní stížností napadeným rozsudkem v (odvoláním) napadených výrocích I a nákladovém výroku IV, jakož i v prvním odstavci výroku III o úpravě styku v době letních prázdnin a ve třetím odstavci výroku III, jímž byl ve zbytku návrh stěžovatele na úpravu styku zamítnut, rozsudek městského soudu potvrdil (výrok I) a ve druhém odstavci výroku III jej změnil tak, „že se mění rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 23. 8. 2017 č. j. 22 Nc 87/2015-170, ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 11. 4. 2018 č. j. 19 Co 273/2017-235, v prvním a šestém odstavci tak, že otec je oprávněn stýkat se s nezl. S. v každém sudém kalendářním týdnu v roce od středy 13,00 hod., kdy ji převezme ve školském zařízení, do neděle 19,00 hod., kdy ji předá matce v místě bydliště matky; otec nezl. S. převezme ve stanovený čas ve školském zařízení a po ukončení běžného styku ve stanovený čas předá v místě bydliště matky“ (výrok II).

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti napadá rozhodnutí krajského i městského soudu v těch jejich částech, jež upravují předání nezletilé po skončení styku se stěžovatelem, tedy ve výroku II rozsudku krajského soudu a druhém odstavci výroku III rozsudku městského soudu. Opětovně tudíž uvádí, že náklady spojené se stykem nemohou být kladeny jen k tíži jednoho z rodičů. Pokud totiž musí jeden z rodičů za účelem styku s dítětem překonat větší vzdálenost, je dle stěžovatele „fér“, aby negativa s tímto spojená nesli rovnoměrně oba rodiče. S odkazem na judikaturu Ústavního soudu [srov. zejména nález sp. zn. I. ÚS 2996/17 (N 104/89 SbNU 529) ze dne 29. 5. 2018; veškerá rozhodnutí Ústavního soudu je dostupná též na https://nalus.usoud.cz] namítá, že obecné soudy nevyhověly jeho návrhu, aby se matka podílela na (zpáteční) cestě nezletilé po ukončení styku se stěžovatelem z P. do B., aniž by

však své závěry dostatečně odůvodnily. Stěžovatel obecným soudům vytýká, že v tomto ohledu zcela ignorovaly závěry dokazování (zejména okolnost, že matka disponuje služebním automobilem, jakož i zdravotní problémy stěžovatele). Zdůrazňuje, že příslib pořízení nájemního bytu v B., v němž by mohl s dcerou trávit dobu učenou pro běžný styk, který učinil v průběhu předchozího řízení a který je mu nyní obecnými soudy připomínán, podmínil svěřením nezletilé do střídavé péče, k čemuž ovšem nedošlo.

III. Vyjádření účastníků a vedlejších účastnic řízení

6. K ústavní stížnosti se na výzvu Ústavního soudu vyjádřily městský soud, krajský soud a obě vedlejší účastnice řízení.

7. Městský soud odkázal na odůvodnění ústavní stížností napadeného rozsudku a současně poukázal na skutečnost, že rozhodoval o úpravě styku oproti předchozímu rozhodnutí, a tedy posuzoval, zda v dané věci došlo k podstatným změnám, které by odůvodňovaly též změnu tohoto původního rozhodnutí.

8. Na odůvodnění ústavní stížností napadeného rozsudku odkázal rovněž krajský soud, který současně doplnil, že důvody, které jej vedly k rozhodnutí o tom, že vrácení nezletilé do bydliště matky má v gesci stěžovatel, nesouvisejí pouze s vlastnictvím luxusního automobilu, ale též s tím, že stěžovatel, jakožto osoba s mimořádně dobrým finančním zázemím, disponuje velkým množstvím času, což dokládají zejména jeho pobyty v N., uskutečněné v předchozím pandemickém období. Krajský soud dále zmínil, že první vedlejší účastnice řízení je zcela běžnou zaměstnankyní s průměrnými příjmy, která sice má k dispozici služební vozidlo, což ovšem neznamená, že by neabsolvovala cesty do P. hromadnou dopravou, mj. též z důvodu, že jí nemusí konvenovat vzdálenost a provoz v hlavním městě. Krajský soud zdůraznil, že si je vědom judikatury Ústavního soudu vyžadující „férové“ rozdělení povinností spjatých s předáváním nezletilých ke styku s rodičem na větší vzdálenost, současně však poukázal na mimořádnost nyní posuzované věci, odvíjející se od finančního zázemí stěžovatele (vlastnictví luxusního automobilu), jakož i od jeho časových možností. Krajský soud závěrem namítl, že stěžoval, jemuž šlo v rámci úpravy styku s nezletilou v průběhu řízení před obecnými soudy o každou hodinu navíc, má díky cestám do B. možnost strávit s dcerou další dvě hodiny, kdy si mohou povídat, poslouchat hudbu, pohádky apod.

9. První vedlejší účastnice navrhla, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl pro zjevnou neopodstatněnost. Uvedla, že předmětná věc se týká pouze výkladu a aplikace podústavního práva, a tedy nemá žádný ústavněprávní rozměr.

10. Obdobný názor vyjádřil též opatrovník druhé vedlejší účastnice řízení, jenž uvedl, že „konečné rozhodnutí soudů je plně v souladu s nejlepším zájmem nezletilé a není na něm nic protiústavního“.

11. Stěžovatel v replice zopakoval předchozí argumentaci, odkázal na ústavní stížnost a opětovně se vymezil proti závěrům obecných soudů.

IV. Posouzení věci Ústavním soudem

12. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaného spisu a zaslaných vyjádření dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

13. Podstatou nyní posuzované ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatele s právními závěry obecných soudů učiněnými v rámci řízení o úpravě výchovných poměrů k jeho nezletilé dceři, konkrétně se závěry týkajícími se předání nezletilé po ukončení styku u stěžovatele.

14. Ústavní soud předně uvádí, že jako orgán ochrany ústavnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)] není součástí soudní soustavy, a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 23/93 (N 5/1 SbNU 41) ze dne 1. 2. 1994]. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je proto Ústavní soud oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím

v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem.

15. Obzvláště rezervovaně pak Ústavní soud přistupuje k soudním rozhodnutím ve věcech rodinněprávních, neboť se zde rozhodování soudů do značné míry odvíjí od zjišťování a posuzování skutkových okolností a otázek, což je v prvé řadě úkolem obecných soudů, a od znalosti vývoje rodinné situace a bezprostředního kontaktu s účastníky.

16. Ústavní soud však na druhou stranu připomíná své předchozí závěry [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 4156/19 ze dne 2. 9. 2020 (N 177/102 SbNU 57)], z nichž se podává, že jedním z požadavků naplňujících pojem nejlepšího zájmu dítěte je též to, aby dítě bylo vychováváno zásadně oběma rodiči a aby oba také společně nesli náklady spojené s jeho výchovou a péčí o ně, a to včetně nákladů spojených s udržováním pravidelného osobního styku. Toto právo dítěte na péči obou rodičů vyplývá mj. z ustanovení § 907 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský zákoník“), jež se sice týká primárně rozhodování ve věcech svěření dítěte do péče, nicméně *per analogiam* je nutno toto ustanovení aplikovat též při rozhodování o rozložení zátěže zajištění styku s nezletilým dítětem. Je tedy právem dítěte být v péči obou rodičů (čl. 32 odst. 4 Listiny) a mít s nimi pravidelný osobní styk, přičemž na tomto styku by se rodiče měli přiměřeně podílet. Stejně tak je právem rodičů zakotveným v čl. 32 odst. 4 Listiny pečovat o děti a podílet se na jejich výchově. Vzdálenost mezi bydlišti obou rodičů pak nemůže za standardních okolností být k tíži pouze jednomu z nich a nesmí být důvodem porušení práva dítěte na styk s oběma rodiči a současně porušením práva jednoho z rodičů na styk s dítětem podle čl. 32 odst. 4 Listiny. Nutno v této souvislosti připomenout, že podle názoru Ústavního soudu není vzdálenost mezi bydlišti rodičů *a priori* překážkou ani v rozhodování soudů ohledně svěření dítěte do střídavé péče, tím spíše pak nesmí být překážkou ani v případě výlučné péče jednoho rodiče se soudně upraveným stykem rodiče druhého.

17. Ústavní soud v zájmu rovnoměrného vyvážení překážek spojených se zajištěním styku dítěte s rodičem na větší vzdálenost obecně vyžaduje, aby tyto překážky byly přeneseny částečně i na rodiče, jemuž bylo dítě svěřeno do péče, resp. aby oba rodiče museli při rozvržení povinností spjatých se stykem vynaložit nejen přibližně stejnou finanční částku, ale rovněž museli na překonání vzdálenosti rovnoměrně vynaložit svoji energii a čas (srov. citovaný nález sp. zn. I. ÚS 2996/17, bod 35). Z citované nálezové judikatury zdejšího soudu dále vyplývá požadavek, aby obecné soudy při rozvržení povinností souvisejících s kontakty s nezletilým postupovaly především tak, aby rodič, jemuž bylo dítě svěřeno do péče, byl povinen předat dítě ke styku v místě bydliště druhého rodiče nebo v místě, na němž se rodiče dohodnou. Oproti tomu by druhému rodiči vznikala povinnost předat dítě po ukončení styku rodiči, jemuž bylo dítě svěřeno do péče v místě jeho bydliště. Ústavní soud tento postup, který ovšem z objektivních důvodů a vzhledem k mimořádným okolnostem konkrétního případu nemusí být aplikován vždy a bezvýjimečně (srov. tamtéž, bod 36), zjevně preferuje, neboť rovnoměrně rozvrhuje negativa spojená s uskutečněním styku mezi oba rodiče (srov. citovaný nález sp. zn. IV. ÚS 4156/19, bod 24).

18. Ústavní soud též v tomto ohledu připomíná, že podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby. Ústavní soud dává konstantně najevo, že tento příkaz platí i pro něj [srov. např. již nález sp. zn. IV. ÚS 197/96 (N 118/6 SbNU 353) ze dne 12. 6. 1997], což znamená, že shora předestřená obecná východiska rozhodování o režimu předání a převzetí nezletilých po ukončení styku u rodiče, jemuž nebylo dítě svěřeno do péče, musí být respektována i v nyní posuzovaném případě.

19. Ústavní soud přezkoumal rozhodnutí městského a krajského soudu prizmatem shora zmíněných kritérií a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

20. Jak vyplývá z obsahu ústavní stížností napadených rozhodnutí, obecné soudy se od ústavně aprobovaného požadavku rovnoměrného rozvržení negativ spjatých s uskutečněním

styku odchýlily zcela vědomě (srov. rozsudek městského soudu, bod 35), a to s odkazem na tvrzenou existenci mimořádných skutkových okolností nyní posuzovaného případu, resp. s konstatováním, že skutkové okolnosti jsou zde podstatně jiné než v odkazovaných nálezových případech.

21. S tímto závěrem obecných soudů se ovšem zdejší soud nemůže ztotožnit, neboť je založen – jak bude uvedeno dále – na nepřesvědčivé argumentaci, jež navíc nekoresponduje s výsledky provedeného dokazování. Ústavní soud totiž dospěl po pečlivém prostudování vyžádaného spisu a obsahu napadených rozhodnutí ke zcela opačnému závěru, tedy že v nyní posuzovaném případě nejsou dány žádné mimořádné okolnosti, které by odůvodnily naznačený odklon od výše předestřené a preferované výchozí pozice, jež předpokládá rovnoměrné rozvržení povinností spjatých se zajištěním styku u rodiče, jemuž nebylo dítě svěřeno do péče.

22. K argumentaci městského a krajského soudu proto Ústavní soud uplatňuje následující výhrady.

23. Jedním ze stěžejních důvodů, proč dle obecných soudů není namístě, aby se vedlejší účastnice podílela na cestách nezletilé ze stěžovatelova bydliště, je okolnost, že stěžovatel vlastní luxusní automobil. Obecné soudy přitom dovodily, že nezletilé lépe svědčí právě cestování tímto vozidlem (srov. rozsudek krajského soudu, bod 8). Ústavní soud ovšem není ochoten akceptovat, že by hodnota automobilu jednoho z rodičů měla být určujícím kritériem, od něhož se bude odvíjet stanovení rozsahu práv a povinností souvisejících se zajištěním styku s dítětem. Takto koncipované rozlišování totiž nemá objektivní a racionální základ, a ve svém důsledku je proto jen projevem zcela nepřípustné diskriminace. Dobré finanční zázemí jednoho z rodičů, spjaté mj. s možností pořízení nadstandardního automobilu, je zcela jistě relevantní při stanovení výše výživného (srov. ustanovení § 913 občanského zákoníku), nicméně samo o sobě není určující při rozvržení povinností spjatých se stykem, a to již s ohledem na čas a energii, kterou musí rodič zajišťující dopravu dítěte vynaložit bez ohledu na to, jaký automobil používá.

24. Obecné soudy navíc nesprávně vycházely z předpokladu, že zatímco stěžovatel může s nezletilou cestovat luxusním automobilem, první vedlejší účastnici, která vozidlo nevlastní, nezbývá jiná možnost než použít veřejnou hromadnou dopravu (srov. rozsudek krajského soudu, bod 8). Tento závěr ovšem neodpovídá výsledkům dokazování, jež bylo provedeno městským soudem (srov. rozsudek městského soudu, bod 18), z nichž se podává, že první vedlejší účastnice má po dohodě se zaměstnavatelem k dispozici služební automobil, jejž může použít i k soukromým účelům (srov. rovněž spis, č. l. 461). Pro Ústavní soud je navíc podstatné, že ze spisu nevyplývá nic, co by první vedlejší účastnici omezovalo v řízení automobilu (např. ve smyslu zdravotní indispozice), a tedy i v zajištění dopravy nezletilé z bydliště stěžovatele. Vyjádření krajského soudu, reagující na nyní posuzovanou ústavní stížnost, poukazující na to, že první vedlejší účastnici nemusí vyhovovat řízení na dálnici či v hlavním městě, považuje zdejší soud za ryze spekulativní.

25. Ústavní soud nepřisvědčil ani dalšímu argumentu, který krajský soud přednesl ve vyjádření k nyní posuzované ústavní stížnosti, v němž uvedl, že stěžovatel disponuje značným množstvím času, což dokládají jeho časté pobyty v N. Krajský soud proto dovodil, že cestování mezi B. a P. pro stěžovatele nepředstavuje větší problém. Ústavní soud má nicméně za to, že zmíněná okolnost není pro účely nyní posuzovaného případu relevantní, a to již proto, že způsob, jakým stěžovatel tráví volný čas, je jeho výsostně osobní záležitostí, již obecným soudům nepřísluší komentovat či dokonce využívat jako argument svědčící proti stěžovateli. Navíc nelze přehlédnout, že z těchto zahraničních pobytů profitovala rovněž nezletilá (srov. rozsudek krajského soudu, bod 3).

26. Co se týká příslibu pořízení bytu v B., kde by mohl stěžovatel pobývat s nezletilou po dobu vzájemného styku, jehož nesplnění nyní obecné soudy kladou stěžovateli k tíži,

Ústavní soud má za to, že obecné soudy dostatečně nezohlednily následná stěžovatelova vyjádření prezentovaná v průběhu předchozího řízení, z nichž je patrné, že tento příslib byl podmíněn svěřením nezletilé do střídavé péče (srov. spis, č. l. 224), resp. byl vzat zpět s ohledem na stěžovatelovu aktuální finanční situaci (srov. tamtéž, č. l. 425). Ústavní soud dodává, že koupě či nájem bytu v B. by byly s ohledem na zajištění styku s nezletilou jistě ideálním řešením, současně je však nutno připomenout samozřejmý fakt, že obecné soudy nemohou stěžovatele k tomuto kroku nutit, a to ani nepřímo.

27. Ústavní soud se neztotožnil ani s odlišením nyní posuzovaného případu od případů předchozích, jež vyústily v přijetí shora citovaných nálezů (srov. rozsudek městského soudu, bod 35). Ještě jednou budiž řečeno, že nosný právní závěr plynoucí z této judikatury zdůrazňuje požadavek na zajištění rovnoměrného rozvržení překážek spjatých se zajištěním styku s rodičem, jemuž nebylo dítě svěřeno do péče. Tyto závěry nelze aplikovat mechanicky např. s poukazem na to, že v případě vedeném pod sp. zn. IV. ÚS 4156/19 byla vzdálenost bydlišť rodičů větší než v nyní posuzovaném případě. Řečeno jinak, rozhodnou skutečností bude, zda jsou v konkrétním případě dány mimořádné okolnosti, jež vylučují uplatnění výchozího rovnoměrného rozvržení povinností mezi oba rodiče, což se však – jak bylo vysvětleno výše – v nyní posuzovaném případě nestalo. Na margo distinkce provedené městským soudem lze současně dodat, že v případě vedeném pod sp. zn. I. ÚS 2996/17 byla vzdálenost bydlišť rodičů dokonce menší (i co do času), než je vzdálenost bydlišť stěžovatele a první vedlejší účastnice řízení; není přitom podstatné, že Ústavní soud v daném případě rozhodl zamítavým nálezem, neboť se tak stalo s přihlédnutím ke specifickým okolnostem tohoto případu (srov. citovaný nález, bod 39).

28. Pro úplnost Ústavní soud podotýká, že nepřisvědčil opakovaně předkládané argumentaci stěžovatele poukazující na jeho tvrzené zdravotní problémy. V předchozím řízení totiž nebylo prokázáno, že by tyto zdravotní problémy stěžovatele zásadním způsobem limitovaly (srov. rozsudek městského soudu, bod 27).

V. Závěr

29. Ústavní soud uzavírá, že městský i krajský soud svými rozsudky porušily základní ústavně zaručené právo stěžovatele na péči o děti a jejich výchovu podle čl. 32 odst. 4 Listiny, jakož i nejlepší zájem nezletilého podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy ve spojení s čl. 32 odst. 4 Listiny.

30. Z důvodů procesní ekonomie, jakožto i s ohledem na zásadu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů a zásadu rychlosti řízení před obecnými soudy však Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil pouze rozsudek krajského soudu, který bude mít příležitost při opakovaném rozhodování věci napravit předchozí pochybení své i pochybení nalézacího soudu. Ve zbytku, tj. ve vztahu k rozsudku městského soudu, proto Ústavní soud ústavní stížnost odmítl podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněný.

31. Úkolem krajského soudu bude posoudit daný případ znovu, přičemž je vázán právním názorem Ústavního soudu v tom směru, že při rozhodování o úpravě režimu při předání a převzetí nezletilé po skončení styku u stěžovatele je nutno zajistit rovnoměrné rozvržení povinností mezi oba rodiče.

32. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 139
Povinnost obecných soudů v restitučních věcech interpretovat právní předpisy ve vztahu k oprávněným osobám co nejvstřícněji (sp. zn. II. ÚS 1697/21 ze dne 16. srpna 2021)

V restitučních věcech je povinností obecných soudů interpretovat právní předpisy ve vztahu k oprávněným osobám co nejvstřícněji. V těchto věcech je vždy nezbytné vycházet z individuálních rozměrů každého jednotlivého případu, které jsou založeny na zjištěných skutkových okolnostech. Rozhodnutí, jímž není vyhověno restitučnímu nároku, pak vyžaduje, aby se obecné soudy vypořádaly s každou relevantně předloženou právní otázkou; požadavek na provedení testu proporcionality pak v restitučních věcech nelze odmítnout s tím, že byl soudy proveden implicitně.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida, soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatelky Římskokatolické farnosti Jince, se sídlem Žižkova 20, Jince, zastoupené JUDr. Jakubem Křížem, Ph.D., advokátem, se sídlem Na Podkovce 281/10, Praha 4 – Podolí, pobočka Thákurova 676/3, Praha 6 – Dejvice, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2021 č. j. 28 Cdo 108/2021-165 a proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 4. 2020 č. j. 4 Co 205/2018-134, za účasti Nejvyššího soudu a Vrchního soudu v Praze jako účastníků řízení a České republiky – Státního pozemkového úřadu, se sídlem Husinecká 1024/11a, Praha 3, jako vedlejší účastnice, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2021 č. j. 28 Cdo 108/2021-165 a rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 4. 2020 č. j. 4 Co 205/2018-134 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu a spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Státní pozemkový úřad, Krajský pozemkový úřad pro Středočeský kraj, rozhodnutím ze dne 30. 12. 2015 č. j. SPU 586392/2015, sp. zn. SP12379/2015-537212 (dále jen „rozhodnutí pozemkového úřadu“) rozhodl, že stěžovatelce se nevydává pozemek parc. č. 632/1 v k. ú. Jince (část původního pozemku PK 342/1), s odůvodněním, že jeho vydání brání překážky uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) a f) zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), ve znění nálezu pléna Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 10/13, publikovaného pod č. 177/2013 Sb. (dále jen „zákon č. 428/2012 Sb.“). Žalobou, doručenou Krajskému soudu

v Praze dne 7. 3. 2016, se stěžovatelka domáhala nahrazení citovaného rozhodnutí pozemkového úřadu tak, že se jí vydává pozemek parc. č. 632/1 v rozsahu historického pozemku PK parc. č. 342/1 v k. ú. Jince. Po poučení soudu stěžovatelka podáním doručeným mu dne 16. 2. 2018 doplnila žalobu specifikací části pozemku, kterou žádá vydat, tak, že navrhla, aby jí byl vydán pozemek parc. č. 632/1 v k. ú. Jince, jenž vznikl oddělením z původního pozemku parc. č. 632/1 provedeným geometrickým plánem č. 999-69/2017, a aby v tomto rozsahu bylo nahrazeno napadené rozhodnutí pozemkového úřadu. Při ústním jednání dne 25. 5. 2018 vzala stěžovatelka žalobu zpět v rozsahu pozemku parc. č. 632/12, vzniklého rovněž oddělením z původního pozemku parc. č. 632/1 provedeným geometrickým plánem, s čímž vedlejší účastnice souhlasila.

2. Krajský soud v Praze rozsudkem ze dne 25. 5. 2018 č. j. 38 C 84/2016-84 řízení v části, ve které se stěžovatelka domáhala vydání zemědělské nemovitosti – pozemku parc. č. 632/12 – travní porost o výměře 6 469 m2 v k. ú. Jince, jenž vznikl oddělením provedeným geometrickým plánem, zastavil (výrok I), stěžovatelce vydal zemědělskou nemovitost – pozemek parc. č. 632/1 – travní porost o výměře 4 656 m2 v k. ú. Jince, který vznikl oddělením provedeným geometrickým plánem (výrok II), s tím, že tento rozsudek nahrazuje citované rozhodnutí pozemkového úřadu (výrok III), a dále rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok IV).

3. K odvolání vedlejší účastnice Vrchní soud v Praze napadeným rozsudkem ze dne 30. 4. 2020 č. j. 4 Co 205/2018-134 změnil rozsudek soudu prvního stupně ve výrocích II a III tak, že žalobu, jíž se stěžovatelka domáhala vydání pozemku parc. č. 632/1 o výměře 4 656 m2 v k. ú. a obci Jince, který vznikl oddělením provedeným označeným geometrickým plánem, a nahrazení rozhodnutí pozemkového úřadu, zamítl (výrok I) a stěžovatelce uložil povinnost zaplatit účastnici řízení náklady řízení před soudem prvního stupně ve výši 1 200 Kč (výrok II) a náklady odvolacího řízení ve výši 900 Kč (výrok III). Vrchní soud vyšel z toho, že stěžovatelkou nárokovaný – geometrickým plánem oddělený pozemek (dále jen „předmětný pozemek“) se nachází v obytném území uvnitř zástavby mezi bytovými domy, které byly postaveny v 50. letech minulého století, že je zatravněn, nachází se na něm strom a keře a chodníčky, není oplocen a slouží jako veřejná zeleň. Na základě toho pak dospěl k tomu, že by v případě jeho vydání zbylo stěžovatelce toliko tzv. holé vlastnictví, což by bylo v rozporu s dosavadní judikaturou Nejvyššího soudu. Vrchní soud dále uvedl, že pozemek je součástí sídliště, přičemž slouží jako zeleň, a tudíž je dána jeho funkční souvislost s okolními domy.

4. Nejvyšší soud napadeným usnesením ze dne 23. 2. 2021 č. j. 28 Cdo 108/2021-165 odmítl dovolání stěžovatelky. K námitce stěžovatelky na účelové určení pozemku v územním plánu Nejvyšší soud uvedl, že není rozhodná okolnost, že předmětný pozemek není jako veřejné prostranství či veřejná zeleň označen v aktuálním územním plánu obce Jince. Nejvyšší soud připustil, že je předmětný pozemek veden v územním plánu jako plocha bydlení, avšak poukázal na to, že je předmětný pozemek pozemkem zemědělským, na němž v době rozhodnutí odvolacího soudu nebylo možno realizovat žádnou stavbu. Navíc pak Nejvyšší soud uvedl, že v dané věci převažuje veřejný zájem oproti zájmu na vydání pozemku stěžovatelce a že závěr o příslušnosti pozemku k sídlišti je skutkové povahy, což nepodléhá dovolacímu přezkumu.

II. Argumentace účastníků

5. Ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení napadeného usnesení Nejvyššího soudu a napadeného rozsudku Vrchního soudu v Praze. Stěžovatelka uvádí, že se sice předmětný pozemek nachází mezi panelovými domy (a lze tak jistě hovořit o naplnění formálního znaku těch typových případů, kdy pozemky nacházející se na sídlišti jako třeba parkovací stání či dětská hřiště nelze restituentovi vydat), ale jeho veřejné užívání je zcela

minimální a jeho výměra tak velká, že je na něm možné realizovat např. stavby předpokládané územně plánovací dokumentací. Vydáním předmětného pozemku by stěžovatelce tedy nevzniklo toliko holé vlastnictví. Stejně tak by nedošlo k ohrožení veřejného zájmu na obecném užívání dané lokality obyvateli sídliště. Územní plán totiž nezahrnuje předmětný pozemek mezi veřejnou zeleň, ale pracuje s ním jako s „plochou bydlení v bytových domech“. A počítá s jeho (možným) využitím pro stavby sociálních služeb, školských či zdravotnických zařízení či pro „stavby a zařízení pro kulturu a církevní účely“. Stěžovatelka též upozornila dovolací soud na to, že soudu odvolacímu doložila důkazy, které potvrzují její tvrzení, že společenský život obyvatel sídliště je realizován mimo předmětný pozemek.

6. Stěžovatelka se ve své ústavní stížnosti odvolala na nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 62/08 ze dne 13. 7. 2010 (N 143/58 SbNU 195) a sp. zn. I. ÚS 894/10 ze dne 3. 8. 2011 (N 137/62 SbNU 157), z nichž dovodila, že v souladu s ustáleným právním názorem Ústavního soudu je nutné pečlivě zkoumat individuální skutkové okolnosti každé kauzy. Obecné soudy se mají zvláště zajímat o specifické okolnosti (byť mohou být komplikované a netypické) projednávaného případu a hledat spravedlivé řešení. Stěžovatelka na takové specifické okolnosti odvolací i dovolací soud upozornila, poukázala na to, že je předmětný pozemek tvořen toliko travním porostem a že nebylo vedlejším účastníkem tvrzeno, že by předmětný pozemek byl (např. obyvateli bytových domů) využíván ke konkrétnímu účelu. Navíc stěžovatelka upozornila odvolací soud i na tu podstatnou skutečnost, že předmětný pozemek není v grafické části územního plánu zahrnut do ploch veřejných prostranství či veřejné zeleně, ale do plochy bydlení v bytových domech. Tu textová část územního plánu umožňuje využít způsobem, který by pro stěžovatelku neznamenal vznik tzv. holého vlastnictví. Naopak by jí umožňoval realizovat její činnost (neboť územní plán připouští využití předmětného pozemku pro stavby sociálního, zdravotnického či církevního charakteru). Když na tuto skutečnost stěžovatelka upozornila ve svém dovolání s tím, že mělo dojít ve vztahu k veřejnému zájmu na nápravě historické majetkové křivdy a veřejnému zájmu na zachování ekologické funkce předmětného pozemku k testu proporcionality, Nejvyšší soud pouze konstatoval, že tento test proporcionality zřejmě provedl vrchní soud implicitně.

7. Veřejný zájem, který je v opozici k nápravě historické majetkové křivdy, je dle stěžovatelky definován jednoznačně územně plánovací dokumentací. Dle § 19 odst. 1 písm. c) zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), platí, že úkolem územního plánování je zejména prověřovat a posuzovat veřejný zájem. Stěžovatelka si je vědoma, že dosavadní judikatura obecných soudů i Ústavního soudu vychází z toho, že pokud konkrétní okolnosti případu brání restituentovi vykonávat jakoukoliv složku vlastnického práva, není namístě mu pozemek vydat. Je si též vědoma toho, že předmětný pozemek je po faktické stránce veřejnou zelení. Jedná se ovšem o její „nejnižší“ či „nejzákladnější“ druh. Nejde o park (nebo lesopark) či zahradu. Na předmětném pozemku se nenachází ani sad, alej či okrasné záhony. Předmětný pozemek je toliko porostlý travou a roste na něm jeden solitérní strom. Stěžovatelka dále poukazuje na to, že územní plán městyse Jince vymezuje sídelní zeleň jako plochy veřejných prostranství – veřejné zeleně, plochy zeleně soukromé a vyhrazené, plochy zeleně ochranné a izolační a plochy zeleně přírodního charakteru a předmětný pozemek do ní (a to ani z části) nezačleňuje.

8. Stěžovatelka je tedy přesvědčena, že vydáním předmětného pozemku by jí nevzniklo toliko holé vlastnictví. Veřejnoprávní regulací ani faktickým užíváním ze strany obyvatel bytových domů by totiž nebyla omezena natolik, aby nemohla realizovat žádnou ze složek vlastnického práva. Právě naopak. Územní plán přímo počítá s tím, že předmětný pozemek bude využit způsobem, který konvenuje činnostem stěžovatelky.

9. Ústavní soud si vyžádal soudní spis a vyjádření účastníků řízení.

10. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření vyjadřuje nesouhlas s argumenty stěžovatelky v podané ústavní stížnosti. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí podle vedlejší účastnice podrobně popsal jak institut „veřejného prostranství či veřejné zeleně“, tak judikaturu, ze které při svém rozhodnutí vycházel (včetně odkazu na jednotlivá rozhodnutí Ústavního soudu), a to v provázanosti s konkrétní situací v městysu Jince, neboť předmětem řízení je pozemek tvořící součást sídlištního komplexu. Nejvyšší soud dále zkoumal též funkčnost sídlištního komplexu jako celku, včetně umístění pozemku, resp. jeho zařazení v platném územním plánu městysu Jince, a to právě k argumentaci stěžovatelky ohledně možností využití předmětného pozemku jiným způsobem, než je veřejné prostranství.

11. Vrchní soud v Praze ve svém vyjádření uvedl, že považuje ústavní stížnost za neopodstatněnou a v plném rozsahu odkazuje na ústavní stížností napadená rozhodnutí s tím, že dle jeho názoru k tvrzenému porušení ústavních práv stěžovatelky nedošlo.

12. Nejvyšší soud ve svém vyjádření plně odkázal na obsah napadeného, podle Nejvyššího soudu podrobně zdůvodněného, rozhodnutí, které považuje za správné.

III. Hodnocení Ústavního soudu

13. K projednání ústavní stížnosti je Ústavní soud příslušný a jde zároveň o návrh přípustný, neboť směřuje mimo jiné proti usnesení Nejvyššího soudu, proti němuž není přípustný další opravný prostředek v rámci obecné justice [§ 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)]. Ústavní stížnost je včas podaná (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu), procesně bezvadná a byla podána oprávněnou osobou, která je řádně zastoupena (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

14. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Právo na soudní ochranu a spravedlivý proces patří k základním rysům právního státu.

15. Ústavní soud připomíná, že není další instancí v soustavě obecných soudů a není zásadně oprávněn zasahovat do jejich rozhodovací činnosti, neboť není vrcholem jejich soustavy (srov. čl. 83, 90 a 91 Ústavy). Úkolem Ústavního soudu je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy), nikoliv běžné zákonnosti. Postup v soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu a výklad a aplikace jiných než ústavních předpisů jsou záležitostí obecných soudů. Jejich úloha spočívá v tom, aby zkoumaly a posoudily, zda jsou dány podmínky pro aplikaci toho či onoho právního institutu, a aby své úvahy v tomto směru zákonem stanoveným postupem odůvodnily. Zásah Ústavního soudu připadá v úvahu toliko při zjištění nejzávažnějších pochybení, představujících porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, zejména pak, pokud by závěry obecných soudů byly hrubě nepřiléhavé a vykazovaly znaky libovůle.

16. Primárním cílem restitučního zákonodárství je navrátit původně protiprávně odňaté pozemky původním vlastníkům či jejich právním nástupcům. Uvedené však platí jen v těch případech, kde nejsou dány překážky pro tento postup. Ústavní soud konstantně judikuje (viz například všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu), že zmíněné výjimky pro vydání by měly být vykládány restriktivně a v každém jednotlivém případě by se měly zohlednit jedinečné okolnosti toho kterého případu.

17. Podle výše citovaného nálezu sp. zn. I. ÚS 62/08 je ke splnění účelu a cíle restitucí zejména nutné, aby obecné soudy interpretovaly právní předpisy ve vztahu k oprávněným osobám co nejvstřícněji. Ústavní soud považuje za samozřejmé a určující pro nalézání práva, že je vždy nezbytné vycházet z individuálních rozměrů každého jednotlivého případu, které jsou založeny na zjištěných skutkových okolnostech. Mnohé případy a jejich specifické

okolnosti mohou být značně komplikované a netypické; to však nevyvazuje obecné soudy z povinnosti učinit vše pro spravedlivé řešení, jakkoliv se to může jevit složité.

18. Na povinnost náležitého odůvodnění v případě restituce pozemků upozorňuje Ústavní soud například ve svém recentním rozhodnutí sp. zn. II. ÚS 3285/19 ze dne 9. 3. 2021 (N 47/105 SbNU 46), v němž uzavírá, že je porušením práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, pokud se soud nevypořádá s relevantně předloženou právní otázkou ani nezdůvodní, proč by její zodpovězení nemohlo na rozhodnutí ve věci samé nic změnit.

19. Ústavní soud rozhodoval v typově velmi podobném restitučním případě, jako je případ stěžovatelky, v řízení vedeném pod sp. zn. I. ÚS 217/17 [viz nález sp. zn. I. ÚS 217/17 ze dne 4. 9. 2018 (N 148/90 SbNU 423)], přičemž dospěl k závěru, že obecné soudy pochybily, když se řádně nevypořádaly s důvody, pro které považovaly pozemek, na nějž se vztahuje restituční nárok, za součást sídliště jako celku, a jen proto jej nevydaly. V citovaném rozhodnutí Ústavní soud vyjádřil ten názor, že vyhodnocení povahy či charakteru restituovaného pozemku je vždy především na obecných soudech a ty by také měly v rámci odůvodnění svého rozhodnutí dostatečně přesvědčivě vysvětlit, z jakých důvodů lze, či nelze konkrétní pozemek vydat. Jedním z rozlišujících kritérií by mělo být to, zda sporný pozemek bezprostředně souvisí a je nezbytně nutný k provozu stavby, na niž se restituční nárok nevztahuje. V daném případě se na sporném pozemku nacházel lesík, obdobně jako je na předmětném pozemku trávník. Ústavní soud sice připustil, že lesík může ve vztahu k sídlišti plnit určitou kulturní či sociální funkci, nicméně to ještě neznamená, že jej lze považovat za součást jednoho celku – tedy sídliště.

20. I v případě stěžovatelky je možné, že existence trávníku a jednoho solitérního stromu nacházejícího se na předmětném pozemku může hrát pro obyvatele sídliště nějakou roli. Samo paušální tvrzení, že je pozemek součástí sídliště a plní roli veřejné zeleně však v daném případě nemůže vyvrátit plausibilní námitky stěžovatelky, že se jedná o rozsáhlý pozemek, který není v územním plánu určen jako veřejná zeleň, a že by jej případně mohla využít ke své činnosti například formou vybudování stavby, v níž by v souladu se záměry v území, vyjádřenými v územně plánovací dokumentaci, realizovala svou činnost.

21. Nejvyšší soud pak v napadeném usnesení v poměrně rozsáhlé argumentaci odkazuje na svá rozhodnutí, řešící však jiné případy, které neodpovídají konkrétním skutkovým okolnostem případu stěžovatelky, která namítala, že by s ohledem na účelové určení pozemku v územním plánu případně mohla využít předmětný pozemek k vybudování stavby sociálního, zdravotnického či církevního charakteru. Na tyto své námitky však ani od Vrchního soudu v Praze, ani od Nejvyššího soudu nedostala odpovědi.

22. Rovněž stěžovatelčin požadavek na pečlivé provedení vážení mezi jejím restitučním nárokem a tvrzeným veřejným zájmem na nevydání předmětného pozemku nebyl oběma obecnými soudy vzat v potaz, ačkoli je legitimní. Nejvyšší soud ve svém napadeném usnesení konstatoval, že byl odvolacím soudem realizován, neboť Vrchní soud v Praze „hledisko proporcionality […] implicitně zvažoval v bodech 14 až 16 odůvodnění napadeného rozsudku“. Dovolací soud doplnil, že soud druhého stupně „vyslovil, že v dané věci převažuje konkrétní veřejný zájem na nevydání odděleného pozemku žalobkyni, spočívající jednak v tom, že se jedná o veřejné prostranství (veřejnou zeleň) sloužící účelu rekreačnímu, a dále v tom, že pozemek je funkčně spojen a provázán s bytovými domy v sídlišti intravilánu městyse Jince, nad zájmem restitučním (na naplnění účelu restituce samotné)“. O rekreační funkci předmětného pozemku ovšem odvolací soud v bodech 14 až 16 odůvodnění svého rozsudku (a ani jinde) nemluví. Jeho funkční spojení a provázání s bytovými domy taktéž neuvádí – natož aby konstatoval, v čem toto funkční spojení a provázání spočívá. Implicitnost odůvodnění (pokud odvolací soud test proporcionality skutečně provedl) tedy dosahuje takové míry, že činí odůvodnění zcela nedostatečným. Stěžovatelce tedy obecné soudy dostatečně neodůvodnily, proč by v jejím případě měl panovat veřejný zájem na tom, aby na předmětném

pozemku byl trávník spíše, než aby tam stěžovatelka vybudovala například sakrální stavbu či stavbu se sociální funkcí, což by jí podle jejího názoru obecně územní plán umožňoval.

23. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí vyšel z toho, že podle nálezové judikatury Ústavního soudu, pokud konkrétní okolnosti případu brání restituentovi vykonávat jakoukoliv složku vlastnického práva, není namístě mu pozemek vydat [přičemž odkázal na nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 581/14 ze dne 1. 7 2014 (N 134/74 SbNU 35)]. Dále poukázal na to, že soudní praxe dovodila, že pro výklad výlukového důvodu dle § 8 odst. 1 písm. a) zákona č. 428/2012 Sb. je možno využít předcházející restituční judikaturu, zvláště tu, která vykládá § 11 odst. 1 písm. c) zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku. Ta akcentuje zvážení možnosti, zda restituent bude schopen po vydání konkrétního pozemku k němu realizovat vlastnické právo. Proti těmto závěrům Ústavní soud ničeho nenamítá, Nejvyšší soud však nijak nevysvětlil, v čem spatřuje důvod toho, že by daný pozemek stěžovatelka nemohla využít způsobem, kterým opakovaně argumentovala, jak je výše uvedeno. Navíc právě Nejvyšším soudem citovaný nález sp. zn. I. ÚS 581/14 zdůraznil povinnost obecných soudů pečlivě vážit a odůvodnit proporcionalitu mezi omezením restitučního nároku na vydání původních pozemků a prosazením konkrétního veřejného zájmu.

24. Ústavní soud uzavírá, že v restitučních věcech je povinností obecných soudů interpretovat právní předpisy ve vztahu k oprávněným osobám co nejvstřícněji. V těchto věcech je vždy nezbytné vycházet z individuálních rozměrů každého jednotlivého případu, které jsou založeny na zjištěných skutkových okolnostech. Rozhodnutí, jímž není vyhověno restitučnímu nároku, pak vyžaduje, aby se obecné soudy vypořádaly s každou relevantně předloženou právní otázkou; požadavek na provedení testu proporcionality pak v restitučních věcech nelze odmítnout s tím, že byl soudy proveden implicitně.

25. Ústavní soud tedy dospěl k závěru, že jak Nejvyšší soud, tak Vrchní soud v Praze svými napadenými rozhodnutími porušily právo stěžovatelky na soudní ochranu a na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

26. V posuzovaném případě nyní bude povinností obecných soudů se mnohem lépe zabývat stěžovatelčinou argumentací, a to jak v tom směru, zda je skutečně pravdivý závěr, že by v případě restituce předmětného pozemku získala pouze tzv. holé vlastnictví, neboť zvažuje na předmětném pozemku například vybudovat stavbu k realizaci svých záměrů, tak i ve směru, že v daném případě není zásah do jejích práv proporcionální veřejnému zájmu. Test proporcionality v takovém případě nelze provést implicitně, ale je třeba jej skutečně odůvodnit a vysvětlit jeho jednotlivé kroky stěžovatelce tak, aby porozuměla, proč převýšil tvrzený veřejný zájem na nevydání předmětného pozemku nad jejími právy a cíli restitučního zákonodárství. Pokud pak obecné soudy k takovému přesvědčivému odůvodnění nemohou dospět, jejich zamítavá rozhodnutí neobstojí.

27. Jelikož napadenými rozhodnutími bylo porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu a na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil.

Č. 140
Určení výše peněžité náhrady za nezákonné trestní stíhání
(sp. zn. III. ÚS 3271/20 ze dne 17. srpna 2021)

I. Navzdory principu presumpce neviny ovlivňuje již samotné trestní stíhání osobní život obviněného, zejména zasahuje do jeho osobní cti a dobré pověsti (čl. 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod). Takový zásah je o to citelnější, bylo-li trestní řízení skončeno zprošťujícím rozsudkem, neboť skutek, z něhož byl obviněný obžalován, nebyl trestným činem. Soudy jsou povinny při stanovení formy a výše zadostiučinění za nezákonné trestní stíhání podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, vždy pečlivě zvažovat veškeré okolnosti případu. Mezi ně patří i skutečnost, že byl obviněný dlouhá léta stíhán pro skutek, který vůbec nebyl trestným činem.

II. Výše přiznané peněžité náhrady za nezákonné trestní stíhání nesmí být symbolická, ale musí vždy naplnit požadavky plynoucí z čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a principu demokratického právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a soudců Vojtěcha Šimíčka a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatele D. M., zastoupeného advokátem JUDr. Tomášem Těmínem, Ph.D., sídlem Karlovo náměstí 559/28, Praha 2, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. září 2020 č. j. 30 Cdo 1072/2020-334, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 10. října 2019 č. j. 54 Co 265/2019-295 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 27. února 2019 č. j. 25 C 218/2017-248, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 9. září 2020 č. j. 30 Cdo 1072/2020-334, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 10. října 2019 č. j. 54 Co 265/2019-295 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 27. února 2019 č. j. 25 C 218/2017--248 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím státního orgánu podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. září 2020 č. j. 30 Cdo 1072/2020-334, rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 10. října 2019 č. j. 54 Co 265/2019-295 a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 27. února 2019 č. j. 25 C 218/2017-248 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení shora uvedených soudních rozhodnutí s tvrzením, že jimi bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na náhradu škody za nezákonné rozhodnutí státního orgánu nebo nesprávný úřední postup podle čl. 36 odst. 3 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti, obsahu napadených rozhodnutí a soudního spisu vedeného Obvodním soudem pro Prahu 2 (dále jen „obvodní soud“) pod sp. zn. 25 C 218/2017, který si Ústavní soud vyžádal za účelem posouzení opodstatněnosti a důvodnosti ústavní stížnosti, vyplývají následující skutečnosti. Stěžovatel se žalobou podanou u obvodního soudu domáhal po České republice – Ministerstvu spravedlnosti náhrady nemajetkové újmy ve výši 4 500 000 Kč za nezákonné trestní stíhání zahájené usnesením Policie České republiky, Útvaru odhalování korupce a finanční kriminality ze dne 11. 4. 2012 č. j. OKFK-31-1459/TČ--2011-200206 pro trestný čin pletichy při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle § 128a odst. 2 písm. b) zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v tehdy účinném znění, (dále jen „trestní zákon“), trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. a) a c) a odst. 2 písm. a) a c) trestního zákona a pro trestný čin porušování povinnosti při správě cizího majetku podle § 255 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 trestního zákona spáchaného v jednočinném souběhu a ve spolupachatelství s dalšími dvěma osobami podle § 9 odst. 2 trestního zákona. Vedle toho stěžovatel požadoval zaplacení částky ve výši 225 000 Kč jako náhrady nemajetkové újmy způsobené mu nepřiměřenou délkou trestního řízení. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 24. 6. 2015 sp. zn. 46 T 21/2013 byl stěžovatel zproštěn obžaloby nejprve podle § 226 písm. a) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, neboť nebylo prokázáno, že se stal skutek, pro který byl trestně stíhán. Toto rozhodnutí bylo posléze rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 1. 2017 sp. zn. 5 To 24/2016 změněno tak, že byl zproštěn obžaloby podle § 226 písm. b) trestního řádu, neboť v obžalobě uvedený skutek vůbec nebyl trestným činem. Trestní řízení trvalo vůči stěžovateli 4 roky a 9 měsíců a v případě vydání odsuzujícího rozsudku mu hrozil trest odnětí svobody v trvání až 10 let.

3. Obvodní soud v napadeném rozhodnutí zastavil v důsledku částečného zpětvzetí žaloby řízení co do částky 60 000 Kč (výrok I), vedlejší účastnici uložil povinnost zaplatit stěžovateli částku 140 000 Kč s příslušenstvím představující náhradu nemajetkové újmy v souvislosti s posuzovaným trestním řízením (výrok II), ve zbytku (tj. co do částky 4 525 000 Kč s příslušenstvím) žalobu zamítl (výrok III) a rozhodl o náhradě nákladů řízení (výrok IV). Mezi stěžovatelem a vedlejší účastnicí přitom bylo nesporné, že ve shora uvedeném trestním řízení došlo k vydání nezákonného rozhodnutí ve smyslu § 8 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o odpovědnosti státu za škodu“), kterým bylo usnesení o zahájení trestního stíhání ze dne 11. 4. 2012. Obvodní soud konstatoval, že byla dána odpovědnost vedlejší účastnice za nemajetkovou újmu vzniklou stěžovateli z důvodu vydání nezákonného rozhodnutí podle § 7 odst. 1 a § 31a odst. 1 zákona o odpovědnosti státu za škodu, za niž stěžovateli náleží zadostiučinění v penězích podle § 31a odst. 2 zákona o odpovědnosti státu za škodu.

4. Obvodní soud vzal za prokázané, že „zahájení trestního stíhání žalobce byl pro žalobce těžký úder, který vnímal velmi intenzivně pro jeho dobrou pověst zejména v osobním a rodinném životě, dále jej trestní stíhání zasáhlo v jeho majetkové sféře“ (bod 22 odůvodnění). Celou situaci řešil s pomocí psychologa, v důsledku trestního stíhání se též značně zúžily jeho sociální kontakty. Značný stres způsobila stěžovateli rovněž předžalobní výzva Úřadu vlády České republiky, podle níž měl stěžovatel ihned zaplatit náhradu škody ve výši 77 milionů Kč. V době zahájení trestního stíhání pracoval stěžovatel jako advokátní koncipient u obchodní společnosti X. Jelikož se zaměstnavatel stěžovatele ucházel o získání bezpečnostních prověrek za účelem rozvoje svých profesních aktivit, došlo ke dni 10. 1. 2013 ke skončení pracovního poměru dohodou. Tento důvod pro uzavření dohody o skončení pracovního poměru v ní byl rovněž výslovně uveden (viz č. l. 93 soudního spisu). Následně stěžovatel pracoval jako právník v XY, přičemž došlo ke snížení jeho finančního ohodnocení. V současné době působí jako advokát. Stěžovatel byl v důsledku nezákonného trestního stíhání negativně zasažen též ve finanční sféře, peněžní prostředky si musel půjčovat od rodičů. Manželka stěžovatele byla trestní kauzou zasažena v období těhotenství, v průběhu trestního řízení se u ní vyvinula těžká deprese a v důsledku kyberšikany musela ukončit své občanské aktivity v P., jakož i upustit od případných politických aktivit. Stěžovatel se svou manželkou v důsledku těchto okolností několik let odkládali početí druhého dítěte.

5. Odůvodnění rozsudku obvodního soudu obsahuje podrobný přehled medializace trestní věci stěžovatele (viz jeho str. 10 až 18). Z něj obvodní soud dovodil, že trestní stíhání stěžovatele bylo značně medializováno, stěžovatel byl v takřka každém článku jmenován a zobrazen na fotografiích. Současně však došlo i k velké medializaci zproštění obžaloby, kdy v médiích bylo uváděno, že se stěžovatel stal „obětním beránkem“. K této skutečnosti přitom soud přihlížel při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění (bod 24 odůvodnění). Současně obvodní soud uvedl, že trestní řízení „nevedlo k ukončení jeho kariéry. Došlo pouze po určitou dobu k oddálení kariéry advokáta“ (bod 25 odůvodnění). Zásadní při určení výše peněžité náhrady byla rovněž skutečnost, že stěžovatel nebyl po celou dobu trestního řízení omezen na svobodě. Na základě porovnání s jinými případy dospěl obvodní soud k závěru, že přiměřeným zadostiučiněním je částka 200 000 Kč, přičemž Česká republika – Ministerstvo spravedlnosti již stěžovateli přiznala částku 60 000 Kč. Obvodní soud zejména přihlédl k odškodnění spoluobžalované úřednice J. H., která byla rovněž zproštěna obžaloby a bylo jí rozsudkem obvodního soudu ze dne 23. 10. 2018 č. j. 10 C 135/2017-309 přiznáno odškodnění v celkové výši 570 000 Kč. Obvodní soud však na rozdíl od věci projednávané v senátu 10 C peněžitou náhradu „výrazně snižoval“ s ohledem na medializaci zproštění obžaloby stěžovatele a skutečnost, že se stěžovatel na rozdíl od spoluobžalované úřednice nenacházel „ve věku ke konci své profesní kariéry“. Stěžovatel později započal kariéru advokáta, což bylo dalším důvodem pro snížení náhrady nemajetkové újmy (bod 31 odůvodnění). Stěžovatel naproti tomu poukazoval na podle jeho názoru obdobný případ P. L., který obdržel náhradu nemajetkové újmy ve výši 600 000 Kč za roční trestní stíhání pro trestný čin pomluvy a zneužití pravomoci úřední osoby. Na tuto námitku obvodní soud reagoval pouze tak, že „vzhledem k tomu, že bližší okolnosti uvedeného případu, tzn. zejména konkrétní následky v osobnostní sféře poškozeného, nejsou soudu známy, nelze z tohoto případu vycházet“ (bod 30 odůvodnění *in fine*).

6. Nárok na náhradu nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou trestního řízení shledal obvodní soud v plném rozsahu jako nedůvodný. Uvedl přitom, že dobu trvání řízení v délce čtyř let a devíti měsíců lze s ohledem na obsáhlost spisového materiálu hodnotit „ještě jako přiměřenou“. Po skutkové stránce šlo podle obvodního soudu o případ složitý, když osvobozující rozsudek městského soudu čítá 469 stran, orgány činné v trestním řízení postupovaly plynule bez jednotlivých průtahů. Nešlo tak o nesprávný úřední postup podle § 13 zákona o odpovědnosti státu za škodu.

7. Proti rozsudku obvodního soudu podal stěžovatel odvolání, na jehož základě městský soud potvrdil III. výrok rozsudku obvodního soudu o zamítnutí žaloby, jakož i jeho IV. výrok o náhradě nákladů řízení. Městský soud upozornil na to, že v mezidobí bylo jeho rozsudkem ze dne 22. 5. 2019 č. j. 13 Co 81/2019-342 pravomocně rozhodnuto o náhradě nemajetkové újmy způsobené týmž trestním řízením spoluobviněné úřednici, které byla z důvodu nezákonného trestního stíhání přiznána náhrada nemajetkové újmy ve výši 180 000 Kč. Podle názoru městského soudu rozhodl obvodní soud věcně správně, byť mu vytkl, že odůvodnění jím přiznaného zadostiučinění porovnaného s jinými případy „postrádá … přesvědčivé srovnání vycházející z akcentace společných znaků a vysvětlení toho, jakým způsobem se tyto společné znaky promítly do výše stanoveného zadostiučinění. Protože zmíněný postup je součástí právního posouzení věci samé, měl odvolací soud za to, že tento nedostatek bylo možné napravit v rámci odvolacího řízení, zvláště za situace, kdy odvolací soud měl k dispozici pravomocný výsledek soudního řízení, v němž se jiný účastník téhož trestního řízení, který shodně jako žalobce byl zproštěn obžaloby, domáhal náhrady nemajetkové újmy …“. Městský soud uvedl, že mezi uvedenými případy lze shledat řadu jednotících rysů, když oba obžalovaní byli stíháni stejnou dobu, čelili „témuž procesnímu průběhu“ řízení a zproštěni obžaloby byli z téhož zákonného důvodu.

8. Stěžovatel podal proti rozsudku městského soudu dovolání, v němž především uvedl, že v judikatuře Nejvyššího soudu dosud nebyla řešena otázka, „zda v případě, že je výše zadostiučinění za nedůvodné trestní stíhání určována srovnáním projednávaného případu s případem vykazujícím obdobné skutkové okolnosti, je nutné provést dokazování čtením soudního spisu, ve kterém byl srovnatelný případ řešen“, a zda má účastník řízení oprávnění do tohoto spisu nahlížet (č. l. 306 soudního spisu). Městský soud nebyl podle stěžovatele oprávněn si vybrat pouze jeden podobný případ, který mu byl znám z úřední činnosti, a na základě něj určit výši odškodnění. Neřešena dále měla být otázka, zda „je pro soud, který rozhoduje o odškodnění za nedůvodné trestní stíhání jednoho z několika obviněných, závazné (směrodatné), jaké odškodnění bylo za nedůvodné trestní stíhání v téže věci přiznáno jinému ze spoluobviněných“. Stěžovatel též v dovolání vymezil (podle něj dosud neřešenou) otázku, zda „v případě neoprávněného trestního stíhání vzniká poškozenému v běžných případech několikanásobně závažnější nemajetková újma než v běžných dlouho trvajících občanskoprávních řízeních“. V judikatuře Nejvyššího soudu též nebyla řešena otázka, „zda se má složitost věci … posuzovat ve vztahu k celému řízení, v rámci kterého byl poškozený trestně stíhán, anebo pouze ve vztahu k samotnému poškozenému“. Relevantní byla podle stěžovatele také právní otázka, zda „se v případě, že žalobce v rámci soudního řízení uplatní tvrzení umožňující srovnání žalobcova případu s jiným konkrétním případem …, musí soud s tímto tvrzením vypořádat srovnáním těchto případů … či zda může návrh žalobce na porovnání těchto případů nechat bez povšimnutí“ (č. l. 306 a 307 soudního spisu). Při jejím řešení se měl podle stěžovatele městský soud odchýlit od v dovolání specifikované judikatury Nejvyššího soudu. Městský soud se měl odchýlit od rozhodovací praxe Nevyššího soudu též při posouzení otázky, zda má kritérium předmětu řízení pro jeho účastníka větší váhu než zbývající kritéria uvedená v § 31a odst. 3 zákona o odpovědnosti státu za škodu. Stěžovatel též namítal, že soudní spisy, z nichž soudy vycházely, nebyly v soudním řízení provedeny jako důkaz. Za nesprávný též považoval závěr soudů, podle něhož bylo posuzované trestní řízení složité, což zapříčinilo jeho délku. O tom, že na otázce (ne)viny stěžovatele nebylo nic složitého, podle něj svědčí již to, že soudy vycházely z jednoduchých úvah založených na skutkových zjištěních zjevných na samém počátku trestního řízení.

9. Nejvyšší soud napadeným usnesením odmítl dovolání stěžovatele jako nepřípustné podle § 243c odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“). Zdůraznil, že je „primárně na žalobci, aby uplatnil taková tvrzení umožňující soudu učinit srovnání vedoucí k závěru o přiměřenosti požadovaného

zadostiučinění“. Městský soud se od judikatury Nejvyššího soudu neodchýlil, neboť „srovnání posuzovaného případu s jiným jemu známým obdobným případem, s odůvodněním shod a odlišností těchto případů, provedl“ a stěžovatelem tvrzený závěr o nutnosti užití průměrné výše poskytnutých zadostiučinění z judikatury Nejvyššího soudu nevyplývá. Otázka procesního postupu soudu při zjišťování podkladů pro stanovení formy a výše zadostiučinění pak již byla v rozhodovací praxi řešena s tím, že soud obecně není povinen provádět dokazování čtením spisu známým mu z úřední činnosti. Nejvyšší soud neshledal přípustnou ani námitku, že se městský soud odchýlil od rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, když se nevypořádal s tvrzením umožňujícím učinit srovnání jeho případu s jiným stěžovatelem zvoleným případem, resp. takové srovnání neprovedl. Podstatou stěžovatelem předestřené judikatury je totiž naplnění zásady důvodného očekávání podle § 13 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Podle Nejvyššího soudu je sice pravda, že městský soud „výslovně nevyjádřil, že považuje jím předestřený srovnatelný případ za více relevantní než případ, který navrhoval žalobce, a že z tohoto důvodu žalobcem navrhované srovnání neprovede, ačkoli se k tomuto vyjádřit měl. Nelze však dospět k závěru, že by se tímto nedostatkem odvolací soud odchýlil od dovolatelem uvedené judikatury dovolacího soudu nebo že by tímto zasáhl do práva na spravedlivý proces dovolatele, neboť odvolací soud provedeným srovnáním nepochybně naplnil výše uvedenou zásadu důvodného očekávání …“.

10. Podle Nejvyššího soudu není přípustná ani námitka stěžovatele týkající se otázky, zda je pro soud, který rozhoduje o odškodnění za nedůvodné trestní stíhání jednoho z obviněných, závazné nebo směrodatné, jaké odškodnění bylo poskytnuto spoluobžalovanému. Na této skutečnosti totiž podle Nejvyššího soudu nezaložil městský soud své rozhodnutí (str. 9 předposlední odstavec). Městský soud sice provedl srovnání dvou případů, z jeho rozhodnutí však nevyplývá, že výši zadostiučinění přiznanou spoluobžalované úřednici považoval za závaznou. Rozhodnutí městského soudu nezáviselo ani na otázce poměru závažnosti nemajetkové újmy vzniklé v trestním řízení na straně jedné a dlouhotrvajícího občanskoprávního řízení na straně druhé. Dovolání nebylo přípustné ani pro stěžovatelem vymezené otázky mířící na použití § 31 odst. 3 zákona o odpovědnosti státu za škodu, neboť toto ustanovení dopadá toliko na zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem, kterou však soudy v posuzovaném řízení neshledaly. Otázka složitosti řízení jako jednoho z kritérií vymezených shora uvedeným ustanovením navíc byla v judikatuře Nejvyššího soudu již řešena.

II. Argumentace stěžovatele

11. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti podrobně rekapituluje průběh řízení před soudy a uvádí, že napadenými rozhodnutími došlo k porušení jeho základních práv a svobod, která jsou zaručena ve shora uvedených ustanoveních Listiny.

12. Výši zadostiučinění za nezákonné trestní stíhání stanovily soudy na základě libovůle, neboť si vybraly jeden zdánlivě podobný případ jim známý z jejich úřední činnosti a jeho závěry v zásadě bez dalšího použily na případ stěžovatele. Při rozhodování o výši zadostiučinění tzv. srovnávací metodou by měl soud přihlížet k většímu množství obdobných případů, resp. k obvyklé nebo průměrné částce, která je poškozeným poskytována. Touto námitkou se však městský soud podle stěžovatele vůbec nezabýval a místo toho, aby se pokusil tento nedostatek napravit, tak zúžil počet obdobných případů ze šesti na jeden. Stěžovatel soudům zejména vytýká, že navzdory jeho opakovaným návrhům neprovedly bez bližšího odůvodnění porovnání jeho případu s případem nezákonného trestního stíhání P. L., které vykazuje řadu podobných rysů jako trestní věc stěžovatele. V obou případech šlo o trestní řízení provázená výraznou medializací případu, stejně tak došlo v důsledku trestního stíhání k „nezvratné degeneraci“ osobností stíhaných osob a v obou případech přišli poškození v důsledku trestního stíhání o zaměstnání. V případě P. L., který obdržel

odškodnění ve výši 600 000 Kč, však jeho trestní stíhání trvalo jeden rok, naproti tomu trestní stíhání stěžovatele trvalo téměř 5 let, přičemž mu bylo přiznáno odškodnění pouze ve výši 200 000 Kč. Stěžovatel byl navíc trestně stíhán jako státní úředník, u něhož nebylo možné očekávat zvýšenou medializaci. Ta byla v naprostém nepoměru k běžně předpokládané medializaci osoby v podobném postavení.

13. Přiznané zadostiučinění za nezákonné trestní stíhání ve výši 140 000 Kč, resp. částku 200 000 Kč sníženou o již zaplacené odškodnění ve výši 60 000 Kč, pokládá stěžovatel za částku absolutně neodpovídající závažnosti způsobené nemajetkové újmy. Přiznané odškodnění nesmí být pouze symbolické, ale musí být přiměřené. Stěžovatel v prvé řadě zdůrazňuje, že trestní stíhání bylo od samého počátku zjevně bezdůvodné, když skutek, pro který byl stíhán, vůbec nebyl trestným činem. Nešlo tak o situaci, kdy by byl stěžovatel zproštěn obžaloby z důkazní nouze. Podle jeho názoru vykazovalo jednání policejního orgánu a státního zástupce znaky svévole a protiprávnosti. Stěžovatel musel veškerý čas přizpůsobit trestnímu řízení, které mu způsobilo značné nervové vypětí, jež bylo znásobeno neúměrnou délkou řízení. Současně přišel o svou práci a následně musel působit v XY na pracovním místě, které kariérně a finančně neodpovídalo jeho profesní historii. Musel navíc přijmout, že bude-li jeho trestní věc opět mediálně rozdmýchána, může i o toto místo přijít. Trestní stíhání citelně zasáhlo nejen stěžovatele, ale i jeho těhotnou manželku, obzvláště poté, co byl Úřadem vlády České republiky vyzván k náhradě škody ve výši 77 milionů Kč.

14. Stěžovatel nebyl obvodním soudem ani městským soudem předem informován, jaké skutečnosti známé soudu z jeho úřední činnosti hodlají soudy pro rozhodnutí o věci samé použít, a už vůbec nedostal možnost se s takovými skutečnosti předem seznámit a rozporovat je. V důsledku tohoto postupu se soudy odchýlily od judikatury Nevyššího soudu, Nejvyššího správního soudu i Ústavního soudu. Nesprávně soudy posoudily též jeho nárok na odškodnění nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou trestního řízení. Stěžovatel považuje za podstatné, že u něj šlo o jednoduché posouzení otázky, zda mohl státní úředník na pracovním místě stěžovatele „ovlivnit případné páchání trestné činnosti ze strany osob, které v souvislosti s veřejnou zakázkou předkládaly České republice k proplacení faktury za fiktivní činnosti a produkty. O tom, že vyřešení této otázky nebylo nikterak složité, ostatně svědčí i odůvodnění rozsudků soudů prvního a druhého stupně vydaných v předmětné trestní věci, ze kterých vyplývá, že při posuzování této otázky vycházely soudy z jednoduchých úvah, založených na skutkových zjištěních zjevných již na samém počátku trestního řízení“.

III. Vyjádření k ústavní stížnosti

15. Ústavní soud vyzval účastníky řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

16. Obvodní soud v plném rozsahu odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku s tím, že k věci nemá „víc co dodat“.

17. Městský soud uvedl, že bylo na stěžovateli, aby rovněž „prokázal, že jím požadované zadostiučinění je možné považovat za přiměřené“. Stěžovatel se omezil pouze na porovnání svého případu s „mediálně prezentovaným případem P. L., které však potřebné množství shodných znaků postrádá a … výše vyplacené finanční náhrady byla výsledkem dohody uzavřené s Ministerstvem spravedlnosti …“. Proto nelze městskému soudu vytýkat, že se omezil na srovnání posuzované věci s jedinou jemu známou pravomocně skončenou věcí vyplývající z téhož trestního řízení. Ve zbytku městský soud odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí.

18. Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že stěžovatel mylně chápe úlohu Ústavního soudu, a navrhuje, aby ten ústavní stížnost odmítl, popř. zamítl. Rozhodnutí městského soudu, které Nejvyšší soud přezkoumával, nebylo založeno na libovůli, jak tvrdí stěžovatel, nýbrž na postupu souladném s judikaturou Nejvyššího soudu. Určení přiměřené výše zadostiučinění za nemajetkovou újmu je především úkolem soudu prvního stupně. Výslednou částkou se

Nejvyšší soud zabývá až tehdy, byla-li by zcela zjevně nepřiměřená, což však nebyl případ stěžovatele. Žádná z námitek stěžovatele nebyla způsobilá založit přípustnost dovolání podle § 237 o. s. ř.

19. Ústavní soud zaslal výzvu k vyjádření k ústavní stížnosti rovněž České republice – Ministerstvu spravedlnosti, které náleží postavení vedlejší účastnice. Ta se k ústavní stížnosti ve lhůtě určené Ústavním soudem, ani posléze, nevyjádřila, pročež se má v souladu s jí poskytnutým poučením za to, že se postavení vedlejší účastnice vzdala.

20. Vzhledem k obsahu vyjádření účastníků řízení, z podstatné části odkazujících na odůvodnění napadených rozhodnutí, nepovažoval Ústavní soud za účelné je zasílat stěžovateli na vědomí a k případné replice, když jeho ústavní stížnosti zcela vyhověl.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

21. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je zastoupen advokátem podle § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), když stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

V./1 Obecná východiska

22. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti, nikoliv další revizní instancí v systému obecného soudnictví [srov. např. nález ze dne 12. 3. 1997 sp. zn. I. ÚS 157/96 (N 26/7 SbNU 165)]. Proto mu přísluší pouze posoudit, zda v důsledku napadených soudních rozhodnutí nebylo porušeno některé z ústavně zaručených práv stěžovatele. Úkolem Ústavního soudu je konkrétně přezkoumat, zda soudy při úvaze o výši peněžité náhrady za jednoznačně vzniklou nemajetkovou újmu způsobenou nezákonným rozhodnutím (trestním stíháním) nevyložily příslušná ustanovení zákona o odpovědnosti státu za škodu ústavně neslučitelným způsobem, zda svá rozhodnutí řádně odůvodnily a zohlednily individuální okolnosti každého posuzovaného řízení a jeho důsledků do sféry stěžovatele způsobem naplňujícím právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [viz nález ze dne 29. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2551/13 (N 71/73 SbNU 305), bod 14 odůvodnění]. Přestože je Ústavní soud vázán petitem ústavní stížnosti, není již vázán jejím odůvodněním, tj. argumenty, které stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí [srov. nálezy ze dne 29. 11. 1994 sp. zn. I. ÚS 89/94 (N 58/2 SbNU 151), ze dne 4. 4. 2007 sp. zn. I. ÚS 236/05 (N 59/45 SbNU 23) a ze dne 3. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 2396/13 (N 53/73 SbNU 69)].

23. Při posuzování důvodnosti ústavní stížnosti a otázky náhrady škody (újmy) vzniklé v důsledku trestního stíhání, které skončilo zproštěním obžaloby, je třeba vycházet především z čl. 36 odst. 3 Listiny, podle něhož má každý právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem. Podle ustálené judikatury je nárok na náhradu škody podle čl. 36 odst. 3 Listiny ústavně zaručeným základním právem [viz např. nálezy ze dne 30. 4. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 18/01 (N 53/26 SbNU 73; 234/2002 Sb.) a ze dne 19. 4. 2016 sp. zn. IV. ÚS 3163/15 (N 69/81 SbNU 233), bod 10 odůvodnění]. V souladu s čl. 36 odst. 4 Listiny upravuje podrobnosti a podmínky pro uplatnění tohoto základního práva zákon o odpovědnosti státu za škodu. V případě trestního stíhání, které skončilo zproštěním obžaloby, se vychází z předpokladu nezákonnosti usnesení o zahájení trestního stíhání jako rozhodnutí podle § 8 odst. 1 zákona o odpovědnosti státu za škodu (srov. SIMON, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 127 a násl.).

24. Podle § 31a odst. 1 zákona o odpovědnosti státu za škodu platí, že „bez ohledu na to, zda byla nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem způsobena škoda, poskytuje se podle tohoto zákona též přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu“. Z ustanovení § 31a odst. 2 věty druhé téhož zákona pak vyplývá, že „při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění se přihlédne k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k nemajetkové újmě došlo“. V té souvislosti Ústavní soud zdůrazňuje, že „v oblasti regulace následků výkonu veřejné moci a deliktní odpovědnosti státu za způsobenou materiální a nemateriální škodu je třeba hledat mnohem větší sepjetí s ústavním právem, než je tomu u jiných druhů soukromoprávní regulace. To proto, že daná oblast právní regulace řeší důsledky vztahu, v němž stát a jednotlivec vystupovali v nerovném, vrchnostenském postavení. Proto tato ustanovení jsou zvláště otevřená vlivu ústavního práva.“ [nález ze dne 21. 6. 2021 sp. zn. II. ÚS 417/21 (N 119/106 SbNU 290), bod 30 odůvodnění].

25. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně připomíná, že „osoba, která byla povinna se podrobit úkonům orgánů činných v trestním řízení, musí mít záruku, že pokud trestnou činnost nespáchala, dostane se jí odškodnění. Pokud by taková perspektiva neexistovala, nebylo by možné trvat na povinnosti jednotlivce taková omezení v rámci trestního stíhání snášet. Tato záruka musí být dána i v případě, jestliže je pro poškozenou osobu výše újmy či příčinná souvislost problematicky prokazatelná“ (nález sp. zn. II. ÚS 417/21, bod 23 odůvodnění). Již samotné trestní stíhání totiž zásadním způsobem ovlivňuje osobní život stíhaného, zejména zasahuje do jeho cti a dobré pověsti, a to navzdory principu presumpce neviny. Takový zásah je navíc o to citelnější, bylo-li trestní řízení posléze skončeno zprošťujícím rozsudkem, v němž bylo konstatováno, že skutek, z něhož byl stěžovatel obžalován, nebyl trestným činem (viz nález sp. zn. I. ÚS 2551/13, bod 20 odůvodnění *in fine*).

26. Soudy jsou povinny při stanovení formy a výše zadostiučinění za nezákonné trestní stíhání vždy pečlivě zvažovat veškeré (mnohdy jedinečné) okolnosti případu. Obzvláště důsledně musí zohlednit všechny nepříznivé následky způsobené nezákonným trestním řízením, dotýkající se zejména osobní integrity stěžovatele, včetně jeho rodinného a pracovního života a jeho finanční sféry. Platí tedy, že soudy musí „posuzovat podobné případy důsledně a individualizovaně, na základě řádně zjištěného skutkového stavu tak, aby rozsah odškodnění zásadně co nejvíce odpovídal způsobené újmě, a nikoliv hodnotit jednotlivé články řetězu jen a pouze z formálního hlediska, aniž by se přihlédlo k materiální podstatě věci. Nemohou postupovat paušálně a mechanicky bez přihlédnutí k okolnostem konkrétního případu a zájmům konkrétní posuzované osoby nebo odkazovat na nepoužitelné statistické údaje“ (nález sp. zn. II. ÚS 417/21, bod 35).

27. Výše přiznané peněžité náhrady přitom nesmí být symbolická, ale musí vždy naplnit požadavky plynoucí z čl. 36 odst. 3 Listiny a principu demokratického právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy. V nálezu ze dne 14. 1. 2021 sp. zn. I. ÚS 4293/18 (N 11/104 SbNU 103) Ústavní soud uvedl, že „jestliže stát zasáhne do života člověka nedůvodným trestním stíháním, poškodí či dokonce zničí jeho postavení ve společnosti a mnohdy i v rodině, musí výše odškodnění odpovídat takovému zásahu. Výše odškodnění nemateriální újmy totiž jistým způsobem vypovídá i o úctě státu k soukromému a veřejnému životu jednotlivých lidí. A mohlo by být výzvou pro obecné soudy, aby zvážily, zda již v minulosti přiznaná odškodnění, se kterými poměřují nově přiznávaná, byla opravdu dostatečná“ (bod 16 odůvodnění). Stát tedy nesmí závažnost nemajetkové újmy způsobené nezákonným trestním stíháním bagatelizovat přiznáním nepřiměřeně nízké nebo dokonce jen symbolické náhrady. V návaznosti na to Ústavní soud již dříve podotkl, že zákon o odpovědnosti státu za škodu „zavazuje stát absolutně, objektivně, a je nezbytné, aby ten pochybením vzniklé škody (újmy) nahradil v maximální možné míře“ [nález ze dne 27. 9. 2016 sp. zn. IV. ÚS 3183/15 (N 183/82 SbNU 773)].

V./2 Uplatnění obecných východisek na posuzovanou věc

28. Ústavní soud po seznámení se s vyžádaným soudním spisem, vyjádřeními účastníků řízení a ve světle výše uvedených obecných východisek přezkoumal napadená rozhodnutí a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

29. Ze skutkového stavu zjištěného obvodním soudem vyplývá, že nezákonné trestní stíhání trvající takřka 5 let velmi citelně zasáhlo do soukromého, rodinného i pracovního života stěžovatele, který se v té době nacházel v produktivním věku, budoval si kariéru jako expert v oblasti soutěžního práva a zakládal rodinu. Manželka stěžovatele byla trestní věcí zasažena v době těhotenství, početí druhého dítě pak museli několik let odkládat. V důsledku trestního stíhání musel stěžovatel několik let pracovat na místě s nižším příjmem, byl vystaven psychickým i finančním problémům. Trestní věc byla silně medializována, téměř ve všech článcích byl stěžovatel označen jménem a vyobrazen na fotografii.

30. V posuzovaném případě byly podle právního názoru soudů splněny všechny předpoklady odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím v podobě usnesení o zahájení trestního stíhání. Při určení výše peněžitého zadostiučinění za nezákonné trestní stíhání vycházel obvodní soud převážně, a městský soud výlučně, z výše náhrady přiznané spoluobžalované úřednici J. H. Obdobně jako ve věci posuzované v nálezu sp. zn. I. ÚS 2551/13 Ústavní soud konstatuje, že obecné soudy pochybily při určení výše náhrady za jednoznačně vzniklou a konstatovanou nemajetkovou újmu stěžovatele v důsledku nezákonného trestního stíhání tím, že nevzaly v úvahu všechny individuální okolnosti případu.

31. Soudy v prvé řadě v rozporu s judikaturou Ústavního soudu citovanou výše v bodech 24 až 27 nevzaly dostatečně na zřetel odlišnosti případu stěžovatele od trestního stíhání spoluobžalované úřednice, když oběma pravomocně přiznaly v zásadě stejnou výši náhrady škody lišící se pouze v částce 20 000 Kč. Zejména přitom nezohlednily intenzivní zásah do rodinného života stěžovatele zakládajícího v té době rodinu ani předžalobní výzvu na zaplacení částky 77 milionů Kč zaslanou právním zástupcem Úřadu vlády České republiky. Neodůvodněná je pak úvaha obvodního soudu, který oproti odškodnění spoluobžalované úřednice snižoval výši peněžité náhrady z toho důvodu, že se stěžovatel nenacházel v (před)důchodovém věku (viz bod 5 výše). Lze se naopak důvodně ptát, zda by právě skutečnost, že se stěžovatel nacházel v produktivním věku budování kariéry a zakládání rodiny, do které bylo citelně zasaženo, neměla být důvodem pro zvýšení této částky. Jistou bagatelizací negativních dopadů trestního stíhání stěžovatele je pak konstatování obvodního soudu, že v důsledku jeho trestního stíhání došlo „pouze“ k oddálení kariéry advokáta po „určitou“ dobu, ve skutečnosti trvající 5 let.

32. Ústavní soud též zdůrazňuje, že soudy dostatečným způsobem nepřihlédly ani ke skutečnosti, že stěžovatel byl stíhán pro skutek, který (od počátku) vůbec nebyl trestným činem. Zproštění obžaloby tak nebylo důsledkem „důkazní nouze“, ale selháním verifikační (filtrační) funkce přípravného řízení (k tomu srov. MUSIL, J. In ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUCHTA, J. Trestní právo procesní. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 470) v důsledku postupu orgánů činných v trestním řízení. Takový zásah do práv stěžovatele, který byl takřka 5 let trestně stíhán pro skutek, který nebyl trestným činem, je o to citelnější a závažnější (viz výše bod 22 *in fine*). I v případě stěžovatele lze odkázat na nález sp. zn. I. ÚS 2551/13, v němž Ústavní soud věc zjednodušeně vyjádřil „jako obecně povědomý lidský příběh střetu s mocí: stát po dlouhá léta bezdůvodně trápil slušného a bezúhonného člověka. Vzal mu dobrou pověst, klidný spánek a práci, kterou měl rád. Když se postižený domáhal zadostiučinění, stát se zachoval v podstatě jako opatrný úředník a jakoby na lékárnických vahách odvažoval míru své odpovědnosti, neboť se obával, že věci jako precedentu by mohli

využít s odvoláním na presumpci neviny i skuteční zločinci, kterým se jejich činy nepodařilo prokázat … Nedokáže-li však podobné případy v řízení o přiznání přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu stát (reprezentovaný nezávislými soudy) odlišit a adekvátně finančně klasifikovat … potom nemůže dostát svému poslání v demokratické společnosti a být státem skutečně právním a ústavním. Jedná se totiž o tu nesmírně důležitou a od právního státu neoddělitelnou oblast, kdy, řečeno slovy klasiků ústavního práva, stát dozírá sám na sebe“ (body 25 a 26 odůvodnění).

33. Stěžovatel již od počátku řízení poukazoval na případ P. L., kterému měla být za roční trestní stíhání přiznána náhrada nemajetkové újmy ve výši 600 000 Kč. Současně též vymezil, v čem spatřuje shodné rysy mezi tímto případem a jeho trestním stíháním (viz str. 11 až 13 žaloby ze dne 7. 8. 2017). Na tuto námitku stěžovatele však obvodní soud reagoval pouze tak, že „vzhledem k tomu, že bližší okolnosti uvedeného případu, tzn. zejména konkrétní následky v osobnostní sféře poškozeného, nejsou soudu známy, nelze z tohoto případu vycházet“ (viz bod 5 výše). Obvodní soud se tedy s námitkou stěžovatele řádně nevypořádal, resp. neuvedl, kvůli jakým konkrétním odlišujícím znakům nelze k případu trestního stíhání P. L. ani přihlédnout. Argumentace obvodního soudu je v tomto ostatně vnitřně rozporná. Zatímco v rozsudku obvodní soud uvedl, že mu podrobnosti případu „nejsou známy“, pročež z něj nelze vycházet, ve výzvě k vyjádření k ústavní stížnosti již pro změnu konstatoval, že případ P. L. „potřebné množství shodných znaků postrádá“ (viz bod 15 výše). Bylo tak povinností obvodního soudu přímo v odůvodnění rozsudku uvést, jaké konkrétní odlišující znaky způsobují jeho absolutní nepřenositelnost na věc stěžovatele. Nad rámec toho Ústavní soud podotýká, že ani případná skutečnost, že byla finanční náhrada v jiném obdobném případu vyplacena na základě dohody stran, sama o sobě neznemožňuje, aby k ní soud přihlédl při určování formy a výše přiměřeného zadostiučinění.

34. Obdobnou námitku jako v řízení před obvodním soudem stěžovatel zahrnul i do svého odvolání (č. l. 269 a 270 soudního spisu, bod 7 odvolání), přičemž zdůraznil, že obvodní soud navzdory jeho výslovnému návrhu neprovedl porovnání jeho případu s případem P. L. Nutno podotknout, že městský soud se s touto námitkou žádným způsobem nevypořádal. Ústavní soud přitom v nálezu ze dne 22. 12. 2015 sp. zn. I. ÚS 1680/13 (N 219/79 SbNU 517) konstatoval, že jestliže právní posouzení sporu o náhradu škody proti státu nebylo obecnými soudy „provedeno z pohledu všech žalobních tvrzení“, zakládá tento postup „neúplnost a v důsledku nepřezkoumatelnost odůvodnění vydaných rozhodnutí o nároku na náhradu škody“. Právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí je přitom vyvozováno již z principu nezávislosti soudů a předvídatelnosti rozhodování [srov. nález Ústavního soudu ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257)]. Soudy uvedeným požadavkům nedostály.

35. V dovolání stěžovatel náležitě vymezil předpoklady jeho přípustnosti (§ 237 o. s. ř.), včetně označení konkrétní judikatury Nejvyššího soudu, jakož i dovolací důvody v užším smyslu (§ 241a odst. 1 o. s. ř.), jak je ostatně patrné z bodu 8 výše. Nejvyšší soud odmítl dovolání stěžovatele podle § 243c odst. 1 o. s. ř. jako nepřípustné, aniž k tomu byly splněny zákonné podmínky. Stěžovatel v dovolání vymezil právní otázku (podle jeho názoru dosud neřešenou), zda je pro soud, který rozhoduje o odškodnění za nedůvodné trestní stíhání jednoho z několika obviněných, závazné či směrodatné, jaké odškodnění bylo za nezákonné trestní stíhání v téže věci přiznáno jiným spoluobviněným. Podle Nejvyššího soudu však tato námitka (otázka) postrádá své opodstatnění, jelikož městský soud neoznačil rozhodnutí o náhradě nemajetkové újmy pro spoluobžalovanou úřednici za závazné. Z argumentace městského soudu a celkového kontextu odůvodnění jeho rozsudku však vyplývá, že případ spoluobžalované úřednice za směrodatný (jak výslovně uvedl při formulaci právní otázky stěžovatel) pro učení výše náhrady nemajetkové újmy bezpochyby považoval, neboť šlo o jediný případ, o který se při určení částky opíral a takřka „mechanicky“ jej převzal. Městský

soud přitom ignoroval i pět dalších rozhodnutí o náhradě nemajetkové újmy, která ve svém odůvodnění zmínil obvodní soud.

36. Ústavní soud též souhlasí se stěžovatelem v tom, že se městský soud odchýlil od judikatury Nejvyššího soudu (například rozsudku ze dne 10. 9. 2019 sp. zn. 30 Cdo 1198/2018) i výše vymezené judikatury Ústavního soudu, když se v rozporu s důvodným očekáváním stěžovatele a jeho právem na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny nevyjádřil k jeho námitce směřující ke srovnání jeho trestního stíhání s případem P. L. Městský soud přitom ani nevysvětlil, proč je právě případ spoluobžalované úřednice, z něhož jako jediného městský soud vycházel, pro určení formy a výše přiměřeného zadostiučinění relevantnější než případ trestního stíhání P. L. To ostatně zčásti uznal i Nejvyšší soud, když uvedl, že „je sice pravdou, že městský soud výslovně nevyjádřil, že považuje jím předestřený srovnatelný případ za více relevantní, než případ, který navrhoval žalobce, a že z tohoto důvodu žalobcem navrhované srovnání neprovede, ačkoli se k tomuto vyjádřit měl“, přesto však označil dovolání stěžovatele za nepřípustné.

37. Jelikož výše uvedené porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a práva na náhradu škody způsobenou nezákonným rozhodnutím státního orgánu podle čl. 36 odst. 3 Listiny odůvodňuje zrušení napadených rozhodnutí, Ústavní soud se s ohledem na zásadu procesní ekonomie řízení blíže nezabýval dalšími obsáhlými námitkami stěžovatele.

38. Ústavní soud zdůrazňuje, že mu s ohledem na jeho ústavní postavení nepřísluší, aby sám přesně určoval finanční částku, kterou měl stěžovatel obdržet za nezákonné trestní stíhání, eventuálně též za nesprávný úřední postup spočívající v nepřiměřené délce řízení. Stejně tak není úkolem Ústavního soudu, aby obecným soudům dával podrobný návod pro výpočet této částky. Ústavní soud rovněž netvrdí, že přiměřené zadostiučinění odpovídá právě částce 4 725 000 Kč požadované stěžovatelem. Soudy však musí dostatečným způsobem zohlednit veškeré klíčové a jedinečné okolnosti tohoto případu a své rozhodnutí odůvodnit způsobem, který nebude vykazovat ústavněprávní nedostatky.

39. Ústavní soud uzavírá, že rozhodnutími obvodního soudu, městského soudu a Nejvyššího soudu bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím státního orgánu podle čl. 36 odst. 3 Listiny.

40. S ohledem na výše uvedené dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, proto jí vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí zrušil.

Č. 141
Krácení zadostiučinění za nepřiměřenou délku řízení v důsledku tzv. soudního ping-pongu způsobeného soudy (sp. zn. III. ÚS 1303/21 ze dne 17. srpna 2021)

Instančnost řízení, která je posuzována v rámci kritéria složitosti věci ve smyslu § 31a odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, nemůže být vykládána v neprospěch poškozeného, byla-li nepřiměřená délka řízení způsobena opakovaným posuzováním věci na jednotlivých stupních soudní soustavy, jež lze v konkrétní věci přičíst k tíži soudům. Přitom je nerozhodné, zda zásadní právní vada, jež měla za důsledek zrušení rozhodnutí, spočívala v právu hmotném nebo procesním. Procesní složitost odškodňovacího řízení, která je důvodem pro krácení zadostiučinění poškozenému, nelze konstatovat toliko v důsledku toho, že v odškodňovacím řízení došlo k tzv. soudnímu ping-pongu, který je přičitatelný soudům a na jehož základě nutně došlo ke zvýšení jejich procesní aktivity i procesní složitosti věci. Je-li v takovém případě poškozenému kráceno zadostiučinění za nepřiměřenou délku řízení s odkazem na složitost věci, jde o porušení jeho základního práva na náhradu škody podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a soudců Vojtěcha Šimíčka a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti stěžovatelky Z. T., zastoupené Mgr. Ing. Janem Boučkem, advokátem, sídlem Opatovická 1659/4, Praha 1, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2021 č. j. 30 Cdo 622/2021-360, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 13. října 2020 č. j. 12 Co 218/2020-279 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 22. května 2020 č. j. 20 C 28/2018-233, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2021 č. j. 30 Cdo 622/2021-360, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 13. října 2020 č. j. 12 Co 218/2020-279 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 22. května 2020 č. j. 20 C 28/2018--233 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2021 č. j. 30 Cdo 622/2021-360, rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 13. října 2020 č. j. 12 Co 218/2020-279 a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 22. května 2020 č. j. 20 C 28/2018-233 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, a to pro porušení čl. 1 a čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Ústavní soud si za účelem posouzení důvodnosti ústavní stížnosti vyžádal spis sp. zn. 20 C 28/2018 vedený u Obvodního soudu pro Prahu 2 (dále jen „obvodní soud“), z něhož zjistil dále uvedené skutečnosti.

3. Stěžovatelka uplatnila dne 17. 3. 2009 u vedlejší účastnice nárok na zaplacení finančního zadostiučinění za nemajetkovou újmu ve výši 10 000 eur a na náhradu škody ve výši 53 950 Kč podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o odpovědnosti za škodu“), a to z důvodu nesprávného úředního postupu v řízení, spočívajícího v nepřiměřené délce opatrovnického řízení, které bylo vedeno u Okresního soudu v Liberci (dále jen „okresní soud“) pod sp. zn. Nc 664/99.

4. Vedlejší účastnice nárok neuznala, a tudíž stěžovatelka podala dne 22. 10. 2009 u obvodního soudu žalobu proti vedlejší účastnici, kterou se výše uvedeného nároku domáhala. Dne 29. 7. 2010 byl vyhlášen rozsudek, kterým byla žaloba stěžovatelky zamítnuta. K odvolání stěžovatelky dne 31. 3. 2011 Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) rozsudkem potvrdil rozsudek obvodního soudu. Dne 15. 8. 2011 obdržel obvodní soud dovolání stěžovatelky, o němž Nejvyšší soud rozhodl dne 16. 5. 2012 rozsudkem tak, že zrušil rozsudky městského soudu ze dne 31. 3. 2011 a obvodního soudu ze dne 29. 7. 2010 v rozsahu, ve kterém byla žaloba stěžovatelky na zaplacení 10 000 eur zamítnuta, a v navazujících výrocích o náhradě nákladů řízení, a věc byla v tomto rozsahu vrácena obvodnímu soudu z důvodu nesprávného posouzení námitky promlčení a délky řízení; ve zbylém rozsahu bylo dovolání odmítnuto.

5. Dne 28. 11. 2011 podala stěžovatelka stížnost na průtahy v řízení. Dne 11. 3. 2013 obvodní soud vyhlásil rozsudek, kterým byla žaloba stěžovatelky na zaplacení částky ve výši 10 000 eur zamítnuta a žádnému z účastníků řízení nebylo přiznáno právo na náhradu nákladů řízení. Dne 18. 11. 2013 byl k odvolání stěžovatelky vyhlášen rozsudek městského soudu, kterým městský soud potvrdil rozsudek obvodního soudu a žádnému z účastníků řízení nepřiznal náhradu nákladů řízení. Stěžovatelka podala ve věci dovolání, o němž bylo rozhodnuto rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 19. 3. 2015 tak, že Nejvyšší soud zrušil rozsudek městského soudu ze dne 18. 11. 2013 a rozsudek obvodního soudu ze dne 11. 1. 2013 a věc vrátil k řízení obvodnímu soudu z důvodu nesprávného právního posouzení a zatížení řízení vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

6. Dne 16. 8. 2016 obvodní soud vyhlásil rozsudek, v němž konstatoval, že v řízení vedeném u okresního soudu pod sp. zn. Nc 664/99 bylo porušeno právo stěžovatelky na projednání a rozhodnutí věci v přiměřené lhůtě (výrok I), žaloba na zaplacení částky ve výši 10 000 eur byla zamítnuta (výrok II) a vedlejší účastnici byla uložena povinnost zaplatit stěžovatelce náhradu nákladů řízení (výrok III). Stěžovatelka napadla rozsudek obvodního soudu odvoláním napadajícím II. výrok rozsudku obvodního soudu, o němž bylo městským soudem rozhodnuto usnesením dne 27. 4. 2017 tak, že městský soud rozsudek obvodního soudu zrušil a věc obvodnímu soudu vrátil k dalšímu řízení, neboť obvodní soud nevypořádal všechny požadavky nastolené Nejvyšším soudem k otázce přiměřenosti délky řízení a vedlejšího řízení, k provedení dalších důkazů a k výzvě stěžovatelce, aby se vyjádřila ke

svému zastoupení. Dne 10. 8. 2017 vyhlásil obvodní soud rozsudek, kterým uložil vedlejší účastnici povinnost zaplatit stěžovatelce částku ve výši 984 eur (výrok I), žalobu na zaplacení částky ve výši 9 016 eur zamítl (výrok II) a vedlejší účastnici uložil povinnost zaplatit stěžovatelce náhradu nákladů řízení (výrok III).

7. Městský soud rozhodl k odvolání stěžovatelky dne 19. 4. 2018 usnesením tak, že rozsudek obvodního soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení, neboť řízení bylo zatíženo vadou, když obvodní soud nejednal s právním zástupcem stěžovatelky, a dále z důvodu nesprávného právního posouzení kritéria významu řízení pro stěžovatelku. Dne 9. 8. 2018 vyhlásil obvodní soud rozsudek, v němž uložil vedlejší účastnici zaplatit stěžovatelce částku ve výši 3 523 eur (výrok I), žalobu na zaplacení částky ve výši 6 477 eur zamítl (výrok II) a vedlejší účastnici uložil povinnost zaplatit stěžovatelce náhradu nákladů řízení (výrok III). K odvolání stěžovatelky rozhodl městský soud rozsudkem ze dne 31. 1. 2019 tak, že rozsudek obvodního soudu ve výroku II změnil a uložil vedlejší účastnici povinnost zaplatit stěžovatelce částku ve výši 505 eur, jinak I. a II. výrok potvrdil (výrok I), dále rozhodl, že žádný z účastníků řízení nemá nárok na náhradu nákladů řízení (výrok II). Stěžovatelka podala ve věci dovolání, o němž Nejvyšší soud rozhodl dne 26. 5. 2020 tak, že je odmítl. Dne 18. 8. 2020 byla pod sp. zn. III. ÚS 2167/20 (rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz) odmítnuta ústavní stížnost stěžovatelky.

8. Stěžovatelka se následně žalobou podanou k obvodnímu soudu v době, kdy probíhalo dovolací řízení, které bylo ukončeno usnesením Nejvyššího soudu ze dne 26. 5. 2020 č. j. 30 Cdo 4032/2019-715, domáhala po vedlejší účastnici zaplacení částky ve výši 148 330 Kč, částky 1 000 Kč a částky 1 299 Kč s příslušenstvím, neboť dospěla k závěru, že výše popsané odškodňovací řízení vedené u obvodního soudu pod sp. zn. 19 C 218/2009, které v době podání žaloby trvalo 10 let, je nepřiměřeně dlouhé, čímž stěžovatelce vznikla nemajetková újma. Obvodní soud nyní napadaným rozsudkem č. j. 20 C 28/2018-233 ze dne 22. 5. 2020 rozhodl tak, že vedlejší účastnice je povinna zaplatit stěžovatelce částku rovnající se zákonnému úroku z prodlení z částky 6 375 Kč ve výši 8,5 % p. a. od 15. 2. 2018 do 10. 4. 2018, dále část doplatku zákonného úroku z prodlení z částky 71 500 Kč ve výši 0,45 % p. a. od 15. 2. 2018 do 10. 4. 2018 a částku 43 108 Kč spolu se zákonným úrokem z prodlení ve výši 8,5 % p. a. od 15. 2. 2018 do zaplacení do 15 dnů od právní moci rozsudku (výrok I), žaloba na částku ve výši 27 347 Kč a 150 000 Kč spolu se zákonným úrokem z prodlení ve výši 8,5 % p. a. za dobu od 15. 2. 2018 do zaplacení byla zamítnuta (výrok II) a vedlejší účastnici bylo uloženo nahradit stěžovatelce náklady řízení ve výši 26 684 Kč (výrok III).

9. Městský soud nyní napadeným rozsudkem řízení o odvolání, které podala vedlejší účastnice, zastavil (výrok I), rozsudek obvodního soudu v zamítavém výroku II o věci samé potvrdil (výrok II), rozsudek obvodního soudu ve výroku III změnil tak, že výše nákladů řízení stěžovatelky činí 47 254 Kč, jinak výrok III potvrdil (výrok III) a rozhodl, že žádný z účastníků řízení nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok IV).

10. Nejvyšší soud odmítl dovolání stěžovatelky podle § 243c odst. 1 občanského soudního řádu, neboť nebylo shledáno přípustným.

II. Argumentace stěžovatelky

11. Stěžovatelka rekapituluje průběh řízení vedeného u obvodního soudu pod sp. zn. 19 C 218/2009 a konstatuje, že spolu s dovolacím řízením a s řízením o ústavní stížnosti trvalo předmětné řízení celkem 10 let a 10 měsíců, což hodnotí jako naprosto extrémní délku řízení, *nota bene* šlo-li o odškodňovací řízení. Stěžovatelka dovozuje, že tato extrémní délka řízení byla zapříčiněna tzv. soudním ping-pongem, neboť obvodní soud rozhodl ve věci celkem pětkrát, městský soud pětkrát a Nejvyšší soud dvakrát. V rámci této bilance bylo stěžovatelce přiznáno zadostiučinění v celkové výši jistiny 120 983 Kč, a to částečně na základě plnění vedlejší účastnice a částečně na základě rozhodnutí soudů, které odůvodnily svá rozhodnutí

tak, že základní částku činila suma ve výši 17 000 Kč za rok, pročež z důvodu složitosti věci (velké množství důkazů) byla částka ponížena o 20 %, z důvodu instančnosti řízení byla částka ponížena o dalších 20 %, z důvodu velkého významu věci pro stěžovatelku s ohledem na její věk (soudní řízení bylo zahájeno ve věku 75 let a ukončeno v době, kdy stěžovatelka dosáhla věku 85 let) byla částka navýšena o 10 %, za postup soudů při vyřizování věci bylo připočteno 0 % a za postup stěžovatelky v řízení bylo připočteno taktéž 0 %.

12. Stěžovatelka brojí především proti tomu, že za postup soudů při vyřizování věci nebylo odškodnění vůbec navýšeno, což je však v rozporu s judikaturou Ústavního soudu [nálezy sp. zn. I. ÚS 2500/17 (N 193/87 SbNU 189) a sp. zn. IV. ÚS 1642/11 (N 191/63 SbNU 219)], jakož i s judikaturou Nejvyššího soudu (stanovisko sp. zn. Cpjn 206/2010 a rozsudky sp. zn. 30 Cdo 4540/2009, sp. zn. 30 Cdo 4584/2010 a sp. zn. 30 Cdo 1433/2020).

13. V souvislosti s výše uvedeným stěžovatelka brojí i proti závěru soudů, které dovodily, že odškodnění je nutno ponížit o 20 % z důvodu instančnosti řízení, ačkoliv soudní „ping-pong“ byl zapříčiněn neodborným rozhodováním soudů, nikoliv stěžovatelkou samotnou. I přesto tento fakt však bylo stěžovatelce odškodnění poníženo. Stěžovatelka považuje takové rozhodnutí za rozporné s principem proporcionality. Nejvyšší soud odmítnutím dovolání nerespektoval svou vlastní judikaturu (např. rozsudky sp. zn. 30 Cdo 2476/2015, sp. zn. 30 Cdo 3509/2018, sp. zn. 30 Cdo 1980/2019 a sp. zn. 30 Cdo 3379/2018).

14. Podle názoru stěžovatelky nemohou napadená rozhodnutí obstát ani ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), z níž zmiňuje především rozsudek ve věci *Žirovnický proti České republice* ze dne 8. 2. 2018, v němž je uvedeno, že řízení o kompenzaci nepřiměřené délky řízení je obvykle velmi jednoduché, neboť jde o posuzování práce soudce soudcem, kdy jde v podstatě pouze o práci se spisem. Zároveň je zdůrazněno, že při projednávání kompenzačního řízení musí být vyvinuta zvláštní péče.

15. Stěžovatelka taktéž poukazuje na základní částku odškodnění za jeden rok nepřiměřeně dlouhého řízení ve vztahu k valorizaci, kdy Nejvyšší soud dlouhodobě popírá moderní právní princip valorizace náhrady škody a svou dosavadní praxí konzervuje závěry z roku 2010. V tomto ohledu se jeví být částka ve výši 17 000 Kč za jeden rok nepřiměřeně dlouhého řízení nízká. Nejvyšší soud takto ignoruje zejména značný časový odstup od sjednocovacího stanoviska, zcela formalistický postup soudů při stanovení základní částky založený na uvedeném sjednocovacím stanovisku a ignoruje též podstatné změny okolností (zásada *rebus sic stantibus*) spočívající v podstatném nárůstu životní úrovně v České republice.

16. Stěžovatelka taktéž namítá, že soudy nesprávně posoudily úkon uplatnění nároku na náhradu škody v rámci předběžného projednání nároku, když jí tento úkon nepřiznaly ve výroku o náhradě nákladů řízení. Kdyby vedlejší účastnice uspokojila plně nárok na náhradu škody v zákonné lhůtě, tedy v době, kdy ještě není podána žaloba, pak je namístě formální výklad § 31 odst. 4 zákona o odpovědnosti za škodu a dovození, že takový úkon právní služby poškozenému hrazen není. Avšak za situace, kdy je poškozený nucen se domáhat svého nároku u soudu, pak se uplatnění náhrady škody zcela zjevně stává účelně vynaloženým úkonem právní služby. Na takový úkon je pak nutno hledět prizmatem § 142a občanského soudního řádu.

III. Vyjádření účastníků řízení

17. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejší účastnici řízení.

18. Městský soud ve svém vyjádření uvedl, že se zejména neztotožňuje s tvrzením stěžovatelky, že jí odškodnění bylo poníženo o 20 % z důvodu neodborného soudního rozhodování, neboť „zohlednění počtu soudních soustav je v souladu s ustálenou soudní judikaturou“ prosazovanou Nejvyšším soudem (např. stanovisko ze dne 13. 4. 2011 sp. zn.

Cpjn 206/2010). Jde-li o ponížení částky o 20 % z důvodu složitosti věci, účastník řízení uvedl, že existuje kromě právní složitosti i procesní složitost, neboť v posuzované věci byla prováděna řada listinných důkazů, zejména spisy jiných soudů, jejichž součinnost bylo nutno vyžádat, ve vztahu k účastníkům řízení pak byly prováděny opakované výzvy a soudy také rozhodovaly o řadě procesních návrhů samotných účastníků. Městský soud zdůraznil, že je zřejmé, že prodloužení řízení, k němuž dojde v důsledku toho, že se soudy musejí vypořádat s procesními prostředky podávanými účastníky řízení, nelze přičítat k tíži státních orgánů. Stát proto nemůže nést odpovědnost za průtahy, které nemají původ v povaze soudů a jejich institucionálním a organizačním vybavení. Jen průtahy přičitatelné státu mohou vést k závěru, že délka řízení byla nepřiměřená (např. rozsudek ESLP ve věci *Dostál proti České republice* ze dne 25. 5. 2004, bod 240 odůvodnění).

19. Jde-li o valorizaci, městský soud uvedl, že na přiměřenost výše základní částky zadostiučinění nemá vliv ani znehodnocení měny v důsledku inflace, ani změna kurzu měny, což vychází z judikatury Nejvyššího soudu.

20. Nepřiznání úkonu projednání nároku u příslušného úřadu má povahu neformálního předběžného projednání věci, které není regulováno žádnou zvláštní úpravou, a proto se ani nepředpokládá, že by měl být poškozený v této fázi řízení právně zastoupen. Ústavní soud též v zásadě akceptoval nepřiznání nákladů vzniklých právním zastoupením při vymáhání náhrady škody způsobené nezákonným rozhodnutím soudu u Ministerstva spravedlnosti neformálností uvedeného řízení (viz usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 12. 2011 sp. zn. III. ÚS 3120/11).

21. Městský soud tedy považuje ústavní stížnost stěžovatelky za zjevně neopodstatněnou.

22. Nejvyšší soud konstatoval, že ústavní stížnost je z převažující části opakováním argumentace uplatněné v dovolání, s níž se Nejvyšší soud řádně vypořádal v napadeném usnesení. Jde-li o tzv. soudní ping-pong, účastník řízení podotýká, že v takovém případě je nutno z hlediska kritéria postupu orgánu veřejné moci zkoumat, zda je tento postup v souladu s procesními pravidly. Dojde-li ke zrušení rozhodnutí z důvodu závažné vady (např. nepřezkoumatelnost rozhodnutí), potom je třeba takovou skutečnost při posuzování délky řízení zohlednit, zejména pak tehdy, dojde-li v důsledku této vady ke zjevnému prodloužení řízení. Ze skutkových zjištění městského soudu však nevyplynulo, že by v posuzované věci ke zrušení rozhodnutí z tohoto důvodu došlo.

23. Námitky, které se váží k judikatuře ESLP, vznesla stěžovatelka již v dovolání a Nejvyšší soud se s nimi vypořádal na str. 2 napadeného usnesení. Stěžovatelka dále směšuje dvě různá kritéria, a to kritérium složitosti věci přičitatelné jejímu projednání před více instancemi a kritérium postupu orgánu veřejné moci. Stěžovatelka se v ústavní stížnosti nikterak nevypořádává s argumentací k této otázce, kterou Nejvyšší soud rozvedl ve svém napadeném usnesení.

24. O významu inflace pro náhradu škody již v minulosti Ústavní soud rozhodoval a protiústavnost neshledal (viz např. usnesení ze dne 21. 6. 2016 sp. zn. II. ÚS 1712/16). Konečně otázku vážící se k nákladům řízení považuje Nejvyšší soud za opožděnou, neboť dovolání v této otázce nebylo objektivně přípustné podle § 238 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu, a tudíž ústavní stížnost k této otázce měla být podána ve lhůtě dvou měsíců od doručení rozhodnutí městského soudu.

25. Nejvyšší soud proto považuje ústavní stížnost za zjevně neopodstatněnou.

26. Obvodní soud Ústavnímu soudu zaslal toliko požadovaný spis, svého práva vyjádřit se k návrhu na zahájení řízení však nevyužil.

27. Vedlejší účastnice se k ústavní stížnosti nevyjádřila.

28. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat stěžovatelce výše uvedená vyjádření na vědomí a k případné replice, neboť obdržená vyjádření nepřinášejí nic nového nad rámec obsahu vyžádaného spisu sp. zn. 20 C 28/2018.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

29. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která se účastnila řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

30. Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí, jakož i řízení jim předcházející z hlediska stěžovatelkou v ústavní stížnosti uplatněných námitek a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

31. Jádro argumentace stěžovatelky tvoří námitka týkající se skutečnosti, že přiznané zadostiučinění bylo pokráceno o 20 % z důvodu procesní složitosti věci a o dalších 20 % z důvodu tzv. instančnosti řízení. Ústavní soud považuje obě tyto dílčí námitky za důvodné, jak bude uvedeno dále.

32. Ústavní soud uvádí, že ačkoliv zadostiučinění podle § 31a odst. 1 zákona o odpovědnosti za škodu není koncipováno toliko pro případy průtahů v řízení, je nepochybně účinným prostředkem, kterým zákonodárce vytvořil prostor pro následnou kompenzaci negativních důsledků porušení základního práva účastníka řízení na projednání věci v přiměřené lhůtě ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 a čl. 13 Úmluvy. Tento institut tak slouží naplňování ústavních záruk řádného procesu. Mají-li totiž soudy nebo správní orgány dostát své povinnosti a poskytnout jednotlivci, který se na ně obrátí v důvěře v jejich rozhodování, účinnou ochranu jeho právům, je zřejmé, že tak musí učinit v určitém (s ohledem na konkrétní okolnosti) přiměřeném časovém rámci. Bezdůvodné prodlužování řízení se může projevit v nejrůznějších formách újmy, a to nejen v jeho majetkové sféře, nýbrž též v jeho sféře osobnostní.

33. Složitost předmětu kompenzace se promítá i do způsobu určení, v jaké výši bude poskytnuta. Ustanovení § 31a zákona o odpovědnosti za škodu v tomto směru nedává k dispozici žádný jednoduchý vzorec, resp. žádnou exaktní metodu, nýbrž vymezuje určitá kritéria, jež musí být při úvaze příslušných orgánů o výši zadostiučinění zohledněna. Je namístě podotknout, že jejich posouzení je prvotně otázkou použití běžného zákona, k němuž je povolán v první řadě příslušný správní úřad, jenž při uplatnění nároku na zadostiučinění jedná za stát, a následně obecné soudy při rozhodování o žalobě proti státu, nebyl-li žadatel spokojen s přiznanou částkou. I zde je však nezbytné zdůraznit požadavek ochrany základních práv účastníků řízení, a to zejména principy rovnosti před zákonem a zákazu svévole, jež se promítají do způsobu, jakým tyto orgány musejí při posuzování jednotlivých nároků rozhodovat [viz nález Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012 sp. zn. IV. ÚS 1572/11 (N 45/64 SbNU 551)].

34. Soudy vycházely při stanovení konkrétní výše přiměřeného zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu ze zákonných kritérií zakotvených právě v § 31a odst. 3 zákona o odpovědnosti za škodu, neboť nemajetková újma měla vzniknout nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřeně dlouhém řízení před obvodním soudem vedeném pod sp. zn. 19 C 218/2009, pročež pro individualizaci přiměřeného zadostiučinění bylo nutno vzít v potaz následující kritéria: celkovou délku řízení, složitost řízení, jednání stěžovatelky jako poškozené, které přispělo k průtahům a k tomu, zda využila dostupných prostředků

způsobilých odstranit průtahy v řízení, dále postup orgánů veřejné moci (soudů) a význam předmětu řízení pro stěžovatelku jako poškozenou.

35. Při hodnocení zmíněných kritérií soudy vycházely z ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu (např. rozsudky ze dne 31. 5. 2012 sp. zn. 29 Cdo 2012/2010, ze dne 24. 11. 2015 sp. zn. 30 Cdo 2476/2015, ze dne 16. 8. 2011 sp. zn. 30 Cdo 3628/2010 a ze dne 23. 5. 2013 sp. zn. 30 Cdo 675/2013, které vycházejí ze stanoviska Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011 sp. zn. Cpjn 206/2010), z níž vyplývá, že složitost řízení zahrnuje ve své konkretizaci jednak počet instancí, v nichž byla věc řešena, a dále složitost věci samé o sobě, tedy okolnosti skutkové, právní a procesní. Jednotlivé důvody složitosti věci je třeba vnímat pro účely posouzení, zda došlo k porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě, a popř. i při úvaze o snížení základní částky přiměřeného zadostiučinění, samostatně, neboť každý z nich sám přispívá k prodloužení délky projednávání. Soudy by proto při posuzování kritéria složitosti řízení měly řádně odůvodnit, zda částku přiměřeného zadostiučinění snižují z důvodu složitosti skutkové, právní či procesní, nebo z důvodu, že řízení probíhá na více stupních soudní soustavy. Posledně uvedené hledisko vyjadřuje zásadu, že délka řízení prodlužovaná zásadně o dobu za řízení před další instancí, tj. o dobu potřebnou pro předložení věci přezkumnému soudu, pro jeho přezkumné posouzení a pro případné promítnutí výsledků přezkumu do dalšího postupu v řízení, je ospravedlnitelná.

36. S ohledem na výše uvedené tedy soudy dospěly k závěru, že ve věci stěžovatelky byla dána velká složitost věci spočívající zejména v tzv. procesní složitosti, neboť bylo nutno opakovaně vyžadovat spisy od jiných soudů, zasílat účastníkům řízení výzvy a provádět důkazní návrhy, což vedlo ke zkrácení nároku stěžovatelky o 20 %. Samostatnou otázku tvořila složitost věci spočívající v tzv. instančnosti řízení, neboť věc byla dvakrát vrácena Nejvyšším soudem k dalšímu řízení obvodnímu soudu, následně došlo ještě k soudnímu „ping-pongu“ mezi městským soudem a obvodním soudem. Z důvodu instančnosti řízení bylo stěžovatelce odškodnění tedy pokráceno o dalších 20 %. Takový náhled však Ústavní soud nesdílí.

37. V posuzované věci došlo k poměrně extrémnímu tzv. soudnímu ping-pongu, který se velmi zásadně promítl do celkové délky řízení. Stručně lze shrnout průběh řízení tak, že obvodní soud jako soud nalézací ve věci rozhodoval celkem pětkrát, městský soud rozhodoval taktéž celkem pětkrát, Nejvyšší soud rozhodoval třikrát. Již pouhý počet rozhodnutí ve věci je nadprůměrně vysoký, pročež již *prima facie* je zjevné, že jelikož ve věci Nejvyšší soud dvakrát zrušil rozhodnutí nižších soudů, muselo dojít k chybě v jejich rozhodovací činnosti, která nebyla zanedbatelná a měla, resp. mohla mít vliv na výsledek rozhodování. Při bližším zkoumání okolností tohoto soudního „ping-pongu“ Ústavní soud zjistil, že poprvé došlo ke zrušení rozsudků obvodního soudu ze dne 29. 7. 2010 č. j. 19 C 218/2019-53 a městského soudu ze dne 31. 3. 2011 č. j. 53 Co 567/2010-85 Nejvyšším soudem na základě rozsudku ze dne 16. 5. 2012 č. j. 30 Cdo 4501/2011 z důvodu nesprávného posouzení hmotněprávní otázky promlčení nároku na náhradu nemajetkové újmy, neboť obvodní soud a následně i městský soud posoudily tuto otázku v rozporu s konstantní judikaturou Nejvyššího soudu. Obvodní soud i městský soud nesprávně stanovily počátek běhu promlčecí doby, když nepřihlédly k tomu, že posuzované řízení ve věci stěžovatelky pokračovalo dovoláním a podáním ústavní stížnosti. Následně zrušil Nejvyšší soud rozsudek obvodního soudu ze dne 11. 1. 2013 č. j. 19 C 218/2009-147 a rozsudek městského soudu ze dne 18. 11. 2013 č. j. 53 Co 194/2013-185 svým rozsudkem ze dne 19. 3. 2015 č. j. 30 Cdo 2352/2014 pro existenci závažných právních vad, které spočívaly v tom, že obvodní soud ani městský soud nepostupovaly v souladu se stanoviskem Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011 sp. zn. 206/2010, neboť dle odůvodnění tohoto rozsudku aplikovaly *de facto* všechna kritéria pro individualizaci přiměřeného zadostiučinění buď nesprávně, anebo je neaplikovaly vůbec, neboť na základě prvního kasačního rozsudku sice uzavřely, že nárok stěžovatelky promlčen

není, nicméně zároveň konstatovaly, že nedošlo k nesprávnému úřednímu postupu. Následné řízení před nižšími soudy probíhalo však i nadále v duchu soudního „ping-pongu“, tentokrát již pouze mezi obvodním soudem a městským soudem, neboť obvodní soud rozhodl rozsudkem ze dne 16. 8. 2016 č. j. 19 C 2018/2019-355, v němž konstatoval, vázán právním názorem Nejvyššího soudu, že došlo k nesprávnému úřednímu postupu, avšak stěžovatelce nepřiznal žádné zadostiučinění. Dne 9. 1. 2017 pod č. j. 53 Co 497/2016-441 městský soud usnesením zrušil rozsudek obvodního soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení, pročež obvodní soud znovu rozhodl rozsudkem dne 10. 8. 2017 tak, že stěžovatelce částečně zadostiučinění přiznal. K odvolání stěžovatelky následovalo další zrušující usnesení městského soudu ze dne 19. 4. 2018, pročež obvodní soud dalším rozsudkem stěžovatelce přiznal relutární náhradu. Následovalo další rozhodnutí městského soudu v podobě rozsudku ze dne 31. 1. 2019, kterým městský soud ještě částečně změnil rozsudek obvodního soudu. Dále stěžovatelka podala neúspěšně dovolání a závěrem i ústavní stížnost odmítnutou pro zjevnou neopodstatněnost.

38. Z podrobné geneze posuzované věci je zjevné, že Nejvyšší soud svými rozsudky pod sp. zn. 30 Cdo 4501/2011 a sp. zn. 30 Cdo 2352/2014 zrušil napadená rozhodnutí obvodního soudu a městského soudu pro existenci zásadních právních vad, které zapříčinily nesprávné posouzení nároku stěžovatelky, když nejprve bylo konstatováno, že soudy nesprávně posoudily nárok stěžovatelky jako promlčený (důvod kasace rozsudkem Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 4501/2011) a následně nárok sice věcně posoudily, avšak nesprávně aplikovaly kritéria podle § 31a zákona o odpovědnosti za škodu, čímž dospěly k nesprávnému závěru, že ve věci stěžovatelky nedošlo k nesprávnému úřednímu postupu, konkrétně k nepřiměřené délce řízení. Takové vady v rozhodování soudů lze označit za zcela zásadní, jejichž výskyt svědčí o neefektivitě příslušného odškodňovacího řízení.

39. Ústavní soud na základě uvedeného zastává názor, že popsaný soudní „ping-pong“ nelze podřadit pod kritérium tzv. instančnosti řízení, které spadá pod kritérium složitosti věci, nýbrž že opakovaným rušením soudních rozhodnutí na základě nesprávného použití hmotného práva obvodním soudem a následně městským soudem (což vedlo ke dvěma zrušujícím rozsudkům Nejvyššího soudu) je nepřiměřená délka řízení přičitatelná státu v rámci kritéria spočívajícího v postupu orgánů moci veřejné – soudů. V posuzované věci došlo k projednání nároku stěžovatelky opakovaně ve všech instancích, což se však vymyká běžnému instančnímu projednání věci a svědčí o neefektivitě soudního systému. Tato skutečnost v konečném důsledku nemůže být kladena k tíži stěžovatelce, které z tohoto důvodu bylo pokráceno zadostiučinění o 20 %. Uvedené závěry ostatně vycházejí i z judikatury Nejvyššího soudu (viz např. rozsudek ze dne 5. 10. 2010 sp. zn. 30 Cdo 1328/2009), v níž Nejvyšší soud uvádí, že v rámci kritéria postupu orgánů moci veřejné je třeba zkoumat zejména, zda postup těchto orgánů v řízení odpovídá procesním pravidlům. Dojde-li v řízení ke zrušení rozhodnutí z důvodu jeho závažné vady, spočívající především v nepřezkoumatelnosti rozhodnutí nebo nerespektování závazného právního názoru, popř. v rozporu postupu orgánu veřejné moci, který vydání rozhodnutí předcházel, s procesními předpisy, je třeba takovou skutečnost při posuzování celkové délky řízení zohlednit, a to zejména tehdy, dojde-li v důsledku uvedeného pochybení orgánu veřejné moci ke zjevnému prodloužení řízení oproti stavu, kdy by orgán veřejné moci postupoval z procesního hlediska bezvadně. V posuzované věci tedy zjevně nešlo o nedodržení procesních pravidel, nýbrž norem hmotného práva, které byly použity v rozporu s jejich obecně přijímaným výkladem, resp. v rozporu s aktuální judikaturou Nejvyššího soudu, kterou jsou ovšem nižší soudy při výkonu své činnosti povinny znát. Ústavní soud upozorňuje, že je nerozhodné, zda došlo k soudnímu „ping-pongu“ z důvodu procesní chyby či z důvodu nesprávné aplikace hmotného práva, jako tomu bylo v posuzované věci. Obojí má totiž za následek neúměrné prodlužování soudního řízení, což ve svém důsledku může zasáhnout do základních práv účastníků takového řízení. Takové závažné pochybení soudů pak v kontextu posuzované věci nelze klást

k tíži stěžovatelce snížením výše zadostiučinění, nýbrž je naopak nutno zvážit bonifikaci stěžovatelky z důvodu této chyby státu v přiznané částce zadostiučinění.

40. Ústavní soud podotýká, že výše analyzovaná penalizace stěžovatelky odporuje taktéž judikatuře ESLP, který konstatoval, že je-li prodloužení délky řízení způsobeno opakovaným projednáním věci, má ESLP za to, byť není povolán k analýze kvality judikatury vnitrostátních soudů, že k navrácení věcí k novému řízení dochází obvykle proto, že se v rozhodnutích vyskytují chyby, jichž se nižší soudy dopustily. Opakování takových situací, kdy dochází k rušení rozhodnutí nižších soudů soudy vyšších instancí, považuje ESLP za závažný nedostatek soudního systému (viz např. rozsudek ESLP ze dne 31. 4. 2006 ve věci *Yurtayev proti Ukrajině*, stížnost č. 11336/02, bod 41 odůvodnění), přičemž lze zmínit, že závěr o nedostatečné efektivitě soudního systému při opakovaném projednání věci před nižšími soudy z důvodu zrušení rozhodnutí pro vady rozhodnutí nižších soudů ESLP konstatuje opakovaně (viz např. také rozsudek ze dne 25. 2. 2004 ve věci *Wierciszewska proti Polsku*, stížnost č. 41431/98, bod 46).

41. Uvedená pochybení obecných soudů ve věci stěžovatelky, která vedla k tzv. soudnímu ping-pongu a která jsou výsledkem nedostatečně efektivního soudního systému, kdy soudy neaplikují platné a účinné právní normy správně, resp. nerespektují právní názory vyjádřené v judikatuře a stanoviscích Nejvyšších soudu, a mají tedy původ v soudním systému, nelze ve výsledku klást k tíži stěžovatelce. Napadená rozhodnutí jsou proto rozporná s čl. 36 odst. 3 Listiny, který zaručuje každému právo na náhradu škody způsobené mu nesprávným úředním postupem, kterým v posuzované věci byla nepřiměřená délka soudního řízení, neboť odškodnění bylo stěžovatelce neodůvodněně zkráceno o 20 % z důvodu tzv. soudního ping-pongu přičitatelného státu.

42. Stěžovatelka dále rozporuje ponížení svého zadostiučinění z důvodu složitosti věci o 20 %, neboť kompenzační řízení je z povahy věci jednoduché, když jde toliko o práci se spisem. I tuto argumentaci považuje Ústavní soud za důvodnou. ESLP judikuje, že otázka délky řízení by za normálních okolností neměla být považována za zvlášť složitou. Kromě toho platí, že při projednávání případů, v nichž se účastníci řízení domáhají náhrady škody způsobené nepřiměřenou délkou řízení, se od státu vyžaduje zvláštní péče (viz např. rozsudek ESLP ze dne 21. 12. 2010 ve věci *Belperio a Ciarmoli proti Itálii*, stížnost č. 7932/04, bod 42). Ústavní soud proto zkoumal, zda řízení vedené u obvodního soudu pod sp. zn. 19 C 218/2009 vykazovalo zvláštní procesní složitost, která by odůvodňovala snížení zadostiučinění stěžovatelce o dalších 20 %. K závěru o zvláštní procesní složitosti tohoto řízení však Ústavní soud nedospěl. Městský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti právě takovou procesní složitostí argumentuje, když zejména poukazuje na to, že v řízení bylo nutno provést řadu listinných důkazů, zejména spisy jiných soudů, které bylo nutno v rámci součinnosti opakovaně vyžádat, zároveň vůči účastníkům byly opakovaně prováděny výzvy a soudy musely rozhodovat o řadě procesních návrhů účastníků. Ústavní soud však zjistil, že soudy žádnou zvláštní procesní aktivitu nevyvíjely, resp. musely vyvíjet procesní aktivitu, kterou si však zapříčinily primárně samy, neboť zvýšená procesní aktivita plynula především z toho, že ve věci docházelo opakovaně ke kasaci rozhodnutí. Z tohoto důvodu pak bylo nutné opakovaně vyžadovat součinnost jiných soudů a opakovaně rozesílat výzvy účastníkům řízení. Procesní aktivitu, která byla spjata s posouzením, zda byla délka řízení vedeného u obvodního soudu pod sp. zn. 19 C 218/2009 přiměřená či nikoliv, resp. jak byla naplněna kritéria § 31a zákona o odpovědnosti za škodu, nelze považovat za nadstandardní, a tudíž Ústavní soud neshledal opodstatnění pro další ponížení zadostiučinění o 20 % z důvodu tzv. procesní složitosti věci. Nelze považovat za ústavně souladné takové výsledné zadostiučinění, na jehož výši měla negativní vliv skutečnost, že stát fakticky profituje z neefektivity soudního řízení, za jehož efektivitu je přímo odpovědný. Ústavní soud tedy uzavírá, že taktéž ponížení zadostiučinění stěžovatelce z důvodu tzv. procesní složitosti věci je rozporné s čl. 36 odst. 3

Listiny, neboť Ústavní soud nezjistil žádnou nutnou nadstandardní procesní aktivitu soudů, vyjma procesní aktivity, která byla vázána na soudní „ping-pong“, k němuž ve věci došlo, který však nebyl nikterak zapříčiněn stěžovatelkou.

43. Stěžovatelka dále namítá, že základní částka odškodnění za jeden rok nepřiměřeně dlouhého řízení nebere na zřetel valorizaci, pročež Nejvyšší soud dlouhodobě popírá moderní právní princip valorizace náhrady škody a svou dosavadní praxí konzervuje závěry z roku 2010. Tuto námitku považuje Ústavní soud za nedůvodnou.

44. Ústavní soud předně podotýká, že touto námitkou se v minulosti již zabýval opakovaně [např. v nálezech ze dne 28. 3. 2011 sp. zn. I. ÚS 192/11 (N 55/60 SbNU 677) a ze dne 21. 9. 2011 sp. zn. I. ÚS 1536/11 (N 165/62 SbNU 449), nově viz usnesení ze dne 25. 5. 2021 sp. zn. III. ÚS 3385/20], pročež opakovaně odkázal na judikaturu ESLP, který shledal, že aby vnitrostátní prostředek nápravy bylo možno považovat za efektivní (a stát tím předešel mezinárodněprávní odpovědnosti za porušení Úmluvy), má výše zadostiučinění odpovídat tradicím, životní úrovni a právnímu systému dané země (viz rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 29. 3. 2006 ve věci *Apicella proti Itálii*, stížnost č. 64890/01, bod 78). Srovnání výše zadostiučinění přiznaného ESLP stěžovatelům z České republiky je problematické, jelikož při jeho stanovení hrají roli četné, obtížně srovnatelné faktory – nejen délka průtahů v soudním řízení, ale i druh řízení (civilní, trestní) či závažnost újmy prodlením způsobené.

45. Ústavní soud přisvědčil stěžovatelce v tom, že některé ukazatele životní úrovně se v České republice skutečně zvedly (např. průměrná hrubá mzda). Na druhou stranu, některé další ukazatele o zlepšení celkové ekonomické situace v České republice nesvědčí. Dle statistik Ministerstva práce a sociálních věcí žilo v České republice v roce 2009 pod hranicí chudoby 8,6 % obyvatel. V roce 2019 se počet obyvatel žijících pod hranicí chudoby zvýšil na 10,1% (viz materiál Vývoj vybraných ukazatelů životní úrovně v České republice v letech 1993–2019, Praha: Odbor rozpočtu a účetnictví Ministerstva práce a sociálních věcí, 2020, str. 75 a 76, dostupný na www.mpsv.cz). Dle Ústavního soudu je pro posouzení věci významné, že obecné soudy mají možnost k případné zásadní změně ekonomických poměrů ve společnosti přihlédnout [viz nález ze dne 9. 12. 2010 sp. zn. III. ÚS 1320/10 (N 247/59 SbNU 515)]. I když Nejvyšší soud stanovil základní pravidla pro výpočet výše přiměřeného zadostiučinění, a to mj. určením tzv. základní částky, resp. základního rozpětí, jde o důležité východisko, které však obecné soudy nižších stupňů nezbavuje povinnosti individuálního posouzení každého případu a v závislosti na něm stanovení adekvátního zadostiučinění, a to (eventuálně) i mimo rozpětí, jež stanovil Nejvyšší soud. Obecné soudy tak mají možnost individuálně posoudit výši spravedlivého odškodnění v jednotlivých případech, s tím, že není vyloučeno, aby přihlédly i k celkovým okolnostem věci (případně i k rostoucí životní úrovni v České republice). Ústavní soud považuje v současné době vymezenou částku za jeden rok průtahů ve výši 15 000 Kč až 20 000 Kč za přiměřenou a odpovídající životní úrovni. Ve věci stěžovatelky pak byl jeden rok průtahů ohodnocen částkou 17 000 Kč, což Ústavní soud považuje za přiměřené, a tuto částku proto nelze vzhledem k okolnostem případu považovat za extrémně nízkou.

46. Na základě výše uvedeného dospěl Ústavní soud k závěru, že napadenými rozhodnutími došlo k porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelky na náhradu škody způsobené jí nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny, pročež ústavní stížnosti mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí zrušil.

Č. 142
Posouzení předběžného opatření omezujícího komerční projev z hlediska práva na svobodu projevu, práva na podnikání a práva na soudní ochranu (sp. zn. II. ÚS 1440/21 ze dne 23. srpna 2021)

Při rozhodování o návrhu na nařízení předběžného opatření je třeba zabývat se i tím, zda zásah do základních práv účastníka řízení vyvolaný předběžným opatřením je přiměřený.

I na projev komerčního charakteru dopadají záruky plynoucí z práva na svobodu projevu dle čl. 17 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Tyto záruky se přiměřeně uplatňují i v řízení o předběžném opatření. Má-li být komerční projev předběžným opatřením omezen z důvodu tvrzené nepravdivosti, musí se obecné soudy vypořádat v míře odpovídající charakteru řízení o předběžném opatření s tím, zda lze skutkový základ příslušného komerčního projevu skutečně hodnotit jako nepravdivý.

Z práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny vyplývá i požadavek na řádné odůvodnění soudních rozhodnutí, který zahrnuje povinnost vypořádat se s námitkami účastníků řízení v míře odpovídající závažnosti příslušné námitky. Tento princip dopadá i na rozhodování o předběžných opatřeních, avšak s ohledem na charakter těchto rozhodnutí jsou požadavky na odůvodnění snížené. S námitkami účastníka řízení, že předběžné opatření nepřiměřeně zasahuje do jeho základních práv, je ovšem nezbytné se vypořádat.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida, soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatelky Kiwi.com, s. r. o., se sídlem Lazaretní 925/9, Brno, zastoupené JUDr. Bc. Zdeňkem Kučerou, Ph.D., advokátem, se sídlem Klimentská 1216/46, Praha 1, proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci č. j. 4 Cmo 38/2021-177 ze dne 17. 3. 2021 a usnesení Krajského soudu v Brně č. j. 17 Nc 1/2021-25 ze dne 5. 1. 2021, za účasti Vrchního soudu v Olomouci a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení a RYANAIR DAC, se sídlem Airside Business Park, Swords, Co. Dublin, Irsko, zastoupené Mgr. Zdeňkem Beránkem, advokátem, se sídlem Karlovo náměstí 671/24, Praha 1, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Vrchního soudu v Olomouci č. j. 4 Cmo 38/2021-177 ze dne 17. 3. 2021 a usnesením Krajského soudu v Brně č. j. 17 Nc 1/2021-25 ze dne 5. 1. 2021 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na svobodu projevu dle čl. 17 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo podnikat dle čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatelka zprostředkovává uzavírání smluv o letecké přepravě – na webu kiwi.com a v souvisejících aplikacích umožňuje svým zákazníkům mimo jiné rezervovat si a zakoupit letenky různých dopravců. Jedním z nich je i vedlejší účastnice, podnikající v oblasti letecké přepravy.

2. Vedlejší účastnice se obrátila na obecné soudy s návrhem na nařízení předběžného opatření před zahájením řízení ve věci samé dle § 74 a násl. občanského soudního řádu. Podle vedlejší účastnice totiž stěžovatelka nesprávně informuje své zákazníky – cestující, že nepředají-li stěžovatelce údaje k on-line odbavení do 24 hodin před odletem, musí se odbavit za značný poplatek na letišti. Vedlejší účastnice ovšem umožňuje cestujícím odbavení on-line až do dvou hodin před odletem. Stěžovatelka nadto předává vedlejší účastnici nesprávné osobní údaje o cestujících, a to konkrétně údaje o jejich e-mailu a bydlišti a identifikaci jejich platebních karet. Vedlejší účastnice tak nemůže přímo kontaktovat cestující a informovat je o podstatných událostech týkajících se letu, jako je změna času a místa odletu, ani jim předávat informace o omezeních v souvislosti s opatřeními proti onemocnění covid-19. Nemůže ani vracet cestujícím prostředky přímo na jejich účet, neboť disponuje pouze údaji o platební kartě užívané stěžovatelkou. Vedlejší účastnice přitom potřebuje přesné osobní údaje cestujících i kvůli plnění povinností plynoucích z nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004 ze dne 11. února 2004, kterým se stanoví společná pravidla náhrad a pomoci cestujícím v letecké dopravě v případě odepření nástupu na palubu, zrušení nebo významného zpoždění letů a kterým se zrušuje nařízení (EHS) č. 295/91 (dále jen „nařízení č. 261/2004“).

3. Krajský soud v Brně napadeným usnesením návrhu vedlejší účastnice vyhověl. Výrokem I uložil stěžovatelce povinnost „zdržet se poskytování věcně nesprávných informací o podmínkách letecké přepravy a dalších službách poskytovaných [vedlejší účastnicí], ve všech jazykových verzích webu kiwi.com a ve veškeré komunikaci a dokumentech, které [stěžovatelka] zasílá osobám, kterým prostřednictvím webu kiwi.com zprostředkovala uzavření smlouvy o letecké přepravě s [vedlejší účastnicí]“, zejména pak následující informace (zvýraznění vynecháno):

a) „Pokud se neodbavíte online, většina leteckých společností si účtuje vysoký poplatek. Rádi za vás online odbavení bezplatně vyřídíme a zašleme vám palubní lístky. Stačí, když nám zašlete údaje z pasu nebo průkazu totožnosti. […]

Co musím udělat? Přihlaste se ke své rezervaci a nejpozději 24 hodin před odletem poskytněte osobní údaje potřebné k online odbavení. Pokud nám tyto údaje neposkytnete včas, budete se muset odbavit přímo u letecké společnosti (viz níže). […]

Co bude následovat? Až od vás budeme mít všechny potřebné údaje, počkáme, než letecká společnost zpřístupní online odbavení. V závislosti na dané letecké společnosti bývá online odbavení dostupné jeden nebo dva dny před odletem. […]

Až to bude možné, odbavíme vás a e-mailem vám zašleme palubní lístky. Můžete si je také stáhnout na stránce Spravovat moje rezervace a v aplikaci Kiwi.com. […]

Co když Kiwi.com odbavení nezajišťuje? V takovém případě se budete muset odbavit sami přímo u letecké společnosti. Pokud letecká společnost nabízí online odbavení, můžete se odbavit na jejich webu. Budete k tomu potřebovat číslo rezervace (PNR). Číslo rezervace najdete na elektronické letence od Kiwi.com.

Některé nízkonákladové letecké společnosti vám za odbavení na letišti mohou účtovat poplatek. Pokud nám nejpozději 24 hodin před odletem neposkytnete své údaje a odbavíte se na letišti, budete tento poplatek muset zaplatit,“

které jsou uvedeny na webu kiwi.com;

b) „Abychom vás mohli odbavit, potřebujeme další informace o cestujícím. Kvůli celosvětovým cestovním omezením teď dopravci vyžadují víc informací. Přihlaste se co nejdřív ke své rezervaci

a poskytněte nám tyto informace. Bez těchto informací vás nebudeme moct odbavit a vy tak nejspíš budete na letišti muset zaplatit poplatek za odbavení.
Vyžadujeme informace. Zadejte dodatečné informace na stránce Spravovat moje rezervace, a to nejpozději do [údaj odpovídá 24 hodinám před odletem]. Tyto informace potřebujeme, abychom vás mohli odbavit online. Palubní lístky všech cestujících, kteří poskytnou své údaje, vám zašleme e--mailem nejpozději dne [údaj odpovídá dni zahájení letecké přepravy],“
které jsou uvedeny v e-mailu nazvaném „Potřebujeme další informace o cestujícím“;
c) „Zadejte dodatečné informace nejpozději do [údaj odpovídá 24 hodinám před odletem] na stránce Spravovat moje rezervace, abychom vás mohli odbavit online.“,
které jsou uvedeny na dokumentu „Elektronický lístek/přehled cesty“, připojeném k e-mailu nazvaném „Potvrzeno – elektronická letenka v příloze“;
d) „Minimálně jeden z cestujících se nestihl odbavit online. Tito cestující se musí odbavit přímo u letecké společnosti. Pokud se nebudou moct odbavit online, budou se muset odbavit na letišti.
Musíte se odbavit u letecké společnosti. Bohužel jste zmeškali lhůtu [údaj odpovídá 24 hodinám před odletem] pro nahrání údajů, takže jsme vás nemohli odbavit online. Palubní lístky získáte po odbavení přímo s aerolinkou. Letecká společnost si za odbavení může účtovat poplatek. […],“
které jsou uvedeny v e-mailu nazvaném „Musíte se odbavit u letecké společnosti“;
e) „Alespoň jeden z cestujících zmeškal online odbavení na další let a bude pravděpodobně muset uhradit poplatek za odbavení na letišti. Nezapomeňte si přinést tištěnou kopii elektronické letenky, protože dopravce ji může potřebovat.
Musíte se odbavit na letišti. Je nám líto, ale dne [údaj odpovídá 24 hodinám před odletem] uplynul konečný termín pro zadání údajů pro online odbavení. Palubní lístky získáte při odbavení na letišti. Dopravce si za tento typ odbavení může účtovat poplatek. […],“
které jsou uvedeny v e-mailu nazvaném „Musíte se odbavit na letišti“;
f) „Nezadali jste žádné údaje. Musíte se odbavit na letišti,“
které jsou uvedeny na dokumentu „Elektronický lístek/přehled cesty“, připojeném k e-mailu nazvanému „Musíte se odbavit u letecké společnosti“ či „Musíte se odbavit na letišti“.

4. Výrokem II krajský soud dále uložil stěžovatelce povinnost zdržet se předávání „nesprávných osobních údajů osob, kterým prostřednictvím webu kiwi.com zprostředkovala uzavření smlouvy o letecké přepravě s [vedlejší účastnicí], a to zejména údajů o e-mailu a bydlišti těchto osob a identifikaci jejich platební karty“.

5. Výrokem III krajský soud uložil stěžovatelce povinnost odstranit závadný stav, tedy „opravit věcně nesprávné informace o podmínkách letecké přepravy a dalších službách poskytovaných [vedlejší účastnicí], které již poskytla osobám, kterým prostřednictvím webu kiwi.com zprostředkovala uzavření smlouvy o letecké přepravě s [vedlejší účastnicí] a které ještě nezahájily leteckou přepravu; a dále opravit nesprávné osobní údaje osob, kterým prostřednictvím webu kiwi.com zprostředkovala uzavření smlouvy o letecké přepravě s [vedlejší účastnicí], a to zejména údajů o e-mailu a bydlišti těchto osob a identifikaci jejich platební karty, které již předala [vedlejší účastnici].

6. Výrokem IV pak krajský soud vedlejší účastnici uložil, aby do 30 dnů podala návrh na zahájení řízení ve věci samé.

7. Podle krajského soudu byla prokázána potřeba zatímně upravit poměry účastníků řízení. Kvůli jednání stěžovatelky není vedlejší účastnice schopna při řešení problémů vzniklých v souvislosti s leteckou přepravou poskytovat cestujícím potřebné informace a řádně plnit své finanční závazky. Stěžovatelka poskytuje cestujícím „nepravdivé informace o nutnosti odbavení na letišti“ a toto její jednání je v rozporu se zákonem č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů, a naplňuje znaky nekalé soutěže ve smyslu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Předmětné jednání ve svém důsledku může způsobovat vznik újmy jak na straně cestujících, tak u vedlejší účastnice. V kontextu této specifické věci je pak podle krajského soudu výjimečně namístě nařídit předběžné opatření, i když jím vedlejší účastnice fakticky uplatnila nároky, kterých by se měla domáhat ve věci samé. U jednání naplňujícího znaky nekalé soutěže je

totiž rozhodující hledisko zabránění vzniku či rozšiřování újmy účastníka tímto jednáním dotčeného. Konečně krajský soud uvedl, že dopad předběžného opatření do postavení stěžovatelky pokládá za „bezvýznamný v porovnání s důsledky, které je tvrzené nekalé jednání [stěžovatelky] způsobilé přivodit [vedlejší účastnici]“.

8. Stěžovatelka podala proti rozhodnutí krajského soudu odvolání. V něm mimo jiné označila návrh na vydání předběžného opatření za šikanózní, neboť jím vedlejší účastnice pouze usiluje o získání kontaktních údajů zákazníků, aby jim mohla nabízet své doplňkové služby, případně o potlačení konkurence. Vedlejší účastnice se přitom svým návrhem pokouší změnit léta trvající stav, který jí dříve nevadil. Stěžovatelka dále namítla, že cestujícím neposkytuje nepravdivé informace o nutnosti odbavení na letišti, ale obecně popisuje proces odbavení a nesděluje žádné informace týkající se vedlejší účastnice. Tvrzení, že většina leteckých společností si účtuje za odbavení na letišti poplatky, je pravdivé, stejně jako je pravdivá informace, že stěžovatelka nabízí zákazníkům odbavení zdarma do 24 hodin před odletem. Stěžovatelka poukázala i na to, že nabízí své služby v mnoha jazycích, a že změna informací je tak pro ni náročná. Při poskytování údajů o zákaznících vedlejší účastnici postupuje stěžovatelka v souladu s podmínkami smlouvy, kterou stěžovatelka se zákazníky uzavírá. Dle stěžovatelky pak z nařízení č. 261/2004 nevyplývá povinnost poskytovat vedlejší účastnici osobní údaje zákazníků bez jejich souhlasu. Pokud by stěžovatelka předala vedlejší účastnici kontaktní e-mail přímo na zákazníky, nedostávala by od vedlejší účastnice nezbytné zprávy a nemohla by zprostředkovávat svým zákazníkům komunikaci s vedlejší účastnicí – a tedy by jim nemohla poskytovat svůj produkt. Podstatná sdělení týkající se například změny času a místa odletu stěžovatelka automatizovaně poskytuje zákazníkům, nadto má vedlejší účastnice možnost se s nimi spojit i telefonicky.

9. Vrchní soud v Olomouci napadeným usnesením potvrdil rozhodnutí krajského soudu. Dle vrchního soudu není důvodná námitka, že se vedlejší účastnice snaží změnit stav, který po několik let akceptovala. Vedlejší účastnice se totiž již od poloviny roku 2020 domáhala u Zemského soudu v Hamburku vydání předběžného opatření a bylo jí vyhověno, situace navíc eskalovala z důvodu šíření koronaviru způsobujícího onemocnění covid-19, zejména pak mutace zjištěné na území Spojeného království na konci roku 2020. K problematice sdělování nepravdivých informací o odbavení vrchní soud uvedl, že „není správnou námitka [stěžovatelky], že tyto informace se nevztahují k [vedlejší účastnici], neboť je zcela evidentní, že je-li [vedlejší účastnice] dopravcem, tyto informace se k ní konkrétně vztahují“. Náklady, které stěžovatelce na základě předběžného opatření vzniknou kvůli povinnosti změnit poskytované informace v 35 jazycích, jsou vyvolány jejím jednáním v rozporu s právními předpisy.

10. Jde-li o problematiku poskytování osobních údajů zákazníků, je dle vrchního soudu podstatné, že stěžovatelka zákazníkům „nesděluje, že v důsledku zmocnění se například nebudou moci sami odbavit online, že jim dopravce nebude moci přímo poskytovat důležité informace, vrátit cenu za zrušenou přepravu, postupuje tedy v rozporu s právními předpisy na ochranu spotřebitele“. Z doložených konverzací mezi vedlejší účastnicí a cestujícími „je patrné, že [stěžovatelka] cestujícím neposkytuje včas a řádně potřebné informace a neplní vůči nim povinnosti stanovené právními předpisy, jako je vrácení ceny za zrušený let či informování o požadavcích pro ochranu bezpečnosti a zdraví“. Vedlejší účastnice je přitom povinna zpracovávat osobní údaje cestujících zejména proto, aby mohla plnit povinnosti podle nařízení č. 261/2004 a podle čl. 6 odst. 1 písm. b) a c) nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů; dále jen „GDPR“) je vedlejší účastnice oprávněna a povinna ke zpracování takových údajů, které dle čl. 5 odst. 1 písm. d) GDPR musí být přesné a v případě potřeby aktualizované. Proto musí stěžovatelka poskytovat vedlejší

účastnici správné osobní údaje cestujících. Není také pravda, že stěžovatelka nepředává vedlejší účastnici nesprávné osobní údaje, ale údaje, které se k zákazníkům nevztahují, neboť údaje o bydlišti, e-mailu a platební kartě jsou údaji, které se týkají konkrétních cestujících, jsou spojeny s jejich jménem a příjmením, jsou součástí identifikace konkrétních cestujících, mají dopad do jejich práv, proto jsou tyto údaje osobními údaji cestujících.

11. Co se přiměřenosti předběžného opatření týče, označil vrchní soud důsledky tohoto opatření pro stěžovatelku za „bezvýznamné“ ve srovnání s dopadem, který by jednání stěžovatelky mělo pro vedlejší účastnici.

12. Ústavní soud ze spisu vedeného krajským soudem zjistil, že Zemský soud v Hamburku nařídil 8. 10. 2020 předběžné opatření, kterým stěžovatelce zakázal informovat na webových stránkách cestující, kteří učinili rezervaci, o tom, že nepředají-li stěžovatelce veškeré údaje potřebné k odbavení ve lhůtě určené stěžovatelkou, musí se cestující odbavit na letišti, ačkoliv skrze webové stránky vedlejší účastnice se lze odbavit až do 2 hodin před odletem.

II. Argumentace účastníků

13. Podle stěžovatelky bylo napadenými rozhodnutími porušeno její základní právo na vlastnictví, právo na podnikání a právo na spravedlivý proces, zaručené čl. 10 odst. 1, čl. 26 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

14. Stěžovatelka namítá, že v řízení před obecnými soudy nebyla osvědčena potřeba zatímní úpravy poměrů účastníků řízení. Dále uvádí, že dle judikatury Ústavního soudu je třeba, aby předběžné opatření bylo přiměřené ve vztahu k osobě, vůči níž směřuje. Přiměřenost předběžného opatření však vedlejší účastnice neosvědčila. Stěžovatelka argumentuje, že v důsledku předběžného opatření je nucena změnit poskytované informace v desítkách jazyků. Pokud by měla poskytovat některé osobní údaje svých zákazníků již při rezervaci, nemohla by jim poskytovat své služby a bylo by jí bráněno ve výkonu podnikatelské činnosti. Při předání e-mailové adresy na zákazníka by již nemohla zprostředkovávat komunikaci s ním. Navíc vedlejší účastnici nejsou předávány nepravdivé osobní údaje, ale unikátní e-mailová adresa vytvořená stěžovatelkou pro zprostředkování komunikace mezi vedlejší účastnicí a zákazníkem. Poskytování údajů o platebních kartách pokládá stěžovatelka za obtížně technicky realizovatelné, není pak jasné ani to, o jaké údaje se má jednat a k jakému okamžiku mají být poskytovány. Stěžovatelka dále uvádí, že požadovaný údaj o bydlišti zákazníka nemá k dispozici. Další zprostředkovatelé letecké dopravy přitom dle stěžovatelky postupují ve své činnosti obdobně jako ona. Stěžovatelka namítá, že předběžná opatření jsou způsobilá ji připravit o veškerý zisk ze zprostředkování smluv s vedlejším účastníkem, tedy způsobit jí škodu ve výši stovek milionů korun. Zásah do jejích práv je tak ve zřetelném nepoměru k tomu, co má předběžné opatření ochránit. Konečně stěžovatelka podrobně argumentuje, že potřeba zatímní úpravy poměrů účastníků nebyla naléhavá s ohledem na to, že se jedná o roky trvající stav. Zemský soud v Hamburku, který rozhodoval o návrhu na předběžné opatření v roce 2020, se navíc zabýval pouze poskytováním některých informací cestujícím, tedy jen částí materie, jež byla předmětem řízení nyní.

15. Stěžovatelka uvádí, že údaje označené obecnými soudy za nepravdivé se vztahují „ke službě poskytované stěžovatelkou, která za cestující (její zákazníky) provede online odbavení u jednotlivých dopravců […]. Pokud cestující nesdělí stěžovatelce potřebné informace v jí stanovené lhůtě, informuje je stěžovatelka o nezbytnosti vyřízení online odbavení přímo u konkrétní letecké společnosti, s tím, že případně může být účtován poplatek za odbavení. Vedlejší účastník sám připouští, že poplatek účtuje v případě odbavení na letišti méně než dvě hodiny před odletem. Otázkou pravdivosti předmětných informací poskytovaných stěžovatelkou se však obecné soudy vůbec nezabývaly“.

16. Stěžovatelka dále poskytuje vedlejší účastnici e-mailovou adresu, kterou zákazníkovi (s jeho souhlasem) za účelem rezervace vytvoří. Činí tak však právě s ohledem na zájem a k přímé instrukci cestujícího, který je jejím zákazníkem a se kterým má stěžovatelka uzavřenou smlouvu. Veškerá komunikace od přepravců je automaticky zprostředkována cestujícím, a to přehledně, s možností zobrazení veškerých důležitých informací o všech zakoupených letech v rámci jednoho itineráře v rámci webové a mobilní aplikace stěžovatelky. Naprostá většina informací se dostane k zákazníkům ihned. Obdobně funguje proces spojený s platbami. Cestující zaplatí kartou za služby stěžovatelky, která následně prostřednictvím unikátní platební karty (zřízené se souhlasem zákazníka pro každou rezervaci zvlášť) uhradí cenu za letenku vedlejší účastnici či jinému dopravci. Případné refundace tak lze provést pouze směrem ke stěžovatelce, která je však vždy postoupí cestujícímu. V roce 2020 vedlejší účastnice téměř žádné peníze pro cestující stěžovatelce dobrovolně nevyplatila, stěžovatelka prostředky získávala na základě náročného vymáhání mimosoudními mechanismy platebních schémat.

17. Vrchní soud ve svém vyjádření označil ústavní stížnost za nedůvodnou. Obecné soudy se dle vyjádření zabývaly otázkami přiměřenosti předběžného opatření a naléhavosti a nezbytnosti zatímní úpravy poměrů, přičemž vrchní soud se ztotožňuje s názorem krajského soudu, že míru dopadu předběžného opatření do postavení stěžovatelky lze hodnotit jako bezvýznamnou v porovnání s důsledky, které je tvrzené nekalosoutěžní jednání stěžovatelky způsobilé přivodit vedlejší účastnici a spotřebitelům. Pokud jde o naléhavost zatímní úpravy poměrů účastníků, nad rámec úvah krajského soudu vrchní soud doplnil skutečnost, že vedlejší účastnice se již domáhala ochrany u Zemského soudu v Hamburku a že situace eskalovala koncem roku 2020 z důvodu šíření mutace nemoci covid-19 na území Anglie. Jednání stěžovatelky může vést ke vzniku škody na straně cestujících a je též způsobilé ovlivnit pověst vedlejší účastnice a způsobit jí kromě nemajetkové újmy i škodu na majetku.

18. Krajský soud odkázal na odůvodnění napadeného usnesení s tím, že potřebu zatímní úpravy poměrů účastníků „konkrétně a jednoznačně odůvodnil ve vztahu k nesprávným informacím, které stěžovatelka poskytuje cestujícím zejména v souvislosti s nutností odbavování na letišti“. Krajský soud rovněž odůvodnil, na základě jakých skutečností nařízené předběžné opatření považoval za přiměřený zásah do podnikání stěžovatelky. Napadené usnesení vrchního soudu pak krajskému soudu nepřísluší hodnotit. Krajský soud nicméně konstatuje, že si obě napadená usnesení neodporují. Stěžejní námitka stěžovatelky o nepřiměřenosti dopadu nařízeného předběžného opatření do jejího podnikání a o markantní újmě, která jí je nařízeným předběžným opatřením způsobována, byla obecnými soudy vypořádána i s poukazem na právní předpisy Evropské unie a na eskalaci vzájemných sporů mezi stěžovatelkou a vedlejší účastnicí, zapříčiněnou šířením nemoci covid-19. Argumentace stěžovatelky, že její obchodní model funguje po několik let, aniž by v předchozí době vedlejší účastnici jakkoli vadil, je dle krajského soudu irelevantní.

19. Vedlejší účastnice označila ústavní stížnost za zjevně neopodstatněný návrh ve smyslu § 43 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu. Námitky, které stěžovatelka předkládá v ústavní stížnosti, by mohly být důvodem pro zrušení předběžného opatření dle § 77 odst. 2 občanského soudního řádu, a tudíž návrh stěžovatelky nerespektuje subsidiární povahu ústavní stížnosti dle § 75 zákona o Ústavním soudu. Pro úplnost se však vedlejší účastnice vyjadřuje k návrhu i věcně.

20. Podle vedlejší účastnice stěžovatelka opakuje námitky uplatněné již u obecných soudů a Ústavní soud staví nepřípustně do role další instance v rámci soustavy obecných soudů. Ústavní soud přitom dle své ustálené judikatury přistupuje k přezkumu rozhodnutí o předběžných opatřeních zdrženlivě a pouze zkoumá, zda měla zákonný podklad (čl. 2 odst. 2 Listiny), zda byla vydána příslušným orgánem (čl. 38 odst. 1 Listiny) a zda nejsou projevem svévole (čl. 1 Ústavy a čl. 2 odst. 2 a 3 Listiny). V tomto světle pak napadená

rozhodnutí obecných soudů obstojí. Co se týče odůvodnění napadených rozhodnutí, vedlejší účastnice uvádí, že postačuje, jsou-li vypořádány alespoň základní námitky účastníka řízení, případně za podmínek tomu přiměřeného kontextu lze akceptovat i odpovědi implicitní.

21. Obecné soudy se dle vedlejší účastnice vypořádaly s otázkou přiměřenosti zásahu do práv stěžovatelky. Vyložily, že stěžovatelka porušuje povinnosti plynoucí z právní úpravy a zisků dosahuje při výkonu protiprávní činnosti. Ztráta takového zisku je tak důsledkem toho, že daná činnost je sama o sobě zakázaná. Jediná potenciální újma, která stěžovatelce může vzniknout v příčinné souvislosti s nařízením předběžného opatření, spočívá v nákladech na úpravu informací o službách vedlejší účastnice. Podle vedlejší účastnice nelze hovořit o zásahu do základních práv stěžovatelky, jelikož „stěžovatelka tato práva v souladu s ústavními předpisy ani nevykonává, a jedná se spíše o zneužití těchto práv k újmě druhých. Zneužití práva přitom nepožívá právní ochrany […] ani na ústavní úrovni“. Tvrdí-li stěžovatelka, že „v důsledku plnění povinností stanovených právními předpisy a uložených předběžným opatřením by nemohla poskytovat některé služby a že její produkt by se stal neúnosně chybový, může [vedlejší účastnice] pouze uzavřít, že stěžovatelka takové služby poskytovat ani nemá a že produkt založený na porušování právních předpisů je chybný již ze své vlastní podstaty“. Podle vedlejší účastnice další zprostředkovatelé letecké dopravy předávají dopravcům přesné osobní údaje cestujících; má-li stěžovatelka za to, že její konkurenti tak nečiní, může se domáhat ochrany u obecných soudů. Nařízení předběžného opatření je způsobilé zabránit vzniku újmy u velkého počtu osob a je s ním spojen i veřejný zájem, a to konkrétně zájem na ochraně spotřebitelů před klamavými obchodními praktikami; na zajištění, aby cestující jednali v souladu s přijatými opatřeními v oblasti bezpečnosti a ochrany veřejného zdraví; na řádném plnění povinností vyplývajících z nařízení č. 261/2004; na řádném plnění povinností v souvislosti se zpracováním osobních údajů; na zabránění vzniku, popřípadě rozšiřování újmy na straně spotřebitelů. Vedlejší účastnice je v důsledku pandemie nemoci covid-19 povinna zajistit, že jsou cestující seznámeni s důležitými požadavky na bezpečnost či ochranu zdraví či požadavky souvisejícími s prevencí šíření nemoci covid-19, a dále předávat orgánům veřejné moci kontaktní údaje cestujících za účelem jejich trasování či informování, že se během určitého letu mohli setkat s nakaženou osobou. Tyto povinnosti nemůže plnit, pokud jí stěžovatelka nepředává přesné osobní údaje cestujících. K rozhodnutí Zemského soudu v Hamburku vedlejší účastnice uvádí, že mělo osvědčit, že i soudy v jiných členských státech sankcionují jednání stěžovatelky z obdobných důvodů.

III. Hodnocení Ústavního soudu

A. K předběžným opatřením

22. V posuzovaném případě jsou předmětem přezkumu rozhodnutí obecných soudů o nařízení předběžného opatření. Ústavní soud přistupuje k přezkumu rozhodování obecných soudů o předběžných opatřeních zdrženlivě. Předběžná opatření jsou totiž dočasného charakteru (nadto mohou být zrušena i postupem dle § 77 odst. 2 občanského soudního řádu), nezasahují do práv a povinností účastníků řízení konečným způsobem ani jimi není předjímán výsledek řízení ve věci samé [viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 802/19 ze dne 4. 6. 2019 (N 106/94 SbNU 297), bod 13; nález sp. zn. I. ÚS 3169/19 ze dne 31. 3. 2020 (N 58/99 SbNU 173), bod 21 a násl.].

23. Vzhledem ke specifické povaze těchto rozhodnutí je Ústavní soud podrobuje pouze tzv. omezenému testu ústavnosti. Při něm zkoumá, zda předběžné opatření mělo zákonný podklad (čl. 2 odst. 2 Listiny), bylo vydáno příslušným orgánem (čl. 38 odst. 1 Listiny) a není projevem svévole či libovůle (čl. 1 Ústavy a čl. 2 odst. 2 a 3 Listiny) [viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 802/19 ze dne 4. 6. 2019 (N 106/94 SbNU 297), bod 14; nález sp. zn. II. ÚS 3524/19 ze dne 17. 12. 2019 (N 215/97 SbNU 293), bod 13; nález sp. zn. III. ÚS 4072/17 ze dne 5. 11.

2018 (N 178/91 SbNU 217), bod 18]. Dle judikatury Ústavního soudu je důvodem pro zrušení rozhodnutí o předběžném opatření také „flagrantní porušení zásad spravedlivého procesu“ [nález sp. zn. III. ÚS 1121/20 ze dne 11. 8. 2020 (N 163/101 SbNU 132), bod 13].

24. Při rozhodování o předběžných opatřeních „musí být poskytnuta ochrana jak tomu, kdo o vydání předběžného opatření žádá, tak v rámci ústavních pravidel i tomu, vůči komu předběžné opatření směřuje […]. Ochrana toho, proti komu má navrhované předběžné opatření směřovat, však nemůže dosáhnout takové intenzity, aby prakticky znemožnila ochranu oprávněných zájmů druhé strany“ [viz např. již nález sp. zn. II. ÚS 221/98 ze dne 10. 11. 1999 (N 158/16 SbNU 171); nález sp. zn. IV. ÚS 189/01 ze dne 21. 11. 2001 (N 178/24 SbNU 327); nález sp. zn. III. ÚS 3363/10 ze dne 13. 7. 2011 (N 131/62 SbNU 59)]. Tyto závěry jsou přijímány rovněž komentářovou literaturou, podle níž „zásah do práv předběžným opatřením […] musí být přiměřený navrhovatelem osvědčenému porušení jeho práv a právem chráněných zájmů, stejně tak musí být přiměřená i eventuální újma vzniklá z předběžného opatření dotčenému účastníkovi“ [LEVÝ, Jiří. Komentář k § 74. In: SVOBODA, Karel a kol. Občanský soudní řád. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 367–368; srov. obdobně JIRSA, Jaromír. Komentář k § 74. In: JIRSA, Jaromír a kol. Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha I. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 449; ČUHELOVÁ, Kateřina; PONDIKASOVÁ, Terezie. Komentář k § 74. In: LAVICKÝ, P. a kol. Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 242, v nichž se odkazuje na závěry judikatury Ústavního soudu].

25. Ústavní soud tak již zrušil rozhodnutí obecných soudů pro porušení práva na svobodu projevu v případě, kdy se obecné soudy nedostatečně zabývaly zásahem do této svobody [nález sp. zn. I. ÚS 3169/19 ze dne 31. 3. 2020, bod 28 a násl.; k zásahu do svobody projevu předběžným opatřením srov. též nález sp. zn. II. ÚS 1847/16 ze dne 1. 9. 2016 (N 161/82 SbNU 527), body 18 a 22]. Obdobně Ústavní soud již shledal porušení mimo jiné i práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny v situaci, kdy rozhodnutí o zamítnutí návrhu na nařízení předběžného opatření bylo zatíženo libovůlí [nález sp. zn. III. ÚS 4072/17 ze dne 5. 11. 2018 (N 178/91 SbNU 217), body 18–22].

26. Lze tedy shrnout, že při rozhodování o návrhu na nařízení předběžného opatření je třeba zabývat se i tím, zda zásah do základních práv účastníka řízení vyvolaný předběžným opatřením je přiměřený. V posuzovaném případě pak bylo úkolem obecných soudů zhodnotit, zda předběžné opatření představuje přiměřený zásah do práva stěžovatelky na svobodu projevu a do práva podnikat; povinností vrchního soudu pak bylo se v souladu s principy vyplývajícími z práva na soudní ochranu vypořádat s námitkami, které stěžovatelka k ochraně svých práv uplatnila. Obecné soudy též měly řádně odůvodnit, v čem konkrétně podle nich spočívá nezákonnost jednání stěžovatelky a které ustanovení podústavního práva měla stěžovatelka porušit.

B. Svoboda projevu

a) Obecné principy

27. Ustanovením čl. 17 odst. 1 Listiny je zaručena svoboda projevu. Ústavní soud již ve své judikatuře vyložil, že svoboda projevu dopadá i na projevy komerčního charakteru [k této kategorii obecně viz již nález sp. zn. I. ÚS 823/11 ze dne 6. 3. 2012 (N 44/64 SbNU 521), bod 31; dále viz např. nález sp. zn. II. ÚS 2051/14 ze dne 3. 2. 2015 (N 23/76 SbNU 325), bod 31; nález sp. zn. I. ÚS 4022/17 ze dne 11. 6. 2018 (N 110/89 SbNU 631), bod 37; obdobně ve vztahu k právu na svobodu projevu zaručenému čl. 10 Úmluvy již rozsudek pléna ESLP ve věci *markt intern Verlag GmbH a Klaus Beermann proti Německu* ze dne 20. 11. 1989 č. 10572/83, § 26].

28. Rovněž odborná literatura poukazuje na to, že svoboda projevu zahrnuje i ryze apolitické komerční projevy a mezi zásahy do svobody projevu zahrnuje i předběžné opatření zakazující zveřejnit obsah výrazně poškozující některé soutěžitele na trhu. Za legitimní cíle zásahu do svobody projevu, spočívajícího v omezení tohoto typu komerčních projevů, pokládá ochranu spotřebitelů, ochranu konkurentů (soutěžitelů), a tedy ochranu poctivé hospodářské soutěže [srov. např. BARTOŇ, Michal, HEJČ, David. Čl. 17 (Svoboda projevu a právo na informace). In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. Listina základních práv a svobod. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 510].

29. Projevy komerčního charakteru požívají snížené míry ochrany (viz již citovaný nález sp. zn. I. ÚS 823/11, bod 31; obdobně např. rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Mouvement raëlien suisse proti Švýcarsku* ze dne 13. 7. 2012 č. 16354/06, § 61; nebo rozsudek ESLP ve věci *Sekmadienis Ltd. proti Litvě* ze dne 30. 1. 2018 č. 69317/14, § 73 a 76, podle nichž státy požívají širšího, ale nikoliv neomezeného prostoru pro uvážení při regulaci komerčních projevů). Soudní rozhodnutí, které zakazuje komerční sdělení pouze pro nepodložené podezření z toho, že jde o sdělení nepravdivé, je zpravidla nepřípustným zásahem do svobody projevu [k rozdílu mezi skutkovými tvrzeními a hodnotovými soudy viz již nález sp. zn. I. ÚS 367/03 ze dne 15. 3. 2005 (N 57/36 SbNU 605); nález sp. zn. I. ÚS 823/11 ze dne 6. 3. 2012 (N 44/64 SbNU 521), body 23–24; nález sp. zn. II. ÚS 2051/14 ze dne 3. 2. 2015 (N 23/76 SbNU 325), bod 26; k přechodu mezi těmito dvěma mezními kategoriemi viz např. nález sp. zn. I. ÚS 3819/14 ze dne 20. 2. 2018 (N 27/88 SbNU 397), body 16–21].

30. Ústavní soud si je vědom specifik předběžných opatření, jak na ně již poukázal výše, jakož i rozhodování o nich. Zejména je třeba uvést, že skutečnosti, které jsou rozhodující pro uložení povinnosti předběžným opatřením, není třeba prokázat, ale postačí je alespoň osvědčit (§ 75c odst. 1 občanského soudního řádu), a že rozhodnutí ve věci předběžných opatření je nutno činit v krátkých lhůtách [zpravidla bezodkladně dle § 75c odst. 2 občanského soudního řádu, k tomu viz nález sp. zn. IV. ÚS 736/17 ze dne 10. 5. 2017 (N 76/85 SbNU 325), bod 8]. Přesto však musí být i v řízení o předběžném opatření, kterým má být zasaženo do svobody projevu, zohledněny principy vyplývající z práva na svobodu projevu, jak byly výše vyloženy, a to přiměřeně se zohledněním specifik předběžných opatření a řízení o nich.

31. Ústavní soud tedy shrnuje, že i na projev komerčního charakteru dopadají záruky plynoucí z práva na svobodu projevu dle čl. 17 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Tyto záruky se přiměřeně uplatňují i v řízení o předběžném opatření. Má-li být komerční projev předběžným opatřením omezen z důvodu tvrzené nepravdivosti, musí se obecné soudy vypořádat v míře odpovídající charakteru řízení o předběžném opatření s tím, zda lze skutkový základ příslušného komerčního projevu skutečně hodnotit jako nepravdivý.

b) Aplikace na posuzovanou věc

32. V posuzované věci krajský soud výrokem I napadeného usnesení, potvrzeného vrchním soudem, uložil stěžovatelce povinnost zdržet se poskytování tam vymezených informací, neboť dle krajského soudu jde o informace nepravdivé a zkreslující. Posuzované projevy se nijak netýkají otázek veřejného zájmu, jde toliko o komunikaci mezi stěžovatelkou a jejími zákazníky (cestujícími) v kontextu podnikání stěžovatelky. Jde tedy o komerční projev, na který se rovněž vztahují záruky svobody projevu, byť požívá snížené míry ochrany.

33. Obecné soudy implicitně zacházely se sděleními stěžovatelky jako se skutkovými tvrzeními. Sdělení stěžovatelky nicméně zahrnují – v některých výrocích – i určitý prvek hodnocení (např. hodnocení, že „většina dopravců“ si za jiné než on-line odbavení účtuje „vysoký“ poplatek), a tyto části, respektive výroky pak mají charakter hodnotících soudů se skutkovým základem (hybridních výroků). V posuzované věci nicméně nejde o rozhodující

faktor. Klíčové totiž je, že obecné soudy pokládají skutkový (faktický) základ těchto výroků za nepravdivý. Nepravdivost má spočívat v tom, že vedlejší účastnice umožňuje on-line odbavení až do 2 hodin před odletem, avšak v posuzovaných sděleních stěžovatelka pracuje s tím, že cestující musí údaje k odbavení poskytnout do 24 hodin před odletem.

34. Rozhodnutí obecných soudů jsou založena na dezinterpretaci posuzovaných výroků (sdělení) stěžovatelky. Její sdělení pod písm. a) až d) výše totiž vychází z toho, že cestující musejí jí jako zprostředkovateli předat relevantní údaje do 24 hodin před odletem, aby ona mohla tyto údaje zadat do systému vedlejší účastnice a provést on-line odbavení. V žádném ohledu z nich ovšem neplyne, že by on-line odbavení nebylo možné u vedlejší účastnice i v pozdějším čase. Přinejmenším ve sdělení pod písm. d) se naopak přímo pracuje s možností odbavit se samostatně, bez zprostředkování stěžovatelkou, on-line u vedlejší účastnice či jiné letecké společnosti.

35. Jde-li o výroky pod písmeny e) a f), ty nebyly obecnými soudy řádně hodnoceny v kontextu, v němž jsou učiněny. Pod písm. f) je tak stěžovatelce zakázáno v rámci e-mailu „Musíte se odbavit u letecké společnosti“ sdělovat, že se cestující musí odbavit na letišti. Na jiném místě tohoto e-mailu se ovšem hovoří i o možnosti on-line odbavení [srov. písm. d), kde je tento obsah uvedeného e-mailu výslovně citován]. Uvedený výrok je tak třeba hodnotit v tomto kontextu, což obecné soudy neučinily. Co se týče zbytku výroků pod písmeny e) a f), je na obecných soudech, aby znovu zhodnotily, v jakém kontextu jsou ze strany stěžovatelky činěny. Lze souhlasit s tím, že potenciálně problematická jsou sdělení vyvolávající dojem, že po uplynutí 24 hodin před odletem, kdy skončí možnost on-line odbavení u stěžovatelky, je již možné pouze odbavení na letišti, pokud by příslušný dopravce nabízel ještě možnost on--line odbavení cestujícími zdarma. Obecné soudy se však musejí znovu zabývat tím, zda předmětná sdělení mají tento charakter v kontextu, v němž jsou tato sdělení stěžovatelkou činěna. Je přitom na vedlejší účastnici jako navrhovatelce, aby osvědčila relevantní skutečnosti, usiluje-li o omezení daných projevů. V této souvislosti je vhodné podotknut, že Zemský soud v Hamburku předběžným opatřením z roku 2020, na něž obecné soudy odkázaly, zakázal stěžovatelce sdělovat zákazníkům (cestujícím), že po uplynutí lhůty 24 hodin před odletem se již musí odbavit na letišti. Problém tedy rovněž spočíval v absenci informace o tom, že cestující se mohou odbavit i samostatně on-line u příslušného dopravce, pokud takovou službu nabízí. Obecné soudy dosud řádně nezhodnotily, zda má některý z výroků stěžovatelky obdobný charakter.

36. Dále je třeba konstatovat, že výrok I rozhodnutí krajského soudu je zjevně excesivní i v rozsahu informací, které má stěžovatelka zakázáno poskytovat. Uvedený výrok, potvrzený vrchním soudem, je totiž formulován tak, že stěžovatelce je zakázáno poskytovat všechny tam uvedené informace, nikoliv pouze informace týkající se nutnosti on-line odbavení do 24 hodin před odletem. Pod písm. a) je tak například stěžovatelce zakázáno poskytovat rovněž sdělení: „Pokud se neodbavíte online, většina leteckých společností si účtuje vysoký poplatek. Rádi za vás online odbavení bezplatně vyřídíme a zašleme vám palubní lístky. Stačí, když nám zašlete údaje z pasu nebo průkazu totožnosti. […].“ Obecné soudy nepoukázaly na nic, co by odůvodňovalo tak široká omezení, k jakým bylo přistoupeno, a i toto je důvod pro zrušení výroku I v celém rozsahu.

37. Z těchto důvodů tak rozhodnutími krajského soudu a vrchního soudu bylo porušeno právo stěžovatelky na svobodu projevu.

C. Právo podnikat ve spojení s právem na soudní ochranu

c) Obecné principy

38. Podle čl. 26 odst. 1 Listiny má každý „právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost“. Jak Ústavní soud vyložil v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 93/20 ze dne 22. 6. 2021 (N 120/106 SbNU 300; 288/2021 Sb.), bodě 30, právo podnikat „v jádru znamená

svobodu vykonávat určitou výdělečnou činnost samostatně na vlastní účet a odpovědnost za účelem dosažení zisku bez toho, aby povinnosti a omezení, k této činnosti se vztahující, znemožňovaly její hlavní účel (*status negativus*)“.

39. Právo podnikat je jedním z těch základních práv, jichž se lze podle čl. 41 odst. 1 Listiny domáhat pouze v mezích prováděcích zákonů. Povaha práva podnikat je nicméně ambivalentní v tom smyslu, že toto právo sice vymezuje autonomní prostor pro jednotlivce, do něhož veřejné moci nepřísluší zasahovat bez splnění ústavním pořádkem vymezených požadavků (již zmíněný *status negativus*), ale současně je to do jisté míry i veřejná moc, která pozitivně formuje a stanoví podmínky pro výkon povolání a hospodářských činností, a vytváří tak samotné předpoklady pro výkon tohoto práva (*status positivus*), jak v obdobném kontextu Ústavní soud vyložil již v nálezu sp. zn. I. ÚS 504/03 ze dne 25. 11. 2003 (N 138/31 SbNU 227). Z toho pak vyplývá, že přípustná míra omezení práva podnikat dle čl. 26 odst. 2 a čl. 41 odst. 1 Listiny veřejnou mocí „je závislá na podílu veřejné moci na samotném konstituování určitého oboru či typu činnosti. Existují totiž činnosti, jejichž výkon je existencí a organizací veřejné moci dokonce podmíněn (*status positivus*), a pak již nelze hovořit o volném trhu a výše popsané svobodě v pravém slova smyslu (nejde již o pouhé umožnění jednotlivci svobodně vykonávat jím zvolenou činnost). […] Jinými slovy, jádro práva podnikat je modifikováno (oslabováno) tím více, čím silnější je veřejný zájem na kvalitě výkonu dotčené činnosti, a nejútlejší je právě u činností, které stát k zajištění svých úkolů přímo vytváří, a tím vyšší míra veřejnoprávní regulace (omezení práv jednotlivce plynoucích z čl. 26 odst. 1 Listiny) je z ústavního hlediska tolerovatelná“ [viz již citovaný nález sp. zn. Pl. ÚS 93/20, bod 31; srov. obdobně k negativním závazkům státu plynoucím z práva podnikat nález sp. zn. II. ÚS 2007/20 ze dne 5. 3. 2021 (N 45/105 SbNU 30), bod 29].

40. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu právo podnikat působí i jako objektivní hodnota ovlivňující výklad podústavního práva. I zákonné meze práva podnikat tedy musí být „stanoveny, vykládány a uplatňovány ústavně konformním způsobem“ [nález sp. zn. III. ÚS 2332/16 ze dne 17. 4. 2018 (N 74/89 SbNU 133), bod 37; obdobně např. nález sp. zn. II. ÚS 3101/18 ze dne 2. 5. 2019 (N 75/94 SbNU 10), body 18–19, nebo již nález sp. zn. IV. ÚS 27/09 ze dne 11. 9. 2009 (N 200/54 SbNU 489), bod 27]. Ačkoliv čl. 41 odst. 1 Listiny posiluje úlohu zákonodárce, aby prostřednictvím provádějících zákonů blíže upravil základní právo podnikat, neznamená to, že by byl zároveň poskytnut i obecným soudům širší prostor pro zásahy do tohoto základního práva.

41. K právu podnikat se vážou rovněž pozitivní závazky veřejné moci. Ústavní soud tak dovodil povinnost obecných soudů i ve vztazích mezi jednotlivci (horizontálních vztazích) „poskytnout ochranu podnikatelské činnosti, pokud je do ní zasaženo způsobem, který se příčí elementárním pravidlům férovosti a dobrým mravům soutěže“ [nález sp. zn. IV. ÚS 27/09 ze dne 11. 9. 2009 (N 200/54 SbNU 489), bod 27; obdobně nález sp. zn. II. ÚS 3101/18 ze dne 2. 5. 2019 (N 75/94 SbNU 10), bod 19]. Platí tedy, že „z ochranné funkce základních práv a svobod v této oblasti proto též plynou pozitivní závazky státu zajistit prostředí pro podnikání a jinou hospodářskou činnost zajišťující rovnost podmínek soutěže v tržním prostředí“ [nález sp. zn. III. ÚS 2332/16 ze dne 17. 4. 2018 (N 74/89 SbNU 133), bod 38].

42. Ve vztahu k řízení o předběžných opatřeních pak – obdobně, jako to Ústavní soud dovodil již v případě svobody projevu – platí, že i v tomto typu řízení je třeba zohlednit principy plynoucí z práva na podnikání. Má-li tedy být zasaženo předběžným opatřením do práva podnikat, je třeba zabývat se přiměřeností tohoto zásahu.

43. Z práva na soudní ochranu, zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny, pak plyne dle ustálené judikatury Ústavního soudu rovněž právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí. To zahrnuje povinnost vypořádat se se všem námitkami účastníků majícími vztah k projednávané věci v míře odpovídající jejich závažnosti [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 2903/14 ze dne 12. 5. 2015 (N 94/77 SbNU 377), bod 37; nález sp. zn. III. ÚS 1265/16 ze dne 19. 6. 2018 (N

114/89 SbNU 723), bod 58; nález sp. zn. I. ÚS 113/02 ze dne 4. 9. 2002 (N 109/27 SbNU 213); nález sp. zn. I. ÚS 593/04 ze dne 20. 12. 2005 (N 230/39 SbNU 443); nález sp. zn. II. ÚS 435/09 ze dne 2. 6. 2009 (N 129/53 SbNU 623); nález sp. zn. III. ÚS 3328/09 ze dne 29. 4. 2010 (N 99/57 SbNU 289); nález sp. zn. II. ÚS 2086/14 ze dne 16. 9. 2014 (N 170/74 SbNU 469), bod 34; či nález sp. zn. I. ÚS 2346/14 ze dne 25. 9. 2014 (N 177/74 SbNU 543), bod 14]. Rozsah povinnosti řádného (dostatečného) odůvodnění soudních rozhodnutí se ovšem odlišuje v závislosti mimo jiné na povaze daného rozhodnutí i okolnostech konkrétního případu [nález sp. zn. IV. ÚS 201/04 ze dne 5. 1. 2005 (N 3/36 SbNU 19), odkazující i na relevantní rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva; nález sp. zn. IV. ÚS 919/14 ze dne 10. 12. 2014 (N 225/75 SbNU 521), bod 14].

44. Ústavní soud ve své judikatuře vztahuje právo na řádné odůvodnění i na rozhodnutí o předběžných opatřeních [viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 1554/08 ze dne 15. 1. 2009 (N 12/52 SbNU 121)]. Rozhodování obecných soudů o předběžných opatřeních je ovšem rovněž nutno vnímat jako celek; proto například nedostatky odůvodnění rozhodnutí soudu prvního stupně mohou být zhojeny rozhodnutím odvolacího soudu [viz podrobněji nález sp. zn. II. ÚS 1263/16 ze dne 1. 8. 2016 (N 142/82 SbNU 269), body 13–15]. Námitky toho, proti němuž předběžné opatření směřuje, budou typicky obecným soudům předloženy až v odvolání, a proto je především úkolem odvolacího soudu se s nimi vypořádat způsobem odpovídajícím jejich závažnosti a specifikům řízení o předběžném opatření.

45. Z výše uvedeného lze tedy shrnout, že z práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny vyplývá i požadavek na řádné odůvodnění soudních rozhodnutí, který zahrnuje povinnost vypořádat se s námitkami účastníků řízení v míře odpovídající závažnosti příslušné námitky. Tento princip dopadá i na rozhodování o předběžných opatřeních, avšak s ohledem na charakter těchto rozhodnutí jsou požadavky na odůvodnění snížené. S námitkami účastníka řízení, že předběžné opatření nepřiměřeně zasahuje do jeho základních práv, je ovšem nezbytné se vypořádat.

d) Aplikace na posuzovanou věc

46. Výrokem II krajský soud dále uložil stěžovatelce povinnost zdržet se předávání „nesprávných osobních údajů osob, kterým prostřednictvím webu kiwi.com zprostředkovala uzavření smlouvy o letecké přepravě s [vedlejší účastnicí], a to zejména údajů o e-mailu a bydlišti těchto osob a identifikaci jejich platební karty“. I tento výrok byl potvrzen vrchním soudem. Obecné soudy se však nevypořádaly s námitkou stěžovatelky ohledně zásahu do jejího základního práva na podnikání, který předběžné opatření vyvolává.

47. Stěžovatelka při poskytování služeb svým zákazníkům figuruje rovněž jako prostředník, pokud jde o komunikaci mezi vedlejší účastnicí a zákazníky (cestujícími). Namítá přitom, že tuto službu by jim ovšem nemohla poskytovat, pokud by do systému vedlejší účastnice zadávala e-mail zákazníků (cestujících), a nikoliv vlastní e-mailové adresy, které pro jednotlivé zákazníky za tím účelem vytváří. Obdobně, má-li stěžovatelka zprostředkovávat i platbu ze strany zákazníků (cestujících), mohlo by dojít k problémům, pokud by v systémech vedlejší účastnice byly zadány údaje o platební kartě cestujícího, z níž však cena letenek hrazena nebude.

48. Obecné soudy se nevypořádaly s tím, že předběžným opatřením nařízeným pod bodem II by stěžovatelka musela významně omezit způsob, jakým poskytuje své služby zákazníkům (cestujícím), ani s otázkou, nakolik by vyžadované změny mohly ve svých důsledcích dokonce stěžovatelce zcela znemožnit poskytování této služby. Jde o zásah do ústavně zaručeného práva na podnikání ve smyslu svobody podnikání (zásah do statusu negativu), tedy do autonomního prostoru pro jednotlivce, a to na základě soudního rozhodnutí o předběžném opatření. Bylo již úkolem krajského soudu zvážit přiměřenost zásahu do práva stěžovatelky podnikat, neboť daný zásah je patrný již z toho, čeho se vedlejší účastnice

domáhala (byť krajskému soudu pochopitelně nemohla být známa argumentace stěžovatelky). Především však bylo povinností vrchního soudu se vypořádat s námitkou stěžovatelky k této otázce. To ovšem vrchní soud neučinil. Jeho jediná reakce k této otázce se totiž týká nutnosti změnit poskytované informace označené obecnými soudy za nepravdivé a zajistit si k tomu překlad do jiných jazykových verzí.

49. To platí obdobně i ve vztahu k problematice, zda z nařízení č. 261/2004 vyplývá povinnost poskytovat vedlejší účastnici požadované osobní údaje cestujících. Ač i v této souvislosti vznesla stěžovatelka námitku, omezil se vrchní soud pouze na obecný odkaz na toto nařízení s tím, že tato povinnost z něj plyne. To nelze ani v kontextu řízení o předběžném opatření označit za adekvátní odůvodnění.

50. Specificky ve vztahu k údaji o bydlišti bude namístě zabývat se i tím, zda stěžovatelka má uvedený údaj k dispozici, a současně tím, zda jej vedlejší účastnice skutečně potřebuje (což musí alespoň osvědčit).

51. Ústavní soud současně upozorňuje, že Zemský soud v Hamburku se v odkazovaném předběžném opatření otázkou osobních údajů cestujících vůbec nezabýval. Při zvažování, zda je namístě nařídit předběžné opatření týkající se poskytování osobních údajů cestujících, tak nemůže být uvedeným předběžným opatřením argumentováno.

52. Byť i na odůvodnění předběžného opatření nejsou kladeny takové podmínky jako na odůvodnění konečného rozhodnutí ve věci, je nezbytné, aby obecné soudy v případě zásahu do práv účastníka řízení předběžným opatřením jasně vyslovily, jaké konkrétní zákonné ustanovení dotčený účastník řízení (v tomto případě stěžovatelka) porušuje. Obecné soudy sice obecně odkazují na zákon o ochraně spotřebitele, aniž by však citovaly jeho konkrétní ustanovení, které měla stěžovatelka porušit. Dále se obecné soudy vůbec nezabývaly aktivní legitimací vedlejší účastnice k podání žaloby a návrhu na vydání předběžného opatření. Rovněž odkaz obecných soudů na porušení občanského zákoníku ze strany stěžovatelky je jen povšechný, neodkazující na konkrétní ustanovení a řádně nezdůvodňující, v čem konkrétně a které ustanovení občanského zákoníku mělo být stěžovatelkou porušeno.

53. Z výše uvedeného vyplývá, že obecné soudy se nedostatečně zabývaly dopady předběžného opatření do práva stěžovatelky na podnikání. Z těchto důvodů bylo napadenými usneseními porušeno základní právo stěžovatelky na podnikání ve spojení s právem na soudní ochranu.

54. Výrok III navazuje na výroky I a II a ukládá stěžovatelce odstranit „závadný stav“ vzniklý v rozporu s povinnostmi uloženými výroky I a II. Jelikož oba uvedené výroky neobstojí z důvodů vyložených výše, nemůže obstát ani výrok III. Výrok IV o povinnosti vedlejší účastnice podat návrh na zahájení řízení má akcesorickou povahu (bez vyhovění návrhu na předběžné opatření by nemohl být učiněn), a proto musí být rovněž zrušen.

D. Závěr

55. Napadenými usneseními bylo porušeno právo stěžovatelky na svobodu projevu dle čl. 17 odst. 1 Listiny a právo podnikat dle čl. 26 odst. 1 Listiny ve spojení s právem na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud z výše uvedených důvodů podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona napadená usnesení zrušil. Ústavní soud vyřídil ústavní stížnost přednostně a z toho důvodu již samostatně nerozhodoval o návrhu na odklad vykonatelnosti napadených usnesení [srov. obdobně např. nález sp. zn. II. ÚS 2007/20 ze dne 5. 3. 2021, bod 35; nález sp. zn. I. ÚS 2769/15 ze dne 15. 6. 2016 (N 115/81 SbNU 795), bod 63; nález sp. zn. III. ÚS 925/13 ze dne 4. 7. 2013 (N 115/70 SbNU 27)].

Č. 143
Neústavnost tzv. bezdoplatkových zón
(sp. zn. Pl. ÚS 40/17 ze dne 24. srpna 2021; 344/2021 Sb.)

Odpírají-li napadená ustanovení nárok na doplatek na bydlení některým osobám, jež jinak zákonná kritéria pro jeho poskytování splňují, a to jen proto, že tyto osoby chtějí bydlet v lokalitě, která byla obcí vyhlášena za „oblast se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů“, sledují cíl, který není rozumně (věcně) propojitelný s plošným snížením individuálního standardu přístupu k sociální dávce pomoci v hmotné nouzi podle čl. 30 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Takové podmínění vybočuje z ústavních limitů uplatňování základního sociálního práva, daných čl. 41 odst. 1 Listiny. Jeho ústavní neslučitelnost je pak prohlubována rozlišováním dopadů opatření na jednotlivé osoby na základě hlediska, které je nahodilé (okamžik nabytí titulu k bydlení v dané oblasti) a vede – v rozporu s čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny – k iracionálně nerovnému zacházení s žadateli o doplatek.

Posouzení otázky účelnosti a vhodnosti zákonné úpravy nezbytné pro to, aby jednotlivci mohli svá sociální práva a svobody také reálně uskutečňovat, je sice především věcí aktuálního zákonodárce, nicméně jeho uvážení podléhá určitým limitům vyplývajícím z nejvyšší ústavní hodnoty, jíž je lidská důstojnost. Zákonná úprava proto nesmí ústavně zaručená sociální práva fakticky popřít, musí být zachován jistý jejich minimální standard („nepodkročitelná mez“). Přestože jde tedy o otázky svou podstatou politické, zákonné provedení vyprazdňující esenciální obsah práva na pomoc v hmotné nouzi nedbá jeho podstaty a smyslu, jak ukládá čl. 4 odst. 4 Listiny.

Oslabování sounáležitosti obyvatel v obci vytváří prostor pro vznik jevu sociálního vyloučení a snaha obcí tomu alespoň v místním měřítku bránit nasazením nástrojů jejich samostatné působnosti je sama o sobě snahou ústavně konformní. Ústavně konformními musí však být i prostředky a postupy k tomu používané. Absenci pozitivního zákonného vymezení statusu občanství obce vazbou na místo pobytu nelze suplovat negativním vymezením, reálně (fakticky, nepřímo) anulujícím právo na pomoc nezbytnou pro zajištění bydlení jako jedné ze základních životních podmínek.

Působnost obce k regulaci sociálně nežádoucích jevů by mohla být aprobována přezkumem Ústavního soudu pouze v případě, kdyby její opatření svým normativním obsahem spadalo do rámce povaze práva na pomoc v hmotné nouzi vlastních hledisek, např. by upřesňovalo podmínky (definiční znaky) pro vznik nároku na doplatek na bydlení, vymezené v § 33 odst. 1 až 8 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o pomoci v hmotné nouzi“). Pro výklad připouštějící vazbu poskytování doplatku na neexistenci zvýšeného výskytu sociálně nežádoucích jevů v místě bydliště jejího příjemce, jak činí § 33 odst. 9 zákona o pomoci v hmotné nouzi, však Listina neskýtá oporu.

Může-li úřad práce jako orgán pomoci v hmotné nouzi v případech hodných zvláštního zřetele pro účely bydlení v ubytovacím zařízení podle § 33 odst. 6 zákona o pomoci v hmotné nouzi posuzovat – s využitím relevantní informace či doporučení pověřeného obecního úřadu –, zda je dáno sepětí osoby s obcí podle § 33c zákona o pomoci v hmotné nouzi, ztrácí obec vyloučením nároku takové osoby na doplatek v důsledku zavedení opatření obecné povahy možnost účinně ovlivnit diferenciaci mezi původci sociálně nežádoucích jevů a ostatními žadateli o doplatek, která je klíčem k prevenci vzniku vyloučených lokalit, narušování veřejného pořádku, tzv. sociální turistiky a obchodu s chudobou. Stát se tím zbavil důležitého nástroje k řešení sociální

situace jednotlivce ve prospěch restriktivního opatření, které sociální vyloučení osob může ještě prohloubit. V tomto smyslu se tak institut opatření obecné povahy míjí s cílem deklarovaným přijetím napadených ustanovení, na úkor ústavně šetrnějšího, individuální přístup podporujícího nástroje pro výkon obecní samosprávy, a jeho zákonná úprava je proto nejen neústavní, ale jeví se i nadbytečnou.

Napadená ustanovení jsou pouze projevem nesystémové reakce zákonodárce na dlouhodobě neuspokojivě řešený problém sociálního vyloučení bez trvalejších účinků. V rozporu s čl. 3 odst. 3 Listiny působí osobám, které uplatní svoji ústavně zaručenou svobodu pobytu podle čl. 14 odst. 1 Listiny, újmu na ústavně zaručeném právu na pomoc v hmotné nouzi, resp. působí újmu na využití této svobody těm, kteří upřednostní nárok na doplatek na bydlení.

Přestože Ústavní soud rozumí – v podmínkách absence zákona o sociálním bydlení – pocitům občanů obcí, kteří bez vlastního zavinění nyní „nemají zastání" při řešení problémů sociálně vyloučených lokalit svých obcí, nelze k věci přistupovat na úkor perspektivy sociální emancipace osob v hmotné nouzi a občanské soudržnosti (sociálního smíru) v obci.

Nález

Ústavní soud rozhodl pod sp. zn. Pl. ÚS 40/17 dne 24. srpna 2021 v plénu složeném z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Tomáše Lichovníka, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Pavla Šámala, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) o návrhu skupiny 17 senátorů Senátu Parlamentu České republiky, zastoupené Pavlem Uhlem, advokátem, sídlem Kořenského 1107/15, Praha 5, na zrušení § 33 odst. 9 a § 33d zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, za účasti Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a Senátu Parlamentu České republiky jako účastníků řízení a Veřejného ochránce práv a Krajského soudu v Praze jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Ustanovení § 33 odst. 9 a § 33d zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, se ruší dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů.

Odůvodnění

I. Předmět řízení

1. Ústavnímu soudu byl dne 6. 12. 2017 doručen návrh skupiny 17 senátorů Senátu Parlamentu České republiky (dále též jen „navrhovatelka") na zrušení § 33 odst. 9 a § 33d zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o pomoci v hmotné nouzi").

2. V průběhu řízení o tomto návrhu obdržel Ústavní soud dne 27. 4. 2018 návrh Krajského soudu v Praze (dále jen „krajský soud"), kterým bylo rovněž navrženo zrušení § 33 odst. 9 a § 33d zákona o pomoci v hmotné nouzi. Tento návrh byl z důvodu litispendence (§ 35 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu) usnesením ze dne 29. 5. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 29/18 odmítnut podle § 43 odst. 2 písm. b) ve spojení s § 43 odst. 1 písm. e) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon

o Ústavním soudu“). Ústavní soud se tak otázkou souladu napadených ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi, jejichž zrušení bylo podstatou odmítnutého návrhu, bude zabývat v (dříve zahájeném) řízení o nyní posuzovaném návrhu navrhovatelky, a to i z hlediska argumentace obsažené v pozdějším návrhu krajského soudu [srov. nález ze dne 27. 11. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 1/12 (N 195/67 SbNU 333; 437/2012 Sb.), všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou rovněž dostupná na https://nalus.usoud.cz]. Krajský soud tak podle § 35 odst. 2 zákona o Ústavním soudu má právo být v řízení o nyní posuzovaném návrhu vedlejším účastníkem.

3. Dne 22. 5. 2018 byl Ústavnímu soudu doručen návrh statutárního města Kladna, jehož jménem jedná Mgr. Milan Volf, primátor města, na přiznání postavení vedlejšího účastníka řízení s odůvodněním, že má právní zájem na výsledku řízení, neboť se rozhodl využít svého zákonného oprávnění a z titulu svého úřadu požádal Magistrát města Kladna o vydání opatření obecné povahy (dále jen „OOP“), kterým se stanoví oblast se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů na území statutárního města Kladna. OOP bylo vydáno dne 7. 12. 2017 pod sp. zn. OPŘ/4883/17. K návrhu bylo připojeno „Memorandum o společném zájmu“ ze dne 17. 5. 2018, jehož signatáři jsou města a obce, které vyjadřují vůli zúčastnit se argumentace pro zachování platného znění zákona o pomoci v hmotné nouzi. Uvedený návrh na přiznání postavení vedlejšího účastníka řízení byl usnesením Ústavního soudu ze dne 5. 6. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 40/17 odmítnut s odůvodněním, že zákon o Ústavním soudu je z hlediska vymezení účastníků a vedlejších účastníků řízení o zrušení zákonů a jiných právních předpisů postaven na zásadě legality, tj. příslušné subjekty získávají takové postavení přímo ze zákona. Tento okruh subjektů je nutno respektovat, neboť byl zákonodárcem volen tak, aby do určité míry odrážel principy, na nichž je vystavěn ústavní pořádek České republiky, tedy především princip demokratické legitimity orgánů státu, princip dělby moci a ochrany menšiny, a aby korespondoval se samotným předmětem řízení, tj. posuzováním souladu právních předpisů s ústavním pořádkem České republiky. Těmto principům odpovídá zákonné vymezení okruhu účastníků řízení o zrušení zákonů a jiných právních předpisů (§ 64 a 69 zákona o Ústavním soudu). V těchto případech nelze přiznat postavení vedlejšího účastníka osobám, které pouze prokáží právní zájem na výsledku řízení, a to ani podle § 28 odst. 3 zákona o Ústavním soudu. Proto již v minulosti obdobně Ústavní soud odmítl přiznat postavení vedlejšího účastníka řízení zájmovým skupinám, ačkoliv i ty mají na výsledku řízení právní zájem [srov. nález ze dne 20. 10. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 52/03 (N 152/35 SbNU 117; 568/2004 Sb.)]. Navíc, jak již zdejší soud v minulosti také konstatoval, v řízení o zrušení zákonů a jiných právních předpisů zákon o Ústavním soudu, s výjimkou případů nastalých v důsledku postupu podle § 35 odst. 2 a § 69 odst. 2 a 3 téhož zákona, institut vedlejšího účastenství nezná [srov. nález ze dne 26. 4. 2006 sp. zn. Pl. ÚS 37/04 (N 92/41 SbNU 173; 419/2006 Sb.)].

4. Rozhodnutím ze dne 15. 3. 2019 č. j. 037816/2019/KUSK Krajský úřad Středočeského kraje OOP o vyhlášení oblasti se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů na území statutárního města Kladna zrušil.

II. Napadená ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi

§ 33
Podmínky nároku na doplatek na bydlení
[. . .]

(9) Nárok na doplatek na bydlení nevznikne, pokud se byt, jiný než obytný prostor podle odstavce 6 věty první nebo ubytovací zařízení nachází v oblasti se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů vyhlášené opatřením obecné povahy podle § 33d. Ustanovení věty první se nepoužije na případy, kdy vlastnické právo nebo právo na užívání bytu, jiného než obytného prostoru podle odstavce 6 věty první nebo ubytovacího zařízení vzniklo před vydáním opatření obecné povahy podle § 33d.

[. . .]

§ 33d
Oblast se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů

(1) Obec, na jejímž území se nacházejí místa, ve kterých se ve zvýšené míře vyskytují sociálně nežádoucí jevy, může požádat pověřený obecní úřad, v jehož územním obvodu se tato místa nacházejí, o vydání opatření obecné povahy, jímž se vyhlašuje oblast se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů (dále jen „opatření obecné povahy“). Žádost musí obsahovat:

a) identifikaci míst, ve kterých se ve zvýšené míře vyskytují sociálně nežádoucí jevy, a

b) odůvodnění, v čem je spatřován zvýšený výskyt sociálně nežádoucích jevů; za sociálně nežádoucí jevy se považuje zejména porušování veřejného pořádku, nepříznivé vlivy působící na děti, výskyt osob pod vlivem návykové látky apod.

(2) Pověřený obecní úřad na základě žádosti podle odstavce 1 připraví návrh opatření obecné povahy. Pověřený obecní úřad projedná návrh opatření obecné povahy s Policií České republiky, má-li být opatření obecné povahy vydáno z důvodu zvýšeného výskytu narušování veřejného pořádku, s obecním úřadem obce s rozšířenou působností jako orgánem sociálně-právní ochrany dětí, má-li být opatření obecné povahy vydáno z důvodu zvýšeného výskytu nepříznivých vlivů působících na děti.

(3) Námitky proti návrhu opatření obecné povahy mohou podat pouze vlastníci nemovitostí, které se nacházejí v oblasti uvedené v návrhu opatření obecné povahy.

(4) Neshledá-li pověřený obecní úřad na základě vlastního posouzení, s přihlédnutím k výsledkům projednání s dotčenými orgány, doručeným připomínkám a námitkám, že se v místech uvedených v návrhu opatření obecné povahy ve zvýšené míře sociálně nežádoucí jevy nevyskytují, vydá opatření obecné povahy.

(5) Pověřený obecní úřad zruší opatření obecné povahy, požádá-li o to obec, jež podala žádost na jeho vydání.

(6) Žádosti podle odstavců 1 a 5 podává obec v samostatné působnosti.

III. Argumentace navrhovatelky

5. V úvodní části návrhu se navrhovatelka vyjadřuje k legislativnímu procesu, přičemž připomíná, že novela, jež vložila napadená ustanovení do zákona o pomoci v hmotné nouzi, byla přijata jako vládní návrh zákona. Napadená ustanovení nicméně nebyla součástí původního vládního návrhu a byla do něj vložena jako pozměňovací návrh v průběhu legislativního procesu v Poslanecké sněmovně. Návrh prošel opakovaným druhým čtením. Jeho písemné odůvodnění poukazovalo na potřebu zapojit do problematiky rozhodování o doplatku na bydlení obce a popisovalo možné způsoby použití zvoleného nástroje. Ústní odůvodnění bylo opřeno o informaci poskytnutou předkladateli starostou jedné obce v Plzeňském kraji o neúnosném stavu, jenž v této obci delší dobu panuje, kdy obytné domy, původně patřící státnímu zemědělskému podniku, byly odkoupeny osobami, které je pronajaly lidem fakticky výlučně žádajícím o dávky hmotné nouze, konkrétně doplatek na bydlení. Tím došlo k nadměrné koncentraci sociálně nežádoucích jevů do určité lokality a obec neví, jak situaci řešit. Předkladatel nalézá řešení v zabezpečení toho, aby konstrukcí vyplácení dávek v hmotné nouzi, především doplatku na bydlení, bylo bráněno vzniku lokalit s nadměrnou koncentrací sociálně nežádoucích jevů. Ve spolupráci se Svazem měst a obcí České republiky proto pozměnil původní koncept tak, aby pověřené obecní úřady získaly oprávnění vydat OOP, jímž se vyhlásí oblast se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů, v níž nebude novým žadatelům vyplácen doplatek na bydlení. Předkladatel vyslovil přesvědčení, že jeho pozměňovací návrh není v rozporu s Ústavou České republiky (dále jen „Ústava“). Kladně se k němu vyjádřil výbor pro sociální politiku, ministr práce a sociálních věcí vyjádřil negativní stanovisko odůvodněné značnou problematičností z hlediska správního i ústavního práva. Poslanecká sněmovna poté návrh novely zákona včetně pozměňovacího návrhu přijala a byl publikován ve Sbírce zákonů pod č. 98/2017 Sb. s účinností od 1. 6. 2017.

6. V souvislosti s věcnými důvody návrhu navrhovatelka poukazuje na to, že napadená ustanovení popírají princip obecné rovnosti podle čl. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 3 odst. 1 Listiny při realizaci práva na zajištění základních životních podmínek podle čl. 30 odst. 2 Listiny, dále jsou v rozporu se svobodou pohybu a pobytu

podle čl. 14 odst. 1 Listiny, brání kumulativnímu užití těchto práv, čímž porušují princip nepodmíněnosti ochrany lidských práv, zasahují do práva podnikat a popírají funkční principy právní oblasti, jíž jsou součástí, a neplní – navzdory zjevnému omezení práv a svobod – účel, který mají plnit.

7. K porušení principu rovnosti podle čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny navrhovatelka poukazuje na to, že napadená ustanovení regulující poskytování doplatku na bydlení osobám v hmotné nouzi jsou součástí zákonné úpravy sociálního práva, které navzdory omezení jeho vymahatelnosti dle čl. 41 odst. 1 Listiny dle výkladu Ústavního soudu jako součást ústavního pořádku čerpá svou legitimitu z potřeby chránit lidskou důstojnost. V této souvislosti odkazuje na závěry nálezu ze dne 12. 5. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 55/13 (N 93/77 SbNU 339; 170/2015 Sb.). Z toho vyvozuje, že je nutné testovat spolu s ústavností zákonné úpravy sociálních práv i rovnost v přístupu k nim, a to z hlediska účelu těchto práv, aby všichni občané žili v podmínkách, které jsou důstojné. Nenapadená ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi, která stanoví podmínky pro přiznání doplatku na bydlení, jsou pak nástrojem, jak na úrovni zákona implementovat povinnost státu předjímanou v čl. 30 odst. 2 Listiny, aby pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek, mohla být poskytnuta každému, kdo je v hmotné nouzi. Napadená ustanovení odebírají některým osobám právo na tento doplatek, byť jinak zákonné podmínky splňují, a to pouze z důvodu, že žijí v oblasti, která byla prohlášena – bez možnosti jejich procesní účasti – za „oblast se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů“, tedy úředně posvěcené „ghetto“ či chudinskou oblast, pozbývají právo na pomoc státu, jenž je za daných podmínek k jejímu poskytnutí zavázán. Objektivní skutečnost, která může být způsobena špatnou politikou obce nebo státu, se tak dotkne kolektivním způsobem chudých osob, které pozbydou z titulu místa pobytu právo na pomoc, aby si udržely minimální standard lidské důstojnosti. Taková právní úprava je dle navrhovatelky bezprecedentním útokem na lidskou rovnost a důstojnost.

8. K porušení svobody pohybu a pobytu podle čl. 14 odst. 1 Listiny navrhovatelka uvádí, že napadená ustanovení jsou formulována tak, že ten, kdo je beneficientem doplatku na bydlení, si nemůže – nechce-li přijít o nárok na doplatek – zvolit místo pobytu v oblasti, která je OOP prohlášena za „oblast se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů“. Odkazuje na smysl svobody pobytu, jejíž zachování je rovněž předpokladem ochrany lidské důstojnosti. Svoboda pobytu je sice reálně omezena finančními možnostmi každé osoby, není ovšem možné, aby v právu obstálo, že v určité lokalitě je možné žít pouze s určitým příjmovým nebo majetkovým statusem či příslušností k určité sociální skupině. Poskytnutí dávky podle navrhovatelky nemůže obsahovat podmínku, jejíž faktická podoba je: „v této oblasti, lokalitě či obci nesmíš bydlet, protože jsi chudý“. Svoboda pobytu může být ústavním pořádkem omezena, skutečnost, že někdo je chudý, však není přípustným důvodem pro omezení jeho svobody pobytu, neboť to není podřaditelné pod přípustné důvody omezení tohoto práva podle čl. 14 odst. 3 Listiny. Navrhovatelka zdůrazňuje, že snaha dosáhnout toho, aby chudí lidé v některých oblastech nebydleli, je z hlediska vývoje evropské civilizace historickým příznakem jevů, které jsou protikladné s hodnotami, na nichž je vystavěn současný demokratický a právní řád.

9. Rozpor s principem nepodmíněnosti výkonu práv navrhovatelka zdůvodňuje tím, že zákonodárce dává možnost obci vytvořit situaci, v níž dotčená osoba bude stát před otázkou, zda si zvolit svobodně místo pobytu, a ztratit tak nárok na pomoc v hmotné nouzi, nebo zda si zvolit možnost domoci se pomoci v hmotné nouzi, ale ztratit svobodu místa pobytu. Takové dilema je dle navrhovatelky nepřípustné, neboť stát nemůže svým občanům sdělit, že jim zajistí určité sociální právo garantující lidskou důstojnost pouze tehdy, pokud jim vezme část svobody a zakáže jim někde bydlet. Naopak jednotlivá práva bez druhých nemají sama o sobě smysl, protože v logice „*primum vivere, deinde philosophari*“ postrádá

ochrana základních práv, tedy i svobody pohybu a pobytu, smysl, pokud není dostatečně saturován sociální status osoby, která má základní práva požívat.

10. Navrhovatelka poukazuje i na porušení práva podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny, jakkoliv to se základními důvody návrhu nesouvisí. Napadená právní úprava překračuje dle jejího přesvědčení meze možností regulace práva podnikat, neboť jí jsou dotčeny všechny subjekty ve vymezené oblasti, bez ohledu na to, zda se chovají eticky či nikoliv.

11. Navrhovatelka konečně poukazuje i na to, že tradičním prvkem testu ústavnosti napadené normy je i její racionalita [nález ze dne 20. 5. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 1/08 (N 91/49 SbNU 273; 251/2008 Sb.)]. Smyslem poskytování dávek v hmotné nouzi je primárně zajištění minimálního standardu životní úrovně příjemců dávky, sekundárním cílem může být stanovení takových mechanismů, které příjemce vedou, motivují či jinak provázejí na cestě jeho sociální emancipace, aby k dosažení životního standardu nepotřeboval pomoc státu. Podle navrhovatelky napadená právní úprava není podřaditelná pod žádný z cílů právní úpravy, a to ani primární, ani sekundární, a nenaplňuje žádný jiný možný legitimní cíl. Upozorňuje na vývoj vzniku sociálně vyloučených lokalit, na postup obcí, které zahájily kroky k vytlačení vznikajících „ghett“ ze svých území, na což pak doplatily obce menší, kam se musely dotčené osoby vystěhovat, přičemž v souzené věci spatřuje pokus o legalizaci téhož skrze jiné prostředky. Stanovení politického či věcného cíle, jehož podstatou je, aby chudší lidé v nějaké oblasti nebydleli, však nevede k předcházení vzniku „ghett“, ale naopak k jejich vzniku na jiných a z hlediska potřeb sociální rehabilitace méně žádoucích místech. Původní problém se kromě přesunu v prostoru prohlubuje a neřeší. Naopak smysluplná sociální práce a integrace jedince musí být založeny na práci s jednotlivcem, a nikoliv na jeho vytlačení z určité lokality. Pro úspěšnou integraci je přitom mnohdy nezbytné, aby osoba, která se má integrovat, mohla zůstat v obci, kde má alespoň nějaké sociální vazby a zázemí. V této souvislosti navrhovatelka pouze na okraj konstatuje, že původní vládní návrh zákona obsahoval zavedení institutu motivačního plánu shodou okolností pod stejným označením § 33d (sněmovní tisk č. 783/0, Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, VII. volební období: Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon o pomoci v hmotné nouzi). Takové nástroje považuje navrhovatelka na rozdíl od nástrojů represivních za nosné. Napadená ustanovení se tak zcela vymykají ústavně požadované racionalitě, neboť se míjejí s účelem normy či oblasti práva, do které byla vsazena, a dokonce příslušný problém prohlubují. V testu racionality proto nemohou obstát.

IV. Vyjádření účastníků řízení, vedlejších účastníků řízení a vyjádření vyžádaná Ústavním soudem

12. Ústavní soud podle § 69 odst. 1, 2 a 3 zákona o Ústavním soudu zaslal návrh oběma komorám Parlamentu České republiky a dále vládě a Veřejné ochránkyni práv jako orgánům, které jsou, resp. byly oprávněny vstoupit do řízení jako vedlejší účastníci. Přihlédl rovněž ke stanovisku krajského soudu, kterému bylo přiznáno postavení vedlejšího účastníka, a nad tento rámec si ještě vyžádal vyjádření ministra práce a sociálních věcí a ministryně pro místní rozvoj.

IV./a Vyjádření komor Parlamentu České republiky

13. Poslanecká sněmovna se ve vyjádření v souladu se svou zavedenou praxí omezila na popis průběhu zákonodárného procesu, který vedl k přijetí novely zákona o pomoci v hmotné nouzi obsahující napadená ustanovení. Konstatovala, že návrh zákona před svým vyhlášením prošel ústavně předepsaným postupem, obě komory Parlamentu s ním vyslovily souhlas, byl podepsán příslušnými ústavními činiteli a řádně vyhlášen. Ponechala na Ústavním soudu, aby posoudil otázku protiústavnosti napadených ustanovení.

14. Senát ve svém vyjádření poukázal na to, že napadená ustanovení vzešla z novely zákona o pomoci v hmotné nouzi vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 98/2017 Sb. Návrh zákona byl Poslaneckou sněmovnou postoupen Senátu dne 13. 2. 2017. Organizační výbor Senátu jej dne 14. 2. 2017 přikázal k projednání výboru pro zdravotnictví a sociální politiku a ústavně-právnímu výboru. Předlohou se zabýval i výbor pro územní rozvoj, veřejnou správu a životní prostředí. Dne 22. 2. 2017 přijal výbor pro zdravotnictví a sociální politiku usnesení, kterým doporučil Senátu vrátit návrh zákona Poslanecké sněmovně s komplexním pozměňovacím návrhem. Úprava byla vrácena do podoby předložené vládou. Ústavně-právní výbor téhož dne doporučil Senátu návrh zákona zamítnout. Výbor pro územní rozvoj, veřejnou správu a životní prostředí se předlohou zabýval dne 1. 3. 2017 a doporučil Senátu vrátit návrh zákona Poslanecké sněmovně ve znění pozměňovacích návrhů, jejichž předmětem bylo vypuštění napadených ustanovení § 33 odst. 9 a § 33d zákona o pomoci v hmotné nouzi. Senát projednal návrh zákona dne 8. 3. 2017 na 5. schůzi. Proběhlá debata se týkala především podmínek pro vznik nároku na doplatek na bydlení, zachování možnosti obcí ovlivnit tuto skutečnost a problému vytváření oblastí s nekontrolovatelným zvýšením výskytu sociálně nežádoucích jevů. Senátor JUDr. Miroslav Antl odůvodnil doporučení ústavně-právního výboru zamítnout návrh zákona tím, že „… má návrh spoustu zásadních chyb“. Senátor RNDr. Miloš Vystrčil hovořil o problémech vyplácení doplatku na bydlení, kdy dochází k jeho zneužívání majiteli ubytoven, místopředsedkyně Senátu Mgr. Miluše Horská a senátor Mgr. Jiří Dienstbier vyslovili pochybnosti o ústavní konformitě úpravy oblasti se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů a konstatovali potřebnost přijetí zákona o sociálním bydlení. Senátor Mgr. Jiří Dienstbier ve svém vystoupení připomněl, že není možné, aby člověk v situaci, když se dostane do hmotné nouze, nárok na podporu měl a jiný člověk ve stejné situaci nárok na podporu neměl pouze na základě toho, kde obec vydá OOP. Senátor Jaroslav Zeman k dané problematice uvedl, že kdo chce, ten pracovat může, ústavnost pro něj není žádné měřítko, ať rozhodne Ústavní soud. Po rozpravě Senát přijal usnesení č. 108, kterým návrh zákona schválil ve znění postoupeném Poslaneckou sněmovnou.

IV./b Vyjádření vlády České republiky

15. Vláda sdělila, že na své schůzi konané dne 14. 3. 2018 po projednání příslušného materiálu přijala usnesení č. 162, kterým rozhodla, že nevyužije svého práva vstoupit do řízení o předmětném návrhu skupiny senátorů.

IV./c Vyjádření Veřejné ochránkyně práv

16. Veřejná ochránkyně práv vstoupila do řízení jako vedlejší účastník podáním ze dne 28. 2. 2018; její vyjádření bylo Ústavnímu soudu doručeno dne 23. 3. 2018. V jeho úvodu Veřejná ochránkyně práv připomněla, že ze své pozice pravidelně podává připomínky k návrhům na změny právních předpisů týkajících se pomoci v hmotné nouzi. Napadená ustanovení byla včleněna do zákona č. 98/2017 Sb. pozměňovacím návrhem poslance Ing. Vladislava Vilímce a nebyla předmětem připomínkového řízení, takže nemohla své výhrady vyjádřit před jeho přijetím. Zákon byl v Poslanecké sněmovně přijat potřebnou většinou poslanců i přes nesouhlasné stanovisko vlády a přes pochybnosti o ústavní konformitě návrhu vyjádřené ministryní práce a sociálních věcí. Veřejná ochránkyně práv sdílela a sdílí obdobné pochybnosti, které nevyvrátila ani praktická aplikace nového institutu obcemi a orgány veřejné moci. S návrhem skupiny senátorů na zrušení napadených ustanovení se plně ztotožnila.

17. Vzhledem k tomu, že se Veřejná ochránkyně práv obávala nepříznivých dopadů nové právní úpravy na sociální situaci konkrétních osob v hmotné nouzi, zahájila komunikaci s dotčenými orgány státní správy a vyžádala si pravidelné zasílání aktuálních údajů

o vydaných OOP. V několika případech vedlo vyhlášené opatření již ke ztrátě nároku na doplatek na bydlení u konkrétních osob, jejich množství však bude narůstat. Podstatnější vliv opatření spočívá v jeho odrazujícím účinku, neboť jeho vydání odrazuje osoby v hmotné nouzi od stěhování do vyhlášené oblasti a takto je nepřímo nutí hledat si bydlení jinde. Poukazuje na konkrétní případ klientky z Moravskoslezského kraje, kdy jí existence OOP znemožnila přestěhování do místa, kde měla rodinné vazby a příslib zaměstnání.

18. Veřejná ochránkyně práv poukázala především na rozpor napadených ustanovení s právem na pomoc v hmotné nouzi nezbytnou k zajištění základních životních podmínek podle čl. 30 odst. 2 Listiny, jehož součástí je i doplatek na bydlení, který lze za zákonných podmínek poskytnout na nájemní, vlastnickou i jinou formu bydlení (podnájem či ubytovnu). S odkazem na metodologii přezkumu ústavnosti zásahu do sociálních práv poukazuje na konkrétní dopad napadených ustanovení do života lidí, kteří se nově přestěhují do vyhlášené oblasti se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů, kterým je ztráta možnosti získat dávku na bydlení, jež kompenzuje buď veškeré náklady, nebo jejich podstatnou část. Lidé v hmotné nouzi, kteří se nastěhují do ubytovny ve vyhlášené oblasti, tím přijdou o doplatek na bydlení jako jedinou pomoc státu s úhradou nákladů na bydlení, osoby v hmotné nouzi, které se nastěhují do bytu ve vyhlášené oblasti, v němž se nemohou přihlásit k trvalému pobytu, přijdou o veškerou dávkovou pomoc s úhradou nákladů na bydlení a důsledkem přestěhování osoby do bytu ve vyhlášené oblasti, v němž se přihlásí k trvalému pobytu, je ztráta doplatku na bydlení, který může krýt podstatnou část nákladů na bydlení.

19. Veřejná ochránkyně práv považuje za součást podstatného obsahu práva na pomoc v hmotné nouzi podle čl. 30 odst. 2 Listiny i zajištění dostupného přiměřeného bydlení. Odnětí doplatku na bydlení jako jediné dávky nebo dávky přispívající k úhradě podstatné části nákladů bydlení v důsledku existence OOP může vést v konkrétním případě k faktickému vyprázdnění části práva na pomoc v hmotné nouzi vztahující se k zajištění bydlení. Napadená právní úprava tak nepřípustně zasahuje do podstatného obsahu práva na pomoc v hmotné nouzi. Stát totiž v současné době osobám v hmotné nouzi či v bytové nouzi právo na přiměřené bydlení jiným způsobem než prostřednictvím doplatku na bydlení nezajišťuje.

20. Veřejná ochránkyně práv se dále zabývá otázkou, zda zásah do esenciálního obsahu práva na pomoc v hmotné nouzi je odůvodněn naprostou výjimečností aktuální situace, která by takový zásah ospravedlňovala. Cíl omezení základního práva, který spatřuje v zamezení zvýšenému výskytu sociálně nežádoucích jevů, lze v obecné rovině považovat za legitimní, otázkou však je, zda je zvolené opatření vůbec způsobilé zamýšlených účinků dosáhnout. Z praktické aplikace napadeného institutu je zřejmé, že OOP má zatím spíše preventivní účinek, takže schválená právní úprava tento cíl plní. Je však již méně zřejmé, zda tímto odrazujícím efektem bude dosaženo hlavního cíle sledovaného předkladatelem, a to snížit stávající výskyt sociálně nežádoucích jevů a omezit tzv. byznys s chudobou, neboť místo spáchání přestupku či trestného činu, který je jedním z příznaků těchto jevů, nemusí být totožné s bydlištěm pachatele. Tím může být dotčena i osoba, která žije ve vyhlášené oblasti, ale není v hmotné nouzi apod. O způsobilosti OOP dosáhnout snížení výskytu sociálně nežádoucích jevů zamezením nároku na doplatek na bydlení pro nově příchozí osoby v hmotné nouzi má tak značnou pochybnost. Omezení tzv. byznysu s chudobou pak nebude možné naplnit vydáním OOP ve městech, kde jsou byty či ubytovny pronajímané sociálně vyloučeným osobám situovány v různých částech města, tedy i v oblastech, na které OOP nedopadá. Napadená úprava tak neobstojí ani ve druhém kroku testu proporcionality.

21. Dle Veřejné ochránkyně práv neobstojí napadená úprava ani ve třetím kroku testu proporcionality – zjištění potřebnosti (nutnosti) přezkoumávaného prostředku omezení ústavně zaručeného práva, tedy posouzení, zda zákonodárce nemohl zvolit jiný, stejně účinný, avšak základní právo méně omezující prostředek. Poukazuje na cíl vládního návrhu novely zákona o pomoci v hmotné nouzi, do něhož byla později poslaneckým pozměňovacím

návrhem doplněna napadená ustanovení a jímž bylo podle důvodové zprávy sledováno „blíže vymezit pojem ‚důvody zvláštního zřetele hodné´, které jsou nutné k tomu, aby osoba v hmotné nouzi získala nárok na doplatek na bydlení v prostoru, který není zkolaudován k trvalému bydlení“ (v praxi jde převážně o ubytovny). Tím se měla jednak posílit právní jistota žadatelů o tuto dávku, jednak se mělo zabránit koncentraci osob ohrožených sociálním vyloučením do míst, kde je vysoká nezaměstnanost a nízké ceny nemovitostí. Přijetím vládního návrhu zákona bylo do zákona o pomoci v hmotné nouzi začleněno nové ustanovení § 33c odst. 2, podle něhož se zkoumá sepětí osoby s obcí, v níž tato osoba žádá o doplatek na bydlení. Ve vztahu k poskytování doplatku na bydlení v ubytovnách tedy již v zákoně o pomoci v hmotné nouzi existuje prostředek, jehož cílem je také omezení nároku na doplatek na bydlení pro osoby, které nemají žádný vztah k obci, v níž chtějí bydlet. Institut OOP tak není v těchto případech potřebný, ale je nadbytečný a duplicitní.

22. Napadená právní úprava neobstojí dle názoru Veřejné ochránkyně práv v testu potřebnosti ani ve vztahu k poskytování doplatku na bydlení v bytech, neboť si lze představit řadu šetrnějších řešení směřujících k omezení dávkové podpory osob, které nejsou spjaty s obcí, kde dávku žádají v bytech na jejím území. V prvé řadě je to zvýšení faktické dostupnosti bydlení v podobě stanovení jednoznačné povinnosti státu či veřejnoprávních korporací zajišťovat dostupné přiměřené bydlení osobám v bytové nouzi (tzv. sociální bydlení), neboť absence takových bytů je hlavní příčinou rozvoje tzv. byznysu s chudobou. Obce dostatek bytů pro osoby ohrožené sociálním vyloučením nenabízejí, a pokud ano, způsob jejich přidělování často osoby s nízkými příjmy vylučuje (např. přidělování prostřednictvím licitace). Veřejná ochránkyně práv je přesvědčena, že bez vytvoření systému státem garantovaného sociálního bydlení nemůže dojít k uspokojivému řešení byznysu s chudobou. Další možností je důslednější zavedení stropu na výši doplatku na bydlení např. prostřednictvím státem garantovaných „cenových map“ maximální výše nájemného, do níž by bylo možno doplatkem na bydlení přispět.

23. Zavedení institutu OOP tak dle názoru Veřejné ochránkyně práv problém „byznysu s chudobou“ vyřešit nemůže, tento zvolený prostředek k ochraně veřejného pořádku a k zamezení zneužívání dávek považuje za nejméně vhodný, přičemž může přinést řadu nežádoucích důsledků. Opatření může totiž dopadnout i na „starousedlíky“ v případě jejich přestěhování do jiného bytu v dané lokalitě. Dalším nežádoucím účinkem OOP může být tzv. domino efekt, tedy stěhování osob do jiných oblastí a měst, které následně z obavy ze zvýšení koncentrace osob ohrožených sociálním vyloučením také vydají OOP, a takto dojde k postupnému zablokování dávkové pomoci ve všech přilehlých lokalitách, např. na území kraje, čímž dojde k úplnému či částečnému odepření dávkové pomoci. Druhotným nepříznivým efektem pak může být zhoršení vztahů mezi samotnými obcemi, což přispěje ke zhoršení sociálního smíru a zvýšení stigmatizace osob v hmotné nouzi.

24. Dospěje-li Ústavní soud k závěru, že napadená ustanovení obstojí v testu potřebnosti, pak je třeba odpovědět na otázku, zda zásah do práva jednotlivce na pomoc v hmotné nouzi není nepřiměřeným ve vztahu k ochraně veřejného pořádku a veřejného zájmu na zamezení obchodu s chudobou. Veřejná ochránkyně práv přitom shledává nepřiměřenost v plošnosti OOP, tj. v nemožnosti jeho individualizace, a dále v tom, že stát neřeší sociální situaci jednotlivce prostřednictvím pomoci v hmotné nouzi, ale restriktivním opatřením, které může mít naopak za důsledek prohloubení jeho sociálního vyloučení, přičemž zákonodárce mohl zvolit mírnější prostředky omezení práva na pomoc v hmotné nouzi. Není přitom naplněn požadavek existence naprosto výjimečné situace, která by zásah do esenciálního obsahu práva na pomoc v hmotné nouzi ospravedlňovala.

25. Veřejná ochránkyně práv upozorňuje i na nepříznivé dopady do postavení osob, které na vyhlášeném území bydlí, vlastní nemovitosti nebo provozují podnikatelskou činnost, kdy může dojít ke snížení tržní hodnoty nemovitostí nacházejících se v dané lokalitě, „špatná

adresa“ může mít vliv na podnikatelskou činnost vyvíjenou ve vyhlášené oblasti a sekundárně může mít vliv i na rozvoj obce jako takové. I samotná skutečnost, že osoba bydlí na „špatné adrese“, může znamenat její stigmatizování ve společenských vztazích. Uvedené důsledky pak mohou podle jejich intenzity znamenat zásah do vlastnického práva podle čl. 11 Listiny, do práva podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost podle čl. 26 odst. 1 Listiny, do práva na lidskou důstojnost, osobní čest, dobrou pověst a ochranu jména podle čl. 10 odst. 1 Listiny či do práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny.

26. Z uvedených důvodů Veřejná ochránkyně práv navrhla, aby Ústavní soud napadená ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi nálezem zrušil.

IV./d Argumentace krajského soudu

27. Krajský soud jako vedlejší účastník podal návrh na zrušení sporných ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi v souvislosti s řízením vedeným u něj pod sp. zn. 54 A 30/2018 ve věci navrhovatele Mgr. Jana Kašpara, který se návrhem podle části třetí hlavy druhé dílu sedmého zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, domáhal zrušení OOP Magistrátu města Kladna ze dne 7. 12. 2017 č. j. OPŘ/4883/17, jímž byla vymezena oblast se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů na celé území statutárního města Kladna. Mgr. Jan Kašpar ve svém návrhu uplatňuje obsáhlou ústavněprávní argumentaci, která dovozuje rozpor napadeného OOP s ústavně zaručenými právy a svobodami, a to se svobodou pohybu a pobytu podle čl. 14 odst. 1 Listiny, právem na zajištění základních životních podmínek podle čl. 30 odst. 2 Listiny, právem vlastnit a za rovných podmínek užívat majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny a právem podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny, vše v kombinaci s právem na rovnost všech lidí v jejich důstojnosti podle čl. 1 Listiny. Tato argumentace se z podstatné části překrývá s argumentací uplatňovanou navrhovatelkou (zastoupenou týmž advokátem). Krajský soud dospěl k závěru, že dotčená ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi jsou v rozporu s ústavním pořádkem, a v souladu s čl. 95 odst. 2 Ústavy předložil Ústavnímu soudu návrh na jejich zrušení, přičemž odkázal na návrh navrhovatelky, s nímž se v podstatném rozsahu ztotožnil.

28. Nad uvedený rámec krajský soud doplnil, že za ústavně problematický považuje především paušální dopad OOP na všechny potenciální žadatele o doplatek na bydlení, což je v logice § 33d odst. 1 zákona o pomoci v hmotné nouzi odůvodněno výskytem sociálně nežádoucích jevů v oblasti, kde žijí, aniž by mělo jakýkoliv význam to, zda tito žadatelé mohli či mohou výskyt sociálně nežádoucích jevů ovlivnit. I kdyby krajský soud pominul namítané dotčení ostatních ústavních práv, z hlediska práva na zajištění základních životních potřeb podle čl. 30 odst. 2 Listiny, do něhož OOP zjevně zasahuje (když v konečném důsledku připravuje jeho adresáty o střechu nad hlavou, neboť jim odnímá dávku pomoci v hmotné nouzi, bez níž nejsou schopni ve své sociální situaci nést náklady spojené s vlastním bydlením), musí OOP, resp. právní úpravu, o niž se opírá, poměřit tzv. testem rozumnosti [nález ze dne 27. 3. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 7/17 (N 55/88 SbNU 727; 81/2018 Sb.)]. Pochybnosti vyjadřuje již ve vztahu k tomu, zda sporná právní úprava nezasahuje samu podstatu práva na zajištění základních životních podmínek. Bezdomovectví jako důsledek neschopnosti zajistit si bydlení z vlastních prostředků bez možnosti získat pomoc v podobě doplatku na bydlení již není podle názoru krajského soudu stavem, v němž jsou zajištěny základní životní potřeby člověka, a právní úprava by neměla cíleně prostor pro jeho vznik otevírat. Institut OOP zjevně postrádá racionalitu. Podle předkladatele návrhu je jeho důvodem zabránit příchodu sociálně nepřizpůsobivých osob žádajících doplatek na bydlení. Takto prezentovanému důvodu však přijatá právní úprava neodpovídá, neboť omezení v něm stanovená dostatečným způsobem nezajišťují, že přijaté opatření skutečně zasáhne původce těchto sociálně nežádoucích jevů, resp. alespoň zabrání jejich dalšímu rozšiřování. Naopak má významný potenciál zasáhnout

v nemalé míře oběti těchto nežádoucích jevů či osoby, které s těmito jevy nemají nic společného. Nelze totiž klást „automaticky“ rovnítko mezi žadatele o doplatek na bydlení a původce sociálně nežádoucích jevů, neboť tyto skupiny se překrývají jen částečně. Mezi žadatele o doplatek na bydlení se zjevně řadí i senioři, matky samoživitelky, rozvedení rodiče s malými dětmi, osoby tělesně postižené či osoby o ně pečující, osoby postižené domácím násilím a další osoby, které představují nepominutelnou část žadatelů o doplatek na bydlení, aniž by musely mít jakýkoliv podíl na vzniku sociálně nežádoucích jevů. Není však nereálná ani situace, kdy se např. vyloučená lokalita nachází mimo město a přestupková a kriminální činnost problematické části obyvatel dané lokality postihuje spíše přilehlé město. Napadené ustanovení přitom nijak nerozlišuje mezi lokálními zdroji sociálně nežádoucích jevů a místy jejich projevu. Původci sociálně nežádoucích jevů mnohdy ani nejsou obyvateli postižené lokality. Tak je tomu např. i v Kladně, neboť samotné OOP přiznává, že 60 % pachatelů přestupků vůbec není kladenskými obyvateli, což ve svém důsledku znamená, že tito lidé ani neuplatňují nárok na doplatek na bydlení.

29. Krajský soud tak má za to, že napadená ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi nemohou obstát v testu rozumnosti omezení práva na zajištění základních životních potřeb. Právní úpravu omezující toto právo si sice lze představit, avšak musela by být cílená vůči původcům sociálně nežádoucích jevů, a nikoliv mít povahu pouze jakési „nemířené střely hromadného ničení“ směřované do oblasti, která je sociálně nežádoucími jevy postižena, a zasahující i nevinné a obzvláště zranitelné oběti.

30. Ve vyjádření k návrhu skupiny senátorů a k vyjádřením účastníků, vedlejších účastníků a ministrů krajský soud poukázal zejména na vyjádření Veřejné ochránkyně práv, která na základě detailní analýzy dospěla ke stejnému závěru. Naopak se neztotožnil s argumentací Ministerstva pro místní rozvoj (viz níže IV./f), které se dle jeho názoru mýlí, má-li za to, že příspěvek na bydlení, popř. další sociální dávky odlišné od doplatku na bydlení dostatečně eliminují nepřijatelné dopady přijetí sporného opatření. Normativní náklady na bydlení vymezené v § 26 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, od nichž se odvíjí výše příspěvku na bydlení, rozhodně nelze ztotožňovat s místně obvyklými cenami nájemného, neboť nejsou určovány podle místních podmínek té které obce, ale jednou částkou pro všechny obce určité velikosti (podle počtu obyvatel). Nelze také odhlédnout od toho, že uzavření nájemní smlouvy s osobami ohroženými vyloučením je pro pronajímatele spojeno např. s citelně vyšším rizikem platební neschopnosti nájemce. Byť takto zvýšené nájemné nemůže dosahovat absurdních částek, je ekonomicky racionálním postupem, který také může vysvětlovat, proč často ani ve standardních situacích dávka příspěvku na bydlení na dosažení a udržení bydlení nepostačuje. Krajský soud pak kvituje řadu způsobů, jak k řešení problémů v oblasti sociálního bydlení směřovat, které Veřejná ochránkyně práv uvádí. To, že Úřad práce České republiky (dále jen „úřad práce“), jenž o přiznání doplatku na bydlení rozhoduje, v této souvislosti své aktivity nevykonává řádně, ještě není dostatečným argumentem, proč takové mnohem šetrnější řešení nevyužít a namísto radikálního postupu se nezaměřit na jeho vylepšení. Nad uvedený rámec pak krajský soud poukázal na další návrh na zrušení OOP na území města Slaný, který je u něj projednáván. Toto řízení bylo přerušeno do doby skončení řízení před Ústavním soudem.

IV./e Vyjádření ministra práce a sociálních věcí

31. Ministr práce a sociálních věcí poukázal na to, že Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“) již při projednávání poslaneckého pozměňovacího návrhu, na základě kterého byla obě napadená ustanovení vložena do zákona o pomoci v hmotné nouzi, upozorňovalo na právní rizika tohoto návrhu a vyslovilo k němu negativní stanovisko. Uvedenou úpravou může obec požádat pověřený obecní úřad o vydání OOP, jímž se vyhlašuje oblast se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů. V důsledku toho

nevznikne v této oblasti nárok na doplatek na bydlení osobám, kterým vzniklo vlastnické právo nebo právo na užívání bytu (jiného než obytného prostoru, ubytovacího zařízení) po datu, kdy bylo OOP vydáno. Za sociálně nežádoucí jevy se podle vložené právní úpravy považuje zejména porušování veřejného pořádku, nepříznivé vlivy působící na děti, výskyt osob pod vlivem návykových látek apod. Mělo by jít o výskyt těchto jevů ve zvýšené míře. Takové vymezení je dle ministra práce a sociálních věcí velmi vágní a mohlo by dojít (dovedeno *ad absurdum*) k situaci, že doplatek na bydlení bude vyloučen ve všech ubytovacích zařízeních a jiných než obytných prostorách nebo bytech na území celé České republiky. V praxi se již objevil případ, že opatření obecné povahy bylo vyhlášeno na celou obec (Kladno). Odbor MPSV garantující sociálně-právní ochranu dětí zastává názor, že není možné definovat případy situací v této oblasti, které jsou příkladem negativních vlivů na děti relevantních pro vymezování oblasti jako sociálně vyloučené lokality a vydávání OOP.

32. K vydávání OOP podle zákona o pomoci v hmotné nouzi přistoupily pověřené obecní úřady ve větší míře od začátku roku 2018, což ministr doložil statistickým přehledem vydaných OOP rozčleněným podle krajů, spolu s informacemi o počtu zamítnutých žádostí o doplatek na bydlení z důvodu existence vydaného OOP. Tento přehled, jehož zdrojem jsou údaje úřadu práce, pak MPSV v lednu 2021 doplnilo: účinných bylo 101 OOP, 28 návrhů OOP bylo předmětem posouzení a 651 žádostí o doplatek na bydlení bylo zamítnuto. Počty nepřiznaných dávek zahrnují pouze případy, ve kterých proběhlo správní řízení na základě podané žádosti o doplatek na bydlení. Mnoho osob však, vědomo si zbytečnosti podávat žádost o doplatek na bydlení v lokalitě s vydaným OOP, tento úkon vůbec neučinilo. Úřad práce při hodnocení nároku na doplatek na bydlení nejprve prověřuje, zda je nebo není na příslušnou oblast vydáno OOP, dále zjišťuje, od kdy osoba byt (jiný než obytný prostor nebo ubytovací zařízení) užívá na základě právního titulu nebo na základě vlastnictví a zda takové užívání vzniklo před vydáním OOP. Zjistí tak, zda může vyhodnocovat další podmínky nároku na doplatek na bydlení nebo zda není nárok na tuto dávku. MPSV vede úřad práce metodicky k tomu, že jde-li o prodlužování nájemních smluv (nebo jiného právního titulu) k užívání bytu (jiného než obytného prostoru, ubytovacího zařízení) a datum prodloužení začíná po datu vydání OOP, vzniklo toto právo příjemci doplatku na bydlení prvotní smlouvou, která je novou smlouvou nebo dodatkem pouze prodloužena. V těchto případech nároky na doplatky na bydlení zůstávají zachovány. Obdobně má úřad práce postupovat i v případech, kdy příjemce dávky nadále užívá stejný byt (jiný než obytný prostor, ubytovací zařízení), ale změnil se pronajímatel, a tím se mohl změnit i právní titul k užívání. Pro žadatele a příjemce dávky tedy vydání OOP v praxi znamená, že nelze doplatek na bydlení poskytnout v případech, kdy právní titul vznikne až po vydání OOP. V této situaci jsou žadatelé úřadem práce upozorňováni na to, že by si měli hledat bydlení mimo místa, kde je vyhlášeno OOP, nacházejí-li se v situaci, kterou jsou nuceni řešit žádostí o doplatek na bydlení. Tato situace dopadá bez výjimky na všechny, tedy i na dlouhodobé obyvatele dané lokality (včetně například situací přechodu z azylových domů do standardního bydlení).

33. Ministr práce a sociálních věcí pro úplnost doplnil, že napadená právní úprava se nijak nedotýká dávky ze systému státní sociální podpory v podobě příspěvku na bydlení, který může být poskytován i v oblastech se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů, kde bylo vyhlášeno OOP. Příspěvek na bydlení však neřeší pokrytí nákladů na bydlení až do výše v místě obvyklé a nenáleží osobám, které nejsou hlášeny k trvalému pobytu v prostoru (bytu), na který žádají příspěvek na bydlení.

34. Ministr práce a sociálních věcí vyslovil přesvědčení, že nástroj, který úprava obsahuje, je neproporcionální. Osoby žijící ve vyloučených lokalitách zde žijí převážně z důvodu dostupnosti bydlení, včetně (nikoli však výlučně) dostupnosti cenové. V případě, že si nebudou moci zajistit dostupné bydlení, může to u nich vést k životu na ulici, umísťování dětí do dětských domovů, ke zvýšení míry trestné činnosti a dalších sociálně nežádoucích

jevů. Dávka se vyplácí konkrétní osobě a ta by při splnění zákonných podmínek nároku neměla být znevýhodňována podle toho, ve které oblasti žije. Napadená ustanovení jsou konstruována tak, jako by každý, kdo chce bydlet v lokalitě, kde bylo vydáno OOP, byl potenciálním zdrojem sociálně nežádoucích jevů, a to bez individuálního zkoumání. Svoboda pohybu a pobytu by neměla být stavěna proti právu na pomoc v hmotné nouzi, resp. člověk by neměl být nucen mezi těmito právy volit. Daná úprava rovněž znemožňuje plné využití vlastnického práva majitelů nemovitostí, které se nacházejí v oblasti s výskytem sociálně nežádoucích jevů. Jejich obranou je možnost podle zákona o pomoci v hmotné nouzi podat námitky u pověřeného obecního úřadu ve lhůtě 30 dnů ode dne zveřejnění návrhu OOP. Proti rozhodnutí o námitkách se však nelze odvolat ani podat rozklad.

35. Vzhledem k výše uvedenému lze podle názoru ministra práce a sociálních věcí dovodit, že úprava, na základě níž je omezena výplata doplatku na bydlení tím, že v některých lokalitách nesmí být vůbec poskytnut, vede k tomu, že sociální právo zakotvené v čl. 30 odst. 2 a 3 Listiny není zákonem v podrobnostech zaručeno nediskriminačním způsobem. Nová právní úprava snížila realizaci ústavně zaručeného standardu sociálních dávek až k praktickému znemožnění jejich realizace. Diskriminace je fakticky způsobena tím, že neodůvodněně nezajišťuje nárok osobám, kterým z jakéhokoliv důvodu vznikl právní titul k bydlení ke konkrétnímu prostoru v lokalitě po vydání OOP, proti těm, kterým vznikl právní titul k bydlení v téže lokalitě před vydáním OOP. Jedni nárok na dávku mohou získat a jiní, přestože zde třeba žijí déle a mají zde veškeré sociální vazby, nárok na dávku získat nemohou.

IV./f Vyjádření ministryně pro místní rozvoj

36. Ministryně pro místní rozvoj vyslovila nesouhlas s argumentací navrhovatelky, která uvedený nástroj obcí ponižuje na jakési úřední uznání sociálního „ghetta“ či chudinské čtvrti. Napadená ustanovení totiž míří přesně opačně na zabránění sociálně nežádoucím jevům, tzv. vyloučeným lokalitám vznikajícím bez zavinění obcí. Obce jinak fakticky nemohou plnit své povinnosti plynoucí jim ze zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, tj. pečovat v souladu s místními předpoklady a zvyklostmi o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb svých obyvatel. Obcím byl v minulosti odňat ve prospěch úřadů práce významný nástroj, kterým samy rozhodovaly o poskytnutí či neposkytnutí doplatku na bydlení, kdy se znalostí terénu a svých obyvatel rozhodovaly na základě individuálních šetření. Sociální práce úřadu práce však není vykonávána v potřebném rozsahu, o přiznání doplatků na bydlení se rozhoduje „automaticky“, bez znalosti a rozlišování individuálních podmínek.

37. Ministryně pro místní rozvoj se domnívá, že nelze návrhem napadený nástroj odmítat jen proto, že v některých případech není využíván správně. Vydání OOP podléhá procesním pravidlům správního řízení se všemi prostředky obrany, přes předchozí projednání s Policií České republiky a orgánem sociálně-právní ochrany dětí až po možnost uplatnění námitek dotčenými vlastníky nemovitostí. Smyslem poskytování doplatku na bydlení je pomoc s úhradou nákladů bydlení, které přesahují částku uznatelnou zákonem o státní sociální podpoře jako tzv. příspěvek na bydlení. Částky uznatelné podle tohoto zákona odrážejí místně obvyklé ceny nájemného a služeb či platby za ubytování. Doplatek na bydlení tedy zohledňuje situace, které přesahují místně obvyklé poměry. Je paradoxem věci, že jde o zóny, kde je nájemné zpravidla vyšší nežli v nezasažených částech obcí. Je proto třeba odmítnout argument navrhovatelky, která namítá nepřípustný zásah do práva podnikat, neboť ani podle zákona č. 526/1990 Sb., o cenách, ve znění pozdějších předpisů, ani podle jiných norem práva nelze podporovat názor, že právo podnikat je právem na neúměrné zisky, neuměřenější více o to, co je stát ochoten na sociálních dávkách vyplatit. Nelze podporovat situace zneužívající právo či využívající nad zákonnou míru slabší stranu. Po přijetí novely zákona o pomoci v hmotné nouzi, v důsledku nemožnosti obcí jakkoliv zasáhnout, tento jev nabral nebývalých

rozměrů. Náprava stavu však postihuje občany celé obce a rozhodně nejde odpovědnostně ani finančně za těmi vlastníky nemovitostí, kteří měli z uvedeného prospěch. Navrhovatelka argumentuje chudými lidmi, kterým je údajně bráněno ve svobodě pohybu, a neuvědomuje si, že narovnáním poměrů na trhu s bydlením lze i pro tyto občany potřebující pomoc docílit řádného bydlení za místně obvyklých podmínek. Právě sounáležitost s problematickou lokalitou je nositelem určité segregace. OOP má napomoci motivaci jednotlivce vyprostit se z těchto zavedených negativních vazeb. Argument navrhovatelky, že chudoba je nepřípustným důvodem pro omezení svobody pohybu, vychází podle ministryně pro místní rozvoj z nepochopení věci. Chudoba je v současném systému zdrojem zneužívání a případná OOP zneužívání eliminují. Za splnění zákonných podmínek nájemci neztrácejí své případné nároky na příspěvek na bydlení ani jiné dávky státní sociální podpory a hmotné nouze, které je dle názoru ministryně nutno vždy vnímat v plném kontextu a jako vzájemně se doplňující.

38. Navrhovatelka odkazuje na rozpor s čl. 30 odst. 2 Listiny. Současnou právní úpravu však nelze vnímat jako ústavně nekonformní z pohledu údajného porušení principu nepodmíněnosti. Článek 30 odst. 3 Listiny totiž výslovně odkazuje na zákon, který upraví další podrobnosti. K tomu, aby bylo možné vyslovit názor, že právo na pomoc pro zajištění základních životních podmínek je současnou právní úpravou popřeno, by bylo nutno příčinně dovodit, že ztráta doplatku na bydlení v tomto důsledku vylučuje uspokojení životních podmínek a pomoc v hmotné nouzi v tomto rozsahu je nepostradatelná, existenčně nezbytná. Jestliže již současný § 34 (pozn.: správně má být § 33c) zákona o pomoci v hmotné nouzi umožňuje individuální úvahu úřadu práce o tom, zda vůbec a v jaké výši přizná doplatek na bydlení, nelze dovodit, že by se nárok na doplatek na bydlení případným zrušením napadených ustanovení stal nárokem „automatickým“, kam však zřejmě mylně cílí návrh a přání navrhovatelky. Z popsaných důvodů ministryně pro místní rozvoj navrhla, aby Ústavní soud návrh zcela zamítl.

V. Replika navrhovatelky

39. Vyjádření účastníků řízení a vedlejších účastníků řízení a stanoviska ministra práce a sociálních věcí a ministryně pro místní rozvoj byla zaslána navrhovatelce, která na ně reagovala replikou. Uvedla, že obě komory Parlamentu se vyjádřily zcela formálně bez věcné polemiky, a protože nenapadá proceduru přijetí zákona, nemá, co by k tomu dodala. S argumentací krajského soudu se ztotožnila. Dále poukázala na to, že Veřejná ochránkyně práv mohla na rozdíl od ní již reagovat na některé dopady napadené právní normy, které dále zesilují a začínají značnou měrou zasahovat do práv a možností konkrétních osob. OOP lze teoreticky napadnout u obecného soudu podle příslušných ustanovení soudního řádu správního, což se v případě měst Kladna a Slaného stalo. Z návrhu krajského soudu je pak zřejmé, že i soudy sdílejí názor o protiústavnosti napadené normy. S ohledem na dopady vyhlašovaných OOP (jejich řetězení, dominový efekt) i územní rozsah požádala o rychlé projednání návrhu.

40. Vůči stanoviskům obou ministerstev navrhovatelka poukázala na jejich protichůdnost, což dokládá, že ústavní konformita napadené úpravy je nepochybně sporná. Se stanoviskem ministra práce a sociálních věcí se ztotožnila. Stanovisko ministryně pro místní rozvoj označila za nesprávné a vnitřně nelogické, když nijak nepolemizuje s návrhem. Vnímá-li ministryně jako problém plošnost poskytování dávek, k tomu navrhovatelka dodává, že úřad práce přiznává dávku každému, kdo splňuje zákonné podmínky. Pro navrhovatelku je stěží pochopitelná i obhajoba napadených ustanovení, neboť ministryně sice odmítá plošnost, ale současně hájí řešení, které nemá s individualizací nic společného, když má ryze plošné důsledky. Vyjadřuje-li názor, že doplatek na bydlení není nástrojem ochrany práva na pomoc v hmotné nouzi podle čl. 30 odst. 2 Listiny, neboť není nárokový, jde o absolutní nepochopení práva. To, že je státní orgán povinen posoudit, zda je někdo chudý a dávku dostane,

popřípadě, zda není chudý a nedostane ji, je procesním vyjádřením myšlenky, že se chudým má pomoci, jak předjímá ústavní pořádek, nikoliv předpokladem pro „nenárokovost“. Ministryně tím popírá funkcionalitu ochrany sociálních práv. Plošné zákazy se segregačním dopadem, které hájí, stěží mohou řešit složitý problém sociální inkluze. Právě Ministerstvo pro místní rozvoj je odpovědné i za normativní a rozpočtové nastavení politiky sociálního bydlení a lze si položit otázku, proč stát nenastavuje základní pravidla pro veřejnoprávní politiku bydlení, proč chybí zákon o sociálním bydlení apod.

VI. Ústní jednání

41. Ústavní soud dospěl k závěru, že od ústního jednání nelze očekávat další objasnění věci, a proto v souladu s § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl ve věci bez jeho nařízení.

VII. Posouzení kompetence a ústavní konformity zákonodárného procesu

42. Ústavní soud konstatuje, že je příslušný k projednání návrhu na zrušení napadených zákonných ustanovení, který byl podán k tomu oprávněnou navrhovatelkou [§ 64 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu], návrh je přípustný a splňuje všechny zákonem stanovené náležitosti. Mohl tedy přistoupit k věcnému přezkumu napadených ustanovení, přičemž v souladu s § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., se nejdříve zabýval otázkou, zda byla přijata a vydána ústavně předepsaným způsobem a v mezích Ústavou stanovené kompetence.

43. Podle § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., sestává posouzení ústavnosti zákona s ústavním pořádkem ze zodpovězení tří otázek: zda byl vydán v mezích Ústavou stanovené kompetence, zda byl přijat ústavně předepsaným způsobem a zda jeho obsah je v souladu s ústavními zákony.

44. Zjištění získaná z vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení, jakož i z vyjádření oslovených ministerstev považuje Ústavní soud za postačující pro závěr, že napadená ustanovení byla do zákona o pomoci v hmotné nouzi doplněna novelou, jež byla vydána v mezích Ústavou stanovené kompetence a přijata ústavně předepsaným způsobem. Přestože přijetí pozměňovacího poslaneckého návrhu bez standardního připomínkového řízení a projednání v Legislativní radě vlády nezpochybňuje ústavnost schválené novely zákona, legitimitu napadených ustanovení však oslabuje, neboť jejich dopad do lidských práv nebyl v rámci schvalovacího procesu předmětem větší pozornosti. Ústavní soud vzal přitom v úvahu, že navrhovatelka ani vedlejší účastníci nezpochybňovali ústavnost přijetí a vydání tohoto zákona. Nic mu tedy nebránilo, aby přistoupil k věcnému posouzení ústavnosti napadených ustanovení.

VIII. Meritorní přezkum návrhu

45. V posuzované věci je předmětem přezkumu ústavnosti regulace poskytování jedné z dávek v hmotné nouzi, a to doplatku na bydlení. Navrhovatelka spatřuje rozpor dané úpravy s ústavním pořádkem především v tom, že napadená ustanovení odpírají některým osobám v hmotné nouzi právo na doplatek na bydlení, a to diskriminačním způsobem. Podle jejího názoru je taková právní úprava, která odebírá právo na zajištění minimálního standardu základních životních podmínek, bezprecedentním útokem na lidskou důstojnost a rovnost.

46. *Ratio decidendi* zrušujícího výroku tohoto nálezu vychází – na pozadí ustálené judikatury Ústavního soudu k hlavě čtvrté Listiny – ze zjištění ústavních mezí přípustnosti omezení práva na pomoc v hmotné nouzi zakotveného v čl. 30 odst. 2 Listiny (VIII./a). Přestože už toto zjištění může postačit k odpovědi, zda napadená ustanovení jsou slučitelná s ústavním pořádkem, nemohl Ústavní soud pominout – nakolik bylo jejich přijetí odůvodňováno ochranou veřejného pořádku v obci – potřebu odpovědět na otázku, zda vymezení působnosti obce jako územního samosprávného celku v péči o tento veřejný statek

a z ní vyplývající odpovědnost vůči svým občanům může způsobem uplatněným v napadených ustanoveních odůvodnit legitimitu omezení práva na pomoc v hmotné nouzi, nebo zda je s tím spojený zásah do práva na poskytnutí této pomoci naopak neslučitelný s nepodmíněnou povahou tohoto práva (VIII./b). Ústavní soud proto podrobil přezkumu také způsobilost napadených ustanovení dosáhnout jimi sledovaného cíle (znemožnění vzniku nových a rozšíření existujících sociálně vyloučených lokalit, omezení „byznysu s chudobou“) prostředky plošného snížení individuálního standardu přístupu k sociální dávce pomoci v hmotné nouzi, a to pouze na základě bydlení takto vymezené skupiny příjemců doplatku na určitém místě (VIII./c).

VIII./a Judikatura Ústavního soudu k sociálním právům

47. Listina zaručuje základní práva a svobody, které jsou co do své povahy odlišné. V prvé řadě jsou to základní lidská práva a svobody podle oddílu prvního hlavy druhé, které vyvěrají přímo z lidského bytí, a pouze tato skutečnost je základem pro vymezení jejich ústavního rozměru, zásadního pro uchování integrity člověka a zajištění jeho důstojnosti, jako jsou např. právo na život, nedotknutelnost osoby a osobní svoboda. Povinnosti s jejich uplatňováním spojené mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod (čl. 4 odst. 1), jejichž meze mohou být upraveny za podmínek stanovených Listinou a pouze zákonem (čl. 4 odst. 2). Totéž platí i pro omezení práv a svobod obsažených v hlavě čtvrté jako „Hospodářská, sociální a kulturní práva“, jejichž vykonávání je však závislé na dosažené hospodářské a sociální úrovni státu a s tím spojené výši životní úrovně, a jichž se proto lze domáhat pouze v mezích zákonů, které tato práva provádějí (čl. 41 odst. 1) [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 36/11 ze dne 20. 6. 2013 (N 111/69 SbNU 765; 238/2013 Sb.)]. Při omezování všech základních práv a svobod je pak třeba dbát rovného zacházení (čl. 4 odst. 3) a nesmí docházet k jejich „vyprázdnění“ – zbavení podstaty a smyslu (čl. 4 odst. 4).

48. Na rozdílnost povahy zakotvení hospodářských, sociálních a kulturních práv podle hlavy čtvrté Listiny oproti základním lidským právům a svobodám poukázal Ústavní soud – byť dosud neměl příležitost tak učinit specificky ve vztahu k pomoci v hmotné nouzi podle čl. 30 odst. 2 Listiny v podobě doplatku na bydlení – již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 35/93 ze dne 15. 2. 1994 (N 7/1 SbNU 51; 49/1994 Sb.). V něm vyložil ústavně zaručené právo občanů podle čl. 33 odst. 2 Listiny tak, že „lze sotva mít za to, že s šetřením mezí základních práv a svobod by ještě byla slučitelná zákonnou výjimkou zpochybněná nepodmíněnost práva na bezplatné základní a středoškolské vzdělání“, k níž došlo přijetím klauzule novelizovaného § 4 odst. 1 zákona č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, „nestanoví-li tento zákon jinak“. Ústavní soud k tomu nyní dodává, že taková výjimka totiž působila nikoliv jako výhrada zákona – pouhý odkaz na prováděcí předpis, nýbrž měla účinek *contra constitutionem*, jako zpochybnění záruky bezplatnosti základního a středoškolského vzdělání z hlediska její podstaty a smyslu. Mohla vést až k vyprázdnění esenciálního obsahu práva na bezplatné vzdělání, překračovala-li ústavně přípustné meze jeho výkonu – možnost domáhat se tohoto práva pouze „na půdorysu“ Listiny, a nedbala-li jeho podstaty a smyslu, jak ukládá čl. 4 odst. 4 Listiny, spočívajícího ve všeobecné dostupnosti vzdělání tohoto typu. Nad rámec tohoto „půdorysu“, totiž zákonem stanovených předpokladů přístupu ke vzdělání (dovršení určitého věku u povinného základního vzdělání, úspěšné absolvování přijímací zkoušky u středoškolského vzdělání apod.), umožňovala vyloučit jeho bezplatnost a nahradit ji zpoplatněním. Připouštěla, v konkurenci s jiným základním právem (vlastnickým podle čl. 11 odst. 1 Listiny), omezení dostupnosti vzdělání, a to v přímém rozporu s čl. 33 odst. 2 Listiny, jehož ústavodárcem aprobovaným normativním účelem je naopak usnadnění jeho dostupnosti. Úspora prostředků veřejných rozpočtů spojená s plošným zpoplatněním účasti

jednotlivce v procesu vzdělávání neměla žádný kauzální vztah k jeho individuálnímu nároku na přístup ke vzdělání (poté, co splnil zákonem stanovené předpoklady), a proto výsledek úsilí státu o dosažení takové úspory, tj. zpoplatnění vzdělání, nemohl být ani předmětem prováděcího zákona k právu na vzdělání ve smyslu čl. 41 odst. 1 Listiny.

49. K vymezení povahy hospodářských, sociálních a kulturních práv dále Ústavní soud přispěl v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 2/08 ze dne 23. 4. 2008 (N 73/49 SbNU 85; 166/2008 Sb.), který v případě sociálních práv poukázal na jejich pojmový znak, jímž je „skutečnost, že nemají bezpodmínečnou povahu [rozuměj: bezprostředně, tj. přímo použitelné právní normy] a je možné se jich domáhat pouze v mezích zákonů [čl. 41 odst. 1 Listiny …]. Toto ustanovení dává pravomoc zákonodárci stanovit konkrétní podmínky realizace sociálních práv. Zákonné provedení však nesmí být v rozporu s ústavními principy, jinými slovy, příslušné zákony nesmí ústavně zaručená sociální práva popřít či anulovat … Úroveň jejich poskytování reflektuje nejen hospodářský a sociální vývoj státu, ale i vztah státu a občana, založený na vzájemné odpovědnosti a na uznání principu solidarity. Míra, v jaké se princip odpovědnosti a solidarity projevuje v právním řádu daného státu, určuje také charakter tohoto státu (např. jako státu sociálního) ... specifický charakter sociálních práv v žádném případě neznamená, že by jimi zákonodárce nebyl vázán. Zakotvení jejich existence v Listině znamená, že při zákonné úpravě musí být zachován jistý minimální standard těchto sociálních práv. V žádném případě tedy nesmí dojít k faktickému popření toho kterého sociálního práva, protože je zároveň třeba dostát principům stanoveným v Listině. Míru jejich dodržení je třeba posuzovat v každém jednotlivém případě realizace těchto práv zákonnou úpravou“.

50. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 31/09 ze dne 9. 1. 2013 (N 5/68 SbNU 89; 42/2013 Sb.) Ústavní soud uvedl, že se „ve svých nálezech většinou vyjadřuje zdrženlivě k realizaci sociálních práv zakotvených v hlavě čtvrté Listiny, neboť si je vědom toho, že rozsah sociálních práv ... je limitován možnostmi státního rozpočtu podloženými výsledky hospodaření státu. Teprve v rámci těchto možností se uplatní limity dané příslušnými články Listiny upravujícími sociální práva. Posouzení otázky účelnosti a vhodnosti zákonné úpravy v této oblasti Ústavní soud ponechává v pravomoci zákonodárce, do jehož činnosti Ústavní soud kromě případů zjištěné neústavnosti zasahovat nemůže. Jde totiž o otázky svou podstatou politické … [viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 8/07 ze dne 23. 3. 2010 (N 61/56 SbNU 653; 135/2010 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 2/08 ze dne 23. 4. 2008 (N 73/49 SbNU 85; 166/2008 Sb.)]“.

51. Výše uvedená východiska Ústavní soud shrnul v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 55/13 ze dne 12. 5. 2015 (N 93/77 SbNU 339; 170/2015 Sb.) tak, že „s ohledem na znění čl. 41 odst. 1 Listiny je pro přezkum ústavnosti zákonů obsahujících úpravu sociálních práv dán užší prostor, než je tomu u práv první generace [a také práv obsažených v hlavách III a V Listiny – srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 8/07 ze dne 23. 3. 2010 (N 61/56 SbNU 653; 135/2010 Sb.)], a zakotvení jejich existence v Listině znamená (a to s ohledem na čl. 4 odst. 4 Listiny), že při zákonné úpravě musí být zachován jistý minimální standard (tj. existuje určitá spodní mez omezení, esenciální obsah) sociálních práv. Jinak konkrétní vyvážení liberálního a sociálního hlediska zásadně stanoví parlamentní většina [Ústavní soud proto v bodě 45 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 54/10 ze dne 24. 4. 2012 (N 84/65 SbNU 121; 186/2012 Sb.) uvedl, že ‚ustanovení čl. 41 odst. 1 Listiny … vyjadřuje přesvědčení ústavodárce, že úprava sociálních práv je legitimním předmětem politického zápolení (tj. je primárně v rukou zákonodárce) a pouze sekundárně a v omezené míře lze ústavní garance sociálních práv považovat za otázku judiciální.´]. Rozhodování o rozsahu sociálních práv patří mezi významné politické otázky, které jsou v prvé řadě předmětem volební soutěže, a nakonec o nich proto rozhodují volení reprezentanti v zákonodárném sboru. Sociální práva lze totiž řadit mezi tzv. ‚bytostně sporné či diskutabilní pojmy´ (*essentially contested concepts*), o jejichž nejhlubším významu se vede napříč společností bouřlivá veřejná debata a politická diskuse“. Při jejich přezkumu je Ústavní soud

vázán východisky čl. 41 odst. 1 Listiny, a proto je rovněž zdrženlivější vůči demokratické většině zákonodárce, která by měla reflektovat momentální vůli společnosti.

52. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 55/13 pak Ústavní soud dále uvedl, že „[v]e shodě s judikaturou Spolkového ústavního soudu, která představuje s ohledem na doktrinární propracovanost významný inspirační zdroj, má zásadní interpretační význam pro stanovení minimálního standardu jednotlivých základních práv lidská důstojnost (čl. 1 odst. 1 Základního zákona, resp. čl. 1 Listiny a též preambule Ústavy). Z hodnoty lidské důstojnosti Spolkový ústavní soud dovozuje ústavněprávní nárok na plnění spočívající v zaručení lidsky důstojného existenčního minima, které zahrnuje ‚jak fyzickou existenci člověka, tedy výživu, ošacení, zařízení domácnosti, přístřeší, vytápění, hygienu a zdraví, tak také zajištění možnosti pěstovat mezilidské vztahy a minimální míru účasti na společenském, kulturním a politickém životě, neboť člověk jako osoba existuje nutně v sociálních vazbách´ [srov. odst. 135 rozsudku 1 BvL 1, 3, 4/09 – Harz IV, odlišné stanovisko soudce Jana Musila k nálezu sp. zn. Pl. ÚS 8/07; srov. obdobně výklad Elišky Wagnerové: jde-li o komponent základního práva spočívajícího v nároku na plnění, tj. především v případě sociálních práv, u nichž dominuje komisivní povinnost ze strany státu, resp. veřejné moci, je lidská důstojnost zmiňována jako nepodkročitelná mez při úvahách zákonodárce, a proto ‚v případech, kdy Listina výslovně garantuje určitá sociální práva ..., je povinností zákonodárce zformulovat jejich obsah a rozsah tak, aby nevykročil z mezí daných podstatou ústavní garance, přičemž minimální hranice práv (podstata a smysl) je opět jištěna lidskou důstojností, jejíž zajištění je účelem práv´ – viz Wagnerová, E. Úvod. In: Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, s. 17. Jinak řečeno, rozhodovat o míře solidarity nezbytné pro to, aby jednotlivci mohli svá práva a svobody také reálně uskutečňovat, je sice především věcí zákonodárce, nicméně jeho uvážení podléhá určitým limitům vyplývajícím z nejvyšší ústavní hodnoty, jíž je lidská důstojnost.]“. Zbývá jen dodat, že akcent na lidskou důstojnost je již implicitně obsažen v katalogu sociálních práv hlavy čtvrté Listiny (1991), takže důraz na ni – na rozdíl od německého Základního zákona (1949) – netřeba v daném kontextu zvlášť připomínat.

53. Na základě toho, co bylo právě uvedeno, lze tedy učinit dílčí závěr, že podmiňování nároku na doplatek na bydlení absencí zvýšeného výskytu sociálně nežádoucích jevů v místě pobytu oprávněné osoby postrádá jakýkoliv rozumný vztah k cíli proklamovanému napadenými ustanoveními, jehož ke zrušení navrženou právní úpravou není možné dosáhnout. Neplatí totiž příčinná souvislost mezi konkrétní lokalitou a jevy, které chce zákonodárce eliminovat. Zákonodárci zde nejde o nějaké „protože“ je někdo chudý, nýbrž „když“ je chudý, a to bez dalšího, chudoba však není (přímým) zdrojem těchto jevů. Vazba nároku na doplatek na bydlení na neexistenci lokality označené za sociálně vyloučenou, jež nemá osobní (individuální) základ, je zcela mimo rámec „půdorysu“ podmínek pro uplatnění práva na pomoc v hmotné nouzi vyplývajících z čl. 30 odst. 2 Listiny a možností jejich zákonného omezení ve smyslu čl. 41 odst. 1 Listiny, a je tak ústavně nepřípustným zásahem do základního práva, odporujícím čl. 1 odst. 1 Ústavy a čl. 1 Listiny.

VIII./b Ústavní meze zákonného zmocnění obce k regulaci sociálně nežádoucích jevů se zřetelem k nemožnosti omezení práva na pomoc v hmotné nouzi

54. Obce, na základě jejichž žádostí pověřeným obecním úřadům o vydání OOP v přenesené působnosti je regulován okruh příjemců doplatků na bydlení od orgánu pomoci v hmotné nouzi (úřadu práce) podle napadených ustanovení, odůvodňují tyto žádosti svojí zákonnou odpovědností při uspokojování potřeb svých občanů v oblasti veřejného pořádku, vyplývající z jejich samostatné působnosti. Účelem zakotvení tohoto doplnění zákona o pomoci v hmotné nouzi bylo zreálnění možnosti obcí účinně čelit zvýšenému výskytu sociálně patologických jevů na jejich území a dále, aby stát podporoval bydlení pouze ve

vyhovujících podmínkách (Beck, P., Grunerová, I., Pavelková, M. Zákon o pomoci v hmotné nouzi. Zákon o životním a existenčním minimu. Praktický komentář. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 153). Ustanovení čl. 8 a čl. 100 odst. 1 Ústavy pojímají samosprávu obcí jako ústavně zaručené právo, vymezené ze své podstaty územním společenstvím občanů. Sounáležitost občanů s určitým územně vymezeným celkem je formativním prvkem obecní samosprávy. Sdílení místní (lokální) identity ale není podporováno zákonným vymezením statusu občanství obce, nýbrž vychází pouze z evidenčního principu hlášení k trvalému pobytu [§ 16 odst. 1 písm. b) zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)], jehož realizace spadá pod obecní úřady jako nositele přenesené působnosti; obecní samospráva nemá vliv na evidenci trvalého pobytu, a tedy na okruh osob se statusem občanství obce. Sounáležitost „spolu-občanů“ trpí jistou sociální dezintegrací společnosti, která je průvodním (nikoli však nevyhnutelným) projevem vývoje jejího ekonomického života v mezinárodním kontextu (srov. Pospíšil, I. In: Rychetský, P., Langášek, T., Herc, T., Mlsna, P. a kol. Ústava České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 1048 až 1049). Oslabování či vyprazdňování této sounáležitosti vytváří prostor pro vznik jevu sociálního vyloučení a snaha obcí tomu alespoň v místním měřítku bránit nasazením nástrojů své samostatné působnosti je sama o sobě snahou ústavně konformní. Ústavně konformními musí však být i prostředky a postupy k tomu používané. Ústavní soud si je však vědom skutečnosti, že působnost obce při regulaci sociálně nežádoucích jevů by mohla být předmětem jeho přezkumu v souvislosti s napadenými ustanoveními pouze v případě, kdyby tato regulatorní opatření svým normativním obsahem spadala do rámce povaze práva na pomoc v hmotné nouzi vlastních hledisek, např. vymezení jednotlivých podmínek pro vznik nároku na doplatek. Ověření předpokladu, že tomu tak ale není, tedy že není důvod, aby poskytování pomoci v hmotné nouzi v podobě doplatku na bydlení bylo vázáno na stav (neexistenci) výskytu sociálně nežádoucích jevů v místě bydliště příjemce tohoto doplatku, zasluhuje nicméně ještě pozornost Ústavního soudu.

55. Alespoň obecný obsahový rámec samostatné působnosti obcí však ústavodárce nestanovil. Ústavnost jejího výkonu včetně při něm použitého instrumentária může být posuzována pouze na základě obecných principů a hodnot demokratického právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy, čl. 2 odst. 1 Listiny). Proto ukládá-li § 35 odst. 2 obecního zřízení obcím starost „v souladu s místními předpoklady a s místními zvyklostmi o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb svých občanů“, přičemž „[j]de především o uspokojování potřeby bydlení … a ochrany veřejného pořádku“, není výklad z toho vyplývající regulatorní působnosti obce, vedoucí k odepření doplatku na bydlení pro občany v hmotné nouzi, ústavně konformní, jelikož prolamuje požadavek na zachování podstaty a smyslu tohoto sociálního práva podle čl. 30 odst. 2 Listiny (viz předchozí oddíl), který pro takový postup neskýtá oporu, a nemůže proto být ani v tomto smyslu zdrojem prováděcího opatření v podobě napadených ustanovení. Lze souhlasit s námitkou navrhovatelky, že takové ústavně nekonformní opatření obce je navíc uplatňováno nerovným způsobem – odepření doplatku se dotýká jen osob, které nabyly práva trvalého pobytu ve vyloučené oblasti obce po datu vyhlášení OOP, zatímco pro stejně sociálně potřebné občany s trvalým pobytem v dané oblasti již před jeho vyhlášením nebo bydlící mimo tuto oblast nárok na doplatek zůstává zachován (blíže viz VIII./c). Ústavní soud k tomu proto dodává, že takový neracionálně nerovný výklad norem upravujících působnost obce, která zachází s osobami ve stejném postavení (bydlí v oblasti se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů) rozdílně na základě nahodilého jevu (okamžik nabytí právního titulu k bydlení), prohlubuje neústavnost napadených ustanovení. Zákonná úprava takového zacházení proto ústavně neslučitelným způsobem omezuje domáhání se práva na pomoc v hmotné nouzi ve smyslu čl. 41 odst. 1 Listiny.

56. Judikatura Ústavního soudu k regulaci určitých činností formou obecně závazných vyhlášek podle § 10 písm. a) obecního zřízení vyžaduje dostatečně určitou specifikaci konkrétních míst, v nichž potenciálně hrozí nebo se už projevuje zásah do veřejným právem chráněného statku. Ta je kritériem dodržování principu proporcionality [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 35/06 ze dne 22. 4. 2008 (N 72/49 SbNU 67; 286/2008 Sb.)], což by mělo platit tím spíše pro přijímání opatření v tak sociálně citlivé situaci, jakou je hmotná nouze, kde by vyhlášení opatření muselo podléhat identifikaci (personifikaci) chování způsobilého narušit veřejný pořádek v obci, jehož účinky by musely být přísně a adresně individualizovány, což forma OOP nedovoluje. Uplatnění jakéhokoliv plošného (nedostatečně adresného) přístupu k vymezení oblastí se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů podle napadených ustanovení je z hlediska uplatnění tohoto principu neakceptovatelné (blíže viz VIII./c) a výkon samostatné působnosti obce s ním spojené není ústavně obhajitelný.

57. Účinky OOP vůči ne-občanům obce, tj. osobám v hmotné nouzi hledajícím ubytování v ubytovacích zařízeních, jež nejsou podle předpisů stavebního práva určena k trvalému bydlení, jsou zdrojem bezdomovectví a jiných podob bezprizorního postavení těchto osob a lze je – dle okolností konkrétního případu – považovat za výzvu obcím při výkonu jejich ústavně zaručené samosprávy při uspokojování potřeb jejich – „většinových“ – obyvatel v oblasti ochrany veřejného pořádku podle § 35 odst. 2 *in fine* obecního zřízení. Napadená ustanovení neumožňují obcím plně využívat, resp. dovolují obcházet jejich ústavně zaručenou samostatnou působnost, jíž je na podústavní úrovni spolupráce s úřadem práce při zjišťování podmínek, s nimiž zákon o pomoci v hmotné nouzi spojuje vznik nároku těchto osob na poskytování doplatku na bydlení „v případech hodných zvláštního zřetele“ podle § 33c. Při hodnocení podmínky sepětí osoby s obcí může obec ovlivnit rozhodnutí úřadu práce svým doporučením, resp. pověřený obecní úřad poskytnutím informací (§ 33 odst. 6), a tím usnadnit rozlišování původců sociálně nežádoucích jevů a ostatních obyvatel obce, které je klíčem k prevenci vzniku vyloučených lokalit. Vyloučením nároku na doplatek se tak OOP míjí s cílem deklarovaným přijetím napadených ustanovení, a to na úkor ústavně slučitelného prostředku pro výkon obecní samosprávy.

58. Není věcí soudcovské úvahy, nýbrž politické dohody, jak při hledání systémové nápravy ze strany státu, tak při definování role obce v politice sociálního bydlení na komunální úrovni vhodnými nástroji a pomocí terénní práce s „lidmi na okraji společnosti“ účinně a preventivně snižovat – v zájmu všech obyvatel obce, a nikoliv jen jedné ze skupin – riziko vzniku zón (komunit) obývaných sociálně vyloučenými osobami. Ústavněsoudní přezkum napadených ustanovení proto nemohl než vyústit v další dílčí závěr, že absenci pozitivního zákonného vymezení statusu občanství obce vazbou na místo pobytu nelze suplovat negativním vymezením, reálně (fakticky, tj. nepřímo – ekonomickým tlakem) vyprazdňujícím právo na pomoc nezbytnou pro zajištění bydlení v obci jako jedné ze základních životních podmínek podle čl. 30 odst. 2 Listiny. Zákonné zmocnění k takové realizaci působnosti obce napadenými ustanoveními je tedy ústavně neslučitelné.

VIII./c K otázce diskriminační povahy napadených ustanovení

59. Ústavní soud k námitce navrhovatelky přistoupil k přezkumu napadených ustanovení ještě se zřetelem k rozdílnému zacházení s různými kategoriemi příjemců doplatku na bydlení podle hlediska místa jejich bydlení a okamžiku, v němž došlo k nabytí užívacího nebo vlastnického titulu k bydlení v určité lokalitě, označené OOP jako oblast se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů.

60. Součástí esenciálního obsahu (jádra) práva na pomoc v hmotné nouzi (jeho smyslem a podstatou) je, jak lze dovodit z čl. 30 odst. 2 Listiny, uspokojení základní potřeby bydlení, jejíž naplnění je nezbytné pro zajištění základních životních podmínek. Takové porozumění uvedenému právu odpovídá i čl. 11 odst. 1 Mezinárodního paktu

o hospodářských, sociálních a kulturních právech, podle něhož: „Státy, smluvní strany Paktu, uznávají právo každého jednotlivce na přiměřenou životní úroveň pro něj a jeho rodinu, zahrnujíce v to dostatečnou výživu, šatstvo, byt, a na neustálé zlepšování životních podmínek. Smluvní státy podniknou odpovídající kroky, aby zajistily uskutečnění tohoto práva, uznávajíce pro dosažení tohoto cíle zásadní důležitost mezinárodní spolupráce, založené na svobodném souhlasu.“ Obdobný závazek státu vyplývá i z čl. 27 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte (publikována pod č. 104/1991 Sb.), čl. 14 odst. 2 písm. h) Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen (publikována pod č. 62/1987 Sb.) i z čl. 28 odst. 1 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením (publikována pod č. 10/2010 Sb. m. s.). Podle čl. 16 Evropské sociální charty (publikována pod č. 14/2000 Sb. m. s.) mají smluvní strany „podporovat ekonomickou, právní a sociální ochranu rodinného života“ mj. poskytováním „bydlení pro rodiny“, což však neznamená „právo na bydlení“ zakotvené v čl. 31 jejího revidovaného znění, které však Česká republika neratifikovala. Způsob, jakým by měl stát uvedený závazek plnit, zda přímým zajištěním možnosti bydlení, či pouze pomocí s úhradou nákladů s bydlením spojených prostřednictvím dávek z veřejných rozpočtů, není na ústavní úrovni řešen. Stát v současné době přímo, resp. prostřednictvím veřejnoprávních korporací či jiných subjektů osobám v bytové nouzi uspokojení základní bytové potřeby zajišťuje pouze pomocí dávek, mezi něž patří též doplatek na bydlení jako dávka buď jediná, nebo jako dávka přispívající k úhradě podstatné části nákladů na bydlení. Dochází-li k jejímu odepření z arbitrárních důvodů, jako je tomu podle napadených ustanovení, dotýká se to i plnění uvedených mezinárodních závazků České republiky (čl. 1 odst. 2 Ústavy).

61. Podle obecné části důvodové zprávy k zákonu č. 98/2017 Sb. sociální dávky poskytované do oblasti bydlení mají napomáhat občanům s krytím odůvodněných nákladů spojených s úhradou za nájemní, vlastnickou či jinou formu bydlení (podnájem, ubytovna). V současné době Ministerstvo práce a sociálních věcí spravuje dvě dávky, a to příspěvek na bydlení v systému státní sociální podpory a doplatek na bydlení v systému pomoci v hmotné nouzi. Splní-li vlastník nebo jiná osoba, která užívá byt (jiný než obytný prostor, ubytovací zařízení), zákonem stanovené podmínky, má na doplatek na bydlení ze zákona nárok. Účelem těchto dávkových systémů přitom je, aby si osoby mohly přiměřené bydlení zaplatit a nepřišly o něj pouze z důvodů finanční nedostatečnosti, neboť ztráta bydlení představuje významné riziko sociálního vyloučení.

62. Lze se ztotožnit s navrhovatelkou v tom, že zákon o pomoci v hmotné nouzi (§ 2) stanoví majetková, příjmová a další kritéria, po jejichž splnění vzniká nárok na doplatek na bydlení, čímž je dosaženo zjištění potřeby doplatku, jeho výše a zajištění účelu sledovaného čl. 30 odst. 2 Listiny. V této souvislosti neobstojí názor ministryně pro místní rozvoj, vyjádřený v jejím stanovisku k návrhu, že dávka doplatku na bydlení není nástrojem ochrany práva na pomoc v hmotné nouzi podle uvedeného ustanovení Listiny, když tuto dávku může úřad práce podle § 34 zákona o pomoci v hmotné nouzi nepřiznat, a není tedy nároková. Úvaha správního orgánu, zda jsou dány věcné podmínky plnění, totiž není popřením ústavněprávního základu přiznávaného práva, ale pouze testováním nároku z hlediska zákonných kritérií.

63. Napadená ustanovení však odpírají právo na doplatek na bydlení některým osobám, jež jinak zákonná kritéria pro jeho poskytování splňují, a to jen proto, že chtějí bydlet v oblasti, která byla prohlášena za „oblast se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů“, přičemž proti OOP zakládajícímu tento status mohou podat jen vlastníci dotčených nemovitostí námitky, jejichž vypořádání ale už nepodléhá kontrole nezávislým soudem. Dochází tak k rozdílnému zacházení s osobami podle kritéria neracionální nerovnosti (viz bod 55), které je v rozporu s čl. 3 odst. 1 a čl. 4 odst. 3 Listiny. Ústavně neslučitelným je rovněž rozdílné zacházení s příjemci doplatku na bydlení pouze na základě skutečnosti, zda vlastnické právo nebo právo užívání bytu v dané lokalitě vzniklo před nebo po vydání OOP

(§ 33 odst. 9 zákona o pomoci v hmotné nouzi), což je okolnost z hlediska příjemce doplatku nahodilá (neovlivnitelná). Odnětí doplatku na bydlení jako jediné dávky (lidem, kteří se nastěhují do jiné než nájemní nebo vlastnické formy bydlení nebo kteří bydlí v nájemní formě bydlení bez možnosti přihlásit se zde k trvalému pobytu) nebo dávky přispívající k úhradě podstatné části nákladů na bydlení (lidem, kteří žijí v nájemním vztahu v bytě, v němž jsou přihlášeni k trvalému pobytu) v důsledku vyhlášeného OOP tak v konkrétních případech může vést k faktickému vyprázdnění této složky práva na pomoc v hmotné nouzi nezbytné k zajištění základních životních podmínek podle čl. 30 odst. 2 Listiny způsobem, který navíc odporuje základním demokratickým hodnotám, na nichž je stát založen, chráněným v čl. 2 odst. 1 Listiny. Porušení ústavního principu rovnosti jako třetí dílčí závěr provedeného rozboru je zjevné.

64. Negativní dopady napadených ustanovení do osobní sféry příjemců pomoci v hmotné nouzi jsou ještě zvýrazněny, jak se podává z vyjádření ministra práce a sociálních věcí i Veřejné ochránkyně práv, kteří se aplikací napadených ustanovení zabývali i po stránce praktické, a z přehledu vydaných OOP vypracovaného MPSV, tou skutečností, že úřad práce eviduje pouze případy, kdy proběhlo správní řízení na základě podané žádosti o doplatek na bydlení. Mnoho osob, vědomo si „nulové šance“ na kladné vyřízení žádosti v lokalitě pokryté OOP, však tento úkon vůbec neučinilo. Bylo-li však hlavním cílem snížení výskytu sociálně nežádoucích jevů (trestné činnosti, pobytu osob pod vlivem návykových látek), kdy zákonodárce předpokládal, že je způsobují osoby v hmotné nouzi, je třeba uvést, že v případě přestupkové či trestné činnosti nemusí být místo spáchání skutku totožné s bydlištěm pachatele, resp. pachatelem může být osoba, která sice bydlí ve vyhlášené oblasti, ale není v hmotné nouzi. Takovou osobu tedy OOP neodradilo od nastěhování do vyhlášené oblasti. Zóny se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů nejsou vyhlašovány pouze v místech, kde se koncentrují výhradně osoby v hmotné nouzi, ale často jsou vymezeny bloky ulic, kde bydlí v nájemních bytech vedle sebe jak nově přistěhované osoby v hmotné nouzi, tak „starousedlíci“, takže o vhodnosti a potřebnosti napadených ustanovení dosáhnout snížení výskytu sociálně nežádoucích jevů zamezením nároku na doplatek na bydlení pro nově příchozí osoby lze mít značnou pochybnost. Omezení tzv. byznysu s chudobou pak nebude možné naplnit vydáním OOP ve městech, kde jsou byty tzv. obchodníků s chudobou situovány i v oblastech, na které OOP nedopadá.

IX. Závěry

65. Podle Ústavního soudu je hlavním problémem napadených ustanovení, jak je uvedeno shora v oddílu VIII./a, podmínění doplatku na bydlení oním „mimoběžným“ cílem udržením veřejného pořádku v dané lokalitě. Tento závěr je ještě posilován plošnou povahou OOP a jeho paušálním dopadem na všechny potenciální žadatele o doplatek na bydlení, neboť negativní důsledky opatření ponesou vždy i jiné osoby než jen ty označované za tzv. nepřizpůsobivé, které se z hlediska cíle deklarovaného napadenými ustanoveními nenacházejí ve stejném postavení, a přesto je s nimi stejným způsobem nakládáno. V praxi se již objevily i případy, kdy OOP bylo vyhlášeno na území celého města. Mnoho osob bydlících ve vyhlášené oblasti nemá vliv na výskyt sociálně nežádoucích jevů, a přesto jsou napadenou právní úpravou dotčeny, neboť nebudou-li moci být ze zákona příjemci doplatku na bydlení, může to u nich vést k životu „na ulici“, umísťování dětí do dětských domovů, ke zvýšené míře trestné činnosti a dalším sociálně nežádoucím jevům. Zákonodárce zde fakticky konstruoval objektivní odpovědnost osob žijících ve vymezené lokalitě za výskyt sociálně nežádoucích jevů s jediným liberačním důvodem spočívajícím v tom, že v dotčené oblasti mají platný právní titul k užívání bytu, jehož vznik předchází datu vydání OOP.

66. Podle Ústavního soudu napadená ustanovení neobstojí ani podle kritérií potřebnosti a přiměřenosti přezkoumávaného prostředku omezení ústavně zaručeného práva. Je tu namístě

poukázat na cíl vládního návrhu novely zákona o pomoci v hmotné nouzi, jímž podle příslušné důvodové zprávy bylo blíže vymezit pojem „důvody hodné zvláštního zřetele“, neboť tento neurčitý právní pojem musí být naplněn, aby osoba v hmotné nouzi získala nárok na doplatek na bydlení v prostoru, který není zkolaudován k trvalému bydlení (v praxi jde převážně o ubytovny). Upřesnění zákona mělo za cíl jednak posílit právní jistotu žadatelů, jednak zabránit koncentraci osob ohrožených sociálním vyloučením do míst, kde je vysoká nezaměstnanost a nízké ceny nemovitostí, tedy do míst, kde funguje ve větším rozsahu tzv. byznys s chudobou.

67. Přijetím vládního návrhu zákona bylo do zákona o pomoci v hmotné nouzi začleněno nové ustanovení § 33c odst. 2, podle něhož úřad práce zkoumá sepětí osoby s obcí, v níž žádá o doplatek na bydlení. Ve vztahu k poskytování této dávky osobám v prostorách vymezených OOP tedy již zákon o pomoci v hmotné nouzi upravuje prostředek, jehož cílem je omezení nároku na doplatek na bydlení pro ty, kdo nemají žádný vztah k obci, v níž chtějí bydlet. Institut OOP je tak v těchto případech nadbytečný, přičemž § 33c odst. 2 se již obdobného cíle snaží – jak je už shora uvedeno – dosáhnout šetrnějším způsobem, na základě individuálního přístupu úřadu práce, který má přihlížet k informacím sociálních pracovníků příslušného obecního úřadu a doporučením obce, na jejímž katastrálním území se ubytovací zařízení nachází (§ 33 odst. 6).

68. Ústavní soud shledal, že napadená právní úprava nemůže obstát ani z hlediska poskytování doplatku na bydlení v bytech, neboť existují šetrnější řešení směřující k omezení dávek osobám, které nejsou spjaty s obcí, kde o dávku žádají. Je především povinností státu a obcí jako veřejnoprávních korporací, aby podpořily uspokojení základní potřeby bydlení osob v hmotné nouzi. Vytvořením systému státem garantované podpory základní potřeby bydlení lze zreálnit naplnění práva na pomoc v hmotné nouzi podle čl. 30 odst. 2 Listiny, jehož podmínky, a nikoliv sporné represivní opatření, budou v mezích prováděcího zákona ve smyslu čl. 41 odst. 1 Listiny. V jeho rámci mohou obce získat přímou kontrolu nad dodržováním podmínek s touto formou bydlení spojených, po které volají, včetně možnosti účinného zásahu v případě znehodnocování („vybydlování“) bytového majetku. Zavedení institutu OOP o vyhlášení oblastí se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů však ústavně souladným způsobem uvedený problém vyřešit nemůže.

69. Ústavní soud konstatuje, že předmětný zásah do práva na pomoc v hmotné nouzi je – jako cíl napadených ustanovení – nejen ústavně nepřípustný, ale jako prostředek k ochraně veřejného pořádku a k zamezení zneužívání dávek není ani vhodný a do budoucna může přinést řadu nežádoucích důsledků, jimiž je mj. i omezení vnitřní migrace v rámci obce, vedoucí k rozporu napadených ustanovení se svobodou pobytu podle čl. 14 odst. 1 ve spojení s čl. 3 odst. 3 Listiny. OOP může totiž dopadnout např. i na nízkopříjmové „starousedlíky“ obce, rozhodnou-li se přestěhovat do bytu, který se nachází v oblasti se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů, na což se již úprava § 33 odst. 9 věty druhé zákona o pomoci v hmotné nouzi o vynětí „starousedlíků“ dané oblasti z dopadu OOP nevztahuje. Dalším nežádoucím účinkem institutu OOP může být tzv. domino efekt, tedy nedobrovolné, ústavní svobodu pobytu omezující stěhování osob, které by jinak bydlely v oblasti se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů, do jiných měst či obcí, které následně z obavy o zvýšení koncentrace tzv. nepřizpůsobivých osob rovněž vydají OOP, čímž dojde k postupnému odepření dávkové pomoci osobám v hmotné nouzi na území kraje či mikroregionu, s nímž jsou spjaty. Druhotným účinkem může být zhoršení vztahů mezi obcemi, které na sebe takto přenesou problém zvýšené koncentrace osob ohrožených sociálním vyloučením. Z veřejně dostupných zdrojů je přitom zřejmé, že další města rozšiřování oblastí se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů zvažují, jiná dokonce přistoupila k nepřiměřenému a neodůvodněnému vyhlášení OOP na celém svém území (např. Kladno, jehož rozhodnutí o přijetí OOP Krajský úřad Středočeského kraje dne 15. 3. 2019 zrušil).

70. Nelze opomenout ani další nepříznivé dopady na osoby, které ve vyhlášené oblasti bydlí, vlastní zde nemovitosti nebo podnikají, jejichž „kompenzace“ případným pozitivním účinkem OOP na postavení jiných osob (došlo-li by v dané lokalitě skutečně k poklesu výskytu sociálně nežádoucích jevů) je však z hlediska ústavnosti nepřijatelná. S ohledem na to, že informace o vyhlášených oblastech se zveřejňují, mohou být takto označené lokality veřejností vnímány negativně jako tzv. špatná adresa, která poškozuje zacházení s osobami z takových lokalit pocházejícími v běžných profesních a dalších situacích. Může dojít ke snížení tržní hodnoty nemovitostí, a tím k zásahu do práva jejich vlastníků chráněného čl. 11 odst. 1 Listiny. Důsledkem může být i nepřímý zásah do práva podnikat nebo provozovat jinou hospodářskou činnost podle čl. 26 odst. 1 Listiny ve vyhlášené oblasti nebo negativní dopad na rozvoj samotné obce.

71. Odnětí nároku na doplatek na bydlení osobám, které se hodlají do vyhlášené oblasti nastěhovat (§ 33 odst. 9 zákona o pomoci v hmotné nouzi), je pak nepřiměřeným opatřením i ve vztahu k ochraně veřejného pořádku a veřejného zájmu na zamezení tzv. obchodu s chudobou. Sociálně vyloučené osoby často setrvávají v dané lokalitě i bez doplatku na bydlení, jehož ztrátu se snaží kompenzovat nezřídka způsoby spíše posilujícími již existující zvýšený výskyt sociálně nežádoucích jevů. Nepřiměřenost je prohlubována – vedle zmíněné plošnosti OOP (nemožnosti individualizace jeho účinků), vylučující zkoumání, zda osoby, kterých se opatření dotkne, skutečně mají podíl na zvýšeném výskytu sociálně nežádoucích jevů – i tím, že stát se tak zbavil důležitého nástroje k řešení sociální situace jednotlivce prostřednictvím posílené diferenciace pomoci v hmotné nouzi ve prospěch restriktivního nástroje, který sociální vyloučení osob může ještě prohloubit. Vydávání OOP tak nevede k předcházení vzniku sociálně vyloučených oblastí, ale k jejich přesunu do jiných míst.

72. Napadená ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi jsou neústavním zásahem do práva na zajištění základních životních podmínek v oblasti bydlení podle čl. 30 odst. 2 Listiny, který neobstojí ani z hlediska mezí přípustných k domáhání se tohoto práva ve smyslu čl. 41 odst. 1 Listiny. Jde pouze o nesystémovou reakci bez trvalejších účinků na dlouhodobě neuspokojivě řešený problém sociálního vyloučení. Jeho ústavní nepřijatelnost vyplývá z rozporu důsledků, k nimž použití napadených ustanovení vede, s principem rovnosti v důstojnosti podle čl. 1 Listiny, když nedovoluje individualizovanou diferenciaci mezi skutečnými původci sociálně nežádoucích jevů (spojovanými s tzv. sociální turistikou), jejichž koncentraci mají napadená ustanovení předcházet, a ostatní, s obcí spjatou populací, nacházející se v postavení „oběti“ těchto jevů. Namísto silnější motivace obecních samospráv ke spolupráci s úřadem práce při poskytování doplatku na bydlení napadená ustanovení prostor pro ni daný eliminují. V rozporu s čl. 3 odst. 3 Listiny působí újmu na právu na pomoc v hmotné nouzi podle čl. 30 odst. 2 Listiny osobám, které uplatní svoji ústavně zaručenou svobodu pobytu podle čl. 14 odst. 1 Listiny, resp. působí újmu na využití této svobody těm, kteří upřednostní doplatek na bydlení. Přestože Ústavní soud rozumí – v podmínkách absence zákona o sociálním bydlení – pocitům občanů obcí, kteří bez vlastního zavinění nyní „nemají zastání“ při řešení problémů sociálně vyloučených lokalit svých obcí, nelze k věci přistupovat na úkor perspektivy sociální emancipace osob v hmotné nouzi a občanské soudržnosti (sociálního smíru) v obci.

73. Jelikož napadená ustanovení jsou neslučitelná s ústavním pořádkem, Ústavní soud je ke dni vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů zrušil.

Č. 144
Bezvýsledné vyčerpání prostředků ochrany proti nečinnosti před správním orgánem jako podmínka podání správní žaloby
(sp. zn. IV. ÚS 3523/20 ze dne 24. srpna 2021)

I. Správní soud je povinen přihlížet ke skutečnosti, že v průběhu řízení o žalobě na ochranu proti nečinnosti správního orgánu nastal stav bezvýsledného vyčerpání prostředků, které procesní předpis platný pro řízení u správního orgánu stanoví k ochraně před nečinností správního orgánu (§ 79 odst. 1 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní). Došlo-li k bezvýslednému vyčerpání těchto prostředků v průběhu řízení o žalobě na ochranu proti nečinnosti správního orgánu, je porušením práva na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod), odmítne-li ji soud z důvodu, že v době jejího podání nebyla splněna podmínka bezvýsledného vyčerpání zmíněných prostředků ochrany.

II. Správní soud poruší právo žalobce (navrhovatele) na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod), neposkytne-li mu poučení, že z hlediska určení žalobního (návrhového) typu, jímž se lze před soudem bránit, rozdílně od žalobce (navrhovatele) hodnotí povahu rozhodnutí, aktu, úkonu či nečinnosti správního orgánu, které mají být soudem přezkoumány, a neumožní-li žalobci (navrhovateli), aby tomu upravil obsah a petit žaloby (změnil žalobní či návrhový typ), ledaže by nebyly splněny podmínky ani pro takto upravenou žalobu (návrhu) nebo že by žalobce (navrhovatel) již podal jinou žalobu (návrh), která odpovídá povaze napadeného rozhodnutí, aktu, úkonu či nečinnosti správního orgánu.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Pavla Šámala a soudců Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a Jana Filipa o ústavní stížnosti stěžovatelky obchodní společnosti Lidl Česká republika, v. o. s., sídlem Nárožní 1359/11, Praha 13 – Stodůlky, zastoupené JUDr. Pavlem Dejlem, Ph.D., LL.M., advokátem, sídlem Jungmannova 745/24, Praha 1 – Nové Město, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 29. října 2020 č. j. 5 Afs 470/2019-33 a usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 26. listopadu 2019 č. j. 31 A 93/2019--69, za účasti Nejvyššího správního soudu a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení a Státní zemědělské a potravinářské inspekce, ústředního inspektorátu, sídlem Květná 504/15, Brno, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 29. října 2020 č. j. 5 Afs 470/2019-33 a usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 26. listopadu 2019 č. j. 31 A 93/2019-69 bylo porušeno stěžovatelčino právo na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. října 2020 č. j. 5 Afs 470/2019-33 a usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 26. listopadu 2019 č. j. 31 A 93/2019-69 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá, aby byla zrušena rozhodnutí označená v záhlaví s tvrzením, že jimi byly porušeny její základní práva a svobody zaručené v čl. 4 Ústavy, v čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a v čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z ústavní stížnosti a z vyžádaného spisového materiálu se podává, že správním rozhodnutím vedlejší účastnice (po jeho změně v odvolacím řízení) byla stěžovatelce uložena pokuta ve výši 1 800 000 Kč a úhrada nákladů správního řízení ve výši 1 000 Kč. Dne 22. 4. 2015 stěžovatelka pokutu zaplatila a následně k její žalobě Krajský soud v Plzni správní rozhodnutí o uložení pokuty zrušil a vedlejší účastnice uhrazenou pokutu vrátila dne 2. 6. 2016.

3. Stěžovatelka má za to, že jí náleží ode dne zaplacení pokuty (22. 4. 2015) do dne jejího vrácení (2. 6. 2016) úrok z neoprávněného jednání správce daně ve výši repo sazby stanovené Českou národní bankou zvýšené o 14 procentních bodů (§ 254 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění účinném do 30. 6. 2017; dále jen „daňový řád“). Přípisem ze dne 26. 5. 2016 vedlejší účastnici vyzvala k uhrazení tohoto úroku. Vedlejší účastnice odpověděla dne 2. 6. 2016 sdělením, že nárok na úrok z neoprávněného jednání správce daně považuje za neoprávněný, protože nejednala v postavení správce daně, a nedopadal tak na ni § 254 daňového řádu. Stěžovatelka přípis, který obsahoval zmíněné sdělení, považovala po materiální stránce za správní rozhodnutí (§ 67 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád) o nároku na úrok, proto na něj reagovala podáním ze dne 16. 6. 2016 označeným jako odvolání (dále jen „podání ze dne 16. 6. 2016“). Vedlejší účastnice stěžovatelku přípisem ze dne 15. 7. 2016 vyrozuměla, že její podání ze dne 16. 6. 2016 nebude postoupeno Ministerstvu zemědělství (dále jen „ministerstvo“), neboť to již totožné stěžovatelčino podání vyřizuje jako návrh dle § 14 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“). Následně stěžovatelka doručila vedlejší účastnici své podání ze dne 2. 11. 2016 označené jako „námitka proti postupu správce daně“. Tímto podáním se s odkazem na § 254 odst. 5 ve spojení s § 159 daňového řádu domáhala vyplacení úroku z neoprávněného jednání správce daně. Ani o zmíněném podání ovšem vedlejší účastnice nerozhodla, pouze stěžovatelku přípisem ze dne 8. 12. 2016 informovala, že pokuta byla uložena v režimu správního řádu a daňový řád (včetně ustanovení o úroku z neoprávněného jednání správce daně) nelze užít. Dne 9. 3. 2017 zaslala stěžovatelka vedlejší účastnici podání označené jako „odvolání proti rozhodnutí o námitce proti postupu správce daně“, z něhož bylo patrné, že má předchozí přípis vedlejší účastnice ze dne 8. 12. 2016 za rozhodnutí o námitce. Vedlejší účastnice věc postoupila ministerstvu, které následně stěžovatelku vyrozumělo, že setrvává na svém názoru, že po obsahové stránce stěžovatelka uplatňuje nárok na náhradu škody podle zákona č. 82/1998 Sb., přičemž ji již dne 7. 7. 2016 vyzvalo k doplnění jejího podání. Na výzvu však stěžovatelka nereagovala, a tak byl její nárok zamítnut jako neoprávněný. Dne 26. 3. 2019 stěžovatelka zaslala vedlejší účastnici podání, v němž ji opět vyzvala k zaplacení úroku z částky 1 801 000 Kč podle § 254 daňového řádu. Vedlejší účastnice odpověděla přípisem ze dne 2. 4. 2019, v němž zopakovala své stanovisko a informovala stěžovatelku, že věc předala k vyřízení ministerstvu. Dne 15. 4. 2019 zaslala stěžovatelka vedlejší účastnici podání

nadepsané „Námitka proti postupu Státní zemědělské a potravinářské inspekce, ústředního inspektorátu ve věci nároku na úrok z nezákonně uložené platební povinnosti (částky 1.801.000,- Kč) ve smyslu § 254 Daňového řádu“. Toto podání vedlejší účastnice opět postoupila k vyřízení ministerstvu s odůvodněním, že po obsahové stránce jde o návrh podle § 14 zákona č. 82/1998 Sb.

4. Za této situace podala stěžovatelka dne 28. 6. 2019 proti vedlejší účastnici žalobu na ochranu před nezákonným zásahem, pokynem nebo donucením správního orgánu (dále jen „zásahová žaloba“). Zásah spatřovala v tom, že jí vedlejší účastnice nezaplatila úrok z neoprávněného jednání správce daně (§ 254 daňového řádu). Krajský soud v Brně (dále jen „krajský soud“) napadeným usnesením žalobu odmítl. Podle něj se žalobou stěžovatelka fakticky domáhá vydání rozhodnutí o její námitce ze dne 15. 4. 2019 namísto zaslání dopisu, kterým na námitku vedlejší účastnice reagovala. Ochrany proti nečinnosti při vydání rozhodnutí se však lze domoci jinými právními prostředky, konkrétně podáním žádosti o uplatnění opatření proti nečinnosti podle § 80 odst. 3 správního řádu a posléze žalobou na ochranu před nečinností správního orgánu (dále jen „nečinnostní žaloba“) ve smyslu § 79 a násl. zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „s. ř. s.“). Zásahová žaloba, kterou stěžovatelka podala, má vůči zmíněným právním prostředkům subsidiární charakter, a byla proto nepřípustná podle § 85 s. ř. s. Krajský soud shledal, že stěžovatelka se bránila nesprávným žalobním typem. Nevyzval ji však k úpravě žaloby na jiný žalobní typ, jelikož ani správný žalobní typ (nečinnostní žaloba) by nebyla přípustná. Stěžovatelka totiž nevyčerpala prostředky ve smyslu § 79 odst. 1 s. ř. s., které procesní předpis platný pro řízení u správního orgánu stanoví k ochraně proti nečinnosti správního orgánu.

5. Stěžovatelčinu kasační stížnost zamítl Nejvyšší správní soud napadeným rozsudkem. Nepřisvědčil námitce nepřezkoumatelnosti usnesení krajského soudu. Dále se zabýval tím, zda ve věci byla přípustná zásahová žaloba. Shledal, že stěžovatelka skutečně podala zásahovou žalobu. Krajský soud tedy volil nešťastnou formulaci, když uvedl, že se stěžovatelka fakticky domáhala, aby vedlejší účastnice rozhodla o námitce. Nejvyšší správní soud však vyhodnotil, že vzhledem k subsidiárnímu charakteru zásahové žaloby bylo třeba zvolit jiný žalobní typ. Stěžovatelka tvrdí, že má nárok na úrok z neoprávněného jednání správce daně (§ 254 daňového řádu). Proti postupu správce daně týkajícímu se tohoto úroku může daňový subjekt podat námitku (§ 159 odst. 3 ve spojení s § 254 odst. 5 daňového řádu), o níž musí správce daně rozhodnout. Proti takovému rozhodnutí se pak lze bránit žalobou proti rozhodnutí správního orgánu (§ 65 a násl. s. ř. s.). Nevydá-li správní orgán rozhodnutí o námitce, lze se bránit nečinnostní žalobou, jíž se lze domoci vydání rozhodnutí, a následně se lze věcně bránit proti vydanému rozhodnutí žalobou proti rozhodnutí správního orgánu. Stěžovatelce se tak nabízí cesta soudní ochrany nečinnostní žalobou a žalobou proti rozhodnutí. Zásahová žaloba se uplatní jen v těch případech, na které nedopadají ostatní žalobní (návrhové) typy ve správním soudnictví. Nejvyšší správní soud shledal, že stěžovatelka podala námitku (§ 159 odst. 3 ve spojení s § 254 odst. 5 daňového řádu), o které vedlejší účastnice dosud nerozhodla. Podání ze dne 15. 4. 2019, které stěžovatelka označila jako námitku, nebylo učiněno v 30denní lhůtě pro podání námitky. Jako včas uplatněnou námitku Nejvyšší správní soud vyhodnotil stěžovatelčino podání ze dne 16. 6. 2016 označené jako „odvolání proti rozhodnutí Státní zemědělské a potravinářské inspekce, Ústředního inspektorátu, ze dne 02. 06. 2016, č. j. AB407-32/2014“. O takto uplatněné námitce podle Nejvyššího správního soudu vedlejší účastnice dosud nerozhodla. Stěžovatelka se mohla bránit nečinnostní žalobou a posléze žalobou proti rozhodnutí správního orgánu, namísto toho však podala zásahovou žalobu, kterou krajský soud správně odmítl. Nejvyšší správní soud konstatoval, že krajský soud stěžovatelku nemusel vyzvat k úpravě žaloby na jiný žalobní typ (tj. nečinnostní žalobu), neboť v době jejího podání nebyly splněny podmínky přípustnosti

nečinnostní žaloby, mezi něž patří podle § 79 odst. 1 s. ř. s. vyčerpání prostředků, které procesní předpis platný pro řízení u správního orgánu stanoví k ochraně proti nečinnosti správního orgánu. Před podáním nečinnostní žaloby bylo třeba vyčerpat podnět na ochranu proti nečinnosti (§ 38 daňového řádu), jímž se mohla stěžovatelka u nadřízeného správce daně domáhat vydání rozhodnutí o námitce (tj. podání ze dne 16. 6. 2016, které Nejvyšší správní soud po materiální stránce vyhodnotil jako námitku podle § 254 daňového řádu). Stěžovatelka sice podala podnět na ochranu proti nečinnosti ze dne 18. 6. 2019, v němž se domáhala, aby ministerstvo uložilo vedlejší účastnici povinnost rozhodnout o námitce podané podle § 254 odst. 5 daňového řádu ve spojení s § 159 daňového řádu. Byť v daném podnětu zmiňovala svou opožděnou námitku ze dne 15. 4. 2019, lze její podnět podle Nejvyššího správního soudu vztáhnout i na podání ze dne 16. 6. 2016 (včasnou námitku), o němž dosud nebylo rozhodnuto. Na podnět na ochranu proti nečinnosti ministerstvo zareagovalo přípisem ze dne 11. 7. 2019, v němž stěžovatelku informovalo, že podnět shledalo neoprávněným. Stěžovatelka však žalobu ke krajskému soudu podala již dne 28. 6. 2019, před jejím podáním tudíž nevyčkala na to, jak ministerstvo podnět vyřídí, či na uplynutí 30denní lhůty k vyřízení takového podnětu (její konec připadl na 18. 7. 2019). Podle usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 5. 2016 č. j. 5 As 9/2015-59 (č. 3409/2016 Sb. NSS) musí být podmínka bezvýsledného vyčerpání prostředků ochrany proti nečinnosti před správním orgánem splněna již k okamžiku podání žaloby (tj. nečinnostní žaloba má být podána až poté, co nadřízený správní orgán prostředku nevyhověl, případně poté, co mu uplynula lhůta k vyřízení takového prostředku). Stěžovatelka žalobu podala ještě předtím, než ministerstvo jejímu podnětu na ochranu proti nečinnosti nevyhovělo, a ještě předtím, než mu uplynula lhůta k vyřízení tohoto podnětu. Ke dni podání žaloby tak nebyly splněny podmínky přípustnosti nečinnostní žaloby, na čemž nic nemění ani to, že v průběhu řízení o žalobě ministerstvo podnětu na ochranu proti nečinnosti nevyhovělo.

II. Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka namítá, že napadené usnesení krajského soudu je nepřezkoumatelné, neboť z něj není patrno vypořádání její argumentace o přípustnosti zásahové žaloby. Napadený rozsudek Nejvyššího správního soudu obsahuje nepřesvědčivé a vnitřně rozporné vypořádání kasační námitky nepřezkoumatelnosti usnesení krajského soudu.

7. Porušení svého práva na soudní ochranu stěžovatelka spatřuje v závěru o nepřípustnosti podané zásahové žaloby a v tom, že ji správní soudy odkázaly na nečinnostní žalobu, která měla směřovat proti nevydání rozhodnutí o námitce. Stěžovatelka se však domáhala soudní ochrany proti trvajícímu zásahu vedlejší účastnice spočívajícímu v nevyplacení úroku. Vypořádání Nejvyššího správního soudu považuje za dogmatické trvání na judikaturních závěrech o subsidiárním charakteru zásahové žaloby, které přehlíží, že se stěžovatelka dostala do nepřehledné procesní situace z důvodu nezákonného postupu správního orgánu. Stěžovatelka tvrdí, že se v napadeném rozsudku Nejvyšší správní soud odchýlil od svých závěrů vyslovených v rozsudku ze dne 10. 6. 2015 č. j. 2 Afs 234/2014-43 (č. 3290/2015 Sb. NSS), aniž by věc předložil rozšířenému senátu.

8. Na rozdíl od zásahové žaloby, na jejímž základě by bylo možno rovnou meritorně posoudit existenci jejího nároku na úrok z neoprávněného jednání správce daně, nečinnostní žalobou se lze domoci pouze vydání rozhodnutí, nikoli ovšem jeho meritorního přezkumu. Nečinnostní žalobu tak stěžovatelka nepovažuje za účinnou soudní ochranu. Nesouhlasí s kvalifikací svého podání ze dne 16. 6. 2016 jako námitky ve smyslu § 254 odst. 5 ve spojení s § 159 daňového řádu. Stěžovatelka dané podání zamýšlela jako odvolání podle § 81 správního řádu, což v něm výslovně zmiňovala, nikoli jako námitku podle § 254 daňového řádu. Tím, že takto podání ze dne 16. 6. 2016 Nejvyšší správní soud v roce 2020 (tj. po 4 letech od jeho učinění) překvalifikoval, uzavřel stěžovatelce cestu k obraně i nečinnostní

žalobou, neboť jednoroční lhůta k podání nečinnostní žaloby (§ 80 odst. 1 s. ř. s.) podle stěžovatelky již dávno uplynula.

9. Před odmítnutím žaloby ve správním soudnictví pro volbu nesprávného žalobního typu je třeba nejprve žalobci umožnit změnu žaloby na správný žalobní typ. Stěžovatelka napadá i hodnocení Nejvyššího správního soudu, že v její věci by žaloba i po změně na správný žalobní typ (nečinnostní žalobu) byla nepřípustná, a proto nebylo třeba umožňovat změnu žalobního typu. Nesouhlasí s výkladem, že podmínka bezúspěšného vyčerpání prostředků na ochranu proti nečinnosti před správním orgánem musí být splněna již v okamžiku podání žaloby a že již nelze přihlížet k tomu, že stav bezúspěšného vyčerpání nastal až v průběhu řízení před soudem. V jejím případě došlo k bezúspěšnému vyčerpání tohoto prostředku v průběhu soudního řízení.

III. Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice, replika stěžovatelky

10. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejší účastnici.

11. Nejvyšší správní soud ve svém vyjádření uvedl, že sice korigoval nepřesnosti v usnesení krajského soudu, nicméně ztotožnil se se závěrem o nepřípustnosti stěžovatelčiny zásahové žaloby. Současně nebyl prostor pro změnu žalobního typu, neboť byla-li by podaná zásahová žaloba změněna na nečinnostní žalobu (jakožto správný žalobní typ), byla by nepřípustná pro nevyčerpání prostředků k ochraně před nečinností v daňovém řízení. Výjimku ze subsidiarity zásahové žaloby nezakládá ani stěžovatelkou odkazovaný rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 2 Afs 234/2014. Subsidiarita zásahové žaloby plní důležitou funkci, neboť vede k tomu, že nejprve má správní orgán ve správním rozhodnutí jako formalizovaném aktu vyjádřit své hodnocení, které pak soud přezkoumává, namísto toho, aby ve věci prvotní názor zaujímaly správní soudy na základě faktického postupu správního orgánu, což by se dělo, byla-li by věc meritorně projednávána v režimu zásahové žaloby. Nejvyšší správní soud trvá na svém hodnocení, že podání ze dne 16. 6. 2016 bylo námitkou ve smyslu § 254 odst. 5 ve spojení s § 159 daňového řádu. Má-li stěžovatelka za to, že jí uplynula lhůta k podání nečinnostní žaloby ve věci vydání rozhodnutí o podání ze dne 2. 6. 2016, pak jí nic nebrání požádat znovu o vyplacení úroku z neoprávněného jednání správce daně a následně uplatnit prostředky ochrany, jak byly Nejvyšším správním soudem popsány.

12. Krajský soud ve vyjádření uvedl, že k namítanému porušení stěžovatelčiných základních práv nedošlo, a odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí. Oba správní soudy podle něj svá rozhodnutí řádně odůvodnily.

13. Vedlejší účastnice uvedla, že z usnesení krajského soudu i rozsudku Nejvyššího správního soudu jsou patrné důvody jejich rozhodnutí.

14. Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice Ústavní soud zaslal stěžovatelce na vědomí, která k nim zaslala repliku. Jinými slovy zde stěžovatelka zopakovala svou argumentaci z ústavní stížnosti o odepření spravedlnosti, o tom, že nebyly podmínky překvalifikovat stěžovatelčino podání způsobem, jak učinil Nejvyšší správní soud, a o rozporu napadeného rozsudku s rozsudkem Nejvyššího správního soudu sp. zn. 2 Afs 234/2014. Protože replika jen opakuje již uplatněnou argumentaci, nezasílal ji Ústavní soud účastníkům řízení a vedlejší účastnici.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

15. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení opodstatněnosti a důvodnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud není součástí soustavy soudů, nýbrž je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 a čl. 91 odst. 1 Ústavy). Není povolán k instančnímu přezkumu rozhodnutí obecných soudů. Jeho pravomoc podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy je založena výlučně k přezkumu toho, zda v řízení nebo rozhodnutím v něm vydaným nebyla porušena ústavně chráněná práva nebo svobody stěžovatelky.

17. Z vyžádaného spisového materiálu se podává, že stěžovatelka se po vedlejší účastnici domáhala zaplacení úroku z neoprávněného jednání správce daně podle § 254 odst. 1 daňového řádu. Úrok požadovala z pokuty, která jí byla uložena za správní delikt správním rozhodnutím, které však následně zrušil Krajský soud v Plzni. Úrok požadovala od zaplacení pokuty (22. 4. 2015) do dne jejího vrácení (2. 6. 2016). Dovolávala se přitom rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 15. 9. 2016 č. j. 9 Afs 128/2016-39 (č. 3485/2016 Sb. NSS), který se vztahuje na případy tzv. věcné (kompetenční) dělené správy podle § 161 odst. 3 daňového řádu (tj. případy, kdy peněžité plnění, jímž může být i pokuta, je uloženo jedním orgánem veřejné moci, avšak příslušným k evidenci, výběru a případnému vymožení tohoto peněžitého plnění je jiný orgán veřejné moci). Podle tohoto rozsudku náleží daňovému subjektu úrok z neoprávněného jednání správce daně podle § 254 odst. 1 daňového řádu, bylo-li zrušeno rozhodnutí o pokutě, na niž se uplatní režim dělené správy. Ve věci stěžovatelky byla pokuta zaplacena a vrácena před 1. 7. 2017, kdy nabyl účinnosti zákon č. 170/2017 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti daní, který do § 254 odst. 1 daňového řádu vložil poslední větu, podle níž úrok z neoprávněného jednání správce daně nevzniká v případě peněžitého plnění v rámci dělené správy (tato novela tak na věc nedopadá). Z předloženého správního spisu je patrné, že vedlejší účastnice a jí nadřízené ministerstvo setrvale zastávaly názor, že na případ stěžovatelky nedopadá § 254 odst. 1 daňového řádu a její požadavek na zaplacení úroku kvalifikovaly jako uplatnění nároku na náhradu škody podle zákona č. 82/1998 Sb.

18. Ústavní soud poznamenává, že v režimu zákona č. 82/1998 Sb. je v případě sporu na poškozeném, aby prokázal, že mu vznikla škoda (tj. v případě požadavku na úrok z peněžní částky, kterou měl stát po určitou dobu ve svém držení v příčinné souvislosti s nezákonným rozhodnutím, je třeba prokázat, že při pravidelném běhu okolností by v případě, že by nezákonné rozhodnutí vydáno nebylo, poškozený dosáhl z této částky úroku v žalobou požadované výši). Naproti tomu úrok z neoprávněného jednání správce daně se vyplácí v případech, kdy podle zákona vzniká (§ 254 odst. 1 daňového řádu), ve výši repo sazby stanovené Českou národní bankou, zvýšené o 14 procentních bodů, aniž by daňový subjekt musel vznik škody či její výši prokazovat.

19. Podstatou zkoumání Ústavním soudem v posuzované věci je otázka, zda správní soudy neporušily stěžovatelčino právo na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny), což vyžaduje posouzení, jakým žalobním typem se stěžovatelka mohla před správními soudy domoci ochrany proti postupu vedlejší účastnice, která požadavek na vyplacení úroku z neoprávněného jednání správce daně považovala za neoprávněný a která nespatřovala ani prostor pro vydání rozhodnutí podle daňového řádu, neboť požadavky na vyplacení tohoto úroku kvalifikovala jako uplatnění nároku podle zákona č. 82/1998 Sb.

V. A. Námitka nepřezkoumatelnosti napadených rozhodnutí

20. Právu na soudní ochranu zaručenému v čl. 36 odst. 1 Listiny (a principu vyloučení libovůle) odpovídá požadavek řádného odůvodnění rozhodnutí obecných soudů [viz např. nález ze dne 27. 3. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3441/11 (N 61/64 SbNU 723), nález ze dne 21. 1. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2468/11 (N 6/72 SbNU 83) nebo nález ze dne 26. 11. 2013 sp. zn. II. ÚS 4927/12 (N 199/71 SbNU 361)]. Z rozhodnutí jak krajského soudu, tak Nejvyššího správního

soudu jsou zřetelné důvody, které vedly k jejich vydání. Stěžovatelka tudíž nedůvodně správním soudům vytýká nepřezkoumatelnost jejich rozhodnutí.

21. Nepřezkoumatelnost soudního rozhodnutí nelze zaměňovat s rozhodnutím po věcné stránce nezákonným. Napadené usnesení krajského soudu není nepřezkoumatelné, jak namítá stěžovatelka, neboť krajský soud vysvětlil, proč stěžovatelčinu žalobu vyhodnotil jako nečinnostní, což také ve svém důsledku dává odpověď na to, proč nepovažoval za určující judikaturu k zásahové žalobě, jíž se stěžovatelka dovolávala. Závěr krajského soudu o podání nečinnostní žaloby byl nesprávný, jak vyhodnotil Nejvyšší správní soud v bodě 18 svého rozsudku. Podle Nejvyšší správního soudu šlo o zásahovou žalobu. Skutečnost, že závěr krajského soudu byl po věcné stránce nesprávný, však z jeho usnesení nedělá nepřezkoumatelné rozhodnutí. Ústavní soud přisvědčil Nejvyššímu správnímu soudu, že šlo o zásahovou žalobu. Stěžovatelka se jejím petitem domáhala, aby soud zakázal vedlejší účastnici pokračovat v nezákonném zásahu spočívajícím v nevyplacení blíže specifikovaného úroku z neoprávněného jednání správce daně, což je petit odpovídající zásahové žalobě. Svou žalobu ostatně sama stěžovatelka pojala jako zásahovou žalobu, neboť se v ní odkazuje na § 82 a § 84 odst. 1 s. ř. s., jež jsou součástí úpravy zásahové žaloby.

22. Nesprávný závěr krajského soudu o nečinnostní žalobě Nejvyšší správní soud korigoval v napadeném rozsudku. Ani rozsudek Nejvyššího správního soudu není nepřezkoumatelný, neboť obsahuje podrobné odůvodnění (srov. rekapitulaci v bodě 5). Stěžovatelka v ústavní stížnosti s rozhodovacími důvody Nejvyššího správního soudu obsáhle polemizuje, což by nebylo možné, byl-li by napadený rozsudek skutečně nepřezkoumatelný, jak namítá stěžovatelka.

V. B. Obecná východiska práva na soudní ochranu a žalobních (návrhových) typů ve správním soudnictví

23. Ve správním soudnictví lze rozlišit tři „základní“ žalobní typy, jimiž jsou žaloba proti rozhodnutí správního orgánu (§ 65 a násl. s. ř. s.), nečinnostní žaloba (§ 79 a násl. s. ř. s.) a zásahová žaloba (§ 82 a násl. s. ř. s.). Vedle „základních“ žalobních typů pak existují ještě další návrhové (žalobní) typy, a to návrhy ve volebním soudnictví a ve věcech místního referenda, návrhy ve věcech politických stran a hnutí, kompetenční žaloba, návrh na zrušení opatření obecné povahy a návrh na zrušení služebního předpisu.

24. „Základní“ žalobní typy jsou uzpůsobeny zobecněným způsobům, jimiž nejčastěji orgány veřejné správy zasahují do práv a povinností (právní sféry) jednotlivců. Reflektují specifika a principiální odlišnosti zmíněných nejčastějších forem působení orgánů veřejné správy, čímž napomáhají tomu, aby řízení před správními soudy mohlo proběhnout rychle a aby zde mohly soudy poskytnout ochranu adekvátně reagující na povahu působení veřejné správy. V tomto ohledu vymezení žalobních typů ve správním soudnictví naplňuje pokyn ústavodárce v čl. 36 odst. 4 Listiny k zákonné úpravě podrobností poskytování soudní ochrany. V bodě 39 nálezu ze dne 14. 8. 2019 sp. zn. II. ÚS 2398/18 (N 147/95 SbNU 272) Ústavní soud zmínil, že stanovení koncepce jednotlivých žalobních typů je věcí správního soudnictví a jde o komplexní otázku výkladu zákonného procesního předpisu sahající do samotného jádra správního soudnictví. K tomuto výkladu jsou povolány správní soudy, nikoli Ústavní soud, který však dbá na to, aby výklad správních soudů nezakládal v jednotlivých případech porušení základních práv či svobod.

25. Podle judikatury Nejvyššího správního soudu ze systémového hlediska je hlavním řízením před správními soudy řízení o žalobě proti rozhodnutí správního orgánu, přičemž nečinnostní žaloba a zásahová žaloba představují doplňkovou formu ochrany tam, kde žalobu proti rozhodnutí správního orgánu nelze aplikovat [usnesení rozšířeného senátu 18. 4. 2017 č. j. 6 Afs 270/2015-48 (3579/2017 Sb. NSS), bod 52]. Jde o výraz subsidiarity zásahové žaloby, která též znamená, že zásahová žaloba je přípustná teprve tehdy, nepřichází-li v úvahu

podání žaloby proti rozhodnutí správního orgánu, nečinnostní žaloby a ani podání návrhu na zrušení opatření obecné povahy [rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 6. 2020 č. j. 9 Azs 63/2020-96 (č. 4059/2020 Sb. NSS), bod 15]. Již v minulosti Ústavní soud deklaroval, že do výkladu o subsidiaritě zásahové žaloby není důvod z ústavního hlediska zasahovat, neboť jde o výklad, který vnáší do soudního řádu správního logické a systematické uspořádání jednotlivých žalobních (návrhových) typů [nález ze dne 15. 1. 2019 sp. zn. III. ÚS 2634/18 (N 7/92 SbNU 52), bod 67].

26. Jakkoli by se snad mohlo zdát, že určení „správného“ žalobního (návrhového) typu ve správním soudnictví žalobce (navrhovatele) pravidelně staví před složitý procesní problém, je nutno zdůraznit, že v drtivé většině případů nečiní určení „správného“ žalobního (návrhového) typu potíže. Vyskytují se však ojedinělé případy, kdy je jeho určení složitou záležitostí. Svým rozsahem však představují jen zlomek případů řešených správními soudy. Zejména v těchto případech vystupuje do popředí požadavek, aby správní soud informoval žalobce (navrhovatele), že zvolil „nesprávný“ žalobní (návrhový) typ, a umožnit mu jeho změnu na „správný“, ledaže by v konkrétní věci nebyly splněny podmínky řízení ani podle „správného“ žalobního (návrhového) typu, což je však nutno v odůvodnění rozebrat [zmíněný nález sp. zn. II. ÚS 2398/18, bod 58; nález ze dne 7. 1. 2020 sp. zn. III. ÚS 389/19 (N 1/98 SbNU 9), bod 21]. Tímto způsobem je zajištěno, že ani v těch ojedinělých případech, kdy není určení „správného“ žalobního typu jednoduchou právní otázkou, nepůjde o překážku pro poskytnutí soudní ochrany. Posuzovaná věc spadá do zmíněné množiny případů, kdy stanovení „správného“ žalobního typu není jednoduchou záležitostí.

V. C. Určení „správného“ žalobního typu v posuzované věci

27. Ústavní soud poznamenává, že vedlejší účastnice v posuzované věci vychází z toho, že její rozhodnutí o pokutě bylo vydáno podle správního řádu, a odmítá názor, že by tak vystupovala v postavení správce daně, a proto dovozuje, že v posuzované věci nelze daňový řád užít, včetně ustanovení o úroku z neoprávněného jednání správce daně. Naopak stěžovatelka tvrdí, že šlo o případ dělené správy podle § 161 odst. 3 daňového řádu, a dovozuje, že daňový řád na postup vedlejší účastnice dopadal. Ústavní soud tak konstatuje, že mezi vedlejší účastnicí a stěžovatelkou je spor již o tom, zda na věc dopadá či nedopadá daňový řád, což s sebou přináší problém, v režimu jakého procesního předpisu má vůbec před správním orgánem proběhnout řešení otázky, který procesní předpis na věc dopadá. Popsaný rozdílný náhled vedlejší účastnice a stěžovatelky vede k nepřehledné procesní situaci (srov. bod 3), kdy stěžovatelka svá podání zhusta formuluje a podává tak, aby vyhovovala daňovému řádu, a vedlejší účastnice na ně důsledně reaguje tak, že se na daná podání daňový řád nevztahuje, a vyřizuje je mimo procesní režim daňového řádu, což vede k nové reakci stěžovatelky, která se opět snaží držet daňového řádu. Nejvyšší správní soud tuto nepřehlednou procesní situaci v napadeném rozsudku uchopil tak, že po procesní stránce měly správní orgány postupovat podle daňového řádu, což Ústavní soud dovozuje z toho, že Nejvyšší správní soud stěžovatelčina podání kvalifikoval podle daňového řádu. Ústavní soud z tohoto přístupu Nejvyššího správního soudu vychází, neboť nejde o otázku ústavního práva. Současně považuje za potřebné výslovně uvést okolnost, kterou Nejvyšší správní soud nezmínil explicitně, a která tak z jeho přístupu vyplývá toliko implicitně, totiž že v procesním režimu daňového řádu se má zodpovědět otázka, zda stěžovatelce náleží či nenáleží jí požadovaný úrok z neoprávněného jednání správce daně, takovým určením procesního režimu však není soudem předjímáno, zda po věcné stránce nárok na tento úrok je nebo není dán.

28. Jsou-li splněny podmínky podle § 254 odst. 1 daňového řádu (mezi ně patří zrušení, změna nebo prohlášení nicotnosti rozhodnutí o stanovení daně z důvodu nezákonnosti nebo z důvodu nesprávného úředního postupu správce daně), pak správce daně má podle § 254 odst. 3 daňového řádu z úřední povinnosti předepsat na osobní daňový účet úrok

z neoprávněného jednání správce daně do 15 dnů ode dne účinnosti rozhodnutí, kterým bylo rozhodnutí o stanovení daně zrušeno, změněno nebo prohlášeno za nicotné, a vznikne-li v důsledku zrušení, změny nebo prohlášení nicotnosti rozhodnutí o stanovení daně vratitelný přeplatek, vrátí jej podle § 254 odst. 4 daňového řádu správce daně bez žádosti v téže lhůtě. Podle rozsudků Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 10. 2013 č. j. 8 Afs 15/2013-54 a ze dne 5. 2. 2015 č. j. 7 As 254/2014-48 daňový řád nepředpokládá, aby se o žádosti o přiznání úroku z neoprávněného jednání správce daně vydávalo negativní rozhodnutí, postačí, zašle-li správce daně žadateli sdělení, že daný úrok nevznikl. Jak vyplývá z § 254 odst. 5 daňového řádu, proti tomuto sdělení je možno podat námitku podle § 159 daného zákona, a to ve lhůtě 30 dnů ode dne, kdy se dotčená osoba o úkonu dozvěděla (§ 159 odst. 1). Nejvyšší správní soud v minulosti zdůraznil, že § 159 daňového řádu dopadá toliko na (aktivní) úkony správce daně, tj. na situace, kdy je správce daně při placení daní činný, nedopadá naopak na situace, kdy je správce daně nečinný, neboť nečinnost nelze podřadit pod úkon ve smyslu § 159 odst. 1 daného zákona [rozsudek ze dne 5. 11. 2020 č. j. 7 Afs 198/2020-20 (č. 4123/2021 Sb. NSS), bod 20; rozsudek ze dne 19. 10. 2016 č. j. 2 Afs 191/2016-38, body 20 a 21]. Z právě zmíněných rozsudků vyplývá, že tímto aktivním úkonem ve smyslu § 159 odst. 1 daňového řádu může být např. i sdělení, že správce daně ve věci úroku z neoprávněného jednání nebude činit žádný úkon, neboť podle něj nárok na něj nevznikl. Ústavní soud konstatuje, že v posuzované věci vedlejší účastnice ve sdělení ze dne 2. 6. 2016 č. j. AB407-32/2014 stěžovatelku informovala o svém stanovisku, že nárok na úrok z neoprávněného jednání správce daně považuje za neoprávněný. Stěžovatelce se tedy dostalo aktivního úkonu ve vztahu k její žádosti.

29. Jakkoli dosud zmiňovaná sdělení nejsou rozhodnutím ve smyslu § 101 daňového řádu, o podané námitce se již vydává rozhodnutí (§ 159 odst. 3 daňového řádu), proti němuž se lze odvolat (§ 254 odst. 5 daného zákona). Rozhodnutí o námitce a následné rozhodnutí o odvolání jsou pak za splnění zákonných podmínek způsobilá přezkumu před správními soudy v řízení o žalobě proti rozhodnutí správního orgánu (§ 65 a násl. s. ř. s.). Je-li správce daně v prodlení s vydáním rozhodnutí o námitce či rozhodnutí o odvolání nebo odmítá-li je vydat, pak se lze opět při splnění zákonných podmínek domáhat ochrany nečinnostní žalobou (§ 79 a násl. s. ř. s.), jíž se lze domoci uložení povinnosti správnímu orgánu vydat rozhodnutí v soudem určené lhůtě (§ 81 odst. 2 s. ř. s.), a po jeho vydání (včetně rozhodnutí o odvolání) se pak ve věci samé lze bránit žalobou proti rozhodnutí správního orgánu. Tímto způsobem se tak může dotčená osoba bránit před správním soudem.

30. Nejvyšší správní soud nicméně v rozsudku ze dne 10. 6. 2015 č. j. 2 Afs 234/2014--43 (č. 3290/2015 Sb. NSS) dovodil, že v případě, kdy dotčený subjekt ve věci úroku z neoprávněného jednání správce daně včas nepodá námitku podle § 159 ve spojení s § 254 odst. 5 daňového řádu, resp. ji nepodá vůbec, může se i přesto bránit před správním soudem, a to zásahovou žalobou (§ 82 a násl. s. ř. s.) směřující proti faktickým úkonům správního orgánu (především tedy nevyplacení požadovaného úroku). Ve věci, jíž se týkal zmíněný rozsudek 2 Afs 234/2014, daňový subjekt podal námitku podle § 159 daňového řádu opožděně a z tohoto důvodu ji správce daně neposuzoval věcně, ale své rozhodnutí založil jen na zjištění o opožděnosti námitky. Podle Nejvyššího správního soudu však neměl správce daně na takové podání nahlížet jako na opožděnou námitku, nýbrž jako na podnět k provedení toho, k čemu byl *ex offo* povinen, přičemž pro takový případ Nejvyšší správní soud shledal možnost obrany zásahovou žalobou.

31. Z výše uvedeného vyplývá, že za určitých okolností se lze ve věci úroku z neoprávněného jednání správce daně úspěšně bránit žalobou proti rozhodnutí (bod 29) a za určitých okolností zásahovou žalobou (bod 30). V ústavní stížností napadeném rozsudku pak Nejvyšší správní soud hodnotil, jaký je ve věci úroku z neoprávněného jednání správce daně vztah mezi ochranou poskytovanou skrze žalobu proti rozhodnutí správního orgánu

a zásahovou žalobou, o níž se zmínil rozsudek sp. zn. 2 Afs 234/2014. Dospěl přitom k závěru, že stěžovatelce není dána mezi těmito žalobami volba podle její preference, ale že určení „správného“ žalobního typu se stále odvíjí od zásady subsidiarity zásahové žaloby.

32. Ústavní soud uvádí, že z ústavního pořádku nevyplývá požadavek na to, aby se dotčená osoba mohla před správním soudem bránit alternativně dvěma či více žalobními (návrhovými) typy (srov. zmíněný nález sp. zn. III. ÚS 2634/18, bod 69), postačí, je-li ochrana poskytována jedním žalobním (návrhovým) typem. Výklad, že v konkrétní situaci lze užít vždy jen jeden žalobní typ, tak sám o sobě s předpisy ústavního pořádku nekoliduje. Nejvyšší správní soud v napadeném rozsudku navíc objasnil, že opačný závěr o možnosti bránit se v jeden okamžik dvěma žalobními typy, např. zásahovou žalobou a žalobou proti rozhodnutí, by mohl vést k neřešitelným situacím v podobě vydání dvou protichůdných meritorních rozsudků, neboť u žaloby proti rozhodnutí je soud vázán žalobními body (§ 75 odst. 2 věta první s. ř. s.), a k rozdílnému výslednému hodnocení by tak mohla vést skutečnost, že by ve svých žalobách žalobce uplatnil rozdílné námitky. Jak bylo výše zmíněno (bod 25), výklad o subsidiaritě zásahové žaloby není rozporný s ústavními předpisy. Ústavní soud tak nemá důvod přehodnocovat samotný základ argumentace Nejvyššího správního soudu v napadeném rozsudku založený právě na subsidiaritě zásahové žaloby, jímž je hodnocení, že v situaci, kdy dotčená osoba včas podala námitku podle § 254 odst. 5 ve spojení s § 159 daňového řádu, a kdy je tak možno poskytnout ochranu žalobou proti rozhodnutí správního orgánu (k tomu srov. bod 29), nebude soudní ochrana poskytována zásahovou žalobou.

33. Důvodná není stěžovatelčina námitka, že napadený rozsudek vyslovil odlišný právní názor oproti zmíněnému rozsudku sp. zn. 2 Afs 234/2014. Rozpor stěžovatelka spatřuje v tom, že v posuzované věci Nejvyšší správní soud vyloučil možnost obrany zásahovou žalobou, ačkoli rozsudek sp. zn. 2 Afs 234/2014 s obranou skrze zásahovou žalobu počítá. Ústavní soud konstatuje, že Nejvyšší správní soud poukázal na zásadní skutkovou odlišnost od věci, jíž se týkal rozsudek sp. zn. 2 Afs 234/2014. Touto odlišností bylo včasné podání námitky podle § 254 odst. 5 ve spojení s § 159 daňového řádu v posuzované věci. Ústavní soud konstatuje, že srozumitelná je úvaha v napadeném rozsudku, že včasné podání námitky umožňuje za splnění dalších okolností [mezi něž patří mimo jiné včasné podání odvolání (§ 254 odst. 5 daňového řádu) proti rozhodnutí o námitce a včasné podání žaloby proti rozhodnutí o takovém odvolání] poskytnout soudní ochranu žalobou proti rozhodnutí ve věci úroku z neoprávněného jednání správce daně. Naopak opožděné podání námitky neumožňuje, aby se soud po věcné stránce v řízení o žalobě proti správnímu rozhodnutí zabýval existencí nároku na úrok z prodlení z neoprávněného jednání správce daně. Stěžovatelkou odkazovaný rozsudek sp. zn. 2 Afs 234/2014 se týkal věci, kde byla podána opožděná námitka, a kde se tedy správní soud nemohl v řízení o žalobě proti rozhodnutí věcně zabývat existencí nároku z úroku z prodlení, nicméně ve zmíněném rozsudku Nejvyšší správní soud dovodil, že v případě opožděného podání námitky se lze bránit zásahovou žalobou. Ústavní soud konstatuje, že v napadeném rozsudku Nejvyšší správní soud dostatečně objasnil, že včasné podání námitky v posuzované věci bylo zásadní skutkovou odlišností od věci řešené rozsudkem sp. zn. 2 Afs 234/2014. Nejvyšší správní soud dostál rovněž požadavkům na odůvodnění, proč zmíněná skutková odlišnost vede k rozdílným právním závěrům od rozsudku sp. zn. 2 Afs 234/2014 [k požadavkům na skutkovou distinkci srov. nález ze dne 15. 8. 2018 sp. zn. I. ÚS 3755/17 (N 135/90 SbNU 227)].

34. O rozporu ústavní stížností napadeného rozsudku a rozsudku sp. zn. 2 Afs 234/2014 nesvědčí ani stěžovatelčina argumentace, že vyzvat správní orgán k vyplacení úroku z neoprávněného jednání správce daně lze opakovaně, a nic by tedy nebránilo poté, co dotčená osoba zmeškala podání včasné námitky, svou výzvu zopakovat a proti novému sdělení podat novou námitku, která by byla podle stěžovatelky včasná. Tímto způsobem by se

podle stěžovatelky mohl dotčený subjekt opět bránit žalobou proti rozhodnutí, čímž by byl vyloučen prostor pro aplikaci názoru v rozsudku sp. zn. 2 Afs 234/2014 o zásahové žalobě. Ústavní soud uvádí, že námitku lze uplatnit ve lhůtě 30 dnů ode dne, kdy se o úkonu dotčená osoba dozvěděla (§ 159 odst. 1 daňového řádu). V případě sdělení správního orgánu, že nárok na úrok z prodlení považuje za neoprávněný, se dotčená osoba o tomto úkonu dozví doručením takového sdělení. Ani skutečnost, že k případné nové výzvě by správní orgán zopakoval, že stále trvá na svém prvotním sdělení o neexistenci nároku na úrok, nic nemění na tom, že okamžik dozvědění se o úkonu by byl vždy spjat s prvotním sdělením. Opakovaná výzva adresovaná správnímu orgánu k vyplacení úroku z neoprávněného jednání správce daně by tak nezaložila včasnost námitky proti dalšímu sdělení, v němž by správní orgán jen opakoval již dříve sdělené stanovisko.

35. Stěžovatelka dále zdůrazňuje, že nečinnostní žalobou, která podle Nejvyššího správního soudu představuje „správný“ žalobní typ v její věci, se lze domoci pouze vydání rozhodnutí, což však není meritorním přezkumem jejího tvrzeného nároku na úrok z neoprávněného jednání správce daně. Namítá, že zásahovou žalobou by mohla dosáhnout rovnou meritorního přezkumu. Ústavní soud konstatuje, že z napadeného rozsudku je dostatečně patrné, že soudní ochrana je zajištěna „tandemem“ nečinnostní žaloby a žaloby proti rozhodnutí, čímž se rozumí nejprve soudní ochrana proti nečinnosti správního orgánu při vydání rozhodnutí (nečinnostní žaloba, jíž se lze domoci vydání rozhodnutí), na niž pak navazuje soudní ochrana proti samotnému správnímu rozhodnutí po věcné stránce (žaloba proti rozhodnutí). Nečinnostní žaloba je ve vztahu k žalobě proti rozhodnutí správního orgánu svým způsobem přípravným a pomocným prostředkem. Jejím účelem je umožnit, aby soud přinutil správní orgán vydat rozhodnutí (ve smyslu § 65 odst. 1 s. ř. s.) ve věci samé [viz usnesení rozšířeného Nejvyššího správního soudu senátu ze dne 16. 11. 2010 č. j. 7 Aps 3/2008-98 (č. 2206/2011 Sb. NSS), bod 21]. Jde o záměr zákonodárce, který správním soudům svěřil především přezkumnou roli vůči správním rozhodnutím, nikoli však úlohu správní orgány nahrazovat. Nečinnostní žaloba umožňuje dotčené osobě zjednat zákonnost v postupu veřejné správy tím, že tam, kde má být vydáno správní rozhodnutí, se jeho vydání lze touto žalobou domoci. Současně v řízení o nečinnostní žalobě správní soud nepředurčuje věcný obsah správního rozhodnutí, v případě její důvodnosti jen stanoví lhůtu pro vydání správního rozhodnutí (§ 81 odst. 2 s. ř. s.), čímž je zajištěno, aby správní orgán dostal prostor po věcné stránce věc vyřešit, aniž by soud předurčoval podobu správního rozhodnutí, a tím předčasně vstupoval do působnosti správního orgánu. Správní soud je povolán přezkoumat až výsledné správní rozhodnutí, což je výraz zákonného rozhraničení úkolů správních orgánů a správních soudů. Stěžovatelčin požadavek, aby jí byla soudní ochrana poskytnuta zásahovou žalobou v situaci, kdy lze ochranu poskytnout „tandemem“ nečinnostní žaloby a žaloby proti rozhodnutí, se tudíž vymyká tomu, jak z koncepčního hlediska zákonodárce nastavil způsob poskytování soudních ochrany. Právo domáhat se soudní ochrany je podle čl. 36 odst. 1 Listiny vázáno na dodržení zákonem stanoveného postupu. Podle Ústavního soudu přitom se smyslem a podstatou základních práv zaručených v čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny nekoliduje poskytování soudní ochrany skrze nečinnostní žalobu, jíž se lze domoci vydání rozhodnutí, a následně žalobu proti rozhodnutí, jíž lze nechat toto rozhodnutí věcně přezkoumat.

36. Ústavní soud tak vyhodnotil, že Nejvyšší správní soud neporušil stěžovatelčina ústavně zaručená práva a svobody svým závěrem, že v situaci, kdy stěžovatelka může soudní ochrany dosáhnout „tandemem“ nečinnostní žaloby a žaloby proti rozhodnutí, nelze se bránit zásahovou žalobou.

V. D. Námitky proti posouzení stěžovatelčina podání podle jeho obsahu

37. Jak bylo výše vyloženo, pro stanovení „správného“ žalobního typu bylo podstatné, zda stěžovatelka včas podala námitku ve smyslu § 254 odst. 5 ve spojení s § 159 daňového

řádu (pak zůstává otevřená cesta k soudní ochraně skrze nečinnostní žalobu a žalobu proti rozhodnutí) nebo zda ji podala opožděně, resp. vůbec nepodala (pak jde o případ, kde rozsudek sp. zn. 2 Afs 234/2014 dovodil možnost obrany zásahovou žalobou). Nejvyšší správní soud v napadeném rozsudku vyhodnotil, že stěžovatelka námitku včas podala. Jako včasnou námitku přitom vyhodnotil stěžovatelčino podání ze dne 16. 6. 2016 označené jako „odvolání proti rozhodnutí Státní zemědělské a potravinářské inspekce, Ústředního inspektorátu, ze dne 02. 06. 2016, č. j. AB407-32/2014“.

38. Ústavní předpisy nekladou překážku pro posouzení podání podle obsahu bez ohledu na jeho označení, což je také příkaz obsažený v celé řadě procesních předpisů (srov. § 70 odst. 2 daňového řádu, § 41 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 37 odst. 1 správního řádu, § 59 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestního řád). Posuzování podání podle jeho obsahu bez ohledu na jeho nesprávné označení je postup, který chrání účastníka a který má zajistit, aby formální nedostatky (označení) nebyly na překážku věcnému posouzení podání. Z tohoto pohledu se Nejvyšší správní soud nedopustil žádného porušení stěžovatelčiných ústavně zaručených práv, když její podání ze dne 16. 6. 2016 hodnotil podle jeho obsahu.

39. Z vyžádaného spisu se podává, že svým podáním ze dne 16. 6. 2016 se stěžovatelka hodlala bránit proti sdělení ze dne 2. 6. 2016 č. j. AB407-32/2014, jímž ji vedlejší účastnice zpravila o stanovisku o nepodloženosti nároku na požadovaný úrok z neoprávněného jednání správce daně. Ve svém podání ze dne 16. 6. 2016 stěžovatelka uvedla argumentaci, proč jí má úrok náležet. Své podání označila jako odvolání podle § 81 odst. 1 správního řádu a ministerstvu v petitu navrhla, aby změnilo sdělení vedlejší účastnice ze dne 2. 6. 2016 č. j. AB407-32/2014 tak, že stěžovatelce náleží úrok z neoprávněného jednání správce daně.

40. Ústavní soud konstatuje, že již samotné označení stěžovatelčina podání jako odvolání podle § 81 odst. 1 správního řádu je v diskrepanci s jeho obsahem, neboť na jednu stranu se jím stěžovatelka domáhá úroku z neoprávněného jednání správce daně upraveného daňovým řádem, na druhou stranu však, co se týče označení svého podání, odkazuje na procesní předpis odlišný od daňového řádu, tj. správní řád. V ústavní stížnosti sama stěžovatelka uznává, že v podání ze dne 16. 6. 2016 se dopustila omylu, když sdělení vedlejší účastnice ze dne 2. 6. 2016, proti němuž její podání ze dne 16. 6. 2016 směřovalo, považovala za správní rozhodnutí. S tím je pak stěžovatelka za jedno s judikaturou Nejvyššího správního soudu, podle níž sdělení správce daně, že ve věci úroku z neoprávněného jednání nebude činit žádný úkon, není rozhodnutím (viz body 28 a 29). Protože se odvolání podává proti správnímu rozhodnutí a sama stěžovatelka uznává, že sdělení vedlejší účastnice ze dne 2. 6. 2016 nebylo rozhodnutím, pak Ústavní soud shledal, že po materiální stránce nemohlo jít o odvolání. Nejvyšší správní soud se tudíž nedopustil žádné protiústavnosti při kvalifikaci stěžovatelčina podání ze dne 16. 6. 2016 podle jeho obsahu jako námitky ve smyslu § 254 odst. 5 ve spojení s § 159 daňového řádu.

41. Stěžovatelka dále uvádí, že o tom, že její podání ze dne 16. 6. 2016 je možné kvalifikovat jako včasnou námitku, se dozvěděla poprvé až z napadeného rozsudku Nejvyššího správního soudu vydaného v roce 2020, tj. po 4 letech od učinění daného podání. Namítá, že po vydání tohoto rozsudku již nemohla využít ochrany přes podání nové nečinnostní žaloby, což Nejvyšší správní soud označil za cestu k soudní ochraně. Stěžovatelka v dané souvislosti poukazuje na roční lhůtu k podání nečinností žaloby (§ 80 odst. 1 s. ř. s.) a tvrdí, že až po skončení této lhůty se z napadeného rozsudku dozvěděla, že její podání ze dne 16. 6. 2016 je včasnou námitkou. Tím, že Nejvyšší správní soud kvalifikoval podání ze dne 16. 6. 2016 jako včasnou námitku, tak stěžovatelku podle jejího přesvědčení zbavil i té možnosti soudní ochrany (podání nové nečinnostní žaloby), na kterou ve svém rozsudku odkázal. Ústavní soud se touto stěžovatelčinou argumentací nezabýval, neboť z důvodů rozvedených níže (v částech V. E. a V. F.) dospěl k závěru, že stěžovatelčina základní práva

byla porušena již tím, že jí soud neumožnil změnit její původní žalobu podanou dne 28. 6. 2019 na „správný“ žalobní typ, tj. nečinnostní žalobu. Správně tedy stěžovatelka neměla být odkázána na to, ať podá novou nečinnostní žalobu, ale již její žaloba ze dne 28. 6. 2019, změnila-li by ji stěžovatelka na „správný“ žalobní typ (nečinnostní žalobu), měla být věcně posouzena.

V. E. Nezbytnost bezvýsledného vyčerpání prostředků ochrany ve smyslu § 79 odst. 1 s. ř. s. před podáním nečinnostní žaloby

42. Nejvyšší správní soud vyhodnotil, že „správným“ žalobním typem v posuzované věci byla nečinnostní žaloba. Současně shledal, že stěžovatelčinu zásahovou žalobu bylo nutné odmítnout pro nepřípustnost, aniž by bylo třeba stěžovatelku informovat o tom, který žalobní typ je v její situaci „správný“, a umožnit jí změnu žalobního typu. Důvodem bylo, že Nejvyšší správní soud vykládá § 79 odst. 1 s. ř. s. tak, že není-li při podání nečinnostní žaloby splněna podmínka bezvýsledného vyčerpání prostředku, který procesní předpis platný pro řízení před správním orgánem stanoví k ochraně žalobce proti nečinnosti, jde o nepřípustnou žalobu, přičemž k případnému dodatečnému splnění této podmínky v průběhu řízení před soudem nelze přihlížet (tento výklad vychází z usnesení rozšířeného senátu ze dne 25. 5. 2016 č. j. 5 As 9/2015-59; č. 3409/2016 Sb. NSS). V posuzované věci byl tímto prostředkem podnět na ochranu před nečinností (§ 38 daňového řádu), který stěžovatelka podala dne 18. 6. 2019, žalobu však podala již dne 28. 6. 2019, tj. předtím, než její podnět ministerstvo vyřídilo a než uplynula 30denní lhůta k jeho vyřízení. Popsanou situaci Nejvyšší správní soud vyhodnotil tak, že nemělo význam umožnit změnu zásahové žaloby na nečinnostní, neboť nečinnostní žaloba by byla nepřípustná, protože k bezvýslednému vyčerpání prostředku k ochraně proti nečinnosti před správním orgánem nedošlo před podáním žaloby. Na tomto závěru nic nezměnila ani skutečnost, že v průběhu řízení o žalobě ministerstvo podnět vyhodnotilo ve sdělení ze dne 11. 7. 2019 jako neopodstatněný a tvrzenou nečinnost nespatřovalo.

43. Stěžovatelka namítá, že popsané hodnocení Nejvyššího správního soudu, které vychází z usnesení rozšířeného senátu sp. zn. 5 As 9/2015, v její věci vedlo k porušení práva na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny). Ústavní soud jí přisvědčil.

44. Zmíněné usnesení rozšířeného senátu je založeno na čtyřech základních argumentech: 1. jazykovém výkladu § 79 odst. 1 s. ř. s., 2. závěru o neodstranitelnosti nedostatku podmínky řízení v podobě nepřípustnosti žaloby, 3. zásadě subsidiarity ochrany ve správním soudnictví a 4. zásadě procesní ekonomie. Ústavní soud při svém hodnocení vyšel z hodnocení těchto čtyř argumentů.

45. Samotný jazykový výklad § 79 odst. 1 s. ř. s. podle náhledu Ústavního soudu nedává jednoznačnou odpověď na otázku, zda je či není možné věcně projednat nečinnostní žalobu v případě, že až v průběhu řízení o žalobě, nikoli již před jejím podáním, nastalo bezvýsledné vyčerpání prostředků, jimiž se lze před správními orgány bránit proti nečinnosti. Podle § 79 odst. 1 věty první s. ř. s. platí, že ten, „kdo bezvýsledně vyčerpal prostředky, které procesní předpis platný pro řízení u správního orgánu stanoví k jeho ochraně proti nečinnosti správního orgánu, může se žalobou domáhat, aby soud uložil správnímu orgánu povinnost vydat rozhodnutí ve věci samé nebo osvědčení“. Rozšířený senát Nejvyššího správního soudu dovozuje, že zákonodárce užil minulého času („vyčerpal“) při formulaci podmínky vyčerpání prostředků ochrany a naproti tomu času přítomného („může se domáhat“) při formulaci oprávnění k podání žaloby, z čehož dovodil, že podmínka bezvýsledného vyčerpání prostředků ochrany proti nečinnosti v řízení před správním orgánem musí být splněna již k okamžiku podání žaloby. Ústavní soud tomuto výkladu neupírá logiku. Nelze však přehlédnout, že žalobou se ochrany účastník domáhá po celou dobu řízení o své žalobě. Nastane-li tedy bezvýsledné vyčerpání prostředků ochrany ve smyslu § 79 odst. 1 s. ř. s. až

v průběhu řízení o žalobě, pak se po tomto okamžiku žalobce stále domáhá (přítomný čas) ochrany poté, co došlo k bezvýslednému vyčerpání zmíněných prostředků (minulý čas). Jazykový výklad § 79 odst. 1 s. ř. s. podle náhledu Ústavního soudu nedává jasnou odpověď na výkladový problém.

46. Podle rozšířeného senátu bezvýsledné vyčerpání prostředku ochrany ve smyslu § 79 odst. 1 s. ř. s. je podmínkou pro věcné rozhodnutí o nečinnostní žalobě, jejíž nedostatek odstranit nelze. Za podmínky řízení v užším smyslu rozšířený senát pojímá § 46 odst. 1 písm. a) s. ř. s. a za podmínky řízení v širším smyslu § 46 odst. 1 písm. b) až d), odst. 2 a 5 a § 37 odst. 5 s. ř. s. (bod 16 usnesení sp. zn. 5 As 9/2015). Podle jeho názoru má význam zkoumat odstranitelnost či neodstranitelnost jen u podmínek řízení v užším smyslu a naopak nepřípustnost žaloby (jako podmínka řízení v širším smyslu) je neodstranitelná. Ústavní soud považuje za příliš paušalizující náhled, že překážka věcného rozhodnutí o žalobě v podobě nepřípustnosti žaloby je vždy neodstranitelná. V některých případech skutečně půjde o neodstranitelnou překážku bránící věcnému posouzení žaloby, např. tehdy, když zákon za nepřípustnou označuje žalobu proti určitému typu rozhodnutí [např. proti správnímu rozhodnutí, kterým se upravuje vedení řízení před správním orgánem, srov. § 70 písm. c) ve spojení s § 68 písm. e) s. ř. s.] a žalobce svou žalobou napadne právě takové rozhodnutí. Oproti tomu překážka pro věcné rozhodnutí o nečinnostní žalobě v podobě absence bezvýsledného vyčerpání prostředku ochrany proti nečinnosti (§ 79 odst. 1 s. ř. s.) není z povahy věci neodstranitelná. Ačkoli v době podání žaloby tato podmínka splněna být nemusí, je zřejmé, že stav bezvýsledného vyčerpání prostředků ochrany ve smyslu § 79 odst. 1 s. ř. s. může nastat i v průběhu řízení o žalobě. Dokladem může být posuzovaná věc, v níž v době podání žaloby ke krajskému soudu (28. 6. 2019) splněna nebyla (v tuto dobu nadřízený správní orgán dosud nevyřídil stěžovatelčin podnět na ochranu proti nečinnosti a dosud mu běžela lhůta k jeho vyřízení), po zahájení soudního řízení však došlo k jejímu naplnění, neboť dne 11. 7. 2019 ministerstvo podnět na ochranu proti nečinnosti vyřídilo jako neoprávněný. Je-li nepřípustnost nečinnostní žaloby spojena se stavem, kdy nebyl bezvýsledně vyčerpán prostředek ochrany, přičemž stav absence jeho bezvýsledného vyčerpání může doznat v průběhu řízení před soudem změny, pak Ústavní soud vychází z toho, že takto pojatou nepřípustnost nečinností žaloby je možno v řízení odstranit.

47. Na rozdíl od rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu má Ústavní soud za to, že pro srovnání lze poukázat na přístup Nejvyššího soudu ve věcech žalob o náhrady škody způsobené při výkonu veřejné moci. Nejvyšší soud považuje předběžné uplatnění nároku na náhradu škody u příslušného ministerstva či jiného ústředního správního úřadu za podmínku řízení o zmíněných žalobách. Nedostatek takto vnímané podmínky je podle Nejvyššího soudu odstranitelný a soud má za účelem jeho odstranění činit úkony podle § 104 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 2009 sp. zn. 25 Cdo 1891/2007; č. 11/2010 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Ústavní soud zastává názor, že stejně, jako je v řízení před civilním soudem odstranitelný nedostatek podmínky řízení v podobě absence předběžného uplatnění nároku na náhradu škody způsobené při výkonu veřejné moci, tak je v řízení před správním soudem odstranitelný nedostatek podmínky pro věcné projednání žaloby spočívající v tom, že dosud nebyl bezvýsledně vyčerpán prostředek ochrany před správním orgánem.

48. U zásady subsidiarity ochrany poskytované ve správním soudnictví lze podle Ústavního soudu identifikovat dvě základní složky, z nichž tato zásada vyvěrá. První je rozdílnost úkolů, které jsou svěřeny správním soudům a správním orgánům. Subsidiarita ochrany ve správním soudnictví zde brání tomu, aby moc soudní nahrazovala činnost orgánů moci výkonné a přivlastňovala si pravomoc exekutivy [usnesení rozšířeného senátu ze dne 18. 4. 2017 č. j. 6 Afs 270/2015-48 (č. 3579/2017 Sb. NSS), bod 53, a usnesení rozšířeného senátu ze dne 26. 3. 2021 č. j. 6 As 108/2019-39, bod 93]. Druhá složka je pak

charakterizována tím, že požadavek na vyčerpání prostředků ochrany poskytované samotnými správními orgány představuje součást opatření, která mají bránit zahlcení soudů tím, že se před soud nedostanou případy, kdy ochranu poskytl (zpravidla nadřízený) správní orgán [srov. usnesení rozšířeného senátu ze dne 20. 5. 2014 č. j. 8 Ans 2/2012-278 (č. 3071/2014 Sb. NSS), bod 18].

49. Co se týče první zmíněné složky, pak lze uvést, že správní soud nebude nepřípustně nahrazovat činnost správních orgánů ani tehdy, když stav bezvýsledného vyčerpání prostředků ochrany podle § 79 odst. 1 s. ř. s. nastane až v průběhu řízení o nečinnostní žalobě, a nikoli výhradně již před jejím podáním. I v situaci, kdy bezvýsledné vyčerpání těchto prostředků ochrany nastane až v průběhu řízení o žalobě, bude soud rozhodovat v době, kdy je najisto postaveno, že veřejná správa prostředky jí svěřenými ochranu práv žalobci nezajistila. Správní soud i v takovém případě nebude nahrazovat mechanismy ochrany práv jednotlivců svěřené správním orgánům, nýbrž bude ochranu práv poskytovat až v případě, že ochrany svých práv se žalobce nedomohl před správními orgány.

50. Druhá složka (omezení zahlcení soudů) má provazbu na zásadu procesní ekonomie, o níž se zmínil rozšířený senát, a rovněž ústavně relevantní otázku zachování přístupu k soudu, proto je třeba se k nim vyjádřit současně. Ústavní soud shledal, že výklad provedený rozšířeným senátem v usnesení sp. zn. 5 As 9/2015 vede v mnoha případech k důsledkům neslučitelným s právem na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny). Uvedené platí i pro nyní posuzovanou věc. V konečném důsledku zde totiž k většímu zatížení soudu i samotné stěžovatelky vede výklad, podle něhož nelze přihlížet k bezvýslednému vyčerpání prostředků ochrany ve smyslu § 79 odst. 1 s. ř. s., došlo-li k němu až po zahájení řízení před soudem. Stěžovatelka svou žalobu podala dne 28. 6. 2019 a k bezvýslednému vyčerpání prostředku ochrany došlo v průběhu řízení o ní dne 11. 7. 2019. K tomuto dni byl stav řízení před krajským soudem takový, že stěžovatelce a vedlejší účastnici běžela lhůta pro uplatnění případné námitky podjatosti (dne 9. 7. 2019 je krajský soud informoval o složení senátu a možnosti vznést v týdenní lhůtě námitku podjatosti). V tuto dobu neměl krajský soud ještě ani správní spis či vyjádření vedlejší účastnice, neboť výzvu k jejich předložení v měsíční lhůtě doručil dne 8. 8. 2019. Je tedy zřejmé, že k bezvýslednému vyčerpání prostředků ochrany došlo, aniž by soud v daném směru musel vyvinout jakoukoli aktivitu. Výklad, který umožňuje, aby soud zohlednil, že k bezvýslednému vyčerpání došlo i v průběhu řízení před soudem, by vedl k tomu, že nečinností správního orgánu by se soud mohl věcně zabývat na podkladě podané žaloby. Naopak výklad, který tuto skutečnost neumožňuje zohlednit, vede k tomu, že soud musí prvotní žalobu odmítnout, a účastník je odkázán na podání té samé žaloby jen o něco později. Místo jednoho se tak vydávají dvě soudní rozhodnutí. Navíc, zaplatil-li účastník soudní poplatek společně s podáním první žaloby, soud mu při odmítnutí žaloby před prvním jednáním poplatek vrátí (§ 10 odst. 3 věta poslední zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů; dále jen „zákon o soudních poplatcích“), současně je však účastník povinen soudní poplatek zaplatit při podání druhé žaloby. V podmínkách posuzované věci tak nemožnost přihlédnout k tomu, že bezvýsledné vyčerpání prostředků ochrany proti nečinnosti nastalo v průběhu soudního řízení, je nejen v rozporu se zásadou procesní ekonomie, zatěžuje jak stěžovatelku, tak soud a přispívá k jeho vyššímu zatížení tím, že se místo jedné žaloby musí rozhodovat o stejné žalobě dvakrát. Především pak nemožnost přihlédnout k tomu, že k bezvýslednému vyčerpání prostředků ochrany došlo až v průběhu řízení o nečinnostní žalobě, představuje výklad, který klade překážky poskytnutí soudní ochrany, a zákon umožňuje i výklad opačný, tj. výklad, že absence bezvýsledného vyčerpání prostředku ochrany je odstranitelnou překážkou meritorního projednání věci, a může tak být v průběhu řízení odstraněna.

51. Požadavek bezvýsledného vyčerpání prostředků ochrany proti nečinnosti (§ 79 odst. 1 s. ř. s.) představuje zákonné ustanovení, jež omezuje okruh situací, kdy soud poskytuje

soudní ochranu proti nečinnosti správního orgánu. Podle čl. 4 odst. 4 Listiny musí být při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod šetřeno jejich podstaty a smyslu, s čímž v posuzované věci souvisí požadavek na upřednostnění takového výkladu § 79 odst. 1 s. ř. s., který co nejméně omezuje právo na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny). Tomuto požadavku vyhovuje výklad, podle něhož správní soud musí přihlížet ke skutečnosti, že v průběhu řízení o nečinnostní žalobě nastal stav bezvýsledného vyčerpání prostředků ochrany proti nečinnosti.

52. Ústavní soud neakceptuje argument vyjádřený v usnesení rozšířeného senátu sp. zn. 5 As 9/2015 a rovněž ve vyjádření Nejvyššího správního soudu k ústavní stížnosti, že odmítnutím žaloby není porušeno právo na přístup k soudu, protože žalobci nic nebrání podat novou žalobu poté, co nastane stav bezvýsledného vyčerpání prostředků ochrany proti nečinnosti. Závěr, že soudní ochranu nelze poskytnout již na základě první žaloby, by musel být, aby obstál v testu ústavnosti, podložen zásadními argumenty. Jak bylo rozebráno v bodech 45 až 51, v podmínkách posuzované věci takový zásadní argument Ústavní soud nespatřuje. Naopak za určující považuje, že překážka věcného posouzení nečinnostní žaloby v podobě absence bezvýsledného vyčerpání prostředků ochrany ve smyslu § 79 odst. 1 s. ř. s. může v průběhu řízení odpadnout, což se stalo též v posuzované věci. Krajský soud o žalobě vydal rozhodnutí v době, kdy již byl dán stav bezúspěšného vyčerpání prostředku ochrany, Ústavní soud proto nespatřuje relevantní překážku, která by bránila nečinnost správního orgánu věcně posoudit (upravila-li by stěžovatelka k výzvě soudu svou žalobu na nečinnostní).

53. Dodat lze, že výklad, podle něhož nemůže správní soud přihlížet k bezúspěšnému vyčerpání prostředku ochrany proti nečinnosti, k němuž došlo až v průběhu řízení o nečinnostní žalobě, umožňuje v kombinaci s jednoroční lhůtou pro podání nečinnostní žaloby (§ 80 odst. 1 s. ř. s.) vzniknout řadě situací, které potenciálním žalobcům ztěžují či přímo znemožňují dosáhnout meritorního posouzení nečinnostní žaloby. Platí to zejména pro situace, kdy se počátek jednoroční lhůty k podání žaloby odvíjí od marného uplynutí lhůty zákonem stanovené pro vydání správního rozhodnutí. Mohou totiž nastat případy, kdy žalobce nečinnostní žalobu podá v jednoroční lhůtě určené k jejímu podání, nicméně soud o žalobě rozhodne až v době, kdy tato jednoroční lhůta již uplynula, což bude pravidlem u žalob podaných nedlouho před koncem jednoroční lhůty pro podání nečinnostní žaloby. I v takových případech může jít o žalobu, u níž v době podání nebyly bezvýsledně vyčerpány prostředky k ochraně proti nečinnosti před správním orgánem, ale u níž stav jejich bezvýsledného vyčerpání nastal až v průběhu soudního řízení. Výklad zastávaný rozšířeným senátem vede k výsledku, že v právě popsaných situacích se žalobci dostane odmítavé usnesení a soudní ochrany se žalobce již nedomůže, protože mezitím uplynula lhůta k podání žaloby. Závěr odmítavého usnesení, že žalobu je třeba podat až poté, co došlo k bezvýslednému vyčerpání prostředků ochrany proti nečinnosti, již pak žalobce v době po vydání odmítavého usnesení nebude schopen reflektovat pro uplynutí lhůty k podání žaloby. Výklad, podle něhož nelze přihlížet k bezúspěšnému vyčerpání prostředku ochrany, k němuž došlo až po podání žaloby, by takovému žalobci dal šanci na soudní ochranu jen tehdy, podal-li po bezvýsledném vyčerpání prostředků ochrany ve smyslu § 79 odst. 1 s. ř. s., ale ještě před koncem jednoroční lhůty novou nečinnostní žalobu (tj. ještě v průběhu řízení o první podané nečinnostní žalobě). Takový žalobce by se nesměl nechat zviklat vědomím, že o shodné žalobě již řízení běží, a je tedy dána překážka litispendence. Současně by musel spoléhat na to, že jeho podání soud posoudí jako novou nečinnostní žalobu, nikoli jako doplnění či potvrzení žaloby již podané. Naproti tomu výklad, který umožní zohlednit bezúspěšnost vyčerpání prostředku ochrany, která nastala až v průběhu řízení o žalobě, dává prostor pro poskytnutí soudní ochrany již na základě původní žaloby.

54. Výklad, podle něhož nelze přihlížet k tomu, že stav bezvýsledného prostředku ochrany nastal až v průběhu řízení, má další problematické důsledky. Za bezvýsledné vyčerpání prostředku ochrany ve smyslu § 79 odst. 1 s. ř. s. je třeba považovat i situaci, kdy nadřízený správní orgán učiní k návrhu účastníka opatření proti nečinnosti (přikáže vydat rozhodnutí ve lhůtě, kterou stanoví, a jde o lhůtu přiměřenou, tj. přiměřeně krátkou, tak aby vedla k co nejrychlejšímu odstranění protiprávní nečinnosti s ohledem na úkony, které je v řízení třeba vykonat), a přesto nečinný správní orgán v určené lhůtě rozhodnutí nevydá (k tomu srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 5. 2017 č. j. 1 Azs 270/2016--32, body 1, 2 a 11). Bezvýslednost vyčerpání pak nastane až prvním dnem po konci opatření proti nečinnosti určené a marně proběhlé lhůty, jde-li o lhůtu přiměřenou. Výklad, který trvá na nemožnosti přihlížet k tomu, že bezvýslednost vyčerpání nastala až po podání žaloby, nikoli před jejím podáním, staví potenciální žalobce do nejisté situace. Jde-li o případy, na které dopadá daňový řád, pak činí nejistým postavení každého žalobce, jenž podnět k ochraně proti nečinnosti učiní 60 dnů (a méně) před koncem roční lhůty k podání žaloby. Časově nejdelší typ bezúspěšného vyčerpání představuje právě popsanou situaci, kdy nečinný správní orgán rozhodnutí nevydá ani v opatření proti nečinnosti určené přiměřené lhůtě. Lhůta k vyřízení podnětu proti nečinnosti je 30 dnů a opatřením proti nečinnosti určená lhůta ke zjednání nápravy nemá být delší než 30 dnů (§ 38 odst. 3 daňového řádu). V krajním případě tak v režimu daňového řádu může k bezvýsledněmu vyčerpání prostředku ochrany dojít až 61. den po jeho podání (rozhodne-li nadřízený orgán o podnětu k ochraně na nečinnost 30. den lhůty k jeho vyřízení tak, že podřízenému orgánu stanoví lhůtu 30 dnů k odstranění nečinnosti a ani v této lhůtě nakonec podřízený orgán rozhodnutí nevydá). Půjde-li o případy, na které dopadá správní řád, pak je určena jen lhůta k vyřízení žádosti o uplatnění opatření proti nečinnosti (30 dnů podle § 80 odst. 6 ve spojení s § 71 odst. 3 správního řádu). Na opatření proti nečinnosti určenou lhůtu k zjednání nápravy podle správního řádu se pak uplatní primárně požadavek přiměřenosti. Při vědomí toho, jak dlouhou dobu může trvat, než se ukáže, že prostředek ochrany byl bezúspěšný (v extrémních případech až 60 dnů), Ústavní soud konstatuje, že výklad, který neumožňuje přihlédnout k tomu, že bezvýsledné vyčerpání prostředku ochrany nastalo až v průběhu řízení o nečinnostní žalobě, klade další překážky poskytnutí soudní ochrany. Ve svém důsledku totiž znamená, že v jednoroční lhůtě musí žalobce stihnout podat nejen prostředek na ochranu proti nečinnosti ve smyslu § 79 odst. 1 s. ř. s. a nečinnostní žalobu, ale musí současně před podáním žaloby vyčkat, než se ukáže, zda byl či nebyl prostředek ochrany bezvýsledně vyčerpán, přičemž délku této doby nelze dopředu odhadnout a může jít o dobu, jež může v krajním případě zabrat 60 dnů, tj. nezanedbatelnou část jednoroční lhůty. Ústavní soud poznamenává, že situace, kdy podřízený správní orgán nevydá rozhodnutí ani ve lhůtě určené nadřízeným správním orgánem v opatření proti nečinnosti, není jen hypotetická možnost. Taková situace reálně nastala mimo jiné ve věci, v níž bylo vydáno usnesení rozšířeného senátu ze dne 14. 5. 2014 č. j. 7 Ans 10/2012-46 (č. 3013/2014 Sb. NSS), k tomu viz bod 4 daného usnesení.

55. Ústavní soud tak konstatuje, že je třeba upřednostnit ústavně konformní výklad § 79 odst. 1 s. ř. s. spočívající v tom, že překážka věcného projednání nečinnostní žaloby v podobě absence bezvýsledného vyčerpání prostředku ochrany proti nečinnosti před správním orgánem je překážkou odstranitelnou. Správní soud tudíž musí přihlížet k tomu, že v průběhu řízení nastal stav bezvýsledného vyčerpání prostředku ochrany ve smyslu § 79 s. ř. s., byť tu takový stav nebyl v době podání žaloby. Protože Nejvyšší správní soud v napadeném rozsudku odmítl přihlížet ke skutečnosti, že v průběhu řízení před krajským soudem nastal stav bezvýsledného vyčerpání prostředku ochrany, porušil stěžovatelčino právo na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny).

56. Pro úplnost je třeba zmínit, že závěr o odstranitelnosti překážky věcného projednání nečinnostní žaloby v podobě absence bezvýsledného vyčerpání prostředku ochrany ve smyslu

§ 79 odst. 1 s. ř. s. současně znamená, že v případě, že se žalobci nabízí tento prostředek, který nebyl dosud ani podán, musí soud žalobce na tuto skutečnost upozornit, poskytnout mu lhůtu k podání takového prostředku, a doloží-li v této lhůtě žalobce soudu, že prostředek podal, musí soud vyčkat, zda bude či nebude bezvýsledně vyčerpán. Jde-li o odstranitelnou překážku věcného rozhodnutí o žalobě, je s ohledem na zachování práva na soudní ochranu třeba žalobci umožnit podniknout kroky za účelem jejího odstranění. Ústavní soud připouští, že tento postup bude prodlužovat řízení o nečinnostní žalobě, neboť soud bude muset vyčkávat, jak bude prostředek ochrany ve smyslu § 79 odst. 1 s. ř. s. vyřízen, což prodlouží řízení o nečinnostní žalobě. Protože doba, po kterou soud naznačeným způsobem vyčkává, je součástí postupu, který směřuje k umožnění odstranění překážky věcného projednání žaloby, jde o postup ve prospěch žalobce a nelze tuto dobu klást k tíži státu či soudu při hodnocení délky soudního řízení (k tomu srov. *mutatis mutandis* rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 4. 2012 sp. zn. 30 Cdo 725/2011). Dodat lze, že okolnost, že žalobce podal nečinnostní žalobu, aniž by v době jejího podání již byl bezvýsledně vyčerpán prostředek ochrany ve smyslu § 79 odst. 1 s. ř. s., může soud k tíži žalobce zohlednit při rozhodování o nákladech řízení o žalobě. Podá-li žalobce svou nečinnostní žalobu v okamžiku, kdy ještě nebyl vyřízen jeho podaný prostředek ochrany proti nečinnosti před správním orgánem a neuplynula ani lhůta k jeho vyřízení, musí si být vědom toho, že v průběhu řízení o žalobě může dojít k tomu, že takový prostředek ochrany před správním orgánem přinese ochranu jeho právům (tehdy, když podanému prostředku ochrany proti nečinnosti ve smyslu § 79 odst. 1 s. ř. s. příslušný správní orgán vyhoví a povede to k odstranění nečinnosti – vydání rozhodnutí dosud nečinným správním orgánem). Stejně tak může ochranu práv žalobce (vydání požadovaného rozhodnutí) poskytnout uplatnění prostředku na ochranu proti nečinnosti ve smyslu § 79 odst. 1 s. ř. s., který žalobce podal na základě výzvy soudu, který zjistil, že dosud takový prostředek uplatněn nebyl (bod 55). Logickou procesní reakcí žalobců pak je zpětvzetí nečinnostní žaloby poté, co bylo vydáno rozhodnutí, jehož vydání se žalobou domáhali. Ústavní soud konstatuje, že v takovém případě ústavní předpisy nepřekáží výkladu, že nevyčerpání prostředku ochrany ve smyslu § 79 odst. 1 s. ř. s. je důvodem zvláštního zřetele hodným (§ 60 odst. 7 s. ř. s.) pro nepřiznání náhrady nákladů řízení ani tehdy, byla-li žaloba vzata zpět pro pozdější chování žalovaného správního orgánu (§ 60 odst. 3 věta druhá s. ř. s.). Současně nebude vrácena část poplatku za žalobu ve výši 1 000 Kč, bylo-li řízení o žalobě zastaveno před prvním jednáním (§ 10 odst. 3 věta první zákona o soudních poplatcích). Nevezmou-li žalobci žalobu zpět, pak nedosáhnou náhrady svých nákladů řízení, neboť po vydání žalobou požadovaného rozhodnutí již nemohou být se svou nečinností žalobou úspěšní. Ústavní soud tak konstatuje, že stimulem pro žalobce, aby nečinnostní žalobu podávali až za stavu bezvýsledného vyčerpání prostředků ochrany, jsou popsané důsledky v oblasti nákladů řízení.

V. F. Povinnost soudu umožnit změnu „nesprávně“ zvoleného žalobního typu ve správním soudnictví

57. Ústavní soud v části IV. C. rozebral, že stěžovatelčina základní práva Nejvyšší správní soud neporušil závěrem, že v situaci, v níž se stěžovatelka nachází, se lze bránit nečinnostní žalobou a žalobou proti rozhodnutí, což je situace, která vylučuje užití zásahové žaloby. Stěžovatelka přitom podala zásahovou žalobu (viz bod 21), tedy „nesprávný“ žalobní typ.

58. Jak zmiňuje rozšířený senát Nejvyššího správního soudu v bodu 35 usnesení ze dne 17. 9. 2019 č. j. 1 As 436/2017-43 (3931/2019 Sb. NSS), žalobci nemůže být na újmu, zvolil-li omylem „nesprávný“ žalobní typ, soud ho musí poučit o tom, že odlišně hodnotí povahu úkonu či nečinnosti správního orgánu, které mají být přezkoumány, a vyzvat ho, aby tomu přizpůsobil obsah žaloby. Výzva není třeba, nejsou-li splněny podmínky řízení ani o „správném“ žalobním typu nebo žalobce podal rovněž „správnou“ žalobu, o níž lze

meritorně rozhodnout. Požadavky na umožnění změny „nesprávného“ žalobního typu našly odraz i v judikatuře Ústavního soudu (viz výše zmíněné nálezy sp. zn. II. ÚS 2398/18, bod 58, a sp. zn. III. ÚS 389/19, bod 21).

59. Na rozdíl od Nejvyššího správního soudu Ústavní soud shledal, že v posuzované věci bylo namístě stěžovatelku poučit, že „správným“ žalobním typem v její situaci je nečinnostní žaloba (po vydání správního rozhodnutí případně následovaná žalobou proti rozhodnutí). Podle Ústavního soudu lze podmínku věcného rozhodnutí o nečinnostní žalobě v podobě vyčerpání prostředků ochrany proti nečinnosti ve smyslu § 79 odst. 1 s. ř. s. splnit i v průběhu řízení o žalobě (část IV. E.). Nesprávný je tudíž závěr Nejvyššího správního soudu, že podaná žaloba, i kdyby ji stěžovatelka změnila na nečinnostní, by byla nepřípustná, protože v době jejího podání (28. 6. 2019) nebyly prostředky ochrany proti nečinnosti ve smyslu § 79 odst. 1 s. ř. s. bezvýsledně vyčerpány. Protože dne 11. 7. 2019 v průběhu řízení o žalobě nastal stav jejich bezvýsledného vyčerpání, bylo možno věcně rozhodovat o nečinnostní žalobě.

60. Žaloba ze dne 28. 6. 2019 byla podána ve lhůtě pro podání nečinnostní žaloby. Podle § 80 odst. 1 s. ř. s. lze nečinností žalobu podat nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy ve věci, v níž se žalobce domáhá ochrany, marně proběhla lhůta stanovená zvláštním zákonem pro vydání rozhodnutí, a není-li taková lhůta stanovena, ode dne, kdy byl žalobcem vůči správnímu orgánu nebo správním orgánem proti žalobci učiněn poslední úkon. Stanovení této lhůty neodporuje ústavním předpisům, jak Ústavní soud rozebral v nálezu ze dne 14. 7. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 25/19 (N 147/101 SbNU 28; 347/2020 Sb.). Pro rozhodnutí o námitce ve smyslu § 159 daňového řádu není v zákoně stanovena lhůta pro vydání rozhodnutí. O dané lhůtě se zmiňuje pokyn Ministerstva financí MF-5 (č. j. MF-21968/2015/39), podle něhož činí lhůta k rozhodnutí o námitce podle § 159 odst. 3 daňového řádu tři měsíce. Daný pokyn však představuje jen kodifikovanou správní praxi (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 9. 3. 2021 č. j. 6 Afs 222/2019-39, bod 20), nejde ve smyslu § 80 odst. 1 s. ř. s. o lhůtu pro vydání rozhodnutí stanovenou zvláštním zákonem. Jednoroční lhůta k podání nečinnostní žaloby se tak odvíjí od posledního úkonu ve správním řízení. Úkonem rozhodným pro založení nového běhu této lhůty je i podnět na ochranu před nečinností podle § 38 daňového řádu (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 6. 2013 č. j. 6 Ans 5/2013-47, č. 2922/2013 Sb. NSS, bod 38), jakož i vyřízení tohoto podnětu příslušným orgánem (viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 2. 7. 2015 č. j. 2 Afs 79/2015-36, bod 19). Stěžovatelka podnět k opatření proti nečinnosti podala dne 18. 6. 2019, s negativním výsledkem jej ministerstvo vyřídilo dne 11. 7. 2019, žaloba podaná dne 28. 6. 2019 tak byla podána v otevřené lhůtě pro nečinnostní žalobu.

61. Protože v posuzované věci nebyly překážky, které by po změně žaloby na nečinnostní bránily věcnému rozhodnutí o ní, měl krajský soud stěžovatelku poučit o možnosti změny její zásahové žaloby na nečinnostní, a změnila-li by stěžovatelka žalobní typ, pak o žalobě rozhodnout. Nejvyšší správní soud porušil stěžovatelčino právo na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) závěrem, že ve stěžovatelčině situaci nebyla změna žalobního typu možná. Krajský soud porušil stěžovatelčino právo na soudní ochranu tím, že stěžovatelku popsaným způsobem nepoučil a neumožnil jí změnu žalobního typu a místo toho její žalobu odmítl.

VI. Závěr

62. Ústavní soud se ztotožnil (bod 21) s Nejvyšším správním soudem, že stěžovatelčina žaloba ke krajskému soudu byla zásahovou žalobou. Porušení základních práv a svobod stěžovatelky nelze spatřovat v závěru Nejvyššího správního soudu, že stěžovatelka má prostor domoci se soudní ochrany nečinnostní žalobou a žalobou proti rozhodnutí, což vylučuje možnost bránit se zásahovou žalobou (část V. C.). Stěžovatelčino právo na soudní ochranu

(čl. 36 odst. 1 Listiny) však správní soudy porušily tím, že jí neumožnily změnit její zásahovou žalobu na nečinnostní žalobu, která skýtá prostředek k soudní ochraně stěžovatelčiných práv (část V. F.). Na rozdíl od Nejvyššího správního soudu Ústavní soud shledal, že byla-li by v posuzované věci zásahová žaloba změněna na nečinnostní, nešlo by o nepřípustnou žalobu. Je totiž třeba vyjít z ústavně konformního výkladu § 79 odst. 1 s. ř. s., podle něhož lze o nečinnostní žalobě rozhodnout věcně i tehdy, když k bezvýslednému vyčerpání prostředků ochrany proti nečinnosti před správním orgánem došlo až v průběhu řízení před soudem, a nikoli nutně již před podáním nečinnostní žaloby (část V. E.). Protože Nejvyšší správní soud odmítl zohlednit, že v průběhu řízení před krajským soudem nastal stav bezúspěšného vyčerpání prostředku ochrany proti nečinnosti ve smyslu § 79 odst. 1 s. ř. s., porušil stěžovatelčino právo na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny).

63. Ústavní stížnost je důvodná, a proto Ústavní soud zrušil napadený rozsudek Nejvyššího správního soudu i napadené usnesení krajského soudu. V důsledku toho se věc vrací krajskému soudu k dalšímu řízení. Takto Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 145
Povinnost soudu přezkoumat zákonnost vazby v případě propuštění obviněného z vazby
(sp. zn. IV. ÚS 637/21 ze dne 24. srpna 2021)

Zamítne-li soud stížnost proti rozhodnutí o stěžovatelově vazbě jen na základě skutečnosti, že vazba již netrvá, ať už z důvodu propuštění, či převedení do výkonu trestu, aniž by se zabýval zákonností vazby a důvodností jednotlivých stížnostních námitek, odepře stěžovateli v rozporu s čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 8 odst. 1, 2 a 5 Listiny základních práv a svobod a čl. 5 odst. 1 písm. c), odst. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod soudní ochranu proti zásahu do osobní svobody. Účelem přezkumu rozhodnutí o vazbě není jen dosažení propuštění z vazby, nýbrž i kontrola zákonnosti vazby po celou dobu jejího trvání, ať už pro účely morální satisfakce stěžovatele, či pro potřeby uplatnění nároku na náhradu škody po konstatování nezákonnosti vazby.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Pavla Šámala a soudců Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a Jana Filipa o ústavní stížnosti stěžovatele P. N., zastoupeného JUDr. Janem Havlíčkem, Ph.D., advokátem, sídlem Masarykovo náměstí 110/64, Jihlava, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 7. ledna 2021 sp. zn. 9 To 453/2020 a usnesení Okresního soudu v Jihlavě ze dne 5. prosince 2020 sp. zn. 33 Nt 221/2020, za účasti Krajského soudu v Brně a Okresního soudu v Jihlavě jako účastníků řízení a Krajského státního zastupitelství v Brně a Okresního státního zastupitelství v Jihlavě jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 7. ledna 2021 sp. zn. 9 To 453/2020 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu proti zásahu do osobní svobody podle čl. 8 odst. 1, 2 a 5 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 7. ledna 2021 sp. zn. 9 To 453/2020 se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených usnesení s tvrzením, že jimi došlo k porušení jeho ústavně zaručených práv, jmenovitě práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a práva na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1, 2 a 5 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti a jejích příloh se podává, že usnesením Policie České republiky, Krajského ředitelství policie kraje Vysočina, Územního odboru Jihlava, Oddělení hospodářské kriminality (dále jen „policejní orgán“) ze dne 4. 12. 2020 č. j. KRPJ-57172--677/TČ-2018-160781 bylo zahájeno trestní stíhání stěžovatele pro podezření ze spáchání zločinu legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 odst. 1, odst. 3 písm. c) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

3. Okresní soud v Jihlavě (dále jen „okresní soud“) napadeným usnesením rozhodl, že podle § 68 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, z důvodu uvedeného v § 67 písm. b) trestního řádu se stěžovatel bere do vazby.

4. Proti tomuto usnesení podal stěžovatel stížnost odůvodněnou tvrzením, že v jeho věci neexistuje jakýkoliv důvod pro vzetí do vazby. Státní zástupce Okresního státního zastupitelství v Jihlavě usnesením ze dne 17. 12. 2020 sp. zn. ZT 168/2020 rozhodl o propuštění stěžovatele z vazby na svobodu, neboť u něj již není dána existence vazebního důvodu, pro který byl vzat do vazby. Krajský soud v Brně (dále jen „krajský soud“) stěžovatelovu stížnost proti usnesení okresního soudu napadeným usnesením podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítl. V odůvodnění konstatoval, že po propuštění stěžovatele z vazby na svobodu je již jeho stížnost bezpředmětná.

II. Argumentace stěžovatele

5. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že usnesení krajského soudu nesplňuje požadavky na ústavněprávně konformní výklad § 148 a 149 trestního řádu, které Ústavní soud vyslovil v nálezu ze dne 26. 9. 2019 sp. zn. I. ÚS 1692/19 (N 165/96 SbNU 125; pozn.: rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz). Přímo z právní věty tohoto nálezu vyplývá, že důvodem k zamítnutí stížnosti proti rozhodnutí o vazbě stěžovatele nemůže byt skutečnost, že vazba již netrvá, ať už při propuštění, či převedení do výkonu trestu. Krajský soud zamítavé usnesení založil v rozporu s tímto nálezem na předchozím propuštění stěžovatele z vazby na svobodu.

6. Dále se stěžovatel vymezuje proti usnesení okresního soudu. Vytýká, že okresní soud vycházel z usnesení o zahájení trestního stíhání obsahujícího nepodložené hypotézy o nelegálním původu zboží (čerpadel), které stěžovatel zakoupil, důkazy nalezené u něj při domovní prohlídce jsou v daném trestním řízení procesně nepoužitelné, nebyla prokázána jediná transakce mezi ním a J. M. a vzhledem k jeho osobě a k povaze a závažnosti věci trestní stíhání nepovede k uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody. Vzetí do vazby bylo nepřiměřeně přísné a již samo o sobě *de facto* představovalo trest, který by nebyl uložen ani tehdy, byl-li by případně uznán vinným. Závěrem stěžovatel dovozuje, že okresní soud vazební důvod podle § 67 písm. b) trestního řádu neodůvodnil konkrétními skutečnostmi, přičemž kromě spoluobviněného J. M. (vyslechnutého policejním orgánem ještě před tímto rozhodnutím) zde není určená jakákoli konkrétní osoba (nevyslechnutý svědek či spoluobviněný), na kterou by mohl působit, a neexistují ani jiné způsoby, jimiž by mařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání.

7. V doplnění ústavní stížnosti stěžovatel uvedl, že z vyjádření obchodní společnosti BOSCH DIESEL, s. r. o., ze dne 10. 12. 2020 vyplývá, že čerpadla nalezená při domovní prohlídce nebyla odcizena. Okresní soud tedy napadené rozhodnutí založil na nesprávných skutkových východiscích.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

8. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům řízení, přičemž – s ohledem na obsah ústavní stížnosti – nepovažoval za efektivní vyzývat k vyjádření též vedlejší účastníky.

9. Okresní soud se k ústavní stížnosti nevyjádřil a krajský soud pouze souhrnně odkázal na odůvodnění svého usnesení. Uvedené vyjádření krajského soudu neobsahovalo nové skutečnosti, proto nebylo třeba je zasílat stěžovateli na vědomí a bylo možné přistoupit k rozhodnutí ve věci.

10. V souladu s § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v nichž byla vydána napadená rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. V části směřující proti usnesení krajského soudu je ústavní stížnost přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

V.a) Obecná východiska

12. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je v řízení o ústavní stížnosti jen ochrana ústavnosti, nikoliv zákonnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Není proto povolán k přezkumu použití podústavního práva a může tak činit jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Výklad zákonných a podzákonných právních norem, který nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo výklad, jenž je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody [srov. např. nálezy ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17), ze dne 20. 1. 2000 sp. zn. III. ÚS 150/99 (N 9/17 SbNU 73) a ze dne 2. 4. 2009 sp. zn. II. ÚS 476/09 (N 81/53 SbNU 23)].

13. Obsahem institutu vazby je vymezení ústavně akceptovatelných důvodů zbavení osobní svobody obviněného, respektive obžalovaného podle čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny s cílem znemožnit zmaření nebo ztížení dosažení účelu trestního řízení [nález ze dne 12. 10. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 4/94 (N 46/2 SbNU 57; 214/1994 Sb.)]. Vždy musí jít o opatření nezbytné k tomu, aby mohly orgány činné v trestním řízení uskutečnit a ukončit toto řízení, a to při respektování principu presumpce neviny [nález ze dne 6. 3. 1997 sp. zn. III. ÚS 271/96 (N 24/7 SbNU 153)].

14. Předmětné zbavení osobní svobody výslovně umožňuje čl. 8 odst. 5 Listiny, podle něhož nesmí být nikdo vzat do vazby, leč z důvodů a na dobu stanovenou zákonem a na základě rozhodnutí soudu. Dále je třeba poukázat na čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), který za předpokladu, že se tak stane v souladu s řízením stanoveným zákonem, připouští zbavení svobody osoby při zákonném zatčení nebo za účelem předvedení před příslušný soudní orgán pro důvodné podezření ze spáchání trestného činu, nebo jsou-li oprávněné důvody k domněnce, že je nutné zabránit jí ve spáchání trestného činu nebo v útěku po jeho spáchání. Ustanovení čl. 5 odst. 3 Úmluvy stanoví, že každý, kdo je zatčen nebo jinak zbaven svobody v souladu s ustanovením odst. 1 písm. c) tohoto článku, musí být ihned předveden před soudce nebo jinou úřední osobu zmocněnou zákonem k výkonu soudní pravomoci a má právo být souzen v přiměřené lhůtě nebo propuštěn během řízení. Propuštění může být podmíněno zárukou, že se dotčená osoba dostaví k přelíčení.

15. Trvání na dodržení všech zákonem stanovených podmínek zbavení osobní svobody představuje stěžejní záruku, že budou skutečně respektována práva dotčeného jednotlivce a že

nedojde ke zneužití moci [srov. nález ze dne 17. 2. 2015 sp. zn. III. ÚS 916/13 (N 33/76 SbNU 451)]. Soudní ochrana práv osoby ve vazbě nespočívá jen v možnosti dosáhnout rozhodnutím soudu jejího propuštění, pominou-li vazební důvody. Jejím prostřednictvím je zaručena zákonnost vazby po celou dobu jejího trvání. Právě proto musí vzetí do vazby nebo dalšímu ponechání ve vazbě vždy předcházet soudní rozhodnutí, které opravňuje příslušné orgány zbavit obviněného osobní svobody z některého ze zákonných vazebních důvodů a na dobu stanovenou zákonem, případně do doby, než soud rozhodne o dalším trvání vazby nebo kdy soud či státní zástupce rozhodne o propuštění z vazby nebo kdy dojde k převedení do výkonu trestu. Ke stížnosti proti rozhodnutí o vazbě (§ 74 a 141 a násl. trestního řádu) soud přezkoumává i zákonnost trvání vazby po dobu, po kterou měla svůj základ v tomto rozhodnutí. Účel tohoto přezkumu přitom nezávisí na tom, zda v době rozhodování stížnostního soudu vazba ještě trvá, či nikoli. Zájem obviněného na posouzení zákonnosti vazby může být dán i poté, ať už bude usilovat jen o pouhé konstatování její nezákonnosti, jež pro něj může představovat určitou satisfakci, nebo se bude následně domáhat i náhrady škody [nález ze dne 20. 2. 2018 sp. zn. IV. ÚS 168/18 (N 31/88 SbNU 445)].

16. Závěr, podle něhož má soudní přezkum rozhodnutí o vazbě význam pro dotčenou osobu bez ohledu na to, zda vazba stále trvá, se ustálil i v rozhodovací praxi Ústavního soudu. Porušení ústavně zaručených základních práv a svobod osoby, která byla ve vazbě na základě nezákonného rozhodnutí nebo v ní zůstala bez rozhodnutí o ponechání ve vazbě po uplynutí zákonem stanovené lhůty, není zhojeno jejím propuštěním z vazby nebo převedením do výkonu trestu. Skutečnost, že stěžovatel již není ve vazbě, nečiní ústavní stížnost proti takovémuto rozhodnutí či jinému zásahu neopodstatněnou [srov. nález ze dne 21. 4. 2004 sp. zn. IV. ÚS 385/03 (N 59/33 SbNU 95), nález ze dne 7. 7. 2008 sp. zn. I. ÚS 1348/07 (N 124/50 SbNU 79), nález ze dne 11. 12. 2013 sp. zn. I. ÚS 2208/13 (N 215/71 SbNU 517) či nález ze dne 26. 9. 2019 sp. zn. I. ÚS 1692/19].

17. Je notorietou, že na rozhodnutí o vazbě se vztahují obecné požadavky na soudní rozhodnutí, zejména požadavky náležitého odůvodnění a zákazu libovůle, které lze dovodit z práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a principu demokratického právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy. Takovéto rozhodnutí musí být přezkoumatelné. Jeho odůvodnění musí mít náležitosti podle § 134 odst. 2 trestního řádu. Musí z něj vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry soudu na straně druhé, a to při respektování skutečnosti, že rozhodování o vazbě je vedeno vždy v rovině pouhé pravděpodobnosti, a nikoli jistoty o důsledcích, které mohou nastat [srov. nález ze dne 6. 3. 1997 sp. zn. III. ÚS 271/96 (N 24/7 SbNU 153), nález ze dne 3. 2. 2000 sp. zn. III. ÚS 103/99 (N 17/17 SbNU 121) či nález ze dne 19. 12. 2001 sp. zn. II. ÚS 413/01 (N 201/24 SbNU 513)].

V.b) Aplikace obecných východisek na posuzovanou věc

18. V uvedeném rozsahu Ústavní soud napadená rozhodnutí přezkoumal a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je v části, ve které směřuje proti usnesení krajského soudu, důvodná.

19. Ústavní soud konstatuje, že napadené usnesení krajského soudu nedostojí výše vymezeným ústavním požadavkům. Skutečnost, že stěžovatel byl dříve, než krajský soud jeho stížnost s poukazem na § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítl, usnesením státního zástupce propuštěn z vazby na svobodu, nečiní jeho stížnost proti rozhodnutí o vazbě nedůvodnou. Zamítl-li ji krajský soud pouze z tohoto důvodu, aniž by se jinak zabýval zákonností vazby a důvodností jednotlivých stížnostních námitek, pak jeho rozhodnutím byla stěžovateli v rozporu s čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 8 odst. 1, 2 a 5 Listiny a čl. 5 odst. 1 písm. c), odst. 3 Úmluvy odepřena soudní ochrana proti zásahu do osobní svobody. Ostatními námitkami stěžovatele se Ústavní soud již nezabýval, neboť by to bylo, s ohledem na uvedený

závěr o porušení jeho ústavně zaručených základních práv a svobod, nadbytečné a předčasné, neboť se jimi bude zabývat krajský soud.

VI. Závěr

20. Z uvedených důvodů Ústavní soud shledal ústavní stížnost stěžovatele důvodnou v části, ve které směřuje proti usnesení krajského soudu, a podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jí v této části vyhověl (I. výrok) a napadené usnesení podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil (II. výrok).

21. V části, ve které se stěžovatel domáhá zrušení usnesení okresního soudu, byla ústavní stížnost podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítnuta jako zjevně neopodstatněná (výrok III), neboť okresní soud rozhodoval za jiných podmínek než krajský soud. Výše uvedené důvody vyhovění ústavní stížnosti se týkají výlučně napadeného usnesení krajského soudu, jehož zrušením se otevírá prostor k novému projednání stížnosti stěžovatele, při němž bude krajský soud vázán právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezu. V dalším řízení stěžovatel bude moci uplatnit i ostatní své námitky, jejichž posouzení Ústavním soudem by bylo v tuto chvíli procesně předčasné.

Č. 146
Extrémní nesoulad mezi provedenými důkazy a učiněnými skutkovými závěry v trestním řízení
(sp. zn. I. ÚS 1226/21 ze dne 24. srpna 2021)

Postrádá-li skutek, pro který byl stěžovatel odsouzen, oporu v provedených důkazech, dochází tím k porušení práva stěžovatele na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v konečném důsledku i k porušení presumpce neviny zaručené čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Vladimíra Sládečka, soudce Jaromíra Jirsy a soudkyně zpravodajky Milady Tomkové o ústavní stížnosti J. V., t. č. Věznice Kuřim, zastoupeného Mgr. Janem Heldesem, advokátem, sídlem Husovo náměstí 20, Polná, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. února 2021č. j. 4 Tdo 41/2021-293, usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 25. srpna 2020 č. j. 8 To 214/2020-264 a rozsudku Okresního soudu v Jihlavě ze dne 6. června 2020 č. j. 1 T 39/2020-249, za účasti Okresního soudu v Jihlavě, Krajského soudu v Brně a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Rozsudkem Okresního soudu v Jihlavě ze dne 6. června 2020 č. j. 1 T 39/2020--249, usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 25. srpna 2020 č. j. 8 To 214/2020-264 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 9. února 2021 č. j. 4 Tdo 41/2021-293 bylo porušeno stěžovatelovo právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Okresního soudu v Jihlavě ze dne 6. června 2020 č. j. 1 T 39/2020--249, usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 25. srpna 2020 č. j. 8 To 214/2020-264 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. února 2021 č. j. 4 Tdo 41/2021-293 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Posuzovanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, neboť tvrdí, že jimi došlo k porušení jeho práv zaručených čl. 36, čl. 37 odst. 3 a čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Jak vyplynulo z ústavní stížnosti a vyžádaného spisu Okresního soudu v Jihlavě sp. zn. 1 T 39/2020, stěžovatel byl napadeným rozsudkem Okresního soudu v Jihlavě uznán vinným ze spáchání zločinu znásilnění podle § 185 odst. 1, odst. 2 písm. a) trestního zákoníku (k němuž došlo skutkem ad 1), přečinu ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1 trestního zákoníku dílem dokonaného a dílem ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 trestního zákoníku, přečinu omezování osobní svobody podle § 171 odst. 1 trestního zákoníku a přečinu nebezpečného vyhrožování podle § 353 odst. 1 trestního zákoníku (k nimž došlo skutkem

ad 2). Za to byl stěžovatel odsouzen k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání pěti let. Stěžovateli byla také uložena povinnost uhradit škodu poškozeným pojišťovnám.

3. Zločinu znásilnění se stěžovatel měl dopustit ve zkratce tím, že v bytě obývaném společně s bývalou manželkou ji odtáhl do ložnice a přes její aktivní odpor si vynutil soulož. Přečinů pod skutkem ad 2 se pak stěžovatel měl dopustit ve zkratce tím, že svou bývalou manželku fyzicky napadl, po několik sekund ji rdousil a křičel na ni, že ji podřízne, a následně ji proti její vůli táhl několik desítek metrů do domu, čímž dotyčné způsobil pohmoždění krku a blokaci krční páteře. Stěžovatel posléze napadl i muže, kteří přišli bývalé manželce stěžovatele na pomoc. J. Z. měl udeřit uzavřenou pěstí do oblasti levého oka, v důsledku čehož J. Z. upadl na hranu nočního stolku, J. D. měl udeřit uzavřenou pěstí pod pravé oko, v důsledku čehož J. D. upadl na postel, přičemž jim způsobil zranění, které je omezilo po dobu nepřesahující jeden týden, přičemž ale s ohledem na způsob a razanci útoku musel být srozuměn s tím, že může dojít k vážnějšímu poranění.

4. Krajský soud v Brně ústavní stížností napadeným usnesením stěžovatelovo odvolání zamítl. Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným usnesením stěžovatelovo dovolání odmítl.

5. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá porušení zásady rovnosti účastníků, neboť byl okresním soudem a priori považován za nedůvěryhodného, jelikož byl v minulosti odsouzen za podvody a padělání veřejné listiny. Dle stěžovatele přitom nelze vždy vnímat trestní minulost obviněného, nadto naprosto skutkově odlišnou, jako důvod k jeho nedůvěryhodnosti a nespolehlivosti. Tím je dle stěžovatele obviněnému odjímána možnost spravedlivého procesu. Je-li každý člověk s trestní minulostí v očích soudu nedůvěryhodný a nespolehlivý, nemůže soud dle stěžovatele postupovat v souladu se zásadou rovnosti účastníků.

6. Jak stěžovatel poznamenává, v některých případech je jediným důkazním prostředkem výpověď samotných účastníků. V tu chvíli je otázka důvěryhodnosti stěžejní, má-li dojít k prokázání viny nade vši pochybnost. Je-li v takové situaci obviněný hodnocen *a priori* jako nedůvěryhodný, lze dle stěžovatele jen stěží hovořit o spravedlivém procesu, zvláště pak, pokud setrvale bezúspěšně navrhuje, aby byl zpracován znalecký posudek pro posouzení důvěryhodnosti.

7. Stěžovatel zdůrazňuje, že v případě prvního skutku je výpověď svědkyně (bývalé manželky stěžovatele) jediným důkazem, který navíc obhajobu nevyvrací, pouze uvádí sled událostí ze strany svědkyně, zatímco sled událostí prezentovaný stěžovatelem je soudy označen za nepodložené tvrzení a spekulace. Stěžovatel v této souvislosti poukazuje na to, že chování svědkyně lze vnímat jako vyvolávající pochybnosti o její důvěryhodnosti. Nedošlo k žádnému ohlášení trestného činu, svědkyně odmítala podstoupit lékařské vyšetření a ani její chování vůči stěžovateli se nezměnilo. Kromě její výpovědi zde dle stěžovatele nejsou žádné další okolnosti, které by nasvědčovaly tomu, že se události staly tak, jak je vylíčila svědkyně. *Ad absurdum* by s podobným přístupem mohl být stěžovatel uznán vinným ze spáchání jakéhokoli trestného činu, pokud by se někdo rozhodl ho z něj obvinit, neboť stěžovatel by jako *a priori* nedůvěryhodná osoba neměl reálnou možnost se bránit.

8. K druhému skutku stěžovatel uvádí, že skutkový stav je každým ze svědků vykládán rozdílně. Soud tak vzal za prokázané, že stěžovatel nejméně jednou udeřil uzavřenou pěstí svědka J. D., ačkoli tento svědek sám několikrát uvedl, že žádnou ránu nedostal, a celý incident popisuje jako strkanici.

II. Průběh řízení před Ústavním soudem

9. Ústavní soud vyzval účastníky a vedlejší účastníky řízení k vyjádření k ústavní stížnosti.

10. Okresní soud v Jihlavě odkázal na písemné odůvodnění svého rozsudku s tím, že hodnocení důkazů je výsostným právem soudu, přičemž rozhodnutí bylo řádně odůvodněno. Hodnocení důkazů stěžovatelem okresní soud považuje za nelogickou interpretaci důkazů se

záměrem dosáhnout zrušení napadeného rozhodnutí. Krajský soud v Brně plně odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí. Nejvyšší soud odkázal na své rozhodnutí a podotkl, že dle jeho názoru v dovolacím řízení nedošlo k porušení žádných právních norem. Navrhl proto ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou odmítnout. Nejvyšší státní zastupitelství plně odkázalo na své stanovisko k dovolání, v němž stěžovatel uplatnil totožnou argumentaci.

11. Okresní státní zastupitelství v Jihlavě, Krajské státní zastupitelství v Brně, Všeobecná zdravotní pojišťovna České republiky a Zdravotní pojišťovna Ministerstva vnitra České republiky se k ústavní stížnosti nevyjádřily a svého postavení vedlejších účastníků se tak v souladu s poučením vzdaly.

12. V reakci na obdržená vyjádření stěžovatel uvedl, že na ústavní stížnosti trvá.

III. Procesní předpoklady řízení o ústavní stížnosti

13. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, jenž byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

14. Ústavní soud rozhodl podle § 44 zákona o Ústavním soudu bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nemohl očekávat další objasnění věci.

IV. Vlastní posouzení

15. Ústavní stížnost je důvodná.

16. Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky) není součástí soustavy soudů a není jim instančně nadřízen. Do jejich rozhodovací činnosti je z podnětu individuální ústavní stížnosti oprávněn zasahovat jen tehdy, došlo-li postupem soudu k zásahu do základního práva či svobody stěžovatele. Úkolem Ústavního soudu není přehodnocovat důkazy provedené trestním soudem v hlavním líčení či veřejném zasedání, a to již s ohledem na zásadu ústnosti a bezprostřednosti.

17. Ústavní soud však je výjimečně oprávněn zasáhnout i do procesu zjišťování skutkového stavu, jestliže skutková zjištění, o něž se opírají vydaná rozhodnutí, jsou v extrémním nesouladu s provedenými důkazy [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 888/14 ze dne 10. 7. 2014 (N 140/74 SbNU 185)]. Extrémní rozpor je dán zejména tehdy, nemají-li skutková zjištění soudů žádnou obsahovou spojitost s provedenými důkazy nebo když hodnocení důkazů v napadeném rozhodnutí zcela schází [nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 928/20 ze dne 5. 1. 2021 (N 2/104 SbNU 19)]. S tím je úzce spojen také zákaz deformace důkazů, tedy zákaz vyvozování takových skutkových zjištění, která z provedených důkazů při jejich rozumném a logickém zhodnocení vyplývat nemohou [nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1291/12 ze dne 7. 5. 2013 (N 77/69 SbNU 311)].

18. V posuzované věci byl stěžovatel pod skutkem ad 2 uznán vinným mimo jiné tím, že do hlavy udeřil uzavřenou pěstí jednak J. Z., který v důsledku toho upadl na hranu nočního stolku a na chvíli ztratil vědomí, jednak J. D., který v důsledku toho upadl na postel. Stěžovatel tuto verzi skutkového děje, který byl beze změny převzat z obžaloby, v průběhu řízení opakovaně zpochybňoval. V odůvodnění prvostupňového rozsudku se k tomu lze dočíst, že fyzický útok ze strany stěžovatele byl zjištěn na základě svědeckých výpovědí J. D. a J. Z. Odvolací soud související odvolací námitky stěžovatele vypořádal doslovným opsáním relevantních pasáží rozsudku soudu prvního stupně, k čemuž dodal, že stěžovatel „zaměňuje svá obhajovací tvrzení a skutkové popisy za skutečně objektivními důkazy podložená fakta a snaží se o uplatnění svého subjektivního výkladu jednotlivých skutečností, jenž je ve významném rozporu s výsledky dalšího dokazování“. Nejvyšší soud uvedl, že nelze dovodit, že by soud prvního stupně založil své rozhodnutí na nepodložených domněnkách a spekulacích. Ústavní soud se s tímto posouzením nemůže ztotožnit, neboť pro uvedené

skutkové závěry okresního soudu nenachází v důkazech provedených v hlavním líčení žádnou oporu.

19. Jde-li o zmiňované svědecké výpovědi, J. D. byl slyšen v hlavním líčení, v případě J. Z. byla za souhlasu stěžovatele čtena výpověď z přípravného řízení. J. D. vypověděl, že ho stěžovatel chytil za mikinu, načež „vznikla rvačka nebo strkanice" a „nějak … se dostali na postel", kde ho začal stěžovatel mlátit „pěstmi nebo otevřenou dlaní", nicméně jelikož se svědek snažil bránit, stěžovatel ho ani neudeřil a svědek „žádnou ránu neschytal". K dotazu obhájce svědek dodal, že možná nějaká rána padla, ale „nebyla účinná", přičemž neviděl „jak se pan Z. udeřil do hlavy". J. Z. vypověděl, že ho stěžovatel „odstrčil směrem na noční stolek". Když se probral z bezvědomí, J. D. se nacházel na posteli, kde jej stěžovatel „mlátil pěstmi nebo dlaněmi".

20. Uvedení svědci, o jejichž výpovědi se okresní soud opírá, tedy vůbec netvrdili, že by dostali od stěžovatele ránu uzavřenou pěstí, v důsledku čehož by upadli na hranu stolku, resp. na postel. Nic takového netvrdila ani bývalá manželka stěžovatele, která v hlavním líčení uvedla, že „fyzickou potyčku neviděla". U potyčky nebyly ani další v hlavním líčení slyšené svědkyně B. S. a M. Z. V hlavním líčení byly dále za souhlasu stěžovatele čteny záznamy o podaném vysvětlení T. Z. a V. S. a protokol o výslechu D. Z. T. Z. uvedl, že to, že by stěžovatel někoho napadl, neviděl (nebyl přítomen celému incidentu), nic takového neviděl ani V. S. D. Z. uvedla, že neviděla, že by stěžovatel někoho udeřil.

21. Není tedy vůbec zřejmé, na základě čeho okresní soud dospěl k takové verzi skutku, v níž stěžovatel uzavřenou pěstí udeřil do hlavy J. D. a J. Z. tak, že dotyční v důsledku toho upadli. Jak už bylo řečeno, takový skutkový stav nemá v důkazech, na nichž okresní soud vystavěl odůvodnění svého rozhodnutí, ani minimální oporu.

22. Bez podrobnějšího vysvětlení ze strany okresního soudu se zdá, že okresní soud automaticky převzal znění skutkové věty z obžaloby, v níž státní zástupkyně patrně vyšla z podaných vysvětlení J. Z. a J. D., která se popisu druhého skutku, jak je zachycen ve skutkové větě, blíží přece jen více. Na základě záznamů o podaném vysvětlení, jež nebyly v hlavním líčení provedeny jako důkaz a které se rozcházejí se svědeckými výpověďmi, jež v hlavním líčení provedeny byly (případně byl čten odpovídající protokol), ovšem stěžovatele odsoudit nelze.

23. Z tohoto důvodu Ústavnímu soudu nezbylo než přikročit ke zrušení napadeného rozsudku okresního soudu, neboť jím učiněná skutková zjištění se ocitla v extrémním nesouladu s důkazy, o které okresní soud stěžovatelovo odsouzení opřel, čímž došlo k porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 362/19 ze dne 4. 6. 2020 (N 120/100 SbNU 333)] a v konečném důsledku i k porušení presumpce neviny garantované čl. 40 odst. 2 Listiny [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3579/17 ze dne 3. 4. 2018 (N 68/89 SbNU 69)]. Přistoupeno pak muselo být i ke zrušení napadených usnesení krajského soudu a Nejvyššího soudu, které stěžovatelovy související námitky, jak je uplatnil ve svých opravných prostředcích, řádně nevypořádaly.

24. Ústavní soud si je vědom, že předmětný skutek nespočíval pouze v tom, že by stěžovatel udeřil uzavřenou pěstí do hlavy oba svědky, kteří v důsledku toho upadli. Zároveň ovšem tuto část skutku zjevně nelze vnímat jako zanedbatelnou či podružnou a Ústavní soud by vstupoval do pozice nalézacího soudu, pokud by místo kasace napadených rozhodnutí domýšlel, jak se celý skutek udál, a následně sám hodnotil, zda by i na základě takto nově určeného skutkového stavu stěžovatel mohl být odsouzen pro stejné trestné činy a ke stejnému trestu. Takovou úvahu musí učinit primárně okresní soud, přičemž tento nález jej v tomto směru nikterak neomezuje. Nelze navíc zcela vyloučit, že okresní soud doplní dokazování či rozvede svou argumentaci do takové míry, že skutková věta v současné podobě přece jen obstojí.

25. Ačkoli byl stěžovatel odsouzen pro dva samostatné skutky, Ústavní soud přistoupil ke zrušení celého rozsudku okresního soudu. Je tomu tak proto, že okresní soud opřel závěr o stěžovatelově vině ve vztahu k prvnímu skutku i o poměření důvěryhodnosti stěžovatele (který svou vinu popíral) na straně jedné a stěžovatelovy bývalé manželky (jejíž výpověď byla pro usvědčení klíčová) na straně druhé. Okresní soud přitom k závěru o „naprosté nespolehlivosti a nedůvěryhodnosti“ stěžovatele dospěl i na základě stěžovatelovy výpovědi u druhého skutku, která je dle okresního soudu v rozporu s výpověďmi svědků. Jak ale bylo vylíčeno, tomu, co svědci ve vztahu k druhému skutku vypověděli a nakolik se jejich popis události liší od toho, jak incident popsal stěžovatel, dosud nebyla věnována dostatečná pozornost.

26. Pro úplnost pak lze připomenout – pokud okresní soud stěžovatelově obhajobě neuvěřil dle svých slov i proto, že „je recidivistou, který byl opakovaně odsouzen za podvody a padělání veřejné listiny a peněz“, přičemž „tato charakteristika dosavadní trestné činnosti … jej činí naprosto nespolehlivou a nedůvěryhodnou osobou“ – že jak uvedl Nejvyšší soud v usnesení sp. zn. 3 Tdo 1782/2016 ze dne 25. 1. 2017, „soudy jsou povinny postupovat vůči obviněným nestranně a nic v jejich postupu nesmí naznačovat, že předjímají výsledek řízení na základě negativního hodnocení jejich osoby, což by se týkalo i situací, kdy soudy budou vyvozovat skutkové závěry (mj.) ze skutečností souvisejících s povahovými rysy obviněných, které pro posouzení určité skutkové otázky nemají žádný význam, tedy např. znevěrohodnění výpovědí obviněných poukazem na jejich předchozí trestnou činnost“. Dle Nejvyššího soudu „případná trestní minulost obviněného by měla být brána v potaz až při stanovení druhu a výměry trestu“.

27. Jinými slovy a vztaženo na nyní posuzovanou věc, skutečnost, že se stěžovatel měl v minulosti dopouštět podvodů, neznamená, že mu nyní nelze věřit, pakliže tvrdí, že se nedopustil znásilnění. V posuzované věci nejde o situaci „tvrzení proti tvrzení“, neboť okresní soud vyšel mimo jiné i z výpovědi B. S., která stěžovatele ohledně činu konfrontovala, načež jí měl stěžovatel odpovědět, že to jeho bývalá manželka „beztak chtěla“. Přesto jde o věc, v níž (ohledně prvního skutku) existuje omezené množství důkazů a kde těžištěm obžaloby zůstává výpověď možné oběti, která stojí proti obhajobě stěžovatele. V obdobných případech je nezbytné, aby soudy obzvlášť důkladně posuzovaly věrohodnost proti sobě stojících výpovědí a přesvědčivě osvětlily, jak tyto výpovědi hodnotily a jaké závěry z nich vyvodily [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 520/16 ze dne 22. 6. 2016 (N 119/81 SbNU 853)]. To neznamená, že by snad bylo nezbytné, aby se k jednotlivým výpovědím vyjadřoval znalec, jak již v napadeném usnesení vysvětlil Nejvyšší soud, znamená to však, že nelze akceptovat, aby jako – slovy okresního soudu – „zásadní“ skutečnost figurovalo to, že je stěžovatel nedůvěryhodný, a to kvůli své trestní minulosti. Tím totiž dochází k porušení presumpce neviny, která je zaručena čl. 40 odst. 2 Listiny.

V. Závěr

28. Ústavní soud tedy dospěl k závěru, že rozsudkem Okresního soudu v Jihlavě č. j. 1 T 39/2020-249 ze dne 6. 6. 2020, usnesením Krajského soudu v Brně č. j. 8 To 214/2020-264 ze dne 25. 8. 2020 a usnesením Nejvyššího soudu č. j. 4 Tdo 41/2021-293 ze dne 9. 2. 2021 bylo porušeno stěžovatelovo právo zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 40 odst. 2 Listiny. Tato rozhodnutí tak podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 147
Náležitosti příkazu k zatčení
(sp. zn. IV. ÚS 1507/21 ze dne 24. srpna 2021)

I. Neuvede-li okresní soud v příkazu k zatčení (§ 69 trestního řádu) žádný z důvodů vazby podle § 67 písm. a), b), c) trestního řádu, pro který příkaz k zatčení vydal, tj. jestliže nerozvedl právní a skutkové úvahy, na základě kterých shledal u odsouzeného jednotlivce některý z důvodů vazby, a proč bylo nutné ho v návaznosti na tento důvod zatknout, poruší tím čl. 8 odst. 1, 2 a 4 Listiny základních práv a svobod. Uvedené platí tím spíše, byl-li zvolen natolik extrémní prostředek zbavení osobní svobody, jakým bylo zatčení, za účelem „pouhého" doručení trestního příkazu a obžaloby odsouzenému, zvláště když doručovaným trestním příkazem byl stěžovateli uložen podmíněný trest odnětí svobody.

II. Podle § 69 odst. 2 trestního řádu příkaz k zatčení musí mimo jiné obsahovat „přesný popis důvodů, pro které se příkaz k zatčení vydává", jimiž se rozumí především konkrétní skutečnosti odůvodňující některý z důvodů vazby podle § 67 písm. a), b), c) trestního řádu a okolnosti, z nichž se dovozuje nemožnost zajistit přítomnost obviněného u výslechu (srov. § 69 odst. 1 trestního řádu), nikoli tedy zajištění doručení písemnosti, k čemuž slouží jiné procesní úkony upravené trestním řádem, především doručování (§ 62 a násl. trestního řádu) a v případě opakovaného neúspěšného doručování obžaloby a trestního příkazu, jako tomu bylo v této věci, i předvedení (srov. § 90 odst. 2 trestního řádu), u kterého nemusí jít o předvedení na předem určený den a čas, ale může být provedeno v podstatě kdykoli, jakmile bude policií zastižen na jím uvedených adresách nebo kdekoli jinde.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Pavla Šámala (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa o ústavní stížnosti stěžovatele D. K., zastoupeného Mgr. Bc. Vladimírem Volným, advokátem, sídlem Paroubkova 228, Domažlice, proti příkazu k zatčení Okresního soudu v Benešově ze dne 13. dubna 2021 č. j. 10 T 170/2020-125, za účasti Okresního soudu v Benešově jako účastníka řízení, takto:

I. Příkazem k zatčení Okresního soudu v Benešově ze dne 13. dubna 2021 č. j. 10 T 170/2020-125 bylo porušeno právo stěžovatele na osobní svobodu zakotvené v čl. 8 odst. 1, 2 a 4 Listiny základních práv a svobod.

II. Příkaz k zatčení Okresního soudu v Benešově ze dne 13. dubna 2021 č. j. 10 T 170/2020-125 se ruší.

III. Návrh na náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem se zamítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí s tvrzením, že jím došlo k porušení jeho ústavně zaručených základních práv a svobod zakotvených v čl. 8 odst. 1, 4 a čl. 10 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 5 odst. 1, 2 a čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Z ústavní stížnosti a předložených podkladů se podává, že na stěžovatele byla u Okresního soudu v Benešově (dále jen „okresní soud“) podána obžaloba pro přečiny výtržnictví podle § 358 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a poškození cizí věci podle § 228 odst. 1 trestního zákoníku, kterých se měl zkráceně dopustit tím, že dne 21. 2. 2020 v době kolem 17:20 hodin v prostoru autobusové zastávky v B. nejprve hlasitými hrubými slovními výrazy urážel řidiče linkového autobusu P. D. a poté přistoupil k bočnímu oknu autobusu v místě u řidiče, kovovou montážní tyčí udeřil do skleněné výplně okna autobusu a tuto výplň rozbil, čímž způsobil společnosti ČSAD Benešov škodu ve výši 24 831 Kč, přičemž při úderu montážní tyčí zasáhl i tělo řidiče P. D., kterému způsobil zhmoždění levého ramene a natažení krční páteře. Za to mu byl trestním příkazem okresního soudu ze dne 11. 11. 2020 sp. zn. 10 T 170/2020 uložen trest odnětí svobody v trvání šesti měsíců, který byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání osmnácti měsíců.

3. S ohledem na skutečnost, že trestní příkaz a obžalobu se stěžovateli nepodařilo doručit, vydal okresní soud podle § 69 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, napadený příkaz k zatčení, na základě kterého byl stěžovatel zatčen Policií České republiky dne 27. 4. 2021 v 15:20 hodin a dne 28. 4. 2021 v 13:50 hodin bylo konáno vazební zasedání. Daný příkaz k zatčení obsahuje stručný popis skutku, pro nějž je stěžovatel stíhán, označení trestného činu, který se v tomto skutku spatřuje, a jako důvod pro vydání příkazu k zatčení okresní soud uvedl, že stěžovateli nelze doručit trestní příkaz a obžalobu. Po výslechu byl stěžovatel usnesením okresního soudu ze dne 28. 4. 2021 sp. zn. 10 T 170/2020 podle § 69 odst. 5 trestního řádu ze zatčení propuštěn, neboť v průběhu vazebního zasedání byl stěžovateli daný trestní příkaz doručen.

II. Argumentace stěžovatele

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že napadený příkaz k zatčení není dostatečně odůvodněn a jeho vydání bylo v rozporu s právy zaručenými Listinou a Úmluvou, neboť jím byl fakticky dočasně zbaven osobní svobody a bylo zasaženo do jeho cti a důstojnosti. Je přesvědčen, že pro odůvodnění příkazu k zatčení nemůže postačovat konstatování, že se nedaří doručit trestní příkaz a obžaloba. K tomu cituje § 69 odst. 2 trestního řádu, přičemž má za to, že okresní soud neuvedl stručný popis skutkových okolností věci a přesný popis důvodů, pro které byl příkaz k zatčení vydán. Tvrdí, že u něj nebyly dány žádné vazební důvody podle § 67 trestního řádu, a nebyl tak splněn základní předpoklad pro vydání příkazu k zatčení. Domnívá se, že okresní soud měl volit mírnější prostředky k doručení trestního příkazu a obžaloby (např. prostřednictvím institutu předvedení podle § 90 odst. 2 trestního řádu), neboť tato možnost by byla méně intenzivním zásahem do jeho osobní svobody. V této souvislosti poukazuje na nálezy Ústavního soudu ze dne 23. 5. 2017 sp. zn. II. ÚS 3700/16 (N 87/85 SbNU 489) a ze dne 11. 7. 2017 sp. zn. IV. ÚS 189/17 (N 123/86 SbNU 103), všechna rozhodnutí jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz.

5. V další části ústavní stížnosti stěžovatel vzhledem k povaze věci požaduje podle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu náhradu nákladů řízení za zastoupení před Ústavním soudem v celkové výši 8 228 Kč.

III. Vyjádření účastníka řízení a replika stěžovatele

6. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu okresní soud, aby se vyjádřil k ústavní stížnosti.

7. Okresní soud ve svém vyjádření popsal, jakým způsobem byl stěžovateli doručován trestní příkaz ze dne 11. 11. 2020 sp. zn. 10 T 170/2020. Vzhledem k tomu, že stěžovatel si trestní příkaz nevyzvedl, byla zásilka vrácena okresnímu soudu, který následně o doručení požádal Policii České republiky (dále jen „Policie“). Policie okresnímu soudu sdělila, že stěžovatel se na adrese, kterou uvedl jako doručovací, nezdržuje, nezdržuje se ani na adrese trvalého bydliště a na zjištěný telefonický kontakt nereaguje (telefon nezvedá). Dne 14. 1. 2021 stěžovatel okresní soud písemně kontaktoval a uvedl novou korespondenční adresu, avšak ani na tuto adresu se mu nepodařilo doručit. Dne 3. 2. 2021 stěžovatel okresní soud telefonicky kontaktoval a uvedl, že o uložené zásilce nevěděl, přičemž byl upozorněn na nutnost trestní příkaz převzít do vlastních rukou a byl poučen o hrozbě vydání příkazu k zatčení. Ani po opětovném zaslání si však stěžovatel zásilku nevyzvedl. Poté byla zásilka znovu stěžovateli zasílána prostřednictvím Policie, ale podle sdělení Policie se zásilku nepodařilo doručit, stěžovatel nebyl na uvedené korespondenční adrese opakovaně zastižen a na pokusy o telefonický kontakt ani na zaslané SMS zprávy nereagoval. Z uvedených důvodů okresní soud vydal na stěžovatele předmětný příkaz k zatčení. Podle okresního soudu byl u stěžovatele dán důvod vazby, neboť jeho snahu vyhnout se doručení nebylo možno chápat jinak než jako snahu se skrývat, aby se vyhnul trestnímu stíhání. Dodal, že stěžovatele nebylo možno předvést, neboť se na jím uváděných adresách nezdržoval.

8. V replice k vyjádření okresního soudu stěžovatel uvádí, že s okresním soudem komunikoval, sdělil novou adresu. Poukazuje na to, že je profesionálním řidičem a zdržuje se pracovně na více místech. Okolnost, že se mu zásilku nepodařilo doručit, podle něj neznamená, že by okresní soud měl přistoupit k nepřiměřenému zásahu do jeho osobní svobody, neboť i v použití donucovacích prostředků platí princip subsidiarity, a to zvláště za situace, kdy byl ohrožen trestní sazbou do dvou let odnětí svobody, přičemž ve věci nebyl dán žádný z důvodů podle § 68 odst. 3 trestního řádu, pro který by bylo možno dovodit výjimku z omezení podle § 68 odst. 1 trestního řádu. Je přesvědčen, že v jeho věci bylo možno použít institut předvedení a že vydáním příkazu k zatčení došlo k porušení jeho základních lidských práv. Opětovně rovněž poukazuje na nedostatečné odůvodnění vydaného příkazu k zatčení.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

9. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v nichž bylo vydáno rozhodnutí napadené v ústavní stížnosti. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

10. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), není jim instančně nadřazen a nezasahuje do rozhodovací činnosti soudů vždy, když došlo k porušení „běžné

zákonnosti nebo k jiným nesprávnostem“, ale až tehdy, představuje-li takové porušení zároveň porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 25. 1. 1995 sp. zn. II. ÚS 45/94 (N 5/3 SbNU 17)]. V řízení o ústavní stížnosti tedy není sama o sobě významná námitka „nesprávnosti“ napadeného rozhodnutí a není rozhodné, je-li dovozována z hmotného či procesního (podústavního) práva.

a) Obecná východiska

11. Podle čl. 8 odst. 1 Listiny je osobní svoboda zaručena. Z čl. 8 odst. 2 věty první Listiny vyplývá, že nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Podle čl. 8 odst. 4 věty první Listiny zatknout obviněného je možno jen na písemný odůvodněný příkaz soudce. Uvedené požadavky ústavního pořádku může naplnit příkaz k zatčení, který obsahuje dostatečně konkrétní důvody zbavení osobní svobody jednotlivce.

12. Důvody zbavení osobní svobody, se kterými musí být jednotlivec při zatčení seznámen, je přitom třeba rozumět jak skutkový, tak právní základ daného rozhodnutí, protože hlavním smyslem těchto garancí je umožnit osobám zbaveným svobody efektivně se bránit před soudem a případně dosáhnout propuštění na svobodu [srov. nález ze dne 23. 5. 2017 sp. zn. II. ÚS 3700/16 (N 87/85 SbNU 489)]. Každé zatčené osobě musejí být základní právní a skutkové důvody omezení její osobní svobody sděleny, a to prostým, nikoli odborným jazykem, aby případně mohla své zatčení zpochybnit. Otázky, zda předaná informace byla z hlediska obsahu dostatečná, musí být hodnoceny v každém jednotlivém případě podle jeho zvláštních okolností (viz rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ze dne 30. 8. 1990 ve věci *Fox, Campbell a Hartley proti Spojenému království*, č. 12244/86, 12245/86, 12383/86, § 40; ze dne 2. 10. 2008 ve věci *Rusu proti Rakousku*, č. 34082/02, § 41).

13. Z hlediska interpretace čl. 8 odst. 4 Listiny a v něm zaručeného práva na odůvodnění příkazu k zatčení lze analogicky použít závěry Ústavního soudu, podle kterého způsob odůvodnění na základě pouhé citace zákonných norem činí rozhodnutí fakticky nepřezkoumatelným. Ústavní soud ve své judikatuře již dříve uvedl, že pouhý odkaz na příslušné ustanovení zákona lze akceptovat jen v jednoduchých případech, předvídá-li zákon „stručnost“ odůvodnění. Není-li subsumpce pod zákonné ustanovení jednoznačná, je nezbytné v odůvodnění rozvést právní úvahy soudu, a nikoli se spokojit pouze s nicneříkajícím odkazem na příslušná zákonná ustanovení [viz např. nález ze dne 11. 10. 2016 sp. zn. II. ÚS 849/16 (N 188/83 SbNU 81), nález ze dne 12. 1. 2016 sp. zn. III. ÚS 3766/14 (N 5/80 SbNU 55) aj.].

14. Trestní řád „stručnost“ příkazu k zatčení toleruje, ale jen při popisu skutku, pro nějž je obviněný stíhán. Kromě označení trestného činu naopak předvídá přesný popis důvodů, pro které se příkaz k zatčení vydává (viz § 69 odst. 2 trestního řádu). Podle § 69 odst. 1 trestního řádu je navíc podmínkou vydání příkazu k zatčení skutečnost, že je dán některý z důvodů vazby (§ 67 trestního řádu) a obviněného nelze předvolat, předvést nebo zadržet a zajistit tak jeho přítomnost u výslechu.

15. Nutno dodat, že trestní řád obsahuje řadu nástrojů, jimiž orgány činné v trestním řízení dosahují účelu trestního řízení a které jsou přiměřené konkrétnímu jednání stíhaných osob. Přitom je nutno trvale posuzovat, zda ten který procesní nástroj odpovídá svou razancí konkrétní situaci a zda není dostačující mírnější postup.

b) Aplikace obecných východisek na nyní posuzovanou věc

16. Napadený příkaz k zatčení podle Ústavního soudu už na zákonné úrovni nesplňuje shora uvedené podmínky. Obsahuje sice stručný popis skutku, pro nějž je stěžovatel stíhán, a označení trestného činu, který se v tomto skutku spatřuje, avšak jako důvod pro vydání příslušného příkazu okresní soud uvedl pouze to, že stěžovateli nelze doručit trestní příkaz

a obžalobu. Takové zdůvodnění podle Ústavního soudu není přezkoumatelné a tím spíše nemůže jít slovy trestního řádu, o „přesný popis důvodů, pro které se příkaz k zatčení vydává“. Okresní soud v napadeném příkazu k zatčení neuvedl žádný z důvodů vazby podle § 67 trestního řádu, pro který příkaz k zatčení vydal, tj. nerozvedl právní a skutkové úvahy, na základě kterých shledal u něho některý z důvodů vazby a proč bylo nutné v návaznosti na tento důvod stěžovatele zatknout. Navíc podle skutkových okolností vyplývajících z předloženého trestního spisu žádné takové důvody ani v dané věci nebyly dány, když nelze souhlasit s vyjádřením okresního soudu k ústavní stížnosti, že byl u stěžovatele dán důvod vazby, neboť jeho snahu vyhnout se doručení nebylo možno chápat jinak než jako snahu se skrývat. Pod pojmem „bude se skrývat“ se podle soudní praxe rozumí ukrývání se v tuzemsku; přitom musí jít o pozitivní podezření o ukrývání na základě konkrétně zjištěných okolností, které zásadně nelze presumovat, a to ani na základě pouhého opakovaného nedoručení rozhodnutí, resp. okresním soudem ve vyjádření tvrzenou, konkrétními důkazy či jinými podklady však nedoloženou „snahu se skrývat“. Přitom stěžovatel s okresním soudem písemně i telefonicky komunikoval a sdělil mu svou novou adresu. Skutečnost, že se mu ani tak nepodařilo zásilku doručit a že se doručení zřejmě vyhýbal, nelze samu o sobě považovat za situaci zakládající vazební důvod podle § 67 písm. a) trestního řádu, jak dodatečně okresní soud vysvětloval ve svém vyjádření k ústavní stížnosti (viz bod 7 shora), zvláště když pracuje jako „profesionální řidič“ a z tohoto důvodu se „zdržuje pracovně na více místech“. Navíc závěry o některém z důvodů vazby, jako základní podmínky vydání příkazu k zatčení, je třeba uvést přímo v odůvodnění tohoto příkazu (a nikoli dodatečně ve vyjádření k ústavní stížnosti), jak to plyne z § 69 odst. 2 trestního řádu, podle něhož příkaz k zatčení musí mimo jiné obsahovat „přesný popis důvodů, pro které se příkaz k zatčení vydává“, jimiž se rozumí především konkrétní skutečnosti odůvodňující některý z důvodů vazby podle § 67 písm. a), b), c) trestního řádu a okolnosti, z nichž se dovozuje nemožnost zajistit přítomnost obviněného u výslechu (srov. § 69 odst. 1 trestního řádu), nikoli tedy zajištění doručení písemnosti (obžaloby a trestního příkazu), k čemuž slouží jiné procesní úkony upravené trestním řádem, především doručování (§ 62 a násl. trestního řádu) a v případě opakovaného neúspěšného doručování, jako tomu bylo v této věci, i předvedení (srov. § 90 odst. 2 trestního řádu).

17. Na základě uvedených skutečností Ústavní soud shledal, že okresní soud nesprávně posoudil splnění zákonných požadavků na příkaz k zatčení podle § 69 odst. 1 trestního řádu. Přitom postupoval v rozporu s požadavky čl. 8 odst. 2 věty první Listiny, neboť rozhodl o zbavení svobody stěžovatele jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Tím zároveň porušil i čl. 5 odst. 1 Úmluvy, který vedle zákonnosti zbavení svobody navíc požaduje, aby každé zbavení svobody bylo slučitelné s cílem chránit jednotlivce před svévolí (srov. rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Mooren proti Německu* ze dne 9. 7. 2009, č. 11364/03, § 72). Napadený příkaz k zatčení není takovým písemně odůvodněným příkazem soudce, který pro zbavení osobní svobody v podobě zatčení vyžaduje čl. 8 odst. 4 věta první Listiny. Stěžovatel nebyl náležitě seznámen s důvody svého zatčení ani ve smyslu čl. 5 odst. 2 Úmluvy (zejména existencí některého z důvodů vazby podle § 67 trestního řádu), přičemž Listina i Úmluva vyžadují i laikovi srozumitelné vylíčení skutkových okolností a právních důvodů vydání příkazu k zatčení. Uvedené platí tím spíše, byl-li za účelem „pouhého“ doručení trestního příkazu a obžaloby stěžovateli zvolen – za daných okolností – natolik extrémní prostředek zbavení osobní svobody, jakým bylo zatčení, zvláště když doručovaným trestním příkazem byl stěžovateli uložen podmíněný trest odnětí svobody.

18. Okresní soud sice postupoval podle § 62 odst. 1 věty čtvrté trestního řádu a využil, byť neúspěšně, možnosti doručit trestní příkaz a obžalobu prostřednictvím policejního orgánu. Při neúspěchu mu však nic nebránilo nechat stěžovatele předvést k okresnímu soudu podle

§ 90 odst. 2 trestního řádu, a to vzhledem k tomu, že šlo jen o doručení trestního příkazu a obžaloby, nikoliv na předem určený den a čas, ale v podstatě kdykoli, jakmile bude policií zastižen na jím uvedených adresách nebo kdekoli jinde. Předvedení je nepochybně méně intenzivním zásahem do osobní svobody stěžovatele než vydání příkazu k zatčení *contra legem*, zvláště když podle § 69 odst. 1 trestního řádu lze příkaz k zatčení vydat mimo jiné jen, nelze-li obviněného předvést (vztah subsidiarity). Přitom tento postup, který nebyl okresním soudem použit, je u obviněného možný i bez předchozího předvolání. Podstatnou podmínkou pro předvedení obviněného podle uvedeného ustanovení je nutnost úspěšného provedení trestního řízení, která byla nepochybně splněna. Jde o požadavek na zajištění účelu a řádného průběhu trestního řízení, nedovolila-li by nepřítomnost obviněného pokračovat v řízení nebo provést důležitý úkon trestního řízení. Jako příklady jednání obviněného, které může vést k jeho předvedení, zákon uvádí to, že se skrývá nebo nemá stálé bydliště (viz stěžovatelem uváděné povolání řidiče a zdržování se z tohoto důvodu na různých místech). Vzhledem k tomu, že jde o demonstrativní výčet, není vyloučeno, aby předvedení odůvodnila jiná skutečnost obdobného významu, např. záměrné vyhýbání se možnosti, aby byl zastižen pro doručení předvolání nebo jiné písemnosti; v tomto konkrétním případě trestního příkazu a obžaloby. Již z uvedených zákonných podmínek předvedení podle § 90 odst. 2 trestního řádu se zmíněnými příklady, jimiž jsou skrývání nebo neexistence stálého bydliště obviněného, je zřejmé, že není důvodná argumentace okresního soudu v jeho vyjádření k ústavní stížnosti, že „stěžovatele nebylo možno předvést, neboť se na jím uváděných adresách nezdržoval“.

VI. Závěr

19. Okresní soud porušil právo stěžovatele na osobní svobodu, protože příkaz k jeho zatčení v rozporu s čl. 8 odst. 1, 2 a 4 Listiny nesplňoval zákonné náležitosti.

20. Ústavní soud proto ústavní stížnosti stěžovatele vyhověl a při konstatovaném porušení jeho základních práv podle výše uvedených ustanovení napadený příkaz k zatčení zrušil [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

21. Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti bez nařízení jednání, neboť dospěl k závěru, že by od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

22. K návrhu stěžovatele na náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem je nutno především připomenout, že Ústavní soud není povinen náhradu nákladů podle § 62 zákona o Ústavním soudu automaticky podle výsledků řízení přiznat. Ve specifickém řízení před Ústavním soudem (které mimo jiné nepodléhá soudním poplatkům) totiž platí zásada, že náklady řízení, které vzniknou účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, si hradí jmenovaní sami, nestanoví-li tento zákon jinak (§ 62 odst. 3 zákona o Ústavním soudu). Odstavec 4 uvedeného ustanovení sice uvádí, že Ústavní soud může v odůvodněných případech podle výsledků řízení usnesením tuto náhradu nákladů některému z účastníků či vedlejších účastníků uložit, vzhledem k citovanému odstavci třetímu je však třeba vykládat toto ustanovení restriktivně. Pravidlem pro řízení před Ústavním soudem zůstává úhrada vlastních nákladů řízení samotnými účastníky a § 62 odst. 4, § 83 a 84 zákona o Ústavním soudu lze aplikovat jen v mimořádných případech. Záleží tedy na úvaze Ústavního soudu, zda náhradu nákladů přizná či nikoliv. Ve zkoumaném případě však Ústavní soud – vycházeje ze shora uvedených specifických okolností věci (zejména jednání stěžovatele, kterým se zřejmě vyhýbal doručení trestního příkazu a obžaloby) – neshledal naplnění podmínek pro přiznání náhrady nákladů řízení před Ústavním soudem, a proto uvedený návrh stěžovatele zamítl.

Č. 148
Nedostatečné odůvodnění soudního rozhodnutí o zamítnutí zastavení exekuce (sp. zn. III. ÚS 1644/21 ze dne 24. srpna 2021)

Mezi tzv. kvalifikované vady je nutno zařadit nejen případy, kdy obecné soudy v procesu interpretace a aplikace podústavního práva nezohlední správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, ale také (což je v posuzovaném případě podstatné), když se z hlediska principů řádně vedeného soudního řízení dopustí neakceptovatelné libovůle (čl. 1 odst. 1 Ústavy ve spojení s čl. 2 odst. 2 Listiny). Ta může spočívat i v nedostatečném odůvodnění ústavní stížností napadeného rozhodnutí.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele Pavla Bartoše, zastoupeného Mgr. Petrem Němcem, advokátem se sídlem Slezská 1297/3, Praha 2, proti usnesení Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 26. 8. 2020 č. j. 59 Co 179/2020-60 a usnesení Okresního soudu ve Zlíně ze dne 18. 5. 2020 č. j. 25 EXE 238/2019-34, za účasti Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně a Okresního soudu ve Zlíně jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 26. 8. 2020 č. j. 59 Co 179/2020-60 a usnesením Okresního soudu ve Zlíně ze dne 18. 5. 2020 č. j. 25 EXE 238/2019-34 bylo porušeno právo stěžovatele na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 a právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Průběh řízení před Ústavním soudem, podstatný obsah spisu a rekapitulace ústavní stížnosti

1. Ústavnímu soudu byla doručena ústavní stížnost podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů, neboť má za to, že jimi bylo porušeno jeho právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 a princip rovnosti podle čl. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Dále bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z ústavní stížnosti a z vyžádaného spisu Okresního soudu ve Zlíně sp. zn. 25 EXE 238/2019 se podává, že v záhlaví citovaným usnesením Okresní soud ve Zlíně (dále jen

„okresní soud“) rozhodl takto: „Návrh povinného (v řízení o ústavní stížnosti stěžovatele – poznamenal Ústavní soud) ze dne 26. 8. 2019 na zastavení exekuce nařízené pověřením soudního exekutora, vydaným Okresním soudem ve Zlíně pod č. j. 25 EXE 238/2019-16 ze dne 6. 2. 2019, se zamítá.“ Okresní soud nepřisvědčil námitce stěžovatele, že by rozhodčí smlouva, na základě níž byl vydán v exekučním řízení vykonávaný titul, byla sjednána neplatně. Určovala totiž konkrétního rozhodce a splňovala požadavky na rozhodčí smlouvu kladené z pohledu transparentnosti. Rozhodce měl podle okresního soudu ve věci pravomoc rozhodnout a rozhodčí nález je způsobilým exekučním titulem. Smluvní pokutu i sjednané úroky z prodlení okresní soud neshledal s ohledem na judikaturu Nejvyššího soudu, na niž v napadeném rozhodnutí odkázal, za nepřiměřené.

3. K odvolání stěžovatele rozhodl Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně (dále jen „krajský soud“) ústavní stížností napadeným rozhodnutím tak, že rozhodnutí okresního soudu potvrdil. Okresní soud totiž dospěl ke zcela odpovídajícím skutkovým i právním závěrům. Pro posouzení okolností, při jejichž splnění by bylo nutno v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu exekuci z rozhodčího nálezu zastavit, okresní soud správně hodnotil eventuální (ne)mravnost rozhodčím nálezem přiznaných dílčích plnění ze smlouvy o úvěru uzavřené mezi stěžovatelem a právním předchůdcem oprávněné (oprávněnou je nyní společnost TORSION Invest, a. s.). Všechna podstatná smluvní ujednání úvěrové smlouvy byla přiměřená, a to jak v rozsahu týkajícím se sjednaných úroků z jistiny ve výši 20 % za sjednané období 13 měsíců, kdy – přepočteno na období jednoho roku – úroková sazba činila 18,46 %, což je podle krajského soudu sazba nijak se nevymykající obecně uznávaným judikatorním závěrům ohledně přiměřenosti sjednaných úroků. Rovněž tak celkové náklady ve výši 10 800 Kč za poskytnutý úvěr včetně administrativního poplatku krajský soud nepovažoval za nepřiměřené ve smyslu referenční judikatury, když celková procentní roční sazba nákladů na daný úvěr činila 90,46 % z poskytnuté jistiny. Nepřiměřeným krajský soud neshledal ani mezi stranami úvěrové smlouvy sjednaný úrok z prodlení ve výši 8,05 % ročně. Krajský soud neměl konečně pochybnost o tom, že by si právní předchůdkyně oprávněné nedostatečně zvážila schopnost stěžovatele úvěr splatit, což krajský soud dovodil z toho, že stěžovatel splatil téměř polovinu jemu poskytnuté jistiny. Krajský soud se tak podle svého názoru úvěrovou smlouvou zabýval jak v jejích dílčích částech, tak komplexně, přičemž neshledal důvody pro závěr, že by v projednávané věci byla dána některá ze zákonných podmínek pro zastavení exekuce, tedy že by byly dány podmínky pro vyhovění návrhu stěžovatele.

4. Pro úplnost je třeba uvést, že krajský soud stěžovatele poučil o podmínkách přípustnosti dovolání, ovšem následné dovolání stěžovatele bylo usnesením Nejvyššího soudu ze dne 6. 4. 2021 č. j. 20 Cdo 737/20 21-95 odmítnuto, neboť směřovalo proti usnesení, jímž krajský soud rozhodoval o peněžitém plnění nepřevyšujícím 50 000 Kč. S ohledem na tuto skutečnost je ovšem ze zákona [podle § 238 odst. 1 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“)] dovolání nepřípustné. Na této okolnosti nemůže nic změnit ani nesprávné poučení ze strany krajského soudu. S ohledem na ustálenou nálezovou judikaturu [srov. nález sp. zn. III. ÚS 1687/17 ze dne 23. 8. 2017 (N 155/86 SbNU 577); rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná pod https://nalus.usoud.cz] nicméně posuzoval zdejší soud dodržení lhůty k podání ústavní stížností až od doručení shora zmiňovaného usnesení Nejvyššího soudu, jelikož stěžovateli nemůže jít k tíži chybné poučení, kterého se mu dostalo od krajského soudu, a pokud by za této situace ústavní stížnost směřující proti usnesení odvolacího soudu odmítl pro opožděnost, dopustil by se protiústavního odepření přístupu k soudu (*denegatio iustitiae*).

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti zejména upozorňuje, že na základě úvěrové smlouvy mu byla poskytnuta částka ve výši 15 000 Kč, když ovšem celkové náklady daného spotřebitelského úvěru se skládaly z administrativního poplatku, z úroku ve výši 20 % a dále

z úplaty, která však v úvěrové smlouvě není nijak definovaná a ve svém důsledku dosahuje výše 7 350 Kč. Podle stěžovatele takto úvěrovou smlouvu právní předchůdkyně oprávněné koncipovala proto, aby zakryla skutečnost, že úroková sazba je ve skutečnosti pětkrát vyšší, než úvěrová smlouva výslovně uvádí. Smluvní úrok tak není uváděných 18,46 % ročně (resp. 20 % na období 13 měsíců), ale ve skutečnosti dosahuje výše 101,96 % ročně. Uvedená částka 7 350 Kč pak podle stěžovatele nemůže představovat ani úplatu podle § 499 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění do 31. 12. 2013, (dále jen „obchodní zákoník"), neboť právní předchůdkyni oprávněné žádné náklady s rezervací finančních prostředků v období mezi sjednáním smlouvy a skutečným poskytnutím úvěru nevznikly, jelikož finanční prostředky byly stěžovateli vyplaceny při podpisu úvěrové smlouvy. Přiměřeností uvedené úplaty, která měla podle oprávněné představovat plnění ve smyslu § 499 obchodního zákoníku, se však obecné soudy vůbec nezabývaly a jejich rozhodnutí jsou v tomto ohledu nepřezkoumatelná. Obecné soudy rovněž vůbec nezohlednily závěry nálezu sp. zn. I. ÚS 199/11 ze dne 26. 1. 2012 (N 21/64 SbNU 205), v němž Ústavní soud zdůraznil, že považuje za neakceptovatelné, aby se případné soudní ochrany dostávalo subjektům, které vědomě poškozují práva svých klientů, jimž poskytují úvěry. Už z toho důvodu mělo být v řízení, z něhož vzešla ústavní stížností napadená rozhodnutí, stěžovatelovu návrhu vyhověno a exekuční řízení mělo být zastaveno. Obecné soudy rovněž nedostály své povinnosti plynoucí z nálezu sp. zn. III. ÚS 4129/18 ze dne 26. 2. 2019 (N 32/92 SbNU 334) a nehodnotily, zda právní předchůdkyně oprávněné důsledně posoudila úvěruschopnost stěžovatele. Pro posouzení stěžovatelova návrhu na zastavení exekuce měly obecné soudy vzhledem k okolnostem věci rovněž nařídit jednání, což však neučinily.

II. Vyjádření účastníka řízení

6. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost k vyjádření okresnímu soudu, krajskému soudu i oprávněné jako vedlejšímu účastníkovi řízení.

7. K ústavní stížnosti se vyjádřil okresní soud, a to tak, že ústavní stížnost stěžovatele považuje za neoprávněnou, s tím, že stěžovatelovo právo na spravedlivý proces ani princip rovnosti nebyly nikterak zkráceny. Krajský soud rovněž pouze odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí a považuje ústavní stížnost za nedůvodnou.

8. Vedlejší účastník se k ústavní stížnosti stěžovatele nevyjádřil.

9. Za této situace platí fikce, že se vedlejší účastník tohoto postavení v řízení před Ústavním soudem vzdal, jelikož byl v tomto smyslu poučen.

10. Vyjádření okresního a krajského soudu Ústavní soud nezasílal stěžovateli k replice, neboť neobsahují žádný věcný argument, na který by stěžovatel mohl případně zareagovat.

III. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

11. Ústavní soud nejprve konstatuje, že se v dané věci jedná o tzv. bagatelní spor (proto ostatně také byla dána soudní výluka dovolání, viz shora).

12. Ústavní soud ve své judikatuře setrvale uvádí, že samotná bagatelnost výše částky, o niž byl veden spor předcházející podání ústavní stížnosti, svědčí o tom, že věc postrádá ústavněprávní rozměr, přičemž zásah Ústavního soudu by byl namístě jen ve výjimečných případech [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 157/16 ze dne 9. 8. 2016 (N 150/82 SbNU 379), bod 11]. Současně ovšem platí, že bagatelnost sporu nelze hodnotit pouze podle výše částky, které se spor týkal. Vedle kvantitativního hlediska se totiž při posuzování bagatelnosti uplatňuje i hledisko kvalitativní. Dle nálezu sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10. 4. 2014 (N 55/73 SbNU 89), bodu 33, se v rámci tohoto posuzování hodnotí kromě intenzity porušení základních práv i to, nakolik má ústavněprávní otázka, která v daném případě vyvstala, relevanci pro další rozhodovací činnost obecných soudů (tzn. lze dovodit přesah vlastních zájmů stěžovatele). Současně i bagatelní věc může povyšovat na ústavní úroveň okolnost, že existuje potřeba dodržovat dřívější ústavněprávní výklad obdobných případů. Právě takovýto

přesah v dané věci přitom podle Ústavního soudu zjistitelný je, a proto se daným případem zabýval meritorně i navzdory zmíněné bagatelnosti sporované částky.

13. Dále je nutno uvést, že Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu obecných soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, superrevizní instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je toliko přezkoumat ústavnost napadených soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto nutno vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je dané rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady).

14. Mezi tzv. kvalifikované vady je přitom nutno zařadit nejen případy, kdy obecné soudy v procesu interpretace a aplikace podústavního práva nezohlední správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, ale také (což je v posuzovaném případě podstatné), když se z hlediska principů řádně vedeného soudního řízení dopustí neakceptovatelné libovůle (čl. 1 odst. 1 Ústavy ve spojení s čl. 2 odst. 2 Listiny). Ta může spočívat i v nedostatečném odůvodnění ústavní stížností napadeného rozhodnutí.

15. Jak totiž Ústavní soud ustáleně judikuje, požadavek řádného odůvodnění soudních rozhodnutí je jedním za základních atributů řádného procesu. Dodržování povinnosti přesvědčivě a přezkoumatelně odůvodnit rozhodnutí má totiž zaručit transparentnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů a vyloučit již zmíněnou libovůli; chybí-li proto v rozhodnutí řádné odůvodnění, je tím založena nejen jeho nepřezkoumatelnost, ale v řadě případů také neústavnost. Proto jsou obecné soudy povinny se adekvátně, co do myšlenkových konstrukcí racionálně, logickým způsobem vypořádat s důkazními návrhy účastníků řízení a argumentačními tvrzeními jimi uplatněnými [viz např. nález ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), ze dne 4. 9. 2002 sp. zn. I. ÚS 113/02 (N 109/27 SbNU 213), ze dne 27. 3. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3441/11 (N 61/64 SbNU 723), ze dne 26. 11. 2013 sp. zn. II. ÚS 4927/12 (N 199/71 SbNU 361) nebo ze dne 21. 1. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2468/11 (N 6/72 SbNU 83)]. Obdobně jako ve skutkové oblasti, i v oblasti nedostatečně vyložené a zdůvodněné právní argumentace nastávají obdobné následky vedoucí k neúplnosti a zejména k nepřesvědčivosti rozhodnutí, což je ovšem v rozporu nejen s požadovaným účelem soudního řízení, ale též se zásadami spravedlivého procesu.

16. Právě požadavkům na přezkoumatelné odůvodnění a na vypořádání všech uplatněných námitek obecné soudy v právě hodnocené věci podle přesvědčení Ústavního soudu zcela nedostály, a zatížily tak vydaná rozhodnutí protiústavním deficitem. Poměrně podrobně se totiž sice věnovaly přiměřenosti jednotlivých parametrů úvěrové smlouvy uzavřené mezi stěžovatelem jako úvěrovaným a mezi společností Jet Money, s. r. o., jako úvěrující (právní předchůdkyně oprávněné), tzn. zejména zkoumaly výši administrativního poplatku, smluvené úrokové sazby i výši smluvní pokuty.

17. Plněním, jež sama právní předchůdkyně oprávněné ve svém vyjádření k odvolání stěžovatele (srov. č. l. 54) označuje za úplatu podle § 499 obchodního zákoníku (tzn. zjednodušeně řečeno jako náklad na zajištění finančních prostředků pro období mezi sjednáním úvěrové smlouvy a okamžikem vlastního čerpání úvěru), se však již podrobněji nezabývaly. Přitom je zjevné, že i tato úplata ve výši 7 350 Kč představuje z pohledu stěžovatele jako úvěrovaného (posléze v exekučním řízení povinného) náklad i vzhledem k původní jistině 15 000 Kč nikoliv zanedbatelný, který má jistě vliv na hodnocení kritéria

celkové přiměřenosti zátěže vyvolané úvěrovou smlouvu pro stěžovatele, a není sporu o tom, že rovněž ujednání o úplatě obsažené v úvěrové smlouvě podléhá hodnocení ze strany soudů. V tomto směru je třeba plně přisvědčit argumentaci obsažené v ústavní stížnosti.

18. Přitom i v nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10. 4. 2014 (N 55/73 SbNU 89) odkazovaném samotnou oprávněnou (byť ta jej ve svých podáních směřovaných soudům poněkud dezinterpretuje tak, že poplatky sjednané smluvními stranami přímo ve smlouvě nepodléhají přezkumu z hlediska přiměřenosti) je uvedeno, že při posuzování konkrétního úvěrového vztahu musí obecné soudy vážit mezi přílišným paternalistickým (ochranářským) přístupem ke slabší smluvní straně na straně jedné a přeceňováním autonomie vůle na straně druhé. Při hledání pomyslného těžiště mezi oběma právě zmíněnými a svým způsobem krajními přístupy musí obecné soudy posuzovat úvěrovou smlouvu jako celek, nikoliv jen její jednotlivé – byť třebas i podstatné – parametry. Opačný přístup by totiž mohl vést k nežádoucímu efektu, že úvěrující by striktně dodržoval meze dané mu judikaturou Ústavního soudu a Nejvyššího soudu pro jednotlivé instrumenty smlouvy (smluvní úrok, smluvní pokutu atp.), ač smlouva jako celek by byla nepřiměřená.

19. Z tohoto úhlu pohledu tak v ústavní stížností napadených usneseních okresního a krajského soudu chybí odpovídající reakce na stěžovatelovu námitku, obsaženou v návrhu na zastavení exekuce i v odvolání (srov. č. l. 24 a 39), že celková procentní roční sazba nákladů na úvěr není 90,46 %, jak uvádí krajský soud v odst. 23 odůvodnění svého rozhodnutí, ale 187,6 %. To je podstatný rozdíl z hlediska hodnocení předmětné smlouvy s požadavkem dobrých mravů; stejně jako je značný rozdíl mezi částkou 150 Kč, která byla spojena s uvedením úvěrové smlouvy, jež byla ve svém důsledku předmětem přezkumu ve věci zamítavého a předchůdkyní oprávněné odkazovaného nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3725/13, a částkou 565 Kč, která představuje měsíční náklad ve smyslu odkazovaného § 499 obchodního zákoníku.

20. Lze závěrem shrnout, že Ústavní soud tímto nálezem obecným soudům otevírá prostor k tomu, aby se mohly přiměřeností úvěrové smlouvy uzavřené mezi stěžovatelem a právní předchůdkyní oprávněné znovu zabývat, a to právě i z hlediska, zda při zohlednění úplaty jako jednoznačného nákladu na straně stěžovatele spojeného s úvěrem právní předchůdkyně oprávněné skutečně řádně zhodnotila úvěruschopnost stěžovatele jako úvěrovaného (dlužníka) ve smyslu nálezu sp. zn. III. ÚS 4129/18 a zda předmětná smlouva o úvěru je souladná s dobrými mravy, a to i při zohlednění těch aspektů, které obecné soudy v odůvodněních napadených usnesení pominuly.

21. S přihlédnutím k podstatě tohoto nálezu se Ústavní soud již nezabýval otázkou, zda s ohledem na důvody k zastavení exekuce ve smyslu § 268 odst. 1 o. s. ř. a vzhledem k okolnostem případu bylo nutné k posouzení stěžovatelova návrhu nařizovat jednání. Zmíněný procesní aspekt si totiž obecné soudy posoudí znovu samy při opětovném hodnocení stěžovatelova návrhu, a to zejména s ohledem na to, aby skutečně důsledně mohly reagovat na všechna stěžovatelova tvrzení.

22. Ze shora uvedených důvodů Ústavní soud napadená usnesení okresního a krajského soudu zrušil podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, pro porušení stěžovatelova práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 a práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Takto rozhodl bez přítomnosti účastníků a bez ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 149
Specifika rozhodování o rozsahu styku nezletilého s prarodiči
(sp. zn. I. ÚS 1081/20 ze dne 30. srpna 2021)

Při stanovení rozsahu styku dítěte s dalšími příbuznými podle § 927 občanského zákoníku je třeba pečlivě zvažovat nejlepší zájem dítěte, který může být oslaben mimo jiné i z důvodu existence napětí, konfliktů či vyhrocených vztahů mezi rodiči dítěte a příbuznými, o jejichž styku s dítětem je rozhodováno. Je také logické, že při stanovení rozsahu styku dítěte s dalšími příbuznými je nezbytné v rámci hodnocení nejlepšího zájmu dítěte brát v úvahu také jeho vztahy se všemi dalšími příbuznými, tedy nejen těmi, kteří mohou o soudní stanovení styku v konkrétním případě usilovat, tím spíše pokud jde o další nezletilé sourozence, u nichž je taková procesní možnost značně ztížena. Dále je třeba vzít v úvahu, že rozsah styku dalších příbuzných s dítětem nemůže být rozsáhlejší či postaven na roveň styku rodičů s dítětem, a to zejména, pokud si to rodiče nepřejí, neboť jejich stanovisko za normálních okolností je třeba zohlednit. Jsou to totiž právě rodiče, kdo vykonávají rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, odpovídají za vývoj a výchovu dítěte, a právě právo rodiče (nikoli prarodiče či jiného příbuzného, pokud není takové osobě do péče svěřeno) pečovat o dítě a jeho vychovávat je ústavně chráněno (čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod). Nedodrží-li obecné soudy při svém rozhodování uvedená kritéria, jde o porušení základních práv stěžovatelů na soudní ochranu a na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života zaručených čl. 36 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Tomáše Lichovníka, soudce Jaromíra Jirsy a soudce zpravodaje Pavla Rychetského o ústavní stížnosti stěžovatelů I. F. H. a M. F., zastoupených JUDr. Pavlem Jelínkem, Ph.D., advokátem, sídlem Dražkovice 181, Pardubice, proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 21. ledna 2020 č. j. 25 Co 313/2019-264 a rozsudku Okresního soudu v Trutnově ze dne 11. července 2019 č. j. 0 P 51/2019-165, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové a Okresního soudu v Trutnově jako účastníků řízení a 1) nezletilého V. F., zastoupeného opatrovníkem městem Trutnov, sídlem Slovanské náměstí 165, Trutnov, a 2) H. H. a 3) K. H., zastoupených JUDr. Petrou Dorotíkovou, advokátkou, sídlem Krakonošovo náměstí 133, Trutnov, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 21. ledna 2020 č. j. 25 Co 313/2019-264 a rozsudkem Okresního soudu v Trutnově ze dne 11. července 2019 č. j. 0 P 51/2019-165 byla porušena základní práva stěžovatelů na soudní ochranu a na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života zaručená čl. 36 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 21. ledna 2020 č. j. 25 Co 313/2019-264 a rozsudek Okresního soudu v Trutnově ze dne 11. července 2019 č. j. 0 P 51/2019-165 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 14. 4. 2020, stěžovatelé navrhli zrušení v záhlaví specifikovaných rozsudků Krajského soudu v Hradci Králové (dále jen „krajský soud“) a Okresního soudu v Trutnově (dále jen „okresní soud“) z důvodu tvrzeného porušení jejich základních práv podle čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatelé jsou rodiči vedlejšího účastníka 1), jehož prarodiči jsou vedlejší účastníci 2) a 3). Vedlejší účastníci 2) a 3) (dále také „prarodiče“) podali dne 20. 2. 2019 k okresnímu soudu návrh na úpravu styku s vedlejším účastníkem 1), současně podali návrh na nařízení předběžného opatření. Prarodiče navrhli upravit styk s nezletilým každý týden od úterý 9 hodin do čtvrtku 19 hodin, po seznámení s jeho nástupem do mateřské školy návrh upravili na styk každý týden ve čtvrtek od 9 do 18 hodin a každý druhý či třetí týden od pátku 12 hodin do neděle 18 hodin. Prarodiče v návrhu uvedli, že se svým vnukem byli ve velmi častém kontaktu od jeho narození, od dvou měsíců věku jej měli každý víkend od pátku do neděle a od května roku 2018 vždy od úterý do čtvrtka, neboť jeho matka (stěžovatelka) při rodičovské dovolené pracovala. Stěžovatelé jsou rozvedení a stěžovatel pracuje v Německu, přičemž kontakt se synem mu prarodiče umožnili, pokud stěžovatel přijel do České republiky zrovna v době, kdy bylo dítě u nich. Dne 31. 1. 2019 si dítě od stěžovatelky přebírali a shledali na něm známky bití, což si vyfotili a přivolali lékařku. Když telefonovali stěžovatelce, sdělila jim, že z toho dělají vědu, že syn neposlouchal a dostal vařečkou. Podle stěžovatelky prarodiče svého vnuka moc rozmazlují. Poté stěžovatelka prarodičům sdělila, že si nepřeje, aby se s dítětem dále stýkali. Stěžovatelka začala užívat služby paní na hlídání a přestala prarodičům brát telefon.

3. Okresní soud usnesením ze dne 25. 2. 2019 č. j. 12 P 51/2019-45 ve znění usnesení krajského soudu ze dne 27. 3. 2019 č. j. 25 Co 94/2019-89 předběžně upravil styk tak, že jsou prarodiče oprávněni stýkat se s nezletilým každý týden v roce ve čtvrtek od 9 do 17 hodin. Prarodiče doručili postupně okresnímu soudu sedm návrhů na výkon tohoto rozhodnutí, neboť stěžovatelka jim nezletilého ke styku nepředávala.

4. Okresní soud poté rozhodl meritorně napadeným rozsudkem tak, že prarodiče jsou oprávněni stýkat se s nezletilým každé úterý od 15 do 18 hodin a každý třetí týden v měsíci od pátku 15 hodin do neděle 17 hodin, přičemž si ho vyzvednou ve školském zařízení, které nezletilý bude navštěvovat, a po ukončení styku ho předají matce v jejím bydlišti (výrok I). Dále okresní soud uložil stěžovatelce a prarodičům povinnost účastnit se rodinné terapie v zařízení X (výrok II) a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok III). Okresní soud uvedl, že z provedených důkazů mj. vyplynulo, že prarodiče s vedlejším účastníkem 1) udržovali kontakt minimálně od dvou měsíců jeho věku a nejméně od května roku 2018 jej hlídali intenzivně (i přes noc) ve svém bydlišti, v bytě prarodičů měl nezletilý vytvořeno potřebné zázemí. Z lékařských zpráv bylo zjištěno, že ošetřující lékařka nezletilého nemá k péči stěžovatelky o dítě připomínky, ze zprávy dorostového psychiatra, kterého stěžovatelka navštívila s tím, že se syn v noci probouzí s pláčem, bylo zjištěno, že nezletilý je veselý a spokojený chlapec, který navazuje bez potíží kontakt, je bez zjevné úzkosti. Z listinných důkazů vyplynulo, že stěžovatelka oznámila na obvodním oddělení Policie České republiky dne 6. 3. 2019, že ji vedlejší účastník 3) ve dnech 26. 9. 2018 a 8. 1. 2019 několikrát udeřil do obličeje a společně s vedlejší účastnicí 2) stěžovatelce vulgárně nadávali. Věc byla postoupena Městskému úřadu T. k dalšímu opatření. Okresní soud dále uvedl, že pro zdravý a harmonický vývoj dítěte je důležité, aby vyrůstalo nejen s rodiči, ale

pěstovalo i širší příbuzenské vztahy, nejsou-li shledány závažné překážky. Okresní soud shledal, že nezletilý má k prarodičům vytvořen silný citový vztah, neboť s nimi udržoval intenzivní kontakt od útlého věku a prarodiče se podíleli podstatným způsobem na jeho péči, výchově a rozvoji do doby, než jim stěžovatelka začala ve styku bránit. Je v zájmu nezletilého, aby s prarodiči udržoval styk i nadále, a to pravidelně a v rozsahu poskytujícím dostatečný prostor pro společné trávení času, při kterém mu prarodiče mohou předávat své životní zkušenosti, poznání a mohou jej sytit pozitivními emocemi. Nezletilý může prarodičům dávat radost svou bezprostředností, důvěrou a učenlivostí. Omezením kontaktů s prarodiči by mohlo dojít k poškození psychického vývoje dítěte, neboť z videozáznamu předloženého soudu prarodiči je evidentní, že prarodiče v životě dítěte hráli velkou roli a pouto vytvořené mezi nimi je velmi silné. Jelikož do podání návrhu docházelo ke styku prarodičů s nezletilým v intenzivním rozsahu každý týden včetně přespání, neshledal okresní soud důvod pro omezení styku na tříhodinovou návštěvu jednou za 14 dnů tak, jak navrhovala stěžovatelka. Okresní soud při určení rozsahu styku vzal do úvahy změnu způsobenou nástupem dítěte do mateřské školy a zohlednil avizovaný zájem druhých prarodičů dítěte o styk. V zájmu nezletilého uložil okresní soud stěžovatelce a jejím rodičům povinnost podstoupit rodinnou terapii, která by zlepšila jejich vzájemnou komunikaci a vztahy tak, aby všichni mohli být pro dítě vzorem a příkladem. Okresní soud se ztotožňuje s názorem stěžovatelů, že jsou to rodiče, kdo má primární právo na výchovu dítěte. Odmítá však záměr stěžovatelky vyvolat dojem, že toto řízení je zasahováním do rodičovských práv ze strany prarodičů a jejich snahou odebrat jí dítě. Okresní soud toto řízení chápe jako snahu prarodičů domoci se svých práv, která korespondují se zájmem dítěte.

5. K odvolání stěžovatelů i vedlejších účastníků 2) a 3) krajský soud napadeným rozsudkem změnil rozsudek okresního soudu ve výroku I tak, že vedlejší účastníci 2) a 3) jsou oprávněni stýkat se s vedlejším účastníkem 1) každý třetí týden v roce od pátku 15 hodin do neděle 17 hodin, přičemž tato úprava neplatí v době od 23. 12. do 1. 1. a v době od 1. 7. do 31. 8., kdy po tuto dobu jsou vedlejší účastníci 2) a 3) oprávněni stýkat se s vedlejším účastníkem 1) od 27. 12. v 9 hodin do 28. 12. v 17 hodin a třetí týden v červenci od pondělí 9 hodin do neděle 7 hodin (výrok I). Dále krajský soud rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů (výrok II). Stěžovatelé ve svých odvoláních v podstatě shodně uvedli, že respektují právo prarodičů na styk s vnukem, avšak nesouhlasí s rozsahem, v jakém byl určen. Takový rozsah je na úkor rodičů (zejména stěžovatele jakožto otce dítěte, který bude muset ze svých práv styku s dítětem ustupovat, a prarodiče dítěte jsou vůči němu zvýhodněni). Okresním soudem stanovený rozsah styku dítěte s prarodiči neodpovídá rodinné situaci, věku dítěte a nerespektuje, že otec dítěte žije a pracuje v Německu. Mezi stěžovateli jakožto matkou a otcem dítěte jsou dobré vztahy a jsou schopni se na styku s dítětem domluvit podle aktuálních potřeb. Právo otce na styk s dítětem je silnější než právo prarodičů. Stejně tak bude omezena možnost vedlejšího účastníka 1) trávit čas se svým polorodým bratrem, který se narodil po vyhlášení rozsudku okresního soudu. Oba stěžovatelé navrhli, aby prarodiče měli právo se stýkat s nezletilým každou poslední neděli v měsíci, stěžovatelka doplnila výjimku pro vánoční a novoroční svátky a narozeninový den dítěte. Oproti tomu prarodiče podali odvolání proti rozsudku okresního soudu z důvodu jim stanoveného styku každé úterý od 15 do 18 hodin, neboť za příhodnější, vzhledem ke vzdálenosti jejich bydliště od současného bydliště dítěte, považovali celodenní styk každé úterý od 9 do 18 hodin. Krajský soud shledal, že řízení o styku prarodiče s vnoučetem je řízením nepopiratelně se dotýkajícím naplnění nejlepších zájmů dítěte. Prarodiče jsou nejvýznamnějšími příbuznými v rámci širší rodiny a odepření práva na styk dítěte s prarodiči je vážným zásahem do oprávnění dítěte i prarodičů a lze k němu jako ke krajnímu řešení přistoupit pouze za situace, že by realizovaný styk dítěti prokazatelně škodil nebo jej jiným způsobem ohrožoval na zdraví, životě či řádném vývoji. Krajský soud v tomto

případě neshledal žádný důvod pro odepření práva vedlejších účastníků 2) a 3) na styk s jejich vnoučetem. Stěžovatelka se rozhodla „odstřihnout“ od svých rodičů z vlastních důvodů, avšak z těchto vlastních důvodů to učinila i pro svého syna, což nelze akceptovat. Vedlejší účastník 1) má právo na udržování od jeho narození vybudovaného styku s prarodiči z matčiny strany, a to nelze ohrožovat, narušovat či mu jej zcela odpírat a zakazovat. V řízení přitom nevyplynul žádný důvod, proč by mělo být právo prarodičů podstatně omezeno tak, aby styk nebyl s přespáním nezletilého u nich. Je zřejmý pozitivní citový vztah mezi navrhovateli a nezletilým a je v jeho zájmu, aby tento byl posilován i do budoucna, čemuž by úprava styku navrhovaná rodiči jistě sloužit nemohla. Přesto krajský soud nemohl vyhovět vedlejším účastníkům 2) a 3) co do jimi navrhované šíře styku, jelikož musel vzít v úvahu právo otce pracujícího v cizině, jehož rozsah styku se synem musí být zvažován v širším smyslu, a dále musel zohlednit zájem dítěte na budování sourozeneckého vztahu s jeho nově narozeným polorodým bratrem. V této souvislosti nemohl krajský soud odhlédnout od skutečnosti, že druh stěžovatelky má ve střídavé péči dceru a nezletilý navštěvuje nově mateřskou školu. Všechny tyto okolnosti vedly krajský soud k závěru, že úprava styku prarodičů s nezletilým v průběhu pracovních dnů není v jeho zájmu a popsaným okolnostem odpovídá styk navrhovatelů s vnukem každý třetí týden v roce od pátku do neděle, dva dny ve vánočním čase a celotýdenní styk v třetím týdnu měsíce července. Nebylo přitom možné vyhovět značně nestandardnímu dílčímu návrhu rodičů, aby z realizace styku byl vyňat narozeninový den nezletilého, a to z důvodu požadavku na zachování formální vykonatelnosti soudního rozhodnutí, tj. pro problémy se stylistickým vyjádřením takové úpravy a k tomu nezbytně nutně nabídnuté náhrady za nerealizaci styku.

II. Argumentace stěžovatelů

6. V ústavní stížnosti stěžovatelé namítli, že jsou to primárně rodiče, kdo má právo na výchovu svého dítěte a mají přednostní právo na péči o něj. Nezpochybňují, že jejich syn má právo stýkat se i s širší rodinou včetně prarodičů, avšak v jiném než v tomto řízení stanoveném rozsahu. Oba navrhli v řízení upravit styk prarodičů s jejich synem přiměřeným způsobem, avšak stanovený rozsah styku není přiměřeným kontaktem v zájmu dítěte, jelikož neúměrně zasahuje do práv stěžovatelů i dítěte.

7. Obecné soudy nezohlednily, že stěžovatelé společně nežijí a nezletilý byl na základě dohody stěžovatelů svěřen do výlučné péče stěžovatelky. Stěžovatel žije v zahraničí a jeho kontakt se synem se přizpůsobuje jeho pracovním možnostem. Přesto stěžovatelé dbají zachování širokého kontaktu s otcem. Pro určení rozsahu styku s prarodiči je třeba vycházet ze skutečnosti, že péče o nezletilého je již dělena mezi stěžovatele jako rodiče. Styk nastavený obecnými soudy však znamená, že v každém druhém měsíci stráví nezletilý dva víkendy u prarodičů a na rodiče pak v těchto měsících připadají pouze dva víkendy, o které se musí podělit. Pokud by se vycházelo ze standardního režimu styku nastavovaného pro rodiče, což jsou dva víkendy v měsíci, pak by v dotčených měsících nemohla stěžovatelka se synem trávit žádný víkend, neboť by byl dva víkendy s prarodiči a dva víkendy se stěžovatelem jakožto otcem, na což má otec právo. V jiném případě by stěžovatel umožnil stěžovatelce trávit jeden víkend se synem, v takovém případě jsou omezeni oba rodiče na úkor prarodičů. Stěžovatelé připomínají, že být spolu je pro rodiče a jeho dítě jeden ze základních prvků rodinného života, a to i v případě, kdy se vztah rodičů rozpadl (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 29. 6. 2004 ve věci *Voleský proti České republice*, stížnost č. 63627/00). Stěžovatelé mají právo i zájem být s nezletilým nejen v průběhu pracovního týdne, ale též trávit s ním víkendy, které jsou důležité pro utváření společných zážitků.

8. Obecné soudy daly pravomoc prarodičům zásadním způsobem zasahovat do péče o nezletilého a dle chování prarodičů lze usuzovat, že si to takto prarodiče i vykládají. Stěžovatelé mezi sebou dokáží velmi dobře komunikovat ohledně nastavení výchovných

režimů pro nezletilého, to se však nedá říci o prarodičích. Stěžovatelka má s prarodiči vyhrocený vztah a komunikace mezi nimi je problematická, nadto prarodiče stěžovatelku i fyzicky napadli. Prarodiče vůči nezletilému uplatňují své výchovné postupy a názory, které se neslučují s výchovou stěžovatelů. Tímto dochází k poškozování zájmů nezletilého a zároveň k zásahu do ústavně zaručených práv stěžovatelů, kteří jsou v důsledku rozsahu styku dítěte s prarodiči omezeni v právu rozhodovat o výchově svého dítěte. Styk s prarodiči je přitom nastaven v šíři běžně odpovídající rozsahu stanovovanému u rodičů, kteří nemají dítě v péči.

9. Rozsah styku s prarodiči neodpovídá ani věku nezletilého. V útlém věku jsou děti často závislé na jedné pečující osobě a v případě nepřítomnosti této osoby trpí separační úzkostí. Soudy nezkoumaly nejlepší zájem dítěte, když nezohlednily názory odborníků, kteří se v dané věci vyjadřovali, a nezadaly ani znalecký posudek, aby bylo ověřeno, že široký kontakt prarodičů s nezletilým nebude v rozporu s jeho zájmy. Obecné soudy bez relevantních podkladů uvěřily prarodičům jejich tvrzení, že nezletilého hlídali od narození i přes noc, a nechaly bez povšimnutí tvrzení stěžovatelky, že tato tvrzení nejsou pravdivá a že začali nezletilého hlídat asi dva měsíce před podáním návrhu. Nebyla tak zjištěna existence citové vazby nezletilého k prarodičům, která je pro určení rozsahu styku nezbytná. Citový vztah nezletilého k prarodičům nelze postavit na jednom videu, které prarodiče v řízení předložili, bez dalšího podrobného zkoumání. Stejně tak bez relevantních podkladů obecné soudy shledaly, že dítě takto útlého věku (tj. dva roky) je schopno odloučení od své matky přes noc bez problému zvládnout. Dopady na psychické zdraví nezletilého při nastavení takto širokého kontaktu s prarodiči nebyly obecnými soudy vůbec zjišťovány. V takto útlém věku nebývá často nastavován styk přes noc ani s druhým rodičem, natož s prarodiči.

III. Řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud si vyžádal spis vedený u obvodního soudu pod sp. zn. 0 P 51/2019 a současně vyzval okresní soud, krajský soud a vedlejší účastníky řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

11. Okresní soud ve svém vyjádření ze dne 28. 4. 2020 uvedl, že tvrzení stěžovatelů, že každý druhý měsíc v roce mohou být s nezletilým pouze dva víkendy, je zavádějící. V roce 2020 tato situace nastane pouze v září a v roce 2021 v březnu. Náhled na rozdílné výchovné postupy a styly může být různý a odvíjí se právě od vztahu v rodině. Pokud jsou vztahy v rodině dobré, má se za to, že prarodiče odlišným výchovným přístupem obohacují, jsou-li však vztahy mezi rodiči a prarodiči vyhrocené, je výchova prarodičů interpretována tak, že prarodiče svým přístupen narušují výchovu rodičů. Poukazování na separační úzkost dítěte je také zavádějícím, neboť ta je typická pro období od 7. do 18. měsíce věku dítěte, tudíž nezletilý, kterému jsou tři roky a již začal chodit do mateřské školy, má toto období již za sebou. V období obvyklém pro separační úzkost byl přitom hlídán chůvami a prarodiči, jak je prokázáno videonahrávkami. Z videonahrávek bylo také zjištěno, že nezletilý vykazoval vůči prarodičům pozitivní vazby, právě jejich přerušením mohl být psychicky poškozen. Při rozpadu rodiny nezřídka dochází ke střetu zájmů jednotlivých osob, v tomto případě mohlo dojít ke střetu zájmu nezletilého se zájmy jeho rodičů. Okresní soud shledal, že v nejlepším zájmu dítěte je udržovat kontakt s prarodiči, zatímco stěžovatelé se tímto rozhodnutím cítí být dotčeni na svých právech.

12. Krajský soud ve svém vyjádření ze dne 15. 5. 2020 odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku.

13. Vedlejšímu účastníku 1) byl usnesením Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2020 sp. zn. I. ÚS 1081/20 (všechna zde uvedená rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz) ustanoven opatrovník město Trutnov, který ve svém vyjádření ze dne 8. 6. 2020 uvedl, že stěžovatelka v průběhu řízení před obecnými soudy dávala jednoznačně

najevo negativní postoj ke styku vedlejších účastníků 2) a 3) s nezletilým a kontakt neumožňovala ani na základě předběžného opatření, respektive začala jej umožňovat až poté, co jí začaly být ukládány pořádkové pokuty. Kontakt prarodičů s dítětem každý třetí víkend v měsíci nijak nepřiměřeně neomezuje práva rodičů být se svým dítětem. Stěžovatelé se na styku dříve vždy dohodli, přesto stěžovatelka opatrovníku sdělila svůj záměr nechat styk stěžovatele s nezletilým upravit soudně a tohoto poté využít pro dosažení omezení styku nezletilého s prarodiči. Pokud jde o rozdílné výchovné přístupy, určité odchylky ve výchovném stylu mohou být dané zcela přirozeným rozdílem v rolích rodičů a prarodičů. Prarodiče mohou být užiteční při rozvoji osobnosti dítěte, i když nemají zcela shodný styl výchovy jako rodiče. Podstatné je, aby nedocházelo k negativnímu ovlivňování dítěte jedním členem rodiny proti druhému. Krajský soud podle opatrovníka rozhodl v souladu se zájmy nezletilého.

14. Vedlejší účastníci 2) a 3) se vyjádřili k ústavní stížnosti prostřednictvím advokátky a uvedli, že stěžovatelé v ústavní stížnosti neuvedli důvod vzniku celé kauzy, kterým bylo, že stěžovatelka v počátku života nezletilého často pracovala a trávila čas s přítelem, pročež jim vnuka předávala i na celé víkendy, poté i od úterý do čtvrtka. Tím si vytvořili s vnukem velmi silnou citovou vazbu a velmi je zasáhlo, když na něm spatřili známky fyzického trestání. Z tohoto vznikl mezi nimi a stěžovatelkou konflikt, stěžovatelka se urazila a za trest jim přestala nezletilého dávat a přerušila s nimi veškeré kontakty. Před soudem stěžovatelka začala tvrdit, že nezletilého tak často nehlídali, prokázán byl však opak. Vedlejší účastníci mají za to, že víkendovým stykem jednou za tři týdny nijak nezasahují do výchovy nezletilého. Vnuk je u nich spokojený, chce zůstávat ještě déle než jen na víkend a nechce se vracet ke stěžovatelce. Nezletilý má právo se stýkat se svojí širší rodinou, taktéž vedlejší účastníci mají právo se stýkat se svým vnukem. Rozsah styku byl obecnými soudy nastaven adekvátně. Vedlejší účastníci mají zájem na urovnání vztahů se stěžovatelkou, ona však tento zájem nemá.

15. Ústavní soud zaslal vyjádření účastníků a vedlejších účastníků stěžovatelům k replice. Stěžovatelé podáním ze dne 13. 7. 2020 zopakovali, že rozsah styku určený obecnými soudy zvýhodňuje prarodiče na úkor rodičů nezletilého. Stěžovatelé poukázali na to, že okresní soud nesprávně ve svém vyjádření k ústavní stížnosti vypočetl počet víkendů v roce, které vedlejší účastníci 2) a 3) stráví s nezletilým, dva víkendy v měsíci připadnou prarodičům v pěti měsících roku 2020. Stěžovatel by rád se svým synem trávil dva víkendy v měsíci a dva dny v týdnu za měsíc, dva dny o svátcích a polovinu letních prázdnin, na čemž je schopen se dohodnout se stěžovatelkou, avšak pokud styk v takovém rozsahu stěžovatelka stěžovateli poskytne, nebude stěžovatelka se svým synem trávit v některých měsících víkendy vůbec, v některých pouze jeden víkend. Dále stěžovatelé poukázali na to, že nezletilý k prarodičům jezdit nechce a po návratu hovoří vulgárně a je zmaten. Stěžovatel sdělil, že chce nezletilého vídat častěji a vnést do jejich kontaktu pravidelnost, což však kvůli napadeným rozhodnutím není možné. Je nepřípustné, aby prarodiče měli styk s nezletilým širší, než má on jako otec.

16. Ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

17. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas osobami k tomu oprávněnými, splňuje i ostatní zákonem stanovené náležitosti a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná,

neboť stěžovatelé vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Vlastní posouzení

18. Po seznámení se s napadenými rozhodnutími a vyžádaným spisovým materiálem Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost je důvodná.

A) Právní východiska

19. Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti opakovaně uvedl, že ve vztahu k soudním rozhodnutím v rodinných věcech přistupuje velmi rezervovaně. Tato zdrženlivost plyne i z toho, že ve věcech upravených v druhé části občanského zákoníku není proti rozhodnutí odvolacího soudu přípustné dovolání jako mimořádný opravný prostředek (nejedná-li se o manželské majetkové právo). Celkový prostor pro kasační zásah Ústavního soudu je tak velmi zúžen, v důsledku čehož se jeho přezkumná pravomoc koncentruje pouze na posouzení toho, zda v případě napadeného rozhodnutí nejde o extrémní rozhodnutí, které by bylo založeno na libovůli, respektive které by jinak negovalo právo účastníka řízení na spravedlivý proces. V nyní posuzovaném řízení se tak přezkum Ústavního soudu soustředí zejména na posouzení, zda byly za účelem zjištění potřebných kritérií, jak budou dále vyložena, včetně nejlepšího zájmu dítěte, shromážděny veškeré potřebné důkazy s tím, že důkazní aktivita nedopadá na samotné účastníky, nýbrž na soud, zda hodnocení důkazů odpovídalo principům zakotveným v hlavě páté Listiny a ustanovením občanského soudního řádu a zda byla veškerá rozhodnutí vydaná v průběhu řízení řádně a dostatečně odůvodněna [srov. usnesení ze dne 25. 9. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2468/14, nález ze dne 14. 1. 2020 sp. zn. I. ÚS 3241/19 (N 8/98 SbNU 56) či nález ze dne 16. 3. 2021 sp. zn. III. ÚS 3001/20 (N 54/105 SbNU 121)]. Vykazují-li rozhodnutí obecných soudů uvedené nedostatky, budou zpravidla představovat nepřípustný zásah do práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a ve spojení s tím do práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny [srov. nález sp. zn. III. ÚS 149/20 ze dne 31. 3. 2020 (N 62/99 SbNU 204)].

20. V posuzované věci přitom není spor o existenci samotného práva vedlejších účastníků 2) a 3) stýkat se s nezletilým. Takové právo, které náleží jak vedlejším účastníkům 2) a 3), tak i nezletilému, je zakotveno nejen v § 927 občanského zákoníku, ale vyplývá i z mezinárodních úmluv, kterými je Česká republika vázána, konkrétně zejména z čl. 5 Úmluvy o styku s dětmi vyhlášené pod č. 91/2005 Sb. m. s. (dále jen „Úmluva o styku s dětmi“), a podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva také spadá pod čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (např. rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. 7. 2000 ve věci *Scozzari a Giunta proti Itálii*, stížnosti č. 39221/98 a 41963/98 a ze dne 20. 1. 2015 ve věci *Manuello a Nevi proti Itálii*, stížnost č. 107/10).

21. Nejde o samotnou existenci práva prarodičů na styk s jejich vnoučetem, jelikož obecné soudy shledaly naplnění požadavků podle § 927 občanského zákoníku a samotná existence práva na styk není ani rozporována stěžovateli či jinými účastníky tohoto řízení, ale jde o určení rozsahu takového styku. Rozsah styku dalších příbuzných s dítětem, respektive kritéria, kterými by se obecné soudy měly při jeho stanovení řídit, nejsou v právním řádu explicitně stanovena. Určitá kritéria ovšem vyvodit lze jednak z judikatury a také z komentářové literatury.

22. Jak již Ústavní soud opakovaně potvrdil, základním kritériem (a to nejen při stanovení rozsahu styku, ale i při zjišťování, zda vůbec je dáno právo na styk) je nejlepší zájem dítěte (srov. např. usnesení ze dne 30. 8. 2016 sp. zn. II. ÚS 2465/16 nebo usnesení ze dne 18. 10. 2016 sp. zn. I. ÚS 1901/16). To potvrzuje také komentář k občanskému zákoníku [Hrušáková, Milana a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1063.] i důvodová zpráva Rady Evropy k Úmluvě o styku s dětmi

(samotný čl. 5 odst. 1 Úmluvy o styku s dětmi ostatně nejlepší zájem dítěte určuje jako podmínku stanovení styku dítěte s dalšími příbuznými). V právě uvedené důvodové zprávě k Úmluvě o styku s dětmi (Rada Evropy. Explanatory Report to the Convention on Contact concerning Children. Štrasburk, 2003, s. 12) se však také uvádí, že pokud styk s širším příbuzenstvem vede k rodinnému napětí (family friction), nemusí být již styk v nejlepším zájmu dítěte, což ostatně potvrdil i Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti (srov. usnesení ze dne 27. 8. 2008 sp. zn. I. ÚS 2750/07 a usnesení ze dne 22. 1. 2015 sp. zn. III. ÚS 3694/14).

23. Výše uvedený komentář k § 927 občanského zákoníku stran rozsahu styku sice pojednává o konkurenci styku matrikového a biologického rodiče, tam uvedený závěr je ovšem tím spíše třeba aplikovat na konkurenci styku rodiče a prarodiče, neboť prarodič se stejně jako biologický rodič, který není matrikovým rodičem, na rodičovské odpovědnosti nepodílí. V komentáři se uvádí, že při konkurenci styků by měl být jako rozsáhlejší styk stanoven styk s matrikovým rodičem, jelikož „matrikový otec styk s dítětem vykonává jako část rodičovské odpovědnosti se všemi povinnostmi i právy, zatímco biologický otec se prostřednictvím styku podílí pouze na osobní péči o dítě“. Obdobné konstatuje důvodová zpráva k Úmluvě o styku s dětmi, která uvádí, že právo na styk svědčící dalším příbuzným dítěte není na stejné úrovni jako právo na styk rodičů a dále že při stanovení styku příbuzných s dítětem by měly být za normálních okolností také brány v úvahu názory rodičů.

24. S výše uvedeným se Ústavní soud plně ztotožňuje a shrnuje, že při stanovení rozsahu styku dítěte s dalšími příbuznými podle § 927 občanského zákoníku je třeba pečlivě zvažovat nejlepší zájem dítěte, který může být oslaben mimo jiné i z důvodu existence napětí, konfliktů či vyhrocených vztahů mezi rodiči dítěte a příbuznými, o jejichž styku s dítětem je rozhodováno. Je také logické, že při stanovení rozsahu styku dítěte s dalšími příbuznými je nezbytné v rámci hodnocení nejlepšího zájmu dítěte brát v úvahu také jeho vztahy se všemi dalšími příbuznými, tedy nejen těmi, kteří mohou o soudní stanovení styku v konkrétním případě usilovat, tím spíše pokud jde o další nezletilé sourozence, u nichž je taková procesní možnost značně ztížena. Dále je třeba vzít v úvahu, že rozsah styku dalších příbuzných s dítětem nemůže být rozsáhlejší či postaven na roveň styku rodičů s dítětem, a to zejména pokud si to rodiče nepřejí, neboť jejich stanovisko za normálních okolností je třeba zohlednit. Jsou to totiž právě rodiče, kdo vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, odpovídají za vývoj a výchovu dítěte a právě právo rodiče (nikoli prarodiče či jiného příbuzného, pokud není takové osobě do péče svěřeno) pečovat o dítě a jeho vychovávat je ústavně chráněno (čl. 32 odst. 4 Listiny).

B) Aplikace na nyní posuzovanou věc

25. Obecné soudy v napadených rozhodnutích nedostály výše popsaným právním východiskům a tato rozhodnutí vykazují prvky libovůle. Za nejzávažnější pochybení lze označit to, že při určení rozsahu styku vyšel okresní soud i krajský soud z kritérií běžně aplikovaných pro rozhodování o styku rodičů, nikoli ze specifických kritérií aplikovatelných pro další příbuzné osoby, jak jsou popsána výše. Jak bylo vysvětleno, prarodičům za normálních okolností (tj. pokud pro to nejsou dány závažné specifické důvody, není omezena rodičovská odpovědnost některého z rodičů apod.) nesvědčí právo styku ve stejném rozsahu jako kterémukoli z rodičů. Přesto obecné soudy určily styk v rozsahu, který v běžné praxi opatrovnických soudů odpovídá rozsahu stanovenému rodiči, který nemá dítě v péči, a fakticky v této věci odpovídá rozsahu styku stěžovatele (otce) s nezletilým, který – byť takto není úprava stanovena soudně – se s nezletilým nemůže vídat častěji než vedlejší účastníci 2) a 3). Pokud jde o „víkendový styk“, ten byl fakticky určen ve stejném poměru stěžovatelce, stěžovateli i prarodičům, a to proti vůli stěžovatelů jako rodičů dítěte. Takové uspořádání výše popsaným kritériím neodpovídá. Je třeba zdůraznit, že pokud by rodiče s takovým

uspořádáním souhlasili, bylo by zcela v pořádku, že mají kontakt s nezletilým ve stejném poměru. Absence souhlasu rodičů s rozsahem styku nezletilého s prarodiči v tak širokém rozsahu – odpovídajícím rozsahu styku s rodiči – zde však nemůže být bez dalšího nahrazena rozhodnutím soudu, jelikož jedním ze základních východisek pro stanovení rozsahu styku podle § 927 občanského zákoníku je, že tento má být užší než styk rodičů, pokud pro jiné rozhodnutí neexistují mimořádně důležité důvody, které v této věci shledat nelze.

26. Obecné soudy také nesprávně hodnotily samotný nejlepší zájem dítěte. Nevzaly v úvahu právě tu skutečnost, že mezi stěžovatelkou a vedlejšími účastníky 2) a 3) jsou napjaté až vyhrocené vztahy, které podle nastíněných výkladových pravidel hovoří v neprospěch styku s dotčenými příbuznými, neboť je zjevné, že vzniklé napětí v rodině v nejlepším zájmu dítěte není. I pokud obecné soudy vyhodnotí, že je disputace mezi rodičem a prarodičem vinou rodiče, toto nemůže být důvodem pro určení rozsáhlého styku dítěte s prarodičem. Je to stále rodič, kdo má dítě v péči, a primárně jemu svědčí právo určení rozsahu styku s dalším příbuzenstvem. Pokud tedy obecné soudy uvedly, že v řízení nevyplynul žádný důvod, proč by mělo být právo prarodičů podstatně omezeno (např. tak, aby styk prarodičů s nezletilým nebyl s přespáním nezletilého u nich), dopustily se nesprávného hodnocení ve věci učiněných skutkových zjištění a ve výsledku nesprávného a neúplného hodnocení nejlepšího zájmu nezletilého.

27. K právě uvedenému je třeba doplnit, že obecné soudy sice uvedly, že při hodnocení nejlepšího zájmu dítěte vzaly v úvahu i to, že nezletilý má též zájem na budování rodinných vztahů s dalšími příbuznými – zejména se svým (v průběhu řízení narozeným) polorodým bratrem, tomuto však nijak nepřizpůsobily rozsah styku s vedlejšími účastníky 2) a 3). Při znalosti toho, že primární rodinou nezletilého je stěžovatel a stěžovatelka, partner stěžovatelky, jejich nově narozené společné dítě a také dítě, které má partner stěžovatelky ve střídavé péči, je zjevné, že trávení každého třetího víkendu v roce u vedlejších účastníků 2) a 3), kdy je nezletilému jakékoli trávení času s těmito dalšími příbuznými upřeno, bez dalšího nemůže vést k uspokojivému sladění rodinného uspořádání všech dotčených příbuzných. Krajský soud v napadeném rozhodnutí uvedl, že nejdůležitějšími dalšími příbuznými nezletilého (nad rámec rodičů) jsou právě prarodiče, a to patrně toliko prarodiče z matčiny strany. Takové tvrzení ovšem nemůže obstát a nemůže odůvodnit určení rozsahu styku prarodičů ve stejném poměru jako u rodičů (zejména otce nezletilého), když bylo zjištěno, že nezletilý má blízký vztah – a oprávněný zájem na jeho budování – s celou řadou dalších příbuzných osob jemu přinejmenším stejně blízkých jako prarodiče z matčiny strany. V tomto ohledu je rozhodnutí krajského soudu vnitřně rozporné a neodpovídající požadavkům spravedlivého procesu.

28. Ústavní soud shrnuje, že v nyní posuzované věci stanovený rozsah styku prarodičů s nezletilým vnukem, který byl určen na každý třetí víkend v měsíci a další dny o Vánocích a o letních prázdninách, neodpovídá kritériím, kterými je třeba se řídit při stanovení rozsahu styku podle § 927 občanského zákoníku. Zejména okresní soud a krajský soud nesprávně hodnotily nejlepší zájem nezletilého a určily styk prarodičů v rozsahu odpovídajícím styku rodičů, aniž by s takovým rozsahem styku rodiče souhlasili. Ústavní soud tímto neříká, jaký konkrétně má být rozsah určeného styku, ale podotýká, že ve světle nastíněných kritérií by obstál i takový rozsah styku navrhovaný rodiči, tj. jeden či dva dny v měsíci. Patří se také připomenout, že v této věci jsou naopak dány faktory hovořící ve prospěch menšího styku vyplývající z konfliktů mezi stěžovatelkou a vedlejšími účastníky 2) a 3). Zejména když bylo prokázáno, že vedlejší účastníci stěžovatelku i fyzicky napadli, je nutno o to více zvažovat, zda je vhodné prohlubovat tuto rodinnou krizi nuceným stykem v široce stanoveném rozsahu.

29. Konečně považuje Ústavní soud za nutné poukázat na nesprávnou až nesmyslnou úvahu krajského soudu, že ze styku prarodičů nelze k návrhu rodičů vyjmout narozeninový den nezletilého pro složitost zejména jazykového vyjádření takové výjimky. Kromě toho, že

se taková úprava jeví jako vhodná (tj. aby bylo zaručeno, že nezletilý bude na svoje narozeniny primárně se svými rodiči nebo alespoň s jedním z nich a bude na jejich rozhodnutí, zda se případné oslavy zúčastní i prarodiče), je samozřejmě možné ji ve výroku rozhodnutí jazykově vyjádřit. Ani tato část odůvodnění rozhodnutí krajského soudu proto neobstojí.

VI. Závěr

30. Ze všech výše uvedených důvodů Ústavní soud shledal, že okresní soud i krajský soud při stanovení rozsahu styku vedlejších účastníků 2) a 3) s nezletilým nesprávně vyhodnotily nejlepší zájem dítěte a jejich rozhodnutí jsou v popsaných ohledech vnitřně rozporná. Napadená rozhodnutí proto vykazují prvky libovůle a jsou nepřípustným zásahem do práv stěžovatelů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny.

31. Ústavní soud tak shledal ústavní stížnost stěžovatelů důvodnou a podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jí vyhověl (výrok I) a rozhodnutí zrušil (výrok II). Nyní bude úkolem okresního soudu, aby znovu rozhodoval o návrhu vedlejších účastníků 2) a 3) a při stanovení rozsahu styku vedlejších účastníků podle § 927 občanského zákoníku důsledně vyšel z kritérií popsaných v tomto nálezu.

Č. 150
Výklad plynutí lhůty podle § 155 odst. 4 trestního řádu
(sp. zn. I. ÚS 1153/21 ze dne 30. srpna 2021)

Ustanovení § 155 odst. 4 trestního řádu, upravující podmínky uplatnění nároku na náhradu nákladů poškozeného v trestním řízení, je nutné v souladu se stávající relevantní judikaturou Ústavního soudu týkající se plynutí lhůt vykládat tak, že pokud roční lhůta pro uplatnění nároku na náhradu uplyne v den pracovního volna či klidu, připadá poslední den lhůty na nejblíže následující pracovní den.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a soudců Jaromíra Jirsy a Vladimíra Sládečka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele Z. N., zastoupeného Mgr. Tomášem Maxou, advokátem, sídlem Petrská 1136/12, Praha 1, směřující proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 11. 2. 2021 č. j. 5 To 44/2021-365, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 11. 2. 2021 č. j. 5 To 44/2021-365 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 89 odst. 2 Ústavy.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Podanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví citovaného usnesení Městského soudu v Praze (dále také jako „stížnostní soud“), kterým bylo rozhodnuto, že stěžovatel jako poškozený nemá právo na náhradu svých nákladů vzniklých s přibráním zmocněnce v trestním řízení.

2. Z ústavní stížnosti, napadeného rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu zjistil Ústavní soud především následující skutečnosti.

3. Stěžovatel utrpěl těžká zranění při dopravní nehodě způsobené vedlejším účastníkem (dále i jako „odsouzený“). V rámci trestního řízení vedeného proti odsouzenému se nechal zastupovat advokátem při uplatňování nároku na náhradu újmy. Rozsudkem ze dne 24. 10. 2019 Městský soud v Praze uložil odsouzenému povinnost nahradit stěžovateli újmu ve výši cca 250 tisíc Kč. Dne 26. 10. 2020 (šlo o pondělí) podal stěžovatel u Obvodního soudu pro Prahu 4 návrh na uložení povinnosti odsouzenému uhradit stěžovateli náklady trestního řízení. Citovaný soud návrhu vyhověl a nařídil odsouzenému nahradit stěžovateli náklady vzniklé přibráním zmocněnce ve výši 38 478 Kč. Ke stížnosti odsouzeného Městský soud v Praze napadeným usnesením prvostupňové rozhodnutí zrušil. Dovodil, že stěžovatel uplatnil svůj nárok na náhradu nákladů jeden rok a dva dny poté, co nabyl právní moci rozsudek ve věci samé. Ustanovení § 155 odst. 4 trestního řádu uvádí, že nárok na náklady související s účastí

poškozeného v trestním řízení je třeba uplatnit do jednoho roku od právní moci odsuzujícího rozsudku, jinak zaniká. Dle stížnostního soudu jde o lhůtu *sui generis*, a byť je upravena v procesním předpisu, řeší hmotněprávní problematiku. Příslušné právo na náhradu zaniká (prekluduje) uplynutím posledního dne lhůty, a stěžovatel proto neuplatnil svůj nárok včas.

II. Argumentace stěžovatele

4. Stěžovatel s napadeným usnesením stížnostního soudu nesouhlasí. Má za to, že obecný soud svým postupem porušil jeho právo na spravedlivý soudní proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

5. Základní problém vidí stěžovatel v chybném výkladu plynutí lhůt. I u hmotněprávních lhůt totiž platí, že připadne-li poslední den lhůt na volný pracovní den, je posledním dnem lhůty pracovní den nejblíže následující (srov. § 607 obč. zák.). Stejné pravidlo pro procesní i hmotněprávní lhůty (s výhradou výslovné odchylky upravené zákonodárcem) dovodil ve své judikatuře Ústavní soud [např. nález ze dne 25. 9. 1998 sp. zn. IV. ÚS 365/97 (N 108/12 SbNU 103)]. Předmětný výklad uplatnil Ústavní soud přímo na situaci velmi obdobnou té stávající [nález ze dne 30. 8. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3486/15 (N 158/82 SbNU 497)]. Stěžovatel je na základě uvedeného přesvědčen, že návrh na uložení povinnosti odsouzenému uhradit mu náklady trestního řízení podal před koncem lhůty stanovené v § 155 odst. 4 trestního řádu.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

6. Ústavní soud si u Obvodního soudu pro Prahu 4 vyžádal spis vedený pod sp. zn. 6 T 28/2019 a vyzval Městský soud v Praze a vedlejšího účastníka, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

7. Stížnostní soud primárně odkázal na napadené usnesení. Doplnil, že jde o málo vídanou situaci, podobnou věc zatím dle dotazu předsedy senátu rozhodoval pouze jediný senát stejného soudu a ten měl shodný právní názor. V literatuře ani judikatuře stížnostní soud k problému nic nenašel, a je proto rád, že se jím bude zabývat Ústavní soud.

8. Vedlejší účastník (odsouzený) se k ústavní stížnosti nevyjádřil, a lze tak mít za to, že se postavení vedlejšího účastníka vzdal (§ 28 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu).

9. Za dané situace Ústavní soud považoval za nadbytečné posílat vyjádření stížnostního soudu k replice stěžovateli. Podle § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud bez konání ústního jednání, protože od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci.

IV. Splnění podmínek řízení

10. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 *a contrario* zákona o Ústavním soudu), byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje i ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

V. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

11. Ústavní soud mnohokrát zdůraznil, že je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), a vzhledem k tomu nelze řízení před ním považovat za další instanční přezkum v systému obecné justice. Jeho cílem v řízení o ústavní stížnosti je přezkoumat výhradně ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Vzhledem k tomu platí, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ přísluší obecným soudům a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat pouze za situace, kdy je rozhodování obecných soudů stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti. Materiálně lze vyjádřit pravomoc Ústavního soudu

též tak, že je oprávněn napravovat toliko excesy obecných soudů [srov. např. nález ze dne 4. 6. 2019 sp. zn. II. ÚS 996/18 (N 105/94 SbNU 282)].

12. Ústavní soud po seznámení se s obsahem ústavní stížnosti, napadeného rozhodnutí a vyžádaným spisem dospěl k závěru, že k právě takovému vybočení při rozhodnutí obecného soudu došlo. Ústavní stížnost je tudíž důvodná.

V. a) Relevance dosavadní judikatury Ústavního soudu k předmětné právní otázce

13. Stížností soud ve svém vyjádření argumentuje, že k problematice neexistuje žádná relevantní judikatura. Byť je možná pravda, že dosud v judikatuře Ústavního soudu nebyla řešena stejná záležitost, neznamená to, že by se analogicky nedaly aplikovat závěry z jiných rozhodnutí. Projednávaná věc v klíčových aspektech odpovídá zejména té, o které již Ústavní soud rozhodl stěžovatelem citovaným nálezem sp. zn. IV. ÚS 3486/15. V něm zdejší soud přistoupil k výkladu plynutí času ve vztahu k § 152 odst. 2 trestního řádu, tj. uplatnění nákladů trestního řízení soudem ustanoveným obhájcem. Ten má dle citovaného ustanovení právo uplatnit své náklady do jednoho roku ode dne, kdy se dozvěděl o ukončení povinnosti obhajovat.

14. I v daném řízení bylo dle Ústavního soudu z hlediska rozhodování obecných soudů klíčové posoudit okamžik konce uvedené prekluzivní jednoroční lhůty, pokud připadne na den pracovního klidu nebo pracovního volna. Ústavní soud tehdy napadená rozhodnutí formálně zrušil pro nedostatečné odůvodnění. To ale spočívalo právě v tom, že se obecné soudy nevypořádaly s argumentací stěžovatele poukazující na výklad posouvající konec lhůty na nejbližší pracovní den. Postup obecných soudů byl dle Ústavního soudu v rozporu s právním názorem, který k výkladu plynutí času uváděla odborná literatura (odkazující u § 151 odst. 2 trestního řádu na relevanci obecných pravidel pro počítání lhůt v § 60 odst. 3 trestního řádu: „Připadne-li konec lhůty na den pracovního klidu nebo pracovního volna, pokládá se za poslední den lhůty nejbližší příští pracovní den.“), a taktéž s již představenou judikaturou Ústavního soudu týkající se obecných právních principů pro počítání času, mj. v citovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 365/97 [„v našem právním řádu v případech, kdy poslední den lhůty připadne na sobotu, neděli nebo svátek, platí v zásadě (pokud ovšem konkrétní právní norma výslovně nestanoví jinak) stejný režim jak pro lhůty procesní povahy, tak pro lhůty hmotněprávní, platí totiž pravidlo, že posledním dnem lhůty se stává nejblíže následující pracovní den“]. Z podaného je ve vztahu k ustanovení § 151 odst. 2 trestního řádu zřejmý příklon Ústavního soudu k výkladu posouvajícímu konec prekluzivní lhůty na nejbližší pracovní den.

V. b) Závaznost právního názoru Ústavního soudu a možnost jeho překonání obecnými soudy

15. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby. Ústavní soud dává konstantně najevo, že tento příkaz platí rovněž pro něj, což se uplatní i ve vztahu k odůvodnění předpokladů pro otevření ústavněprávního přezkumu postupem předepsaným podle § 23 ve spojení s § 13 zákona o Ústavním soudu.

16. Ve své judikatuře Ústavní soud nevylučuje možnost změny vlastní judikatury z podnětu obecných soudů a přijetí odlišného právního názoru prostřednictvím v předchozím odstavci vymezeného rámce. Obecné soudy pak ale jsou povinny tento výjimečný postup náležitě odůvodnit v rovině ústavněprávní argumentace již v rámci odůvodnění svého rozhodnutí, tj. musí nabídnout ústavně konformnější výkladovou alternativu [např. nález ze dne 13. 11. 2007 sp. zn. IV. ÚS 301/05 (N 190/47 SbNU 465)]. Prostý nesouhlas obecného soudu s právním názorem zdejšího soudu, případně argumentace opírající se jen o podústavní předpisy, však představené podmínky pro překonání judikatury Ústavního soudu nenaplňuje [srov. nález ze dne 6. 2. 2018 sp. zn. III. ÚS 976/17 (N 19/88 SbNU 267)].

V. c) Aplikace nosných závěrů dosavadní judikatury Ústavního soudu na projednávanou věc

17. Stížností soud výklad plynutí prekluzivní lhůty v ustanovení § 155 odst. 4 trestního řádu odůvodnil následovně: „Tato lhůta je lhůtou *sui generis*, byť je upravená v procesním předpisu, řeší hmotněprávní problematiku, a tudíž uplynutím posledního dne lhůty právo zaniká – prekluduje. Proto se na běh lhůty nemohou aplikovat zásady ust. § 60 odst. 3 tr. řádu, upravující běh procesních lhůt."

18. Ze znění odůvodnění je zřejmé, že Městský soud v Praze se s výše představenými závěry pro věc relevantní judikatury Ústavního soudu nevypořádal. Nepřihlédl ani k odborné literatuře. Ta totiž jednoznačně dovozuje aplikaci obecných pravidel § 60 odst. 3 trestního řádu též pro § 155 odst. 4 trestního řádu (srov. ŠÁMAL, Pavel, ŠKVAIN, Petr. § 155 tr. řádu. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1859). Jak již bylo uvedeno ve vyjádření městského soudu, ten vítá intervenci Ústavního soudu k vyjasnění výkladu příslušného ustanovení.

19. Z uvedeného vyplývá, že § 155 odst. 4 trestního řádu je nutné vykládat tak, že pokud roční lhůta pro uplatnění nároku na náhradu nákladů poškozeného v trestním řízení uplyne v den pracovního volna či klidu, připadá poslední den lhůty na nejblíže následující pracovní den. Nevzal-li stížnostní soud v napadeném usnesení tento ústavněprávní výklad předestřený v citovaných nálezech Ústavního soudu v potaz, resp. se jím vůbec nezabýval, a stěžovateli v důsledku toho upřel právo na náhradu nákladů trestního řízení z důvodu údajné prekluze nároku, porušil tím jeho právo na spravedlivý proces ve spojení s nezohledněním závaznosti judikatury Ústavního soudu. Nerespektování právního názoru Ústavního soudu vyjádřeného v jeho nálezech ze strany orgánu veřejné moci nadto zakládá porušení principu rovnosti a zásady právní jistoty [za všechny nález ze dne 12. 4. 2001 sp. zn. III. ÚS 648/2000 (N 60/22 SbNU 39)].

VI. Závěr

20. Stížnostní soud zrušil opačné rozhodnutí prvostupňového soudu a rozhodl, že stěžovatel jako poškozený nemá nárok na úhradu nákladů trestního řízení od odsouzeného, neboť nárok uplatnil až po uplynutí roční prekluzivní lhůty. Tento právní názor přitom je v rozporu s relevantní judikaturou Ústavního soudu. Jelikož se Městský soud v Praze s citovanými nálezy nijak nevypořádal, porušil tím právo stěžovatele na spravedlivý proces i zásadu závaznosti judikatury Ústavního soudu.

21. Ústavní soud s ohledem na uvedené ústavní stížnosti vyhověl podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a napadené usnesení Městského soudu v Praze zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona].

22. Městský soud v Praze bude při dalším rozhodování vázán právním názorem Ústavního soudu, v případě svého nesouhlasu s ním má možnost nastínit alternativní ústavněprávní výklad, samozřejmě ale přitom musí dodržet výše definované podmínky založené v judikatuře Ústavního soudu.

Č. 151
Posouzení přiměřenosti trvání zajištění nemovitostí v trestním řízení (sp. zn. I. ÚS 1181/21 ze dne 30. srpna 2021)

I když zajištění nemovitosti stěžovatelky trvá již poměrně dlouhou dobu a přesáhlo šestiletou hranici, jež je podle judikatury Ústavního soudu již zásadně nepřijatelná z hlediska dalšího omezování vlastnického práva prostřednictvím zajištění nemovitosti, výjimečné okolnosti v podobě vysoké závažnosti stíhaného trestného činu, mimořádné složitosti případu, objektivních okolností komplikujících ukončení vyšetřování (v podobě organizačních opatření souvisejících s pandemickou situací), jakož i skutečnost, že se vyšetřování s vysokou mírou pravděpodobnosti blíží svému ukončení, ve svém spojení legitimizují další trvání zajištění nemovitosti.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Jaromíra Jirsy a Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatelky GARSET, spol. s r. o., se sídlem Brno, Bašty 416/8, zastoupené JUDr. Romanem Haisem, advokátem, se sídlem Brno, Čeňka Růžičky 767/8, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 18. 2. 2021 sp. zn. 9 To 42/2021, za účasti Krajského soudu v Brně jako účastníka řízení a Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Jihomoravského kraje jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I.

1. Usnesením Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Jihomoravského kraje, Služby kriminální policie a vyšetřování, odboru hospodářské kriminality, 3. oddělení (dále jen „policejní orgán“) ze dne 4. 1. 2021 č. j. KRPB-79440-1828/TČ-2012-060081-AA byla zamítnuta žádost stěžovatelky o zrušení zajištění její nemovitosti. Stěžovatelka navrhuje, aby Ústavní soud zrušil označené usnesení Krajského soudu v Brně, jímž byla zamítnuta její stížnost proti uvedenému usnesení policejního orgánu.

2. Podle stěžovatelky došlo vydáním napadeného rozhodnutí k zásahu do jejích práv podle čl. 11, čl. 36 odst. 1 a 2, čl. 37 odst. 2 a 3, čl. 39 a čl. 40 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II.

3. Stěžovatelka namítá, že zajištění její nemovitosti trvá nepřiměřeně dlouho. Odkazuje na nález sp. zn. I. ÚS 818/20 (N 152/101 SbNU 64), který v její trestní věci konstatoval porušení jejích základních práv. Tvrdí, že navzdory uvedenému nálezu policejní orgán ani Krajský soud v Brně (dále jen „krajský soud“) neřeší otázku nezbytnosti zajištění a odhad majetku činí pouze „na oko“. Rozhodnutí policejního orgánu i krajského soudu považuje za

nepřezkoumatelná, neboť z nich není patrné provedení testu proporcionality ani věcné vyjádření k jejím námitkám. Krajskému soudu primárně vytýká, že v souvislosti s hodnotou zajištěných věcí odkázal na tabulku založenou v trestním spisu, podle níž má hodnota zajištěných věcí aktuálně činit 5,2 milionu Kč. Zároveň rozporuje tento údaj a s poukazem na zmíněnou tabulku uvádí cenu všech věcí zajištěných v předmětném trestním řízení, která v souhrnu přesahuje 19 milionů Kč. Stěžovatelka proto výše stanovenou cenu zajištěných věcí, kterou určil krajský soud, považuje za naprosto nesprávnou. Krajský soud podle ní rovněž bezdůvodně odkázal na průzkum trhu nemovitostí, jenž měl provést policejní orgán, avšak spisový materiál žádné vyjádření realitních kanceláří neobsahuje.

4. Stěžovatelka dále namítá, že od posledního rozhodování Ústavního soudu, resp. v posledních dvou letech nebyl v této věci učiněn žádný úkon, s výjimkou opětovného zamítnutí její žádosti o zrušení zajištění. Poukazuje na to, že trestní řízení trvá již deset let, přičemž stěžovatelka sama se nikterak nepodílela na průtazích trestního řízení. V důsledku toho považuje trvající zajištění za nepřiměřené a krajskému soudu a policejnímu orgánu vytýká, že se přiměřeností zásahu nezabývaly. Ze strany krajského soudu podle ní rovněž nedošlo k jakékoli úvaze o výši údajně způsobené škody.

III.

5. Krajský soud ve svém vyjádření bez dalšího odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí.

6. Policejní orgán jako vedlejší účastník ve svém vyjádření uvedl, že aktualizaci hodnocení ceny nemovitostí provedl podle standardně aplikovaného postupu, s přihlédnutím k současnému způsobu využití pozemků tak, jak je to uvedeno na příslušném listu vlastnictví. K vyjádření připojil též vybrané části předmětného trestního spisu.

7. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat obdržená vyjádření stěžovatelce k replice, neboť neobsahovala žádné nové závažné skutečnosti, jež by nebyly patrné z trestního spisu vedeného ve věci, nebo argumentaci, která by měla vliv na posouzení věci.

IV.

8. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by to nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil z vyžádaného spisu a z písemných úkonů stěžovatele a účastníků řízení. Nekonání ústního jednání odůvodňuje také skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval za potřebné provádět dokazování.

V.

9. Poté, co Ústavní soud konstatoval, že ústavní stížnost je přípustná, je podána včas a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu], seznámil se s obsahem trestního spisu vedeného v dané trestní věci a přezkoumal, zda tvrzení obsažená v ústavní stížnosti mají oporu v listinných podkladech, dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

10. Ústavní soud v prvé řadě konstatuje, že jeho úkol spočívá v ochraně ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Do pravomoci ostatních soudů je tedy oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li jejich rozhodnutími porušena ústavně zaručená práva a svobody. Ústavní soud ve své obsáhlé judikatuře zdůrazňuje princip sebeomezení a minimalizace zásahů do výkonu pravomoci jiných orgánů veřejné moci. To se týká i rozhodování o dočasném zajištění majetkových hodnot podle ustanovení § 79a a násl. trestního řádu. Ústavní soud při rozhodování o ústavních stížnostech směřujících proti takovým rozhodnutím vždy zachovával maximální zdrženlivost (viz např. usnesení sp. zn. II. ÚS 267/03, I. ÚS 331/04, I. ÚS 155/06,

I. ÚS 105/07, II. ÚS 2475/08, IV. ÚS 1935/09, IV. ÚS 1054/12 a další; dostupná na https://nalus.usoud.cz).

11. Majetkové zajišťovací instituty upravené v ustanovení § 79 a násl. trestního řádu představují významný nástroj napomáhající objasňování, potrestání a eliminaci následků závažné, zejména hospodářské kriminality. Ústavní soud je obecně považuje za opatření zasahující do základního práva na pokojné užívání majetku, na něž se vztahuje ochrana čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), jakož i čl. 11 Listiny [srov. především nález sp. zn. III. ÚS 3647/14 (N 147/78 SbNU 275)]. Zároveň však ve své judikatuře připomíná, že jde o prostředek pouze dočasný, svou povahou zatímní a zajišťovací, nepředstavující konečné rozhodnutí ve věci. Nelze tudíž mluvit o „zbavení majetku“ ve smyslu druhé věty odst. 1 čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě, nýbrž pouze o opatření týkajícím se „užívání majetku“ ve smyslu odst. 2 citovaného ustanovení (viz také rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Handyside proti Spojenému Království*, stížnost č. 5493/72). Při posuzování ústavnosti dočasných majetkových zajišťovacích institutů přitom Ústavní soud vychází ze smyslu a účelu těchto opatření, jímž je náležité zjištění trestných činů a spravedlivé potrestání pachatelů, jakož i snaha v co nejvyšší možné míře eliminovat škodu způsobenou případnou trestnou činností [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 2485/13 (N 206/71 SbNU 429) a usnesení sp. zn. II. ÚS 708/02 či sp. zn. III. ÚS 125/04].

12. Požadavky, jež jsou na rozhodnutí o zajištění majetku (§ 79a a násl. trestního řádu) z pohledu ústavního rámce kladeny, Ústavní soud v citovaných rozhodnutích zformuloval do následujících tezí: rozhodnutí musí mít zákonný podklad (čl. 2 odst. 2 Listiny), musí být vydáno příslušným orgánem (čl. 2 odst. 2, čl. 38 odst. 1 Listiny) a nemůže být projevem svévole (čl. 1 odst. 1 Ústavy a čl. 2 odst. 2 a 3 Listiny). Při posuzování ústavnosti dočasných majetkových zajišťovacích institutů přitom Ústavní soud vychází ze smyslu a účelu těchto opatření.

13. Ústavní soud dále připomíná, že zajištění peněžních prostředků stěžovatelky v dané trestní věci již bylo předmětem přezkumu, přičemž Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 818/20 (N 152/101 SbNU 64) vyhověl její ústavní stížnosti a zrušil předchozí usnesení krajského soudu (ze dne 13. 2. 2020 sp. zn. 9 To 51/2020) týkající se zajištění nemovitostí stěžovatelky. Tento kasační zásah Ústavního soudu byl odůvodněn (stručně řečeno) tím, že se krajský soud v uvedeném usnesení nevypořádal s namítanou disproporcí mezi tvrzenou škodou a hodnotou zajištěného nemovitého majetku, přičemž se spokojil s několik let starým odhadem policejního orgánu z doby zajištění věcí. Ústavní soud v nálezu konstatoval, že vzhledem k delší době trvání zajištění musí být konkrétně zdůvodněna a podložena nezbytnost zajištění daného majetku, ať již z hlediska aktuálních cen zajištěných nemovitostí a jejich konfrontace s tvrzeným účelem zajištění, tak z hlediska přiměřenosti zajištění vzhledem k trvající délce zajištění.

14. Stěžejní část námitek stěžovatelky v nyní posuzované ústavní stížnosti směřuje proti tomu, že krajský soud ani policejní orgán nedostatky vytýkané v uvedeném nálezu Ústavního soudu nenapravily, neuvedly správnou cenu zajištěných nemovitostí, resp. že tato cena nebyla náležitě doložena a odůvodněna. Ústavní soud však konstatuje, že tyto námitky nejsou důvodné.

15. Jestliže stěžovatelka tvrdí, že hodnota zajištěných nemovitostí je více než trojnásobně vyšší, než jak uvádí krajský soud ve svém usnesení, Ústavní soud nemůže akceptovat způsob, jakým k tomuto závěru došla. Usnesení krajského soudu, jakož i výše označené usnesení policejního orgánu se totiž týkají výhradně nemovitosti ve vlastnictví stěžovatelky (zapsané na listu vlastnictví č. 7374 pro obec Brno-město, katastrální území 611115 Židenice, Katastrální úřad pro Jihomoravský kraj, Katastrální pracoviště Brno--město). Právě ve vztahu k této nemovitosti krajský soud uvádí cenu 4,5 milionu Kč (srov.

č. l. 3 usnesení krajského soudu), přičemž vychází z tabulky založené ve spisu, obsahující ceny zajištěných nemovitostí podle odhadu policejního orgánu (k tomu viz dále). Oproti tomu stěžovatelka k hodnotě přesahující 19 milionů Kč dochází součtem všech věcí zajištěných v předmětném trestním řízení, přičemž všechny ostatní věci (s výjimkou výše uvedené nemovitosti) jsou ve vlastnictví jiných subjektů. Jinak řečeno, stěžovatelka argumentuje zajištěním věcí, které nejsou jejím vlastnictvím a kterých se napadené usnesení krajského soudu vůbec netýká.

16. Další chyby se stěžovatelka dopouští, když nerozlišuje důvod zajištění věcí. Krajský soud ve svém usnesení na č. l. 3 uvedl, že jako výnos trestné činnosti, resp. náhradní hodnota, jsou vůči obviněným, popř. zúčastněným osobám zajištěny hodnoty v aktuálně posuzované výši 5,2 milionu Kč. Tento údaj zcela odpovídá zmíněné tabulce obsažené ve spisu. Ostatní věci totiž nejsou zajištěny jako výnos (náhradní hodnota), nýbrž jako nárok poškozené.

17. Krajský soud ve svém usnesení připustil, že výše uvedená cena zajištěných nemovitostí ve vlastnictví stěžovatelky (vyjádřená v tabulce založené v trestním spisu) byla určena odhadem. Zároveň však vysvětlil, že policejní orgán při tomto odhadu vycházel z veřejně dostupných realitních cen bytových jednotek obdobných té, která byla předmětem zajištění. Vzhledem k poměrně rychlému vývoji hodnot nemovitostí a rovněž s ohledem na skutečnost, že takto odhadnutá cena nemovitosti je relativně výrazně nižší, než jaká měla být v dané věci způsobena škoda, lze uvedený způsob určení hodnoty zajištěné nemovitosti považovat za akceptovatelný.

18. Pokud jde o delší dobu dosavadního trvání trestního řízení a s tím související dobu zajištění nemovitostí stěžovatelky a proporcionalitu tohoto opatření, krajský soud tyto okolnosti odůvodnil primárně tím, že probíhá vyhodnocování značného objemu elektronických dat k posouzení obhajoby obviněných, přičemž vzhledem k rozsáhlému důkaznímu materiálu, jehož vyhodnocení je spojeno s časovou náročností, nebylo možné předmětnou trestní věc objasnit natolik spolehlivě, aby bylo možno trestní řízení posunout do další fáze. Krajský soud zdůraznil význam těchto úkonů, které mohou potvrdit, či vyvrátit obhajobu obviněných. Ústavní soud neshledává důvod k pochybnostem o těchto skutečnostech, tudíž nelze přijmout tvrzení stěžovatelky o naprosté nečinnosti orgánů činných v trestním řízení.

19. Stěžejní problém tak v dané věci představuje celková doba trvání zajištění, v souvislosti se kterou vzniká otázka, zda již tato doba nepřesáhla přijatelné meze. Jestliže Ústavní soud výše uvedl, že zajišťovací instituty podle § 79a a násl. trestního řádu představují pouze dočasná opatření, je třeba zároveň připomenout, že zásah do práva na pokojné užívání majetku provedený prostřednictvím některého z těchto institutů musí splňovat kritérium přiměřenosti mezi použitými prostředky a sledovaným cílem a tento vztah má i svou časovou dimenzi, tedy že zajištění majetku nemůže trvat neomezeně dlouho. Ústavní soud ve své rozhodovací praxi shledal porušení základních práv stěžovatelů z důvodu délky zajištění peněžních prostředků v ojedinělých případech, u kterých délka zajištění trvala například šest let v rámci přípravného řízení [srov. nález sp. zn. II. ÚS 642/07 (N 25/48 SbNU 291)] či dvanáct let, přičemž v době podání stížnosti bylo řízení ve fázi druhého odvolacího řízení [srov. nález sp. zn. II. ÚS 1367/17 (N 46/88 SbNU 623)].

20. Nemovitost stěžovatelky, jíž se týká napadené usnesení, byla zajištěna usnesením policejního orgánu ze dne 28. 11. 2013 č. j. KRPB-79440-556/TČ-2012-060081-ŠTR. Ke dni vydání napadeného usnesení tedy zajištění nemovitosti trvalo více než sedm let a dva měsíce. Předmětné trestní řízení se vede pro zvlášť závažný zločin podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 5 písm. a) trestního zákoníku. Z trestního spisu vedeného v dané trestní věci Ústavní soud zjistil, že se přípravné řízení s největší pravděpodobností nachází ve své finální fázi. Dozorující státní zástupce dne 1. 7. 2021 prodloužil lhůtu k ukončení vyšetřování do 25. 9.

2021, a to za účelem uskutečnění úkonů potřebných k ukončení vyšetřování, přičemž neuložil policejnímu orgánu provedení dalších úkonů, ale pouze ukončení úkonů rozpracovaných.

21. Právě blížící se konec přípravného řízení představuje podle Ústavního soudu jeden z významných faktorů, jímž se nyní projednávaná věc odlišuje od případu, v němž rozhodoval citovaným nálezem sp. zn. II. ÚS 642/07, na nějž poukazuje i stěžovatelka. V nálezu sp. zn. II. ÚS 642/07 totiž Ústavní soud rozhodoval v situaci, kdy nebylo zřejmé, kdy bude přípravné řízení ukončeno. V řízení, jež se týká stěžovatelky, to však zřejmé je, a to s vysokou mírou pravděpodobnosti. Další významná specifická okolnost, jež ovlivnila dobu trestního řízení v nyní projednávané věci, a tím i potřebu trvání zajištění stěžovatelčiny nemovitosti, spočívala v objektivním výrazném ztížení činnosti policejního orgánu v důsledku organizačních opatření souvisejících s aktuální pandemickou situací, na což ve svém usnesení poukázal i krajský soud. Nutnost pracovat ve směnách obden znatelně zpomalila všechna probíhající trestní řízení a to, jež se týká mj. stěžovatelky, není výjimkou.

22. Ústavní soud uzavírá, že byť zajištění nemovitostí stěžovatelky trvá již poměrně dlouhou dobu a přesáhlo šestiletou hranici, jež je podle judikatury Ústavního soudu již zásadně nepřijatelná z hlediska dalšího omezování vlastnického práva prostřednictvím zajištění nemovitosti, existují v daném případě výjimečné okolnosti, které ve svém spojení legitimizují další trvání zajištění nemovitostí. Mezi tyto okolnosti patří vysoká závažnost stíhaného trestného činu (jde o zvlášť závažný zločin), mimořádná složitost případu (vyplývající zejména z nebývale rozsáhlého důkazního materiálu, který musel být vyhodnocen), objektivní okolnosti komplikující ukončení vyšetřování (v podobě organizačních opatření souvisejících s pandemickou situací) a v neposlední řadě také to, že se vyšetřování s vysokou mírou pravděpodobnosti blíží svému ukončení. Ústavní soud tak dospěl k závěru, že vzhledem k těmto okolnostem lze zajištění nemovitosti stěžovatelky i přes poměrně dlouhou dobu jeho trvání považovat ještě za opatření, jež je proporcionální sledovanému účelu. Ústavní soud konečně podotýká, že nebude-li vyšetřování její trestní věci ukončeno v nejbližší době, stěžovatelce nic nebrání, aby opětovně požádala o zrušení zajištění její nemovitosti.

23. Na základě výše uvedeného Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu rozhodl, jak je ve výroku nálezu uvedeno.

Č. 152
Odepření přístupu k dovolacímu soudu nesprávným posouzením dovolání jako vadného
(sp. zn. I. ÚS 2904/20 ze dne 31. srpna 2021)

Alternativní vymezení předpokladů přípustnosti dovolání spočívající na jedné straně v tvrzení dovolatele, že dotčená právní otázka dosud nebyla v praxi dovolacího soudu řešena (viz doslovné znění § 237 o. s. ř.), na straně druhé v současném tvrzení, že odvolací soud se při jejím řešení odchýlil od ustálené (konkrétně označené) judikatury Ústavního soudu [viz výrok III stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.)], se vzájemně nevylučuje. Neabsentují-li v podání dovolatele jiné zákonné náležitosti (např. řádná formulace dotčené právní otázky, resp. vymezení dovolacího důvodu), je odmítnutí takového dovolání pro vady spočívající v nevymezení předpokladů přípustnosti odepřením přístupu stěžovatele k dovolacímu řízení, a tím i porušením čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Tomáše Lichovníka, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Vladimíra Sládečka o ústavní stížnosti stěžovatelky El NIÑO BEVERAGES, a. s., se sídlem v Praze 1, Ovocný trh 572/11, zastoupené Mgr. Vladimírem Trnavským, advokátem, se sídlem v Karviné, Masarykovo nám. 6/5, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 745/2019-104 ze dne 14. 7. 2020, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a České republiky – Ministerstva financí, se sídlem v Praze 1, Letenská 525/15, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 745/2019-104 ze dne 14. 7. 2020 se ruší, neboť jím bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ve výroku uvedené usnesení Nejvyššího soudu (dále též „dovolací soud“) je ústavní stížností napadeno pro tvrzené porušení práva stěžovatelky na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), neboť Nejvyšší soud odmítl dovolání stěžovatelky pro vady, kterými podle ní netrpělo, a odepřel tak stěžovatelce přístup k dovolacímu řízení.

2. Řízení o žalobě stěžovatelky proti vedlejší účastnici o zaplacení 59 148 Kč s příslušenstvím jako nároku plynoucího ze zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“), z něhož vzešlo

i napadené rozhodnutí, předcházelo řízení o správním deliktu se složitým procesním průběhem, který je alespoň v podstatných bodech pro pochopení projednávané věci žádoucí nastínit.

II. Řízení o správním deliktu

3. Rozhodnutím Celního úřadu Kolín č. j. 22542/2020 177500-021 ze dne 6. 8. 2010 byla stěžovatelka uznána vinnou spácháním správního deliktu užití nekalých obchodních praktik ve smyslu zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů, a podle zákona č. 191/1999 Sb., o opatřeních týkajících se dovozu, vývozu a zpětného vývozu zboží porušujícího některá práva duševního vlastnictví a o změně některých dalších zákonů, v rozhodném znění, (dále jen „zákon č. 191/1999 Sb.“) a byla jí mimo jiné uložena sankce propadnutí zadrženého zboží – bezmála 186 000 kusů plechovek energetických nápojů s označením „DURACELL“ (k jehož označení stěžovatelka nejprve disponovala ochrannými známkami, které byly později Úřadem průmyslového vlastnictví s účinky *ex tunc* prohlášeny za neplatné).

4. Proti uvedenému rozhodnutí se stěžovatelka bránila všemi dostupnými prostředky ochrany (viz rozhodnutí Celního ředitelství Praha sp. zn. 1633/09-177500-032 ze dne 20. 10. 2010 a rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 9 Af 59/2010-167 ze dne 16. 4. 2014); teprve u Nejvyššího správního soudu byla úspěšná. Rozsudkem č. j. 10 As 157/2014-39 ze dne 11. 12. 2014 Nejvyšší správní soud všechna dosud uvedená rozhodnutí zrušil a vrátil věc do správního řízení se závěrem, že správní delikt se nestal, neboť až do doby zrušení ochranných známek orgánem veřejné moci se stěžovatelka mohla opírat o jejich legalitu (s tím, že nelze směšovat soukromoprávní dopady nekalosoutěžního jednání s důsledky z něj plynoucími v oblasti správního trestání). Celní úřad pro Středočeský kraj proto následně správní řízení zastavil s odůvodněním, že se stěžovatelka správního deliktu nedopustila a že důvody pro zadržení zboží pominuly (rozhodnutí č. j. 38383-2/2015-610000-12 ze dne 5. 3. 2015).

5. V mezičase ovšem zadržené zboží (považované po nějakou dobu i za propadnuté) expirovalo a tekutina začala z obalů vytékat. Celní úřad proto za účelem předejití vzniku škod na majetku státu (uskladňovacích prostor) rozhodl o jeho zničení (realizováno 5. 12. 2011) a rozhodnutím č. j. 7837-2/2012-177500-021 ze dne 27. 3. 2012 uložil stěžovatelce povinnost nahradit státu vzniklé náklady spojené se zničením zboží [viz § 30 odst. 2 písm. b) zákona č. 191/1999 Sb.; dále jen „rozhodnutí o uložení náhrady nákladů likvidace zboží“], kterou stěžovatelka splnila dne 29. 4. 2012; proti uvedenému rozhodnutí se bránila, ovšem pouze odvoláním ke správnímu orgánu druhého stupně. S odvoláním nebyla úspěšná proto, že povinnost jí byla uložena na základě (v té době) pravomocného rozhodnutí o propadnutí zboží (viz předchozí odstavce); žalobu ve správním soudnictví již proto nepodala. Konkrétně představovaly náklady spojené se zničením zboží částku 59 148 Kč, kterou později stěžovatelka uplatnila žalobou o náhradu škody proti státu, neboť žalovaná vedlejší účastnice nárok prostřednictvím Ministerstva financí (viz dopis č. j. MF-16254/2015/2903-11 ze dne 18. 9. 2015) odmítla splnit dobrovolně.

III. Řízení o náhradě škody proti státu

6. Obvodní soud pro Prahu 1 (dále jen „nalézací soud“) žalobě stěžovatelky o zaplacení 59 148 Kč na základě výše popsaných skutečností rozsudkem č. j. 19 C 97/2017-54 ze dne 11. 4. 2018 vyhověl a zavázal vedlejší účastnici k náhradě nákladů řízení v téměř totožné výši. Dospěl k závěru, že je namístě aplikovat § 8 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb., tj. hledisko případu hodného zvláštního zřetele, a nevytýkat stěžovatelce nevyčerpání opravných prostředků proti rozhodnutí o uložení náhrady nákladů likvidace zboží, uspěla-li při soudním přezkumu „páteřního správního rozhodnutí o správním deliktu“, které bylo zrušeno a na jehož základě bylo správní řízení zastaveno se závěrem, že správní delikt se nestal a že důvod zadržení zboží pominul. Rozhodnutí o náhradě nákladů řízení (mezi nimi i likvidace zboží) je

podle nalézacího soudu akcesorickým rozhodnutím, které – bylo-li řízení o správním deliktu zastaveno – nemá oporu v meritorním rozhodnutí (tedy ani zákonný podklad) a celní orgán je měl sám zrušit (bod 10 rozsudku).

7. Městský soud v Praze jako soud odvolací (dále tak i označován) uvedený rozsudek rozsudkem č. j. 15 Co 293/2018-78 ze dne 16. 10. 2018 změnil a žalobu zamítl s odůvodněním, že pro právní posouzení věci je stěžejní rozhodnutí celního úřadu o uložení povinnosti nahradit náklady spojené s likvidací zboží, které zrušeno nebylo, a nemůže být proto kvalifikováno jako nezákonné rozhodnutí ve smyslu § 8 zákona č. 82/1998 Sb. Odvolací soud se na rozdíl od soudu nalézacího držel striktně odstavců 1 a 2 uvedeného ustanovení a konstatoval, že nalézací soud hodnotil otázku existence odpovědnostního titulu (nezákonného rozhodnutí) nesprávně; k odstavci třetímu, který aplikoval nalézací soud, pouze uvedl, že se s jeho závěrem nelze ztotožnit a že odkaz na rozsudek Nejvyššího soudu, jímž nalézací soud svůj právní závěr podepřel (rozsudek sp. zn. 30 Cdo 4389/2013 ze dne 27. 8. 2015), není přiléhavý.

8. Nad rámec uvedeného odvolací soud doplnil, že jeho rozhodnutí koresponduje obecně sdílené představě spravedlnosti, neboť „z provedených zjištění je nepochybné, že žalobkyně v době zahájení správního řízení se zcela vědomě dopouštěla nekalosoutěžního jednání tím, že parazitovala na celosvětově známé ochranné známce společnosti Duracell Batteries BVBA“ a nerespektovala předběžné opatření nařízené Městským soudem v Praze usnesením ze dne 11. 12. 2008 (sp. zn. 19 Cm 153/2008), které bylo vydáno ještě před zadržením zboží v řízení pravomocně ukončeném rozsudkem Městského soudu v Praze č. j. 19 Cm 153/2008-434 ze dne 23. 10. 2009, jímž soud konstatoval nepoctivé těžení z rozlišovací způsobilosti nebo dobrého jména ochranné známky DURACELL (nekalosoutěžní jednání) ze strany žalobkyně. I kdyby tedy byly dány „zvláštní důvody pro dosažení nezákonnosti rozhodnutí o uložení povinnosti nahradit náklady likvidace zboží z důvodu odpovědnosti žalované (vedlejší účastnice) za výsledek řízení (které dány nejsou), pak by bylo nezbytné zvažovat i analogickou aplikaci ust. § 12 zákona [č. 82/1998 Sb.]. Výše uvedené skutečnosti jsou pak právě těmi důvody, které znemožňují nárok žalobkyně uznat důvodným“.

9. Nejvyšší soud odmítl dovolání stěžovatelky pro vady spočívající v nevymezení předpokladů jeho přípustnosti. V odůvodnění uvedl, že stěžovatelka dovozovala splnění předpokladu přípustnosti dovolání jednak z toho, že odvolací soud založil své rozhodnutí na posouzení otázky hmotného práva, která dosud nebyla v rozhodovací praxi dovolacího soudu řešena (§ 237 občanského soudního řádu, dále jen jako „o. s. ř.“), a současně na skutečnosti, že dovoláním napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného práva vztahující se k ochraně základních práv a svobod, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené (konkrétně specifikované) judikatury Ústavního soudu [viz stanovisko sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.)]. Takové alternativní vymezení předpokladů přípustnosti dovolání se však podle dovolacího soudu navzájem vylučuje, což činí podání nezpůsobilým projednání. Kromě toho Nejvyšší soud stěžovatelce vytýká, že nevymezila konkrétní právní otázku.

IV. Argumentace stěžovatelky

10. Podle stěžovatelky je přípustnost dovolání založena tím, že v rozhodovací praxi dovolacího soudu dosud nebyla řešena následující právní situace: formálně existuje správní rozhodnutí o povinnosti k náhradě nákladů za zničení zboží (žalovaná částka), současně však neexistuje rozhodnutí o propadnutí věci (neboť bylo pro nezákonnost zrušeno), v důsledku čehož prve zmíněné správní rozhodnutí ztratilo svůj zákonný podklad. Rozhodnutí odvolacího soudu je podle stěžovatelky rozporné s judikaturou Ústavního soudu [nálezy sp. zn. II. ÚS 590/08 ze dne 17. 6. 2008 (N 108/49 SbNU 567) a sp. zn. IV. ÚS 642/05 ze dne 28. 8. 2007

(N 133/46 SbNU 249), k jejichž analogickému použití předkládá stěžovatelka podrobnou argumentaci].

11. Takto vymezené alternativy splnění předpokladů přípustnosti dovolání se podle přesvědčení stěžovatelky vzájemně nevylučují [viz k tomu i nález sp. zn. I. ÚS 2869/17 ze dne 14. 5. 2018 (N 89/89 SbNU 343), bod 21, dále nálezy sp. zn. II. ÚS 2622/16 ze dne 16. 5. 2017 (N 79/85 SbNU 353), sp. zn. I. ÚS 980/17 ze dne 6. 6. 2017 (N 97/85 SbNU 619) či již citované stanovisko sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16]; závěr Nejvyššího soudu je proto v tomto ohledu nesprávný a vede k odepření přístupu stěžovatelky k dovolacímu řízení a v důsledku toho i k porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

12. Stěžovatelka v ústavní stížnosti cituje z obsahu svého dovolání a uvádí, že „není možné akceptovat stav, kdy správní orgán postupuje od samého počátku ve věci nezákonně, tj. nezákonně zadrží věc náležející osobě soukromého práva, vydá nezákonné meritorní rozhodnutí, jímž uloží její propadnutí, tuto věc nezákonně zničí a ještě ji donutí za toto nezákonné zničení zaplatit a následně se ‚formalisticky´ vymlouvá na nezrušení dílčího rozhodnutí, které ovšem v důsledku kasačního zásahu provedeného Nejvyšším správním soudem ztratilo svůj podklad“. A dále dodává, že jako konkrétně vymezenou právní otázku formulovala tezi, podle které „za situace, kdy bylo zrušeno rozhodnutí, jímž bylo odňato vlastnické právo žalobkyně k zajištěnému zboží, nemůže existenčně obstát ani usnesení ukládající povinnost k náhradě nákladů za zničení zboží“ (str. 5 dovolání), kterou v podání jinými slovy v kontextu odůvodnění odvolacího soudu a dotčené judikatury Ústavního soudu zopakovala ještě několikrát. Současně jde podle poznatků stěžovatelky o situaci, která nebyla Nejvyšším soudem dosud řešena.

13. Odmítl-li se dovolací soud nastalou situací (zboží stěžovatelky bylo bez zákonné opory a bez náhrady nejprve zadrženo, následně zničeno, načež byla ještě nucena nést náklady jeho zničení) zabývat a odmítl-li dovolání stěžovatelky (jehož obsah je zde nastíněn) formalisticky jako vadné, porušil základní práva stěžovatelky zaručená čl. 36 odst. 1 a potažmo i čl. 11 odst. 1 Listiny. Formalistické a rozporné s principy materiálního právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy) bylo i právní posouzení odvolacího soudu, který svým rozhodnutím vyprázdnil práva plynoucí stěžovatelce přímo z čl. 36 odst. 3 Listiny.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil obsah ústavní stížnosti, která byla podána včas, osobou oprávněnou a řádně zastoupenou advokátem v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), a dospěl k závěru, že je přípustná podle § 75 odst. 1 téhož zákona, a tedy i projednatelná.

VI. Vyjádření k ústavní stížnosti

15. K výzvě Ústavního soudu se Nejvyšší soud k ústavní stížnosti vyjádřil v tom smyslu, že setrvává na svém závěru odůvodněném v napadeném usnesení (na něž odkazuje), a upozornil, že ani Ústavní soud netoleruje Nejvyššímu soudu projednávání dovolání, která neobsahují zákonem předepsané náležitosti [odkazuje přitom na nález sp. zn. III. ÚS 2478/18 ze dne 11. 2. 2020 (N 23/98 SbNU 299); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz]. I kdyby dovolací soud po zhlédnutí napadeného rozhodnutí odvolacího soudu vytušil, na vyřešení jaké právní otázky záviselo a v jakém poměru je toto řešení k ustálené rozhodovací praxi, nezbavuje to dovolatele splnění jeho povinnosti jednoznačně předpoklad přípustnosti dovolání (podle § 237 o. s. ř.) vymezit. Takové jednoznačné vymezení však Nejvyšší soud v podání stěžovatelky nenalezl.

16. Vedlejší účastnice ve vyjádření k ústavní stížnosti pouze zopakovala obsah odůvodnění rozhodnutí dovolacího a odvolacího soudu, s nimiž se ztotožňuje, a klade důraz na samostatnou povahu jednotlivých správních řízení (o správním deliktu, o zničení zboží, o uložení povinnosti k náhradě nákladů zničení zboží). Úprava vzniku odpovědnosti státu

podle § 8 zákona č. 82/1998 Sb. je podle ní jednoznačná a nevyvolává interpretační nejasnosti.

17. Jelikož z rekapitulovaných vyjádření nevyplývají žádné nové skutečnosti ani právní argumentace relevantní z hlediska posouzení ústavní stížnosti, nezasílal je Ústavní soud s ohledem na zásadu procesní ekonomie stěžovatelce k replice.

VII. Upuštění od ústního jednání

18. Ústní jednání Ústavní soud nekonal, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu) – skutková zjištění i právní argumentace potřebné pro posouzení Ústavního soudu jsou zřejmé ze spisu a příloh; k meritornímu projednání ústavní stížnosti, směřující jen proti usnesení Nejvyššího soudu, kterým bylo dovolání stěžovatelky odmítnuto jako vadné, nebylo ani třeba připojovat celý soudní spis.

VIII. Posouzení Ústavního soudu

19. Po seznámení s vlastním spisem a připojenými přílohami dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. Otázkou přípustnosti dovolání se Ústavní soud podrobně zabýval v již citovaném stanovisku sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16, v němž přijal závěr, že neobsahuje-li dovolání vymezení předpokladů přípustnosti (§ 241a ve vazbě na § 237 o. s. ř.), není odmítnutí takového dovolání pro vady porušením čl. 36 odst. 1 Listiny. Úkolem Nejvyššího soudu není z moci úřední přezkoumávat správnost (věcného) rozhodnutí odvolacího soudu při sebemenší pochybnosti dovolatele, nýbrž je povinností dovolatele, aby způsobem předvídaným zákonem vymezil předpoklady přípustnosti dovolání z hlediska konkrétně odvolacím soudem vyřešené právní otázky z oblasti hmotného či procesního práva. Přístup k Nejvyššímu soudu je z vůle zákonodárce záměrně omezen a formalizován tak, aby se mohl podrobněji zabývat skutečně jen vybranými, právně složitými a soudní praxí dosud neřešenými případy (blíže viz citované stanovisko sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16).

20. Je také pravda, že ve věci sp. zn. III. ÚS 2478/18 odkazované Nejvyšším soudem skutečně Ústavní soud vyhodnotil jako porušení čl. 36 odst. 1 Listiny situaci, kdy dovolací soud meritorně projedná dovolání, ač neobsahovalo zákonem předepsané náležitosti (zde řádné vymezení předpokladů jeho přípustnosti). Vedle tohoto spíše ojedinělého případu [podobně jen ještě nález sp. zn. III. ÚS 4002/19 ze dne 22. 9. 2020 (N 184/102 SbNU 129)] ovšem na druhou stranu Ústavní soud častěji Nejvyššímu soudu vytýká formalistické odmítnutí dovolání pro vady, kterými netrpělo [z poslední doby srov. nálezy sp. zn. IV. ÚS 2071/20 ze dne 30. 3. 2021 (N 66/105 SbNU 209), sp. zn. IV. ÚS 410/20 ze dne 16. 6. 2020 (N 129/100 SbNU 410), sp. zn. I. ÚS 3029/17 ze dne 5. 9. 2018 (N 151/90 SbNU 453) a řadu dalších]. Je zřejmé, že každé soudní řízení je jedinečné svými konkrétními okolnostmi a uvedené obecné principy je třeba aplikovat ve světle individuálního posouzení obsahu konkrétního podání [srov. nález sp. zn. III. ÚS 3127/17 ze dne 19. 12. 2017 (N 236/87 SbNU 827)].

21. V uvedeném stanovisku Ústavní soud sice shledal, že odmítnutí dovolání pro vady spočívající v nevymezení předpokladů jeho přípustnosti není porušením čl. 36 odst. 1 Listiny, současně se však ve své judikatuře opakovaně zabývá přístupem Nejvyššího soudu k posouzení, zda podané dovolání zákonné náležitosti splňuje, či nikoli, a upozorňuje, že nadměrně (až přepjatě) formalistické hodnocení podání účastníka není namístě ani v přísně formalizovaném dovolacím řízení. Ve veškerém styku jednotlivce s veřejnou mocí platí princip (vtělený např. do § 41 odst. 2 o. s. ř.), že podání se posuzuje podle jeho obsahu, nikoli formy. Ač nejsou dovolatelé, dokonce povinně zastoupeni advokátem, mnohdy schopni své (zákonu odpovídající) požadavky formulovat jasně, stručně a výstižně a jejich pointa je z nestrukturovaného textu sotva seznatelná, neznamená to zároveň, že by bylo možné strukturálně nekvalitní text odmítnout bez dalšího, jsou-li z celkového jeho obsahu záměr a vůle dovolatele patrné a zákonným požadavkům podřaditelné [srov. k tomu podrobněji

body 27–29 nálezu sp. zn. IV. ÚS 410/20, podobně i výše citovaný nález sp. zn. I. ÚS 980/17 nebo nálezy sp. zn. II. ÚS 1966/16 ze dne 15. 3. 2017 (N 45/84 SbNU 527) a sp. zn. I. ÚS 354/15 ze dne 19. 11. 2015 (N 198/79 SbNU 251)].

22. Ústavní soud dospěl k závěru, že posledně popsaná situace je i případ stěžovatelky. Předně nemůže přijmout závěr Nejvyššího soudu, že alternativní vymezení předpokladů přípustnosti vedle sebe neobstojí, zvolila-li stěžovatelka nikoli dvě ze čtyř možností předvídaných § 237 o. s. ř., nýbrž vztáhla jeden z předpokladů přípustnosti k judikatuře Nejvyššího soudu, tedy že rozhodná otázka v ní dosud nebyla řešena (v souladu s výslovným zněním § 237 o. s. ř.), a druhý alternativní předpoklad přípustnosti spojila s porušováním základních práv v důsledku nerespektování konkrétně označené a vyargumentované judikatury Ústavního soudu, což je předpoklad dovozený ústavně konformním výkladem § 237 o. s. ř. [viz výrok III stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16, vycházející z nálezů sp. zn. III. ÚS 1594/16 ze dne 1. 11. 2016 (N 205/83 SbNU 269) a sp. zn. I. ÚS 2135/16 ze dne 3. 5. 2017 (N 70/85 SbNU 247) a odůvodněný v bodech 42–44 stanoviska]. Jelikož podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby, nezbývá Nejvyššímu soudu než uvedený výklad respektovat a takto vymezený předpoklad přípustnosti dovolání přijmout jako řádné naplnění zákonných náležitostí.

23. Je přitom zřejmé, že jmenované alternativy se vzájemně nevylučují (pro úplnost Ústavní soud dodává, že *a priori* nelze vyloučit ani alternativní vymezení předpokladů přípustnosti výslovně formulovaných v § 237 o. s. ř., vymezí-li dovolatel například současně více právních otázek k posouzení – viz již citovaný nález sp. zn. IV. ÚS 410/20). Příčí se principům logiky tvrdit, že by nemohla současně nastat situace, v níž se k určité otázce Nejvyšší soud dosud nevyjádřil, Ústavní soud však již ano. Přesně takovou situaci, která není ostatně neznámá ani vlastní praxi Ústavního soudu, jak stěžovatelka přiléhavě podotýká (viz její argumentace shrnutá v bodě 11 nálezu, zejména viz v podstatných bodech skutkově shodný nález sp. zn. I. ÚS 2869/17), přitom stěžovatelka popisuje.

24. Uvedená vnitřní rozpornost prvního z nosných důvodů, pro který Nejvyšší soud odmítl dovolání stěžovatelky jako vadné, by sama o sobě Ústavní soud ještě nevedla ke zrušení napadeného rozhodnutí (byť přímo odporuje např. stěžovatelkou zmiňovanému nálezu sp. zn. I. ÚS 2869/17), byl-li by správný jeho další nosný závěr o tom, že stěžovatelka kromě toho nevymezila konkrétní právní otázku, neboť i tuto zákonnou podmínku je dovolatel povinen splnit, aby bylo možné jeho podání považovat za bezvadné. Tento svůj závěr však dovolací soud blíže neodůvodnil a Ústavní soud jej s odkazem na východiska popsaná v bodech 21 a 22 nálezu nesdílí.

25. Již z výše uvedené rekapitulace odůvodnění ústavní stížnosti (body 10, 12 a 13 nálezu) je zřetelné, oč stěžovatelce ve věci jde. Její otázka není otázkou skutkovou, zpochybňuje právní posouzení věci odvolacím soudem a v návaznosti na § 237 o. s. ř. předkládá argumentaci, pro kterou je považuje za nesprávné, čímž naplňuje i druhou z podmínek obsahových náležitostí dovolání – vymezení dovolacího důvodu podle § 241a odst. 1 až 3 o. s. ř. (srov. bod 39 stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16).

26. Dovolání stěžovatelky je skutečně koncipováno poněkud nepřehledně (dlouhé odstavce, nestrukturovaný text) – v tom je nutno dát Nejvyššímu soudu za pravdu. Z celkového jeho obsahu je nicméně v návaznosti na předmět řízení a právní posouzení věci odvolacím soudem, které stěžovatelka popisuje a které považuje za nesprávné (§ 241a odst. 3 o. s. ř.), seznatelné, že vznáší právní otázku, zda je pro přiznání nároku na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím podle § 8 zákona č. 82/1998 Sb. skutečně nutné požadovat jeho formální zrušení za situace, kdy se účastník domohl zrušení meritorního rozhodnutí, jež dalo navazujícímu akcesorickému rozhodnutí zákonný podklad, a již nemá v rukou možnost domoci se také zrušení navazujícího (nákladového) rozhodnutí, které zůstalo nezrušené „viset“. Jde o otázku, která podle stěžovatelky dovolacím soudem dosud řešena

nebyla a kterou současně odvolací soud vyřešil v rozporu s konkrétně uvedenou ustálenou judikaturou Ústavního soudu (ta se sice vztahuje k odškodnění nezákonného omezení osobní svobody, nikoli nezákonného odnětí majetku, k tomu ale stěžovatelka podrobně argumentuje, proč ji považuje za analogicky aplikovatelnou). Na tuto otázku stěžovatelka nedostala od Nejvyššího soudu odpověď; nedozvěděla se ani, proč ji nedostane (na úrovni odmítnutí dovolání jako nepřípustného např. z důvodu, že uvedená otázka již v judikatuře dovolacího soudu řešena je a právní posouzení odvolacího soudu je s ní souladné, popř. že odkazovaná judikatura Ústavního soudu není na věc aplikovatelná a proč).

27. Přinejmenším tuto úvahu (quasimeritorní posouzení ve světle stěžovatelkou předestřené otázky, viz bod 41 stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16) je Nejvyšší soud stěžovatelce dlužen, neboť dovolání tvrzenými vadami netrpí, a Nejvyšší soud tak stěžovatelce v rozporu se zákonem přístup k dovolací instanci odepřel, čímž porušil čl. 36 odst. 1 Listiny. Tím ovšem Ústavní soud nepředjímá, zda má být dovolání shledáno přípustným a meritorně projednatelným; uvedené posouzení je věcí Nejvyššího soudu.

28. Námitkou stěžovatelky, že byla její procesní práva porušena překvapivostí rozhodnutí odvolacího soudu a opřením právního posouzení o jiný než v řízení zjišťovaný skutkový základ, přednesenou v doplnění ústavní stížnosti, se již Ústavní soud pro nadbytečnost nezabýval, neboť pro zrušení napadeného rozhodnutí postačují výše uvedené důvody. Jen na okraj v obecné rovině Ústavní soud upřesňuje, že je věcí účastníka řízení, jakým způsobem realizuje svá procesní práva a jakou taktiku vedení sporu zvolí; není povinností odvolacího soudu seznamovat účastníky řízení se svým předběžným posouzením, nebylo-li ve věci nařízeno jednání. Vzdáním se práva na ústní projednání věci odvolacím soudem na sebe účastník řízení bere riziko případné změny rozhodnutí, na kterou již nebude mít příležitost v rámci řízení o řádných opravných prostředcích reagovat.

IX. Závěr

29. Ústavní soud na základě výše uvedených důvodů po projednání věci mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu, neboť jím bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny.

30. Úkolem Nejvyššího soudu nyní bude zabývat se přípustností řádně vymezeného dovolání stěžovatelky z pohledu tvrzení, že otázka, zda je z pohledu § 8 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. skutečně nutné vyžadovat formální zrušení akcesorického rozhodnutí, od něhož účastník odvozuje vznik škody a které pozbylo zákonného podkladu zrušením meritorního rozhodnutí, nebyla dosud v jeho praxi řešena, jakož i z pohledu tvrzeného rozporu právního posouzení věci odvolacím soudem se stěžovatelkou poukazovanými nálezy sp. zn. II. ÚS 590/08 a sp. zn. IV. ÚS 642/05. A s ohledem na obecnou závaznost rozhodnutí Ústavního soudu (viz čl. 89 odst. 2 Ústavy) Nejvyšší soud vypořádá také obecné závěry aktuálního nálezu sp. zn. II. ÚS 3516/20 ze dne 3. 6. 2021 (N 111/106 SbNU 229), relevantní z hlediska stěžovatelkou uplatněné argumentace. Stěžovatelčina potřeba dostat od vrcholného sjednocovatele judikatury odpověď na položenou otázku (ať už quasi- či přímo meritorní) je o to naléhavější, jestliže obecné soudy zaujaly v předchozích fázích řízení k výkladu dotčeného § 8 zákona č. 82/1998 Sb. protichůdný postoj. Jak je patrno z porovnání odůvodnění rozhodnutí nalézacího a odvolacího soudu, k věci jsou možné dva přístupy – materiální a formalistický. Na Nejvyšším soudu bude posoudit, který z přístupů působí v podmínkách materiálního právního státu a ve světle nároků plynoucích jednotlivci na ústavní úrovni přímo z čl. 36 odst. 3 Listiny, jehož je zákon č. 82/1998 Sb. provedením, argumentačně přesvědčivěji.

Č. 153
Pravidla pro odnětí věci a její přidělení jinému soudci
(sp. zn. IV. ÚS 3011/20 ze dne 31. srpna 2021)

I. Právo na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod je autonomním ústavním pojmem. Jeho obsah proto není vymezen zákony a rozvrhem práce, nýbrž naopak, zákony upravující organizaci a výkon soudní moci musí být vykládány a aplikovány v souladu s jeho ústavními požadavky. Protože jde nejen o jednu ze základních záruk ústavně konformního výkonu soudní moci, nýbrž i její předpoklad, nemůže se Ústavní soud, shledá-li, že došlo k jeho porušení, zabývat v souladu se zásadou minimalizace zásahů do nezávislého soudního rozhodování, důvodností dalších námitek proti zásahu orgánu veřejné moci do základních práv a svobod, neboť by to představovalo předčasný, a tím i neústavní zásah do nezávislosti rozhodování obecných soudů.

II. Ustanovení čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, které zakotvuje požadavky na vymezení příslušnosti orgánu soudní moci, je třeba vykládat tak, že současně vymezuje požadavky na určení osoby, která bude nezávisle a nestranně soudní moc v konkrétní věci vykonávat a která se tak bude také jevit. Pravidla pro její určení musí splňovat i kvalitativní požadavky vylučující jejich účelové zneužití k nelegitimnímu cíli, kterým je především *ad hoc* výběr soudců, ať již z jakýchkoliv důvodů. Odnětí již přidělené věci musí být podle Ústavního soudu vždy až poslední z možností a musí se tak stát na základě předem daných, známých a transparentních pravidel vylučujících libovůli; takovým důvodem nemůže být pouze potřeba zajištění „plynulého chodu" orgánu soudní moci, popř. běžné nerovnoměrné zatížení jednotlivých soudců v již přidělených věcech, a to tím spíše, předvídá-li rozvrh práce příslušného soudu jiné řešení.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala a soudců Josefa Fialy a Jana Filipa (soudce zpravodaj) o ústavních stížnostech stěžovatelů 1. J. R., t. č. Věznice Světlá nad Sázavou, zastoupené JUDr. Vladimírem Pelcem, Ph.D., advokátem, sídlem V Jámě 699/5, Praha 1 – Nové Město, a 2. V. B., zastoupeného Mgr. Nikolou Jílkovou, advokátkou, sídlem Drobného 324/72, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. července 2020 č. j. 4 Tdo 684/2020-2732, usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 24. ledna 2020 sp. zn. 3 To 39/2019 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 4. října 2018 č. j. 41 T 8/2017-2299, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství a Vrchního státního zastupitelství v Praze jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 29. července 2020 č. j. 4 Tdo 684/2020-2732 a usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 24. ledna 2020 sp. zn. 3 To 39/2019 bylo porušeno základní právo stěžovatelů na zákonného soudce zaručené v čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. července 2020 č. j. 4 Tdo 684/2020-2732 a usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 24. ledna 2020 sp. zn. 3 To 39/2019 se ruší, a to za přiměřeného použití § 261 a § 265k odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), i vůči spoluodsouzeným J. P. a D. D.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnosti odmítají.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), vedenou pod sp. zn. IV. ÚS 3011/20, se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, jimiž došlo podle jejího tvrzení k porušení jejích ústavních práv zaručených v čl. 36 odst. 2, čl. 27 odst. 2, čl. 38 odst. 1 a čl. 40 odst. 2 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, vedenou pod sp. zn. II. ÚS 3152/20, se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, jimiž došlo podle jeho tvrzení k porušení jeho ústavních práv vyplývajících z čl. 8, čl. 36 odst. 1, čl. 39 a čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 5 a 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), čl. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě a čl. 9 odst. 4 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

3. Usnesením Ústavního soudu ze dne 8. 12. 2020 č. j. IV. ÚS 3011/20, II. ÚS 3152/20--26 byly obě ústavní stížnosti spojeny ke společnému řízení, které bylo nadále vedené pod sp. zn. IV. ÚS 3011/20.

4. Z ústavních stížností, jimi napadených rozhodnutí a příloh se podává, že v záhlaví uvedeným rozsudkem Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) byli stěžovatelé (spolu s dalšími dvěma obžalovanými) uznáni vinnými ze spáchání zvlášť závažného zločinu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, ve spolupachatelství podle § 23 trestního zákoníku. Uvedeného jednání se podle městského soudu dopustili, zkráceně uvedeno, tak, že mezi roky 2010 a 2011 s úmyslem zkrátit daňovou povinnost nově zakoupené obchodní společnosti X (dále jen „obchodní společnost X“) u daně z přidané hodnoty (dále též jen „DPH“) nakupovali drahé kovy od jiné obchodní společnosti ve Slovenské republice, aby je obratem přeprodávali dalším společnostem, přičemž si byli vědomi, že ekonomická situace společnosti X jim neumožňuje odvádět z realizovaných prodejů DPH, neboť provádí prodej vzácných kovů jako ekonomicky ztrátovou činnost a figuruje mezi ostatními společnostmi jako tzv. fakturační mezičlánek. Podle napadeného rozsudku byl stěžovatel iniciátorem celého jednání, neboť pověřil spoluobžalovaného D., aby po utlumení činnosti jiné obchodní společnosti fungující jako tzv. fakturační mezičlánek zajistil na tuto pozici novou obchodní společnost (obchodní společnost X), na jejímž řízení se pak podílel a ekonomicky ji ovládal (měl elektronický klíč k jejímu účtu). Stěžovatelka byla účetní a po určitou dobu osobou zplnomocněnou k jednání za obchodní společnost X. S principy fungování tohoto druhu trestné činnosti byla seznámena již od předchozích společností, fungujících jako tzv. fakturační mezičlánek v karuselovém obchodování. Za obchodní společnost X vystavovala faktury, rozhodovala o obsahu daňových přiznání a komunikovala s finančním úřadem. Uvedenou trestnou činností způsobili obžalovaní celkovou škodu (sc. zkrátili daň v rozsahu) ve výši 118 246 976 Kč. Za uvedené jednání byli odsouzeni stěžovatel k trestu odnětí svobody v trvání sedmi let a stěžovatelka k trestu odnětí svobody v trvání šesti a půl roku.

5. K závěru o vině stěžovatelů dospěl městský soud zejména na základě výpovědí ostatních obžalovaných, kteří stěžovatele usvědčili z řízení obchodních transakcí, podporovaných nahrávkou rozhovoru mezi stěžovatelem a jedním obžalovaným, a zejména listinných důkazů, které popisují nejen rozsah spáchání trestné činnosti, ale i neobvyklé finanční transakce, prokazující fiktivnost založení obchodní společnosti X, jakož i jejího údajného podnikatelského záměru, který nepřinášel žádný jiný výsledek než ztráty státu na daňových příjmech. Fungování takového „podnikání“ pak muselo být zřejmé i stěžovatelce, která vedla účetnictví uvedené obchodní společnosti a po určitou dobu za ni i jednala. Stěžovatelka byla částečně usvědčována i vlastní výpovědí, která fiktivnost celého podnikání v podstatě potvrzuje, neboť nebyla schopná poukázat na jakékoliv výsledky obchodní činnosti společnosti, o jejíž smysluplnosti byla přesvědčena jen proto, že (jak uváděla) důvěřovala ostatním obžalovaným. Stejný mechanismus obchodů uplatňovali podle městského soudu obžalovaní již v minulosti s jinou obchodní společností. Obchodní společnost X měla sídlo na virtuální adrese v Praze 1 s nejzatíženějším finančním úřadem v České republice. K obchodům s drahými kovy podle městského soudu skutečně docházet mohlo, avšak do řetězce obchodníků byla zařazena jen z důvodu zkrácení daně. Při určení výše škody vyšel soud zejména ze znaleckého posudku, avšak jeho vypracování označil soud za zbytné, neboť stanovení škody (sc. rozsahu zkrácení daně) bylo úkolem soudu, přičemž u zkrácení daně z přidané hodnoty šlo v podstatě o jednoduchou aritmetiku. Z toho důvodu soud zamítl návrh na vypracování revizního posudku, stejně jako stěžovatelem navržené výslechy blíže neurčených odborníků na obchod s drahými kovy.

6. Proti tomuto rozsudku podali stěžovatelé odvolání, která Vrchní soud v Praze (dále jen „vrchní soud“) zamítl napadeným usnesením. V jeho odůvodnění se ztotožnil se závěry městského soudu a dále v něm uvedl, že souzenou věc lze označit za učebnicový příklad tohoto typu krácení daňové povinnosti v podobě zneužití tzv. missing tradera (ztraceného obchodníka) s cílem dosáhnout jeho prostřednictvím krácení (v daném případě) DPH. Obhajoba stěžovatelů byla přesvědčivě vyvrácena, a to nejen jejich vlastními výpověďmi, ale zejména listinnými důkazy. Stěžovatelovy námitky podle vrchního soudu (viz bod 17 napadeného usnesení) poukazují pouze na vybrané prvky daného obchodu, a to ty, které mají podvodné jednání zakrývat nebo vytvářet mu alibi (kupříkladu skutečnost, že ostatní společnosti měly účetnictví v pořádku, je pro hladký chod trestné činnosti téměř nezbytná). Co se týče stěžovatelky, ta si podle vrchního soudu (bod 18 napadeného usnesení) jako zkušená účetní (a osoba jednající se svým synem za obchodní společnost X) musela být vědoma povahy a důsledků prováděných obchodů. Především se však na těchto důsledcích aktivně podílela.

7. Proti rozsudku vrchního soudu podali všichni čtyři obvinění dovolání, která Nejvyšší soud odmítl napadeným usnesením. K uplatněné námitce porušení práva na zákonného soudce uvedl, že za rozhodující podle ustáleného výkladu § 265b odst. 1 písm. a) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, považuje skutečnost, zda se na provedení procesního úkonu podíleli soudci určení rozvrhem práce účinným ke dni, kdy k úkonu došlo. Podle Nejvyššího soudu odvolání stěžovatelů měl projednat senát 3 To, jehož členy byli ke dni konání veřejného zasedání tři předsedové (Horký, Hnilica, Králík) a jedna soudkyně (Hrnčířová). Její rozhodování v dané věci tak nemůže být porušením práva na zákonného soudce, neboť v pozici zákonného soudce obviněných byla. Jinou věcí by bylo, podílela-li by se na rozhodování v pozici předsedkyně senátu, neboť to jí nepříslušelo. To se ovšem nestalo, protože v takovém postavení rozhodoval JUDr. Jiří Hnilica, který byl zároveň určen i jako soudce zpravodaj, u něhož se logicky především očekává i detailní nastudování a znalost spisu. Odvolání obsahovalo konkrétně vymezené otázky, kterými bylo třeba se zabývat. Navíc podle Nejvyššího soudu nešlo o skutkově a právně složitou kauzu, která by vyžadovala nadstandardně dlouhé studium spisu,

bránící tomu, aby se s ním seznámili všichni členové senátu. Všichni obžalovaní byli zastoupeni obhájci a nevznesli při veřejném zasedání námitku nesprávného složení senátu. Neinformování o změně senátu nepředstavuje podle Nejvyššího soudu porušení práv stěžovatelů.

8. Dále Nejvyšší soud k vlastní věci konstatoval, že mezi závěry soudů nižších stupňů a obsahem provedených důkazů není žádný relevantní rozpor. Důkazy byly provedeny v dostatečné míře, pročež nebylo zapotřebí vyhovět dalším důkazním návrhům. S obhajobou stěžovatelů se soudy vypořádaly vyčerpávajícím způsobem. K právním úvahám lze doplnit, že pachatelem zkrácení daňové povinnosti nemusí být sám daňový subjekt, nýbrž každý, kdo se na něm vědomě (spolu)podílí.

II. Argumentace stěžovatelů

9. Stěžovatelka namítá, že v dané věci došlo k porušení práva na zákonného soudce. V řízení u vrchního soudu byla podle jejího tvrzení evidentně porušena pravidla pro prvotní přidělování a následné přerozdělování věci mezi soudci. V dané věci bylo dne 17. 12. 2019 nařízeno veřejné zasedání na 24. 1. 2020. V den nařízení byl senát 3 To složen ze soudců Jiřího Hnilici, Bohuslava Horkého a Stanislava Králíka. Stěžovatelka uvádí, že před začátkem veřejného zasedání viděla (spolu s dalšími přítomnými) pracovnici vrchního soudu, která před jednací síň přinesla program jednání na daný den, v němž byl senát složen podle rozvrhu práce. Následně, těsně před zahájením zasedání přišla znovu a program jednání vyměnila za jiný, na němž byl soudce Stanislav Králík nahrazen Hanou Hrnčířovou. Stěžovatelka (jako právní laik) tomu nevěnovala pozornost, a teprve po informování obhájce podala stížnost předsedovi soudu. Místopředseda vrchního soudu pak v dopise stěžovatelce tyto změny připustil, čímž podle stěžovatelky (bod 17 ústavní stížnosti) potvrdil, že vrchní soud porušil čl. 38 odst. 1 Listiny, § 42 odst. 2 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o soudech a soudcích“), jakož i rozvrhy práce platné od 1. 12. 2019 a 2. 1. 2020, podle nichž měly věci napadlé v roce 2019 dokončit senáty podle dosavadního rozvrhu práce. Jednak tedy došlo k vyřazení z rozhodování soudce Stanislava Králíka bez zákonného důvodu a dále k jeho nezákonnému nahrazení v rozporu s rozvrhem práce. Takový postup je podle stěžovatelky v rozporu s judikaturou Ústavního soudu [viz nález ze dne 15. 6. 2016 sp. zn. I. ÚS 2769/15 (N 115/81 SbNU 795)]. Vrchní soud (dopisem místopředsedy) odůvodnil změnu soudce zajištěním „plynulého chodu věcí v senátě“, což není zákonný důvod. Navíc stěžovatelka upozorňuje, že nová členka senátu nemohla být se složitou trestní kauzou podrobně seznámena.

10. Uvedené porušení stěžovatelčiných práv prohloubil Nejvyšší soud, který se odmítl námitkou stěžovatelky zabývat, ačkoliv šlo o řádně uplatněný dovolací důvod. Nejvyšší soud pak nelogicky uvádí, že relevantní je pouze taková námitka, podle níž se na provedení procesního úkonu podílel soudce v rozporu s účinným rozvrhem práce, neboť stěžovatelka namítá, že přesně k takové situaci došlo. Podle stěžovatelky je však hlavní, že složení senátu musí být známé podle předem daných pravidel, v dané věci nejpozději při nařízení veřejného zasedání dne 17. 12. 2019. Takový přístup dovolacího soudu je podle stěžovatelky rozporný nejen s ústavní povinností ochrany základních práv a svobod, nýbrž i s jazykovým, logickým a systematickým výkladem § 265b odst. 1 písm. a) trestního řádu. Svým přístupem porušil Nejvyšší soud podle stěžovatelky rovněž její právo na obhajobu, když její argumentaci ironicky označil za „poplatnou extenzivnímu a mezi obhájci velmi módnímu a hojně rozšířenému výkladu“ trestního řádu. Stěžovatelka zdůrazňuje v této souvislosti, že má právo zvolit si takového obhájce, který je ochoten hájit její zájmy i „za cenu“ extenzivního výkladu právních norem (sc. právních předpisů), který bude v její prospěch. Takový výklad je navíc v trestním právu přípustný, tím spíše v právu procesním. Nejvyšší soud rovněž téměř přehlíží

ostatní stěžovatelčiny námitky (porušení základních zásad trestního práva), což kontrastuje s podrobnějším a konkrétnějším vyjádřením státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství.

11. V závěru ústavní stížnosti stěžovatelka namítá, že soudy v dané věci porušily princip presumpce neviny a zásadu (sc. pravidlo) *in dubio pro reo*. Soudy nižších stupňů fakticky přenesly důkazní břemeno na stěžovatelku. Stěžovatelka odmítá jejich názor, že negativní skutečnosti nelze bez dalšího prokázat (a tudíž mohou jít k tíži obžalovaného), neboť na takovou situaci dopadá zásada *in dubio pro reo*. Přestože vrchní soud tuto námitku obhajoby rekapituluje v tzv. naraci, v samotném odůvodnění svých závěrů se s ní nevypořádal. Faktické přenesení důkazního břemene se projevilo již v přípravném řízení, neboť vyšetřující orgány svoji neschopnost nalézt účetnictví společnosti dávaly za vinu stěžovatelce, ačkoliv měly řadu důkazů, že tomu tak nebylo. Městský soud dokonce dospěl k závěru, že stěžovatelka měla povinnost si ponechat elektronickou zálohu účetnictví, a to navzdory jejímu postavení obviněné a ústavnímu právu nespolupracovat s orgány činnými v trestním řízení. Podle stěžovatelky byla celá skutková konstrukce dovození stěžovatelčina vědomého zapojení do trestné činnosti postavena na porušení principu presumpce neviny.

12. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti namítá, že působil ve společnosti Y (dlouhodobě dobře fungující, uznávané a prosperující společnosti) na pozici obchodního manažera, přičemž neodpovídal za vedení účetnictví a podávání daňových přiznání. Vzhledem k oblasti podnikání byla společnost často kontrolována, a to i v roce, kdy mělo docházet k předmětné trestné činnosti, přičemž výsledky byly bez výhrad finančních orgánů. Na rozdíl od ostatních obžalovaných stěžovatel neměl přístup k informacím a účtům podezřelé společnosti X. Navzdory tomu byl stěžovatel označen za organizátora celé trestné činnosti. Soudy přitom vyšly pouze z nevěrohodných (a dalšími důkazy nepodložených) výpovědí jednoho z obžalovaných. Přitom přehlížely důkazy potvrzující stěžovatelovu nevinu, kupříkladu provádění plateb z Bratislavy osobou ovládající celou operaci, což nemohl být stěžovatel. Dále závěry soudů vychází z předpokladu, že pouze stěžovatel rozuměl obchodu s drahými kovy, což však vyvrátili ostatní obžalovaní, kteří si bez vědomí stěžovatele založili vlastní společnost pro obchod s drahými kovy. Stěžovatelka sama ve své výpovědi uvedla, že stěžovatel ji nikterak neinstruoval o vedení účetnictví a případná pochybení (zjištěná finančním úřadem) jí naopak vytýkal. Stěžovatelovo organizátorství tak není potvrzeno žádnými důkazy a s jeho obchodním působením jej nespojuje ani logická souvislost. Závěry soudů jsou tak v extrémním nesouladu s obsahem provedených důkazů. Takový postup je v rozporu s judikaturou Ústavního soudu [nález sp. zn. I. ÚS 520/16 (N 119/81 SbNU 853)]. Jako jediný z obžalovaných se stěžovatel nikterak nepodílel na činnosti společnosti X, a přesto dostal nejpřísnější trest. Zapojení jiných organizátorů trestné činnosti přitom připustila i státní zástupkyně v závěrečné řeči. Soudy stěžovateli (osobě bezúhonné) uložily dokonce přísnější trest, než jaký požadovala obžaloba (zastupující veřejný zájem), což je podle stěžovatele v rozporu s principem proporcionality (v prvku nezbytnosti). Stěžovatel dostal dokonce trest přísnější než osoby mnohem více společensky nebezpečné (v případech týrání dětí).

13. Dále stěžovatel namítá, že vrchní soud mu neumožnil vyjádřit se k dané věci jinak než prostřednictvím ustanoveného advokáta. Vrchní soud stěžovatele při jeho vyjádření opakovaně přerušil s tím, že má pouze právo tzv. závěrečného návrhu. Aplikace institutu nutné obhajoby, jako omezení práva hájit se sám, neopravňuje soud odejmout obviněnému právo být slyšen k provedenému dokazování a hodnocení důkazů. Stěžovateli nebylo umožněno hovořit ani pět minut. Naproti tomu v mediálně známé kauze bylo obžalovanému R. umožněno hovořit tři dny. Právo vyjádřit se k předmětu odvolacího řízení dovozuje i odborný komentář k trestnímu řádu. I kdyby část stěžovatelova vyjádření byla bezpředmětná, neopravňuje to soud ukončit celé jeho vystoupení. Takový postup je v rozporu

s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva. Vrchní soud navíc v rozporu s judikaturou Ústavního soudu vůbec nevzal v potaz odlišné skutkové verze případu a neumožnil stěžovateli předložit k tomu důkazní návrhy [viz nálezy sp. zn. III. ÚS 888/14 (N 140/74 SbNU 185), III. ÚS 224/04 (N 116/34 SbNU 213), II. ÚS 698/19 (N 164/96 SbNU 112) a další]. Stěžovatel rovněž zpochybňoval pravost údajně usvědčující (a podle soudů důležité) nahrávky, neboť v dané době nebyl na území České republiky, což byl schopen doložit. Soudy samotnou nahrávku nepodrobily žádnému kritickému přezkumu.

14. Konečně stěžovatel poukazuje na pochybení při zpracování a hodnocení klíčového znaleckého posudku. Ten zpracovával znalec, který byl v minulosti ředitelem finančního úřadu (a tedy osobou spolupracující s poškozenou), a v době řízení se navíc ucházel o post ředitele Generálního finančního ředitelství. To soudy nevzaly v úvahu, zejména při hodnocení dvou rozporných znaleckých posudků. Závěry znalce jsou pak podle stěžovatele v rozporu s právem Evropské unie. Výkladem práva, který upřednostnil znalec, by se jakýkoliv mezinárodní obchod stal nevýhodným (až neuskutečnitelným). Podle stěžovatele je namístě takovou otázku řešit předložením předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie.

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení a replika stěžovatelů

15. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnosti k vyjádření ostatním účastníkům řízení.

16. Nejvyšší soud ve vyjádření uvedl, že námitky stěžovatele jsou jen opakováním jeho obhajoby, s níž se soud dostatečně vypořádal v rozhodnutí o dovolání. Totéž platí u námitek stěžovatelky týkajících se hodnocení důkazů. K námitce porušení práva na zákonného soudce Nejvyšší soud uvedl, že nezpochybňuje validitu argumentace stěžovatelky týkající se platných rozvrhů práce vrchního soudu, ale domnívá se, že zásadní je, zda k výměně soudce došlo v rozporu s právem na spravedlivý proces (sc. řádně vedené soudní řízení podle čl. 36 odst. 1 Listiny), tedy „zda v konkrétním případě v odvolacím senátu zasedal soudce, který tam byl účelově dosazen, ačkoli tam neměl co dělat“. To se v dané věci nestalo, neboť soudkyně Hrnčířová byla od 1. 1. 2020 řádnou členkou senátu 3 To. Proto nedošlo k ničemu, co by bylo možno podřadit pod pojem, že ve věci rozhodoval soud, který nebyl náležitě obsazen podle § 265b odst. 1 písm. a) trestního řádu. Danou problematiku je podle Nejvyššího soudu třeba posuzovat též z věcně praktického hlediska, a nikoliv pouze přísně formálního hlediska, jakkoliv je Ústavní soud ve své judikatuře k této otázce citlivý. Cílem stěžovatelů je podle Nejvyššího soudu pouze zvrátit nepříznivý výsledek odvolacího řízení v podstatě za každou cenu.

17. Vrchní soud ve svém vyjádření uvedl, že soudkyně Hrnčířová byla podle rozvrhu práce zařazena od 1. 1. 2020 do senátu 3 To a vykonávala u vrchního soudu stáž s tím, že k němu byla později zařazena nastálo. Napadený postup nelze tedy považovat za porušení práva na zákonného soudce, neboť zákonnými soudci byli všichni 4 soudci senátu 3 To. Tento specializovaný senát byl před rokem 2020 tříčlenný, avšak s ohledem na jeho vytížení bylo rozhodnuto o navýšení počtu jeho členů (soudců). S příchodem nového člena rozhodl předseda senátu Bohuslav Horký, že do rozhodování v konkrétní věci (nebudou-li tomu bránit zákonné překážky) nebude zařazen ten soudce, který je zpravodajem v následující trestní věci, aby se především mohl připravit na jednání. Současně tím byl splněn požadavek faktického zařazení soudkyně Hrnčířové do rozhodovací činnosti senátu. K výměně vyvěšené informace o složení senátu došlo chybou protokolující úřednice a v žádném případě nešlo o záměr manipulovat se složením senátu. K námitkám týkajícím se hodnocení důkazů odkazuje vrchní soud na obsah napadeného rozhodnutí, kde se s nimi vypořádal. K námitce stěžovatele o nemožnosti se vyjádřit u veřejného zasedání vrchní soud uvedl, že toto právo se týká pouze uvedení nových skutečností (a to jen důležitých pro rozhodnutí ve věci), které nemohly být

uplatněny v hlavním líčení. Po udělení slova stěžovateli (a poučení) však bylo zřejmé, že ten žádné relevantní nové skutečnosti neuvádí. Vrchní soud tedy navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnosti odmítl.

18. Městský soud ve svém vyjádření uvedl, že v dané věci byly dodrženy všechny ústavní i zákonné požadavky. Navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnosti zamítl.

19. Nejvyšší státní zastupitelství ve svém vyjádření uvedlo, že s totožnou argumentací se již vypořádal Nejvyšší soud v napadeném rozhodnutí. U námitky porušení práva na zákonného soudce je podle vyjádření třeba zohledňovat dobu, která uběhne od okamžiku napadení konkrétní věci na soud do chvíle, kdy má být rozhodováno. V té může dojít k situaci, která vyžaduje změnu složení senátu. Změny rozvrhu práce, včetně zařazení nových soudců stážistů, jsou obvyklou a přípustnou praxí. Tudíž taková změna nemůže být *a priori* hodnocena jako záměrná, účelová či snad svévolná. Je třeba odmítnout názor, že po složení senátu v den nápadu již do něj nemůže být zasaženo. Podle judikatury Nejvyššího soudu (usnesení sp. zn. 6 Tdo 1588/2016) je klíčové to, zda je rozhodující soud složen v souladu s rozvrhem práce účinným v době rozhodování (resp. provádění procesních úkonů). Uvedený postup není ani v rozporu s § 42 odst. 2 zákona o soudech a soudcích. Pro danou věc je klíčové, že veřejného zasedání se účastnili pouze soudci, jejichž přítomnost předpokládal rozvrh práce. Zohlednit je rovněž vhodné čl. IX rozvrhu práce, podle něhož předseda senátu dbá o rovnoměrné zatížení všech jeho členů. Podstatou totožných námitek se v nedávné době zabýval Ústavní soud nálezem sp. zn. I. ÚS 3693/19 (N 94/100 SbNU 124). V něm dospěl k závěru, že samotné nařízení veřejného zasedání o odvolání (a jeho odročení za účelem předložení věci nadřízenému soudu) nepředstavuje úkon ve smyslu § 42 odst. 2 zákona o soudech a soudcích a následná změna rozhodujícího senátu nepředstavuje porušení práva na zákonného soudce. Porušení práv stěžovatelů nelze pak shledat ani ve způsobu, jakým se s touto námitkou vypořádal Nejvyšší soud. Zbytek stěžovatelčiných námitek je jen pokračující polemikou se způsobem hodnocení důkazů, s níž se soudy dostatečně vypořádaly. Závěry soudů splňují všechny ústavní požadavky.

20. Stejně tak většina námitek stěžovatele je podle Nejvyššího státního zastupitelství pouze opakováním závěrů jeho obhajoby, s níž se soudy dostatečným způsobem vypořádaly. Stěžovatelova obhajoba byla spolehlivě vyvrácena značným množstvím důkazů. Soudy se rovněž dostatečně vypořádaly s námitkami k relevanci a správnosti znaleckého posudku. Podjatost znalce nelze podle vyjádření dovozovat pouze z jeho předchozího působení, případně budoucích profesních aspirací. K námitce odnětí možnosti vyjádření ve veřejném zasedání Nejvyšší státní zastupitelství uvedlo, že stěžovateli byla naopak dána možnost vyjádření nad rámec obvyklého průběhu veřejného zasedání. Závěrečný návrh veřejného zasedání však nelze zaměňovat se závěrečnou řečí v hlavním líčení, jíž stěžovatel plně využil. U odvolacího soudu se však domáhal dalšího obdobného projevu. Po udělení slova se stěžovatel hodlal zjevně vyjadřovat mimo rámec odvolacího řízení, a to opakovaně. Z uvedených důvodů Nejvyšší státní zastupitelství navrhlo, aby Ústavní soud odmítl ústavní stížnost pro zjevnou neopodstatněnost.

21. Vrchní státní zastupitelství na žádost o vyjádření zaslanou mu dne 19. 1. 2021 neodpovědělo.

22. Soudce zpravodaj následně zaslal tato vyjádření stěžovatelům na vědomí a k případné replice.

23. Stěžovatelka svého práva repliky využila a uvedla v ní, že vrchní soud pokračuje v neústavní argumentaci o změně složení senátu. Ve svém vyjádření ani neuvádí datum rozhodnutí předsedy senátu o změně způsobu přidělování věcí. Každopádně je stěžovatelka toho názoru, že takové rozhodnutí se mohlo týkat pouze věcí napadlých po 1. 1. 2020. Nelze přitom upřednostňovat efektivitu fungování soudů před právem na zákonného soudce, které musí být naopak chráněno. Stěžovatelka přitom nemusí prokazovat úmysl soudu připravit ji

o právo na spravedlivý proces. Ke změně složení senátu může podle stěžovatelky dojít jen ve výjimečných a odůvodněných případech (např. nemoc soudce). Zajištění plynulého chodu věcí v senátě není důvodem k výměně soudce. K samotné změně pak došlo i v rozporu s rozvrhem práce. Argumentace nálezem sp. zn. I. ÚS 3693/19 vyznívá pro výklad, který je ve prospěch stěžovatelky. Podle stěžovatelky je podstatná doba, kdy její věc (s celým spisem) došla na odvolací soud. Argumentace vyjádření kladoucích důraz na souladnost složení senátu s aktuálně platným rozvrhem práce je podle stěžovatelky absurdní. Věc totiž může být v takové situaci odkládána do doby „správného“ přeložení určitého soudce na dané místo. Vyjádření Nejvyššího soudu pak obsahuje podle stěžovatelky invektivy vůči ní, resp. jejímu právnímu zástupci. Ústavní soud by měl posoudit ústavní konformitu restriktivního výkladu § 265b odst. 1 písm. a) trestního řádu, rozhodující okamžik pro určení složení senátu a možnosti jeho změny.

24. Stěžovatelka v replice navrhla, aby Ústavní soud jako důkaz opatřil sdělení vrchního soudu o tom, v jaký přesný den předseda senátu Bohuslav Horký učinil rozhodnutí o obecné změně způsobu přidělování věcí a kdy a kým bylo rozhodnuto, že ve stěžovatelčině věci bude rozhodovat nově doplněná soudkyně.

25. Stěžovatel rovněž využil svého práva repliky, v níž uvedl, že vyjádření ostatních účastníků vady procesu nepřípustně bagatelizují. Stěžovatel doplnil k námitce náležitého obsazení senátu vrchního soudu, že ani z napadeného rozhodnutí není patrné, kteří soudci se na rozhodování podíleli. Podle stěžovatele je z vyjádření zřejmé, že vrchní soud byl již předem rozhodnut, přičemž bylo nerozhodné, jaké námitky a argumenty účastníci vznesou ve veřejném zasedání (ze záznamu je patrné, jak v průběhu zasedání jeden soudce říká druhému „já už bych vyhlásil“, z čehož je zřejmé, že znal výsledek před poradou). Stěžovatel trvá na svém názoru, že i v odvolacím řízení má obžalovaný právo se úplně vyjádřit, opomněl-li ustanovený obhájce některé důležité okolnosti uvést. Po skončení nutné obhajoby navíc stěžovatel zjistil, že jemu ustanovená advokátka byla sestrou advokátky ustanovené obžalovanému D., jehož výpověď byla použita jako hlavní důkaz proti stěžovateli. Soud stěžovatele nepoučil, co může uvést, přičemž je stěžovatel toho názoru, že v dané věci (zřejmě z důvodu jeho romského původu) soudy tlačily na rychlý průběh bez možnosti vyjádření stěžovatele. Následně soud zhodnotil něco, co nevyslechl. Pro úplnost stěžovatel dodává, že jeho důkazní návrhy byly odmítnuty rovněž v řízení o povolení obnovy řízení s tím, že je mohl vznést v odvolacím řízení, což ovšem neodpovídá realitě. Dále stěžovatel obsáhle zopakoval hlavní argumenty obsažené v ústavní stížnosti.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

26. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnosti byly podány včas oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejich projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatelé vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnosti jsou přípustné (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

27. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou

v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady).

28. Ústavní soud ve své judikatuře formuloval požadavek tzv. minimalizace zásahů do činnosti jiných orgánů veřejné moci, a to včetně obecných soudů. Konkrétně to (již z povahy věci samé) znamená, že je třeba nejdříve postupně vypořádat námitky nerespektování ústavních kautel 1. kompetenčních, 2. organizačních a 3. procesních (viz k tomu obdobně předepsaný postup při přezkumu ústavnosti právních předpisů podle § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu) a až poté je možné vypořádat případné porušení hmotněprávních předpisů ústavního pořádku.

29. V posuzované věci to znamená, že nejdříve je třeba vypořádat námitky porušení základního práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny, které představuje jednu ze základních záruk ústavně konformního výkonu soudní moci. Shledal-li by totiž Ústavní soud, že postupem obecných soudů došlo k porušení tohoto práva, nezabýval by se již v souladu s výše uvedenou zásadou minimalizace zásahů do nezávislého soudního rozhodování důvodností dalších námitek, neboť to by bylo možné jen za předpokladu, že ve věci rozhodoval k tomu podle zákona určený orgán soudní moci, nehledě na to, že v takové procesní situaci by např. obsahové hodnocení ústavní konformity představovalo předčasný, a tím i neústavní zásah do nezávislosti rozhodování obecných soudů. Jinak řečeno, je třeba nejdříve zajistit, aby předmětnou věc či spor rozhodl k tomu určený soud v určeném složení a určeným postupem, aniž by mohl Ústavní soud meritorní řešení věci v jeho budoucím rozhodnutí předjímat.

V. a) Obecná východiska

30. Právo na zákonného soudce zakotvuje na ústavní úrovni čl. 38 odst. 1 Listiny, který stanovuje: „Nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Příslušnost soudu i soudce stanoví zákon.“ Význam tohoto ustanovení zdůraznil Ústavní soud v nálezu ze dne 6. 2. 2018 sp. zn. III. ÚS 1920/17 (N 20/88 SbNU 279), ve kterém dospěl k závěru, že rozhodoval-li v trestní věci nezákonný soudce, nebylo stěžovateli zaručeno jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 38 odst. 1 Listiny, a to i když to nebylo ve stížnosti podle § 147 odst. 1 trestního řádu namítnuto. Obdobně význam klíčových ústavních kautel trestního řízení zdůraznil Ústavní soud v nálezu ze dne 8. 4. 2018 sp. zn. IV. ÚS 3418/18 (N 75/105 SbNU 279) v souvislosti s výkladem pojmu subsidiarity ústavní stížnosti.

31. Již od počátku své rozhodovací činnosti klade Ústavní soud na dodržení uvedeného ústavního imperativu značný důraz [viz zejména nálezy ze dne 7. 7. 1994 sp. zn. I. ÚS 2/93 (N 37/1 SbNU 267) nebo ze dne 22. 2. 1996 sp. zn. III. ÚS 232/95 (N 15/5 SbNU 101); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz] a označuje jej za podstatný prvek dotváření soudcovské nezávislosti na straně jedné a pro účastníky řízení cennou záruku vyloučení libovůle při výběru soudců na straně druhé. I ve všech následných rozhodnutích přistoupil Ústavní soud k širšímu výkladu daného práva [srov. např. nález ze dne 17. 12. 1998 sp. zn. III. ÚS 200/98 (N 155/12 SbNU 423)]. *Ad hoc* rozdělování (a tedy i přerozdělování) soudních věcí je nutné systémově vyloučit [viz nález ze dne 22. 2. 1996 sp. zn. III. ÚS 232/95 (N 15/5 SbNU 101)]. Pochybením tak není jen až prokazatelně nekalý výběr rozhodujícího soudce, ale již samotná aplikace pravidel, která takový výběr nevylučují. Z pohledu trestního práva není zákaz uvedený v čl. 38 odst. 1 Listiny ve vztahu k chráněnému objektu (poskytnutí soudní ochrany nezávislým a nestranným soudem) deliktem pouze poruchovým, nýbrž rovněž ohrožovacím (obdobně bod 38 nálezu sp. zn. I. ÚS 2769/15).

32. I přes tuto jeho povahu a relativně striktní znění daného ustanovení nejde podle judikatury Ústavního soudu o právo absolutní (neomezitelné). Do střetu s jeho dodržením se může dostat například požadavek na nestranného soudce (čl. 36 odst. 1 Listiny) nebo

požadavek průběhu řízení bez zbytečných průtahů (čl. 38 odst. 2 Listiny). To v určitých situacích umožňuje odnětí věci zákonnému soudci a jeho nahrazení soudcem jiným [k takové možnosti v trestním řízení srov. např. nález ze dne 5. 2. 2019 sp. zn. IV. ÚS 4091/18 (N 22/92 SbNU 218)]. Pro uplatnění výjimky ze striktního dodržení práva na zákonného soudce však musí existovat odůvodněný, přezkoumatelný a z hlediska Ústavou chráněných hodnot relevantní důvod, který navíc musí obstát v tzv. testu proporcionality [viz např. nález ze dne 13. 8. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 3/02 (N 105/27 SbNU 177; 405/2002 Sb.)] a respektovat rovněž zákonné požadavky na rozvrh práce, ze kterých je pro nynější případ třeba poukázat na § 42 odst. 2 zákona o soudech a soudcích, podle kterého rozvrhem práce pro příští kalendářní rok nebo změnou rozvrhu práce nesmí být dotčeno rozdělení věcí, a je-li to možné, ani zařazení soudců a přísedících do jednotlivých soudních oddělení, provedené před jejich účinností, s výjimkou případu, kdy nebyl ve věci učiněn žádný úkon nebo došlo-li ke zřízení nového soudního oddělení nebo jeho zrušení.

33. Vzhledem k okolnostem posuzované věci, obsahu napadených rozhodnutí a vyjádřením účastníků nynějšího řízení Ústavní soud k výše uvedenému teleologickému výkladu čl. 38 odst. 1 Listiny dodává, že pojem „zákonného soudce“ je třeba vykládat v kontextu uvedeného ustanovení a v něm použitých pojmů „soudu“ a „soudce“ jako na sobě vzájemně závislých. Vždy tak půjde o konkrétní osoby povolané (a předem určené) k výkonu soudní moci v takovém soudním orgánu, který je podle zákona příslušný o věci rozhodnout. Konečně i § 120 odst. 1 písm. a) trestního řádu na prvém místě u rozsudku vyžaduje nejen uvedení označení „soudu“, ale i jmen a příjmení soudců, kteří se na rozhodnutí zúčastnili (viz k tomu námitku stěžovatele sub 25 a 47).

34. Shora uvedené znamená, že podle čl. 38 odst. 1 Listiny není „zákonným soudcem“ každý orgán zmocněný zákonem k výkonu soudní moci, aniž by to nebylo současně vztáhnuto na konkrétní osoby, které jsou podle zákona povolány v něm tuto moc vykonávat. Bude-li proto o věci rozhodnuto pod stejnou „hlavičkou“ orgánu soudní moci, avšak s jinými soudci či soudcem, vyměněnými bez zákonného a legitimního důvodu (viz výše, a dále sub 47), či dokonce bez sdělení změny ve složení takového orgánu, bude to v rozporu s čl. 38 odst. 1 Listiny. Proti názoru, že všichni soudci zařazení např. do určitého senátu jsou zákonnými soudci v dané věci, a lze je tedy „k zajištění jeho chodu“ volně zaměňovat bez překročení mezí čl. 38 odst. 1 Listiny, se Ústavní soud vymezil již ve své dřívější judikatuře (viz uvedený nález sp. zn. I. ÚS 2769/15). Naopak změny formálních náležitostí řízení a rozhodování (např. změny spisových značek, označení senátů, převedení věci pod jiné soudní oddělení apod.) nebudou porušením čl. 38 odst. 1 Listiny, nedojde-li zároveň k nepřípustné výměně ve věci rozhodujících soudců.

35. Proto k výkladu pojmu „zákonný“ (soudce) podle čl. 38 odst. 1 Listiny nelze přistupovat ryze formálně a jeho naplnění odvozovat od pouhé skutečnosti, že soudce byl k věci (nově) přidělen (určen) na základě předem stanovených, veřejně dostupných a transparentních pravidel. Jak již bylo výše uvedeno, musí tato pravidla splňovat i jisté kvalitativní požadavky, jež jsou garancí proti jejich účelovému zneužití k nelegitimnímu cíli, kterým je především *ad hoc* výběr soudců, ať již z jakýchkoliv důvodů. Uvedeného práva se tedy lze dovolávat nad rámec znění zákona či rozvrhu práce. Uvedená pravidla, od zákonné úrovně až po vydaný rozvrh práce, tak nemohou umožňovat ústavně nesouladnou diskreci (např. předsedy soudu nebo předsedy senátu) ohledně výběru rozhodujících soudců, a to ani v situacích, kdy je změna soudce nezbytná (např. z důvodu ukončení funkce člena senátu). Taková úprava totiž zvyšuje riziko zneužití postavení personálně rozhodující osoby, jakkoliv může třeba možnosti jeho libovůle významně omezovat (viz nález sp. zn. I. ÚS 2769/15). I možnost neomezeně a nekontrolovaně vybrat tři rozhodující soudce ze čtyř možností je stále libovůlí, jakkoliv matematicky ne příliš významnou. Jak však ukazuje přinejmenším četnost odlišných stanovisek soudců Ústavního soudu a občasné případy tzv. justičního ping-pongu

[viz např. nálezy ze dne 5. 2. 2019 sp. zn. IV. ÚS 4091/18 (N 22/92 SbNU 218) nebo ze dne 27. 7. 2021 sp. zn. Pl. ÚS 110/20 (N 132/107 SbNU 77), jimiž oběma bylo řešeno (ne)dodržení práva na zákonného soudce vrchním soudem], nelze u výsledku řízení podceňovat vliv osobnosti byť i jediného konkrétního soudce, zvláště v takových otázkách, jakými jsou např. hodnocení věrohodnosti svědeckých výpovědí nebo výklad právních předpisů či dokonce soudcovské dotváření práva.

36. To vše platí tím spíše v trestním řízení, v němž dochází k významným zásahům do základních práv a svobod dotčených osob. Za zvláště rizikový pak považuje Ústavní soud uvedený systém ve vztahu k soudcům-stážistům, kteří jsou k soudu (zpravidla vyššího stupně) přiřazeni na dobu určitou, s možností následného stálého přeložení v případě „osvědčení se". Takový systém, posílený neomezenou možností přeřazování soudců při rozhodování v senátu, je podle Ústavního soudu problematický. Ústavní soud tak považuje za nutné, aby i pro soudce-stážisty platila předem daná a diskreci soudních funkcionářů vylučující pravidla přidělování konkrétních věcí.

37. Konečně, je třeba věnovat pozornost i výkladu pojmu „odňat" v čl. 38 odst. 1 Listiny. Zatímco aplikaci daného článku na proces prvotního přidělování věcí je třeba dovodit systematickým a teleologickým výkladem daného ustanovení, zapovězení odnětí věci soudci, jemuž již byla věc přidělena, lze dovodit z prostého jazykového výkladu ústavního textu, nehledě na již uvedený požadavek § 42 odst. 2 zákona o soudech a soudcích. Jak vyplývá z výše uvedeného, není ani v takové situaci možné nahlížet na právo na zákonného soudce jako na právo absolutní, neboť projednání a rozhodnutí věci přiděleným soudcem může bránit celá řada důvodů, ať už objektivních (např. úmrtí, zánik funkce, dlouhodobá pracovní neschopnost), nebo subjektivních (např. vztah k účastníkům řízení). V takových situacích musí zákaz odnětí věci zákonnému soudci ustoupit jiným principům řádného výkonu soudnictví. Jde však o výjimečný postup, k němuž lze přikročit pouze z omezených a ústavně legitimních důvodů. Skutečnost, že zákon (nebo dokonce pouze rozvrh práce) možnost odnětí v obecné rovině umožňuje, nezbavuje soudy daná ustanovení (zejména § 42 odst. 2 zákona o soudech a soudcích) vykládat a aplikovat restriktivně a ústavně konformně (viz nález sp. zn. I. ÚS 2769/15), a zněním zákona tak nezaštiťovat výměny rozhodujících soudců s nedostatečným odůvodněním, neboť v takovém případě vzniká nebezpečí podezření z tzv. objektivní podjatosti. Konečně je podle Ústavního soudu vhodné, aby účastníci řízení byli vždy o změně rozhodujícího soudce výslovně informováni, alespoň například při veřejném zasedání, a měli tak možnost se k ní vyjádřit (viz např. usnesení ze dne 19. 9. 2017 sp. zn. II. ÚS 1261/17).

38. Ústavní soud tak považuje právo na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny na základě toho, co bylo právě obecně uvedeno, za autonomní a historicky ustálený ústavní pojem. Jeho obsah proto není vymezen pouze platnými zákony (navzdory pojmu „zákonný soudce", který je však spjat s požadavky na formu a obsah zákona a jeho přijetí orgánem moci zákonodárné) a rozvrhy práce, nýbrž naopak, zákony upravující organizaci a výkon soudní moci musí být vykládány a aplikovány v souladu s jeho požadavky. Protože jde nejen o jednu ze základních záruk ústavně konformního výkonu soudní moci, nýbrž i její předpoklad, nemůže se Ústavní soud, shledá-li, že došlo k jeho porušení, zabývat v souladu se zásadou minimalizace zásahů do nezávislého soudního rozhodování důvodností dalších námitek proti zásahu orgánu veřejné moci do základních práv a svobod, neboť by to představovalo předčasný, a tím i neústavní zásah do nezávislosti rozhodování obecných soudů.

39. Ustanovení čl. 38 odst. 1 Listiny, které zakotvuje požadavky na vymezení příslušnosti orgánu soudní moci, je třeba vykládat tak, že současně vymezuje požadavky na osoby, které budou nezávisle a nestranně soudní moc v konkrétní věci vykonávat a které se tak budou také jevit. Pravidla pro jejich určení musí splňovat i kvalitativní požadavky vylučující jejich účelové zneužití k nelegitimnímu cíli, kterým je především *ad hoc* výběr

soudců, ať již z jakýchkoliv důvodů. Odnětí již přidělené věci musí být podle Ústavního soudu vždy až poslední z možností a musí se tak stát na základě předem daných, známých a transparentních pravidel vylučujících libovůli; takovým důvodem nemůže být pouze potřeba zajištění „plynulého chodu“ orgánu soudní moci, popř. běžné nerovnoměrné zatížení jednotlivých soudců v již přidělených věcech, a to tím spíše, předvídá-li rozvrh práce příslušného soudu jiné řešení.

V. b) Aplikace obecných principů na projednávanou věc

40. Ústavní soud podle výše uvedených hledisek posoudil napadená rozhodnutí Nejvyššího soudu a vrchního soudu a dospěl k závěru, že jimi došlo k porušení ústavního práva stěžovatelů na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. Ačkoliv v tomto směru vznesla relevantní argumenty pouze stěžovatelka, vztahují se závěry Ústavního soudu i na stěžovatele. Stejně tak rovněž prospívají ve smyslu § 150 odst. 2, § 261 a § 265k odst. 2 trestního řádu ostatním obviněným, o jejichž stížnostech, odvoláních a dovoláních rozhodovaly vrchní soud a Nejvyšší soud napadenými rozhodnutími (srov. např. nález ze dne 21. 3. 2017 sp. zn. III. ÚS 3816/16 (N 49/84 SbNU 579), přičemž je třeba pro úplnost uvést, že stejné námitky uplatnili ve svém dovolání spoluobvinění J. P. (viz na s. 9 napadeného usnesení Nejvyššího soudu) a D. D. (s. 10 tamtéž).

41. V první řadě musí Ústavní soud konstatovat, že daný případ není právně identický s případem, o němž rozhodl zamítavým nálezem ze dne 12. 5. 2020 sp. zn. I. ÚS 3693/19. V právě uvedené věci došlo k personální výměně mezi jednotlivými senáty, o čemž byli účastníci řízení (prostřednictvím rozvrhu práce) předem informováni. Ve věci stěžovatelů však došlo k rozšíření senátu o nového člena (stážistu), který pak byl na základě neformálního rozhodnutí předsedy senátu určen jako nově rozhodující soudce za jiného (stávajícího) člena senátu. Své rozhodnutí předseda senátu opřel o část rozvrhu práce uvádějící, že „předseda senátu dbá při rozdělování spisů v senátu o rovnoměrné zatížení všech jeho členů“. Podle Ústavního soudu jde tedy z hlediska dodržení práva na zákonného soudce o kvalitativně odlišnou situaci, pročež na ni nelze závazně aplikovat závěry uvedeného nálezu.

42. Jak je patrné z napadených rozhodnutí, jakož i z vyjádření účastníků řízení, došlo k předmětné výměně rozhodujících soudců z důvodu „plynulého chodu věcí v senátě“. Takový důvod však podle Ústavního soudu neobstojí a bylo již i vzhledem k době nástupu soudkyně-stážistky dnem 1. 1. 2020 zbytečné vypořádávat návrh stěžovatelky na zjištění okamžiku, ve kterém k určení složení došlo vzhledem k tomu, co bylo k významu složení senátu v době podání návrhu a provádění možných změn podle zákona a rozvrhu práce uvedeno. Běžné organizační obtíže spojené s nerovnoměrným zatížením jednotlivých soudců nemohou být důvodem k překročení mezí daných čl. 38 odst. 1 Listiny [srov. např. nález ze dne 1. 11. 2012 sp. zn. IV. ÚS 2053/12 (N 183/67 SbNU 219)]. Podobný postup by mohl obstát toliko ve výjimečné situaci, byl-li by např. konkrétní senát natolik zatížen nečekaným nápadem věcí, že by nebylo možné očekávat jejich rozhodnutí v přiměřené době (čl. 38 odst. 2 Listiny). Taková situace však podle zjištěných skutečností nenastala. Vrchní soud sice ve svém vyjádření uvedl, že k rozšíření senátu 3 To došlo z důvodu jeho „vytížení“, to však stěží odpovídá popsané extrémní situaci. Navíc není ze zjištěných skutečností zřejmé, z jakého důvodu nebylo možné řešit toto vytížení jinak, např. ustoupením od ústavně nechráněného principu specializace soudců nebo snížením „nápadu“ nově došlých věcí přetíženým soudcům. Zvolený postup v posuzované věci by tedy neobstál ani z hlediska principu proporcionality. Odnětí již přidělené věci musí být podle Ústavního soudu vždy až poslední z možností a musí se odehrát na základě předem daných a transparentních pravidel vylučujících libovůli. Ačkoliv ani takový postup není (např. za zvláštních okolností personálně malých soudů či specializovaných soudců) způsobilý úplně zabránit manipulacím

s přidělováním a přerozdělováním věcí, považuje jej Ústavní soud za nutné minimum, navíc při hodnocení v podmínkách konkrétního (tedy nikoli „malého“) soudu.

43. Podle vyjádření k ústavní stížnosti považoval vrchní soud za zákonné soudce všechny čtyři členy senátu 3 To, což je výklad čl. 38 odst. 1 Listiny odporující výše uvedené judikatuře Ústavního soudu. Bez ohledu na možnost aprobování takového náhledu při prvotním přidělení věci je nutné jej striktně odmítnout při výměně rozhodujících soudců. Za zákonné soudce lze tak považovat pouze ty konkrétní osoby, kterým byla věc prvotně přidělena. Jakákoliv změna v jejich složení musí být legitimně odůvodněna a provedena podle výše popsaných pravidel. Ani jeden z těchto předpokladů nebyl v dané věci splněn, neboť k výměně soudců došlo na základě neurčitého oprávnění předsedy senátu měnit rozhodující soudce (v již přidělených věcech). Nadto lze legitimně zpochybňovat, že výše uvedené oprávnění předsedy senátu v rozvrhu práce, hovořící o „rozdělování spisů“, lze vztáhnout na „přerozdělení“ spisů, tedy výměnu soudců, kterým věc původně „napadla“. Důvodem pro výměnu soudců pak měl být „plynulý chod senátu“ (spočívající zřejmě v rovnoměrnějším vytížení jednotlivých členů), což však podle Ústavního soudu není legitimní (ústavně aprobovaný) důvod pro výměnu soudců u již přidělených věcí, nehledě na pravidla pro složení senátu 3 To, která vyplývala pro takový případ ze znění rozvrhu práce vrchního soudu na rok 2019, ať již od 1. 5. 2019, popř. od 1. 12. 2019 s tím, že v případě „nemoci nebo jiné překážky v práci“ zastupují soudci v pořadí ze senátu č. 4 a následně č. 8 (viz bod VII v uvedených zněních rozvrhu práce).

V. c) Ostatní námitky a závěr

44. Vzhledem k tomu, že Ústavní soud shledal důvodnou stěžovatelčinu námitku porušení práva na zákonného soudce, nemohl se již, omezen principem minimalizace zásahů do nezávislého soudního rozhodování, zabývat důvodností dalších námitek stěžovatelů. Veškeré uplatněné námitky budou předmětem znovuotevřeného odvolacího řízení při zachování ústavních kautel práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. Tato skutečnost má pak procesní následky v možnosti přezkumu napadeného rozhodnutí městského soudu Ústavním soudem, které zůstává v této procesní situaci nálezem nedotčeno (viz k tomu shora sub 29).

45. Protože napadenými rozhodnutími Nejvyššího soudu a vrchního soudu došlo k porušení ústavního práva stěžovatelů podle čl. 38 odst. 1 Listiny, Ústavnímu soudu nezbylo než vyhovět ústavním stížnostem podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušit napadená rozhodnutí, avšak pouze z důvodu porušení ústavně zaručeného práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny s tím, že pro posouzení zbývajících námitek obou stěžovatelů není v nynějším řízení před Ústavní soudem prostor (viz k tomu blíže sub 28 a 29), neboť do takto otevíraného odvolacího řízení není Ústavní soud oprávněn zasahovat, natož jeho výsledky předjímat.

46. Ze stejného důvodu proto v části směřující proti rozhodnutí městského soudu ústavní stížnosti spojené ke společnému řízení se odmítají pro nepřípustnost podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, neboť by došlo k zásahu do nezávislého rozhodování vrchního soudu (popř. i Nejvyššího soudu), který se tímto rozhodnutím bude muset znovu zabývat.

47. To platí i pro kritickou připomínku stěžovatele (viz sub 24), že soudy „skrývají“ údaj o tom, kteří soudci se na senátním rozhodování podíleli. Ústavní soud poznamenává, že i to by bylo naplněním ústavního požadavku veřejnosti, a nepřímo zárukou kontroly naplnění práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny, jak to nakonec konkretizuje § 120 odst. 1 písm. a) trestního řádu. Toto ustanovení se vztahuje (pochopitelně) jen na rozsudek, kterým soud rozhoduje o vině a trestu, což je podle čl. 90 Ústavy základem trestněprávní soudní pravomoci. Formou usnesení podle § 134 odst. 1 písm. a) trestního řádu však

rozhodují nejen soudy, nýbrž všechny orgány činné v trestním řízení. Ústavní konformita tohoto ustanovení (popř. § 138 trestního řádu) přitom nebyla předmětem řízení v nynější věci, nehledě na to, že právě způsob informování stěžovatelky o tom, kdo bude v její věci (a ve věci ostatních spoluobviněných) rozhodovat, názorně dokládá, že v posuzované věci o žádné „skrývání“ nešlo.

48. Vzhledem k důvodům vyhovění ústavním stížnostem a obecné platnosti zásady *beneficii cohaesionis* i pro rozhodování Ústavního soudu zrušil Ústavní soud napadená rozhodnutí ve vztahu ke všem obviněným, tedy i spoluobviněným J. P. a D. D., t. č. obou ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Plzeň. Úkolem vrchního soudu bude nyní projednat podaná odvolání v původním složení senátu, nebudou-li tomu bránit jiné (zejména objektivní) důvody aprobované ústavním pořádkem.

Č. 154
Soudní prodej zástavy – výpočet nákladů řízení
(sp. zn. I. ÚS 3403/20 ze dne 31. srpna 2021)

V případě soudního prodeje zástavy je předmětem řízení nárok na realizaci zástavního práva. Účelem je získání exekučního titulu, nikoliv přiznání konkrétní peněžité částky. Z toho důvodu je při výpočtu nákladů nutno chápat předmět řízení jako penězi neocenitelný.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a soudců Jaromíra Jirsy a Vladimíra Sládečka ve věci ústavní stížnosti společnosti HL Investment Solutions, s. r. o., Na příkopě 988/31, Staré Město, Praha 1, zastoupené JUDr. Davidem Termerem, Ph.D., advokátem, sídlem Opatovická 24, Praha 1, proti výroku II usnesení Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 20. 1. 2020 č. j. 4 C 66/2019-217 ve znění opravného usnesení ze dne 15. 4. 2020 č. j. 4 C 66/2019-235 a výroku II usnesení Městského soudu v Praze ze dne 1. 9. 2020 č. j. 30 Co 214, 213/2020-254 takto:

I. Výrokem II usnesení Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 20. 1. 2020 č. j. 4 C 66/2019-217 ve znění opravného usnesení ze dne 15. 4. 2020 č. j. 4 C 66/2019-235 a výrokem II usnesení Městského soudu v Praze ze dne 1. 9. 2020 č. j. 30 Co 214, 213/2020-254 bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto v dotčených částech výroku ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavnímu soudu byl dne 7. 12. 2020 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů, a to z důvodu zásahu do práv garantovaných jí čl. 11 a 36 Listiny základních práv a svobod.

2. Předtím, než se začal Ústavní soud věcí zabývat, přezkoumal podání po stránce formální a konstatoval, že podaná ústavní stížnost obsahuje všechny formální náležitosti, jak je stanoví zákon o Ústavním soudu.

II.

3. Stěžovatelka se v řízení před obecnými soudy domáhala nařízení soudního prodeje zástavy k uspokojení své pohledávky ve výši 18 642 823, 56 Kč, vedené za zástavní dlužnicí (žalovanou společností ANTEL 1993, s. r. o.), a to prodejem zastavených nemovitostí. Návrh stěžovatelky byl usnesením Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 20. 1. 2020 č. j. 4 C 66/2019-217 ve znění opravného usnesení ze dne 15. 4. 2020 č. j. 4 C 66/2019-235 zamítnut

(výrok I). Výrokem II citovaného usnesení bylo o nákladech řízení rozhodnuto tak, že stěžovatelka (žalobkyně) je povinna uhradit žalované zástavní dlužnici (vedlejší účastnici) náklady řízení ve výši 156 240 Kč.

4. K odvolání stěžovatelky bylo usnesením Městského soudu v Praze ze dne 1. 9. 2020 č. j. 30 Co 214, 213/2020-254 rozhodnuto tak, že se výrok I usnesení nalézacího soudu mění jen tak, že se nařizuje soudní prodej zástavy k uspokojení pohledávky zástavní věřitelky ve výši 2 292 736,88 Kč, a to prodejem zastavených nemovitostí. Výrokem II bylo rozhodnuto o nákladech řízení před soudy obou stupňů tak, že stěžovatelka je povinna uhradit žalované náklady ve výši 255 800 Kč.

5. Stěžovatelka je toho názoru, že výroky obecných soudů, jimiž bylo rozhodnuto o nákladech řízení, došlo k zásahu do jejích základních práv a svobod. Obecné soudy dle jejího mínění pochybily, když při stanovení tarifní hodnoty vycházely z ustanovení § 8 odst. 1 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), a nikoliv z tarifní hodnoty 50 000 Kč podle § 9 odst. 4 písm. b) advokátního tarifu. V souvislosti s uvedeným odkázala stěžovatelka na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1348/2005, podle něhož zřízením zástavního práva k zajištění pohledávky se nezvyšuje majetek zástavního věřitele.

6. Stěžovatelka je toho názoru, že výše nákladů řízení není v souladu se smyslem a účelem institutu náhrad nákladů řízení, kterým je náhrada účelně vynaložených nákladů, které vznikly úspěšné straně v souvislosti s řízením tak, aby nenesla ekonomické následky sporu. V projednávané věci byla určená náhrada nákladů řízení nepřiměřená, a to s ohledem na zvláštní povahu řízení a nařízení soudního prodeje zástavy, jehož účelem je, aby si věřitel pouze opatřil vykonatelný titul pro uspokojení ze zajišťovacího práva. Stěžovatelka v souvislosti s uvedeným odkázala na judikaturu Nejvyššího soudu a Ústavního soudu, podle níž je tento zvláštní typ řízení zákonem koncipován tak, aby věřitel rychle a efektivně dosáhl vykonávacího titulu, a proto jsou omezeny i námitky dlužníka, které může před soudem vznést, a dokazování nutné k nařízení soudního prodeje zástavy je omezeno na minimum. Tento typ řízení, který je značně formalisticky zjednodušený, fakticky není pro poskytovatele právních služeb stejně náročný a obtížný jako v řízeních, ve kterých se při provádění dokazování neupozadí princip materiální pravdy.

7. Přiznaná náhrada nákladů řízení je v rozporu s obecným principem proporcionality a v hrubém nepoměru k povaze a předmětu řízení. Ve svém důsledku tak nepřiměřeně sankcionuje neúspěšnou stranu, což je v rozporu s účelem civilního řízení. Stěžovatelka byla se svým žalobním návrhem úspěšná, neboť soudní prodej zastavěné nemovitosti odvolacím soudem nařízen byl. I když výše pohledávky, pro kterou se nařizuje soudní prodej zástavy, byla odvolacím soudem snížena, nezakládá taková skutečnost neúspěšnost stěžovatelky. Předmět řízení je v obdobných případech penězi neocenitelný, neboť je jím právo zástavního věřitele domáhat se uspokojení ze zástavy.

III.

8. Obvodní soud pro Prahu 7, stejně jako Městský soud v Praze, ve svém vyjádření odkázal na odůvodnění ústavní stížností napadeného usnesení.

9. Z vyjádření vedlejší účastnice vyplývá, že není přesvědčena o tom, že by v projednávané věci došlo k zásahu do základních práv a svobod stěžovatelky. Stran nepřiměřenosti přiznaných nákladů řízení poukázala vedlejší účastnice na skutečnost, že se stěžovatelka svým návrhem pokoušela zajistit si možnost domoci se prodeje zástavy, která spolu s příslušenstvím a smluvní pokutou převyšuje částku 20 mil. Kč. To vše za situace, kdy reálně byla stěžovatelka schopna doložit vznik pohledávky fakticky jen ve výši 1/10 uvedené hodnoty. Vedlejší účastnice souhlasila s tím, že se v případě nařízení soudního prodeje zástavy jedná toliko o jednu fázi realizace zástavního práva, ovšem nejedná se o fázi

bezúčelovou či zbytečnou. Obě fáze mají své opodstatnění a je možné v nich uplatňovat vždy jen určitý okruh argumentů. Proto nárok na náhradu nákladů právního zastoupení musí odpovídat složitosti tohoto řízení.

10. Stěžovatelka využila svého práva repliky, přičemž ve své podstatě zopakovala a blíže rozvedla svoji argumentaci obsaženou v ústavní stížnosti.

IV.

11. Ústavní stížnost je důvodná.

12. Obecně lze konstatovat, že rozhodování o nákladech soudního řízení je integrální součástí soudního řízení jako celku a může být způsobilé zasáhnout do základního práva účastníků podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod; to dovodil Evropský soud pro lidská práva v rozhodnutí ze dne 6. 2. 2004 ve věci *Beer proti Rakousku*, respektive v rozhodnutí ze dne 7. 10. 2004 ve věci *Baumann proti Rakousku* (č. 30428/96, resp. č. 76809/01 in http://hudoc.echr.coe.int/). Při rozhodování o náhradě nákladů řízení je proto třeba přihlížet ke všem okolnostem, které mohou mít vliv na stanovení povinnosti k jejich náhradě. Úkolem obecného soudu proto není pouze mechanicky rozhodnout o náhradě nákladů řízení podle výsledku sporu, nýbrž zvážit, zda neexistují další rozhodující okolnosti mající podstatný vliv na přiznání či nepřiznání náhrady účelně vynaložených nákladů.

13. Podle náhledu Ústavního soudu je v projednávané věci podstatnou otázka, co je předmětem řízení v případech, kdy dochází k nařízení soudního prodeje zástavy. Jinými slovy řečeno, je třeba stanovit, zda je předmět tohoto řízení považován pro účely výpočtu nákladů řízení za penězi ocenitelný či neocenitelný. V souvislosti s uvedeným je nutno konstatovat, že tímto se Ústavní soud v minulosti již zabýval, jak na to poukázal i stěžovatel, ve svém nálezu sp. zn. II. ÚS 557/04 (N 68/36 SbNU 725) a dospěl k závěru, že účelem řízení bylo, „aby zástavní věřitel získal exekuční titul pro realizaci zástavního práva“, resp. že jeho předmětem je „nárok realizovat zástavní právo“; přitom výslovně odmítl, že by tímto předmětem bylo přiznání peněžité částky. Ústavní soud v uvedeném nálezu rovněž konstatoval, že předmět řízení je nutno v takovém případě ve smyslu zákona o soudních poplatcích chápat jako „penězi neocenitelný“. Předmětem řízení byl nárok realizovat zástavní právo. Není v pravomoci obecného soudu, aby v takovém řízení *de facto* dovozoval, v jaké konkrétní výši je zástavní věřitel oprávněn domoci se svého práva vůči zástavci. Závěry Ústavního soudu obsažené ve výše citovaném nálezu, na něž se tímto pro stručnost odkazuje, lze tak vztáhnout i na nyní posuzovanou věc. Navíc, k obdobným závěrům dospěl Ústavní soud i ve věcech evidovaných pod sp. zn. III. ÚS 584/07 (N 53/52 SbNU 531) a sp. zn. I. ÚS 1301/10 (N 52/69 SbNU 67), přičemž první senát Ústavního soudu nenachází důvod se od předchozích rozhodnutí Ústavního soudu odchýlit.

14. Vedlejší účastnice v projednávané věci akcentuje tu skutečnost, že se stěžovatelka domáhala realizace větší části zástavy, než jaká odpovídala splatné pohledávce. Nicméně tato skutečnost nic nemění na povaze řízení, v němž je rozhodováno o soudním prodeji zástavy. Ve srovnání s řízením, v němž by bylo žalováno na plnění, se nepochybně jedná o řízení jednodušší, což vyplývá ze samotné podstaty zajištění.

15. Vzhledem k tomu, že obecné soudy v napadených rozhodnutích postupovaly tak, jako by se jednalo o prostou žalobu na peněžité plnění, došlo ze shora uvedených důvodů – co do výroku o nákladech řízení – k porušení základního práva stěžovatelky na spravedlivý proces, zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

16. Proto bylo ústavní stížnosti podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, zcela vyhověno a výrok II usnesení Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 20. 1. 2020 č. j. 4 C 66/2019-217 ve znění opravného usnesení ze dne 15. 4. 2020 č. j. 4 C

66/2019-235 a výrok II usnesení Městského soudu v Praze ze dne 1. 9. 2020 č. j. 30 Co 214, 213/2020-254 byly zrušeny.

Č. 155
Náhrada škody způsobené státem v souvislosti s nezákonně vedeným přestupkovým řízením
(sp. zn. III. ÚS 917/21 ze dne 31. srpna 2021)

Pokud obecný soud přehlíží skutečnosti nasvědčující splnění podmínek odpovědnosti státu za škodu v materiálním slova smyslu a současně interpretuje zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), způsobem, jenž přiznání náhrady škody fakticky vylučuje, poruší právo účastníka řízení zakotvené v čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka o ústavní stížnosti stěžovatele M. M., zastoupeného Mgr. Jaroslavem Homolkou, advokátem, se sídlem Palackého 5001/1, Jihlava, proti rozsudku Okresního soudu v Jihlavě ze dne 4. 11. 2019 č. j. 11 C 175/2019-86 a rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 9. 2. 2021 č. j. 17 Co 26/2020-108, za účasti Okresního soudu v Jihlavě a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva vnitra, sídlem Nad Štolou 936/3, Praha 7 – Holešovice, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 9. 2. 2021 č. j. 17 Co 26/2020-108 a rozsudkem Okresního soudu v Jihlavě ze dne 4. 11. 2019 č. j. 11 C 175/2019-86 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na náhradu škody způsobené při výkonu veřejné moci zaručené v čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena jeho ústavně zaručená práva zakotvená v Listině základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Jak vyplývá z ústavní stížnosti a přiložených dokumentů, stěžovatel byl příkazem Magistrátu města Jihlavy (dále též jen „magistrát“) č. j. MMJ/SPO/4056/2018 ze dne 10. 1. 2018 uznán vinným ze spáchání přestupku proti občanskému soužití podle § 7 odst. 1 písm. c) bodu 4 zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, kterého se měl dopustit tím, že dne

30. 8. 2017 okolo 9:00 hod. na nádvoří Základní umělecké školy X měl obtěžovat pana F. R. (dále jen „poškozený“), během čehož ho měl otevřenou dlaní uhodit do tváře a plivnout na něj, tedy úmyslně narušit občanské soužití tím, že se měl vůči jinému dopustit hrubého jednání. Magistrát vycházel ze spisového materiálu Policie České republiky, Krajského ředitelství Kraje Vysočina, Obvodního oddělení Jihlava (dále jen „policejní orgán“). Proti uvedenému příkazu podal stěžovatel odpor a vykázal zastoupení advokátem.

3. Následným rozhodnutím magistrátu ze dne 18. 4. 2018 č. j. MMJ/SPO/48524/2018 byl stěžovatel opět uznán vinným ze spáchání přestupku, přičemž magistrát vycházel z úředních záznamů, úředních záznamů o podání vysvětlení, kamerových záznamů a jejich vyhodnocení a vyrozumění oznamovatele. Proti druhému příkazu podal stěžovatel odvolání, o kterém rozhodoval Krajský úřad Kraje Vysočina (dále jen „krajský úřad“). Krajský úřad rozhodnutím z 5. 6. 2018 č. j. KUJI 42834/2018 rozhodnutí magistrátu zrušil a věc mu vrátil k novému projednání s tím, že dle jeho zjištění je rozhodnutí zkratkovité a chybí mu opora v provedeném dokazování. Krajský úřad v rozhodnutí dále uvedl, že po zhlédnutí videozáznamu ze dvora základní umělecké školy konstatuje, že skutečnosti kladené stěžovateli za vinu z něj nejsou seznatelné, a dodal, že při porovnání jednotlivých záznamů se jednání stěžovatele jeví jako obrana proti útoku poškozeného.

4. Magistrát následně rozhodnutím č. j. MMJ/SPO/93508/2018 ze dne 24. 7. 2018 opět uznal stěžovatele vinným ze spáchání přestupku proti občanskému soužití. V rozhodnutí trval na tom, že na záznamech je zachycen jak úder levé ruky stěžovatele do tváře poškozeného, tak i viditelná trajektorie letu slin, které letí směrem k poškozenému a následně ulpí na jeho oblečení. Správní orgán dodal, že se neztotožňuje se skutkovým názorem odvolacího orgánu (krajského úřadu), který stojí na nepřesném skutkovém posouzení. Proti tomuto rozhodnutí podal stěžovatel dne 1. 8. 2018 odvolání.

5. Krajský úřad rozhodnutím ze dne 12. 9. 2018 č. j. KUJI 67869/2018 rozhodnutí magistrátu ze dne 24. 7. 2018 zrušil s tím, že napadené rozhodnutí je nepřezkoumatelné pro nedostatek důvodů skutkových, o které správní orgán toto rozhodnutí opírá, a řízení s ohledem na „absenci dalšího možného důkazního materiálu“ a princip *in dubio pro reo* zastavil.

6. Stěžovatel se u Ministerstva vnitra domáhal žádostí zaplacení částky 23 958 Kč jako náhrady škody, která mu měla vzniknout v souvislosti s nezákonným zahájením a vedením řízení o přestupku. Ministerstvo vnitra (dále jen „vedlejší účastník“) ve stanovisku k žádosti stěžovatele o náhradu škody ze dne 13. 5. 2019 uvedlo, že dle jeho názoru není možno učinit závěr, že v předmětném řízení došlo v činnosti správních orgánů k nesprávnému úřednímu postupu či vydání nezákonného rozhodnutí, a tudíž dle jeho názoru není naplněna první z nutných podmínek pro vznik nároku na náhradu škody dle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o odpovědnosti státu za škodu“). Proti vedlejšímu účastníkovi podal stěžovatel následně žalobu, kterou se domáhal zaplacení částky 23 958 Kč jako náhrady škody, která mu měla vzniknout v souvislosti se zastoupením v přestupkovém řízení, které proti němu bylo vedeno a které bylo zastaveno, neboť se neprokázalo, že by se skutek (přestupek) stal.

7. Okresní soud v Jihlavě (dále jen „okresní soud“) napadeným rozsudkem stěžovatelovu žalobu zamítl. Uvedl, že ve správním řízení, které bylo vedeno se stěžovatelem, nedošlo ke zrušení pravomocného rozhodnutí ani nebylo v jeho věci vydáno rozhodnutí vykonatelné bez ohledu na právní moc, z čehož okresní soud dovozuje, že nelze aplikovat pravidla, za kterých odpovídá stát za nezákonné rozhodnutí podle § 8 zákona o odpovědnosti státu za škodu. Okresní soud uvedl, že samotná okolnost, že stěžovatel v řízení o přestupku nebyl shledán vinným, není důvodem k náhradě škody. V řízení o přestupku nelze dle

okresního soudu spatřovat nesprávný úřední postup – hodnocení důkazů magistrátem představuje dle jeho názoru projev zásady volného hodnocení důkazů, které bude vždy dotčeno subjektivní úvahou. V této souvislosti odkázal na usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1845/08 ze dne 7. 10. 2010 (rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz), ve kterém Ústavní soud obdobnou ústavní stížnost odmítl. Okresní soud uvádí, že na projednávanou věc lze analogicky vztáhnout i závěry rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 13. 6. 2012 sp. zn. 31 Cdo 2805/2011, ve kterém Nejvyšší soud dovodil, že stát neodpovídá za škodu obviněného, jestliže jsou dány důvody hodné zvláštního zřetele, a dovozuje, že obdobná výjimka by měla tím spíše platit v poměrech řízení o přestupku, neboť právo na náhradu škody je zde slabší. Důvodem zvláštního zřetele by zde mělo být jednání stěžovatele, který před předáním věci Magistrátu města Jihlavy nepodal policejnímu orgánu vysvětlení a ani v řízení před magistrátem neprojevil snahu o nejrychlejší objasnění případu (neumožnil konání prvního jednání, neodůvodnil odpor). Okresní soud z uvedených důvodů žalobu v celém rozsahu zamítl.

8. Krajský soud rozsudek okresního soudu potvrdil napadeným rozsudkem ze dne 9. 2. 2021 s tím, že uvedl, že se s výkladem okresního soudu ztotožnil. Uvedl, že je zřejmé, že okresní soud v této věci správně a dostatečně zjistil skutkový stav, který rovněž správně právně posoudil. Přisvědčil také závěru, že v předmětném přestupkovém řízení nebyl shledán žádný nesprávný úřední postup, neboť řízení proběhlo v přiměřeně dlouhé době, bez excesů a podle zákonných pravidel. V okolnosti, že odvolací správní orgán dvakrát v odvolacím řízení zrušil rozhodnutí správního orgánu prvního stupně, nelze dle krajského soudu spatřovat nesprávný úřední postup, neboť ke zrušení těchto nepravomocných rozhodnutí došlo v rámci řádného odvolacího řízení; jde tedy o řádný zákonný procesní postup a rozdílnost právních názorů orgánů rozhodujících v různých stupních správního řízení nemůže dle jeho názoru založit závěr o nesprávném úředním postupu. Dále uvádí, že správní řízení nebylo zastaveno proto, že by bylo nade vši pochybnost zjištěno, že se žalobce přestupku nedopustil, nýbrž proto, že důkazní situaci nebylo možné postavit najisto. Dle krajského soudu nebylo možné dovodit, že tvrzený nárok na náhradu škody vznikl, neboť nejsou splněny zákonné podmínky pro odpovědnost vedlejšího účastníka, jehož odpovědnost nelze vyvodit. Krajský soud měl pouze výhrady k tomu, že okresní soud nespecifikoval řádně příslušenství, o němž současně rozhodl, a které s požadovanou jistinou zamítl, a dodal, že určitost výroku je významná nejen z hlediska požadavku na vykonatelnost soudního rozhodnutí, ale i z hlediska překážky věci rozsouzené. Krajský soud uvádí, že z tohoto důvodu napravil částečnou neurčitost napadeného rozsudku a do výroku I upřesnil, že se zamítá stěžovatelova žaloba, jíž se domáhal zaplacení částky 23 958 Kč s úrokem z prodlení ve výši 9,75 %. Jelikož byl předmětem sporu nárok se samostatným skutkovým základem nepřesahující 50 000 Kč, nebylo dovolání k Nejvyššímu soudu v této věci přípustné.

II. Argumentace stěžovatele

9. Stěžovatel namítá, že obecné soudy v jeho věci dostatečně nezohlednily podstatu a účel garance práva na náhradu škody způsobené při výkonu veřejné moci, plynoucího z čl. 36 odst. 3 Listiny. Uvádí, že je nerozhodné, jaká intenzita pochybení správního orgánu způsobila zastavení přestupkového řízení. Namítá, že obecné soudy rozhodly v rozporu se závěry nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1099/19 ze dne 3. 9. 2019 (N 156/96 SbNU 36). Stěžovatel uvádí, že obecné soudy by měly zkoumat, z jakého důvodu došlo k zastavení přestupkového řízení, a pokud zjistí, že se tak stalo z důvodů na straně orgánu veřejné moci, které nelze klást k tíži obviněného, a že vynaložené náklady byly účelné a přiměřené, měly by bez dalšího nárok na náhradu škody přiznat. Dále stěžovatel odkazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2009/20 ze dne 23. 2. 2021 (N 38/104 SbNU 396), ze kterého plyne, že je-li jednotlivec povinen snášet zásahy, popř. úkony prováděné orgány veřejné moci, musí mít

v demokratickém právním státě podle čl. 1 odst. 1 Ústavy k dispozici prostředky ochrany a nápravy, a to včetně odškodnění podle čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny, prokáže-li se, že nejednal jakkoli protiprávně a nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem bylo zasaženo do jeho základních práv a svobod.

III. Vyjádření účastníků řízení

10. Okresní soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že právo na náhradu škody není mechanicky spojeno s každým zahájením přestupkového řízení, které neskončí shledáním viny. Zahájení přestupkového řízení na základě důvodného podezření je dle jeho názoru zákonným a společensky žádoucím postupem, přičemž náhrada škody by měla přicházet tam, kde došlo při zahájení nebo v průběhu řízení o přestupku k excesu. Názor, že již zahájení přestupkového (nebo jindy trestního) řízení, pokud není později shledána vina, je vždy nezákonným rozhodnutím, pokládá za účelovou konstrukci.

11. Krajský soud odkázal na odůvodnění svého napadeného rozsudku s tím, že se v něm naplněním zákonných podmínek odpovědnosti za škodu dle zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci v daném případě podrobně zabýval. Dodal, že má za to, že stěžovatele na jeho ústavních právech nijak nekrátil.

12. Vedlejší účastník ve svém vyjádření shrnul dosavadní průběh řízení a uvedl, že považuje napadená rozhodnutí za správná a zcela v souladu s ustálenou soudní judikaturou, nevybočující ani nebrojící proti judikatuře Ústavního soudu s tím, že v posuzované věci nelze v rozhodnutích, která byla vydávána správními orgány v přestupkovém řízení, spatřovat jejich nezákonnost a nelze zde ani shledat nesprávný úřední postup.

13. Ústavní soud zaslal vyjádření okresního soudu, krajského soudu a vedlejšího účastníka stěžovateli a vyzval jej k případné replice, čehož však stěžovatel již nevyužil.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona).

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

V. a) Obecná východiska

15. Ústavní soud se již v minulosti vyjádřil k otázce výkonu veřejné moci v souvislosti s deliktní odpovědností státu za způsobenou materiální a nemateriální škodu, přičemž dospěl k závěru, že v této oblasti je třeba hledat mnohem větší sepjetí s ústavním právem, a to primárně z toho důvodu, že jedním ze stěžejních principů právního státu, k němuž Českou republiku zavazuje čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky, je budování důvěry občanů v právo a instituce státu, resp. veřejné moci. Ústavní soud již opakovaně zdůrazňuje, že „[t]am, kde jednotlivec jedná s důvěrou ve věcnou správnost aktů státu či jeho postupů a rovněž s důvěrou v jejich soulad s právem, musí být současně garantováno právo na náhradu škody, pokud se ukáže, že presumpce správnosti či zákonnosti byla klamná. Udržování důvěry občanů v právo je jedním z podstatných pilířů odpovědnosti státu za škodu a *vice versa* nemůže být dána důvěra tam, kde nezákonnost či nesprávnost aktů veřejné moci není sankcionována v podobě odpovědnosti za škodu“ [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 529/09 ze dne 13. 3. 2012 (N 51/64 SbNU 625), nález sp. zn. II. ÚS 3005/14 ze dne 5. 5. 2015 (N 87/77 SbNU 273), nález sp. zn. II. ÚS 3625/17 ze dne 8. 10. 2018 (N 164/91 SbNU 49)].

16. Právní úprava odpovědnosti státu za škodu vychází z Listiny, která v čl. 36 odst. 3 výslovně zmiňuje (hmotné) právo na náhradu škody způsobené nezákonným soudním či

správním rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Ustanovení čl. 36 odst. 4 Listiny potom odkazuje na (zvláštní) zákon, který podmínky i podrobnosti těchto práv blíže konkretizuje.

17. V současnosti je tímto zákonem, předvídaným v čl. 36 odst. 4 Listiny, opakovaně zmiňovaný zákon o odpovědnosti státu za škodu, který zavádí pojem odpovědnosti za škodu způsobenou výkonem státní moci, přičemž rozlišuje dvě základní formy objektivní odpovědnosti státu za škodu způsobenou v souvislosti s výkonem státní moci státními a jinými pověřenými orgány (§ 5). Vedle prvotní odpovědnosti za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím (§ 7 až 12) zavádí i druhou formu objektivní odpovědnosti státu, která je spojena s nesprávným úředním postupem (§ 13). Z hlediska charakteru této odpovědnosti citovaná ustanovení zakládají objektivní odpovědnost státu (tj. bez ohledu na zavinění), jíž se nelze zprostit (§ 2). Jedná se tedy o odpovědnost absolutní, kterou nelze zákonem vyloučit, omezit či jinak zúžit, a to ani tehdy, pokud se prokáže, že tato škoda vznikla úmyslným protiprávním jednáním konkrétní osoby. V případě odpovědnosti objektivní, resp. absolutní objektivní odpovědnosti státu, v žádném případě nepřichází v úvahu možnost liberace. Pro vznik této odpovědnosti zákon o odpovědnosti státu za škodu předpokládá současné (kumulativní) splnění tří předpokladů: 1. nezákonné rozhodnutí či nesprávný úřední postup, 2. vznik škody a 3. příčinná souvislost mezi nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem a vznikem škody. Podle ustanovení § 8 odst. 1 zákona o odpovědnosti státu za škodu pak lze nárok na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím uplatnit (není-li stanoveno jinak) „pouze tehdy, pokud pravomocné rozhodnutí bylo pro nezákonnost zrušeno nebo změněno příslušným orgánem. Rozhodnutím tohoto orgánu je soud rozhodující o náhradě škody vázán“.

18. Problematikou náhrady škody způsobené státem v souvislosti s trestním stíháním určité osoby se Ústavní soud již v minulosti mnohokrát zabýval. V této souvislosti Ústavní soud zejména konstatoval, že právní základ nároku jednotlivce na náhradu škody v případě trestního stíhání, které je skončeno zproštěním obžaloby (či dokonce zastavením trestního stíhání), je třeba hledat nejen v ustanovení čl. 36 odst. 3 Listiny, ale v obecné rovině především v čl. 1 odst. 1 Ústavy, tedy v principech materiálního právního státu. Má-li stát být skutečně považován za materiální právní stát, musí nést objektivní odpovědnost za jednání svých orgánů či za jednání, kterým státní orgány nebo orgány veřejné moci přímo zasahují do základních práv jednotlivce. Stát nemá svobodnou vůli, nýbrž je povinen striktně dodržovat právo v jeho ideální (škodu nepůsobící) interpretaci. Na jednu stranu je jistě povinností orgánů činných v trestním řízení vyšetřovat a stíhat trestnou činnost, na druhou stranu se stát nemůže zbavit odpovědnosti za postup těchto orgánů, pokud se posléze ukáže jako postup mylný, zasahující do základních práv. V takové situaci není rozhodné, jak orgány činné v trestním řízení vyhodnotily původní podezření, ale to, zda se jejich podezření v trestním řízení potvrdilo – což se v předmětném případě nestalo [srov. nálezy sp. zn. IV. ÚS 642/05 ze dne 28. 8. 2007 (N 133/46 SbNU 249), sp. zn. IV. ÚS 3193/10 ze dne 10. 3. 2011 (N 42/60 SbNU 491)].

19. Ústavní soud ve své judikatuře rovněž dospěl k tomu, že uvedené závěry týkající se trestního řízení ukončeného zproštěním obžaloby a povinnosti státu nahradit náklady s ním spojené jsou analogicky aplikovatelné i na přestupkové řízení [viz nález sp. zn. IV. ÚS 2503/18 ze dne 12. 6. 2019 (N 112/94 SbNU 341), nález sp. zn. II. ÚS 1099/19 ze dne 3. 9. 2019, nález sp. zn. II. ÚS 1795/16 ze dne 16. 5. 2017 (N 77/85 SbNU 331) či nález sp. zn. II. ÚS 3005/14 ze dne 5. 5. 2015] či na řízení o správním deliktu [viz nález sp. zn. IV. ÚS 2841/19 ze dne 15. 12. 2020 (N 232/103 SbNU 367)]. K uvedenému Ústavní soud zároveň opakovaně připomíná, že přestupkové řízení je řízením o trestním obvinění ve smyslu čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), který stěžovateli garantuje právo na obhajobu (viz např. nález sp. zn. II. ÚS 1795/16 ze dne 16. 5. 2017).

V. b) Aplikace uvedených zásad na posuzovanou věc

20. Prizmatem výše vymezených ústavněprávních východisek a principů Ústavní soud přezkoumal právní závěry obecných soudů obsažené v rozhodnutích napadených nyní projednávanou ústavní stížností a na základě jejich konfrontace s námitkami stěžovatele dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

21. Podstatu nyní projednávané ústavní stížnosti tvoří nesouhlas stěžovatele se způsobem, jakým obecné soudy v jeho případě posoudily důvodnost jím uplatňovaného nároku na náhradu škody podle zákona o odpovědnosti státu za škodu, spočívající v jím vynaložených nákladech na své právní zastoupení (ve výši 23 958 Kč) v přestupkovém řízení proti němu vedeném.

22. Ačkoliv Ústavní soud zpravidla odmítá ústavní stížnosti směřující proti rozhodnutím, která se týkají bagatelních částek, jako zjevně neopodstatněné, ve výjimečných případech mohou i tyto věci nabýt ústavněprávní dimenzi [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 1639/18 ze dne 8. 1. 2019 (N 6/92 SbNU 44)]. Ústavní soud dospěl k závěru, že i když má částka, která byla předmětem řízení před okresním a krajským soudem, bagatelní charakter, ústavní stížnost nemůže být odmítnuta jako zjevně neopodstatněná. Rozhodnutí obecných soudů jsou totiž, jak bude dále vyloženo, zatížena ústavněprávními deficity a nerespektují ustálenou judikaturu Ústavního soudu.

23. Obecné soudy v posuzované věci uzavřely, že nebyly naplněny podmínky pro odpovědnost státu za škodu. Řízení o přestupku dle názoru okresního soudu proběhlo bez excesů a podle zákonných pravidel, přičemž samotná okolnost, že stěžovatel nebyl shledán vinným, není dle jeho názoru důvodem k náhradě škody. Krajský soud se se závěry okresního soudu ztotožnil a dodal, že nedošlo ani k nesprávnému úřednímu postupu. Ústavní soud se s těmito právními závěry obecných soudů neztotožňuje, neboť okresní a krajský soud dle jeho názoru při aplikaci zákona o odpovědnosti státu za škodu nezohlednily dostatečně podstatu a účel garance práva na náhradu škody způsobené státem při výkonu veřejné moci, plynoucí z čl. 36 odst. 3 Listiny.

24. Podle ustanovení § 8 odst. 1 zákona o odpovědnosti státu za škodu je vznik nároku na náhradu škody vázán na zrušení či změnu nezákonného pravomocného rozhodnutí orgánu veřejné moci. V případech, kdy v trestním řízení došlo k zastavení trestního stíhání či zproštění obžaloby, je tímto titulem nezákonné usnesení o zahájení trestního stíhání (viz např. rozsudky Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2614/2003 ze dne 9. 12. 2004; sp. zn. 25 Cdo 1325/2004 ze dne 30. 11. 2005 či sp. zn. 31 Cdo 2805/2011 ze dne 13. 6. 2012). Na nyní posuzovanou věc lze tyto závěry analogicky aplikovat (viz např. nález sp. zn. II. ÚS 1099/19 ze dne 3. 9. 2019). Na rozhodnutí, jímž se přestupkové řízení zahajuje, je proto nutné hledět jako na nezákonné ve smyslu § 8 odst. 1 zákona o odpovědnosti státu za škodu. Pokud by bylo v projednávané věci vydáno na začátku řízení např. oznámení o zahájení přestupkového řízení, stalo by se takové rozhodnutí po zastavení přestupkového řízení krajským úřadem v předmětné věci nezákonným rozhodnutím ve smyslu § 8 odst. 1 zákona o odpovědnosti státu za škodu. Prvním rozhodnutím, kterým bylo přestupkové řízení proti stěžovateli zahájeno, byl příkaz magistrátu o uložení pokuty ze dne 10. 1. 2018. Proti tomuto rozhodnutí však stěžovatel podal odpor (příkaz se stává pravomocným a vykonatelným teprve v případě nepodání odporu ve stanovené lhůtě), a tak v celém předmětném přestupkovém řízení nezbylo žádné pravomocné rozhodnutí, které by naplňovalo znaky zrušeného pravomocného rozhodnutí, jež by bylo možné označit dle § 8 odst. 1 zákona o odpovědnosti státu za škodu za nezákonné rozhodnutí, od kterého by se odvíjel stěžovatelův nárok na náhradu škody. Kromě odporu v řízení existovala pouze rozhodnutí magistrátu (jež nikdy nenabyla právní moci z důvodu podaného odvolání) a dále rozhodnutí krajského úřadu, který rozhodnutí magistrátu (dvakrát) zrušil a posléze i řízení zastavil. Lze tak souhlasit s tím, že v daném řízení nelze

určit konkrétní nezákonné rozhodnutí, dle Ústavního soudu však obecné soudy za této situace nedostatečně posoudily existenci nesprávného úředního postupu (§ 13 zákona o odpovědnosti státu za škodu) v projednávané věci.

25. V posuzované věci je totiž rozhodující, že se nepotvrdilo původní podezření, že stěžovatel spáchal přestupek, a že odvolací správní orgán řízení s odkazem na zásadu *in dubio pro reo* zastavil s odůvodněním, že skutková zjištění magistrátu nejsou podložena dostatečnými důkazy, a s tím, že není možné opatřit další důkazní materiál. Řízení tak bylo zastaveno pro pochybení na straně státu, který nezajistil dostatečný důkazní materiál (spisový materiál policejního orgánu, správního orgánu prvního stupně). V důsledku tohoto pochybení státu je nutno v této konkrétní věci hledět na zahájení řízení o přestupku proti stěžovateli jako na nezákonné. Za období od zahájení přestupkového řízení by stěžovateli měla být přiznána náhrada škody v podobě náhrady nákladů na právní zastoupení (obhajobu), které mu v příčinné souvislosti s vedením řízení o přestupku vznikly.

26. Okresní soud však v napadeném rozsudku nedospěl k tomu, že by postup správních orgánů představoval nesprávný úřední postup ve smyslu § 13 zákona o odpovědnosti státu za škodu (bod 20 napadeného rozsudku okresního soudu). Naopak konstatoval, že správní řízení bylo vedeno na základě řádně zdokumentovaného stavu (viz bod 19 napadeného rozsudku okresního soudu). Této argumentaci následně přisvědčil i krajský soud, který dospěl k závěru, že správní řízení nebylo zastaveno proto, že by bylo nade vši pochybnost zjištěno, že se žalobce přestupku nedopustil, nýbrž proto, že důkazní situaci nebylo možné postavit najisto (odst. 10 napadeného rozsudku krajského soudu).

27. K těmto závěrům Ústavní soud nejprve uvádí, že v této věci by úvaha o kvalitě dokazování skutkového stavu v přestupkovém řízení již neměla být předmětem řízení o náhradě škody způsobené státem při výkonu veřejné moci. S okresním soudem lze souhlasit potud, že ze spisu vyplývá, že v předmětné věci byl incident (hádka dvou mužů) zachycen i na videozáznamu (dle rozhodnutí správních orgánů byly součástí dokazování i záznamy, které oba muži během incidentu natočili na svůj mobilní telefon, a navíc i třetí záznam z kamery základní umělecké školy). Na druhou stranu je třeba připomenout, že krajský úřad řízení (s odkazem na zásadu *in dubio pro reo*) zastavil s odůvodněním, že skutková zjištění magistrátu nejsou podložena dostatečnými důkazy, a s tím, že není možné opatřit další důkazní materiál (viz rozhodnutí krajského úřadu ze dne 12. 9. 2018 na str. 33 spisu). Odvolací správní orgán dospěl k závěru, že z důvodu absence dostatečného důkazního materiálu nebylo možné v řízení pokračovat, čímž *de facto* napravil dle jeho názoru zjištěná procesní pochybení.

28. Ústavní soud je proto toho názoru, že povinností obecných soudů bylo přihlédnout k výše uvedeným skutečnostem při zkoumání předpokladů pro vznik odpovědnosti státu ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb. a hodnocení důvodnosti nároku stěžovatele na náhradu škody spočívající v jím vynaložených nákladech na své právní zastoupení v celém průběhu přestupkového řízení. K takovému postupu však dle Ústavního soudu v předmětné věci nedošlo. Krajský soud v napadeném rozsudku uvedl, že nesprávný úřední postup v této věci nelze shledat, neboť řízení nebylo zastaveno proto, že by bylo nade vši pochybnost zjištěno, že se žalobce přestupku nedopustil, nýbrž proto, že důkazní situaci nebylo možné postavit najisto. Tím dle Ústavního soudu zcela odhlédl od skutečnosti, že přestupkové řízení bylo zastaveno pro procesní pochybení na straně státu, a od skutečnosti, že podmínkou pro případnou existenci odpovědnosti státu za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci není *a priori* prokázání neviny přestupce. Jak Ústavní soud opakovaně zdůrazňuje, při aplikaci zákona o odpovědnosti státu je třeba zohlednit podstatu a účel garance práva na náhradu škody způsobené při výkonu veřejné moci, plynoucí z čl. 36 odst. 3 Listiny (např. nález sp. zn. II. ÚS 3005/14 ze dne 5. 5. 2015, nález sp. zn. II. ÚS 1099/19 ze dne 3. 9. 2019, nález sp. zn. IV. ÚS 2841/19 ze dne 15. 12. 2020). Jestliže bylo předmětné přestupkové řízení proti

stěžovateli z důvodu pochybení na straně státu zastaveno, avšak nebylo možné určit konkrétní nezákonné rozhodnutí ve smyslu § 8 zákona o odpovědnosti státu za škodu, kterým bylo toto nezákonně vedené řízení zahájeno, lze přestupkové řízení vedené proti stěžovateli označit za nesprávný úřední postup ve smyslu § 13 zákona o odpovědnosti státu za škodu. Bylo by v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (přepjatým formalismem), pokud by nárok stěžovatele závisel na skutečnosti, jakým druhem rozhodnutí bylo přestupkové řízení zahájeno – tedy, zda řízení o přestupku bylo zahájeno např. oznámením o zahájení přestupkového řízení (jež by bylo možné v důsledku uvedených závěrů označit za nezákonné rozhodnutí ve smyslu § 8 odst. 1 zákona o odpovědnosti státu za škodu) či příkazem (kterým může být řízení dle § 150 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, rovněž zahájeno).

29. Ústavní soud dospěl k závěru, že okresní a krajský soud v projednávané věci v rozporu se skutkovým stavem nesprávně odhlédly od skutečnosti, že přestupkové řízení bylo zastaveno z důvodu procesního pochybení státu nezávislého na jednání stěžovatele (absence dostatečného důkazního materiálu, pro kterou nebylo možné v řízení pokračovat), a od skutečnosti, že přestupkové řízení je řízením o trestním obvinění ve smyslu čl. 6 Úmluvy, který stěžovateli garantuje právo na obhajobu. Obecnými soudy zvolený výklad (interpretace) příslušných ustanovení zákona č. 82/1998 Sb. přímo popírá jejich smysl (účel), neboť jím *a priori* vyloučily odpovědnost státu za škodu, aniž by důkladně vážily veškeré okolnosti a předpoklady zakládající vznik této odpovědnosti. Tímto postupem, nerespektujícím ústavní příkaz zakotvený v čl. 4 odst. 4 Listiny, došlo k porušení práva stěžovatele na soudní ochranu, zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud shrnuje, že pokud obecný soud přehlíží skutečnosti nasvědčující splnění podmínek odpovědnosti státu za škodu v materiálním slova smyslu a současně interpretuje zákon o odpovědnosti státu za škodu způsobem, jenž přiznání náhrady škody fakticky vylučuje, poruší právo účastníka řízení zakotvené v čl. 36 odst. 3 Listiny. K argumentaci okresního soudu a jeho odkazu na usnesení sp. zn. III. ÚS 1845/08 ze dne 7. 10. 2010 Ústavní soud dodává, že soudem citované rozhodnutí Ústavního soudu je usnesením, přičemž všeobecně závazné jsou pouze nálezy Ústavního soudu.

30. Ústavní soud připouští, že mohou nastat situace, kdy se soudce vnitřně neztotožní se správním rozhodnutím, které předcházelo řízení o náhradě škody způsobené státem při výkonu veřejné moci. Tato skutečnost však již nemůže být předmětem úvah obecného soudu, rozhodujícího o návrhu účastníka řízení na náhradu škody způsobené státem při výkonu veřejné moci. Jak uvádí i komentář k zákonu o odpovědnosti státu za škodu: „V souladu se zásadou presumpce správnosti rozhodnutí není soud v řízení o odpovědnosti státu za škodu oprávněn sám posuzovat zákonnost rozhodnutí vydaného v jiném řízení a podmínka nezákonnosti rozhodnutí je splněna pouze tehdy, bylo-li toto pravomocné rozhodnutí skutečně jako nezákonné zrušeno nebo změněno příslušným orgánem. Zrušujícím nebo měnícím rozhodnutím je naopak soud vázán ve smyslu výslovné dikce věty druhé komentovaného ustanovení a není oprávněn sám posuzovat, zda ke zrušení došlo právem, či nikoliv.“ (VOJTEK, Petr. § 8 [Nezákonnost pravomocného rozhodnutí]. In: VOJTEK, Petr, BIČÁK, Vít. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, str. 94). Zákon o odpovědnosti státu za škodu je založen na konceptu objektivní odpovědnosti státu (§2), jíž se již nelze zprostit, bez ohledu na to, zda se správní orgán, který rozhodnutí o spáchání přestupku zrušil, zmýlil, či zda dokonce jednal úmyslně s cílem účastníkovi uškodit či naopak pomoci z potíží. K uvedenému Ústavní soud připomíná, že je úkolem státu, aby v regresním řízení (viz § 16 zákona o odpovědnosti státu za škodu) prokazoval případné zavinění osob, které se podílejí na rozhodování.

31. Ústavní soud konstantně zdůrazňuje, že v každém jednotlivém řízení o náhradě škody způsobené státem při výkonu veřejné moci je zapotřebí samostatně zkoumat i účelnost a přiměřenost vynaložených nákladů (viz např. nález sp. zn. II. ÚS 3005/14 ze dne 5. 5.

2015). Okresní soud k této otázce uvádí, že v jednání stěžovatele shledává důvody zvláštního zřetele pro nepřiznání náhrady škody. K tomu v bodě 21 napadeného rozsudku uvádí, že stěžovatel ani blíže neodůvodnil odpor podaný 1. 2. 2018, a zdůrazňuje, že stěžovatel před předáním věci magistrátu nepodal policejnímu orgánu vysvětlení ani v řízení před magistrátem neprojevil snahu o nejrychlejší objasnění případu (např. neumožnil konání prvního jednání). V jednání stěžovatele okresní soud shledává důvody zvláštního zřetele pro nepřiznání náhrady škody (obstrukce). Této argumentaci však Ústavní soud v projednávané věci nepřisvědčil, neboť dle Ústavního soudu by neúčelnost vynaložených nákladů musela být odůvodněna závažným důvodem, např. takovým postupem stěžovatele, který by již nebylo možné považovat za využívání procesních práv účastníka řízení, ale naopak za jejich zneužívání. O takový případ by šlo, pokud by procesní postup stěžovatele představoval zásadní obstrukce, které reálně blokují rozhodnutí ve věci (shodně nález sp. zn. II. ÚS 1795/16 ze dne 16. 5. 2017). Takové jednání pod rozsah ochrany poskytované jednotlivci ústavně zaručeným právem na náhradu škody, zaručeným v čl. 36 odst. 3 Listiny, podřadit v žádném případě nelze. V projednávané věci však o obstrukční jednání nejde (stěžovatel sice neumožnil konání prvního jednání, ale následně již součinnost poskytl, kromě prvního odporu svá podání odůvodňoval), skončení řízení ani nemělo souvislost se stěžovatelovou procesní aktivitou, a proto Ústavní soud v projednávané věci důvody pro konstatování neúčelnosti vynaložených nákladů na právní zastoupení neshledal.

32. Jelikož bylo napadenými rozsudky porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na náhradu škody způsobené při výkonu veřejné moci dle čl. 36 odst. 3 Listiny, Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí zrušil.

Č. 156
Řádné odůvodnění usnesení o nepřiznání odkladného účinku správní žalobě (sp. zn. IV. ÚS 1230/21 ze dne 31. srpna 2021)

Přezkum usnesení o nepřiznání odkladného účinku správní žalobě, jako dílčího a dočasného rozhodnutí, může být založen jen na omezeném testu ústavnosti spočívajícím v posouzení, zda takové rozhodnutí mělo zákonný podklad, bylo vydáno příslušným orgánem a není projevem svévole či libovůle.

Omezil-li se správní soud v odůvodnění usnesení o nepřiznání odkladného účinku správní žalobě pouze na konstatování nedostatečného splnění povinnosti tvrzení navrhovatelem o jemu hrozící újmě, aniž by se jakkoliv vypořádal s argumentací zásahem do jeho soukromí, neobstojí takové rozhodnutí z hlediska požadavku náležitého odůvodnění vyplývajícího z čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jana Filipa a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Josefa Fialy ve věci ústavní stížnosti stěžovatele Mgr. Ing. Jana Boučka proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 16. března 2021 č. j. 5 A 12/2021-89, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a Magistrátu hlavního města Prahy, sídlem Mariánské nám. 2/2, Praha 1, a obchodní společnosti Linkin Invest II, s. r. o., sídlem Korunní 810/104, Praha 10 – Vinohrady, zastoupené Mgr. Michaelou Jindrákovou, advokátkou, sídlem Ukrajinská 874/3, Praha 10 – Vršovice, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 16. března 2021 č. j. 5 A 12/2021-89 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 16. března 2021 č. j. 5 A 12/2021-89 se ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace ústavní stížnosti a dosavadního průběhu řízení

1. Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) s tvrzením, že jím došlo k porušení jeho ústavně zaručených základních práv podle čl. 11 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z ústavní stížnosti, jejích příloh a soudního spisu sp. zn. 5 A 12/2021, vedeného městským soudem, který si Ústavní soud pro posouzení ústavní stížnosti vyžádal, vyplývají následující skutečnosti.

3. Stěžovatel se správní žalobou ze dne 1. 2. 2021 spojenou s návrhem na přiznání odkladného účinku (dále jen „správní žaloba“) domáhal zrušení rozhodnutí Magistrátu hlavního města Prahy (dále jen „magistrát“) ze dne 9. 12. 2020 č. j. MHMP 1837947/2020, sp. zn. S-MHMP 193788/2020/STR, o zamítnutí odvolání stěžovatele proti rozhodnutí Úřadu městské části Praha 12 ze dne 12. 11. 2019 č. j. P12 39343/2019 OVY, sp. zn. OVY/54447/2017/Nv. Tím bylo na žádost v záhlaví uvedené vedlejší účastnice – obchodní společnosti jako stavebníka (dále jen „stavebník“) vydáno územní rozhodnutí o umístění stavby pro soubor staveb „Rezidence Nové Modřany“ (dále též jen „stavba“). Návrh na přiznání odkladného účinku správní žalobě stěžovatel odůvodnil tím, že správní žalobou napadené rozhodnutí umožňuje stavebníkovi okamžité zahájení stavby a k tomu již stavebník učinil podstatné kroky. Stěžovatel je přesvědčen, že zamezení nevratných účinků rozhodnutí magistrátu, které by následně mohlo být shledáno nezákonným, představuje vyšší hodnotu než případný dočasný odklad zahájení faktických stavebních prací stavebníkem. Městský soud dospěl k závěru, že v daném případě není naplněna základní pozitivní podmínka pro přiznání odkladného účinku správní žalobě – vznik újmy na straně stěžovatele podle § 74 odst. 2 soudního řádu správního (dále jen „s. ř. s.“), a ve výroku ústavní stížností napadeného usnesení konstatoval, že správní žalobě se odkladný účinek nepřiznává.

4. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti uvádí, že je vlastníkem pozemku, jehož součástí je prozatím nezkolaudovaná stavba rodinného domu přímo sousedící se stavbou. Stěžovatel poukazuje na to, že ve správním řízení namítal, že projekt „Rezidence Nové Modřany“ je naddimenzovaný a nerespektuje okolní a historickou zástavbu rodinných domů, včetně jeho novostavby v těsné blízkosti projektu. Dále tvrdí, že ve své žádosti o přiznání odkladného účinku správní žaloby pregnantně definoval veškeré podstatné skutečnosti týkající se důvodnosti odkladu vykonatelnosti správního rozhodnutí. Závěr městského soudu – že stěžovatel „řádně netvrdil, jaká konkrétní újma by mu měla v důsledku nepřiznání odkladného účinku žalobou napadeného rozhodnutí vzniknout a ani ji nikterak neosvědčil“ – stěžovatel označuje za extrémní projev soudní svévole. K tomu stěžovatel zdůrazňuje, že ve svém návrhu tvrdil, že stavba diametrálně změní prostředí stávajících nemovitostí v okolí projektu, a v této souvislosti namítl porušení principu proporcionality s ohledem na své zájmy, přičemž související argumentaci podrobně rozvedl v bodech 17 až 23 správní žaloby a danou argumentaci rovněž podpořil důkazy na stranách 6 až 10 téhož podání (vizualizace projektu, fotografie současného stavu, výřez z územního plánu hl. m. Prahy, vizualizace projektu a domu stěžovatele). Stěžovatel ve své ústavní stížnosti také zdůrazňuje, že ve svém návrhu před městským soudem namítal, že stavba bude umožňovat takový náhled na pozemek stěžovatele, že mu to „zcela vezme soukromí“.

5. Postup městského soudu je podle stěžovatele v rozporu s judikaturou Nejvyššího správního soudu, ze které vyplývá, že nemá-li být řízení o žalobě týkající se územního a stavebního rozhodnutí pouhým „akademickým cvičením“, je namístě po prozkoumání relevantních argumentů vyhovět návrhu na přiznání odkladného účinku, ledaže by to bylo v rozporu s důležitým veřejným zájmem nebo by převážilo riziko újmy hrozící jiným osobám v důsledku přiznání odkladného účinku. Zahájením stavby se z práv stěžovatele stávají jen formální deklarace, které již nebudou schopny navrátit faktický stav věcí v budoucnu, a to i kdyby stěžovatel uspěl ve věci nezákonnosti správního rozhodnutí u správních soudů. Městský soud se tak podle stěžovatele vůbec nevypořádal s jeho argumenty obsaženými ve správní žalobě, a tím porušil jeho právo na spravedlivý proces.

6. V další části své ústavní stížnosti se stěžovatel věnuje důvodnosti své správní žaloby stran merita věci.

7. Stěžovatel dále ve své ústavní stížnosti žádá o její přednostní projednání z důvodu naléhavosti věci. Poukazuje na skutečnost, že ve věci se začalo faktickou realizací stavby vyprazdňovat jeho právo na soudní přezkum. Výsledkem soudního přezkumu v časové

dimenzi rozhodování o právech stěžovatele se může stát akademický výrok, který již nebude schopen zvrátit fakticitu stavu v podobě „betonové masy“. Stěžovatel má také za to, že jeho ústavní stížnost svým významem podstatně přesahuje jeho vlastní zájmy podle § 75 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), a poukazuje přitom na další žaloby dalších účastníků předmětného územního a stavebního řízení.

8. Podáními ze dne 18. 5. 2021, 14. 6. 2021 a 21. 6. 2021 stěžovatel doplňuje ústavní stížnost o další argumentaci, podle které dochází plynutím času k vyprazdňování jeho práv, a to s poukazem jednak na postup prací na stavbě (zachyceno na přiložených fotografiích) a jednak na délku trvání řízení před městským soudem. Stěžovatel předkládá rovněž fotografie, ze kterých má být zřejmá disproporcionalita stavby vůči okolní zástavbě.

II. Vyjádření účastníka a vedlejších účastníků řízení

9. Ústavní soud vyzval městský soud jako účastníka řízení a dále vedlejší účastníky řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

10. Městský soud ve svém vyjádření konstatuje, že se návrhem stěžovatele na přiznání odkladného účinku správní žalobě řádně zabýval. Vyžádal si k tomuto návrhu stanovisko stavebníka, který specifikoval újmu, která by mu přiznáním odkladného účinku žalobě vznikla. Předmětnému návrhu městský soud nevyhověl především proto, že z obecných tvrzení stěžovatele o tom, že mu hrozí významná újma, neboť výstavba by diametrálně změnila prostředí stávající nemovitosti v okolí projektu, nelze dovodit, že mu hrozí nepoměrně větší újma, než jaká by přiznáním odkladného účinku mohla vzniknout stavebníkovi. Závěrem svého vyjádření městský soud poukázal na rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 31. 5. 2021 sp. zn. II. ÚS 1359/21 (všechny nálezy a další rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupné na https://nalus.usoud.cz), jímž byla odmítnuta ústavní stížnost jiného stěžovatele proti usnesení městského soudu ze dne 30. 3. 2021 č. j. 5 A 21/2021-145 o nepřiznání odkladného účinku žalobě proti témuž územnímu a stavebnímu povolení pro soubor staveb „Rezidence Nové Modřany“. Městský soud uzavírá, že nepřiznáním odkladného účinku žalobě neporušil stěžovatelova ústavní práva.

11. Magistrát ve svém vyjádření upozorňuje na to, že stěžovatel v návrhu na přiznání odkladného účinku správní žalobě tvrdí, že stavbou dojde na jeho straně k újmě z důvodu změny prostředí v okolí stavby, ale tuto újmu nijak nespecifikuje a ani nepředkládá žádný důkaz na podporu svých tvrzení. V těchto souvislostech magistrát poukazuje na usnesení městského soudu ze dne 3. 4. 2018 č. j. 6 A 47/2018-21 a ze dne 28. 5. 2021 č. j. 6 A 46/2021. Stěžovatel dále podle magistrátu neprokázal ani nezdůvodnil další podmínku, a to že mu v důsledku právních účinků správní žalobou napadeného rozhodnutí hrozí nepoměrně větší újma, než která by vznikla stavebníkovi v důsledku odkladného účinku správní žaloby. Magistrát ve svém vyjádření dále předkládá argumenty, podle kterých předmětnou stavbou nemůže dojít k nenahraditelné újmě na straně stěžovatele. Závěrem svého vyjádření magistrát navrhuje, aby byla ústavní stížnost odmítnuta.

12. Stavebník hodnotí ústavní stížnost stěžovatele jako nepřípustnou podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, neboť napadené usnesení městského soudu není rozhodnutím ve věci samé, a vedlejší účastník má tedy za to, že nebyla splněna podmínka přípustnosti ústavní stížnosti, tj. vyčerpání všech procesních prostředků, jež zákon k ochraně práva poskytuje. K argumentaci stěžovatele, že jeho ústavní stížnost svým významem podstatně přesahuje jeho vlastní zájmy, stavebník poukazuje na to, že stěžovatel nevyužil svá práva v podobě podání podnětu k pořízení změny územního plánu a možnosti přezkumu rozhodnutí správních orgánů. Nyní stěžovatel upřednostňuje svůj vlastní zájem na nerušeném užívání svého vlastnictví před ostatními zájmy, a to zejména veřejnými. K tomu stavebník dále uvádí, že stěžovatel nemá právo požívat právní ochrany ve vztahu ke stavbě svého rodinného domu,

neboť sám při výstavbě nerespektoval právní úpravu pro danou lokalitu („nedodržení půdorysného rozměru domu, větší zastavěná plocha, větší hrubá podlažní plocha a obest. prostoru“), přičemž stavebník poukazuje na již zahájená řízení o odstranění stavby a řízení o odstranění nepovolených terénních úprav. V této souvislosti stavebník dále upozorňuje, že domnělou újmu si stěžovatel způsobil sám tím, že umístil zahradu v rozporu s územním plánem. K námitce stěžovatele, že v daném řízení před městským soudem dochází ke značným průtahům, stavebník konstatuje, že uvedené nelze dovozovat s odkazem na jiná řízení. Konečně k námitce stěžovatele o naddimenzovanosti stavby ve vztahu ke stávající zástavbě stavebník oponuje, že ze schématu distribuce hrubých podlažních ploch je patrné, že navrhovaný záměr reaguje a navazuje na charakter okolní výstavby a na její výškové uspořádání, hmotové a prostorové členění. Stavebník navrhuje, aby byla ústavní stížnost odmítnuta jako nepřípustná podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

13. S ohledem na obsah Ústavnímu soudu zaslaných vyjádření nebylo třeba je rozesílat na vědomí a k případné replice stěžovateli, neboť v nich nebyly ve vztahu k nyní posuzované věci – rozhodnutí o návrhu na přiznání odkladného účinku – uvedeny žádné nové skutečnosti, na které by bylo nutné reagovat.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatel – sám advokát – nemusí být podle stanoviska pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 42/15 (ST 42/79 SbNU 637; 290/2015 Sb.) zastoupen podle § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu advokátem.

15. K vyjádření stavebníka, že je ústavní stížnost nepřípustná z důvodu, že nejde o rozhodnutí ve věci samé, uvádí Ústavní soud následující. Podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost nepřípustná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje (§ 72 odst. 3 citovaného zákona); to platí i pro mimořádný opravný prostředek, který orgán, jenž o něm rozhoduje, může odmítnout jako nepřípustný z důvodů závisejících na jeho uvážení (§ 72 odst. 4 citovaného zákona). Z uvedeného ustanovení plyne, že ústavní stížností se lze domáhat ochrany základních práv a svobod jen proti rozhodnutím konečným, tj. rozhodnutím o posledním procesním prostředku, který zákon poskytuje k ochraně práva. Zpravidla půjde o ta rozhodnutí, jimiž se soudní či jiné řízení končí. Tyto podmínky jsou ale splněny i v případě nemeritorních rozhodnutí, která jsou způsobilá bezprostředně a citelně zasáhnout do základních práv stěžovatele a která tvoří samostatnou uzavřenou součást řízení, přestože řízení ve věci samé dosud neskončilo [srov. např. nález ze dne 12. ledna 2005 sp. zn. III. ÚS 441/04 (N 6/36 SbNU 53) nebo stanovisko pléna ze dne 23. dubna 2013 sp. zn. Pl. ÚS-st. 35/13 (ST 35/69 SbNU 859; 124/2013 Sb.), bod 2]. Ústavní soud již v minulosti považoval i ústavní stížnost proti rozhodnutí, kterým správní soud podle § 73 odst. 2 s. ř. s. rozhodl o návrhu na přiznání odkladného účinku, za přípustnou [např. v nálezech ze dne 26. dubna 2005 sp. zn. II. ÚS 310/04 (N 93/37 SbNU 269) a ze dne 23. září 2013 sp. zn. IV. ÚS 4468/12 (N 167/70 SbNU 553)].

16. Ústavní stížnost proti usnesení, kterým nebylo vyhověno návrhu stěžovatele na přiznání odkladného účinku jeho správní žalobě, je – s ohledem na výše uvedené a dále s ohledem na to, že stěžovatel v posuzované věci vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva, – přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

IV. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

17. Ústavní soud se seznámil s argumentací stěžovatele, napadeným rozhodnutím, vyjádřením účastníka řízení a vedlejších účastníků řízení, jakož i s obsahem zapůjčeného spisu městského soudu a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

18. Ústavní soud připomíná, že není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy *a contrario*), ale soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který přezkoumává (a kasačním rozhodnutím vynucuje) ústavně souladný průběh a výsledek předcházejícího soudního řízení [srov. nález ze dne 4. 4. 2012 sp. zn. I. ÚS 2208/11 (N 74/65 SbNU 41)]. Jeho úlohou je tak pouze posoudit, zda nebylo zasaženo do některého z ústavně zaručených práv stěžovatele, resp. zda soudní řízení jako celek bylo vedeno v souladu s hlavou pátou Listiny.

19. Jak bylo uvedeno již výše (bod 15), stěžovatel brojí ústavní stížností proti rozhodnutí dílčímu a dočasnému, a to za situace, kdy řízení dosud běží a není pravomocně skončeno (srov. k povaze rozhodnutí soudu o návrhu na přiznání odkladného účinku správní žalobě např. usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2636/07, II. ÚS 1269/07, III. ÚS 665/06, III. ÚS 1972/07, III. ÚS 2263/08 nebo I. ÚS 536/09 a také nálezy již výše uvedené v bodě 15). Podstatou přezkumu tohoto dílčího rozhodnutí proto může být jen omezený test ústavnosti, tj. posouzení, zda rozhodnutí o návrhu na zrušení usnesení o nepřiznání odkladného účinku správní žalobě mělo zákonný podklad, bylo vydáno příslušným orgánem a není projevem svévole [srov. nález Ústavního soudu ze dne 10. 11. 1999 sp. zn. II. ÚS 221/98 (N 158/16 SbNU 171), viz též usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 11. 2015 sp. zn. III. ÚS 3193/15]. Uvedeným „testem“ napadené rozhodnutí neprošlo, jak je vysvětleno následovně.

20. Součástí ústavních záruk řádně vedeného soudního řízení je požadavek, aby rozhodnutí soudů byla náležitým způsobem odůvodněna [srov. např. nález ze dne 22. listopadu 2010 sp. zn. IV. ÚS 1834/10 (N 231/59 SbNU 357), nález ze dne 27. března 2011 sp. zn. IV. ÚS 3441/11 (N 61/64 SbNU 723) nebo nález ze dne 26. listopadu 2013 sp. zn. II. ÚS 4927/12 (N 199/71 SbNU 361)]. Pro účastníka řízení z nich musí být zřejmé, jaká skutková zjištění soud učinil a jakým způsobem je právně vyhodnotil. Jeho skutkové a právní závěry přitom nesmí být projevem libovůle a úvahy, na nichž jsou založeny, musí odpovídat obecně akceptovaným interpretačním postupům. Jde-li o rozsah odůvodnění, ten přirozeně vždy závisí na okolnostech konkrétního případu, neboť nezbytnost jednotlivých jeho obsahových komponentů se odvíjí od předmětu řízení a povahy rozhodnutí, jakož i od návrhů a argumentů uplatněných účastníky řízení, se kterými se soudy musí adekvátně vypořádat [srov. např. usnesení ze dne 25. října 1999 sp. zn. IV. ÚS 360/99 (U 68/16 SbNU 363) nebo nález ze dne 22. září 2009 sp. zn. III. ÚS 961/09 (N 207/54 SbNU 565).

21. Městský soud napadeným usnesením nepřiznal správní žalobě stěžovatele odkladný účinek, neboť dospěl k závěru, že v „daném případě není naplněna základní pozitivní podmínka pro přiznání odkladného účinku žalobě – vznik újmy na straně žalobce dle § 73 odst. 2 s. ř. s.“ (bod 18 odůvodnění napadeného usnesení). Podle městského soudu stěžovatel „řádně netvrdil, jaká konkrétní újma by mu měla v důsledku nepřiznání odkladného účinku žalobou napadeného rozhodnutí vzniknout a ani ji nikterak neosvědčil“. K tomu městský soud blíže konstatoval, že „k naplnění podmínky vzniku újmy žalobce uvedl, že výstavba by diametrálně změnila prostředí stávajících nemovitostí v okolí projektu. Soud zdůrazňuje, že veškerá tvrzení žalobce o jeho újmě jsou velmi strohá a zůstávají pouze v obecné rovině, jelikož soudu nebylo na podporu žalobcových tvrzení doloženo ničeho. Žalobce tvrzenou hrozící újmu řádně nespecifikoval; dokonce ani vůbec nevysvětlil, k jaké změně prostředí by výstavbou došlo. Žalobce na podporu svých tvrzení nepředložil žádné důkazy“ (bod 12 odůvodnění napadeného usnesení).

22. Z citované části odůvodnění napadeného usnesení městského soudu vyplývá, že městský soud nepřiznal správní žalobě stěžovatele odkladný účinek na základě závěru, že

stěžovatel neunesl již ani břemeno dostatečně konkretizovaného tvrzení o tom, jaká újma mu výkonem napadeného rozhodnutí hrozí. Podle městského soudu k naplnění této podmínky stěžovatel pouze uvedl, že výstavba by diametrálně změnila prostředí stávajících nemovitostí v okolí projektu, aniž by jakkoliv vysvětlil, k jaké změně prostředí by výstavbou došlo, což je tvrzení velmi strohé, zůstávající pouze v obecné rovině. Ústavní soud však nemohl přehlédnout, že uvedený závěr městského soudu je založen na jeho zjištění, které neodpovídá obsahu příslušného spisového materiálu.

23. Jak poukazuje stěžovatel ve své ústavní stížnosti, jeho obecné tvrzení – obsažené v části „II. Odkladný účinek“ podání stěžovatele městskému soudu ze dne 1. 2. 2021, zahrnující správní žalobu i návrh na odkladný účinek této žalobě, podle něhož hrozící újma spočívá v tom, že „výstavba by diametrálně změnila prostředí stávajících nemovitostí v okolí projektu“ – je dále konkretizováno tvrzením v bodě 23 podání. V něm stěžovatel konstatuje, že „(…) cca 10 metrů od pozemku žalobce by se měla nacházet budova, která by se měla tyčit do výšky cca 28 m. Budova C je tedy jakousi ‚rozhlednou´ nad pozemkem žalobce a dalšího souseda směrem na jižní stranu, která by dávala obyvatelům bytů ve vyšších patrech naprostý náhled nad pozemky a do nemovitostí – rodinných domů z jejich západního průčelí a zcela by takový pohled bral soukromí žalobci v jeho domě“ (list č. 5 spisu městského soudu). Na stejném místě stěžovatel k citovanému tvrzení současně předkládá několik vizualizací stavby.

24. S citovaným tvrzením stěžovatele o újmě spočívající v zásahu do jeho soukromí se ale městský soud v odůvodnění napadeného usnesení – při posouzení splnění podmínek přiznání odkladného účinku správní žalobě – žádným způsobem přímo nevypořádává. Dokonce z odůvodnění napadeného usnesení není ani zřejmé, zda toto tvrzení městský soud při svých úvahách o dostatečnosti tvrzení újmy vůbec nějak zohlednil při svém závěru, že stěžovatel „vůbec nevysvětlil, k jaké změně prostředí by výstavbou došlo“. V tomto směru městský soud toliko souhrnně konstatuje, že „veškerá tvrzení žalobce o jeho újmě jsou velmi strohá a zůstávají pouze v obecné rovině“, aniž by se s předmětným tvrzením stěžovatele o zásahu do jeho soukromí adekvátně vypořádal.

25. Jestliže městský soud dospěl v napadeném usnesení k závěru, že stěžovatel neunesl svoji povinnost tvrzení hrozby vzniku újmy, bylo povinností městského soudu tento závěr odpovídajícím způsobem odůvodnit i ve vztahu k tvrzení stěžovatele o zásahu do jeho soukromí, a to tím spíše, pokud ve srovnání s obecným tvrzením stěžovatele o „změně prostředí“ jde ze strany stěžovatele o již bližší vysvětlení, v čem hrozící újma spočívá. Na uvedeném nic nemění skutečnost, že tvrzení stěžovatele o zásahu do soukromí není zahrnuto v jeho podání do části II („Odkladný účinek“), ale až do části III („Proporcionalita“). V opačném případě by šlo o případ tzv. přepjatého formalismu. Ústavní soud k tomu připomíná, že povinností obecných soudů při posuzování zákonných náležitostí podání je vycházet z jejich (celého) obsahu (§ 41 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve spojení s § 64 s. ř. s.).

26. Poukazuje-li městský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti na usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1359/21, kterým byla jako zjevně neopodstatněná již odmítnuta ústavní stížnost proti obdobnému rozhodnutí o nepřiznání odkladného účinku žalobě (směřující proti témuž územnímu a stavebnímu povolení jako v nyní posuzované věci), Ústavní soud zdůrazňuje, že předmětem posouzení Ústavního soudu v dané věci byl jiný návrh na přiznání odkladného účinku (jiného stěžovatele). Nadto Ústavní soud dodává, že podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou závazné pro všechny orgány a osoby především jeho nálezy, nikoliv již usnesení, která nejsou závazná ani pro Ústavní soud (§ 23 a § 35 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

27. Ústavní soud souhrnně konstatuje, že městský soud se ve svém odůvodnění napadeného usnesení ve vztahu k otázce povinnosti tvrdit hrozbu vzniku újmy omezil pouze na konstatování nedostatečnosti tvrzení stěžovatele o hrozící újmě, aniž by se jakkoliv

vypořádal se stěžovatelem uplatněnou relevantní argumentací zásahu do jeho soukromí. Napadené rozhodnutí proto neobstojí z hlediska požadavku náležitého odůvodnění, jenž vyplývá z čl. 36 odst. 1 Listiny. Jelikož se stěžovatel domáhá prostředky správního soudnictví ochrany před akty veřejné správy, byl napadeným usnesením městského soudu porušen též čl. 36 odst. 2 Listiny.

V. Závěr

28. Na základě výše uvedeného Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatele proti napadenému usnesení městského soudu vyhověl a zrušil jej [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Městský soud se tak bude muset návrhem stěžovatele opětovně zabývat a ve svém novém rozhodnutí náležitě odůvodnit, zda je nebo není tvrzení stěžovatele o újmě spočívající v zásahu do jeho soukromí dostačující pro to, aby jeho správní žalobě přiznal (při splnění dalších podmínek) odkladný účinek. Ústavní soud zdůrazňuje, že tímto nálezem nijak nepředjímá, zda jsou předpoklady pro přiznání odkladného účinku správní žalobě stěžovatele podle § 73 odst. 2 s. ř. s. naplněny.

29. O návrhu stěžovatele na přednostní projednání ústavní stížnosti (podle § 39 zákona o Ústavním soudu) Ústavní soud pak již (výslovně) nerozhodoval, jelikož o ní rozhodl tak rychle, jak to bylo možné.

Č. 157
Posuzování naplnění podmínek pro podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody
(sp. zn. III. ÚS 1711/21 ze dne 31. srpna 2021)

1. Trestní minulost odsouzeného představuje důležité hledisko při posuzování splnění podmínek podmíněného propuštění, nicméně prognóza vedení řádného života v budoucnu nesmí být založena především (nebo dokonce jen) na ní. Je nutné zohlednit i další, zejména aktuální poznatky k osobnosti odsouzeného, stavu jeho nápravy i prostředí, v němž by se ocitl po případném podmíněném propuštění na svobodu, a zabývat se též okolnostmi spáchané trestné činnosti při zaměření na míru překonání subjektivních příčin této trestné činnosti na straně odsouzeného. Trestní minulost nelze hodnotit formalisticky. Je třeba vzít v potaz, před jak dlouhou dobou a z jakých důvodů došlo ke spáchání předchozích trestných činů a zda lze od odsouzeného na základě jeho (aktuálního) výkonu trestu očekávat, že povede řádný život. Pokud je proto závěr soudu o nenaplnění podmínky očekávání budoucího řádného života odsouzeného založen primárně na okolnostech či důvodech, které hrály roli dříve při uložení samotného trestu odnětí svobody, a na předchozím jednání stěžovatele, které už nelze změnit, došlo k porušení zákazu dvojího přičítání vyplývajícího z principu *ne bis in idem* zakotveného v čl. 40 odst. 5 Listiny.

2. Podstata odůvodnění soudního rozhodnutí o zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění spočívá také v tom, že odsouzenému má být jasně a srozumitelně vysvětleno (aniž by toto vysvětlení muselo být rozsáhlé), jakým konkrétním způsobem má jednat, aby prokázal polepšení a aby od něj bylo možno očekávat, že povede řádný život, tak, aby měl vyšší šance při dalším projednání své žádosti o podmíněné propuštění. Každé zamítavé usnesení by tedy mělo obsahovat rovněž krátký „návod" pro odsouzeného, jaké konkrétní změny se od něj očekávají. Teprve uvedením konkrétních důvodů, proč žádosti odsouzeného nebylo vyhověno, a to důvodů, které odsouzený mohl a může v průběhu výkonu trestu odnětí svobody ovlivnit, jej totiž soudy mohou motivovat k žádoucí změně.

Nález

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele P. V., t. č. ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Znojmo, zastoupeného Mgr. Pavlem Kandalcem, Ph.D., LL.M., advokátem, se sídlem Panská 895/6, Praha, směřující proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 21. 4. 2021 č. j. 3 To 92/2021-70 a usnesení Okresního soudu ve Znojmě ze dne 11. 3. 2021 č. j. 3 Pp 1/2021--63, za účasti Krajského soudu v Brně a Okresního soudu ve Znojmě jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 21. 4. 2021 č. j. 3 To 92/2021-70 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 a zákaz dvojího přičítání zaručený čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto usnesení se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Včas podanou ústavní stížností, která splňuje podmínky řízení dle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označeného usnesení Okresního soudu ve Znojmě (dále též jen „okresní soud“) a rovněž označeného usnesení Krajského soudu v Brně (dále též jen „krajský soud“). Stěžovatel má za to, že byla porušena jeho základní práva zaručená čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě.

2. V řízení předcházejícím podání nyní posuzované ústavní stížnosti okresní soud napadeným rozhodnutím podle § 88 odst. 1 písm. a) a odst. 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „tr. zákoník“), za použití § 331 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „tr. řád“), zamítl žádost stěžovatele o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, který vykonává podle rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9. 11. 2017 sp. zn. 17 T 30/2002 ve spojení s usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 31. 1. 2018 sp. zn. 9 To 74/2017.

3. Okresní soud totiž shledal, že splnění první a druhé zákonem stanovené podmínky pro podmíněné propuštění stěžovatel prokázal, přihlédl však současně ke skutečnosti, že stěžovatel nenastoupil sám k výkonu trestu (§ 88 odst. 3 tr. zákoníku), a ve vztahu k náhradě škody se nespokojil s vyjádřením stěžovatele, že vzhledem k její výši ji nikdy nebude schopen uhradit, neboť pouze její výše stěžovatele nemůže odrazovat od její úhrady a měl by se pokusit uhradit co nejvíce. Za nesplněnou považoval soud rovněž podmínku prognózy řádného života. Přihlédl přitom k zázemí v rodině, domluvenému zaměstnání i k představám stěžovatele o oboru jeho působení v budoucnu; na druhou stranu však soud zohlednil působení předchozích trestů na stěžovatele, skutečnost, že se již v průběhu zkušební doby po dřívějším podmíněném propuštění dopouštěl další majetkové trestné činnosti s rozsáhlou škodou, že po propuštění z vazby uprchl a 14 let se skrýval na neznámém místě. Negativně soud hodnotil i okolnost, že stěžovatel žádá o podmíněné propuštění již při první příležitosti, přestože se mnoho let vyhýbal trestnímu stíhání a způsobil mnohamilionové škody, což nesvědčí o přijetí odpovědnosti za spáchané jednání. Soud uzavřel, že pouze delší trest může upevnit nově přijatou změnu postoje stěžovatele, zejména když část trestu byla vykonána již vazbou před více než 19 lety. Zkrácení trestu by tak nemělo takový efekt, aby se stěžovatel příště jakékoli trestné činnosti vyvaroval.

4. Proti usnesení okresního soudu podal stěžovatel stížnost, kterou však krajský soud rovněž napadeným usnesením podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. řádu zamítl. Ztotožnil se totiž se závěry soudu prvního stupně, že stěžovatel nesplnil třetí zákonnou podmínku prognózy vedení řádného života. V této souvislosti soud poukázal na celkem 4 záznamy v evidenci Rejstříku trestů stěžovatele, na dobrodiní amnestie za spáchanou trestnou činnost, která souvisela s týráním zvířat, kdy mu byl uložen pouze alternativní podmíněný trest odnětí svobody. Zohlednil rovněž, že již druhé odsouzení vedlo k nepodmíněnému trestu odnětí

svobody za rozsáhlou majetkovou trestnou činnost a že již z tohoto výkonu trestu byl podmíněně propuštěn. Po propuštění z vazby, do které byl vzat v důsledku další trestné činnosti, však tohoto propuštění zneužil, uprchl a skrýval se po dobu 14 let, přičemž opakovaně vystupoval pod změněnou identitou. Krajský soud proto zohlednil nesplnění podmínky včasného nástupu do výkonu trestu a rovněž okolnost, že dosud ani částečně neuhradil škodu způsobenou trestnou činností. Vzhledem k rozsahu trestné činnosti, výši způsobené škody, k dlouhodobému plánovitému vyhýbání se výkonu trestu a s přihlédnutím k dřívějšímu dobrodiní soud považoval za nutné delší působení trestu na stěžovatele tak, aby mohl prokázat neměnnou a trvalou změnu chování i změnu jeho motivace.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel namítá, že náhrada škody a předchozí trestní minulost nemohou být rozhodujícími podmínkami pro úspěšné propuštění z výkonu trestu. Obecné soudy porušily jeho právo na spravedlivý proces, když nadto vycházely z nesprávně zjištěného skutkového stavu, pokud jde o jeho snahu nahradit způsobenou škodu. Závěr krajského soudu, že stěžovatel nemá nic uhrazeno ze způsobené škody, totiž neodpovídá skutečnosti. Stěžovatel odkazuje na vyúčtování srážek a pohledávek věznice, ze kterého vyplývá, že po celou dobu pobytu ve výkonu trestu mu je pravidelně ze mzdy strhávána částka 897 Kč (což představuje maximum v rámci jeho omezených možností), určená k úhradě pohledávek z trestné činnosti.

6. Dále stěžovatel tvrdí, že soudy porušily zákaz dvojího přičítání, když na jednu stranu nezpochybňují existenci skutečností svědčících o prognóze vedení řádného života stěžovatele (rodinné zázemí, příslib zaměstnání atd.), na druhou stranu však překvapivě učinily závěr, že od trestní minulosti stěžovatele nelze při hodnocení splnění této podmínky odhlédnout. Stěžovatel zdůrazňuje, že vykonává trest za trestnou činnost, kterou spáchal v roce 1999. Je pravda, že se trestnímu stíhání po dlouhou dobu vyhýbal, avšak po tuto dobu se nedopustil žádné trestné činnosti. Stěžovatel dále vytýká krajskému soudu, že se nevypořádal s jeho argumentací a odkazy na nálezovou judikaturu Ústavního soudu, na druhou stranu tento soud poukazuje na ta rozhodnutí Ústavního soudu (vesměs usnesení), která nejsou závazná a ani na věc nedopadají.

7. Stěžovatel upozorňuje, že faktické dvojí přičítání, kterého se obecné soudy dopustily, je o to závažnější, že se stížnostní soud při hodnocení jeho předchozích tří odsouzení dopustil pochybení, když zaměnil trestný čin příživnictví dle § 203 trestního zákona účinného v době odsouzení stěžovatele za trestný čin týrání zvířat dle § 203 trestního zákona v pozdějším znění. I tato záměna dle stěžovatele ovlivnila závěr soudu, který jej tím pádem považoval za osobu, která se dopustila zvlášť zavrženíhodné činnosti – týrání zvířat, ačkoliv byl ve skutečnosti odsouzen za trestný čin v dnešní době již neexistující.

8. Stěžovatel uzavírá, že obecné soudy *de facto* paušálně vyloučily možnost podmíněného propuštění pro osoby s trestní minulostí, neboť tato skutečnost byla spolu s výší způsobené škody rozhodující pro zamítnutí jeho žádosti, aniž by bylo zohledněno jeho chování ve výkonu trestu, jakož i další aktivity potvrzující jeho polepšení a snahu o vedení bezúhonného života v budoucnu.

9. V doplnění ústavní stížnosti stěžovatel předložil rozsudek Okresního soudu v Nymburce ze dne 11. 9. 1989 sp. zn. 3 T 129/89, kterým byl uznán vinným ze spáchání trestného činu příživnictví dle § 203 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v tehdy platném a účinném znění.

III. Vyjádření účastníků řízení

10. Okresní soud a krajský soud ve svých vyjádřeních pouze odkázaly na odůvodnění napadených rozhodnutí. S ohledem na absenci jakékoliv argumentace proto zdejší soud tato vyjádření nezasílal stěžovateli k případné replice, jelikož by to bylo zjevně neúčelné.

11. Krajské státní zastupitelství v Brně a Okresní státní zastupitelství ve Znojmě se k výzvě Ústavního soudu postavení vedlejšího účastníka vzdaly (výslovně, resp. konkludentně).

IV. Splnění podmínek řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud posuzoval splnění procesních podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je rovněž právně zastoupen advokátem podle § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny procesní prostředky k ochraně svých práv.

13. Ústavní soud dospěl vzhledem k obsahu ústavní stížnosti k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

14. Ústavní soud zvážil obsah napadeného rozhodnutí i průběh řízení, které mu předcházelo, a dospěl k závěru, že ústavní stížnost stěžovatele je zčásti důvodná, zčásti je zjevně neopodstatněná.

15. Ústavní soud se ve svých četných nálezech vyjádřil, že podmíněné propuštění je mimořádný zákonný institut [nález ze dne 15. 5. 2014 sp. zn. III. ÚS 4851/12 (N 97/73 SbNU 589), bod 7; nález ze dne 5. 11. 2015 sp. zn. III. ÚS 599/14 (N 194/79 SbNU 207), bod 8; usnesení ze dne 7. 8. 2018 sp. zn. I. ÚS 2018/18; nález ze dne 1. 12. 2005 sp. zn. II. ÚS 715/04 (N 219/39 SbNU 323); veškerá judikatura zdejšího soudu je dostupná z https://nalus.usoud.cz]. Tato mimořádnost spočívá dle judikatury v tom, že soud má možnost, a nikoli povinnost odsouzeného podmíněně propustit. Neexistuje tedy ústavně zaručené právo na to, aby bylo vyhověno žádosti odsouzeného o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. To ovšem neimplikuje, že by snad soudy měly možnost libovolného rozhodování, anebo že by se na toto rozhodování nevztahovala povinnost rozhodovat předvídatelně a přesvědčivě. Český právní systém tedy nezná „automatické“ podmíněné propuštění, ale pouze jeho diskreční variantu; to však neznamená, že soud nemá povinnost odsouzeného podmíněně propustit, pokud odsouzený splnil všechny zákonné podmínky, což bez dalšího vyplývá z požadavku právního státu (srov. čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny).

16. Právní úprava podmíněného propuštění obsažená v ustanovení § 88 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku stanoví tři kumulativní podmínky, při jejichž splnění soud odsouzeného podmíněně propustí na svobodu. První, objektivně lehce zjistitelnou podmínkou je, že odsouzený vykonal alespoň polovinu uloženého trestu; soudy přitom nesmí při splnění dalších podmínek vyžadovat výkon delšího trestu, byly-li ostatní podmínky naplněny. Druhá a třetí podmínka se vztahují k osobě odsouzeného. Ten má prokázat polepšení v důsledku výkonu trestu odnětí svobody (druhá podmínka) a je namístě od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život nebo soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného (třetí podmínka). Ustanovení § 88 odst. 3 tr. zákoníku přidává k těmto třem základním (obligatorním) podmínkám tři další podmínky v případě osob odsouzených za zločin: zda odsouzený včas nastoupil do výkonu trestu, zda se pokusil odčinit následky svého činu a jak přistupoval k výkonu ochranného léčení, pokud je vykonával.

17. Podstatou podané ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatele s ústavněprávním výkladem a aplikací zákonných podmínek podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody podle § 88 odst. 1 písm. a) a odst. 3 trestního zákoníku, tedy podmínky očekávání vedení řádného života v budoucnu a podmínky, zda stěžovatel částečně nebo zcela nahradil či jinak odčinil škodu nebo jinou újmu způsobenou trestným činem.

18. V obecné rovině platí, že posouzení splnění zákonných podmínek je věcí soudcovské úvahy, a je proto plně na obecných soudech, aby zkoumaly a posoudily, zda podmínky pro aplikaci tohoto institutu jsou dány, a aby své úvahy v tomto směru přiměřeným způsobem odůvodnily. Ústavní soud zásadně respektuje takové nezávislé rozhodnutí obecných soudů; je povolán zasáhnout pouze v případě, vybočuje-li výklad obecných soudů ze zásad spravedlivého procesu [srov. nález ze dne 5. 11. 2015 sp. zn. III. ÚS 599/14 (N 194/79 SbNU 207), nález ze dne 15. 5. 2014 sp. zn. III. ÚS 4851/12 (N 97/73 SbNU 589), nález ze dne 1. 12. 2005 sp. zn. II. ÚS 715/04 (N 219/39 SbNU 323) nebo nález ze dne 3. 1. 2017 sp. zn. I. ÚS 2201/16 (N 4/84 SbNU 69)].

19. Ústavní soud tak v minulosti přikročil k vydání kasačního nálezu například tehdy, pokud obecné soudy rozhodovaly o podmíněném propuštění na základě zcela nedostatečně zjištěného skutkového stavu věci a opíraly se toliko o informace z doby odsouzení stěžovatele [nález ze dne 22. 3. 2001 sp. zn. III. ÚS 611/2000 (N 51/21 SbNU 439)], pokud své závěry řádně a přesvědčivě neodůvodnily, jestliže zákonnou podmínku prognózy vedení řádného života na svobodě posuzovaly pouze na základě minulého chování stěžovatele, respektive okolností vztahujících se k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, čímž porušily zákaz dvojího přičítání v rozporu s čl. 40 odst. 5 Listiny, či nerespektovaly při rozhodování o žádosti odsouzeného o podmíněné propuštění princip kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní dle čl. 38 odst. 2 Listiny [nález ze dne 12. 5. 2011 sp. zn. III. ÚS 1735/10 (N 90/61 SbNU 405) a nález ze dne 4. 10. 2016 sp. zn. II. ÚS 2503/16 (N 185/83 SbNU 37)].

20. Ve své rozhodovací praxi definoval Ústavní soud rovněž výjimky, v nichž může mimořádně zasáhnout i proti procesu dokazování a ustálení skutkového stavu před obecnými soudy. Může tak učinit v případech, jestliže skutková zjištění nevyplývají z provedených důkazů, případně je-li mezi skutkovými zjištěními a právními závěry extrémní nesoulad či jejich zdánlivý nesoulad není řádně odůvodněn [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 888/14 ze dne 10. 7. 2014 (N 140/74 SbNU 185)].

21. K takovému zásahu přikročil Ústavní soud i nyní, neboť zjistil, že krajský soud rozhodoval o podmíněném propuštění stěžovatele na základě nedostatečně (resp. nesprávně) zjištěného skutkového stavu věci.

22. To se týká zejména hodnocení zákonné podmínky pro podmíněné propuštění vyplývající z § 88 odst. 3 tr. zákoníku, tedy zda odsouzený částečně nebo zcela nahradil či jinak odčinil škodu nebo jinou újmu způsobenou trestným činem. Dle krajského soudu totiž nebyla podmínka splněna, neboť stěžovatel „nemá nic uhrazeno ze škody, kterou způsobil“ (bod 8 napadeného usnesení). Takový skutkový závěr však nevyplývá ani z provedených důkazů, ani z předloženého spisového materiálu a současně je v rozporu s tvrzením stěžovatele, že pravidelně ze své mzdy způsobenou škodu v maximální možné míře splácí (viz jeho výpověď na veřejném zasedání u okresního soudu dne 11. 3. 2021, č. l. 54), což doložil i potvrzením Vězeňské služby České republiky.

23. Oba soudy nadto shodně odsoudily stěžovatelovo vysvětlení k jeho možnostem tak vysokou částku uhradit, ačkoliv stěžovatel žádným způsobem nevyjádřil, že by snad na úhradu způsobené škody rezignoval; toto jeho konstatování bylo spíše součástí úvahy o možném způsobu řešení dané situace. Jeho postoj k náhradě vzniklé škody proto krajský soud hrubě zkreslil, když v odůvodnění napadeného usnesení stěžovateli přiřadil stanovisko, „že škoda je tak vysoká, že není v silách odsouzeného ji uhradit“ (bod 8). Ve skutečnosti totiž na veřejném zasedání u okresního soudu dne 11. 3. 2021 (č. l. 55) uvedl, že sice splácí dluhy, nicméně dluhy jsou tak velké, že nebude schopen je reálně uhradit do konce života, ani když bude reálně pracovat, a proto hodlá řešit nějakou formu oddlužení a osobního jednání s poškozenými, protože „synovi zůstane akorát katastrofa po mně“.

24. Jelikož se jedná o okolnosti, které mohly ovlivnit rozhodnutí krajského soudu, Ústavní soud shledal, že odůvodněním krajského soudu spočívajícím v extrémním nesouladu

mezi provedenými skutkovými zjištěními a vyvozenými právními závěry bylo zasaženo do stěžovatelova základního práva na soudní ochranu.

25. Co se týče hodnocení splnění podmínky prognózy vedení řádného života, Ústavní soud v nálezu ze dne 28. 11. 2018 sp. zn. II. ÚS 482/18 blíže rozpracoval kritéria, která by soudy měly při posuzování naplnění podmínek pro podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody zkoumat. Podmínka prognózy řádného života je úzce svázána s podmínkou polepšení, neboť na ni navazuje. Očekávání vedení řádného života, respektive dovršení nápravy odsouzeného v budoucnu je ze své podstaty předpokladem pravděpodobnostním, není třeba stoprocentní přesvědčení soudce (bod 36 nálezu sp. zn. II. ÚS 482/18). Pojem „řádný život" je třeba chápat jako minimální rámec, tedy jako předpoklad nepáchání další trestné činnosti. Soudy při rozhodování o podmíněném propuštění primárně zkoumají, zda bude mít odsouzený po případném propuštění zajištěné zaměstnání (či jiný zdroj příjmů) a ubytování, zda udržoval kontakt s rodinou či jinými blízkými a jaká je jeho širší trestní minulost. Tyto okolnosti, vztahující se k materiálnímu a sociálnímu zázemí odsouzeného, ovlivňují možnost reintegrace odsouzeného do společnosti (bod 40 nálezu sp. zn. II. ÚS 482/18).

26. Obecně relevantním je samozřejmě též faktor trestní minulosti odsouzeného. Jak Ústavní soud vysvětlil v nálezu ze dne 3. 1. 2017 sp. zn. I. ÚS 2201/16 (bod 32), trestní minulost odsouzeného obecně představuje důležité hledisko při posuzování splnění podmínek podmíněného propuštění, nicméně prognóza vedení řádného života v budoucnu nesmí být založena především – nebo dokonce jen – na ní. Naopak, jak již bylo uvedeno výše, je nutné zohlednit i další, zejména aktuální poznatky k osobnosti odsouzeného, stavu jeho nápravy i prostředí, v němž by se ocitl po případném podmíněném propuštění na svobodu, a zabývat se též okolnostmi spáchané trestné činnosti při zaměření na míru překonání subjektivních příčin této trestné činnosti na straně odsouzeného. Trestní minulost nelze hodnotit formalisticky – tedy kolikrát již byl dotčený odsouzen, kolikrát vykonával nepodmíněný trest odnětí svobody či kolikrát porušil podmínky podmíněného propuštění. Je třeba vzít v potaz, před jak dlouhou dobou a z jakých důvodů došlo ke spáchání předchozích trestných činů a zda lze od odsouzeného na základě jeho (aktuálního) výkonu trestu očekávat, že povede řádný život (bod 47 nálezu sp. zn. II. ÚS 482/18).

27. I v případě hodnocení splnění této podmínky dospěl krajský soud ke svému závěru na základě nedostatečně (resp. chybně) zjištěného skutkového stavu. Jak měl možnost Ústavní soud z předloženého rozsudku Okresního soudu v Nymburce ověřit, stěžovatel byl skutečně v minulosti odsouzen za trestný čin příživnictví dle § 203 trestního zákona, nikoliv za trestný čin týrání zvířat dle § 203 trestního zákona ve znění účinném až po odsouzení stěžovatele. Z napadeného rozhodnutí krajského soudu je přitom patrné, že při svém rozhodování vzal do úvahy právě i odsouzení stěžovatele za trestný čin týrání zvířat, a je proto pravděpodobné, že jím mohl být negativně ovlivněn ve svých úvahách.

28. Je tedy namístě, aby splnění podmínky prognózy vedení řádného života vyhodnotil krajský soud (okresní soud nesprávná skutková zjištění o odsouzení stěžovatele za uvedený trestný čin neučinil) nově, a to právě s ohledem na korekci uvedených skutkových zjištění a na nový závěr o skutkovém stavu věci. Přitom by měl naplnit rovněž výše uvedené požadavky vyplývající z judikatury Ústavního soudu, aby o žádosti odsouzeného o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody soudy rozhodovaly vždy na základě dostatečně zjištěného skutkového stavu, tedy komplexních informací o odsouzeném vztahujících se nejen k jeho minulosti, ale také k aktuálnímu stavu nápravy a polepšení během výkonu trestu a dalším relevantním okolnostem. Nelze totiž přehlédnout, že krajský soud se při hodnocení splnění této podmínky zaměřil zejména na trestní minulost stěžovatele, aniž by se komplexně vypořádal i s jinými okolnostmi, které zde mohou hrát roli, a zejména aktuálními podmínkami jeho návratu na svobodu (před jak dlouhou dobou došlo k trestné

činnosti, odstranění příčin dřívější trestné činnosti, rodinné zázemí, zaměstnání apod.). Pokud je totiž závěr soudu o nenaplnění podmínky očekávání budoucího řádného života odsouzeného založen primárně na okolnostech či důvodech, které hrály roli dříve při uložení samotného trestu odnětí svobody, a na předchozím jednání stěžovatele, které už nelze změnit, došlo k porušení zákazu dvojího přičítání vyplývajícího z principu *ne bis in idem* zakotveného v čl. 40 odst. 5 Listiny (srovnej nálezy sp. zn. III. ÚS 1735/10, sp. zn. II. ÚS 2503/16, sp. zn. I. ÚS 2201/16, sp. zn. II. ÚS 482/18).

29. Ústavní soud závěrem připomíná, že jde-li o odůvodnění soudního rozhodnutí v případě zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění, spočívá jeho podstata také v tom, že odsouzenému má být jasně a srozumitelně vysvětleno (aniž by toto vysvětlení muselo být rozsáhlé), jakým konkrétním způsobem má jednat, aby prokázal polepšení a aby od něj bylo možno očekávat, že povede řádný život, tak, aby měl vyšší šance při dalším projednání své žádosti o podmíněné propuštění. Každé zamítavé usnesení by tedy mělo obsahovat rovněž krátký „návod“ pro odsouzeného, jaké konkrétní změny se od něj očekávají. Teprve uvedením konkrétních důvodů, proč žádosti odsouzeného nebylo vyhověno, a to důvodů, které odsouzený mohl a může v průběhu výkonu trestu odnětí svobody ovlivnit, jej totiž soudy mohou motivovat k žádoucí změně [srov. nálezy sp. zn. IV. ÚS 575/21 (N 128/107 SbNU 41), sp. zn. II. ÚS 482/18 (N 195/91 SbNU 411)].

30. Krajský soud tedy nezohlednil ani judikaturu Ústavního soudu o smyslu a účelu aplikovaného institutu podmíněného propuštění, faktorech, které je třeba při posuzování žádostí o podmíněné propuštění zohlednit, a zejména o zákazu dvojího přičítání. Svůj závěr o nedostatku prognózy vedení řádného života založil převážně jen na předchozím jednání stěžovatele, aniž se věnoval jeho aktuální situaci. Jak již bylo uvedeno výše, Ústavní soud uznává, že předchozí trestní minulost je relevantním faktorem pro posouzení prognózy budoucího života odsouzeného, nemůže však být faktorem jediným a nemůže navždy zamezit možnosti podmíněného propuštění, neboť nikdy nelze vyloučit potenciální možnost, že se odsouzený změní, napraví, polepší a do budoucna od něj bude možno očekávat vedení řádného života (srov. nález sp. zn. II. ÚS 482/18).

31. Ústavní soud tedy dospěl k závěru, že usnesením Krajského soudu v Brně bylo porušeno stěžovatelovo právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a zákaz dvojího přičítání vyplývající z čl. 40 odst. 5 Listiny; ústavní stížnost je proto v této části důvodná.

32. Ústavní soud však současně neshledal, že by tomu tak bylo i v případě napadeného usnesení Okresního soudu ve Znojmě. Zjištěný skutkový stav, ze kterého při svém rozhodování okresní soud vycházel, totiž odpovídal provedenému dokazování (okresní soud netvrdil, že nebylo splaceno nic na náhradě škody ani že byl v minulosti stěžovatel odsouzen pro trestný čin týrání zvířat) a při hodnocení naplnění prognózy řádného života vzal okresní soud částečně do úvahy i aktuální situaci a podmínky, do kterých by se stěžovatel vracel, vyjádřil se k tvrzené proměně stěžovatele, změně jeho životních postojů. Z napadeného rozhodnutí okresního soudu je patrné, že se naplněním zákonných podmínek pro (ne)vyhovění žádosti stěžovatele o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody zabýval řádně a své závěry dostatečně odůvodnil. Ústavní soud při jeho rozhodování neshledal pochybení takové intenzity, které by bylo možné bez dalšího vyhodnotit jako zásah do ústavně zaručených práv a svobod stěžovatele, a mohlo by tak být důvodem pro jeho kasační zásah.

33. V této části proto Ústavní soud shledal ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou a při respektování zásady, podle které má minimalizovat svoje zásahy do rozhodovací činnosti obecných soudů, zrušil pouze rozhodnutí krajského soudu tak, aby mu otevřel procesní prostor pro vydání rozhodnutí nového, již nezatíženého shora popsanými deficity.

34. Krajský soud tak ve svém novém rozhodnutí opětovně posoudí, zda stěžovatel splňuje podmínky podmíněného propuštění, a shledá-li, že tomu tak není, měl by svůj závěr pečlivě odůvodnit, aby bylo zřejmé, že jeho rozhodnutí není pouze výsledkem libovůle, ale promyšlené a přesvědčivé úvahy soudu.

VI. Závěr

35. Protože z uvedených důvodů došlo napadeným rozhodnutím Krajského soudu v Brně k porušení základního práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a zákazu dvojího přičítání zaručeného v čl. 40 odst. 5 Listiny, Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona toto napadené rozhodnutí zrušil.

36. Ve zbylé části se ústavní stížnost odmítá podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněný.

II. Usnesení

Usn. č. 12
Odmítnutí ústavní stížnosti navrhující zrušení řízení před okresním soudem (sp. zn. IV. ÚS 1615/21 ze dne 21. července 2021)

Kompetence Ústavního soudu při posuzování ústavní stížnosti jsou vymezeny v § 82 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, podle něhož je především oprávněn zrušit rozhodnutí orgánu veřejné moci za podmínek stanovených zákonem o Ústavním soudu. Směřuje-li ústavní stížnost proti jinému zásahu orgánu veřejné moci, než je rozhodnutí, zakáže příslušnému státnímu orgánu pokračovat v porušování práva a svobody a přikáže mu, aby, pokud je to možné, obnovil stav před porušením. Proto navrhuje-li stěžovatelka, aby Ústavní soud vyslovil „porušení zákona jeho špatným výkladem a interpretací a zrušil dosud vedené řízení OS v Blansku ve věci 4 C 26/2010 jako od počátku neplatné", Ústavní soud není podle Ústavy České republiky a zákona o Ústavním soudu k projednání takového návrhu příslušný [§ 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu]. Vyhověním uvedenému návrhu by Ústavní soud vybočil z mezí své kompetence, vyplývajících z čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky a čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, neboť je oprávněn rozhodnout výrokem toliko v souladu s § 82 odst. 3 zákona o Ústavním soudu.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl soudcem zpravodajem Pavlem Šámalem o ústavní stížnosti stěžovatelky obchodní společnosti SEDLAK Reality, s. r. o., sídlem Olomučany 300, zastoupené JUDr. Marií Karasovou, advokátkou, sídlem Úvoz 82/39, Brno, proti postupu Okresního soudu v Blansku ve věci vedené pod sp. zn. 4 C 26/2010, za účasti Okresního soudu v Blansku jako účastníka řízení, takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava") stěžovatelka brojí proti postupu Okresního soudu v Blansku (dále jen „okresní soud"), přičemž tvrdí, že jím bylo porušeno základní právo zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina").

2. Z ústavní stížnosti a z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2021 č. j. 33 Cdo 3287/2020-736 se podává, že v posuzované věci okresní soud usnesením ze dne 12. 6. 2019 č. j. 4 C 26/2010-574 ve spojení s doplňujícím usnesením téhož soudu ze dne 9. 7. 2019 č. j. 4 C 26/2010-576 a ve znění opravného usnesení téhož soudu ze dne 26. 7. 2019 č. j. 4 C 26/2010-584 zamítl žalobu pro zmatečnost podanou stěžovatelkou proti rozsudku okresního soudu ze dne 12. 7. 2016 č. j. 4 C 26/2010-424 a rozsudku Krajského soudu v Brně (dále jen „krajský soud") ze dne 28. 11. 2018 č. j. 37 Co 343/2016-475. Proti rozsudku okresního

soudu podala stěžovatelka odvolání. Rozsudkem krajského soudu ze dne 13. 2. 2020 č. j. 37 Co 194/2019-618 byl rozsudek okresního soudu potvrzen. Proti rozsudku krajského soudu podala stěžovatelka dovolání, které Nejvyšší soud usnesením ze dne 23. 2. 2021 č. j. 33 Cdo 3287/2020-736 odmítl jako vadné.

II. Argumentace stěžovatelky

3. V ústavní stížnosti stěžovatelka namítá, že v řízení vedeném u okresního soudu pod sp. zn. 4 C 26/2010 nebyla dodržena příslušná ustanovení zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Stěžovatelka proto „napadá platnost řízení a jednání vedeného u okresního soudu a domáhá se zrušení dosud evidovaného soudního sporu, jež je proveden v přímém rozporu s v inkriminované době platným občanským zákonem“.

4. Stěžovatelka uvádí, že žalobce pan J. byl v průběhu řízení o jím podané žalobě vedené pod sp. zn. 6 C 413/2008 zbaven způsobilosti k právním úkonům a byl mu soudem ustanoven opatrovník. Dne 10. 5. 2010 podala jemu ustanovená advokátka bez souhlasu opatrovníka návrh na zpětvzetí žaloby v této věci vedené pod sp. zn. 6 C 413/2008. Soud návrhu na zpětvzetí žaloby vyhověl, ačkoli žalobce již byl soudem uznán za nesvéprávného. Zpětvzetí žaloby tak nesplňuje zákonný požadavek podle § 28 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, podle kterého, nejde-li o běžnou záležitost, je k nakládání s majetkem třeba schválení soudu. Zpětvzetí žaloby nebylo podáno ani potvrzeno opatrovníkem žalobce. Věc vedená pod sp. zn. 6 C 413/2008 byla skončena ke dni 20. 10. 2010. Dne 14. 5. 2010 podala právní zástupkyně žalobce u okresního soudu identickou žalobu. Soud žalobu přijal, přidělil jí sp. zn. 4 C 26/2010 a odsouhlasil ji opatrovnický soud.

5. Stěžovatelka uvádí, že touto ústavní stížností napadá „platnost“ soudního řízení vedeného pod sp. zn. 4 C 26/2010, protože soud neschválil zpětvzetí žaloby vedené pod sp. zn. 6 C 413/2008. Věc vedená pod sp. zn. 6 C 413/2008 tak není k dnešnímu dni skončená a následná, zcela identická žaloba (ve věci vedené pod sp. zn. 4 C 26/2010) je ve stavu litispendence, a „je tedy nezákonně vedená“. Nebyl-li tedy do dnešního dne podán návrh na zpětvzetí žaloby vedené pod sp. zn. 6 C 413/2008, resp. souhlas opatrovníka, ani není nařízeno žádné řízení opatrovnického soudu o zpětvzetí žaloby ve věci sp. zn. 6 C 413/2008, pak toto řízení je neskončené. Následné řízení ve věci sp. zn. 4 C 26/2010 je vedeno v rozporu se zákonem a je od počátku neplatné. Stěžovatelka proto navrhuje, aby Ústavní soud konstatoval „porušení zákona jeho vadnou interpretací a zrušil řízení vedené u okresního soudu pod sp. zn. 4 C 26/2010 jako od počátku neplatné“.

6. Stěžovatelka uvádí, že před podáním této ústavní stížnosti vyčerpala veškeré dostupné opravné prostředky, když se podanou žalobou pro zmatečnost domáhala „zrušení řízení“ vedeného pod sp. zn. 4 C 26/2010 s odůvodněním, že žaloba je identická s žalobou vedenou pod sp. zn. 6 C 413/2008, a řízení o této žalobě je dosud neskončené. O dovolání podaném v této věci rozhodl Nejvyšší soud tak, že dovolání stěžovatelky usnesením ze dne 23. 2. 2021 č. j. 33 Cdo 3287/2020-736 odmítl.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud se nejprve zabýval otázkou, zda jsou v předmětné věci splněny všechny procesní předpoklady meritorního posouzení ústavní stížnosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), přičemž dospěl k závěru, že tomu tak není.

8. V posuzované věci se Ústavní soud zaměřil zejména na posouzení otázky, zda je Ústavní soud podle zákona o Ústavním soudu k projednání návrhu příslušný. Nepříslušností je třeba rozumět situaci, kdy se navrhovatel domáhá něčeho, k čemu Ústavní soud není oprávněn, a to tak, že vůbec není způsobilý vést takové řízení, nebo sice je oprávněn vést

takové řízení, avšak není oprávněn rozhodnout v této věci způsobem, jak navrhovatel požaduje.

9. Ústavní soud je podle článku 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti. Při výkonu svých kompetencí musí respektovat i jeden ze základních principů právního státu zakotvený v čl. 2 odst. 3 Ústavy a v čl. 2 odst. 2 Listiny, podle něhož státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který stanoví zákon. Ústavní soud má tedy přesně vymezenou pravomoc a příslušnost, které nemůže překročit [srov. usnesení ze dne 23. 1. 2019 sp. zn. I. ÚS 56/19 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz)].

10. V obecné rovině vyplývá rozsah pravomocí Ústavního soudu z principu dělby moci. Ústavnímu soudu jako orgánu ochrany ústavnosti, který je Ústavou řazen k moci soudní, přísluší výkon soudní kontroly činnosti veřejné moci. Ústavnímu soudu proto nepřísluší tvorba právních norem (což je pravomocí zákonodárné moci a v odvozené podobě moci výkonné) ani výkon správních činností (což je pravomocí orgánů moci výkonné). Ovšem rovněž k rozhodování o individuálních právech a povinnostech a poskytování ochrany (pravomoc soudní) je Ústavní soud příslušný pouze tam, kde to výslovně zákon připouští a ve formách stanovených zákonem.

11. Pravomoci Ústavního soudu jsou dány jednak obecně vymezením jednotlivých druhů řízení v čl. 87 odst. 1 a 2 Ústavy a jednak konkrétně jeho dílčími oprávněními, která se váží k jednotlivým typům řízení. Ústavní soud je nadán převážně kasační pravomocí, tedy jeho oprávněním je vyslovit neústavnost aktu (normativní či individuálně rozhodovací povahy) orgánu veřejné moci a akt rušit (výjimkou jsou zejména řízení o opravném prostředku proti rozhodnutí ve věci ověření volby poslance nebo senátora, řízení v pochybnostech o ztrátě volitelnosti a řízení o ústavní žalobě proti prezidentu republiky).

12. Kompetence Ústavního soudu při posuzování ústavní stížnosti jsou upřesněny v § 82 odst. 3 zákona o Ústavním soudu. Ústavní soud je oprávněn především zrušit rozhodnutí orgánu veřejné moci za podmínek stanovených zákonem o Ústavním soudu. Směřuje-li ústavní stížnost proti jinému zásahu orgánu veřejné moci, než je rozhodnutí, zakáže příslušnému státnímu orgánu pokračovat v porušování práva a svobody a přikáže mu, aby, pokud je to možné, obnovil stav před porušením.

13. Navrhuje-li stěžovatelka v petitu svého návrhu, jímž je Ústavní soud vázán, aby Ústavní soud vyslovil „porušení zákona jeho špatným výkladem a interpretací a zrušil dosud vedené řízení OS v Blansku ve věci 4 C 26/2010 jako od počátku neplatné“, pak musí Ústavní soud konstatovat, že k takovému rozhodnutí není podle Ústavy a zákona o Ústavním soudu příslušný [§ 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu]. Projednáním takového návrhu by Ústavní soud vybočil z mezí své kompetence, vyplývajících z čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny. Ústavní soud je totiž oprávněn rozhodnout výrokem toliko v souladu s § 82 odst. 3 zákona o Ústavním soudu. Tomu však uvedený stěžovatelčin návrh neodpovídá.

14. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že namítá-li stěžovatelka, že předmětné řízení je stiženo zmatečnostní vadou, pak opravným prostředkem v této věci byla žaloba pro zmatečnost. Stěžovatelka v ústavní stížnosti poukazuje na to, že vyčerpala všechny procení prostředky k ochraně svého práva, když žalobu pro zmatečnost podala, a to včetně jí dostupných opravných prostředků. V řízení o této žalobě však nebyla úspěšná. Za dané procesní situace měla její ústavní stížnost směřovat právě proti rozhodnutím obecných soudů o této žalobě pro zmatečnost. To však stěžovatelka neučinila. Bez významu také nemůže zůstat skutečnost, že dovolání stěžovatelky podané v řízení o žalobě pro zmatečnost bylo Nejvyšším soudem jako vadné odmítnuto.

15. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků podle § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu odmítl jako návrh, k jehož projednání není příslušný.

Usn. č. 13
Ústavní stížnost podaná neoprávněnou osobou
(sp. zn. IV. ÚS 1966/21 ze dne 4. srpna 2021)

Fyzická nebo právnická osoba je oprávněna k podání ústavní stížnosti proti rozhodnutí orgánu veřejné moci tehdy, byla-li účastníkem řízení, ve kterém bylo napadené rozhodnutí vydáno [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky, § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů]. Ústavní soud proto zpravidla odmítne podle § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnost proti rozhodnutí orgánu veřejné moci podanou stěžovatelem, který nebyl účastníkem řízení, v němž bylo napadené rozhodnutí vydáno, jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným. Výjimkou z tohoto pravidla je ústavní stížnost podaná proti rozhodnutí, které se dotýká právní sféry stěžovatele, přestože účastníkem řízení nebyl. V takovém případě Ústavní soud neodmítne ústavní stížnost jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným; stěžovatel však je povinen v ústavní stížnosti tvrdit a prokázat, že účinky napadeného rozhodnutí byly způsobilé se projevit v jeho právní sféře, přestože účastníkem řízení nebyl. Rozhodné je, zda případné zrušení napadeného rozhodnutí Ústavním soudem je způsobilé zasáhnout do právní sféry stěžovatele.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl soudcem zpravodajem Pavlem Šámalem o ústavní stížnosti obchodní společnosti GOODWILL PARTNER, s. r. o., sídlem U Dubu 691/48, Praha 4 – Braník, proti usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 6. května 2021 č. j. Nao 88/2021-193, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a Ing. Jaroslava Jelínka a Odvolacího finančního ředitelství, sídlem Masarykova 427/31, Brno, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

1. Stěžovatelka se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí s tvrzením, že jím došlo k porušení principu právní jistoty, respektování autonomie její vůle a jejího práva na ochranu legitimního očekávání.

2. Z ústavní stížnosti a napadeného usnesení se podává, že stěžovatelka jako daňová poradkyně zastupovala prvního vedlejšího účastníka jako žalobce v soudním řízení správním vedeném Krajským soudem v Hradci Králové (dále jen „krajský soud“) pod sp. zn. 31 Af 60/2018. Stěžovatelka dne 9. 4. 2021 v uvedeném řízení vznesla jménem prvního vedlejšího účastníka námitku podjatosti všech soudců krajského soudu. O námitce podjatosti

rozhodoval Nejvyšší správní soud. Vzhledem k tomu, že stěžovatelka nedoložila plnou moc k zastupování prvního vedlejšího účastníka před Nejvyšším správním soudem, byla vyzvána k jejímu doplnění. Na výzvu toliko uvedla, že první vedlejší účastník jí plnou moc pro zastupování před Nejvyšším správním soudem neudělil. Nejvyšší správní soud proto napadeným usnesením námitku podjatosti odmítl za přiměřeného použití § 46 odst. 1 písm. a) zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, pro nedostatek podmínky řízení spočívající v nesplnění povinnosti doložit oprávnění zastupovat prvního vedlejšího účastníka.

3. V ústavní stížnosti stěžovatelka tvrdí, že krajský soud manipuloval ve shora uvedeném řízení s důkazem o podání kontrolního hlášení k dani z přidané hodnoty a s obsahem spisu, který „odmítá předložit v úplnosti“. Nejvyšší správní soud a krajský soud chybně vyložily obsah jejího podání ze dne 9. 4. 2021; nedomáhala se jím vyloučení soudců krajského soudu, nýbrž pouze tvrdila, že tak v budoucnu učiní, zjistilo-li by se, že krajský soud s důkazy manipuloval. Stěžovatelka dále navrhuje Ústavnímu soudu, aby přerušil řízení a podal Soudnímu dvoru Evropské unie návrh na zahájení řízení o předběžné otázce, zda je v souladu s právem Evropské unie, že se soud v řízení týkajícím se správy daní opomenul vypořádat s předloženým důkazem účastníka řízení, posoudil podání účastníka řízení v rozporu s jeho obsahem, a zda je soud povinen respektovat základní práva a svobody a zásady právního státu.

4. Ústavní soud nejprve zkoumal, zda návrh na zahájení řízení (o ústavní stížnosti) splňuje náležitosti podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a zda jsou dány procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem. Zjistil, že stěžovatelka je osobou neoprávněnou k podání ústavní stížnosti proti napadenému usnesení.

5. Podle § 72 odst. 1 zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost oprávněna podat osoba, tvrdí-li, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda. Ústavní soud proto pravidelně odmítá ústavní stížnosti osob, které nebyly účastníky řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností (srov. např. usnesení ze dne 19. 2. 2016 sp. zn. II. ÚS 3667/15, ze dne 3. 12. 2019 sp. zn. IV. ÚS 2545/19, ze dne 20. 4. 2021 sp. zn. IV. ÚS 973/21, ze dne 25. 5. 2021 sp. zn. II. ÚS 905/21 či ze dne 14. 7. 2021 sp. zn. II. ÚS 1713/21; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz).

6. Přestože stěžovatelka polemizuje s obsahem napadeného rozhodnutí a s jeho tvrzenou nesprávností spojuje porušení ústavně chráněných hodnot uvedených sub 1, výrok napadeného usnesení se přímo nedotýká jejích práv ani povinností, nýbrž prvního vedlejšího účastníka, který byl účastníkem řízení předcházejícího vydání napadeného usnesení. Stěžovatelka přitom ústavní stížnost výslovně podává svým jménem. Netvrdí však, jak konkrétně se projevily účinky napadeného usnesení v její právní sféře.

7. Ústavní soud v minulosti ojediněle připustil, aby se proti soudním rozhodnutím bránily i osoby, které účastníkem řízení nebyly. Dané rozhodnutí pak může být považováno za jiný zásah orgánu veřejné moci [viz např. nález ze dne 12. 12. 2006 sp. zn. I. ÚS 768/06 (N 224/43 SbNU 505)]. Jde však toliko o výjimku z pravidla uvedeného sub 5. V tomto smyslu Ústavní soud v nyní posuzované věci žádné výjimečné okolnosti neshledal a ani stěžovatelka v ústavní stížnosti nevysvětluje, jak přesně mohlo být zasaženo do jejích základních práv, nebyla-li účastnicí řízení. Rozhodné zůstává, že případné zrušení napadeného usnesení se v její právní sféře nemůže nijak projevit.

8. Proto soudce zpravodaj ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků podle § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu odmítl. Ústavní soud nepovažoval za nezbytné vyzývat stěžovatelku k odstranění vad, jimiž její ústavní stížnost nadto trpěla (chybějící kvalifikované právní zastoupení podle § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a nepřiložení příslušných příloh podle § 72 odst. 6 téhož zákona); takový postup by byl

neúčelný a přehnaně formalistický, neboť překážka, pro kterou nelze ústavní stížnost stěžovatelky věcně projednat, je neodstranitelná.

Usn. č. 14
Závaznost pravomocného rozhodnutí v kompetenčním sporu po změně judikatury
(sp. zn. Pl. ÚS 26/21 ze dne 31. srpna 2021)

Samotná změna judikatury neznamená, že by pravomocná rozhodnutí založená na odlišném právním názoru než na tom, který se v judikatuře nově prosadil, bez dalšího pozbyla závaznosti či vykonatelnosti, ani neumožňuje na tato pravomocná rozhodnutí nahlížet jako na rozhodnutí nezákonná. Odlišný závěr by v podstatě znamenal nepřijatelný stav trvající nejistoty ohledně závaznosti a vykonatelnosti pravomocných rozhodnutí, jež by závisela na okolnostech nesouvisejících s věcí účastníků řízení, tedy z jejich pohledu na nahodilé skutečnosti, kterou nemohou nijak ovlivnit. Respektování právní jistoty všech osob, jejichž práv a povinností se pravomocné rozhodnutí týká, a jejich důvěry v právo a ve správnost aktů orgánů veřejné moci je přitom nezbytným předpokladem demokratického právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky. Nedojde-li zákonem stanoveným způsobem ke zrušení pravomocného rozhodnutí nebo nebude-li dána zákonem stanovená překážka jeho vykonatelnosti, pak tomuto pravomocnému rozhodnutí nelze odepřít zákonem předpokládané právní účinky jen z důvodu změny judikatury.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl v plénu složeném z předsedy soudu Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a ze soudkyň a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Pavla Šámala, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti obchodní společnosti DPÚK, a. s., sídlem Rotavská 2656/2b, Praha 5 – Stodůlky, zastoupené JUDr. Jakubem Kadlecem, advokátem, sídlem Karolínská 661/4, Praha 8 – Karlín, proti usnesení zvláštního senátu zřízeného podle zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů, ze dne 20. dubna 2021 č. j. Konf 29/2019-18, za účasti zvláštního senátu jako účastníka řízení a 1) Okresního soudu v Ústí nad Labem, 2) Ministerstva vnitra, sídlem náměstí Hrdinů 1634/3, Praha 4 – Nusle, a 3) Ústeckého kraje, sídlem Velká Hradební 3118/48, Ústí nad Labem, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 18. 5. 2021, navrhla stěžovatelka zrušení v záhlaví uvedeného usnesení zvláštního senátu zřízeného podle zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů. Tímto rozhodnutím byl odmítnut návrh Ministerstva vnitra na rozhodnutí negativního kompetenčního sporu, jehož

druhou stranou byl Okresní soud v Ústí nad Labem (dále jen „okresní soud“), ohledně věcné příslušnosti k rozhodnutí o žalobě stěžovatelky na vydání bezdůvodného obohacení, které mělo vzniknout na její úkor Ústeckému kraji tím, že plnila závazek z neplatné veřejnoprávní smlouvy. Stěžovatelka má za to, že napadeným usnesením byla porušena její základní práva zaručená v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II. Okolnosti předcházející podání návrhu na rozhodnutí kompetenčního sporu

2. Stěžovatelka je obchodní společností, která v minulosti zajišťovala linkovou autobusovou přepravu pro Ústecký kraj na základě smlouvy o závazku veřejné služby ve veřejné linkové dopravě, uzavřené v roce 2003 mezi Ústeckým krajem jako objednatelem a právním předchůdcem stěžovatelky jako dopravcem. Přestože Ústecký kraj vypověděl tuto smlouvu ke dni 30. 6. 2006, stěžovatelka výpověď nepovažovala za platnou a nadále plnila závazek provozu a přepravy, který podle jejího názoru nejenže nezanikl, ale ani nebyl nezbytně vázán na existenci této smlouvy. Za následující období již ale od Ústeckého kraje neobdržela kompenzaci finančních nákladů s tím spojených.

3. Žalobou podanou dne 16. 6. 2008 u okresního soudu se stěžovatelka domáhala po Ústeckém kraji zaplacení částky 220 592 746,40 Kč s příslušenstvím. Tato částka měla odpovídat ztrátě za plnění závazků provozu a přepravy za období od června 2006 do prosince 2007. Pro případ, že by okresní soud považoval výpověď smlouvy za platnou a dospěl k závěru o zániku povinnosti Ústeckého kraje hradit stěžovatelce prokazatelnou ztrátu za plnění závazků provozu a přepravy, stěžovatelka uplatnila v žalobě eventuálním návrhem i nárok na zaplacení částky 91 530 047 Kč s příslušenstvím jakožto ztráty plynoucí z plnění tarifního závazku za období měsíců květen, červen a září až prosinec 2006, leden až červen 2007 a září až prosinec 2007. Důvodem vzniku této ztráty měly být slevy jízdného, poskytované některým kategoriím cestujících. Nadto stěžovatelka formulovala „z procesní opatrnosti“ také další eventuální návrh na zaplacení částky 220 592 746,40 Kč, který měl odpovídat jejímu nároku na vydání bezdůvodného obohacení podle § 451 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013, (dále jen „občanský zákoník z roku 1964“). Pokud by totiž závazek veřejné služby neexistoval, Ústecký kraj by se na úkor stěžovatelky obohatil o uvedenou částku, kterou by jí byl jinak povinen zaplatit za zajištění základní dopravní obslužnosti za období od května 2006 do prosince 2007.

4. Usnesením okresního soudu ze dne 9. 9. 2008 č. j. 34 C 131/2008-544 (dále jen „první usnesení okresního soudu“) bylo řízení o žalobě stěžovatelky zastaveno s tím, že věc bude postoupena k dalšímu řízení Ministerstvu vnitra. Podle okresního soudu je smlouva o závazku veřejné služby ve veřejné linkové dopravě smlouvou veřejnoprávní, a tudíž k rozhodnutí sporu z této smlouvy je založena pravomoc Ministerstva vnitra podle § 161, § 169 odst. 1 písm. d) a § 178 odst. 2 správního řádu.

5. Poté, co byla věc postoupena k projednání a rozhodnutí Ministerstvu vnitra, došlo ve správním řízení ze strany stěžovatelky k rozšíření některých jejích v žalobě uplatněných návrhů. Stěžovatelka nově požadovala po Ústeckém kraji úhradu prokazatelné ztráty za plnění závazků provozu a přepravy i za období od ledna do května 2006 (po rozšíření šlo o celkovou částku 248 876 120,07 Kč s příslušenstvím) a vydání bezdůvodného obohacení i za období od ledna 2008 do prosince 2010 (po rozšíření šlo o celkovou částku 343 808 679,07 Kč s příslušenstvím). Rozšíření se netýkalo nároku z titulu plnění tarifního závazku.

6. Ministerstvo vnitra rozhodnutím ze dne 2. 4. 2012 č. j. MV-88784-62/ODK-2008, ve znění opravného rozhodnutí ze dne 3. 8. 2012 č. j. MV-88784-100/ODK-2008, (dále jen „první rozhodnutí Ministerstva vnitra“) vyloučilo návrh stěžovatelky na úhradu prokazatelné ztráty za plnění závazků provozu a přepravy za období od ledna do května 2006 k samostatnému projednání (výrok I), ve zbytku, tedy pro období od června 2006 do prosince 2007, tento návrh zamítlo (výrok II), dále zamítlo návrh na vyrovnání prokazatelné ztráty

z titulu plnění tarifního závazku (výrok III) a postupem podle § 43 odst. 1 písm. b) správního řádu odložilo věc v rozsahu návrhu na vydání bezdůvodného obohacení za celé nárokované období od května 2006 do prosince 2010 (výrok IV). Rozklad podaný proti posledně zmiňovanému výroku byl rozhodnutím ministra vnitra ze dne 12. 7. 2013 č. j. MV-54144--3/VS-2012 zamítnut. Rozhodnutím ze dne 18. 6. 2013 č. j. MV-88784-112/ODK-2008 (dále jen „druhé rozhodnutí Ministerstva vnitra“) zase Ministerstvo vnitra zamítlo i tu část návrhu na úhradu prokazatelné ztráty za plnění závazků provozu a přepravy, která byla vyloučena k samostatnému projednání.

7. Dne 3. 8. 2012 podalo Ministerstvo vnitra zvláštnímu senátu návrh na rozhodnutí kompetenčního sporu, který vznikl mezi ním a okresním soudem ve věci žaloby stěžovatelky na vydání bezdůvodného obohacení za období od května 2006 do prosince 2007. Zvláštní senát usnesením ze dne 14. 11. 2013 č. j. Konf 55/2012-21 určil, že je to soud, kdo je příslušný vydat rozhodnutí ve věci vedené u okresního soudu pod sp. zn. 34 C 131/2008 o zaplacení částky 220 592 746,40 Kč s příslušenstvím jako nároku z titulu bezdůvodného obohacení (výrok I), a v tomto rozsahu zrušil první usnesení okresního soudu (výrok II). Podle zvláštního senátu obecná pravomoc správních orgánů rozhodovat spory vyplývající z veřejnoprávní smlouvy není dána v případech, kdy se žalobce po žalovaném domáhá vydání bezdůvodného obohacení. Jestliže byl uplatňovaný nárok v žalobě po formální i věcné stránce označen za bezdůvodné obohacení, přísluší o něm rozhodnout soudu v občanském soudním řízení. Tím není dotčena pravomoc Ministerstva vnitra rozhodnout o ostatních stěžovatelkou uplatněných nárocích, které mají svůj původ v tvrzeném porušení veřejnoprávní smlouvy; to ostatně Ministerstvo vnitra ani nečinilo sporným a o těchto nárocích již pravomocně rozhodlo. Je namístě zdůraznit, že rozhodnutí zvláštního senátu, jak je patrné z uvedené částky, se týkalo jen nároku za období od května 2006 do prosince 2007, a nikoli i nároku za období od ledna 2008 do prosince 2010.

8. Výrok IV prvního rozhodnutí Ministerstva vnitra a druhé rozhodnutí Ministerstva vnitra byly přezkoumány ve správním soudnictví. Rozsudkem Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) ze dne 21. 1. 2015 č. j. 10 A 151/2012-92 bylo zrušeno rozhodnutí ministra vnitra č. j. MV-54144-3/VS-2012, jakož i výrok IV prvního rozhodnutí Ministerstva vnitra o odložení věci podle § 43 odst. 1 písm. b) správního řádu v rozsahu návrhu na vydání bezdůvodného obohacení. Městský soud ovšem v tomto rozsahu nevrátil věc správnímu orgánu k dalšímu řízení. Za situace, kdy Ministerstvo vnitra kvalifikovaně popřelo svou pravomoc podáním návrhu na rozhodnutí kompetenčního sporu, totiž o odložení věci nemělo být vůbec rozhodováno. Pokud se tak zrušeným výrokem stalo, došlo tím k podstatnému porušení ustanovení o řízení před správním orgánem a tento výrok musel být odklizen.

9. Následně bylo výrokem II rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 10. 2017 č. j. 4 As 107/2017-30, kterým bylo rozhodováno o kasační stížnosti stěžovatelky proti rozsudku městského soudu ze dne 8. 3. 2017 č. j. 9 A 144/2013-103, zrušeno kromě tohoto rozsudku i druhé rozhodnutí Ministerstva vnitra, jemuž byla věc vrácena k dalšímu řízení. Nejvyšší správní soud sice aproboval právní posouzení věci ministerstvem, pokud jde o neuznání nárokované úhrady za prokazatelné ztráty za plnění závazků provozu a přepravy v období od ledna do května 2006, podle jeho názoru však Ministerstvo vnitra bylo povinno zabývat se též tím, zda tento stěžovatelkou uplatněný nárok nelze posoudit jako bezdůvodné obohacení či povinnost k náhradě škody. Odkázal přitom na usnesení zvláštního senátu ze dne 25. 2. 2016 č. j. Konf 10/2015-11, z něhož se podává, že pojem „spor z veřejnoprávní smlouvy“ ve smyslu § 169 odst. 1 správního řádu je nutno vykládat šířeji než pouze jako okruh nároků vyplývajících z konkrétního ujednání o plnění obsaženého ve veřejnoprávní smlouvě. Za určitých okolností do této kategorie mohou spadat také nároky mimosmluvní, odpovídající bezdůvodnému obohacení v soukromoprávních vztazích. Jelikož Ministerstvo vnitra předmětný nárok (bez ohledu na jeho právní klasifikaci stěžovatelkou) neposoudilo

i z těchto hledisek, zatížilo správní řízení těžkou procesní vadou. Nejvyšší správní soud proto Ministerstvo vnitra zavázal, aby stěžovatelčin nárok v rozsahu týkajícím se měsíců ledna až května 2006 posoudilo také z hlediska práva na vydání bezdůvodného obohacení.

10. Uvedený rozsudek Nejvyššího správního soudu měl za následek, že o věcné příslušnosti k projednání a rozhodnutí žaloby stěžovatelky na vydání bezdůvodného obohacení bylo dvěma pravomocnými rozhodnutími, z nichž každé se vztahovalo k jinému období, za které měl její nárok vzniknout, rozhodnuto různě. Na jedné straně rozhodl v minulosti zvláštní senát přímo ve věci stěžovatelky usnesením č. j. Konf 55/2012-21, že k rozhodování o nároku na vydání bezdůvodného obohacení je vždy věcně příslušný soud v občanském soudním řízení, na straně druhé rozhodl Nejvyšší správní soud, vycházeje z odlišného právního názoru vysloveného v pozdějším usnesení zvláštního senátu č. j. Konf 10/2015-11, že u rozhodování o nároku na vydání bezdůvodného obohacení jde o „spor z veřejnoprávní smlouvy“ ve smyslu § 169 odst. 1 správního řádu, k jehož rozhodnutí je věcně příslušný správní orgán. Toto pozdější rozhodnutí zvláštního senátu nebylo vydáno ve věci stěžovatelky a Nejvyšší správní soud pouze zohlednil v něm vyslovený právní názor z důvodu jeho „precedenční závaznosti“.

11. Ministerstvo vnitra se v intencích právního názoru vysloveného Nejvyšším správním soudem věcí znovu zabývalo a rozhodnutím ze dne 9. 7. 2018 č. j. MV-88784--154/ODK-2008 (dále jen „třetí rozhodnutí Ministerstva vnitra“) návrh stěžovatelky opětovně zamítlo. V tomto ohledu učinilo závěr, že provozováním veřejné linkové dopravy stěžovatelkou v období od ledna do dubna 2006 bez právního důvodu jí vůči Ústeckému kraji právo na vydání bezdůvodného obohacení nevzniklo. Zbývajícím obdobím měsíce května 2006 se Ministerstvo vnitra věcně nezabývalo s odkazem na usnesení zvláštního senátu č. j. Konf 55/2012-21, kterým bylo vysloveno, že stěžovatelkou uplatněný nárok na vydání bezdůvodného obohacení za období od května 2006 do prosince 2007 má být projednán soudem v občanském soudním řízení. Dne 24. 8. 2018 pak Ministerstvo vnitra postoupilo okresnímu soudu spisový materiál vztahující se k dané věci. Přípisem ze dne 21. 8. 2018 byl okresní soud informován o vydání třetího rozhodnutí Ministerstva vnitra s tím, že nárok na vydání bezdůvodného obohacení za období od května 2006 do prosince 2010 je v souladu s usnesením zvláštního senátu č. j. Konf 55/2012-21 předmětem probíhajícího občanskoprávního řízení vedeného u okresního soudu pod sp. zn. 34 C 131/2008. Pro přehlednost je třeba dodat, že uvedený přípis nenavazoval jen na rozsudek Nejvyššího správního soudu ohledně nároku za období měsíce května 2006, ale rovněž na dřívější usnesení zvláštního senátu č. j. Konf 55/2012-21 a rozsudek městského soudu č. j. 10 A 151/2012-92, po nichž trval stav, že o žalobě stěžovatelky na vydání bezdůvodné obohacení za období od června 2006 do prosince 2010 nerozhodl ani okresní soud, ani Ministerstvo vnitra, jemuž rozsudek městského soudu bránil znovu rozhodnout o odložení věci.

12. Okresní soud usnesením ze dne 8. 8. 2019 č. j. 34 C 131/2008-763 (dále jen „druhé usnesení okresního soudu“) řízení ve věci označené jako žaloba „pro zaplacení 220 592 746,40 Kč s přísl. nárok z titulu bezdůvodného obohacení“ zastavil (výrok I) s tím, že po právní moci tohoto usnesení bude věc postoupena Ministerstvu vnitra k dalšímu řízení (výrok II). Z odůvodnění tohoto usnesení je zřejmé, že okresní soud při vymezení předmětu řízení vycházel z původní podoby žaloby, aniž by reflektoval rozšíření návrhu, ke kterému došlo v době, kdy bylo řízení vedeno před Ministerstvem vnitra (viz bod 5 tohoto usnesení). Tomu odpovídá i shora citované označení věci, neboť částka 220 592 746,40 Kč je částkou uvedenou v žalobě, zahrnující pouze tehdy nárokované bezdůvodné obohacení za období od května 2006 do prosince 2007.

13. Zastavení řízení podle § 104 odst. 1 občanského soudního řádu a postoupení věci odůvodnil okresní soud tím, že je povinen v kterékoli fázi řízení zkoumat existenci podmínek řízení. Zvláštní senát v usnesení č. j. Konf 55/2012-21 vyslovil, že k rozhodnutí o nároku na

vydání bezdůvodného obohacení je vždy příslušný soud v občanském soudním řízení. Nelze však přehlédnout, že pozdější judikatura dospěla k závěru opačnému. V této souvislosti okresní soud poukázal na již zmíněné usnesení zvláštního senátu č. j. Konf 10/2015-11, jakož i na jeho usnesení ze dne 21. 6. 2016 č. j. Konf 9/2015-10, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 6. 2018 sp. zn. 28 Cdo 5101/2017 a rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 7. 2016 č. j. 9 As 25/2015-52. Z těchto rozhodnutí se podává, že předmětem „sporu z veřejnoprávní smlouvy“ ve smyslu § 169 odst. 1 správního řádu mohou být nejen nároky vyplývající z konkrétního ujednání o plnění obsaženého v platné veřejnoprávní smlouvě, nýbrž i nároky jiné, včetně nároků mimosmluvních, mezi které patří také nárok na vydání bezdůvodného obohacení. Příslušnost soudu k rozhodování těchto mimosmluvních vztahů by byla založena pouze tehdy, bylo-li by zřejmé, že uplatněný nárok nemá souvislost s právními vztahy v oblasti veřejného práva, které zákon umožňuje upravit veřejnoprávními smlouvami. Soubor práv a povinností odvíjejících se od veřejnoprávní smlouvy by měl být posuzován komplexně, ve všech vzájemných souvislostech a pokud možno jedním orgánem, respektive soustavou orgánů. Ve světle této recentní judikatury okresní soud dovodil, že došlo ke změně náhledu na pravomoc soudů rozhodovat spory o bezdůvodné obohacení mezi kontrahenty veřejnoprávních smluv, a to ve prospěch pravomoci správních orgánů, které jsou zákonem povolány k rozhodování sporů z těchto smluv. Za použití principu incidentní retrospektivy je třeba při posuzování podmínek řízení (*in concreto* pravomoci) vycházet z recentní judikatury, podle které je k projednání a rozhodnutí předmětného nároku stěžovatelky založena pravomoc správních orgánů, v daném případě Ministerstva vnitra.

14. Ministerstvo vnitra s tímto postupem okresního soudu nesouhlasilo, popřelo svou pravomoc rozhodnout o návrhu stěžovatelky na vydání bezdůvodného obohacení za období od května 2006 do prosince 2010 a podalo zvláštnímu senátu další návrh na rozhodnutí negativního kompetenčního sporu. Učinilo tak z toho důvodu, že usnesením zvláštního senátu č. j. Konf 55/2012-21 již bylo jednou určeno, že k projednání a rozhodnutí této věci je příslušný soud v občanském soudním řízení. Uvedené pravomocné rozhodnutí nutno respektovat bez ohledu na to, že v mezidobí došlo k posunu náhledu zvláštního senátu na posouzení pravomoci správních orgánů, respektive soudů, ve věcech typově odpovídajících věci nyní posuzované.

III. Shrnutí obsahu napadeného usnesení zvláštního senátu

15. O návrhu Ministerstva vnitra rozhodl zvláštní senát usnesením ze dne 20. 4. 2021 č. j. Konf 29/2019-18 tak, že jej podle § 4 zákona č. 131/2002 Sb. a § 46 odst. 1 písm. a) soudního řádu správního v celém rozsahu odmítl pro nesplnění podmínek takovéhoto řízení (výrok I). Současně podle § 5 odst. 3 zákona č. 131/2002 Sb. zrušil druhé usnesení okresního soudu (výrok II).

16. V posuzované věci bylo třeba zvlášť posoudit existenci kompetenčního sporu ve vztahu k rozhodování o nároku stěžovatelky na vydání bezdůvodného obohacení, které mělo vzniknout na její úkor Ústeckému kraji tím, že plnila závazek z neplatné veřejnoprávní smlouvy, za období od května 2006 do prosince 2007 a za období od ledna 2008 do prosince 2010. Pokud jde o první období, podle zvláštního senátu zde kompetenční spor neexistuje, neboť v tomto rozsahu již byl rozhodnut usnesením zvláštního senátu č. j. Konf 55/2012-21. Rozhodne-li zvláštní senát kompetenční spor, jeho pravomocné rozhodnutí představuje překážku věci rozhodnuté, která brání tomu, aby byly ohledně stejného předmětu řízení vyvolávány další kompetenční spory. Zvláštní senát připomněl, že jeho rozhodnutí je podle § 5 odst. 5 zákona č. 131/2002 Sb. závazné nejen pro účastníky kompetenčního sporu, ale pro všechny, a jeho účinky by mohly být zvráceny pouze jeho zrušením Ústavním soudem. Ani skutečnost, že podle recentní rozhodovací praxe zvláštního senátu by předmětný kompetenční spor mohl být posouzen a rozhodnut jinak, na uvedeném závěru nemůže nic změnit.

K argumentaci principem incidentní retrospektivy, jejž lze stručně vyložit jako povinnost soudu či správního orgánu v dosud probíhajících či v budoucnu zahajovaných řízeních reflektovat změnu judikatury, která by byla na projednávanou věc použitelná, zvláštní senát uvedl, že tímto principem nelze odůvodnit znovuotevření již pravomocně rozhodnutých věcí, ať již cestou dozorčích, či mimořádných opravných prostředků. Princip incidentní retrospektivy se týká výlučně užití judikaturních závěrů, tedy závěrů, k nimž soudy dospěly v jiných věcech a které by měly svým precedenčním potenciálem zavazovat soud i ve věci aktuálně jím projednávané, odůvodňují-li to skutkové a právní okolnosti této věci. Tato obecná judikaturní závaznost ale nemůže mít přednost před závazností pravomocného rozhodnutí, jež bylo vydáno v konkrétní věci. Opačný výklad by vedl k absurdním důsledkům v podobě možné revize pravomocných výsledků řízení poté, kdy dojde ke změně judikatury.

17. Kompetenční spor podle zvláštního senátu neexistuje ani v části stěžovatelkou uplatněného nároku na úhradu bezdůvodného obohacení za období od ledna 2008 do prosince 2010. Ministerstvo vnitra svou pravomoc projednat a rozhodnout návrh stěžovatelky na zaplacení bezdůvodného obohacení sice popřelo i v tomto rozsahu (prvním rozhodnutím Ministerstva vnitra) a věc postoupilo soudu, okresní soud ovšem poté (svým druhým rozhodnutím) svou pravomoc popřel výlučně jen ve vztahu k období od května 2006 do prosince 2007. Ve vztahu k období od ledna 2008 do prosince 2010 tak neučinil.

18. Zvláštní senát v této souvislosti upozornil na nestandardní (procesními předpisy nepředvídanou) situaci, která vznikla tím, že rozsudkem městského soudu č. j. 10 A 151/2012-92 byl (chybně) zrušen celý výrok IV prvního rozhodnutí Ministerstva vnitra o odložení věci. Odložení věci se totiž týkalo nároku na vydání bezdůvodného obohacení za období od května 2006 do prosince 2010, zatímco návrh na rozhodnutí kompetenčního sporu, který měl být pro kvalifikované popření pravomoci postačující, se vztahoval jen k období od května 2006 do prosince 2007 (viz bod 7 tohoto usnesení). To, že Ministerstvo vnitra výrokem IV svého prvního rozhodnutí kvalifikovaně popřelo svou pravomoc věc projednat a rozhodnout i v rozsahu nároku za období od ledna 2008 do prosince 2010, představovalo procesně jediný možný postup. Zvláštní senát připomněl, že k rozšíření návrhu v tomto rozsahu došlo až v době, kdy se řízení vedlo před Ministerstvem vnitra, a ze strany okresního soudu pravomoc popřena nebyla a ani být nemohla. Nemohlo tedy ještě dojít ke vzniku kompetenčního sporu. Jelikož městský soud po zrušení výroku IV uvedeného rozhodnutí v tomto rozsahu výslovně nevrátil věc Ministerstvu vnitra k dalšímu řízení, v úvahu přicházely jen dva možné postupy tohoto správního orgánu. První postup spočíval v tom, že Ministerstvo vnitra řízení o předmětné části návrhu znovu procesně ukončí [nejspíše opět usnesením o odložení věci podle § 43 odst. 1 písm. b) správního řádu], což by však bylo v přímém rozporu s právním názorem o nepřípustnosti takového postupu vysloveným v rozsudku městského soudu. Následné postoupení věci soudu, k němuž došlo dne 24. 8. 2018, by bylo právně neúčinné a řízení by nadále probíhalo před Ministerstvem vnitra, neboť soud svou pravomoc v tomto rozsahu dosud nepopřel. Druhý postup, který Ministerstvo vnitra skutečně realizovalo, byl založen na výkladu, že procesní podmínky pro postoupení věci lze považovat za splněné z důvodu existence zcela atypické procesní situace. Postoupení věci, které by se opíralo o předchozí kvalifikované popření pravomoci, bylo tudíž (bez ohledu na to, že nedošlo k odložení věci) právně účinné a řízení dále probíhá před soudem, který svou pravomoc v rozsahu dané části nároku dosud nepopřel a návrh na rozhodnutí kompetenčního sporu nepodal.

19. Přetrvávající nejistota ohledně dalšího postupu, jež byla následkem mimořádně nestandardní geneze posuzované věci, jakož i skutečnost, že od podání návrhu na zahájení řízení uběhlo již 12 let, vedla zvláštní senát k tomu, aby se vyjádřil k otázce příslušnosti státního orgánu, který má návrh stěžovatelky projednat a rozhodnout o něm. Tím by se předešlo vzniku možného dalšího kompetenčního sporu, který by se týkal rozhodování

o nároku stěžovatelky na vydání bezdůvodného obohacení za období od ledna 2008 do prosince 2010 a jen by oddálil věcné projednání návrhu. Napadené usnesení proto obsahuje *obiter dictum*, podle něhož řízení o nároku stěžovatelky za uvedené období nyní probíhá u okresního soudu. Přestože Ministerstvo vnitra nově nerozhodlo o odložení věci (představující kvalifikované popření pravomoci), takovýto postup od něj ani nebylo možné očekávat, neboť pro vydání takového rozhodnutí nebyly podle závazného právního názoru městského soudu splněny procesní podmínky a věc byla v uvedeném rozsahu beztak předložena soudu.

20. Dále se zvláštní senát ztotožnil se závěrem, o který okresní soud opřel své popření pravomoci, byť nesprávně vztažené toliko k nároku na vydání bezdůvodného obohacení za období od května 2006 do prosince 2007, že při posuzování pravomoci k projednání a rozhodování typově shodných věcí došlo po vydání usnesení zvláštního senátu č. j. Konf 55/2012-21 k judikaturnímu odklonu. Náhled zvláštního senátu na rozhraničení pravomoci soudů a správních orgánů k rozhodování sporů, jež souvisí s veřejnoprávní smlouvou pouze zprostředkovaně, se skutečně změnil a nyní jde již o jeho ustálenou rozhodovací praxi. Rovněž zvláštní senát principiálně přisvědčil názoru okresního soudu, že pokud řízení o návrhu stěžovatelky na vydání bezdůvodného obohacení dosud probíhá, pak je povinností soudu přihlížet ve všech fázích řízení k tomu, zda jsou splněny podmínky řízení, a změna judikatury vztahující se k pravomoci soudů projednat spory tohoto typu by se měla promítnout i do posuzované věci (kromě případů, kdy bylo právě ve vztahu ke konkrétnímu nároku stěžovatelky již o pravomoci soudu rozhodnuto usnesením zvláštního senátu vydaným podle § 5 odst. 1 zákona č. 131/2002 Sb.). Princip incidentní retrospektivy, který by se z těchto důvodů mohl uplatnit při rozhodování o nároku stěžovatelky na vydání bezdůvodného obohacení za období od ledna 2008 do prosince 2010, ovšem neplatí bezvýjimečně. Jak vyplývá z usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 5101/2017, „výjimečné nepoužití později se prosadivších názorů v dříve zahájených kauzách může být odůvodněno pouze specifiky konkrétních situací, jež zakládají intenzivnější zájem na ochraně legitimních očekávání a důvěry adresátů právních norem ve stabilitu právního řádu“ [obdobně také nález ze dne 8. 12. 2015 sp. zn. II. ÚS 1955/15 (N 208/79 SbNU 373); všechna v tomto usnesení odkazovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na https://nalus.usoud.cz]. Použití principu incidentní retrospektivy v otázkách procesních zejména nesmí atakovat princip předvídatelnosti rozhodování, respektive legitimní očekávání účastníků, coby integrální součást práva na spravedlivý proces, či dokonce vést k odepření soudní ochrany. Bez významu není ani otázka procesní ekonomie.

21. Podle zvláštního senátu lze v posuzované věci nalézt specifické důvody, pro které by předmětný judikaturní odklon neměl být na další procesní postup aplikován. Nemůže-li rozhodnutím zvláštního senátu, kterým se pouze určí procesní rámec, v jakém bude věc projednána, dojít k zásahu do práv a povinností účastníků řízení vedeného před některou ze stran kompetenčního sporu, oslabuje se tím základní imperativ použití principu incidentní retrospektivy, kterým je primárně požadavek na spravedlivé rozhodnutí ve věci samé, cestou použití aktuálního výkladu práva. Za této situace lze akcentovat principy předvídatelnosti a procesní ekonomie před požadavkem na použití aktuální judikatury řešící pravomoc orgánů veřejné moci k projednání a rozhodnutí tohoto typu sporů.

22. Jestliže zvláštní senát již v dané věci autoritativně určil, že příslušným k projednání návrhu stěžovatelky na úhradu bezdůvodného obohacení za období od května 2006 do prosince 2007 a k rozhodnutí o něm je soud, bylo by absurdní, aby o další části téhož nároku, uplatněného ve stejném řízení pouze za jiné časové období, rozhodoval jiný orgán. Zvláštní senát je přesvědčen, že o celém nároku stěžovatelky na vydání bezdůvodného obohacení má rozhodovat pouze jeden orgán. Bylo-li již nezměnitelně určeno, že o jedné jeho části má rozhodovat soud, měl by soud rozhodovat i o části zbývající. Opačný přístup by byl jen

výrazem formalistického lpění na principu incidentní retrospektivy, který by vedl nejen k absurdní dvoukolejnosti rozhodování o jednotlivých částech téhož sporu různými orgány veřejné moci, ale mohl by ve svém důsledku vést i k vydání navzájem rozporných rozhodnutí.

IV. Argumentace stěžovatelky

23. Stěžovatelka namítá, že projednání návrhu Ministerstva vnitra na rozhodnutí kompetenčního sporu, o němž bylo rozhodnuto napadeným usnesením zvláštního senátu, nebrání překážka věci rozhodnuté založená usnesením č. j. Konf 55/2012-21. V případě rozhodování o návrhu stěžovatelky na vydání bezdůvodného obohacení jde stále o „živou" (neskončenou) věc, přičemž není důvod, pro který by se u ní v souladu s principem incidentní retrospektivy neměly uplatnit závěry vyplývající z aktuální rozhodovací praxe zvláštního senátu, jež byly vyjádřeny v jeho usnesení č. j. Konf 10/2015-11. Stěžovatelka připomíná, že podle § 5 odst. 5 zákona č. 131/2002 Sb. rozhodnutí zvláštního senátu zavazuje nejen strany kompetenčního sporu a účastníky řízení, v němž tento spor vznikl, ale precedenčně dopadá na všechny obdobné případy. Nic na tom nemění skutečnost, že zvláštní senát se v usnesení č. j. Konf 10/2015-11 odchýlil právě od usnesení č. j. Konf 55/2012-21, které bylo vydáno v této konkrétní věci stěžovatelky. Správně se tedy nyní měl použít právní názor, že k projednání návrhu na vydání bezdůvodného obohacení, jde-li o „vztah z veřejnoprávních smluv", je příslušné Ministerstvo vnitra. Neexistenci překážky věci rozhodnuté dokládá i postup Nejvyššího správního soudu, který v souladu s principem incidentní retrospektivy judikaturního odklonu tento právní názor zohlednil ve svém rozsudku č. j. 4 As 107/2017-30, v němž uložil Ministerstvu vnitra závazný pokyn zabývat se stěžovatelkou uplatněným nárokem na vydání bezdůvodného obohacení.

24. Požadavek, aby o předmětném nároku rozhodl správní orgán, nemá podle stěžovatelky jen formální rozměr. Jde o procesní záruku, že o příslušné věci bude rozhodnuto co možná nejkomplexněji a nejobjektivněji. Jak uvedl zvláštní senát v usnesení č. j. Konf 10/2015-11, vztah veřejnoprávní smlouvy coby jakéhosi „těžiště" a s ní souvisejících práv a povinností nelze zpřetrhat, nýbrž je nutno je posuzovat vždy co nejkomplexněji ve vzájemných souvislostech. O právech a povinnostech majících určitou povahu a podstatu by měl rozhodovat ideálně jeden orgán. Rozhodovací pravomoc nelze štěpit mezi správní orgány a civilní soudy.

25. Obdobnou situací, kdy došlo k judikaturní změně v posuzování pravomoci na základě usnesení zvláštního senátu č. j. Konf 10/2015-11, se měl Ústavní soud zabývat již v usnesení ze dne 22. 9. 2020 sp. zn. I. ÚS 2024/20, které se týkalo věci jiného dopravce. Stěžovatelka upozorňuje, že v tomto usnesení Ústavní soud navzdory změně judikatury uznal příslušnost soudu k rozhodnutí o nároku na vydání bezdůvodného obohacení, avšak s ohledem na specifickou okolnost, že již byl vydán mezitímní rozsudek o základu nároku dopravce. V zájmu efektivního vyřešení merita sporu a důsledného naplnění zásady procesní ekonomie bylo nezbytné, aby zůstala zachována pravomoc soudu, ačkoli takový postup není v souladu s aktuální judikaturou v oblasti posuzování kompetencí. Ústavní soud ale zdůraznil, že jde o zcela výjimečný postup, odůvodněný specifickými faktickými okolnostmi, který nic nemění na tom, že soudy mají povinnost dodržovat princip incidentní retrospektivy a v probíhajících sporech respektovat judikaturní vývoj plynoucí z usnesení zvláštního senátu č. j. Konf 10/2015-11. Výjimečné odchýlení se od této zásady vyžaduje přesvědčivé zdůvodnění, aby bylo možné přezkoumat konkrétní okolnosti věci a bezpečně vyloučit přítomnost svévole.

26. Podle stěžovatelky by Ústavní soud ve stejné logice, i kdyby se přiklonil k závěru o existenci překážky věci rozhodnuté, tuto překážku neměl vnímat dogmaticky. V posuzované věci o převážném rozsahu stěžovatelkou uplatněných nároků již meritorně rozhodovalo Ministerstvo vnitra. Právě Ministerstvo vnitra se (v části odůvodnění svého třetího rozhodnutí, kterou lze považovat za *obiter dictum*) zabývalo též nárokem na vydání bezdůvodného

obohacení za období od ledna do dubna 2006. Okresní soud ve věci naopak vůbec nerozhodoval. Protože dotčený spor o vydání bezdůvodného obohacení trvá již více než dvanáct let, aniž by došlo k jeho meritornímu rozhodnutí, uznání věcné příslušnosti soudu by bylo nejen extrémně neefektivní, ale fakticky by znamenalo odepření práva stěžovatelky na soudní a jinou právní ochranu. V neposlední řadě je třeba zohlednit též škodní aspekt celé záležitosti, neboť přetrvávající vedení sporu o předmětném nároku na vydání bezdůvodného obohacení představuje pro stěžovatelku enormně vysokou zátěž nejen z ekonomického, ale též čistě z lidského hlediska. Všechny tyto důvody jednoznačně svědčí ve prospěch zachování věcné příslušnosti Ministerstva vnitra.

27. Zvláštní senát na jedné straně opakovaně poukazuje na nutnost respektovat nezměnitelnost a závaznost usnesení č. j. Konf 55/2012-21, zároveň si však protiřečí, když připouští, že existuje prostor k iniciaci nového kompetenčního sporu ohledně nároku stěžovatelky na vydání bezdůvodného obohacení za období leden 2008 až prosinec 2010. Tato interpretace je podle stěžovatelky nelogická a věcně nesprávná. Předmětný nárok, jenž byl uplatněn v rámci jednoho a téhož řízení a na základě shodných skutkových důvodů, nelze v žádném případě uměle štěpit na zdánlivé části. Právě z tohoto důvodu je třeba i usnesení zvláštního senátu č. j. Konf 55/2012-21 vztáhnout na uplatněný nárok na vydání bezdůvodného obohacení jako na celek.

28. Podle stěžovatelky se zvláštní senát v napadeném usnesení zcela nepřijatelně a bez jakýchkoli relevantních důvodů odchýlil od své vlastní judikatury a judikatury Ústavního soudu týkající se principu incidentní retrospektivy, čímž porušil její ústavně zaručené právo na soudní ochranu a jinou právní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i její legitimní očekávání, že recentní judikatura bude řádně aplikována. Tento postup je problematický i z hlediska zachování záruky zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny. Je tomu tak z toho důvodu, že předvídatelnost a transparentnost výběru konkrétního rozhodujícího soudce, představující záruku nezávislosti a nestrannosti soudního rozhodování, jsou vázány na věcnou i funkční příslušnost soudů.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

29. Ústavní soud je příslušný k projednání ústavní stížnosti [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)], která byla podána oprávněnou navrhovatelkou mající v řízení, v němž bylo vydáno napadené usnesení, postavení účastníka řízení. Ústavní stížnost proti napadenému usnesení zvláštního senátu zřízeného podle zákona č. 131/2002 Sb. není nepřípustná podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Nejenže proti tomuto usnesení nejsou přípustné opravné prostředky (§ 5 odst. 4 zákona č. 131/2002 Sb.), ale rovněž se jím, byť nejde o konečné rozhodnutí o žalobě stěžovatelky, uzavírá určitá část řízení, v jejímž rámci je řešena relevantní procesní otázka, a toto usnesení je způsobilé bezprostředně a citelně zasáhnout do ústavně zaručených základních práv a svobod stěžovatelky. Otázka příslušnosti soudu nebo správního orgánu k rozhodnutí o jejím návrhu je tímto rozhodnutím závazně vyřešena a jakékoli námitky v tomto směru již v dalších fázích řízení nemohou být efektivně uplatněny [podrobně k tomu nález ze dne 10. 12. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 33/18 (N 205/97 SbNU 195), body 26 až 30]. Zbývá dodat, že ústavní stížnost byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje i všechny zákonem stanovené náležitosti, včetně povinného zastoupení advokátem (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu)

VI. Vlastní posouzení

30. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací stěžovatelky a napadeným usnesením, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná.

31. Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) přezkoumal napadené usnesení z toho hlediska, zda jím nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod stěžovatelky. Napadené usnesení, kterým bylo rozhodnuto ve věci kompetenčního sporu podle zákona č. 131/2002 Sb., se dotýká jejích práv v tom smyslu, že se od něj odvíjí způsob, jakým se v posuzované věci může domoci ochrany svého práva. Z hlediska základního práva na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny není podstatné, zda zákon svěřil rozhodování ve věci nároku na vydání bezdůvodného obohacení podle § 451 občanského zákoníku z roku 1964 výlučně obecným soudům, nebo zda případnému soudnímu řízení v některých případech předřadil řízení správní, v němž bude možné tento nárok účinně uplatnit. Zvláštní senát při rozhodování o věcné příslušnosti nicméně nemůže postupovat svévolně a jím provedený výklad zákona musí respektovat obecně akceptované metody výkladu právních norem. Budou-li splněny zákonné podmínky k rozhodnutí kompetenčního sporu, je povinností zvláštního senátu, aby rozhodl, která ze stran kompetenčního sporu je věcně příslušná rozhodnout o nároku stěžovatelky.

32. Napadeným usnesením zvláštní senát podle § 4 zákona č. 131/2002 Sb. a § 46 odst. 1 písm. a) soudního řádu správního odmítl návrh Ministerstva vnitra na rozhodnutí kompetenčního sporu, jemuž, jak bylo podrobně popsáno výše, předcházela poměrně složitá procesní situace. Stěžejní otázka, s níž se zvláštní senát musel při svém rozhodování vypořádat a od jejíhož řešení se v podstatné míře odvíjí posouzení ústavní stížnosti, se týkala závaznosti jeho dřívějšího usnesení č. j. Konf 55/2012-21. Jde o to, zda toto usnesení, kterým byl podle § 5 odst. 1 zákona č. 131/2002 Sb. rozhodnut kompetenční spor, vylučuje, aby ve stejné věci, z níž tento kompetenční spor vzešel, vznikl nový, avšak obsahově stejný kompetenční spor z důvodu změny rozhodovací praxe zvláštního senátu, k níž došlo v mezidobí a v jejímž důsledku by nyní byl tento kompetenční spor zřejmě rozhodnut odlišně. Podle stěžovatelky je takovéto nové posouzení kompetenčního sporu možné s ohledem na princip incidentní retrospektivy. Zvláštní senát tuto otázku ovšem posoudil jinak a z důvodů, jež budou dále rozvedeny, jeho závěrům přisvědčil také Ústavní soud.

33. Nepochybně není předmětem sporu, že rozhodovací praxe obecných soudů, byť jde u každého rozhodnutí vždy v první řadě o konkrétní věc týkající se konkrétních účastníků řízení, vytváří na straně adresátů právních norem očekávání, že se stejný právní názor uplatní i v jiných srovnatelných případech. V tomto ohledu přispívá ustálená judikatura k předvídatelnosti práva, což má pro jeho adresáty význam nejen z hlediska právní jistoty, ale také jejich rovnosti před zákonem.

34. Ústavní soud se v minulosti opakovaně zabýval účinkem (v souladu s příslušnou procedurou provedené) změny judikatury na právní vztahy, přičemž shledal, že nový právní názor se zásadně použije i v dosud probíhajících či v budoucnu zahajovaných řízeních. Jinými slovy, použije se princip incidentní retrospektivy judikaturního odklonu [např. nález ze dne 5. 8. 2010 sp. zn. II. ÚS 3168/09 (N 158/58 SbNU 345), nález ze dne 12. 12. 2013 sp. zn. III. ÚS 3221/11 (N 216/71 SbNU 531), nález sp. zn. II. ÚS 1955/15 nebo nález ze dne 10. 12. 2019 sp. zn. IV. ÚS 3500/18 (N 208/97 SbNU 238)]. Nelze přehlédnout, že změna judikatury je ve své podstatě nápravou dříve vysloveného nesprávného právního názoru, aniž by bylo podstatné, zda tato nesprávnost byla dána od počátku, nebo vyvstala až v souvislosti s uplatňováním dřívějšího právního názoru v poměrech významně se odlišujících od těch, jež byly relevantní v době jejího vzniku. Pokud by se nový právní názor nepoužil ve věci, jejíž skutkový děj sice nastal před změnou judikatury, soud ale rozhodoval až následně, znamenalo by to, že by soud v těchto věcech musel vědomě použít „nesprávný“ právní názor (nález sp. zn. II. ÚS 1955/15, bod 18). Přesto není namístě kategorický závěr, že se nový právní názor musí použít vždy. Jiný postup bude přicházet v úvahu za předpokladu, že jej odůvodňují konkrétní okolnosti věci při zohlednění práv všech dotčených účastníků řízení, zejména jednali-li by tito účastníci v důvěře ve správnost dosavadní judikatury a použití

nového právního názoru by vedlo k nepřiměřenému zásahu do ústavně zaručených základních práv a svobod [kromě v tomto bodu citovaných nálezů srov. i nález ze dne 5. 8. 2009 sp. zn. I. ÚS 566/07 (N 176/54 SbNU 209) a nález ze dne 13. 12. 2011 sp. zn. III. ÚS 1976/09 (N 208/63 SbNU 419)]. Obecný soud je povinen zohlednit nový právní názor buď tím, že jej použije ve svém rozhodnutí, nebo že vysvětlí, z jakého důvodu jej použít nelze. Z hlediska rovnosti před zákonem neobstojí, aby byl v jednom řízení (v tom, v němž byl právní názor změněn) nový právní názor použit ve prospěch jednoho z účastníků, zatímco u účastníků dalšího řízení, jejichž pozice by byla srovnatelná, by tento právní názor použit nebyl (nález sp. zn. II. ÚS 1955/15, bod 18).

35. Samotná změna judikatury ale neznamená, že by pravomocná rozhodnutí založená na odlišném právním názoru než na tom, který se v judikatuře nově prosadil, bez dalšího pozbyla závaznosti či vykonatelnosti, ani neumožňuje na tato pravomocná rozhodnutí nahlížet jako na rozhodnutí nezákonná [srov. nález ze dne 29. 9. 1999 sp. zn. II. ÚS 9/97 (N 131/15 SbNU 245)]. Odlišný závěr by v podstatě znamenal nepřijatelný stav trvající nejistoty ohledně závaznosti a vykonatelnosti pravomocných rozhodnutí, jež by závisela na okolnostech nesouvisejících s věcí účastníků řízení, tedy z jejich pohledu na nahodilé skutečnosti, kterou nemohou nijak ovlivnit. Respektování právní jistoty všech osob, jejichž práv a povinností se pravomocné rozhodnutí týká, a jejich důvěry v právo a ve správnost aktů orgánů veřejné moci je přitom nezbytným předpokladem demokratického právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy. Nedojde-li zákonem stanoveným způsobem ke zrušení pravomocného rozhodnutí nebo nebude-li dána zákonem stanovená překážka jeho vykonatelnosti, pak tomuto pravomocnému rozhodnutí nelze odepřít zákonem předpokládané právní účinky jen z důvodu změny judikatury.

36. Tyto závěry lze vztáhnout i na změnu judikatury, která nesporně nastala v rozhodovací praxi zvláštního senátu a s níž se zvláštní senát musel vypořádat v napadeném usnesení. Jak vyplývá z usnesení č. j. Konf 55/2012-21, zvláštní senát jím shledal věcnou příslušnost soudu k rozhodnutí o žalobě stěžovatelky na vydání bezdůvodného obohacení, které mělo vzniknout v souvislosti s plněním na základě neplatné veřejnoprávní smlouvy za období od května 2006 do prosince 2007. V usnesení č. j. Konf 10/2015-11, které bylo vydáno ve srovnatelné věci jiných účastníků řízení, však později tento svůj závěr korigoval a za věcně příslušný považoval správní orgán, neboť povahu „sporu z veřejnoprávní smlouvy“ ve smyslu § 169 odst. 1 správního řádu může mít i rozhodování o nároku na vydání bezdůvodného obohacení. Ústavní soud konstatuje, že tento judikaturní odklon se nijak nedotkl závaznosti pravomocného usnesení č. j. Konf 55/2012-21, která podle § 5 odst. 5 zákona č. 131/2002 Sb. působí nejen vůči stranám kompetenčního sporu a účastníkům řízení, nýbrž vůči všem [blíže k účinku usnesení zvláštního senátu srov. nález ze dne 23. 11. 2010 sp. zn. IV. ÚS 1743/10 (N 234/59 SbNU 379)]. Usnesení zvláštního senátu, kterým byl podle § 5 odst. 1 zákona č. 131/2002 Sb. rozhodnut kompetenční spor o pravomoc nebo věcnou příslušnost vydat rozhodnutí v konkrétní věci individuálně určených účastníků, zavazuje podle § 5 odst. 5 tohoto zákona také zvláštní senát a brání mu, aby k novému návrhu projednal a rozhodl stejný kompetenční spor týkající se totožné věci, a to bez ohledu na případný judikaturní odklon, k němuž posléze došlo v rozhodovací praxi zvláštního senátu a v jehož důsledku by zvláštní senát nyní patrně rozhodl kompetenční spor jinak. Nadto platí, že byl-li kompetenční spor jednou rozhodnut, jak tomu bylo ve věci nároku stěžovatelky na vydání bezdůvodného obohacení za období od května 2006 do prosince 2007, pak v tomto rozsahu již tento kompetenční spor vlastně ani nemůže dále trvat či znovu vzniknout. Zvláštní senát proto nepochybil, jestliže na základě těchto úvah částečně odmítl nový návrh Ministerstva vnitra na rozhodnutí kompetenčního sporu podle § 4 zákona č. 131/2002 Sb. a § 46 odst. 1 písm. a) soudního řádu správního. Novému projednání a rozhodnutí

kompetenčního sporu brání překážka věci rozhodnuté, jakož i s ní související skutečnost, že v důsledku dřívějšího usnesení zvláštního senátu nyní žádný kompetenční spor neexistuje.

37. Dále Ústavní soud konstatuje, že zvláštnímu senátu nelze vytknout ani způsob, jakým posoudil existenci kompetenčního sporu ve věci nároku stěžovatelky na vydání bezdůvodného obohacení za období od ledna 2008 do prosince 2010. V rámci posouzení podmínek pro rozhodnutí kompetenčního sporu bylo pro zvláštní senát určující, zda Ministerstvo vnitra i okresní soud relevantním způsobem popřely svou pravomoc k vydání rozhodnutí, k čemuž u této části žalobou uplatněného nároku ze strany okresního soudu nedošlo. Zvláštní senát nemůže ovlivnit, jakým způsobem tyto orgány vymezily předmět kompetenčního sporu. Není jeho pochybením, že otázka věcné příslušnosti k rozhodování o nároku stěžovatelky je řešena ve více kompetenčních sporech, z nichž každý se týká jiného období, za které mělo bezdůvodné obohacení vzniknout. Zvláštnímu senátu by bylo možné vytknout nepřípustné štěpení nároku jen v případě, že by o věcné příslušnosti v každém tomto „dílčím“ kompetenčním sporu rozhodl bez relevantního důvodu jinak. K tomu ale napadeným usnesením nedošlo.

38. Namítá-li stěžovatelka, že v posuzované věci jsou dány věcné důvody k tomu, aby o jejím nároku rozhodovalo Ministerstvo vnitra (zejména obsahová spojitost s ostatními stěžovatelkou uplatněnými nároky, jež se týkaly práv a povinností z veřejnoprávní smlouvy a o nichž Ministerstvo vnitra již rozhodlo), jde o námitku, která svým obsahem směřuje především proti dřívějšímu usnesení zvláštního senátu č. j. Konf 55/2012-21. Toto usnesení ovšem není (a ani v minulosti nebylo) ústavní stížností napadeno. Vzhledem k překážce věci rozhodnuté tyto důvody nyní nemohou vést k jinému posouzení věcné příslušnosti, pokud jde o nárok stěžovatelky na vydání bezdůvodného obohacení za období od května 2006 do prosince 2007. Přesto lze uvedenou námitku vztáhnout alespoň k úvahám, které zvláštní senát vyslovil v napadeném usnesení jako obiter dictum, tedy nad rámec důvodů rozhodnutí, a v nichž dal najevo, že i kdyby kompetenční spor existoval ohledně věcné příslušnosti k rozhodnutí o nároku stěžovatelky za období od ledna 2008 do prosince 2010, pak by i v této části o něm měl rozhodovat okresní soud. Jde totiž o stejný nárok lišící se toliko tím, že se vztahuje k jinému období. Obdobný argument, byť ve prospěch jiného posouzení věcné příslušnosti, nakonec uplatňuje i sama stěžovatelka, podle níž by o jejím nároku měl v celém rozsahu rozhodovat jeden státní orgán.

39. Ústavní soud nepřehlédl, že část nároku na vydání bezdůvodného obohacení za období od ledna do dubna 2006 již byla posouzena v třetím rozhodnutí Ministerstva vnitra, které k tomu bylo zavázáno právním názorem Nejvyššího správního soudu vysloveným v rozsudku č. j. 4 As 107/2017-30 (viz bod 11 tohoto usnesení). Usnesením zvláštního senátu č. j. Konf 55/2012-21 byl nicméně vázán i Nejvyšší správní soud, jehož rozsudku nelze přisuzovat takový význam, že z něj implicitně vyplývá přednost principu incidentní retrospektivy před překážkou věci rozhodnuté. Protože o věcné příslušnosti k rozhodnutí o nároku stěžovatelky na vydání bezdůvodného obohacení za období od května 2006 do prosince 2007 již bylo usnesením zvláštního senátu pravomocně rozhodnuto, podle Ústavního soudu nedává žádný smysl, aby se věcná příslušnost ohledně nároku za období od ledna 2008 do prosince 2010 odvíjela právě od uvedeného rozsudku Nejvyššího správního soudu, a o zbylé části nároku tak rozhodovaly dva různé orgány. Takovýto postup by nepochybně nebyl v zájmu žádného účastníka řízení. Ústavní soud proto považuje za přiléhavé a rozumné úvahy zvláštního senátu, podle nichž by měl i o zbylé části tohoto nároku rozhodovat okresní soud.

40. Ve prospěch odlišného posouzení nelze nakonec přesvědčivě argumentovat ani poukazem na usnesení sp. zn. I. ÚS 2024/20, v němž Ústavní soud připustil, že princip incidentní retrospektivy se v otázce věcné příslušnosti nemusí použít bezvýjimečně. I tehdy šlo mezi účastníky řízení o spor týkající se nároku na vydání bezdůvodného obohacení, které

mělo vzniknout na úkor dopravce tím, že plnil závazek z veřejnoprávní smlouvy, a tedy podle usnesení zvláštního senátu č. j. Konf 10/2015-11 měla být dána pravomoc správního orgánu. Současně však existovaly specifické skutkové okolnosti (zejména skutečnost, že v mezidobí již byl vydán pravomocný mezitímní rozsudek), které s ohledem na zájmy všech účastníků řízení opodstatňovaly, aby ve věci navzdory uvedenému právnímu názoru zvláštního senátu rozhodovaly obecné soudy. Stěžovatelka má za to, že v odůvodněných případech by mělo být možné připustit výjimku nejen z principu incidentní retrospektivy, ale i překážky věci rozhodnuté. Podle Ústavního soudu ale takovémuto prolomení brání povaha této překážky. Zatímco odůvodněná výjimka z principu incidentní retrospektivy umožňuje soudu při rozhodování věci zohlednit legitimní očekávání účastníků, a dospět tak ke spravedlivému výsledku řízení, u prolomení překážky věci rozhodnuté by byla naopak zpochybněna jejich právní jistota, ačkoli právě jejímu dosažení má sloužit pravomocné rozhodnutí.

41. Ústavní soud proto v posuzované věci nezjistil žádné skutečnosti, pro které by měl v odmítnutí návrhu Ministerstva vnitra na rozhodnutí kompetenčního sporu spatřovat porušení práva stěžovatelky na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. V tomto ohledu plně obstojí závěr o absenci kompetenčního sporu jednak z důvodu překážky věci rozhodnuté, jednak z důvodu, že ve vztahu k rozhodování o části nároku stěžovatelky nedošlo ze strany obecného soudu k popření jeho pravomoci. V podrobnostech lze odkázat na relevantní části odůvodnění napadeného usnesení. Tím byla fakticky vypořádána i námitka porušení základního práva stěžovatelky na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny, která byla formulována spíše jako možný budoucí následek neústavního rozhodnutí o věcné příslušnosti.

VII. Závěr

42. Z těchto důvodů Ústavní soud rozhodl podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků o odmítnutí ústavní stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost. V souladu s čl. 1 odst. 2 písm. a) ve spojení s čl. 1 odst. 1 písm. b) rozhodnutí pléna Ústavního soudu ze dne 25. 3. 2014 č. Org. 24/14 o atrahování působnosti, publikovaného jako sdělení Ústavního soudu č. 52/2014 Sb., tak učinil v plénu, které si tímto rozhodnutím vyhradilo rozhodování o ústavních stížnostech proti rozhodnutím zvláštního senátu podle zákona č. 131/2002 Sb.